

GOVERNMENT OF INDIA
ARCHAEOLOGICAL SURVEY OF INDIA
ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY

ACCESSION NO. 32230

CALL No. 063.93105/V. K. A. W

GOVERNMENT OF INDIA
ARCHÆOLOGICAL SURVEY OF INDIA
ARCHÆOLOGICAL
LIBRARY

ACCESSION NO. 32230

CALL No. 063.93105/V. K. A. W

VERHANDELINGEN
DER
KONINKLIJKE AKADEMIE
VAN
WETENSCHAPPEN

AFDEELING LETTERKUNDE

NIEUWE REEKS

DEEL XVII

063.93125
V. K. A. W.

AMSTERDAM — JOHANNES MÜLLER
1917.

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL

LIBRARY, N. L. L. H. I.

Acc. No. 22 230

Date. 31-7-57

Call No. 063.93105

V. K. A. W.

INHOUD.

— — —

1. A. J. WESSINCK. The ideas of the western Semites concerning the navel of the earth.
2. R. C. BOER. Studiën over de Metriek van het Alliteratievers.
3. W. CALAND. Een onbekend Indisch tooneelstuk (gopālaketikandrikā). Tekst met inleiding.
1. D. C. HESSELING. Le roman de Phlorios et Platzia Phlore. Avec une introduction, des observations et un index.

THE IDEAS OF THE WESTERN SEMITES CONCERNING
THE NAVEL OF THE EARTH

BY

A. J. WENSINCK

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam

AFDEELING LETTERKUNDE

NIEUWE REEKS

DEEL XVII. N°. 1

AMSTERDAM
JOHANNES MÜLLER
1916

PREFACE

I have to thank Mrs. KUENEN—WICKSTED for her thorough revision of my English manuscript.

I am indebted to Professors HOUTSMA and SNOOK HURGRONJL for several suggestions and emendations.

I have to thank Professors UILENBLOK, VOGEL and VERTHEIM for parallels in non-semitic literatures.

Leiden, July 1916.

A. J. WENSINCK

CONTENTS

	Page
Preface.....	iii
Contents.....	v
List of Abbreviations.....	vii
Introduction.....	x
Chapter I. The Navel and Mountains.....	1
Chapter II. The Navel and the Sanctuary.....	11
Chapter III. The Navel and the Universe	
A. The Navel and the Earth.....	37
B. The Navel and Heaven.....	43
C. The Navel of Heaven.....	45
D. The Navel and the Universe.....	50
E. The Navel and the Throne.....	51
F. The Navel and the Nether World.....	58
G. The Navel and the Serpent.....	59

LIST OF ABBREVIATIONS

- - - - -

- L'abrégé des merveilles = L'abrégé des merveilles traduit de l'Arabe par Carra de Vaux (Paris 1898).
- Abū Zaid = Abū Zaid Aḥmed ben Sahl al-Balkhī, *Kitāb al-Bad' wa'l-Ta'rikh*, trad. et éd. par C. Huart (Publications de l'école des langues orientales vivantes, Série IV, t. XVI—XVIII, XXI; Paris 1899—1904).
- Adamsbuch = Der Kampf Adam's oder das christliche Adamsbuch des Morgenlandes, ed. Trumpp (Abh. der bayr. Akad. der Wissensch., I. Classe, XV. Band; München 1881).
- Agapius = La chronique d'Agapius ed. Cheikho (Corpus Scriptt. Christ. Orient. N°. 65, Scriptt. Arabiei, Textus, Series III, T. V; 1912).
- Azrakī = Wüstenfeld. Die Chroniken der Stadt Mekka, vol. I (Leipzig 1858).
- Batanūnī = al-Batanūnī, *al-Rihla al-Hidjā-zīya*, 2nd ed. (Kairo 1329).
- Ber. Rabba = ed. of Amsterdam (1641—42).
- Bibl. Geogr. Arab. = Bibliotheca Geographorum Arabicorum ed. M. J. de Goeje (Leiden 1870—1906).
- Book of the Bee = Solomon of Baṣra's *Ketaba de Debborita* ed. Budge (Anecdota Oxoniensia, Semitic Series, vol. I, part 2).
- Brandt, Mandäer = W. Brandt. Die Mandäer, ihre Religion und ihre Geschichte (Verh. Kon. Akad. v. Wetensch. Amsterdam, Nieuwe Reeks, Deel XVI, n°. 3).
- Burton = R. F. Burton, Personal Narrative of a Pilgrimage to el-Medinah and Meccah, 2nd ed. (London 1857).
- Dalman = G. Dalman, Petra und seine Felsheiligtümer (Leipzig 1905).
- Ephraim Opp. = Si. Ephraim Syri opera edd. Benedictus et Assemani, syriace et latine (Rome 1732—46).

- Fenchtwang = D. Feuchtwang, Das Wassero-
pfer und die damit verbundenen Zeremonien (Monatsschrift f.
Gesch. und Wiss. des Judentums, Neue Folge, Jahrg. XVIII,
p. 535—552, 713—729 and Jahrg. XIX, pp. 43—63).
- Ḥaḍrāwī = Muḥammed al-Ḥaḍrāwī, al-ʿIḳd
al-Thamīn (Mekka 1311).
- Ḥalabī = Ḥalabī's Sira (Kairo 1292),
3 vols.
- Hexahemeron = Das Hexaemeron des Pseudo-
Epiphanius ed. Trunpp (Abh. der bayr. Ak. der Wissensch. I.
Classe, XVI. Band: München 1880).
- Ibn al-Aṭṭār = Ibn al-Aṭṭār's chronicon ed.
Tornberg (Leiden 1867—76).
- Ibn al-Wardī = Fragmentum libri Margarita
mirabilium ed. Tornberg (Upsala 1835—1839), 2 vols.
- Ibn Djabair = The Travels of Ibn Jubayr
(Wright's Text) ed. de Goeje (Leiden and London 1907).
- Ins = Mndjir al-Dīn al-Ḥanbalī,
Kitāb al-Ins al-Djalīl (Kairo 1283), 2 vols.
- Jellinek = Bet ha-Midrash ed. A. Jellinek
(Leipzig 1853—73), 5 vols.
- Jensen = P. Jensen, Die Kosmologie der
Babylonier (Strassburg 1890).
- Jeremias = A. Jeremias, Handbuch der
altorientalischen Geisteskultur (Leipzig 1913).
- Ḳazwīnī I = Ḳazwīnī's Kitāb ʿAdjāʾib al-
Makhlūqāt ed. Wüstenfeld (Göttingen 1849).
- Ḳazwīnī II = Ḳazwīnī's Kitāb ʾAṭṭār al-Bilād
ed. Wüstenfeld (Göttingen 1848).
- Khamīs = Dyārbekrī's Ta'rikh al-Khamīs
(Kairo 1283) 2 vols.
- Kisā'i = Kisā'i's ʿAdjāʾib al-Malakāt,
Leiden Ms. Warner 538.
- Ḳuṭb al-Dīn = Wüstenfeld, Die Chroniken
der Stadt Mekka, vol. III (Leipzig 1857).
- Lagarde = Materialien zur Kritik und
Geschichte des Pentateuchs ed. P. de Lagarde, vol. II (Leipzig
1867).
- Mas'ūdī = Les prairies d'or éd. et trad.
par Barbier de Meynard et Pavet de Courteille (Paris 1861—77)
9 vols.
- Midrash Ḳohelet = ed. of Lemberg (1864) 5 vols.

- Midrash Shoher Tōb = ed. of Warsaw 1875.
 Nuwairī = Nuwairī's *Nihāyat al-Arab*,
 Leiden Ms. Orient. 273, vol. I.
 Odes of Solomon = The Odes and Psalms of Solomon ed. and transl. J. Rendel Harris, 2nd ed., Cambridge 1911).
 Rhodokanakis = N. Rhodokanakis. *Omphalos und Eben Shetija* (Wörter und Sachen V, p. 198 sqq.).
 Romance of Alexander = The Life and Exploits of Alexander the Great being a series of Ethiopic texts ed. Budge (London 1896) 2 vols.
 Roscher, *Nene Studien* = W. H. Roscher. *Neue Omphalosstudien* (Abh. d. phil.-hist. Klasse d. Sächs. Gesellsch. d. Wissensch. XXXI, 1).
 Roscher, *Omphalos* = W. H. Roscher, *Omphalos* (Abh. d. phil.-hist. Klasse d. Sächs. Gesellsch. d. Wissensch. XXIX, 9).
 Schatzhöhle = Die Schatzhöhle ed. Bezold (Leipzig 1883—88) 2 vols.
 Ṭabarī = *Annales at-Tabari cum aliis* ed. M. J. de Goeje (Leiden 1879—1901).
 Ṭabarī *Tafsīr* = Ṭabarī's Commentary on the *Ḳor'ān* (Kairo 1901—03).
 Targum Ester = *Hagiographa chaldaice* ed. P. de Lagarde (Leipzig 1873).
 Ṭha'labī = Ṭha'labī's *Ḳiṣaṣ al-Anbiyā'* (Kairo 1290).
 Tirmidhī = Tirmidhī's *Ṣaḥīḥ* (Kairo 1292) 2 vols.
 Wellhausen, *Reste* = *Reste Arabischen Heidentums*, 2nd ed. (Berlin 1897).
 Zamakhsharī = Zamakhsharī's Commentary on the *Ḳor'ān*, ed. Nassau Lees, Khadim Hosain and Abd al Hayi (Calcutta 1856—59) 2 vols.

INTRODUCTION

As far as I know it was Roscher who for the first time drew the attention of Semitic scholars to the navel of the earth in his well known monograph called *Omphalos*, in which several pages are given to the ideas of the Semitic peoples on this subject.

In a remarkable article entitled *Das Wasserofer und die damit verbundenen Zeremonien*, Feuchtwang produced incidentally a great deal of very valuable material referring to the Holy Rock in Jerusalem as a navel stone.

This article lead Professor Rhodokanakis to a discussion of the philological side of the question in „*Wörter und Sachen*“.

In 1914 Dr. G. Klameth published a book on Palestinean traditions (*Die neutestamentlichen Lokaltraditionen Palästina's*). On pp. 88 sqq. several Jewish and Christian traditions concerning Jerusalem as the navel are given.

In a new treatise entitled *Neue Omphalosstudien* Roscher completed his previous study; this treatise contains also many data on the Semitic conception, partly based on Feuchtwang's article.

But a systematic investigation of the extension of the subject among the Semites and its significance has, as far as I know, never appeared. The present treatise is not an endeavour to fill up the whole of this lacuna, as the literature of the Babylonians has not been consulted. This would have been a difficult task for me and one not promising many results; for Jeremias who has tried to find the name and the characteristics of the navel of the earth among the Eastern Semites, has only found a few examples which seem to show signs of similar ideas having been current in Babylonia. Possibly the present investigations may stimulate a renewed research in this domain of literature. Nor in regard of the literature of the Hebrews, the Syrians and the Arabic writing Muslims do my investigations aim at completeness. I am convinced that continued research will produce a great many more examples. But it would take a whole lifetime to consult all the Oriental books which might

contain material for our subject and even then completeness would be very problematic. The reason why I feel justified in publishing my material lies in the fact that it seems to be of a nature capable of being worked into a systematic synopsis.

Readers will perhaps be surprised to find that the copious data gathered by Roscher have only very seldom been quoted in this treatise. It is therefore necessary to explain why I thought it better not to do so. To use foreign material for an investigation of the significance of the navel of the earth for the Western Semites, is only safe for him who is able to estimate it at the value it has in its own domain and this would be a task above my powers. On the other hand the present material is qualified to show what the thoughts of a limited group of peoples on the subject were without any foreign elements having been mixed with the investigation.

The characteristics of the navel which may be expected and, as we shall see, really occur in the literature of the Western Semites, are the following.

1. That of being exalted above the territories surrounding it. This characteristic appears in the form of the navel as it is commonly represented among the Greeks.

2. That of being the origin of the earth, as the navel is the origin of the embryo. This characteristic of the navel was so prominent in the Semitic notion of the navel, that Arabic lexicographers mention it as a common metaphorical significance of the word for navel. Rhodokanakis has already observed this.

3. That of being the centre of the earth. This is also a common characteristic of the navel of the earth in the conceptions of the Greeks.

4. That of being the place of communication with the nether and upper world. This characteristic is founded on simple observations of the navel and the function of the navelcord. It is to be noted that the primeval Semitic word for navel, Hebrew נֶזֶר, Syriac ܢܙܪܐ, has in Arabic (نَرْ) the meaning of navelcord. The navel itself is called in Arabic نَرْج.

That this characteristic of the navel was also known to the Greeks is proved by the fact that the Omphalos is often represented as a grave, the type of the nether world and that it was localised in a sanctuary, the place of communication with the nether and upper world.

5. That of being the medium by which food is distributed over the earth. Feuchtwang has already touched upon this characteristic.

It is in harmony with a well known function of the navel of the embryo.

In the present treatise two other facts will appear, which are of importance as signs of the relation between Jewish and Muslim lore. In the first place we shall see that traditions concerning the character of Jerusalem as the navel of the earth, and cosmogonic traditions in general, have been transferred by the Muslims to Mekka. This treatise may thus also be considered as a contribution to the problem of the origin of Muslim tradition.

The other fact to be noted is this: the main part of the traditions on our subject will appear to have been handed down by a class of traditionalists well known to students of Islām. It is that class of persons who, before Goldziher and Snouck Hurgronje had made a clear insight in the genesis of Muslim tradition possible, were styled impostors by such orientalisists as Sprenger: Ibn ‘Abbās, Wahb ibn Munabbih, Ka‘b al-Ahbar.

That these persons are mentioned as the transmitters of this special class of traditions, proves that they have been accessible to foreign, especially North-Semitic, influence and so have become the chief intermediaries between the North-Semitic and the Islāmic world for cosmogonic and cosmologic lore.

For this reason Ka‘b has always been suspect. Tabanī tells a curious story on this subject (I, 62, 14 sqq.): „Ikrima said: one day a man came to Ibn ‘Abbās and said to him: I have heard a wonderful story from Ka‘b about the sun and the moon. Hearing this, Ibn ‘Abbās who had been reclining, sat upright and said: what is it? The man answered: he maintains that on the day of Resurrection the sun and the moon will be dragged as if they were two bulls whose sinews have been cut through and so they will be thrown into Hell.

When Ibn ‘Abbās heard this, his lips were parted through anger and he said: Ka‘b has lied, Ka‘b has lied, Ka‘b has lied, three times. This is a Jewish story which he is trying to introduce into Islām.”

What makes this little anecdote still more curious is the scarcely concealed *jalousie de métier* of Ibn ‘Abbās against his rival.

Lastly I have to remark that wherever in this treatise the navel is spoken of, the navel of the earth is meant; and that the system of transcription is that which is used in the Encyclopaedia of Islām.

CHAPTER I

THE NAVEL AND MOUNTAINS

The earliest place in the literature of the Semitic peoples where the navel of the earth occurs, is perhaps Judges IX. 37. What the expression denotes here is made clear by the parallel verse 36, in which Garai, the usurper of Shekem, catches sight of the men of Abimelek, his rival, descending from the tops of the mountains, מראשי הררים. The same fact is expressed in vs. 37 by the words מֵעֵס טֹבֵר הָאָרֶץ „from the navel of the land”. The navel of the land accordingly denotes in the mouths of the inhabitants of Shekem, no further commentary being needed, a high place in their country.

We will begin our investigation by asking the question: are there other examples in West-Semitic literatures of mountains being called „the navel of the land?” or „the navel of the earth?” Or do the mountains possess one or more of the characteristics of the navel, as we have enumerated them in the Introduction? We shall try to answer this question by inquiring into the place the mountains occupy in the Old Testament and in Jewish literature.

At the outset we can state, that the first two chapters of Genesis do not mention the mountains at all. It is however well known, especially since the appearance of Gunkel's *Schöpfung und Chaos*, that Gen. I and II were far from being the only cosmogonic stories current among the early Israelites. The first has however at least one feature in common with nearly all Semitic stories of the creation: the pre-existence of Tehom, primeval Ocean.

In Proverbs VIII a description of Wisdom is given as a divine Hypostasis, which existed even before Tehom. This fact gives the author the opportunity of enumerating, one after another, the different stages of the creation. Vs. 24 sqq.: „When there were no Oceans, I was brought forth: when there were no fountains abounding with water. Before the mountains had been immersed

(in the Ocean), before the hills, I was brought forth, while as yet he had not made the earth and her ways" ¹).

The sequence of the different acts of the creation is consequently this: the Ocean, the mountains being immersed in it, the earth and her ways. So the first solid spots in the Ocean are the mountains; after them the earth is created. The mountains consequently possess the characteristic, belonging to the navel, of being the parts of the earth which have been created before the rest. This conception is expressed in several ways in Hebrew literature. In Bereshit Rabba, VI fol. a, 11 sq. Rabbi Tanhūm b. Jeremiah says: „On it (viz. the first day) were created four things: the mountains, heaven, earth and light" ²). This tradition adds one remarkable feature to the picture of Proverbs VIII, viz. the creation of the mountains preceding the creation of heaven. It will not be till later that we shall have occasion to discuss the peculiar place of this tradition in the cosmogony and its value for our research.

The mountains are placed in Tehom. This connection between the mountains and Tehom appears in several later traditions. In Ber. Rabba, fol. XXXV vo., b, 12 sq. we find: „thy (viz. God's) justice reaches down to thy judgments, like God's mountains reach down to the great Tehom" ³). And fol. XXXV vo. b, 14 sq. they are compared with fortresses: „Just as these mountains dominate Tehom, lest it should rise and inundate the earth, so" etc. ⁴) This same thought is expressed in the Old Testament, Proverbs VIII, 29: „When he gave to the sea his decree, that the waters should not pass his commandment, when he appointed the foundations of the earth" ⁵) etc.

It will be clear that the foundations of the earth are the mountains which were let down into the primeval flood before the creation of the earth. The expression „foundations of the earth" occurs several times in the Old Testament; this proves how popular the above mentioned conception of the mountains was. The phrase compares the earth with a building: like the foundations of the building are laid first, so the foundations of the earth, in this case the mountains, are made first.

¹) באין תהמות הוללתי באין מעינות נכבדי (נבכי read) מים בטרם הרים הטבעו לפני גביעות הוללתי עד לא עשה ארץ והוצות

²) שבו נבראו ארבעה דברים הרים שמים וארץ ואורה

³) צדקתך עד משפטך כהררי אל עד תהום רבה

⁴) מה הרים הללו נבבשים לתהום שלא יעלה ויצף את העולם כך וגו'

⁵) בשוכנו לים חקו ומים לא יעברו פיו בחוקו (בחוקו read) מוכדי ארץ

The comparison between the earth and a building, set upon foundations, has given rise to a conventionalised conception viz. of the earth resting on pillars **עמודי הארץ**; **נצק הארץ** Ps. LXXV, 4; Job IX, 6; 1 Sam. II, 8).

These cosmogonic representations are however not the only ones which mention the mountains in a peculiar way. Ps. CIV, 5—7: „He has founded the earth on its pedestals, so that it will never totter. Tehom covered it like a cloth: the waters stood above (or: against) the mountains. At thy rebuke they flee: at the voice of thy thunder they haste away”¹⁾.

Here we have not really a story of the creation, but a story of how the earth was made into dry land. Here the mountains are again the first dry spots which emerge from Tehom.

Syriac literature does not furnish us with any valuable parallel descriptions of the mountains being let down into Tehom before the creation of the earth. It contains descriptions of the cosmogony which are parallel to that in Ps. CIV. In Ephraim, Opp. I, 116 F. Jacob of Edessa gives the following description of Tehom and the earth before the cosmogony: „Scripture says: „The earth was invisible” because of Tehom which was stagnant and surrounded it on six sides like the embryo which is surrounded by the membranes in its mother’s womb”²⁾.

Then Jacob explains how the immersed globe got its present form: „Now God rent this Tehom. Then he ordered the earth to give up its character of a smooth globe: and he made protuberances and holes, heights and depths on its surface so that the waters were gathered and taken from its surface and the earth could appear”³⁾. It is again the mountains which emerge from the flood before the rest of the world.

We have further to consider the question, whether the mountains as the origin of the earth, or as the origin of the cosmos also

¹⁾ יבר ארץ על מבונה כל המוט עולם ועד תהום כלבוש בסתו
(בפסקה על הרים יעמדו מים מגערתך יטוכו מקול רעמך יחפון

סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא
סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא
סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא

²⁾ סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא
סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא
סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא
סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא סחא

occur in Arabic literature. At the outset we may state that if so, it will be in defiance of the *Ḳor'ān* which does not favour such a view. *Sūra XVI*, 15 (cf. *XXI*, 32: *XXXI*, 9) Muḥammed says: „He (viz. Allāh) hath placed upon the earth (mountains) firmly rooted, lest it should move you, and also rivers and paths”¹).

This passage supposes the earth to have been created before the mountains; this was also Jacob of Edessa's view, as we have seen. But Muḥammed apparently knows nothing about the mountains as the first parts of the earth emerging from Tehom. The commentators do not appear to be acquainted with such ideas either. They generally commentate on the places mentioned in this way. When Allāh had created the earth, it began to totter; then he created the mountains and placed them upon it; then it stood firmly (Ṭabarī and Baiḍāwī ad *Sūra XVI*, 15; Ṭha'labī, p. 5, 8 sqq.; Nuwairī, p. 54, 8 sqq.). There are however some cosmogonic views in Arabic literature known which are cognate to Jacob of Edessa's view. *Ḳazwīnī* I, 150, 7 infra: „But for the mountains the surface of the earth would be round and smooth and the water of the seas would cover it on all sides and surround it as the globe of air surrounds the water”²). (Cf. Baiḍāwī ad *Sūra XVI*, 15).

But generally tradition mentions the second or the third day of the Hexahemeron as that on which the mountains were created (Ṭabarī *Tafsīr XII*, 3, 27; Ṭabarī I, 20, 16: 42, 11: 52, 5; 19, 18: 44, 18). But the first occurs also: *Tab.* I, 52, 9. Further there are, as far as I know, only very few features in Arabic literature which contain reminiscences of the North-Semitic theory of the mountains. In *Abū Zaid II*, 2, 5; *Ius* I, 11, 7 sqq.; *Kisā'i*, fol. 6 vo. 4 infra they are regarded as coagulated billows of Tehom. Consequently they, and with them the earth, are considered as a prey wrested from Tehom. Here is a reminiscence of the old mythological strife between the gods and Tehom.

Reviewing the facts we have mentioned, we may state that in Hebrew literature the conception of the mountains as being the first born parts of the earth is living, in the Old Testament as well as in Jewish literature. That among the Syrians, as far as we are able to discern, this view is only known in a modified form, thus, that the mountains are those parts of the earth which first

¹ واتقى في ترس رواسي ان نميد بكم وانبارا وسبدا

² لم يمدن احبال لكان وجه الارض مسندبرا لمس وكذمت عياد الببحار
نصليا عن جهنم جبالا ومنحبطا بيا احاصه كوة انبواء بيا

have emerged from Tehom: that Arabic literature is turned in quite a different direction by the Ḳor'ān, and that reminiscences only of the North-Semitic views occur.

We have further to ask: do the mountains possess another characteristic of the navel, viz. that of forming the place of communication with the upper and the nether world?

In the above mentioned traditions this question has been already partially answered in so far as, according to a Hebrew cosmologic system they are considered as reaching down to Tehom and as being placed in it. And in some Arabic traditions they are called coagulated billows of Tehom. The denomination *أركان الأرض*, „pillars of the earth“ occurs also in Arabic traditions (Ins I, 11, 7; Kisā'i fol. 16, ro., 16). It looks like a foreign expression, borrowed from the Northern neighbours. The connection of the mountains with the upper world has not yet been mentioned. As is only natural we find it too. In Job XXVI, 11 there occurs incidentally the expression *עמודי שמים* „the pillars of heaven“ which are made to totter by Yahwe's voice. It is scarcely possible to take this expression in any other sense than as denoting the mountains which seem to support the sky. This explanation is corroborated by two other facts: 1. by the term *עמודי דארין* which we have found as an appellation of the mountains; 2. by the fact that according to the Oriental conception the sky is a stratum *רקיע*. Moreover we shall find the same conception in Arabic literature. The fiftieth Sūra of the Ḳor'ān bears one of the enigmatic initials which open some Sūra's viz. the letter *ك*. Of course this letter has no other significance than the other initials have; but the Muslim commentators take it as the name, *Kāf*, of the circle of mountains which surrounds the earth. As Windischmann, *Zoroastrische Studien*, p. 73. has already observed, *Kaf* is the name which the Zoroastrians gave one of their mythical mountains; this fact explains the Arabic name.

In several Muslim traditions the appearance of this circle of mountains is described. According to Tha'labī for instance (p. 5, 10 sqq.) God made the earth immovable by the creation of mountains: „and Allāh created a large mountain of green emerald, from which the green colour of the sky is derived: it is called mount *Kāf* and it surrounds the whole of the earth“¹ (cf. Abū Zaid II, 6, 7; Ibn al-Wardī I, proemium 7, 6. sqq.).

وخلق الله تعالى جباً عظيماً من زبرجدة خضراء خضرة السماء منه يقال له
جبل قاف وحاط بها كفا

Now this circle of mountains is the only real range of mountains on the earth, for all other mountains are only spurs derived from it: *جبال الدنيا منشجرة عنه* „the mountains of the world branch off from it“ (Nuwairi, 54, 21); or: God causes the mountains to germinate from it, like trees from their roots (Abū Zaid II, 49, 6. sq.; Ibn al-Wardī I proemium 37, 5 infra). Tharlabī (l.c. I. 13) calls them the veins of Djebel Kāf. We find the same features of the mountain Kāf in that part of the Aethiopic version of the Romance of Alexander, which goes back to an Arabic original. But here as well as in Ibn al-Wardī I, 7, 5, infra another feature is added: its foundations, and therefore also the foundations of all mountains, lie in the seventh earth. Here we have, once more, the mountains as the foundations of the earth¹⁾.

The idea of Djebel Kāf surrounding the earth has probably come from the Zoroastrians: according to Windischmann (o. c. p. 1, 72) they call it Harbure, and this mountain Harbure is connected with the sky (cf. Justi, Beiträge zur alten Geographie Persiens, erste Abteilung, p. 1 sqq., as quoted by Jensen p. 210). In Arabic and Aethiopic literature the same is said of mount Kāf: Nuwairī, 54, 22: „Some people say that the sky is a cover resting upon it“²⁾. According to others between this mountain and the sky there is only the distance of a man's height (Abū Zaid II, 46, 9; Ibn al-Wardī I, proemium 34, 1).

These examples are sufficient to show that the mountains really have been conceived as being connected with the upper and with the nether world: so they are the rivets which join the three stages of the world. This idea is also well known to the Eastern Semites. Jeremias, p. 54 quotes a description of the „Mountain of lands“: „Grosser Berg des Inlil, Imharsag, dessen Gipfel den Himmel erreicht, dessen Fundament im Ocean gegründet ist“. And we may compare the Homeric verses (Odyssea 2 52 sqq.):

Ἀτλαντος θυγάτηρ ὀϊκόμορος, ὅς τε θαλάσσης
τάσῃς βένθεα κείνην, ἔχει δὲ τε ρίονας αὐτοῖς
μακράς, αἱ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμυγίσσουσιν.

¹⁾ Romance of Alexander, p. 115, 14: ወተሎሙ : አድባር : አብቁሎሙ : አምላክብሔር : አምላክቱ ። And p. 115, 20: ወኃባ : መተሕትኒ : ይበጽሕ : ኀባ : ሳብዕት : ምድር ።

²⁾ وفان قوم ان السماء مطبقه عليه

Romance of Alexander, p. 115, 19 sq.: አሰሙ : ርአሱ : ይበጽሕ : ኃባ : ሰማይ : ቀዳሚ : ሰማይ : ለዛቲ : ሃለሙ ።

And Hesiod, *Theogony*, vs. 779: ἀμὲν δὲ τὰ γὰρ
 κρίσιν ἀργυρέοισι τρεῖς ὀρέων ἐστὶν αἶμα.

Having answered our second question as to the character of the mountains we have to ask: Do they possess other qualities of the navel, e.g. that of being the places from which the earth obtains its food?

In order to be able to answer this question we must begin by asking: What is the food of the earth in the Semitic mind?

In the words رَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ „in heaven is your sustenance” Sūra LI, 22) رِزْقٌ is generally taken in the sense of rain. In the Old Testament the question is fully answered. Deuteronomy XXXIII, 13 runs: „Blessed of Yahwe be his (viz. Ephraim's) land for the precious things of heaven, for the dew, and for Tehom that coucheth beneath”¹. If we ought to read with Gen. XLIX, 25 מַעַל „from above” instead of מִטָּל, the latter reading would at any rate be an exegetic one. For it is upper and nether Tehom which supply the water necessary for fertilising the earth. Fenechtwang and Rhodokanakis mention several places in Jewish and Arabic literature where this idea is expressed. We cannot follow their footsteps now: we must only point out that the blessings of nether Tehom consist, according to the Northern Semites, in the water supplied by the sources. The 25th verse of Gen. XLIX, quoted above, which is parallel with Dent. XXXIII, 13 is commentated on by Ephraim Syrus in this way: „The blessing of heaven consists in rain and dew; that of Tehom consists in the rivers and the sources”²).

If now one half of the nutritive element is supplied by the sources, it is clear that in so far the mountains are considered as the givers of fertility, for sources and rivers generally originate in the mountains.

But it is probable that also the supply and distribution of rain, the other half of the nutritive element, is brought into special connection with the mountains. In the Old Testament there is, as far as I know, only one place which expresses this thought in a general form, viz. Ps. CIV, 13: „Yahweh who waters the mountains from his upper rooms”³). Apparently the poet thinks there is an intimate connection between the rain and the mountains; we do not wonder at such a supposition for we have seen, that the

¹) מְבֹרָכָת יְהוָה אֲרָצוֹ מִמַּגֵּד שָׁמַיִם מִטָּל וּמִתְּהוֹם רִבְעָת תָּחַת

²) مَبْرُكًا يَصْلَحًا سَمَاءً سَمَاءً لَهَا رِزْقُكُمْ وَتَهוֹם تَهוֹם لَهَا رِزْقُكُمْ
 (Opp. I, 111 E)

³) מִשְׁקֵה הָרִים מִעֲלֵיוֹתָיו

tops of the mountains touch the firmament and upper Tehom is situated above the firmament.

In Arabic literature too there are found expositions of the significance of the mountains for the distribution of rain and water over the earth. *Kisā'i*, fol. 16 ro. infra: „Mountains gather snow and water. For God created hard stones of a nature to be more susceptible to cold, that the snow falling upon them should remain longer, and that part of it which melts should not flow away. And before every stony mountain God created small soft mountains of sand or clay which should drink the water flowing down the stony mountains: thereupon this water should flow over the face of the earth according to the needs of mankind, when it should be necessary, little by little”¹.

More remarkable however is the passage in *Ḳazwīnī* on this subject (I, 150, 3 infra sqq.): „Some scholars maintain the mountains to be the cause of the presence of sweet flowing water on the earth, water, the necessary element for vegetable and animal life. This has the following reason: this water has its origin in the condensation of vapour in the air, viz. into clouds. Now the high mountains which are extended on the surface of the earth East-, West-, South- and Northward, hinder the winds from driving the vapour away; so the mountains cause the clouds to be shut up between them, till the cold changes them into rain and snow. Consequently, if the mountains were caused to disappear from the surface of the earth, the latter would be a globe without basins or elevations and the ascending vapour would not remain shut up in the air until the cold would reach it, but it would be dissolved and become air, consequently there would be no streaming water on the surface of the earth, except for so far as rain should descend: and this water would be absorbed by the earth, so that during the time they want it especially, in summer, plants and animals would be destitute of it as if living in far deserts.

So Providence destined the mountains to shut up between their ravines, the vapour ascending from the earth and to hinder it from dispersing and to restrain the winds from driving the clouds away,

والجبال مدمجة للتلوج والهيذ وإنما خلق الله تعالى أحجارا صلبة لا
تكون أفبل لتبرد وليكون المنج الواقع عليها ابقا ولا يسرب ما يذوب منه لصلابتها
وخلق دون كل جبل حجري جبلا صغارا رخوا رملية او طينية لتسرب امياد
التي تسيل على نبت الجبال الحجرية ثم يتدفق منها على البسبط على قدر
حاجات الناس في اوقاتها شي² بعد شي³

just as a dike retains the water. So the vapour remains preserved in the ravines until in winter the cold reaches it and condenses it and compresses it into water; this descends in the form of rain and snow. Now the mountains have within their bulk grotto's and caverns and pools and cavities; rain and snow, falling upon the tops of the mountains are poured out into these grotto's and pools and remain preserved in them, then the water leaves the lower parts through narrow passages and these are the springs. Then it flows over the surface of the earth where plants and animals profit by it and the rest is poured out into the seas. And when that part, which they have profited by, has disappeared (by evaporation), the rain and the snow are again reached by the return of winter and they return to what they were; this state of things lasts till „the prescribed time be accomplished”¹⁾.

Here a remarkable difference with the North-Semitic ideas is to be observed: the springs do not rise from subterranean Tehom, but they are produced by the clouds. This conception is free of all mythological or semi-mythological reminiscences: it is in its way

وقال بعضهم ان الاحبال سبب لوجود انهار العذب الساذج على وجه الارض الذى هو مادة حياء النباتات والحيوان وذلك لان سبب هذا انهار انها هو انمقاد البخار فى الجو اعنى السحاب احبال السامحة الطوان على بسط الارض شرقا وغربا وجنوبا وشمالا تمنع الريح ان نسوق البخار بل نحبليا منحصرا بينها حتى يدحبقا البرد فتصير مطرا وتلحا فلو فرضت احبال مرتفعة عن وجه الارض لكانت الارض ككرة لا شور فيها ولا ندى فالبخار المرتفع لا يبقى فى الجو منحصرا الى وقت يضربه البرد بل يتحلل وبسبب ذلك هوا ولا يجرى انهار على وجه الارض الا قدر ما ينزل من المطر ثم تنشفه الارض فكان يمرض من ذلك ان يكون النباتات والحيوان يعدم انهار فى الصيف عند شدة الحاجة اليه كما فى البوادي البعيدة فالتدبير الربى وجود احبال لتحصير البخار المرتفع عن الارض بين اغوارها وتمنحها من السيلان وتمنع الريح ان نسوقها كما يمنع السكر ان يبقى قهيا فبينا (read) محفوظ الى ان يدحبقا البرد زعلان انهار فيجده وبصورة فيصير ماء ثم ينزل مطرا وتلحا والاحبال فى اجرامها حارات واجوبة واوشال وكبوف فتقع على فلبنا الامطار والثلوج وتنصب الى تلك المغارات والوشال وتبقى فينا مخزونة وتدرج من اسفلها عن عذاف ضيقة وهي النعيون فساح منها انهار على وجه الارض فينتفع به النبات والحيوان وما فضل ينصب الى البحار فدا فنى ما استفادته من الامطار والثلوج احقنا نوبة الشتاء فعدت الى ما كانت ولا يزال هذا دائما الى ان يبلغ المقاد اجا

a learned theory. Further, it is to be observed in this theory that it seems to suppose that, even if no vapours were condensed in the air into clouds, it would still be natural if rain descended; so it does not ascribe the origin of rain to the same process as that which causes the mountains to be watered. This view has not been generally accepted among Muslim scholars; Ẓāẓwīn himself gives a rational theory about rain and snow being formed from the vapours rising from the earth (I, 93 sqq.).

Such theories are however not the popular old views. In books containing the old mythological traditions we find upper Tehom, the upper half of Tiamat, indicated as the element which provides the clouds with rain. It is not our aim to describe these conceptions, attractive though they may be; we must content ourselves with referring to Ber. Rabba, VIII ro. b, 15; Midrash Kohelet, VII ro., 17 sqq.; Midrash Shohar Töb, p. 151. 24 sqq.; Targum, p. 10, ult.; Tabari, Tafsir, VIII, 138 infra.

The fact is of importance for the present discussion that, as well among the Northern as among the Southern Semites, the mountains are considered as spreading the nutritive element over the earth, because of their communication either with the clouds or with the nether world.

So we have found three characteristics of the navel united in the mountains:

- I. Their being the origin of the earth.
 - II. Their being the place of communication with the upper and with the nether world.
 - III. Their being the medium through which food is spread over the earth.
-

CHAPTER II

THE NAVE AND THE SANCTUARY

The transition from the mountains to the sanctuary is a natural one, it is only the transition from the general subject to a special side of it; for among the Northern Semites it was essential that the sanctuary should be a high place or still better a mountain. We have only to remember the *גִּבְעֹת* and their position to realize the significance of this necessity. The Samaritans had the centre of their worship on mount Gerizim which, together with mount 'Ebal, formed from of old a pair of sacred mountains, as is well known from the Hexateuch, where they have the closest connection with the Tora and so are made the counterparts of the sacred mountain Sinai, the cradle of Yahwism, whereas Šion does not play a part in this series of ideas (cf. Dent. XXVII *passim*; Joshua VIII, 30—35). But Šion is also by predilection represented as a mountain.

It is perhaps not easy to answer the question whether in the mind of the Southern Semites the idea of a sanctuary was inseparable from that of a mountain; nor do we know whether their thoughts on this subject have undergone any change. Medīna, which was only made a sanctuary because Muhammed desired it for various reasons, was not situated upon or at the foot of a mountain.

Turning to the holy places of an older date we find quite an other state of things. In 'Arafāt and in Muzdalifa the two mountains which are usually called after the names of the places, are the only objects of the religious rites which are performed there to this day. In Muzdalifa the god Ẕuzah, like Yahwe on the Sinai, revealed himself in a fire burning on the top of the mountain. And in 'Arafāt the Wuḳūf, the most important part of the Ḥadjdj, takes place at the foot of the mountain, just as the Israelites made their Wuḳūf at the foot of the Sinai.

As to Mekka, what we observe in the first place, is the fact that the town and the sanctuary are situated between two mountains, Abū Ẕubais and al-Djebel al-Aḥmar, just as Šhekem between 'Ebal and Gerizim, save only that the Mekkan mountains are steeper

which explains their appellation *الخشبان* „the two steep ones” (Azraqī, p. 13, 4; 198, 7; 178, 5. Ibn Dīnabair p. 108, 7). What we observe next is the fact that these mountains are of no great importance in the present Muslim worship at Mekka. The title of Ḥaḍḍijī may be gained without ever having ascended one of these mountains. This phenomenon is perhaps due to the same tendency as that which Professor Snouck Hurgronje has pointed out in some traditions which declare the whole territory of ʿArafāt and Muzdalifa qualified for the Wuḳāf: the tendency to efface the pagan reminiscences connected with these places.

Nevertheless Muslim tradition has preserved utterances which point to the high value which in certain circles was attached to the mountains, or some mountains, of Mekka. There can even be adduced a place in the *Ins* (I, 7, 6 *infra*) where the whole scenery of Mekka is called *جبل مكة* „the mountain of Mekka”. Remembering the fact that the author of the *Ins* was intimately acquainted with the Jewish views concerning Jerusalem, we can scarcely doubt that the expression is due to the feeling, that the sanctuary ought to be a mountain and that Mekka should be called the mountain of Mekka like Jerusalem is called mount Sion.

We have seen above that according to the common Muslim opinion the mountains have been created after the heavens and the earth, on the second or the third day of creation. There is however a widely spread tradition maintaining Aba Ḳubais to have been the first mountain Allāh set upon the earth, when it was still tottering (Azraqī, p. 178, 5; *Ḳutb al-Dīn*, p. 443, 9; Nuwairī, p. 72, 12; Ḥaḍrāwī, p. 4, 16). Ḥalabī gives it the title of „the father of mountains” (I, 195). And it is said of al-Ḥimā that its foundations are situated in the seventh earth (Ḥaḍrāwī p. 11, 6).

There are however some traditions which go so far as to contradict the opinion that all mountains have been created on the second or the third day of the Hexahemeron and to maintain that the creation of Mekka coincides with that of its two mountains. Azraqī, p. 42, 5 *infra*, relates how a document was found in the foundations of the Kaʿba, on which these words were written: „I am Allāh the lord of Bakka; I made it a sanctuary on the day when I created heaven and earth, sun and moon: on the day when I made these two mountains” ¹ (cf. p. 353, 8; Nuwairī, p. 75, 11). Here

¹ انا الله ذو بكة يوم خلقت السموات والارض والشمس والقمر ويوم صنعت مذهبين الجليلين

an intimate connection is assumed between the holy city and its two mountains. It naturally occurs to us to find an analogy here with ideas and facts occurring in other parts of the Semitic world. The holy place Shekem lies also between two sacred mountains; and Assyriologists have laid emphasis on the fact that the mountain of the earth, which is represented by the sanctuary of the Eastern Semites, is provided with two tops (cf. *Jeremias* p. 54 sqq.). It must also be remembered that the mountain of paradise is a double one (*Adamsbuch*, p. 117. 3 sq.).

Hakabi who also mentions the last quoted tradition about Mekka in a slightly different form, adds the words: „its two steep mountains will never give way”¹⁾ (I. 191: 3 sqq.). These words remind us of what is said of Şion (*Ps.* CXXV. 1): „It will never give way, it will stay on its place for ever”²⁾.

These materials show sufficiently, that not only Aratāt and Muzdalifa owe a great deal of their significance to their holy mountains, but that also Mekka as a sanctuary is considered in some traditions as being intrinsically connected with its mountains. It is also probable that this view rests on the one hand on an old-semitic conception of the nature of the sanctuary, and on the other hand has been renewed and corroborated by post-islamic influxes from the Northern parts of the Semitic world.

In the following pages we shall see that the sanctuary, being conceived as a mountain of a special significance, does not only possess the characteristics of the navel, but is really considered as the navel of the earth. After our investigations of the mountains in general we can best begin this new subject by showing that the sanctuary has been considered as the highest mountain or the highest territory of the earth: or, in other words, that it possesses the first characteristic of the navel in an absolute form. As to mount Şion, this theory is, in its general form, not yet applied to it in the Old Testament: but is here limited to eschatological times: *Isaiah* II. 1: „And it shall come to pass in the last days, that the mountain of Yahwe's House shall be established in the top of the mountains, and shall be exalted above the hills”³⁾.

It is clear why it is said here that this state of things will begin in the coming era: for at that time the earth and especially

١) *يزول أخشباها*

٢) *לא ימוט לעולם ייטב*

٣) *והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית יהוה בראש ההרים ונשא מנבעות*

than I saw it in Mekka' ¹). Kisa'i, fol. 15 a, 7 infra, gives a tradition which we shall have to consider again: „Tradition says: the pole-star proves that the Karba is the highest situated territory: for it lies over against the centre of heaven" ²).

This theory has been applied in a peculiar case which affords a striking parallel to the position of the navel at the time of the cosmogony. According to Bereshit Rabba fol. XXXVII ro. a, 1, 20 sq. „the land of Israel was not submerged by the Deluge" ³.

It is not astonishing to find that the Samaritans have claimed for their sanctuary the same honours as the Jews did for theirs. But, remembering that already in Judges IX, 37 one of the mountains near Shechem is called „the navel of the land"; it is natural to suppose that Gerizim was of old the object of navel-theories as we find them in later literature. In Ber. Rabba fol. XXXV ro. b, ult. sqq., it is told how Rabbi Jonatan on a journey was invited by a Samaritan to perform his prayers on Gerizim. When he asked: „why"? he was answered: „because it was not submerged by the Deluge" ⁴.

The Muslims, in their turn, have freed the Karba from Deluge. „Ibn Hishām relates that the waters of the Deluge did not reach the Karba, but that they surrounded it. The Karba itself however remained free in the air (reaching) to heaven. And when the ark made the Tawāf round the noble house, Noah said" ⁵) etc. (Khamis I, 92, 21).

Why the sanctuary is not attained by the waters of the Deluge is clear: Deluge is the reign of Tehom, of old a demoniac power, familiar from the creation stories. The sanctuary is the type and representation of Kosmos and of Paradise and as such a power diametrically opposed to Chaos; when the Semites maintain that the Sanctuary was not reached by the Deluge, this is not only due to the opinion that the Sanctuary is the highest place in the world.

انى نم ار السماء بهمان فط افرب الى ارض عند بهمة ¹

رمى الحديث الغضب دالة على ان العتبة ارف انبعاث لنيا على عتبة ²
وسط السماء

لأنا نפת اربعة د"שראל במבול ³

דלא נה במי דמבול ⁴

وذكر ابن هشام ان الماء لم يصل العتبة حين الطوفان ولكنه فام حولها ⁵
وبقيت دى فى هواء الى السماء وان نوحا قال لذل السفينة وهى تطوف
بالبيت النريم الخ

Rabbi Berekiah said on the authority of Rabbi Isaac: „He took it from the Sanctuary”¹⁾. A similar tradition is to be found in *Berešhit Rabba* fol. V, vo. b., 11, *infra*.

In other traditions there are more preexistent things enumerated. *Pesahim* 54a. „Seven things were created before the world: the Tora, conversion, the Garden of Eden, Gehenna, the divine Throne, the Sanctuary, the name of the Messiah”²⁾. By and by we shall see that a similar idea was taken up by the Muslims. Here it is sufficient to state that not only the Sanctuary but also Paradise and Hell are preexistent. Paradise, the nucleus of the upper world, Hell, the nucleus of the nether world, the navel-sanctuary, the nucleus of the earth, this is an analogy of the greatest importance for determining the nature of the navel, as we shall see later on. In Syriac literature the significance of Jerusalem in the creation of the world, is expressed in a peculiar manner: „There (viz. in Jerusalem) the four parts of the world have been united one with the other. When God had made the earth, his power went before, and the earth followed from four sides swift as the winds; and there (in Jerusalem) his power stood and rested”³⁾. *Schatzhöhle* p. 112, 10 sqq.; cf. 113, 8 sqq.; 254, 14 sqq.

In genuine Syriac literature the preexistence of the sanctuary does not further occur, as far as I know. But in the Odes of Solomon IV, 1—4 there occurs a passage which is parallel to the Jewish theory „No one, O, my God, changes thy holy place, and it is not (possible) that he should change it and put it in another place, because he hath no power over it, for thy sanctuary thou hast designed before thou didst make (other) places: that which is the elder shall not be altered by those that are younger than it”⁴⁾.

מהיכן הביא הק' בה את האורה אור ברביה בשם ר' יצחק מבית
המקדש רביאה

שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם יאלו הן תורה ותשובה
וגן עדן וגיהנם וכסא רכבוד ובית המקדש ושם של משיח

למען חפצו ארצו חתה בן חסבא מלא יום חסבא ארס
חאזא סכס זסל וסל מבעס ססד אדא מע ארססס אמר וסס
סססס סססס זסל סססס סססס סססס סססס סססס

חא אב ססססס ארס סססס ארס סססס ססססס
סססססס סססס סססס ארס סססס סססס סססס סססס
סססס ארססס מע סססס סססס ארססס סססס סססס
ססססס סססס

The poet is evidently combating a movement to cut off the ties with the Jerusalem temple: he seeks to frustrate these endeavours by reminding of the well known theory.

This theory has been taken over from the Jews by the Muslims. Zamakhsharī, p. 67, 13 (ad Sūra II, 37) and Dīrbeḳrī (Khamīs, I 31, 1) have a tradition which opens with the words „The earth was created by Allāh on the place of Jerusalem”¹, a sentence taken almost literally from Yoma 54 b as quoted above.

But the Muslim theological conscience could not allow this prerogative of Jerusalem. Consequently we find the Jewish traditional lore about the beginnings of creation taken over in Muslim tradition and transferred to Mekka. According to a tradition told by Azrakī, p. 301, 3 infra, Abū Dharr asked the Prophet „Which of the mosques on the face of the earth has been founded first?” He answered „The sacred mosque”. I said „Which next?” He answered „The farthest mosque”. I said „How great a space of time lies between them?” He said: „Forty years”². (Cf. Azrakī, p. 302, 1 sqq. and Zamakhsharī, p. 219, 16 ad Sūra III, 90). In other traditions the preexistence of the Mekkan sanctuary is taught in plain words: „Forty years before Allāh created the heavens and earth the Ka’ba was a dry spot floating on the water and from it the world has been spread out”³. (Azrakī, p. 1, 6 infra: cf. Ḳuṭb al-Dīn, p. 25, 5 infra). It should be noted that this tradition is given on the authority of Ka’b al-Aḥbār.

The opinion that the Ka’ba was created two thousand years before the rest of the world has however had a much wider circulation. Tabarī I, 47, 6: „‘Abd Allāh ibn ‘Omar said: „The House was created two thousand years before the earth and from it the earth was spread forth”⁴. Tabarī, Tafsīr I, 109, 9 infra: „Muḍḡalīd said: „Allāh created the spot of this House two thou-

¹ خلق الله الأرض في موضع بدت المقدس

عن أبي ذر قال سألت رسول الله فقئت رسول الله أي المسجد
على وجه الأرض وضع أولاً فإن المسجد الحرام قال قلت ثم أي قال المسجد
الأقصى قال قلت كم بينهما قال أربعون سنة

وال كعب الحبار كانت الكعبة غداة على الماء قبل أن يخلق الله
السموات والأرض أربعين سنة ومنها حدثت الأرض

عن عبد الله بن عمر قال خلق الله قبل الأرض بلقي سنة ومئة
حدثت الأرض

sand years before he created an atom of the earth" ¹. This tradition occurs in various forms, e. g. in Tabari's Tafsir IV. 6, 23 sqq., Tabari I. 124, 17; Kutb al-Din p. 25, 5 infra, p. 26, 3, 9 Ibn al-Athir I. 14-19 sqq. The origin of the number two thousand is still to be discovered in Jewish tradition where one of the pre-existent entities, the Tora, is said to have been created two thousand years before the creation of the earth (Bereshit Rabba, fol. IX vo., b. ult.). All these traditions show sufficiently that the quality of having been the beginning of creation is inherent to the sanctuary in Semitic tradition. That this quality is really taken in connection with the sanctuary as the navel is proved by a tradition like this: "The Holy one created the world like an embryo. Like the embryo proceeds from the navel onwards, so God began to create the world proceeding from its navel onwards and from there it was spread out in different directions" (Jellinek V, 63, 1 sqq.) ².

Now it is highly instructive to observe how this view is paralleled by another set of traditions where the same thought is expressed in a different form.

On p. 6 we have found a tradition, preserved in Bereshit Rabba fol. VI ro, a. 11 sq., in which Rabbi Tanhūm says: "on it (viz. the first day) have been created four things: the mountains, heaven, earth, and light". Here a difference is made between the creation of the mountains and that of the earth. Now the mountains are generally considered as the substantial part of the earth, and the Sanctuary is a mountain of a peculiar nature, considered as having been created before the earth; from this we can draw a natural conclusion as to the nature of the navel viz. its representing the substance or its being an image of the earth. This conclusion is corroborated by the fact that the nucleus of the earth is represented in Semitic literature as being pre-existent. The Syriac cosmogony has been led into this direction by the ambiguity of Gen. I, 1 in the Syriac Bible: ܐܠܗܐ ܒܪܥܬܐ ܕܥܠܡܐ ܕܩܕܝܫܐ. Now ܐܠܗܐ can take the place of the Hebrew אלה but it means also "essence" and so Ephraim in his commentary explains ܐܠܗܐ ܒܪܥܬܐ ܕܥܠܡܐ by ܐܠܗܐ ܒܪܥܬܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܐ probably in the sense of heaven itself and earth itself, for in the following passages he

¹ بن مسعود قال خلق الله موضع هذا البيت قبل ان يخلق شيئا من الارض بالثلاث سنين.

ברא הקב"ה את העולם כילוד אישה מה הילוד הזה בתחילה ה) מטבירו ומיטם הוא מתחיל והולך כך העולם התחילו הקב"ה מיטבירו ומיטם נמתה לבאן ולבאן

opposes the view of those who take these expressions allegorically. But the word **صَوْنًا** is nearly as ambiguous as **أ**, it means „self” and „essence”.

It is not clear therefore, whether Ephraim is in favour of the view that the nucleus of the earth has been created before its mass. Jacob of Edessa (Ephr. Opp. I 116 D) evidently opposes it: he shows some heat in affirming that **أ** is nothing but the Hebrew **אֶרֶץ** and like this a sign of the accusative. This zeal on the part of Jacob shows that there were people who interpreted **أ** in a different way, probably as having the meaning of substance.

Arabic literature contains more on this subject. Zamakhsharī ad Sūra II, 27, p. 67, 12 of his commentary, says: „the creation of the substance of the earth is anterior to the creation of heaven: but the spreading out of the earth is posterior to it”¹).

Here the very remarkable sequence of things is this:

1. the substance of the earth.
2. heaven.
3. the mass of the earth.

Apparently this is a different form of the traditions quoted about the pre-existence of the Sanctuary and of the mountains, for, as we shall see, the term **دَحْو** is always used for the spreading out of the earth around or under the navel.

Zamakhsharī's tradition is given by al-Dyārbekrī in a slightly different way: „When God began to create things, he created the **تربة** before heaven; when he had created the heavens and divided them into seven stages, he spread out the earth” (Khamīs I, 92. 15 sq.)²). The meaning of **تربة** is explained in Lisān I, 221, 1 sqq.: „People say. A land of a good **تربة**. this means the substance of its ground”³).

Another tradition, perhaps the most popular on this subject in Arabic literature, relates that Allāh created a **جوهرة**, a substance; thereupon he contemplated it with a majestic gaze, so that it melted, then a vapour rose from it, which gave origin to the sky, thereupon the earth was created from the remainder of the **جوهرة** (e. g. Kazwīnī I, 9, 11 sqq.).

¹ جرم الارض تقدم خلقه خلق اسها. وأما دحوها فذاخر

² فيها بدأ الله خلق الأشياء، خلق التربة قبل السماء، فيها خلق السماء، وقضاهن سبع سموات دحا الارض اى بسطها

³ يقال ارض طيبة التربة اى خيفة نوابها

These examples may be sufficient to illustrate the parallel between the sanctuary and the nucleus of the earth as pre-existent entities. Now this theory is completed in a remarkable way by the theories concerning the nature of Adam and his being created on the spot of the later sanctuary.

It is well known, that **אדם** has the collective meaning of „mankind”. This is not a discovery of modern philologists, but it has always been vivid in the mind of the Semitic peoples. I will only remind the reader of the fact that to indicate an individual, the Israelites say **בן אדם**: that Jacob of Edessa, a Syrian, is well acquainted with the collective meaning of **אדם** (Ephraim Opp. I 131 A) and that according to the Muslim legends God takes from the spine of Adam the nucleus of all mankind and makes his covenant with them.

Now according to Jewish ideas Adam, the substance of mankind, was created on the substance of the earth, the sanctuary, more particularly the altar. Ber. Rabba XVII vo. a, 1, 6 infra „out of the place where reconciliation is made for him, man has been created”¹⁾.

This idea has further been intrinsically woven into the scheme of the Syriac Cave of Treasures, according to which man has been created in the centre of the earth whereto he returns at his death (Schatzhöhle, p. 14, 2 sqq.). In the Book of the Bee (p. 10, 5 infra) it is said that the „idea” Adam is conceived even before the creation of the world, consequently a pre-existent Adam, an idea which has its counterpart in the pre-existent Christ, who is called the second Adam.

Muslim theory has transferred some of these features from Jerusalem to Mekka and also from Adam to Muḥammed. Adam has been created in the vicinity of Mekka (Khamīs I, 46 paen.) from all elements of the earth (Ṭḥalabī, p. 23 sq.).

The origin of Muḥammed’s substance (*ḥana*) is in the navel of the earth, in Mekka. Khamīs I, 37, 7 sqq.; Ṭḥalabī I, 197, 2: „the origin of the clay of the apostle of Allāh is from the navel of the earth in Mekka”²⁾. And finally Adam and Muḥammed have also become pre-existent entities in Muslim tradition (Ṭḥalabī, I 197, 16; 198, 3 sqq.).

The traditions which relate that the earth was spread out from the nucleus or from the sanctuary lead us to the third quality of

¹⁾ מִמְקוֹם כְּפָרְתּוֹ נִבְרָא

²⁾ وعن ابن عباس أصل طينة رسول الله من سرة الأرض بهيمة

the navel inherent to the sanctuary viz. that of being the centre of the earth.

This idea is already expressed in the well known passage in Ezekiel, V, 5: „So speaketh the Lord Yahweh this is Jerusalem, I have set it in the midst of the nations, and round about it are countries”¹). It is also found in Pseudepigraphic literature. In the Book of Jubilees VIII, 19 Mount Sion is called the centre of the navel of the earth. It is not clear whether this expression is genuine or not: „the centre of” looks like a gloss on „navel”. If however the words are genuine, their meaning must be that the holy land is the navel of the earth and that Jerusalem lies in its centre. According to the same chapter vs. 12 the territory of Sem. apparently Palestine, is called the centre of the earth. In the Apocalypse of Henoch XC, 26 the Temple and Gehenna are placed in the centre of the earth.

It is only natural that this idea should occur also in Jewish literature: according to Rabbi Eliezer „the world has been created from its centre”²). The immediately preceding words are: „the world has been created from Sion”. (Yoma 54 b).

A new proof of the influence of Jewish tradition on Christians and Muslims lies in the fact that this idea is also well known in Syriac and Arabic literature. In the „Cave of Treasures” Adam is created in the centre of the earth, on the place where the cross of Christ shall be erected in later times (p. 14, 2 sq.); the whole book is dominated by this idea. Jerusalem as the centre of the earth is also mentioned in the Book of the Bee, p. 21, 3 sq.

In Muslim literature we find regarding this subject the same phenomenon as we have found above: the Jewish views have first been taken over and afterwards transferred to Mekka. Halabi I, 195, 5 infra, quotes a tradition on the authority of ‘Alī which opens thus: „the centre of the world is Jerusalem”³). In the Ins I, 7, 15 (cf. I, 202, 14) this idea is used as an explanation of the well known epithet „the farthest”: „According to a tradition Jerusalem is called „the farthest”, because it is exactly the centre of the world”⁴). In Kīsā’ī, fol. 15a 4 infra, the term is explained

¹ כה אמר אדני יהוה זאת ירושלם בתוך העמים שמתיה וסביבותיה
ארצות

² עולם ממצעתו נברא

³ وسط الدنيا بيت المقدس

⁴ وروی اند سبی اتقصی لاند وسط الدنيا لا یزید شبا ولا ینقص

in this way: „the centre of the earth is Jerusalem because it is the gathering place”¹⁾. It is a common idea among the Muslims, taken over from the Jews that the gathering of mankind before the last Judgment will take place at Jerusalem. This idea is the counterpart of the history of the creation and its complement: as mankind has sprung from the hands of the Creator at Jerusalem and has spread from it, so it will be gathered there to reappear before him, and the spot where he once stood will then be the spot of his judgment seat. It is not only in this connection that we meet the navel as the seat of the judge (cf. the chapter on the navel and the throne).

Notwithstanding these widely spread ideas, Muslim tradition has found no difficulty in declaring Mekka the centre of the earth. The transition was in this case very easy because in the *Ḳor’ān* there are sayings which can be interpreted in favour of such a view. *Sūra XLII. 5* (= VI, 92): „Thus we have revealed unto thee an Arabic *Ḳor’ān* that thou mayest warn the mother of places and those who are round about it”²⁾. According to *Ṭabarī Tafsīr VII, 165, 18* „those who are round about it” means the whole of the earth: this explanation involves the conception that „the mother of places” and this is nothing but Mekka in Muslim terminology is the centre of the earth. Of course this verse from the *Ḳor’ān* is only of secondary importance for the later spread of the conception among the Muslims who use „the centre of the earth” as a common epithet for Mekka (*Ḳutb al-Dīn*, p. 18, 7 *infra*; cf. *Bibl. Geogr. Arab. I, 3, 20* and *Masūdī I, 77* where Arabia is the centre of the earth).

The sanctuary is not only the centre of the earth, it possesses also an other characteristic of the navel, viz. that of being the place of communication with the upper and with the nether world, or, on the one hand with heaven in general and with Paradise and the divine throne in particular — on the other hand with *Tehom* in general and with the realm of the dead and Hell in particular; in other words: in the sanctuary the three parts of the Universe, earth, upper and nether world, meet.

The communication between the sanctuary and heaven is a fact so well known that it will not be necessary to give a large collection

¹⁾ وسط الأرض هو بيت المقدس لأنه المجمع

²⁾ كذلك أوحينا إليك قرآنًا عربيًا تنذّر أم القرى وعن حولها

of literary evidence. In the first place we remember the sanctuary being a peculiar mountain and as such possessing the quality of reaching to heaven. And further it is in the sanctuary that the smell of burnt offerings and incense daily ascends and reaches the godhead whose presence is at the same time here and in heaven. Of the sanctuary of Bethel it is said in Genesis XXVIII, 17 that it is **שַׁעַר הַשָּׁמַיִם** „the gate of, the entrance to heaven”. Mount Sinai at the visit of the Israelites, is burning **עַד לֵב הַשָּׁמַיִם** (Deuteronomy IV, 11) „unto the heart of heaven”. The rabbis maintain that the ladder in Genesis XXVIII, 12 represents Mount Sinai which lies on the earth and reaches to heaven (Ber. Rabba fol. LXXVII ro. b, 11 sqq.). Jerusalem is often described with heavenly colours and considered as the earthly image of Jerusalem in heaven.

Further it should be noted that Muslim tradition has accepted the idea of Jerusalem being the place of communication with heaven. It is remarkable that Muhammed's ascension to heaven does not take place at Mekka but at Jerusalem; nay even Allāh himself when he created heaven and earth or, to express it more exactly, the navel, heaven and earth, ascended from Jerusalem to heaven. The common Muslim view is, that originally the divine throne rested on the water, as the Kor'ān (Sūra II, 9) already has it: „and his throne rested upon the water”¹). Later traditions add a good many details, which can partly be traced back to Jewish sources. Before the creation Allāh's original restingplace is identified in some Muslim traditions with Jerusalem „Ka'b al-Ahbār said, Allāh says to Jerusalem: Thou art my throne, from which I ascended to heaven”²) (Nuwairī p. 90, 29). In an other place (Nuwairī p. 90, 15) Ka'b asserts having read this in the Tora. At any rate the Jewish origin of this tradition is clear and it is not at all to be considered as a common Muslim view.

The Jewish and Christian views of the communication between Jerusalem and heaven or Paradise have left many traces in Muslim traditions: some of them will be quoted later on; here I will give only this one (Ins, I, 211, 7 sqq.): „Ka'b said: Every morning in heaven one of the gates of paradise is opened: from it light

¹) وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ

²) عَنْ كَعْبِ الْأَحْبَارِ قَالَ يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ نَبِيتُ الْمُقَدَّسِ أَنْتَ عَرْشِي
الَّذِي أَرْتَفَعْتُ مَذْكُ أُنَى السَّمَاءِ

and mercy stream down upon Jerusalem and this will last till the Hour (of Resurrection)" ¹.

It is only natural to find analogous sayings about Mekka. The tradition of 'Ā'shā asserting that at Mekka heaven is nearest to the earth is not only a testimony for Mekka as the highest place on earth, but also of its connection with heaven (above p. 15). More remarkable is the story which is told about the people of 'Ād by Ḳuṭb al-Dīn p. 442, 6 infra. When they were in need of rain they sent messengers to Mekka in order to pray there for rain, of course because their prayer would be heard better there than at any other place of Arabia, because of its connection with heaven. When they arrived at Mekka, they were advised to climb Abū Ḳubais, because never a repentant sinner had climbed it without being heard ².

We have now to turn to the nether world in its connection with the sanctuary. As I have already observed, we must — at any rate in Jewish theology — distinguish three terms designating the nether world: Tehom, Sheol, Gehenna. The idea connecting these three, is that they form the nether stage of the world and its ungodly, demoniac part.

The connection of the sanctuary with Gehenna is given by the situation of the latter close to Jerusalem. So we find as early as in the Book of Enoch, Chapter XXVI, a vision of the centre of the earth, consisting of a holy mountain and other mountains to the East and the South, evidently Sion, the Mount of Olives and the present Djebel Abū Tōr. Between the latter two is a ravine, evidently Gehinnom. The angel accompanying Enoch declares it to be destined for those that are to be damned for ever.

In the Talmud, 'Erubin 19 a, is found a remarkable utterance about Gehenna, important not so much for the conception of Gehenna, as for its co-ordination with Tehom and with the Desert. It runs: „Three gates has Gehinnom: one in the Desert, one in

عن كعب فان باب مفتوح من السماء من ابواب الجنة ينزل منه النور¹
والرحمة على بيت المقدس كل صباح حتى تقوم الساعة
وان وفد عاد قدموا الى مكة يستسمن لمعويهم فامروا بالطموع الى ابي²
قيس لدعاء وقيل لهم لم يملكه خاطي³ يعرف الله منه الاجابة الى ما
دعاه اليه

the Sea, one in Jerusalem" ¹). Further it is said that the entrance to Gehinnom is possibly on the spot of two palmtrees between which vapour ascends from the earth. In Arabic literature too the conception of Jerusalem as the entrance to Hell, is found. Nuwairī p. 90, 14 has a tradition in which the following words occur: „this (viz. Jerusalem) is the place of my Fire, on its left side" ²). Another tradition speaks more explicitly (Nuwairī p. 89, 3 infra) which is given as an explanation of Sūra LVII, 13. Here Muhammed says: „Then (viz. on doomsday) a wall shall be set between them (viz. Believers and Sceptics), wherein shall be a gate, within which shall be mercy; and without it, at its side the torment" ³). ‘Abd Allāh ibn ‘Omar commentates on this place in the following way: „this wall is the wall of Jerusalem, on its East side; behind it is a valley, called Wādī Djahannam and before it is a gate, called Gate of Mercy" ⁴).

The idea of the sanctuary being the place connecting Paradise and Hell is expressly added in Ins I 202, 17 sq.: „and this is a wall between Paradise and Hell" ⁵).

The connection between Jerusalem and Tehom is in the first place expressed in a number of traditions which represent the holy Rock as the stone which is connected with Tehom (cf. Fenchtwang, p. 544 sqq.). Other traditions, of which Fenchtwang has given also a good many, link the altar with Tehom by means of the channels which conducted the blood of sacrifices and the water to a subterranean cave. Sukka 49 a Rabbi Jose says of these channels: „A way was made for these channels which descended unto Tehom" ⁶). In Sukka 53 a Rabbi Yohanan says: „When David dug the channels, Tehom rose and threatened to submerge the world" ⁷).

Another remarkable connection between Jerusalem and Tehom is

שְׁלִישָׁה פְּתָחִים יֵשׁ לְגִיהֶנֶם אֶחָד בְּמִדְבָּר וְאֶחָד בֵּית וְאֶחָד בִּירוּשָׁלַם ¹

وهذا موضع نارى عن يسارها ²

مضرب ببئيم بسور له باب باطنه فيه الرحمة وظاهره من قبله العذاب ³

هو حائط بدت المقدس من المشرقى الذى عن يمينه وادى يقال له وادى ⁴
جحيم وعن يمينه باب يقال له باب الرحمة

هو حائط بين الحنة والندار ⁵

שִׁתִּין מַחֲלָלִים וְיִרְדֵּן עַד תְּחֹם ⁶

בִּשְׁעָה שֶׁכָּרָה שִׁתִּין קָפָא תְּחֹמָא וּבִעָה לְמִשְׁטַפֵּי עֲלֵמָא ⁷

Dr. J. L. Palache drew my attention to this place.

given in the headings of the Targum to the **שירי המעלות** (Ps. CXX—CXXXIV viz. „a song recited on the steps of Tehom”¹). A well known tradition maintains that the fifteen *Ma'alot* psalms had a certain analogy with the fifteen steps in the Jerusalem temple which lay between the enclosure of the women and that of the men. The headings of the Targum contain an allusion to this tradition and call the steps „the steps of Tehom i. e. the steps which conduct from Tehom to the Temple”. Here is a remarkable corroboration of the view of Wücker and his adherents: Benzinger writes in his *Hebraische Archäologie*², p. 330. „der Vorhof (entspricht) dem Himmelozean”. At any rate the expression in the Targum is a new proof of the relation between the sanctuary and the nether world.

Conceptions of a different nature also testify to this relation, viz. those which represent the sanctuary as a sepulchre. Of course I do not mean to say, that the presence of graves in Jerusalem establishes a relation of the nature mentioned. But both Jerusalem and Mekka possess the qualities of a typical sepulchre. As concerns Jerusalem I do not know of this idea in Jewish literature; but it appears in the Syriac legends about Adam, who is here and in Muslim legends as we have seen, a type of mankind, mankind in substance. Now Adam is created in the centre of the earth and after the Deluge his corpse is brought back to this place and buried in what is called **לְנִיחָא דְּאֵרֶץ** „the gate of the earth”. We remember here the sanctuary as „the gate of heaven”. In the text itself the nature of the place is called back to memory by the addition of the words **מִצְדָּתָא דְּאֵרֶץ** „the centre of the earth”. Consequently the sanctuary as the navel is a typical sepulchre. Muslim tradition also mentions Jerusalem as Adam’s grave (*Ṭabarī*, p. 43, 15 sqq.; *Ṭabarī* I. 163, 2; *Azrakī*, p. 39, 5); we have already seen that the creation of Adam is sometimes placed in the Muslim centre of the world. His grave is often localised in Abū Ḳubais. That Syriac influence has been at work in the traditions concerning Adam is proved by the fact that his burying-place is called: **غارِ الْاَمْرِ** a translation of **מְכֻלָּא** „the cave of treasures” (*Ṭabarī* I. 162, 18; *Ibn al-Athīr* I, 38, 5 *infra* where the reading of the text is to be corrected; *Mas‘ūdī* I, 69; *Ḥadrāwī*, p. 12, 19 *infra*; *Ḳuṭb al-Dīn*, p. 442, 4 *infra*; 443, 1 sqq.). As in many other cases, North-Semitic traditions have been islamised here; and as the legend of Adam’s creation has been transferred to Muḥammed so has Adam’s

¹ שירא דאתאמר על מכרין ומכרין (מסכין) דתהומא

grave in connection with his creation given rise to a remarkable theory of Muhammed's grave. The stuff out of which man was made, his **عَظْم** (ʿaṣm) returns after his death to its primeval place. Muhammed, the image and substance of mankind, was buried in Medīna, so his substance originally belongs to Medīna (Khamis I, 37, 9 sqq.; Ḥaḍrāwī, p. 6, 11 sqq.). This theory proceeds from the fact that Muhammed's grave is in Medīna: consequently Medīna must also have the privilege of being the birthplace of Muhammed. This conception therefore is in total disharmony with the Muslim view that either Jerusalem or Mekka is the centre of the earth.

Therefore it is not astonishing to observe that other people go in the opposite direction. They start from the idea that Muhammed's substance **عَظْم** belongs to Mekka and their conclusion is that his grave ought also to be in Mekka (Ḥalabī I, 197, 13). We observe here the power of theory, in this case the theory of the close connection between the navel and the grave or the nether world.

This theory does not only affect Adam or Muhammed as the heads of mankind, but also the subsequent leaders, the prophets. Noah, Hud, Šāhib, Šurāib, Ismael have been buried in the sanctuary, in the Ḥudj̄r or between Zamzam and the house of al-Arḩam (Ḥaḍrāwī, p. 1, 9 infra; Azrakī, p. 34 paen., 363, 10 sqq.). According to Azrakī, p. 39, 5 between Zamzam and the Rukn 70 prophets are buried; in other places larger numbers, even 300 graves of prophets are mentioned (Azrakī, p. 363, 14; Ḥalabī I, 206, 9 infra) as situated around the Ka'ba. Azrakī formulates the theory in this form: „Every prophet, after his people had perished, would establish himself at Mekka, there he and his followers with him used to perform worship till he died” (p. 363, 9 sqq.; cf. Ḥalabī I, 206, 8 infra)¹.

We have been able to observe the North-Semitic origin of this theory and its development on Muslim territory. It is only natural to find that in some Muslim traditions Jerusalem is also considered as the burying-place of prophets. According to Azrakī, p. 39, 5 not only Adam but also Abraham, Isaac, Jacob and Joseph are buried in Jerusalem and the author of the *Ins* who is influenced by local Jerusalem tradition, maintains that a thousand of prophets have been buried in that place (*Ins* I, 208, paen.).

There is still an other tradition relating to the sanctuary as a

¹ كَانَ النَّبِيُّ عَنِ الْإِنْبِيَاءِ إِذَا هَلَكَتْ أُمَّتُهُ نَحَقَ بَيْتَهُ فَتَبَدَّدَ فِيهَا النَّبِيُّ وَعَمِلَ
مَعَهُ حَتَّى يَمُوتَ

burying-place. Azraqī, p. 305 sqq. says that on the North side of the Ka'ba there was a tumulus where the Ismaelite virgins were buried „and as often as people have made it level with the (rest of the) mosque it did not tarry to retake the shape of a tumulus as long as it exists” 1).

In the first place it is to be noted that the form of the grave, a tumulus, is emphasised in the above tradition. In the second place it is perhaps allowable to assume a general thought in this quaint utterance, viz. this, that virginity belongs to the nether world. We remember Kore whose relations with the nether world are well known and Minerva whose attribute, the owl, is the proof of a similar relation.

Now our next question is this: are there other relations between the sanctuary of Mekka and the nether world, analogous to those of Jerusalem. in other words. is there any relation between Mekka and Hell or Tehom? The answer seems to be partly evident, partly doubtful. For of a relation between Mekka and Hell nothing is known. But Tehom? In the first place we must remark that Muslim tradition does not contain much concerning Tehom and the nether world. Still in the form of the sanctuary there are characteristics which point in this direction.

The Arab sanctuaries in pagan times usually consisted of a stone which was besmeared with the blood of the victims and a pit, *نَجَب* into which the rest of the blood flowed down. A similar state of things existed in Jerusalem. Blood and water were conducted by the channels *שִׁירָיִם* towards a cave in the interior of the holy mountain. Now we have seen that, according to the Jewish conception, these channels led to Tehom; consequently the cave is a representation of Tehom. As Wellhausen has already remarked, this has in its turn a strong likeness to what is found at Hierapolis. Here is also a *ῥήγμα* which is considered as the opening through which the waters of the Deluge have retreated, and which consequently has a close relation with Tehom, for the water of the Deluge is the water of Tehom (Lucian, Paris, 1615, p. 1060). Now the sanctuary at Mekka had also a deep pit or well, here called *جَب*, or *بئر*, situated within the Ka'ba (Azraqī p. 41, 14 sqq., 49, 1.

عن الزهري انه سمع ابن الزبير عني انه يقول ان هذا المسجد دُب فَعُورٌ
عذاري بذات السبعين يعني بها بئر النورين السامية عن المسجد الحرام قال
وذات الموضع نسوي مع المسجد فربما ينسب ان يعود حدوده من دن

106, 14 sqq., 111, 11, 169 ult.; 171, 4 *infra*). At its side stood the statue of the god Hobal. It is not probable that this statue was ever used as an altar stone. But the fact that Mekka possessed a pit within its sanctuary bears too close a resemblance to the presence of the pit in the other Semitic sanctuaries, to be overlooked, and analogy seems to favour the conclusion that the Mekkan جُب, had also its connection with the nether world, a conclusion which has already been drawn by Wellhausen in his famous book *Reste Arabischen Heidentums* (p. 103), and which is favoured by the tradition that this pit served for presents to be thrown into. If these presents had simply been gifts in honour of the sanctuary they would certainly have had an other place than the pit; but the fact that they were thrown into it proves that this really was their destined place. And so these gifts were probably intended to propitiate the god of the nether world.

The sanctuary, as the place of communication with the upper and with the nether world, is also the place which participates in the highest degree of the gifts of Heaven and Tehom. This is the next characteristic of the navel belonging to the sanctuary. We have already seen that this is also a characteristic of the mountains; now we shall see that what is said of the mountains as the distributors of food, is taught in a more precise way of the sanctuary, which not only supplies the earth with water but is watered itself in a particular degree. This idea has in the case of the sanctuary a natural basis as well as in the case of the mountains. Springs generally rise on the mountains: and a spring, with or without a mountain, is, generally speaking, a necessary requisite in a sanctuary. It has even been supposed that Mekka owes its origin as a sanctuary to Zemzem (Snouck Hurgronje, *Mekka*, p. 5). But we will first turn to Jerusalem and consider what the Old Testament says about its being blessed copiously with water.

Psaln CXXXIII compares the gathering of the Diaspora at Jerusalem on the Feast (probably the Feast of Tabernacles) with the sweetness of the oil which drips from the head of the high-priest along his beard upon his clothes and with the dew of Hermon that descendeth upon the mountains of Sion. For here Yahwe commanded the blessing for evermore”¹.

בְּנֵל הַרְמִין שִׁירֵד עַל הָרָרִי צִיּוֹן כִּי שֵׁם צִיּוֹה יִהְיֶה אֶת הַבְּרִכָּה ¹⁾
 הַיִּים עַד הָעוֹלָם

The word **הַיִּים** is probably to be cancelled.

Yahwe's blessing, according to the poet, chiefly consists in rain (cf. Malachi III, 10: for dew and rain are nearly synonymous in Hebrew, and this blessing will for ever be bestowed upon Jerusalem, as it is bestowed upon mount Hermon. Now mount Hermon was, as its name testifies, of old a sacred mountain. Commentators on Ps. CXXXIII to this day, zealously endeavour to extort confirmation from travellers of the copious dew to be met with in the vicinity of Hermon: and the travellers in their turn have felt obliged to testify to an extraordinary quantity of dew around Hermon, in order to explain Ps. CXXXIII. It seems to me, that the expression of the text acquires quite a different aspect, if we are able to show that the presence of dew and rain is a feature belonging to the theory of the sanctuary. Ps. CXXXIII speaks at any rate in clear terms of Jerusalem. The feast of Tabernacles and its rites also provide us with materials which may be used for our purpose. In the first place it should be remarked that from of old this feast was closely connected with the rain expected in the subsequent autumn and winter. This idea is explicitly expressed by Zechariah XIV, 16: „and it shall come to pass, that everyone that is left of all the nations which came against Jerusalem shall even go up from year to year to worship the king Yahwe Sebaot and to keep the Feast of Tabernacles. And it shall be that who will not come up of all the families of the earth unto Jerusalem to worship the king Yahwe Sebaot, even upon them shall be no rain”¹⁾.

If these words stood by themselves they would not be of great importance for our object. For the Feast of Tabernacles is the occasion appointed for praying for rain and all Feasts are to be celebrated at Jerusalem; so it would not be surprising to find a connection here between Jerusalem and the prayer for rain. But what is remarkable and gives the words a wider significance, is the fact that not only on the Feast of Tabernacles, but in general Jerusalem has a special importance for the prayer for rain. I must further remark, that there is an other circumstance which seems to lessen the importance of the traditions which will be given later on, viz. the fact that Jerusalem in its capacity of a sanctuary is the place for prayer in general, consequently also for prayers for

ויהי כל הנותר מכל הגוים הנאים על ירושלם ויעלו מדי שנה בשנה¹⁾
 להשתחוות למלך יהוה צבאות ולהג את חג הסוכות ויהי אשר לא יעלה
 מאת משפחות הארץ אל ירושלם להשתחוות למלך יהוה צבאות ולא
 יעלהם יהוה הגשם

rain. An objection of this sort could be met with by the question: How is it to be explained that prayer for rain especially is always brought into connection with Jerusalem? This fact must be based upon the conception of Jerusalem's eminent significance for the coming down and spreading of rain and water in general. But it is better to take the evidence of literature.

In the Talmud, *Tamit* 10 a, the pre-eminence of Palestine to the rest of the world, in this respect, is taught. „The land of Israel is watered by the Holy One Himself and the rest of the world by the means of a messenger. The land of Israel drinks the mass of the rain, and the rest of the world what is left. The land of Israel drinks first, thereafter the rest of the world”¹⁾.

In a tradition in the *Ins* 1, 202, 3 sq. Jerusalem is a place of dew and rain. Ibn ‘Abbās said: „Jerusalem is provided with dew and rain, ever since Allāh created years and days”²⁾.

In another tradition of the *Ins*, 1, 111, 6, an explanation is evidently given of the fact that the prayers for rain usually take place at Jerusalem: Solomon has asked from Allāh the favour, that everyone praying for rain at Jerusalem should obtain it³⁾. This tradition perhaps goes back to 2 Chron. VI. 26 sq. where a cognate passage occurs which however does not only speak of rain, but also of other favours. Important is a tradition in the *Ins*, 1, 214, 2: when the Israelites were in need of rain they made an image of Jerusalem, directed their prayers towards it and then rain would not cease to fall⁴⁾. The intrinsic connection between Jerusalem and the supply of rain is shown here.

There are however traditions which contain a more definite theory of the significance of Jerusalem for the supply of rain. The Jewish ideas on this point have been discussed by Feuchtwang. So I may refer here to his long quotation, p. 72, 3 sq.

Perhaps this idea was already known in Old Testament times. The last verse of Ps. LXXXVII runs. **יִשְׂרָאֵל בְּהוֹלִלִים כָּל מִעֲיִנִי בָךְ**. The text as it is, can however scarcely be translated and the ancient

אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִשְׁקָהּ אוֹתָהּ הַקָּבָה בַּעֲצֵמָהּ וְכָל הָעוֹלָם כּוֹלֵו עַל יְדֵי
שְׁלִיחַ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שׁוֹתָה מִי גַשְׁמִים וְכָל הָעוֹלָם כּוֹלֵו מִתְנִיצָה אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל שׁוֹתָה תְּחִילָה וְכָל הָעוֹלָם כּוֹלֵו לְבָסוֹף

فَالْأَرْضُ إِسْرَائِيلُ مَسْكُوهُهَا الْكَافَّةُ بِأَعْظَمِهَا وَكُلُّ الْعَالَمِ كَالْمُتَنَاقِضِ عَلَى يَدَيْ

وَلَوْ دَخَلْتُ مَعَكُمْ لَا يَمْلِكُ إِلَّا لَأَسْأَلَكُمْ أَنْ تَسْقَى بِلَدِّكُمْ

وَكَذَلِكَ فِي الْحَدِيثِ إِذَا صَوَّرُوا بَيْتَ قِبْلَتِ الْكَلْبَةِ فَيَسْقَى عَلَيْهِمْ

translations do not help us here. If the words of the Hebrew text are to be retained, the simplest way to translate them is to consider the last three words as what is said by the singers and dancers.

Now the meaning of **כָּל מַעְיֵי כֶךְ** is quite clear: „all my fountains are in thee”. As the whole psalm is a glorification of Jerusalem, these words are certainly to be referred to it; consequently this chorus would be a remarkable illustration of the characteristic we are dealing with.

But Muslim tradition does not leave any doubt concerning the significance of Jerusalem for the distribution of water over the earth. A tradition on the authority of Ubaiy b. Ka'b runs: „God calls Palestine blessed, only because there is no sweet water of which the source does not originate under the Holy Rock at Jerusalem” (Khamīs I, 86, 18 sq.)¹. Nuwairī, p. 90, 16 gives more particulars: „all water flowing from the tops of the mountains has its origin under thee”² (cf. p. 90, 13). In Ins I, 202, 6 sq. the same idea is found: all sweet water comes from under the Holy Rock „thereafter it spreads over the earth”³.

It is again to be noted that this feature of the sanctuary as a navel is closely connected with the sanctuary as an image of Paradise (see above p. 15). Therefore it is only natural to find that many traditions maintain that the Holy Rock belongs to Paradise (for instance Ins I, 209, 2 sqq.).

At the conclusion of this section some expressions in Ber. Rabba should be noted which although they are not particularly relevant to our subject, yet appear in a new light after our foregoing research. Fol. LXXIV, vo., a, ult. the words „from the dew of heaven” are explained by „this is Sion”; and the well in Gen. XXIX 2, from which all flocks were drinking, means Sion according to fol. LXXIX ro., a, 27.

The idea of Jerusalem being the origin of all sweet water on the earth, is extended in some traditions in a remarkable way. Nuwairī, p. 90, 3: „Abū Huraira said on the authority of the prophet: all rivers and clouds and vapours and winds come from

أَنْهَا سَيَّاحَا إِلَهَ مَبَارَكَةً لِأَنَّا لَا مِنْ مَاءٍ عَذْبٍ إِلَّا وَيَنْبُعُ أَصْلُهُ مِنْ تَحْتِ
صَخْرَةِ بَيْتِ الْبَقْدَسِ

كُلُّ مَاءٍ يَسِيلُ مِنْ ذُرْوَةِ الْجِبَالِ مِنْ تَحْتِكَ²

ثُمَّ يَتَفَرَّقُ فِي الْأَرْضِ³

under the holy rock in Jerusalem" ¹). Ins I 205, 4 infra has a similar tradition in which the winds are called „the fertilising winds" (الرياح المولّجة) after Sūra XV, 22. According to these traditions rain, dew, winds, consequently vegetation, the whole aspect of the earth and the order of nature are regulated at Jerusalem. We shall see later on that this view is connected with the navel as an image of the divine throne, properly the place where the order of nature is regulated (cf. the chapter on the navel and the throne).

That such utterances do not stand by themselves is proved by the fact that in the R̥gveda, in innumerable places, ṛtasya yónih, „the womb of cosmic order", is used as a synonymous expression to the „place of sacrifice" and the place of sacrifice is often called „the navel of the earth".

The idea of the sanctuary being the place which provides the earth with water, has probably given rise to the ceremony of the libation of water which took place on the feast of tabernacles. For it was a general practice to induce nature to do what was wanted by setting it an example to imitate. When people watered the navel of the earth, it meant that nature had to do the same. Professor Houtsma, some years ago pointed out, that the famous „watering-day" (يوم التروية) in the days of the Haddj was the day of the libation of water in order to get copious rain. This explanation is corroborated by the indubitable fact that Mekka, like Jerusalem, is considered as the navel of the earth.

But there are some other traditions which seem to regard Mekka as connected with the supply of water. Perhaps it is justifiable to mention here the traditions which declare Mekka to have been a fertile valley in previous times.

„Ibn ‘Abbās said: There was at Mekka a tribe called Amalekites; this tribe lived there, mighty and numerous and prosperous. They possessed a great many horses and camels and beasts which used to pasture at Mekka and its environs such as Marr and Na‘mān and the country around them; autumn was rich in shadow in those times, spring rich in rain, the wādis flowing with water, the trees densely planted, the soil rich in produce; so they led an easy life" ²).

وعن أبي هريرة عن النبي قال الأنهار كلها والسحاب والبخار والرياح من
تحت صخرة بيت المقدس

عن ابن عباس أنه كان بهيمة حتى يقال لهم العماليق فكانوا في عزة وكثرة ²
وثروة وكانت لهم أموال كثيرة من خيل وابل وماشية وكانت تربي بهيمة وما

(Azrakī, p. 50, paen. sq.; cf. p. 47, 8; Kutb al-Dīn, p. 33, 12 : 43, 6; Tabarī I, 278, 16 sq.; Ibn Hishām, p. 71 ult. sq.). Such utterances are remarkable because they certainly are not founded upon historical reminiscences, consequently must be the outflow of theory. Further we remember the messengers of 'Ād who were sent to Mekka by their people in order to pray there for rain. This tradition is not a historical fact either; for the tribe of 'Ād is probably only a product of Muḥammed's imagination; but it points most likely to a well known custom, parallel to what we found to take place at Jerusalem.

Lastly we should mention what Ḳazwīnī tells of the significance of rainfall at Mekka for the rest of the world. „When rain beats one of the sides of the Kā'ba, fertility will be during the year on that side; when it beats all sides, fertility will reign on all sides" (II, 77, 12 sqq.)¹⁾.

The material gathered in this chapter seems to show sufficiently that Jerusalem and Mecca possess all the characteristics we have enumerated in the Introduction as characteristics of the navel. It is therefore only natural to find the term conferred on these sanctuaries. Hieskiel mentions the navel of the earth, probably thinking of Jerusalem or of Palestine in general (38, 12). We have already seen that in the Book of Jubilees the navel of the earth either means Jerusalem or Palestine. Josephus is the first to give indubitable evidence. „In the very middle of it (viz. of Judea) is situated Jerusalem; therefore some people call it, not without reason, „the navel of the country”²⁾ (Bell. Jud. III, 3, 5). This is apparently the only thing the highly cultivated Josephus knew of Jerusalem as the navel. From later literature I will only quote, following Feuchtwang, Jelinek, V, 63, 4: „and where is its (viz. the world’s) navel? It is Jerusalem”³⁾.

In Muslim literature on Jerusalem we find the term also, Nuwairī

حولنا من عَمَّ وَنَعْمَانِ وما حول ذاكِ وكانت الخرف عليهم مظنةً والأربعة مخدقةً
والودية نجال والعضاء ملتفةً والأرض مبقلةً وكانوا في عيش رخي
وإذا أصاب المطر أحد جوابينا يكون الخصب في تلك السنة في ذاك^١
الجانب فإذا عمَّ المطر جميع الجوانب عمَّ الخصب جميع الجوانب

2) Μετακίνησις δὲ αὐτῆς πρὸς τὸ Ἱεροσόλυμα καίτοι παρ' ὃ καὶ πρὸς τὴν ἀποστολὴν ἐμὴν τὸ ἀπὸ τῆς χάριτος ἐκδόσθαι.

והיך טבורו זו ירושלים ³⁾

p. 89 ult. „On the authority of Anas b. Mālik it is said: Paradise is longing after Jerusalem and Jerusalem after Paradise. And Jerusalem is the navel of the earth” ¹⁾).

The sayings about Mekka are not less clear. I will quote as many of them as I have found in Arabic literature, because they have never been introduced into scientific works. Professor Snouck Hurgronje asserts that he has heard the expression: „the navel of the earth” several times at Mekka.

Khamīs I p. 37: „the origin of the clay of the Prophet is from the navel of the earth, in Mekka, viz. the Ka’ba” ²⁾).

The same tradition is also found in Ḥalabī I, 197, 2 and 4 infra and in Ḥadrāwī p. 6, 11.

Ḥalabī I, 195, 6 infra speaking about the creation of the spot of the Ka’ba adds: „so it is the origin of the earth and its navel” ³⁾).

Ḳazwīnī, II p. 75, 10 and Abū Zaid IV, S1 infra: „so it (the Ka’ba) is the navel of the earth” ⁴⁾).

Kisā’ī fol. 14 b, 15 a: „know that the centre of the earth, according to a tradition on the authority of the Prophet, is the Ka’ba; it has the significance of the navel of the earth, because of its rising above the level of the earth” ⁵⁾).

After all what has been said about Mekka as the navel in this chapter it will not be necessary to emphasise the fact that the very few traditions which consider a different region of the Muslim world as the navel, must be taken as local traditions. Rhodokanakis has already drawn attention to Burton’s statement (II, 297) about Eve’s grave at Djidda. Here is a cupola and a stone which are called „el-Smrah”. That the old Babylonia is also called سُرَّةُ الْأَرْضِ in Muslim authors (Mas’ūdī III, 127; Biblioth. Geogr. Arab. V, 209, 14) is certainly a reminiscence of old Babylonian traditions about the navel which have, however, not come down to us.

فقد روى عن انس بن مالك قال ان الجنة تحن شوقا الى بيت
المقدس وبيت المقدس من جنة الفردوس وهى سُرَّةُ الْأَرْضِ

عن ابن عباس اصل طينة النبي من سُرَّةِ الْأَرْضِ بهكة يعنى الكعبة ²⁾

فنبى اصل الأرض وسرّتها ³⁾

فنبى سُرَّةِ الْأَرْضِ ⁴⁾

اعلم ان وسط الأرض على ما روى عن النبي هى الكعبة وهى للأرض ⁵⁾
بهنزة السرة لتدورها على استوا الأرض

CHAPTER III

— — — — —

THE NAVEL AND THE UNIVERSE

A. THE NAVEL AND THE EARTH.

In the second chapter we have not only tried to prove that Jerusalem and Mekka possess the characteristics of the navel, but we had also the opportunity of learning in a preliminary way something about the character of the navel itself viz. its being considered as the nucleus of the earth, as its prototype and image.

In this chapter we shall test our preliminary results by discussing the different forms of the navel and by comparing them with the forms of the universe and its parts.

In the first place we have to remark that the general form of the Semitic sanctuary may be considered as the general form of the navel too, for we have seen that the sanctuary is considered as representing the navel. Now we have also seen that the general form of the sanctuary is that of a mountain; so it is to be expected that we shall find 1. the navel represented as a mountain and 2. the earth represented in the same form.

As regards the last point many readers will remember that the conception of the earth as a mountain is familiar to the Semitic world, especially in its Eastern part as Assyriology has brought to light. It will therefore be sufficient to refer to Jensen, third plate, and to Jeremias, Register under Erde. As the passages in Jeremias show, it is not the appellation of mountain that is always used, but other names and cognate images also occur.

The same is found in the literatures of the West-Semitic peoples.

In the Old Testament there is no evidence of the earth being considered as a mountain. Yahwe has drawn a circle on Tehom viz. the horizon (Job XXVI, 10); as the earth seems to reach its end there it is at the same time **הַיָּם הָאֵרֶץ** „the circle of the earth” (Is. XL, 22).

We have quoted Jacob of Edessa above (p. 3) who maintains that the earth was originally a smooth globe surrounded on all sides by Tehom; when God had rent the latter and created mountains and basins it acquired its present form. It is probable, but not certain, that this conception goes back to Babylonian origins; it is also probable that like Babylonian cosmology it supposes the earth to emerge from Tehom (cf. Schatzhöhle, p. 6, 14) in the form of a hemisphere or a mountain, but this is also uncertain; for Syriac authors like Jacob of Edessa are under Greek influences, especially under the influence of Greek philosophers.

The earth as a hemisphere is well known in Arabic literature. Ibn al-Wardī says: „Some scholars maintain that the earth bears the shape of a semi-globe” (I, proemium 25, S) ¹). And Ẓawwār I, 14 3, 14 sqq.: „People maintain that the form of the earth is convex, like that of a globe or a cauldron rising from the water” ²).

Perhaps we have to interpret in this sense the numerous traditions which relate how Allāh expanded the earth under the sanctuary which is the highest point of the earth: „Allāh expanded the earth beneath the Ka'ba” ³). (Ẓawwār II, 75, 9; cf. Khāmīs I, 31, 3). Ẓayd al-Dīn explains Mekka's epithet „mother of places” thus: „because the earth has been expanded under it” ⁴) (p. 26, 6; 18, 2; cf. Tabarī Tafsīr IV, 6, 22 sqq.; I, 409, 7).

In other places the earth is represented as having the form of a shield (كَبِيَّةٌ أَثَرُ), Abū Zaid II, 40, 1).

All these traditions are more or less in harmony with the Babylonian view reproduced by Jensen in his diagram.

That our conclusions are right is proved by the traditions concerning the primeval form of the Mekkan sanctuary. Azraqī, p. 20, 5 infra and Nuwairī, p. 74, 13 have a tradition which describes the place of the later Ka'ba after the Deluge as „a hill of red clay, not being submerged by the floods” ⁵). Azraqī p. 26, 7 describes it in the times of Abraham as „a hill elevated above its

¹) وذكر بعضهم انما تشبه نصف الكرة

²) زعموا ان شكل الارض قريب من الكرة وانقدر الخارج من الماء محدب

³) بسط الارض من تحت الكعبة

⁴) لان الارض دحيت من تحتها

⁵) اكبة حمراء مدرة لا تعلوها السيول

surroundings, covered with gravel" ¹⁾ (cf. *Khamis*, I, 99, 10). *Ḳuṭb al-Dīn*, p. 22, 2; 23, 6 *infra*; 33, 12; 38, 5; *Ṭabarī* I, 278, ult. call it „a hill" (رَبْوَة).

These materials seem to show sufficiently that both the earth and the navel are represented as a mountain.

In other traditions however the earth is represented differently viz. as a cupola; it is a new proof of our thesis concerning the correspondence between the earth and the navel that the latter is also found represented in the form of a cupola.

The evidence is as follows.

„Ibn 'Abbās said: when before the creation of heaven and earth the divine throne was on the water, Allāh sent a soft wind which drove away the water so that on the spot of the House of God there appeared a protuberating dry spot in the form of a cupola" ²⁾ (also in *Nuwairī* p. 72, 10). And *Ṭabarī* in his *Tafsīr* I, 109, 5, 12 has a tradition relating how in the times of Abraham the sanctuary was a „red hill in the form of a cupola" ³⁾.

As to the form of the earth *Abū Zaid* II, 40 mentions the opinion that it has the „form of a cupola" and the same words occur in *Ibn al-Wardī* I, proemium 25.

These passages need no further explanation: in exactly the same words the navel and the earth are compared with a cupola: the navel is the image of the earth. Further it may be observed that the form of a cupola does not differ much from that of the hemisphere which we found before. They are both the conventionalised representation of the earth as a mountain.

Side by side with the conception of the earth as a mountain, a hemisphere or a cupola, there exists in the Semitic world a different one, which represents the earth as a quadrangle. The four winds are connected with this conception. The Talmud still speaks of the „world as a quadrangle" רבוע עולם (*Erubin*, 55 a, 56 a). We have already quoted *Agapins*, who maintains that the world's centre is situated higher than its corners. The Cave of Treasures

¹⁾ اكفة مرتفعة على ما حوتها عليا رغراض من حصاة

²⁾ عن ابن عباس أنه قال لها كان العرش على الماء قبل ان يخلق الله السموات والارض بحث الله ريحا حفاقة فصفت الماء فابرزت عن حشفة في موضع البيت كانها قبة

³⁾ رواية حمراء كنيئة القبة

relates how the four sides of the earth were fitted together at the place of Jerusalem.

In Muslim literature this conception is still found: „some people say that the earth is a plain smooth plate with four sides; East, West, South and North” (Ibn al-Wardī I, proemium 25, 4 sqq.)¹⁾.

The quadrangular form of the earth is probably imitated in the form of the limits of the sanctuary. At Petra for example some holy places are rectangular areas hewn out in the hills corresponding to the four winds. The area of the Jerusalem Temple was also a rectangle whose long sides were opposite East and West, this area encloses several other rectangular areas, of which the smallest and most holy are the apsis and the focus of the great altar. Some Babylonian sanctuaries are also represented as rectangles; the reconstruction of the great Zikkurat at Babel itself shows seven rectangles one above the other.

It is to be expected that just as we found representations of the navel corresponding with the mountainous or hemispherical form of the earth, we shall find representations of the navel corresponding with the rectangular form of the earth. This expectation is not disappointed: we do actually find quadrangular forms of the navel in the West-Semitic world.

In the first place identifications of the navel and the altar may be taken in this sense, supposing the correctness of the view that the altar has been considered as a symbolic representation of the earth. Roscher in his *Neue Studien* p. 19 gives a striking corroboration of this view, by quoting the following words from Clemens Alexandrinus, *Stromata* 5, 6, p. 665: „the incense altar is a symbol of the earth lying in the centre of this universe”²⁾.

Further I refer to Professor Kristensen's article on the sacred horns at Crete in the *Verslagen en Mededeelingen* of the Royal Academy of Amsterdam (*Letterkunde*, IV^{te} Reeks, XII^{de} Deel, p. 93). And lastly, the Indian identification of navel and Altar should be remembered. Rv. 2, 3, 7 it is said that the priests perform their Sacrifices on the navel of the earth, viz. on the place of Sacrifices. Cf. Rv. 9, 72, 7 a; 9, 82, 3 a; 9, 86, 5 d etc.

The identification of navel and altar is plainly expressed in

فذكر بعضهم أنباء مبسوطة مستوية السطح في أربع جهات المشرق
والغرب والجنوب والشمال

2) Οὐρανὸς τετράγωνος σύμβολον τῆς ἐν μέσῳ τῆς κόσμου τετράδης νεμενένης γῆς.

Mekkan navel in the form of a quadrangular stone. Numerous Muslim authors give descriptions of the foundations (قواعد) of Allāh's House. This term already tends towards the idea of a quadrangular navel. But some traditions give definite particulars. Ṭabarī in his Tafsir I, 409. 7 sq. says that the foundations of the sanctuary had four sides¹⁾ and according to Azrakī, p. 12, 5 infra the foundations having been constructed by the angels were crowned by Adam with a hollow hyacinthstone from Paradise „which had four sides”²⁾.

But not only in the times of Adam, even before the creation of the world, the four-sided navel was the centre of Tehom. Ṭabarī I. 47, 2 sqq.; Tafsir, I, 409, 14 sq.: „Ibn ‘Abbās said: Allāh placed the holy House on the water, upon four pillars, two thousand years before the creation of the world”³⁾. This tradition does not afford a quite clear image of the navel, in the first place because of the ambiguity of the word ركن, which may denote a side, a wall of the Ka'ba for instance, but which also can have the meaning of pillar; in the second place because of our uncertainty concerning the form of the House.

Further the most famous stone in the Mekkan sanctuary after the black stone, the Maḳām Ibrāhīm, is according to the few eyewitnesses, a quadrangular stone covered with two golden bands⁴⁾. As we have seen, Wellhausen has already compared the cave غيب under the sanctuaries of the pagan Arabs with the cave under the altar at Jerusalem and with the *χρύσιν* at Hierapolis which were considered as basins connected with Tehom and as the last receptacle of the water of the Deluge. The Holy Rock at Jerusalem was imagined to be the huge stone which shuts off these waters for ever. It is only natural to regard the altar stones of the Arab

¹⁾ وقالوا اساسه على اركان اربعة في الارض السابعة

وهبط ادم بيدقوته حمراء عجوفة لبا اربعة اركان بين موضعها على الاساس
فلم تنزل اليدقوتة كذلك

²⁾ عن ابن عباس قال وضع انبيت على (اركان) this word is to be cancelled
الهاء على اربعة اركان قبل ان يخلق الدنيا بانى سنة

والمقام مربع سعة اعلاه اربع عشرة اصبعاً في اربع عشرة اصبعاً ومن اسفله
مثل ذلك وفي طرفيه من اعلاه واسفله طوقاً ذهب بما بين الطرفين من
الذهب من المقام بارز بلا ذهب عليه (Azrakī, p. 278, 11 infra)

sanctuaries from the same point of view, viz. as navel-stones. Wellhausen's description of the sanctuary of Allāt (p. 29 sq.) harmonizes wonderfully with Burton's description of the navel at Djidda. Allāt was a quadrangular stone, covered with a Kiswa; under it was a cave and over it was built a temple. Here is not only a close parallelism with the navel of Djidda but also with that of Mekka. Consequently the Ka'ba, though being of a rather recent date, is only to be considered as a *primus inter pares*. Dusares at Petra was a quadrangular stone, perhaps also called Ka'ba (Wellhausen, p. 49 sq.). The Lisān itself emphasizes the non-exceptional character of the Ka'ba (II, 213): „Every square building is called by the Arabs Ka'ba: and Rabī'a had a building called al-Karabāt around which they used to perform the Ṭawāf" ¹⁾. The Ṭawāf was also performed around al-'Uzzā (Azraqī, p. 80, 8).

B. THE NAVEL AND HEAVEN.

The navel as a cupola, قُبَّة, appeared to be an image of the earth as a cupola. It is however not only the earth but also heaven which has the form of a cupola.

Sūra II, 20 relates how Allāh made heaven a بِنَاء, a building, over the earth. The commentators upon this place give more particulars. Ṭabarī Tafsīr I, 125, 7: „the building of heaven over the earth has the form of a cupola; this cupola is the roof of the earth" ²⁾. In the same way Ṭabarī says in an other place (Tafsīr XIII, 55, 4): „Heaven is built over the earth like a cupola" ³⁾. Baidāwī's and Zamakhsharī's commentaries give the same explanation of Sūra II, 20 as Ṭabarī does. Abū Zaid II, 6, 1 has a tradition on the authority of Ibn-al-Kalbī to the same purport: „The heavens are over the earth as a cupola whose borders are attached to it" ⁴⁾.

Consequently the navel is not only an image of the earth but also of heaven, just as heaven and earth are similar in form one to the other. This is said expressly by Tha'alabī whose book opens

¹⁾ كُلُّ بَيْتٍ مَرْبُوعٌ فَبَوَّعُ عِنْدَ الْغَرْبِ كَعِبَّةٍ وَكَانَ لِرَبِيعَةَ بَيْتٍ يَطُوفُونَ بِهِ يَسْمُونَهُ ¹⁾
الْكُعْبَاتِ

²⁾ فَبَنَاءُ السَّمَاءِ عَلَى الْأَرْضِ كَبَيْتَةِ الْقُبَّةِ وَهِيَ سَقْفُ عَلَى الْأَرْضِ

³⁾ السَّمَاءُ مَبْنِيَّةٌ عَلَى الْأَرْضِ مِثْلَ الْقُبَّةِ

⁴⁾ السَّمَوَاتُ فَوْقَ الْأَرْضِ كَبَيْتَةِ الْقُبَّةِ الْمُلْتَصِقِ مِنْهَا أَطْرَافُهَا

with these words: „Traditionists have handed down with different words but with the same meaning, that Allāh when he had conceived the idea of creating the heavens and earth, created a green substance resembling the layers of heaven and earth”¹⁾.

The term قُبَّة which I have translated by cupola has also a different though cognate meaning viz. that of a tent. This meaning appears in many cosmologic and cosmogonic traditions of the Muslims. Zamakhsharī in his commentary on Sūra II, 20 says: „Then Allāh created heaven which resembles a قُبَّة built upon this solid land, or a tent erected over it”²⁾. The ambiguity of the word قُبَّة already proves that there is the closest resemblance between the two conceptions. The only difference of form consists herein that the cupola has a more or less convex mantle, while the mantle of the tent goes down in a straight line. But cupola as well as tent are only varieties of the same conception. Now heaven represented as a tent is well known in Semitic literatures. In the Old Testament Yahwe is often said to extend the curtains of the tent of heaven. Ps. CIV, 2: „Who covereth himself with light as with a garment, who stretcheth out the heavens like a curtain”³⁾. Is. XL, 22: „that stretcheth out the heavens as a curtain and spreadeth them out as a tent to dwell in”⁴⁾. Heaven is Yahwe's tent; it is natural to suppose that Yahwe's tent on earth is only a copy of that in heaven. We shall indeed have occasion to discuss this conclusion in a more general form (cf. p. 48 sq., 52).

The idea of heaven as a tent is also found in the Kor'ān, connected with a peculiar representation of the function of the mountains. Sūra LXXVIII, 6 sq.: „Have we not made the earth a plain territory and the mountains pegs:”⁵⁾. This place has become the authoritative starting point for cosmologic ideas which represent heaven as a tent. Some of them have already been mentioned above. According to Tabarī's Tafsīr I, 409, 13 Abū Kūbais was the first mountain Allāh used for fixing the tent of heaven. We have already

روى الرواة بالداخل مختلفة ومعان متفقة ان الله لما اراد ان يخلق

السموات والارض خلق جودرة خضراء اضغاث طباق السموات والارض

ثم خلق السماء التي هي كلقبة المضروبة والخيمة المظنبة على هذا الغرار

עוֹנָה אֹר כְּשֶׁלֶמָה נוֹמָה שָׁמַיִם כִּירְעָה

הַנוֹמָה בְּדֶק שָׁמַיִם וַיִּמְתַּחֵם כְּאֵהָ לַשַּׁבֵּת

אִם נִבְּעַל הָאָרֶץ מֵהָאָדָם וַיִּבְּעַל אוֹתָא

seen that in Muslim literature the earth is often conceived as surrounded by the mountain of Kāf. In connection with the conception of heaven as a tent, it is said that on mount Kāf are placed the two shoulders (كتف) of heaven, like a tent with dropped curtains (Ibn al-Wardī I, proemium 8, 5 sqq.)¹).

Popular imagination has been much occupied with the curtains of the heavenly tent. In Jewish literature the lowest heaven is called *וילון* = velum (Hagiga, 12 b). and in Muslim literature the curtains which screen Allāh from the sight of men are often spoken of. Kisā'ī fol. 6 sqq. has many traditions on these حجاب of Allāh. Like in Psalm CIV, 2, the expression „God's mantle” is used in some other places, e. g. Ṭabarī Tafsīr XXVI, 105, 4 infra.

It is not our purpose to pursue this subject: it is sufficient for us to have noticed, that heaven is represented in these traditions either as a cupola or as a tent. We have seen, that the navel and earth are also represented as cupola's. It is interesting to observe that heaven as a tent has also its correlation upon earth. There is a well known tradition in the legendary history of the Ka'ba, according to which Adam was caused by Allāh to dwell in a tent (خيمة) from Paradise on the 'spot of the House of Allāh, i. e. on the navel'²) (cf. Azraqī, p. 27 ult., 357 ult.). Here there is not only the correspondence between the navel and heaven, but just as Allāh dwells in his heavenly tent, so Adam, Allāh's substitute and image, is dwelling in his; heaven and earth are one another's counterpart.

We may carry this idea one step further: earth, itself a cupola, being situated under the corresponding cupola of the lowest heaven, finds its centre in the navel; and as the earth has a navel, so heaven has its corresponding one.

C. THE NAVEL OF HEAVEN.

The navel of heaven is not mentioned in Semitic literatures as often as the navel of the earth. Yet we are able to observe that it has some of the characteristics of its earthly counterpart, as is to be expected considering the general similarity between heaven and earth.

¹) وعليه كتفا السماء كالتخيمة المسبلة

²) فعزاه الله بخيمة من خيام الجنة ووضعها له بمكة
في موضع الكعبة قبل ان تكون الكعبة

Perhaps the navel of heaven was already known to the author of Deut. IV, 11, where mount Sinai is represented as burning „unto the heart of heaven” (עַד לֵב הַשָּׁמַיִם), for heart is sometimes used as a synonym for navel. Jerusalem is called the heart of the earth (in the Zohar as quoted by Fenchtwang p. 728). Mekka is also called the heart of the world (قلب العالم) by al-Batanūnī, p. 27, 4 infra: the author's note to this expression does not leave any doubt as to its meaning. But the idea of the navel of heaven is certainly known in Jewish literature. Ber. Rabba, fol. VI ro. b. 10 sq. has this passage: „At the moment that the Holy One said: there shall be a firmament, he coagulated the drop in the middle and so was made the nether heaven and the upper heaven”¹⁾.

This is evidently the story of the creation of all heavens: as the firmament was created from the centre onwards, so were the rest of the heavens. The strict analogy should be noted here between the navel of the earth as the centre of creation, and the navel of heaven, having the same function. In Muslim literature more particulars are given. Ṭabarī I 63 sqq. quotes a long tradition in which Ibn ‘Abbās is describing the revolution in nature in the last days, on the authority of the Prophet. As in other eschatologies sun and moon will be changed; like a coupled pair of oxen they will begin a race, one endeavouring to leave the other behind him, „till when they have reached the navel of heaven, and this is its centre, Gabriel will go and take them by their horns and force them back to the West”²⁾ (p. 71, paen.).

Aethiopic literature has also preserved a reminiscence of the same conception, combined with that of heaven as a sort of tent. The firmament is represented as a net „and God attached it in the navel of heaven, above which is the water” (Hexaemeron, 192, 4 sq.³⁾.

The net is apparently parallel to the curtains of the tent we discussed above. And the navel of heaven must be the end of the pole of the tent.

The Semitic peoples are not the only ones who were acquainted with the idea of a navel of heaven. In the Rgveda the altar itself

בשעה שאמר הק"ו בה' ידו רקיע בתוך המים גלדה טיפה האמצעית
ונעשו השמים המחתונים ושמי שמים העליונים

حتى اذا بلغا سرّ السماء وهو منصفها اتاهما جبرئيل فاخذ بقرونها ثم
ردهما الى المغرب

³⁾ ወተከባ : ወሐተ : አገብርተ : ሰማይ : ሰማይ : መልዕክተኛ :

is called the navel of heaven. Rv. 3, 4, 4 c: *divó vā nábha ny āsādi hótā* i. e. „on the navel of heaven the priest of the sacrifice has set himself” (properly: „has been set down”). And Rv. 9, 12, 4 a: *divó nábha* i. e. „on the navel of heaven” in the sense of „on the place of sacrifice”.

Identity of the navel of heaven and the navel of the earth as it is expressed in these places will scarcely be found in the literature of the Semites, which only considers the two as parallel in situation and in function. Yet it should be noted that according to the Mandaeans the mountain of light in the North, where the King of light has his throne, a mountain which has many of the characteristics of the navel, is at the same time the place which is watered by heavenly rivers, consequently a place which belongs to the earth as well as to heaven (Brandt, p. 30 and 34). Further it should be remembered that in the descriptions we have quoted above, the navel and Paradise (which is also the navel of heaven) are represented in the same way.

Now we have to ask: what is this navel of heaven? Several answers are given to this question in Semitic literature. In the first place we have an astronomical answer. *Kisā'i*, fol. 15 a, 7 infra: „In Tradition it is said: the Polestar proves the Ka'ba to be the highest situated territory on earth, for it (viz. the Ka'ba) is opposite the centre of heaven”¹). The explanation of this tradition is apparently this: the highest point and the centre of heaven is the Polestar (heaven is here again represented as a cupola). Now the Ka'ba lies exactly opposite this centre; so the Ka'ba is the highest spot on the earth. Why? Because heaven and earth are similar one to the other, two cupola's placed one above the other.

This view has also a close connection with the significance of the direction of prayer, the *qibla*, which is twofold: on the earth it is the Ka'ba, in heaven it is the corresponding place, the Polestar. This is said by the same *Kisā'i* in a somewhat clumsy way, fol. 15 a, l. 12: „In the centre of this moving part of heaven (viz. the Great Bear) is a fixed star which does not move, and this is the Polestar, around which the Bear and the rest of the stars turn. People are agreed on this point that he who places himself opposite the Polestar has at the same time the direction of the *qibla*, because this star is above the Ka'ba, without ever moving. The Bear may

وفي الحديث انقطب دائرة على أن الكعبة اشرف البقاع لأنها على مقابلة
وسط السماء

move somewhat, but the Polestar never does. If now the Polestar, which is the centre of heaven, around which the other stars turn, is above the Ka'ba, this fact proves that what corresponds with the centre of heaven is most likely to be the centre of the earth; consequently the Ka'ba is the centre of the earth" ¹⁾).

In Greek literature there is a remarkable parallel to this idea. Nikander (Alexipharmaka, vs. 6 sq.) says to his friend Protagoras:

ἢ νᾶρ δὴ σὺ μὲν ἄγχι πολυστροφίβοιο Φαλάσσης
ἄρκτον ὑπ' ὀμηγλώεσσαν ἐνάσσαο

The scholiast remarks concerning this expression: ὀμηγλὸν δὲ καλεῖ τὸν βόρειον πόλον ὡς μεσαίτατον ἢ αὐτὴν τὴν ἄρκτον διὰ τὸν παρεκείμενον αὐτῇ τῶν ἄστρων χορόν.

Muslim tradition contains more concerning the correspondence between the Ka'ba and the centre of heaven. Azrakī, p. 18, 4 sqq.: „Ibn 'Abbās said on the authority of the Apostle of God: „the house which is in heaven is called al-Durāḥ: it is built in the same way as this sacred House (viz. the Ka'ba): if the former would fall, it would fall upon the latter" ²⁾. And p. 17, ult. sqq.: „Wahh ihu Munabbih said that he found in the Tora (the description of) a house in heaven opposite the Ka'ba over the cupola of the latter, called al-Durāḥ and this is the visited House" ³⁾. (cf. Sūra LII, 4). These traditions return in various forms in innumerable places.

Instead of *بحيال الكعبة* we find also *بجدارها* على *منها* (cf. Azrakī, p. 7, 6 infra: 12, 7 infra; 18, 12; 19, 7; 356, 2 sq.; Kutb al-Dīn, p. 27, 15; Talarī Tafsir XXVII, 10, 3, 6, 8 etc.).

وفى وسط هذا الكوكب ضوء ثابت لا يتحرك وهو القطب الذى
تدور بذات نعش عليه مع سائر الكواكب وانفقوا ان من قابل هذا الكوكب
فقد استقبل القبلة لانه فوق الكعبة لا يزول ابدا فلما بذات نعش فقد تزول
قليلا ولما انقلب فلا فائدة كان القطب على الكعبة وانقلب وسط السماء
والكواكب حوله تدور كان ذلك دليلا على ان ما يتفنى وسط السماء اولا ان
يكون وسط الارض فعلم بذلك ان الكعبة هى وسط الارض

عن ابن عباس قال قال رسول الله ان البيت الذى فى السماء يقال له ²⁾
النضاح وهو مثل بناء هذا البيت الحرام ولو سقط لسقط عليه

عن وجب بن منبّه انه وجد فى التوراة بيتا فى السماء بحيال الكعبة ³⁾
فوق قبة نيا اسمه النضاح وهو البيت المحمور

In some places it is even said that in the times of Adam this „visited House” (Khawāṣ I, 89 ult. called رُحَاص) stood on the place of the later Ka'ba; before the Deluge it was placed in heaven (Kutb al-Dīn, p. 27, 3; Baiḍāwī ad Sūra III, 90; Zamakḥsharī ad II, 121 (p. 104, 10 infra) and III, 90 (p. 219, 6 infra).

Probably the theory of the earthly sanctuary as an image of the heavenly one and being situated opposite to it has been borrowed from Jewish lore. Jellinek V, 63, 5 sq.: „The Holy One created the nether sanctuary of which the upper one is the counterpart, one opposite the other”¹). The expression בנגד means both opposite and as the counterpart. Accordingly in the Arabic traditions we found بهيزان مثل, which render the latter meaning, and بهيزان مستقبل which render the former.

The likeness between the earthly and the heavenly sanctuary is made complete by the correspondence between the nether and the upper rites of worship. The above quoted Midraš goes on in this way: „While the sanctuary was still standing, the High Priest used to offer sacrifices and incense beneath, and Michael in the same way used to offer sacrifices and incense above”²). Muslim tradition is also acquainted with this idea, though it is usually given in the reverse form; the angels do not follow the example of man but the other way round. Of course the Muslim angels perform the Muslim rites. I will quote only a few examples. Baiḍāwī ad Sūra III, 90: „Other people say: before the times of Adam there was on the spot of the Ka'ba a House, called al-Durāḥ, around which the angels used to perform the Ṭawāf. And when Adam was made to descend (from the mountain) he was ordered to make it the object of ḥadjj and ṭawāf. When the Deluge came it was taken up into the fourth heaven, where the angels of the heavens perform the ṭawāf around it”³).

Azrakī, p. 5, 6 infra: „Then Allāh ordered his creatures on the

וּבְרָא הָקֶבֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְמִטָּה שֶׁבִּנְגְדוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְמִעֲלָה¹)
בְּכֻנֵּן זֶה בְּנֹגֵד זֶה

בִּימֵינוּ שֶׁהָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל מִקְרִיב וּמִקְטִיר²)
לְמִטָּה וּמִיכָאֵל בִּנְגְדוּ לְמִעֲלָה מִקְרִיב וּמִקְטִיר

وَقِيلَ كَانَ فِي مَوْضِعِهِ قَبْلَ آدَمَ بَيْتٌ يَقُاسُ لَهُ الصَّرَاحُ وَيَطُوفُ بِهِ الْمَلَائِكَةُ³)
فَلَمَّا أَحْبَبَ آدَمُ أَمْرَ بَنٍ يَحْبِبُهُ وَيَطُوفُ حَوْلَهُ وَرَفَعَ فِي الطُّوفَانِ إِلَى السَّمَاءِ
الرَّابِعَةِ يَطُوفُ بِهِ مَلَائِكَةُ السَّمَوَاتِ

earth to perform the ṭawāf around this House (the Ka'ba), as the inhabitants of heaven do around „the visited House” ¹⁾.

The name „visited House” is explained in Muslim tradition by the fact that it is visited by the angels (Ṭabarī Tafsīr XXVII, 9 infra).

The parallel between heaven and earth becomes still stricter if we consider the form of the „visited House”. On the one hand it resembles the Ka'ba, بَيْتُ الْكَعْبَةِ. But as the Ka'ba had originally the form of the navel, so the „visited House” has also the form of the navel. We have quoted above some traditions representing the navel as being placed upon four pillars (رُكْنٍ). Now Azraqī describes the „visited House” in this way: „A building on four pillars of emerald, which he crowned with a hyacinth and this building was called al-Durāḥ” ²⁾. (cf. Ḥalabī I, 199, 1 sq.).

We observe here the complete likeness between the navel and the „visited House”: at the same time we must draw the attention to Mas'ūdī's description of the nucleus of Paradise, which consists of a golden eupola on four pillars (I, 269). The parallel between the navel of the earth and Paradise leads us to the discussion of the relation between the navel and the Universe.

D. THE NAVEI AND THE UNIVERSE.

In the biblical stories of the creation the description of heaven is very short. Gen. I, 8 says that God called the firmament heaven; further nothing is said of the upper world except that the water was above the firmament. In other places in the Old Testament two heavens are mentioned. Ps. CXLVIII, 4: „Praise him ye heaven of heavens and ye waters that be above heavens” ³⁾.

Here we have the firmament as heaven and a still higher heaven. This highest heaven is mentioned several times in the Old Testament. But no third heaven occurs as in later times. 2 Corinth. XII, 2 this third heaven is mentioned. Syrians also know of three heavens: „God created the heavens as three strata” ⁴⁾. (Lagarde, p. 5, 21).

فَأَمَرَ اللَّهُ مِنْ فِي الْأَرْضِ مِنْ خَلْقِهِ أَنْ يَطُوفُوا بِبَيْتِ الْكَعْبَةِ كَمَا يَطُوفُ
أَهْلُ السَّمَاءِ بِالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ

بَيْنَا عَلَى أَرْبَعَةِ أَسَاطِينٍ مِنْ زَبَرَجَدٍ وَغَشَّاهُنَّ بِيَّاقُوتَةٌ حُمْرَاءُ وَسَمَّى ذَلِكَ
الْبَيْتَ الْأَصْرَاحَ

הָאֵלֹהִים שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְהַשָּׁמַיִם אֵשֶׁר מִצֵּל הַשָּׁמַיִם

وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ ثَلَاثَ طَبَقَاتٍ

In some of the descriptions of the voyage of the soul the heavens are also reckoned as being three in number (cf. Bousset in *Archiv für Religionswissenschaft* IV, 234 sqq.). Jewish and Muslim theology generally imagine seven heavens. The Hebrew names of the seven heavens are enumerated in *Ḥagiga* 12 b. In the *Ḳor'ān*, *Sura* II, 27, Muḥammed also speaks of the seven heavens: their names are given in two different series by *Ṭabarī*, p. 11. That these seven heavens however do not occupy a prominent place in many traditions of the Muslims, is proved by the theories of the upper sanctuaries, which, in so far as they are really living in the Muslim mind, usually are two in number, sometimes three. So far as only two are mentioned, the conditions are imagined to be similar to those which are found in some places of the Old Testament. This is clearly shown by the traditions concerning the „visited House“. As we have seen, those quoted above place it opposite and over the Ka'ba; at the same time it is considered as being situated exactly beneath the divine throne as *Azrakī* expressly says: „God placed beneath his throne a house and this is the „visited House“¹ (p. 5, 10).

This tradition only knows of the heaven of which the „visited House“ is the centre and the heaven in which Allāh resides. In other traditions which adhere to the seven heavens of the *Ḳor'ān* the „visited House“ is either localised in the lowest heaven or in that heaven which is under the throne, according to the aim of the tradition: if it describes the „visited House“ in connection with the Ka'ba, it is localised in the lowest heaven: if it is considered in connection with the throne, it is localised in the sixth or seventh (*Kisā'ī*, fol. 11 ro, 1: *Ṭabarī Tafsīr* XXVII, 9 sq.; *Ḥalabī* I, 199, 7; *Azrakī*, 19, 1): occasionally in the fourth.

The *Ḳor'ān*, as is well known, does not only mention seven heavens, but also seven earths. Now as earth and heaven have their navel represented by their sanctuary, so every heaven and every earth obtain a sanctuary in their centre so that the imaginary axis of the Universe runs through fourteen sanctuaries (cf. *Ḳhamīs* I, 38, 9 infra; 90, 22: *Ṭabarī Tafsīr* XXVIII, 89, 10 infra; *Azrakī*, p. 355, 4 sqq.).

In an other place *Azrakī* gives this cosmological system in a modified, remarkable form: „The Apostle of God said: this House (viz. the Ka'ba) is one of fifteen, seven in the heavens up to the throne and seven up to the limits of the lowest earth. The highest

¹ وضع الله تحت العرش بيتا وهو البيت المعمور

situated one, which is near the throne, is the „visited House”. Every one of these houses has a sacred territory, like that of the Ka’ba. If anyone of them fell down, the rest would fall down, one upon the other, to the limits of the lowest earth. And every house has its heavenly or earthly worshippers, like the Ka’ba”¹⁾. (p. 6, 10 sqq.).

In this theory the navel has become the centre of the Universe, which consists of several parts, similar to one another. As the navel is the image of the whole, so the sanctuary is an image of the whole. This is not only a logical deduction, but several traditions express this idea plainly, or contain allusions to it. In the Book of the Bee Theodore of Mopsuestia is quoted, who maintains that the tabernacle is an image of the World and that the apsis represents heaven (p. 15, paen. 2).

Tabarī Tafsīr XXVII, 10, 11 infra maintains that between heaven and earth the same relation exists as between the roof of the Ka’ba and the Ka’ba itself: „By the roof in this place he means heaven; and the latter is called a roof because it is the heaven to earth, just as the heaven of the Holy House which is the roof of it”³⁾.

In cod. Sachau 221, fol. 80 a, the „earth” and the „heaven” of the altar of a Syrian church are mentioned.

The correspondence between heaven and earth does not only exist in material, but also in spiritual things. Adam is created on the earth as God’s substitute. According to Muslim theory every earth has its Adam and its Abraham (Ibn al-Wardī I, proemium 27, 5 sqq.)⁴⁾.

قال رسول الله هذا المبيت خامس خمسة عشر بيتا سبعة منيا في السماء
الى العرش وسبعة منيا الى تخوم الارض السفلى واعلموا اننى بلى العرش
المبيت المخبور لكل بيت منيا حرم كحرم هذا المبيت لو سقط منيا بيت لاسقط
بفضها على بنى الى تخوم الارض السفلى وكل بيت من اهل السماء ومن
اهل الارض من يعمره كما يعمر هذا المبيت

صعصعا به مسكونا اعدى بصعصعا بحكم صهما له صها هو²⁾
بحصا صها بصعصعا به صها بصها امصها بحصا صها
صعصعا به صها صها امصها صها بحصا صها

يعنى بالسقف فى هذا الموضع السماء وجعلنا سقفا لئلا يها سماء سماء³⁾
المبيت الذى هو سقفه

فى كل ارض ادم كادىكم ونوح مثل نوحكم وابراهيم مثل ابراهيمكم⁴⁾
والله اعلم

We have seen above that the navel of the earth, earth itself and heaven have the form of cupola's. It is only in accordance with the similarity between the several parts of the Universe to find that this form is also given for the rest of the heavens. Tharlabī, p. 11, 3 sqq.: „God has created the heavens in the form of several cupola's: now the borders of the lowest heaven are fastened to those of the second: those of the second to those of the third and so on till the seventh: and those of the last are fastened to the throne”¹).

There are however also traditions propounding the theory that all heavens and all earths are flat strata, a distance of a five hundred years' journey lying between any two of them. This opinion is to be found in Jewish as well as in Muslim sources (Ber. Rabba fol. VIII vo. a, 12 sqq.; Tabarī Tafsīr XXV, 5, 6 infra sqq.; XXVIII, 59, 20; Tharlabī, 5 ult.; Nuwairī, p. 5, 7 infra sqq.).

Such a theory is difficult to harmonize with that of the earth being founded upon mountains situated in Tehom. According to the latter, the sanctuary, as the mountain *par excellence* and as the navel, has been placed directly above Tehom. It is probably due to endeavours to harmonize tradition when it is asserted that the foundations of the mountain al-Ḥirā' are situated on the seventh earth (Ḥaḍrāwī, p. 14, 6).

The same is said of the foundations of the Ka'ba. Kūṭb al-Dīn, p. 27, 8 infra: „When Allāh had caused Adam to descend from Paradise, he said: O Adam, build for me a House opposite my heavenly one. Yourself and your posterity shall worship in it, as my angels worship around my throne. Then the angels descended to him and he dug till he reached the seventh earth. Then the angels threw large stones into it (viz. the pit) till it rose above the surface of the earth”²). (cf. Azrakī, p. 4, 6 sqq.; 7, 10).

The foundations of the holy mountain or those of the Ka'ba are here a regular axis running through half of the Universe.

خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ مِثْلَ الْقُبَابِ فَمِثْلُهَا الدُّنْيَا قَدْ شَدَّتْ أَفْطَارَهَا بِأَثَانِيَّةٍ¹)
وَالْأَثَانِيَّةُ بِأَثَانِيَّةٍ وَكَذَلِكَ إِلَى السَّابِغَةِ وَالسَّابِغَةُ بِالْعُرْشِ
لَمَّا أَهْبَطَ اللَّهُ آدَمَ مِنَ الْجَنَّةِ قَالَ يَا آدَمُ ابْنِ لِي بَيْتًا بِحِذَاءِ بَيْتِي الَّذِي²)
فِي السَّمَاءِ تَقَعْبُدُ فِيهِ أَذْتُ وَوَلَدُكَ كَمَا تَقَعْبُدُ مَلَأَكُنِي حَوْلَ عَرْشِي فَيَبْطُتُ
عَلَيْهِ الْمَلَأَكُنَةُ فَحُذِرَ فَحُذِرَ (Prof. Snouck Hugronje reads حَتَّى بَلَغَ الْأَرْضِ
السَّابِغَةَ فَقُذِفَتْ فِيهِ الْمَلَأَكُنَةُ الصَّخْرَ حَتَّى أَشْرَفَ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ

E. THE NAVEL AND THE THRONE.

In the foregoing section traditions were quoted which not only draw a parallel between the navel and the centre of the heavens but also between the navel and the throne of God. According to Jewish and Muslim cosmology the divine throne is exactly above the seventh heaven, consequently it is the pole of the Universe (cf. Hagiga 12 b; Tabarī I, 61, 15; Tabarī Tafsīr VII, 174, 5 infra; Azrakī, p. 18, ult.; Abā Zaid II, 9, 6 infra; 10, 1 sqq.; Hexahemeron, p. 172, 1 sqq.). Cosmologically speaking the navel and the throne are related to one another, as the centre and one of the poles of a globe are. With this statement the relations between the navel and the throne are however not exhausted. It will be worth while to investigate them. Before the creation of the heavens and the earth Allāh's throne was upon the waters: from there he ascended to heaven and created the earth on the previous spot of the throne. At the last of the days he will return to the earth and make the Holy Rock again his throne: it will even be expanded so that mankind can stand upon it, and then Judgment will begin. On p. 23 we have quoted a tradition to this effect in a different connection. Here we may add some other sayings. Nuwairī, p. 90, 15: Karb al Aḥbār said: „In the Tora it is said, that God says to the Holy Rock in Jerusalem: „Thou art my lower throne, from thee I have ascended towards heaven, towards thee will be the gathering of mankind and from thee their spread”¹⁾. And 90, 13 sq. Allāh says of the Holy Rock: „This is my place and the spot of my throne on the day of Judgment: it will gather my servants”²⁾.

In the Old Testament the Holy Rock is not mentioned: but Jerusalem as the place of the Divine Throne occurs I Chron. 29, 23: „And Solomon set himself upon the throne of Yahwe as a king, instead of David, his father”. Here the royal throne is called the throne of Yahwe. Of course this expression springs from the idea that the king is the Khalīfa of God; how closely God and the king are connected, appears in the idea, that the royal throne is also the divine throne or an image of it. As God in his heavenly sanctuary sits upon his throne, so the king sits in the earthly

¹⁾ عن كعب قال ان في التوراة انه يقول لصخرة بيت المقدس انت عرشى الالانى ومذك ارتفعت الى السماء واليك الحشر ومذك الهش

²⁾ هذا مقامى وموضع عرشى يوم القيامة ويحشر عبادى

sanctuary upon his throne. The centre of the earth and the pole of heaven, both are intimately connected with the throne. We find this thought already in the legends about Adam.

In the centre of the earth Adam is inaugurated by God as a king and a priest and set upon a throne. All this is meant typically of course; here the analogy is proclaimed between heaven and earth, godhead and kingship, navel and throne (Schatzhöhle, p. 14, 3—7¹).

In Muslim legends about Adam some of these features are retained. Adam, the Khalīfa, brought the later „black stone“, then a white hyacinth, from paradise to the spot op the Ka‘ba „and it served Adam as a throne to sit upon”²⁾, (Azraqī, p. 8, 7; Khamīs I, 91, 124).

This idea shows again, that it is not only the sanctuary as a whole, but various separate parts of it which are conceived as the real spot of the navel; here it is the throne. In the Jerusalem temple this throne was outside the temple itself, but within a common area. In the temple of Shilo it stood at the entrance of the building (I Sam. 1. 9). In early Christian churches it served as the seat of the bishop, and in early Muslim times it was the seat of the Khalifa. Later on it has taken the character of a pulpit. The names still show that the pulpit has developed from the throne. It is called ܐܡܢܐ in Syriac churches and منبر in mosques). It is well known that the latter word has been borrowed from the Aethiopians; here መንበር means a seat or a throne; but, what is more remarkable, it also means, according to Dillmann s. v. who quotes Ludolf, „locus sacrationis in adyto seu sanctuario, quem Graeci ἱερὸν vocant”. And, finally, it means the foundation of a thing. It is clear that this meaning is connected with a familiar characteristic of the navel.

That the throne in the sanctuary is considered as the image of the divine throne and that both possess characteristics of the navel, is proved by detailed descriptions. In cod. Sachau 221 of the

[illegible]

وكان كرسياً لادم يجلس عليه²⁾

3) Cf. C. H. Becker, Die Kanzel im Kultus des alten Islam in *Nöldeke-Festschrift* I, 331 sqq.

born by a bull whose horns appear above the horizon⁴¹. Further all creatures are represented in the divine throne (cf. the descriptions in Targum Ester, p. 227 sq. and in Targum Pseudo-Jon., p. 13, 17) and four rivers flow from it (Kisā'ī, fol. 6, ro., paen.).

These features are as many parallels to familiar characteristics of the navel and its representation in the throne of the sanctuary. Lion, eagle, bull and man (ܠܝܘܢ ܥܝܬܐ ܒܝܠܐ ܕܢܚܝܡ) are common to the heavenly and the earthly throne; the seat in the Syriac church contains three hundred images and the divine throne contains the images of all creatures. This idea belongs also to the characteristics of the navel: as the image of the earth it may also contain the images of what is living on the earth and as such it is the origin of the rivers.

There are other features which are common to the navel and the throne. The worship of the angels around the throne is the prototype of the worship of man around the navel, as is said expressly by Muslim authors. Azrakī, p. 30, 3: „a House (viz. the Ka'ba) around which the ṭawāf is performed as it is performed around my (viz. God's) throne" ²) (cf. also Tabarī I, 123, 11 sqq.; Tabarī Tafsīr IV, 6 paen.; Azrakī, p. 5, 10; 7, 5 sq; Nuwairī, p. 72; Kisā'ī. fol. 5 ro., 13).

There are still a few words to be said about the throne in its relation to the universe. We have already seen that the throne is the pole of the universe, the highest situated of the several navels. And just as the navel of the earth is the image of the earth, so the throne is the image of the universe. According to Wāḥid b. Muḥabbih heaven and earth, the world, the world to be, wind and fire are *في جوف العرش*, "in the womb of the throne" (Abū Zaid I, 158, 4 *infra*; Kisā'ī, 4 vo. 1. 5 *infra*; cf. Ṭabarī Tafsīr III, 7, 8—18).

This theory is also given in such a form, that the throne surrounds the whole of the universe. According to a tradition on the authority of Wahb in *Ṭabarī* I, 31, 15 sqq. heaven and earth are surrounded by the Ocean, the latter by *أبوك* and this in its turn by the

وقرون ذلك اندور خارجة من افطار الأرض وهي
كالحسنة تدحت العرش

„The horns of this bull appear above the borders of the earth and they are like a palisade under the Throne”. Cf. Professor Kristensen’s mentioned article on the sacred horns at Crete, p. 86 sqq.

بیت یطاف حوله کہا یطاف حول عرشی ²⁾

throne, الكرسي. That **אֵיכָל** which is of course the Hebrew **הֵיכָל** „temple”, has anything to do with the Universe as a sanctuary, is only vaguely understood by Wahb, who compares it with the ropes of a tent¹⁾. Here we meet the Universe as a tent and here is proved anew the resemblance between the parts and the whole, for we have also found heaven as a tent.

Often Muslim authors distinguish between **عرش** and **كرسي**, the former being represented as a part of the latter. According to Abū Dharr as quoted in *Kisāʾī*, fol. 4 vo., 5 ro. the seven heavens are as compared to the *kursī* as a ring in a desert: the *kursī* in its turn is as compared to the *ʿarsh* as a ring in a desert (cf. also *Ṭabarī Tafsīr* III, 7, 17; Abū Zaid I, 166 infra, 167). And according to Baidāwī ad *Sūra* II, 256 al-*kursī* is perhaps an appellation of „the sphere known as the sphere of the zodiacal signs”²⁾. In the Midrash *Ester* the six steps of Solomon’s throne correspond to the six heavens (**שֵׁשֶׁה רִקְיעִים**). It seems that all these ideas are influenced by conceptions like that of Is. LXVI, 1: „thus saith Yahwe: the heaven is my throne and the earth is my foot-stool”.

F. THE NAVEI AND THE NETHER WORLD.

We have stated above that the navel is the place of communication with the nether world, that it is even considered as a typical sepulchre. This characteristic appears also in the fact that the navel is represented as a hill or a cupola. Over the grave a tumulus is often made; this is a primitive form of a tomb, also among the Semitic peoples. As we have seen Azrakī mentions a tumulus as the grave of the Ismaelite virgins (cf. p. 37 sq.). Making a grave is called **تَسْنِيم** which properly means „giving a thing a convex form”. In a tradition preserved by Bukhārī, Djaūāʾiz, bāb 96, 3rd tradition,

ان السموات والارض والبدار لفي ابيكل وان ابيكل لفي الكرسي وان¹⁾
 قَدَمَيْهِ عَزَّ وَجَلَّ لعلَى الكرسي وهو يحمل الكرسي وعاد الكرسي كالتعل في
 قَدَمَيْهِ وَسَدَّ وَهَبَ مَا اَبْيَكَلُ قَالَ شَيْ مِنْ اطراف السموات محدق بالارضين
 والبدار كطذاب انسطاط وسَدَّ وَهَبَ عَنْ الارضين كيف هي قال هي سبع
 ارضين مَهْدَةٌ جزائر بين كل ارضين بحر والبدار محيط بذلك كله وابيكل من
 وراء البدر

²⁾ الفلك المشهور بذلك البروج

it is said that the tomb of Muhammed was ¹⁾مَسْتَم. Kuṭb al-Dīn p. 444, ult. maintains having experienced the efficacy of prayers performed at the tumulus (تُرْبَة) of al-Nakshbandī.

Modern Muslim tombs of some importance are provided with a cupola, also called قُبَّة. It is possible that this cupola is a tumulus modelled after the Byzantine cupola. There also occur tombs covered with a square stoneblock and even such as are provided with a cupola on four pillars (cf. Lane, Manners and Customs of the Modern Egyptians, p. 528 sq.). According to Goldziher (*Revue de l'Histoire des Religions* X, 356) the chapel on the tomb has developed from the tent, which till the present day, is dressed on Eastern graves (cf. W. M. Thomson, *The Land and the Book*, I, 118; Wetzstein in *Zeitschr. f. Ethnologie*, V, p. 294 sqq.).

At any rate it will not be an accident that the navel, as the type of the tomb, has also the same forms as the grave. This conclusion is corroborated by the relation between the navel and an other representation of the nether world, viz. the realm of the dead or Hell. As to the former it is to be observed that according to a widely spread Semitic conception, which we met with above, the nether world, earth and the heavens, are similar cupola's, one placed above the other. Jensen's third plate represents the Babylonian conception some features of which we have found even in Arabic literature. Here we observe also the navel of the nether world „the Temple of the Orcus" (ikal iršit la tarat). In Arabic literature many parallels are found to the Babylonian conception of the nether world (cf. Ins I. 14, 7 infra sqq.; Kisā'ī, fol. 8 ro.). In Tirmidhī II, 95, 18 a mountain of fire in Hell is mentioned. In European Middle Ages Hell is also represented as a mountain. These materials, few as they are, contain a new proof of the navel being the image of different similar parts of the Universe.

G. THE NAVEI AND THE SERPENT.

At the conclusion of our research we have still to draw attention to testimonies literary and monumental of a connection between the navel and the serpent.

In the first place Dalman's discoveries at Petra are to be remem-

¹⁾ حدثنا محمد بن مقاتل أخبرنا عبد الله أخبرنا أبو بكر بن عياش عن
سفيان الثمار أنه حدثه أنه رأى قبر النبي مسنماً

bered. In his book on Petra he prints a photographic reproduction of a monument of which he gives a detailed description in the text (I, p. 218—220).

The monument consists of a conic navel, 2 metres in height and diameter, surrounded by a serpent in four circles, with an enormous head. This navel which may be compared with several plates in Roscher's treatises, is placed upon a gigantic quadrangular stone block which serves as its pedestal. Under the rock that supports this monument is a large room with niches for the reception of the dead.

In the first place we have to observe here that a monumental combination of a grave and a navel-stone above it, cannot be accidental. Such an enormous monument is not placed upon a grave if it does not express a living thought. A grave is the symbol of the nether world; the navel is the symbol of the earth; this is the reason why these elements are combined here, one above the other. But the serpent? Is it really only the genius loci, or the guardian of the grave? It would be preposterous to base our answer to this question upon the Petra monument only. But we are not going too far, if we remark that, navel and grave having a cosmic significance, the serpent is likely to have a similar character. In order to be able to answer this question, we shall first have to ask another, viz. this: Are the Western Semites acquainted with the combination of navel and serpent? Traditions of the Meccan sanctuary give a plain answer to this question. These traditions consist of two series: one describing how Abraham began to build the sacred house upon the foundation which had already been made by Adam or the angels; the other describing an analogous fact, viz. the restoration of the sacred house shortly before the rise of Islām.

Further it is to be observed that the analogy of the two occasions corresponds to two different traditions of which one is analogous to the other.

Azraqī, p. 30, relates how Abraham and Ismael laid bare the foundation: *الأساس* of the sanctuary and built the sacred house upon it: „then the Sakīna (the divine presence) wound itself upon the original foundation as if it were a serpent, saying: Build upon me, o Abraham”¹⁾. That in this tradition the serpent should only be the usual guardian, is of course excluded by its mythological character: this prevents it also from being taken as the usual genius loci.

¹⁾ ونظروا في المسكنة كأنها حية على الأساس الأول وقالت يا إبراهيم ابن علي

The mythological character of the monster is emphasised in other, ancient and modern traditions. Tabarī I, 275, 8 sqq. describes it as „a stormy wind with two heads. One of them followed the other till it reached Mekka; there it wound itself like a serpent on the spot of the sacred house”¹).

Some manuscripts read (الشَّيْطَانُ) „a shield” instead of (الشَّيْطَانُ) „a serpent”. This expression occurs also in Ibn al Athīr I, 76, 2; Tabarī Tafsīr I, 44, 20 sqq.; Tha‘labī, p. 77, 11; Lisān s. v. حَجَف. This reading makes also a good sense: the navel in the form of a shield is again similar in form to the earth in the form of a shield, one of the representations of the earth (see above p. 38).

In other places (Tabarī I, 276, 16 sq.; Tafsīr I, 410, 21 sq.) the monster is described as: „a wind called the wind Al-Khadjūdī which had two wings and a head like a serpent’s”²). Khamīs I, 98, paen. it is described as possessing two serpents’ heads, one behind the other.

To these descriptions should be added, that in Hālabī I, 207, 11 infra sqq. the monster has a human or a cat’s face, and that it is accompanied by a bird called صُرْد.

The mythological character of this serpent is sufficiently shown by these traditions. And the solution of the question what the serpent around or upon the navel means, does not seem to be very difficult. If the navel represents the earth, that which surrounds it can scarcely be anything else but the Ocean.

This conclusion is raised to a high degree of certainty by the fact that the Ocean, in Babylonian as well as in Hebrew mythology, is conceived as a serpent: Tiamat is a marine serpent and Tehom-Leviathan is in Isr. XXVII, 1 expressly called נָחָשׁ „serpent”. The likeness between the Mekkan serpent and Leviathan is made complete by two other common features: The Mekkan Serpent is called (الخُجُوج). In some places this word is taken as an adjective. The Lisān s. v. in fact gives the explanation „stormy” (شَدِيدٌ). In other places (cf. also Zamakhsharī, p. 904, 5 sq.) the matter has quite a different aspect. Here it is a being, which bears the name of Al-Khadjūdī. Now this name is either a foreign mythological term denoting the serpent, or there is a misunderstanding

ريح خجوج وبأ راسان فانبج أحدهما صاحبه حتى انتبت الى مكة¹
فتطوقت على موضع البيت كتنوى الحية

ريحا يقال لها ريح الخجوج لها جناحان ورأس في صورة حية²

in the common Arabic translation „stormy”; for „stormy” is not the epithet to be expected for the mythological serpent. The *Lisān* has however preserved the real meaning of the root *خَجَجَ*. The first synonym the author gives is *اَنْزَى* „to wind oneself”. The root *لَوَى* is also the basis of the word *Leviathan*, which even by the Ancients was taken in the sense of *עֲקֵלָתָן* (Isaiah XXVII, 1).

The process consequently seems to have been this: the Jewish theories concerning the *Leviathan* have come down to the Muslims and the name, being explained as „the serpent which winds itself”, has been translated by *al-Khadjūdġ* and so some traditions appear to be still acquainted with the fact that *al-Khadjūdġ* is a nomen proprium just as *Leviathan*.

Now *Khadjūdġ* has also the meaning of „stormy”; in this manner it can be explained that the serpent was changed into a wind and consequently a being came into existence composed of such heterogeneous elements as a wind and the head of a serpent. An other remarkable feature in some descriptions of the Mekkan serpent is its having two heads. Here again is a peculiarity of *Leviathan*. Ps. LXXIV, 14: „Thou (Yahwe) hast crushed the heads of *Leviathan*”¹⁾. In the *Odes of Solomon* the dragon (*لَسَل*) has seven heads (XXII, 5). Further the Mekkan traditions maintain that the sanctuary was built upon the serpent. Here a Jewish tradition may be compared: „The Ocean surrounds the world as a vault surrounds a large pillar. And the world is placed in its circular form on the fins of *Leviathan*”²⁾. (Jellinek I, 63, 17 sq.).

This explanation of the serpent and the navel as being cosmic symbols is set in a remarkable light by a renewed comparison of the navel and the divine throne. From this comparison it appears that even the serpent is common to them. *Thaʿlabī*, p. 13 ult. sqq. and *Ins* I, 10 paen. describe the divine throne as being surrounded by a serpent of mythological appearance. This is *Thaʿlabī*’s description: „Then Allāh surrounded it by a serpent. . . . this serpent wound itself around the throne and the latter reaches to half the height of the serpent which is winding itself around it”³⁾.

¹⁾ אֵת רִצְצַת רֹאשֵׁי לוֹיִתָן

²⁾ וְיָם הַגָּדוֹל כִּבֵּב אֶת הָעוֹלָם כַּמִּין כֹּפֶה יָלַ עֲמִיד גָּדוֹל וְכָל הָעוֹלָם
מוֹקֵף עַל סִנְפִּירֵי לוֹיִתָן

³⁾ فَطَوَّقَهُ اللهُ بِحَيَّةٍ . . . فَانْقَضَتِ الْحَيَّةُ بِالْعُرْشِ فَالْعُرْشُ إِلَى نَصْفِ
الْحَيَّةِ وَهِيَ مُلْتَوِيَةٌ بِهِ

One is reminded here of the frequent Greek images of a serpent wound around and ascending above the omphalos (Roscher Omphalos, plate IX, N°. 6; Roscher, Neue Studien, plate II, n°. 3, 4, 14). Kīsā'i completes his description in this way (fol. 6 vo., 14 sqq.): „when this serpent utters the words: Glory to God, its voice overbears the voice of the angels. And when it opens its mouth it encompasses the heavens like a flash of lightning. And if this serpent had not been inspired to moderate its glorification, all creatures would be thunder stricken at its voice”¹⁾.

This serpent is also found in connection with the throne of Solomon. Targum Ester II, p. 228, 27: „and a silver dragon was on the machinery (of the throne)”²⁾. And Jellinek II, 85, 1 sqq.: „a silver serpent bore the wheel of the throne”³⁾.

In order to complete the description of the Mekkan serpent we have now to review the traditions which mention it on the occasion of the restoration of the sanctuary shortly before the rise of Islām. Azrakī relates how in the times of the Džurhūm the treasures of the Ka'ba were stolen (p. 49, 8 sqq.). Thereupon Allāh sent „a serpent which had a black back and a white belly and a head like the head of a he-goat: this serpent guarded the sacred House during five hundred years”⁴⁾. On p. 105, 4 sqq. the author tells us that this serpent reappeared and terrified the Qurayshites when they were beginning to restore the sacred House. At their prayer Allāh sent a bird with a black back, a white belly and yellow paws which snatched up the serpent and bore it to the mountain Adjvād. Of the numerous parallel passages in Azrakī (p. 106, 14; 108, 4; 114, 14; 170, 10) and Kūṭb al-Dīn (p. 50, 14) it is only that in Azrakī p. 170, 10 which adds a noteworthy feature. The serpent is called here ثعبان „a large serpent” and it has its dwelling-place in the pit of the Ka'ba, where it guards the treasures. But Ḥalabī I, 189, 3 sqq. gives a more complete description of the serpent: „Allāh sent a white serpent with a black head and

وإذا سُبِحت هذه الحية علمت تسبيحها تسبيح الملائكة وإذا فُتحت
فأما اتقمت السموات كلقوق ولو أن هذه الحية أثبتت أن تتلطف في
تسبيحها لصنع الخلق أجمعين

¹⁾ והנינא דכספא חד במוכני

²⁾ הנין של כסף היה טוען גלגל של כסף

³⁾ حية سوداء الظفر بيضاء البطن رأسها مثل رأس النجدي فحرس
الميت خمسين سنة

a black tail and its head was like the head of a he-goat. It had to dwell in this pit in order to guard the objects there. It used to leave its dwellingplace and to appear glittering, viz. it exposed itself to the sun upon the wall of the Karba while its colour assumed a glittering appearance; and often it wound itself on the wall so that its tail approached its head" ¹). On p. 192. 2 sqq. the description is continued thus: „while one day the serpent was on the top of the wall of the Karba, as was its wont, Allāh sent a bird larger than an eagle: this bird snatched up the serpent and cast it on al-Hadjūn where it was swallowed by the earth. Some people say that this is the creature which will speak to mankind on the day of Resurrection. It is also said that the monster will come fourth from the ravine of the mountain Adjyād" ²).

The different features of all these traditions may justify the following remarks concerning the character of the serpent. As the Ocean, it assumed the form of a circle. In the Snorra Edda, chapter 47, the serpent Midgardsormr is represented as surrounding the earth and touching its head with its tail. As the Ocean, the Mekkan serpent is glittering in the sun and as the Ocean it is black and white. As Tehom it is connected with the nether world; for we have seen above that the pit which is its dwelling-place is a symbol of the nether world. It has however not only the natural features of Tehom but also its mythological ones. Just as Tehom in the form of Leviathan, so the Mekkan serpent will reappear at the Resurrection.

There is another, constantly returning characteristic of the serpent, viz. its having the head of a he-goat: of course this also a mythological feature. This quaint representation induces us to ask: are there other descriptions or images of a serpent with the head of he-goat existent in Semitic mythology? The question can be

بعث الله حية بيضاء سوداء الرأس والذنب رأسها كرأس النجدي ¹
 فاسكنها تلك البئر لحفظ تلك الثمينة وذلت قد تخرج منها الى ظاهر
 البيت فتشرق بالغلاف اى تبرز للشمس على جدار الكعبة فيبدى لونها ورثها
 الملائكة عليه فتصير رأسها عند ذنبيها

فبينما هي ذات يوم تشرق على جدار الكعبة كما كانت تصنع بعث ²
 الله طائرا اعظم من النسر فاحطضاها وانغاضها فى الحدون فالتقمها الارض فيل
 وهى الدابة التى تكلم الناس يوم القيامة وقد جاء ان الدابة تخرج من
 شعب اجياد

answered in the affirmative at once. Jensen, p. 80, concludes his remarks on the constellation Capri with these words: „Der Steinbock eröffnet die Īa-Apsu-Region des Himmels. Dem Steinbock entspricht bei den Babyloniern ein Fisch, dessen Kopf durch eine Ziege gebildet wird. Unter solchen Umständen kann es kaum dem Zweifel unterliegen, dass der Ziegenfisch-Steinbock mit Fischschwanz auf Īa hindeutet. Beachte hierzu auch dass der Wendekreis des Steinbocks, der im Altertume die Ekliptik im Steinbock berührte, „Weg in Bezug auf Īa“ hiess“!

On the so-called kudurrū's Ea's beast is indeed a fish with a goat's head (cf. Jeremias, Abb. 80 and 81). And in the text of one of the kudurrū's as communicated by Steinmetzer in the *Sachan-Festschrift*, p. 62 sqq., the fish with the goat's head is expressly called „the sanctuary of Ea“.

Now Ea is the god of Apsu, Tehom; and Leviathan is a fish as well as a serpent. It is evident that the Mekkan serpent is cognate with familiar types of North- and East-Semitic mythology. Finally it is to be noted that the Mekkan serpent in the main part of the traditions is either the *Shekina*, the divine Presence, or a being sent by Allāh, not a demoniac but a divine being.

If our conclusions as to its significance in connection with the navel, as being cosmic symbols, are right, some familiar facts concerning Jerusalem appear in a new light. Kittel (*Der Schlangenstein*) has shown it to be probable that the Stone of the Serpent אֶבֶן הַחֹלֶלֶת (1 Kings I, 9) was in the immediate neighbourhood of the Source of the Dragon עֵין דִּהֶיִן (Neh. II, 13) and he has suggested a connection between these data and the worship of the serpent mentioned in 2 Kings XVIII, 4. That the stone and the spring had a peculiar religious importance appears from their names and from the fact that Adoniyah slays victims and presides at a religious meal in the immediate vicinity of the stone and that these ceremonies in this place are considered as the ceremonies which invest him with royal power. After our foregoing research not much imagination is needed in order to combine these elements; the dragon in the spring, the stone of the serpent and the place where the king is inaugurated, seem again to represent: the nether world, the earth, and its government. The navel is the seat of natural and civil order, a symbol of the divine throne, the place where the order of the Universe is regulated.

D.S.
27.8.18

STUDIËN
OVER DE
METRIEK VAN HET ALLITERATIEVERS

DOOR
DR. R. C. BOER.

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

AFDEELING LETTERKUNDE.

NIEUWE REEKS.

DEEL XVII. N°. 2.

AMSTERDAM,
JOHANNES MÜLLER.
1916.

INHOUD.

	Blz.
Hoofdstuk I. Oudnoorsche Metrick	3
I. Algemeene vragen	3
1. Het rhytme	3
2. De maat	20
3. Het vers	30
4. Het verspaar	34
5. Alliteratie	36
II. De afzonderlijke metria	41
Fornyrðislag	45
Völuspá	45
Bouw van vs. I (47), vs. 5 (49), vs. 3, 7 (51), even verzen (55), Optact (57), Eerste maat (57), Verhouding der eerste tot de tweede (60), der tweede maat van het verspaar tot de vierde (65), tot de derde (66), Verhouding van de oneven verzen tot den even verzen (66), Toongewicht en taal materiaal (67).	
Hymiskvida	71
Schemata (71), Optact (76), De eerste maat (76), Verhouding der eerste maat tot de tweede (77), der tweede maat van het verspaar tot de vierde en derde (79), Lengte van het vers, Verhouding van de oneven tot de even verzen (80).	
Kviðuháttir	82
Sonatorrek	83
Bouw der verzen 83. Oneven verzen (85), Systematisch overzicht der oneven verzen (88).	
Streng Fornyrðislag	90
Málaháttir	91
Streng Málaháttir	102
Ljóðaháttir	103
De eenvoudige vormen	103
Vafþrúðnismál	104
Vers 1, 4 (104), Vers 2, 5 (108), Vers 3, 6 (112), Het verband der verzen in de Ljóðaháttirstrofe (116).	

	Bldz.
Diverse bijzonderheden	120
Rhytmische voorbeelden	124
Bijzondere formaties bij Ljóðaháttir	128
Strenge Ljóðaháttir	133
Dróttkvætt	135
Hoofdstuk II. Angelsaksische en Duitse Metriek	139
Schemata	141
Béowulf 759—858 (141). Be. 320—420 [421] (146). Be. 2073—2172 (150). Byrhtnōd 2—101 (154). Byrhtnōd 102—201 (159). Heliand 1351—1450 (163). Heliand 3559—3688 (169). Hildebrandslied (175). Mûspilli (179).	
Het rhytme	185
1. De optact	185
2. De gewichtsverhouding der maten van het verspaar	189
3. De lengte van het geheele vers	198
De alliteratie	202
Béowulf (202). Byrhtnōd (207). Heliand (210). Hildebrands- lied (213). Mûspilli (216).	
Hoofdstuk III. Oorsprong en Ontwikkeling van het Allitera- tievers	220
Toelichting bij de schemata	232
Addenda en Corrigenda	265

HOOFDSTUK I.

OUDNOORSCHÉ METRIEK.

I. ALGEMEENE VRAGEN.

I. HET RHYTME.

Ik begin deze studie met eenige opmerkingen, wier inhoud verre van onbekend is maar toch bij de behandeling der vragen, waaraan de volgende bladzijden gewijd zijn, in den regel vergeten wordt.

In ieder vers, in iedere strofe, is tweecrlei rhytmus, taalrhytmus en versrhytmus.

De taalrhytmus is niets anders dan de wijze, waarop de gesproken taal verdeeld is in groepen van syllaben, die onderling nauwer te samen behooren dan ieder humer met eene andere groep; het zijn taalkundige, meest syntactische eenheden.

De versrhytmus is het abstracte versschema, dat aan de taal wordt opgelegd. De vraag naar zijn oorsprong voert direct tot de vraag naar den oorsprong der poëzie, en daar deze langs historischen weg nog niet is kunnen worden opgelost, heeft men het antwoord veelal langs speculatieven weg gezocht. Zonder mij ook maar een stap op dit gevaarlijke pad te begeven, meen ik toch weinig tegenspraak te zullen ontmoeten, wanneer ik zeg, dat de abstractie jonger moet zijn dan de zaak, waaruit de abstractie heeft plaats gehad. Er waren dus verzen, alvorens er versschemata bestonden. Maar deze verzen, die niet volgens een te voren in den geest van den dichter aanwezig schema gebouwd waren, waren dus onbewust; het waren toevallige volzinnen, wier verdeeling door zekere ongewone regelmatigheid de aandacht trok, en die daardoor het voorbeeld werden voor nieuwe formaties. De versrhytmus is dus wel uit de gesproken taal geboren, maar zoodra hij tot het bewustzijn doordringt, voert hij een zelfstandig bestaan, wordt hij een voorschrift, waarnaar de taal der verzen zich te voegen heeft. Maar daar de taal, ook waar

zij zich naar het vers tracht te voegen, tevens niting is van menschelijk denken, behoudt zij ook haar eigen beweging. en de aanpassing van den volzin aan het versschema, dat berust op andere volzinnen, die de uitdrukking eener andere gedachte waren, zal altijd min of meer onvolkomen blijven. De graad van aanpassing kan zeer verschillend zijn en hangt voor een groot deel af van de waarde, die de kunstenaars van een tijdperk aan formeele volkomenheden hechten; men kan schemata vinden, waarin het aantal syllaben van ieder vers, de quantiteit en het toongewicht van iedere syllabe in bijzonderheden zijn gereguleerd, maar men ontmoet ook versvormen, waarin op vele punten de grootste vrijheid heerscht en slechts de regelmatige terugkeer van bepaalde verschijnselen binnen een zeer rekbare maar toch aan zekere maat gebonden grens vereischt wordt. De eerste wijze is de geraffineerde en beteekent in den regel het einde van een ontwikkelingsgang, de tweede wijze, de populaire, is primitiever, als voorbeeld noem ik vele volksliederen. Hier wordt een eindpunt bereikt door de rekbaarheid der vrijheid: gaat deze te ver, zoodat de rhythmische groepen niet meer als gelijkwaardig gevoeld kunnen worden, dan houden de verzen op, verzen te zijn, en keert men terug tot het proza, waarnit het vers zijn oorsprong nam.

Het versrhythme eischt een verdeling der stof in groepen, die in het gehoor vallen als corresponderende groepen. Waardoor doen zij dit? Doordat zij iets gemeen hebben, dat regelmatig weerkeert. Wat is regelmatig? Op vaste afstanden. De groepen moeten dus even groot zijn, of althans even groot kunnen schijnen. Het taalrhythme maakt van nature groepen, die niet even groot zijn. De kunst is dus, de taalgroepen een omvang te geven, die de illusie toelaat, dat zij gelijk zijn. Daarom behoeven zij zuiver grammatisch niet gelijk te zijn.

De rhythmische groepen dragen gaarne een kenmerk, dat ze te gelijk onderscheidt en vereenigt. Het is gewenscht, dat zulk een uiterlijke onderscheiding een eenigszins vaste plaats heeft: anders wordt het niet als kenmerk eener groep opgevat. In den volzin: 'deze jongen is met zijn pet naar bed gegaan' zal niemand verzen zien, ofschoon de woorden 'pet' en 'bed' met elkaar rijmen en voor ons poëtisch gevoel het rijm een kenmerk van verzen is. Maar zegt men: 'de jongen nam zijn pet en ging er mee naar bed', dan hoort ieder de verzen, omdat de rijmwoorden aan het einde van groepen van gelijke lengte staan. Zet men in plaats van 'pet' 'jas', dan kan men den volzin zóó voordragen, dat het verzen schijnen te zijn, maar bij het gebrek aan poëtischen inhoud en den weinig karakteristieken vers-

vorm is de beweging op en neer niet voldoende, om dezen indruk duidelijk te wekken, tenzij men de beweging sterk accentueert.

De kunst van reciteeren bestaat hierin, dat men het spel, bestaande in het samengaan en het uiteenloopen der beide rhytmen, duidelijk doet uitkomen. De taal en het vers moeten beide tot hun recht komen. Bij seansie komt alleen de versrhythmus voor den dag, bij zuiver intellectualistisch lezen alleen de taalrhythmus.

De bouw van het Oudgermaansche vers berust — dit behoeft thans geen betoog meer — op het expiratorisch accent. Verreweg de meerderheid der verzen, die ons bekend zijn, daaronder alle in het eenige metrum, dat verbreid is over Skandinavië, Engeland en Noord-Duitschland, vanwaar wij deze poëzie kennen, hebben twee syllaben, die zich door zwaarder toon van de overige onderscheiden ¹⁾. Deze zijn de markante deelen van het vers, de heffingen. En wanneer men als het normale aantal syllaben vier aanneemt, — wat wel bij de meerderheid niet opgaat, maar als punt van uitgang en bij voorloopige schematisceering aangenomen kan worden, — dan blijven er dus twee lettergrepen over, die in de daling staan. Tegenover vroegere geleerden, die het vers in vieren deelden, heeft Sievers de deeling in tweeën met groote kraecht verdedigd: hij verbindt een heffing met een daling tot een voet, en leert dus, dat het vers twee voeten heeft. Daar de heffing een lange syllabe vereischt, terwijl voor de daling iedere quantiteit goed is, daar voorts de eerste heffing soms aan het begin van het vers staat, soms door een zwakker betoonde syllabe voorafgegaan wordt, neemt hij voeten aan van twee hoofdvormen, die graphisch aldus worden aangeduid $\underline{\text{—}}$ en $\text{—}\underline{\text{—}}$. Door verschillende combinaties dezer voeten ontstaan dan voor het vers drie hoofdvormen, gekarakteriseerd als: dalend $\underline{\text{—}}\text{—}$ A; stijgend $\text{—}\underline{\text{—}}$ B; stijgend-dalend $\text{—}\underline{\text{—}}\underline{\text{—}}$ C. De verticale streep geeft de scheiding der voeten aan. Nu komt het echter ook voor, dat het vers begint met twee syllaben, die in toongewicht de beide volgende te boven gaan. De vorm is dan $\underline{\text{—}}\underline{\text{—}}\text{—}$ D. Dat zijn dus ongelijke voeten, een van ééne syllabe en een van drie. En deze zelfde voeten treden op in het vijfde

¹⁾ De theoretische opmerkingen in de oet te afbeelding van dit hoofdstuk A, B gelden in gelijke mate voor de aeg., als voor de on. verzen; voor de duitsche alleen voorzover het gevoel voor het rhytme hier niet geheel verloren is gegaan. Daar de theorie zich van het onderzoek niet scheiden laat, is deze afgevoerde afbeelding als onderdeel van hoofdstuk I behandeld en zijn de voorbeelden ook hoofdzakelyk aan de on. poëzie ontleend. Niettemin zijn hier en daar aeg. en os. voorbeelden mede gecleed, waar het wenschelyk scheen, de ruimere geldigheid van een waarneming te doen uitkomen.

van Sievers' typen, E , dat dezen vorm heeft: $\underline{\times} \times | \underline{\times}$. De leer is nu, dat in de beide laatstgenoemde gevallen de twee op elkander volgende zwakker betoonde syllaben niet, gelijk in sommige andere gevallen, te samen ééne, maar dat zij twee dalingen representeeren. Deze worden van elkander onderscheiden door vershillend toongewicht; hiernaar worden dan ook ondertypen D_1 D_2 en E_1 E_2 onderscheiden. Op deze wijze blijven de vier leden van het vers (twee heffingen, twee dalingen) behouden.

Het aantal syllaben van een vers gaat echter dikwijls boven vier uit. De gevallen worden, waar zij niet weggeëimdeerd worden, teruggevoerd op twee hoofdcategorieën. 1. Het vers kan aan het begin een element bevatten, dat buiten het metrisch verband staat, den zoogenaamden optact, die ook uit meer dan één syllabe kan bestaan. Zoo is $\times | \underline{\times} \times | \underline{\times} \times$ het schema voor A met optact. 2. Een voet kan meer syllaben bevatten, dan hem volgens het schema toekomen. Het eenvoudigste geval is de oplossing der heffing. De norm voor een heffing is een lange syllabe, maar hiervoor kunnen er twee in de plaats treden, waarvan de eerste grammatisch kort is; schematisch uitgedrukt: $\underline{\times} = \times \times$. Voorts kunnen ook twee syllaben in de daling staan; deze hebben dan metrisch de waarde van één. Hoever deze vrijheden wel gaan kunnen, daarover zijn de aanhangers der theorie het lang niet eens, maar velen baseeren toch hun tekstkritiek op de getallen, die zij hier toelaatbaar achten.

Bij eenigszins zwaarwichtige syllaben krijgt men zoogenaamde bijheffingen, zonder dat toch hiervoor afzonderlijke hoofdtypen worden aangenomen. Maar naar deze en andere kenteekenen krijgt men een onderverdeeling in het oneindige. Men heeft niet slechts A en A^2 maar ook A^{2a} , A^{2al} , A^{2ak} , enz., dan $A^{\#}$ wederom vallend in $A^{\#4}$, 2, resp. $2al$ enz.

Ik laat deze onderverdeelingen, die ik in mijn zeer vluchtig exposé slechts daarom memoreerde, omdat zij berusten op verschijnselen, die ons verder op zullen bezighouden, voorloopig ter zijde en vraag: wat beteekenen de hier genoemde hoofdschemata? Niet meer, dan dat men den taalkundigen inhoud van een groot aantal verzen, ontdaan van eventueelen optact, schematisch kan weergeven door een der 5, of indien D en E ieder voor twee tellen, der 7 formules, die Sievers opgesteld heeft. Maar in die schemata is toch één ding, dat in het vers, zooals wij het leeren kennen, niet gegeven, maar door Sievers er ingezet is, en waar dus de kritiek een vraagteeken kan plaatsen, en wel zijn scheidingsstreep tusschen de voeten. Gegeven is $\underline{\times} \times \underline{\times} \times A$, Sievers maakt er van $\underline{\times} \times | \underline{\times} \times$. Gegeven is $\times \underline{\times} \times \underline{\times} B$, Sievers maakt $\times \underline{\times} | \times \underline{\times}$;

evenzoo zijn gegeven $\times \text{—} \text{—} \times$ *C*, $\text{—} \text{—} \times \times$ *D*, $\text{—} \times \times \text{—}$ *E*, waarvoor Sievers leest $\times \text{—} | \text{—} \text{—}$, $\text{—} | \text{—} \times \times$, $\text{—} \times \times | \text{—}$. Dat wil zeggen: deze voeten, naar willekeur stijgend en dalend en bestaande uit één, twee, drie leden (ik zeg opzettelijk niet syllaben, maar leden, want de drieledige voeten hebben volgens de leer twee dalingen), deze voeten zijn nergens als zoodanig overgeleverd, maar zijn door den geleerde geabstraheerd uit verzen, die vier syllaben bevatten, waarvan er twee sterker betoond zijn dan de overige.

Geschiedt dit met volkomen recht? Vroegere metricei, tegen welke Sievers sterk polemiseert, beschonwden de vier leden van het vers als de eigenlijke eenheden, waaruit het vers is opgebouwd, en daar zij aan ieder een afzonderlijken ictus en een maatdeel toekenden, kwam het er niet zoo erg op aan, welke twee syllaben het zwaarst betoond waren; ook de toon der overige was voldoende, om iedere mogelijke plaats in het vers in te nemen; *léra Cristes* week voor hen rhytmisch niet zóó sterk af van *an godes ríkea*, dat zij zich aan deze afwijking behoeften te stooten. Maar Sievers stelt op den voorgrond, dat er in het alliteratievers maar twee heffingen zijn, en om daaraan uitdrukking te geven, maakt hij den voet met één heffing tot rhytmische eenheid en verklaart, dat het vers uit twee voeten is opgebouwd. Consequent zou nu zijn, dat in iederen voet ook slechts de heffing als beteekenisvol wordt erkend. Maar daar komen nu die uit drie elementen bestaande voeten, waarin die drie deelen ook moeten onderscheiden worden, voeten, die behalve een heffing en een daling ook nog een bijheffing hebben, en dat voert nu tot deze verdere leer, dat in de typen, die uit gelijke voeten bestaan (*A B C*), slechts twee leden te onderscheiden zijn — die leden zijn de voeten, waarin alleen de heffing geldt —, maar dat men in de typen, die uit ongelijke voeten bestaan (*D E*), vier leden moet erkennen. Die voeten zijn dan ook ongelijk van duur, één voet duurt ééne metrische mora, de andere duurt er drie (behoudens mogelijke geringe rekkingen en verkortingen). Maar zodoende wordt zulk een vers dan toch óók in vieren verdeeld, en de afstand van die oudere metricei is niet zoo heel groot, met name van hen, die een maat in vieren wilden. Slechts is de nieuwe leer, die sommige verzen in tweeën leest, andere in vieren, en aanneemt, dat zóó verschillend gebouwde verzen geheel willekeurig, zonder eenige orde, dooreen gebruikt konden worden, minder consequent dan de onde.

Een tweede bezwaar bestaat in de willekenrige wisseling van dalende en stijgende voeten. Niet slechts wisselen type *A* en *B* onophoudelijk, maar in *C* heeft midden in het vers een plotselinge overgang plaats, waardoor twee heffingen op elkaar stooten en

haastig worden gezegd, terwijl dan, indien een *B* of *C* volgt, het weer een heelen tijd duurt, voor er een nieuwe ictus komt. Maar wat geeft ons eigenlijk het recht, een vers van den vorm $\times \text{—} \text{—} \text{—} \text{—}$ te deelen in $\times \text{—} \text{—} \text{—} \text{—}$? Beteekent dat een tijdseenheid of een syntactische eenheid? Het laatste zeker niet, want 'voet' is in de eerste plaats een metrisch en niet een syntactisch begrip. En ziet men naar voorbeelden, dan blijkt het ook, dat in *C* dikwijls beide heffingen tot hetzelfde woord behooren: *is wísbodo* (Hel. 249 b) ware syntactisch te deelen $\times \text{—} \text{—} \text{—} \text{—}$, en evenzoo kan het zijn bij *D E*, dat de syntaxis een gansch andere verdeeling eischt dan het metrische schema, bv. *waldand gísprac*, d. i. syntactisch $\text{—} \times \text{—} \text{—} \text{—}$ en niet $\text{—} \times \times \text{—} \text{—}$.

Zulke voorbeelden vindt men op iedere bladzijde bij tientallen. Daarin is nu op zich zelf geen afdoend bezwaar tegen de theorie gelegen, maar het toont wel, dat het kenmerk van den 'voet' althans niet in de syntactische groep te zoeken is. Dus in metrische verhoudingen. Maar wat kan een voet dan anders zijn dan een — ideale ¹⁾ — tijdseenheid? Nu ontkent Sievers de tijdseenheid van zijn voeten. Maar wat zijn het dan anders dan willekeurige syllabengroepen?

Ook ik geloof niet, dat de door Sievers aangenomen voeten even lang zijn. Maar ik geloof evenmin, dat dit voeten van het alliteratievers zijn. Waarom niet? Omdat het kenmerk van rhythmische kunstwerken is het regelmatig terugkeeren van bepaalde duidelijk herkenbare formaties of eigenaardigheden. Maar deze voeten zijn niet duidelijk herkenbaar: zij zijn slechts te herkennen op papier. De hoorder van zulke verzen zou aanhoudend gespannen moeten zijn en uitrekenen: nu komt er een stijgende voet, nu een dalende, nu een lange uit drie leden, nu een korte uit één lid, en dan moest hij ook nog opletten, of in hetzelfde vers wel altijd een korte en een lange bijeen stonden of twee middelmatige. En het oor zou hier niet mee- maar tegenwerken.

De groote fout is gelegen in de dubbelheid der voorstelling, dat de ictus, en dat de voet, zooals die door Sievers bepaald wordt, de eenheid van het vers representeert. Is het de ictus, waar het op aankomt, dan zijn de metrische groepen te verdeelen naar den ictus; de metrische eenheid is dan de afstand van heffing tot heffing; is daarentegen de door Sievers aangenomen voet de eenheid, dan is de ictus toevallig, want hij komt dan op de meest uiteenloopende plaatsen voor zonder spoor van regel.

1) Onder 'ideaal' versta ik hier schematisch. De behoeften van de voordracht kunnen daarin wijziging brengen, maar hij schemt de eenheid voor den dag. Zie boven p. 5.

Er is één ding, dat men reeds terstond uit deze schemata kan leeren, en wel, dat, zelfs indien men Sievers' verdeeling in voeten toegeeft, het oude vers in hoofdzaak dalend is. Van de 5 schemata hebben er 3 (*ADE*) ook bij de genoemde verdeeling eene dalende beweging (*E* innaers wordt gedeeld $\text{—} \text{—} \text{—} | \text{—}$, niet $\text{—} | \text{—} \text{—} \text{—}$), en *C* is althans in de tweede helft dalend. Rest alleen *B* en de eerste helft van *C*, die volgens Sievers' opvatting stijgend zijn. Deze dalende beweging heeft haar grond in de taal en de Germaansche accentverhoudingen. Zij correspondeert hiermee, dat het Germaansch den hoofdtoon op de eerste syllabe der woorden heeft. Daardoor is deze beweging voor de meeste woorden de natuurlijke, en zoo wordt zij het ook in den zin, en niets spreekt meer van zelf, dan dat het vers hier den zin volgt. Het is dan ook in het IJslandsch zoo gebleven tot op den huidigen dag; latere IJslandsche gedichten, ónmur zoowel als moderne verzen hebben alle een dalende beweging, zij zijn trochaëisch. Anders in vele moderne talen, waar nieuwe elementen het opkomen van een omgekeerde beweging in de hand hebben gewerkt, het lidwoord, voorzoover het vóór het nomen staat, de toonlooze voorvoegsels, de meeste voegwoorden. Hier vinden wij dan ook een overheerschen van jambische verzen ¹⁾.

Gaan wij van de theorie tot de stof over, dan vinden wij deze waarneming, dat de beweging dalend is, volkomen bevestigd. Wel kent de oude poëzie naast verzen, die met een heffing, ook zulke, die met een zwakker betoonde syllabe beginnen, maar de overgrootste meerderheid behoort tot de eerste soort. Als voorbeeld neem ik de *Þrymskvida* ²⁾. Het gedicht heeft 32 strofen met te samen 260 verzen. Van deze beginnen met een heffing zeker 214, met een zwakker versdeel 44, terwijl over 2 twijfel mogelijk is. Nog sterker spreken deze getallen, wanneer men er op let, dat onder de verzen, die hier met een heffing beginnen, niet één eerste vers is. Het begin der strofe geeft dadelijk den gang van het geheel aan, en overal is deze dalend. Onder 66 strofen der *Völuspá* volgens Bugge's tekst begint er één met een niet betoond woord (str. 33), maar het is het woord *Þú*, waardoor een intieme verhouding tot de vorige strofe wordt uitgedrukt, zoodat men haar bijna kan beschouwen als een deel van deze; bij al de overige staat de eerste syllabe in de arsis.

Ook het slot der strofe is een markante plaats. In de *Þrymskvida* staat onder 32 strofen driemaal een heffing aan het einde.

1) Zie E. von der Rée: *Deutsch-Vol. Lese* p. 12, v.

2) Eddaliederen sater ik naar Bugge's *Concertstroffen* uitgave.

In andere gedichten vinden wij gelijksoortige verhoudingen. Dit zijn zekere aanwijzingen, niet alleen hiervoor, dat het de ictus is, waarnaar de geheele beweging van het vers zich regelt, maar ook hiervoor, wat men reeds op grond van die beteekenis van den ictus wachten kan, dat deze staat aan het begin van de metrische groep, d. i. van de maat.¹⁾

Op grond van al deze overwegingen geloof ik, dat de gebruikelijke vijf typen, die zekere taalkundige beteekenis hebben, metrisch gansch anders te verdeelen zijn, dan dat volgens de geldende theorie geschiedt. Onveranderd blijven *ADE* $\underline{\cdot} \mid \underline{\cdot} \underline{\cdot} \underline{\cdot} \mid \underline{\cdot} \underline{\cdot} \underline{\cdot} \underline{\cdot}$. Maar *C* is niet $\underline{\cdot} \mid \underline{\cdot} \underline{\cdot}$ maar $\underline{\cdot} \mid \underline{\cdot} \mid \underline{\cdot}$, en *B* niet $\underline{\cdot} \underline{\cdot} \mid \underline{\cdot} \underline{\cdot}$ maar $\underline{\cdot} \underline{\cdot} \mid \underline{\cdot}$. M. a. w. de zogenaamde ingangsdaling van *B* en *C* is te beoordeelen als de optact, die in *ADE* kan voorkomen, en die men dan gewoon is, buiten het metrisch verband van het vers te plaatsen. Of dat juist is, laat ik voorloopig in 't midden; wèl moeten wij deze syllaben plaatsen buiten de eerste maat van het vers. Waar zij dan wèl thuis behooren, zal later blijken. Maar de omstandigheid, dat zij voorloopig overschieten, kan geen reden zijn, om de door mij voorgelagen deeling niet toe te laten, wanneer men vrede neemt met zulke overschietende syllaben in de vormen *ADE*. Weet men hier weg met een optact, dan is er principieel niets tegen, hem ook in andere verzen te erkennen. Erkennen wij hem, dan worden wij meteen bevrijd van die wonderlijke verdeling van tweelettergrepige optacten in *B* en *C* in één optact-syllabe en één ingangsdaling, een echt fabrikaat van papiermetriek.

Bij deze opvatting der schemata ontkomen ook wij niet aan maten van één, twee, drie syllaben, — nog afgezien van verbredingen. Maar er is dit onderscheid, dat bij de heerschende opvatting dit verschil in quantiteit van spraakmateriaal samengaat met een verschil in metrischen inhoud van den 'voet', dus in tijdsduur, waardoor het begrip 'voet' tot een absurditeit wordt.²⁾ Naar mijn opvatting is de ideale duur dezelfde bij een voet van één, van twee, van drie syllaben. Volgens de gangbare voorstelling bevat de drielettergrepige voet twee dalingen, volgens de mijne twee syllaben, die in de daling staan maar samen met de voorafgaande heffing niet meer tijd innemen dan in gewone omstandigheden twee syllaben. Ik moet hier herinneren aan hetgeen hierboven gezegd is

1) Over het onderscheid tusschen de begrippen 'maat' en 'voet' zal ik later spreken.

2) Een gansch andere zaak is het, wanneer in klassieke metrië voeten van verschillende lengte voorkomen, maar een vaste plaats hebben. Dit zijn kunstmetrië met een ingewikkeld schema, maar het schema is vast. Met een choriambus in één vers omgeven door andere voeten correspondeert een choriambus in een ander vers. Hij komt dus op de plaats, waar hij verwacht wordt.

Is dat een onnatuurlijke beweging? Maar dan vraag ik: hoe zal een modern dichter de groep *bloeiende jeugd*, of, om een zware tweede syllabe te gebruiken, *strjdbare jeugd*, *riendschaps gevoel* aanwenden? Of Deensch: *riptommens skat*?

Al deze verzen hebben twee maten van ideaal gelijken duur maar niet gelijken stoffinhoud en dus ook ongelijk spraaktempo. ¹⁾ Alleen de optacten blijven over. Volgens het heerschend systeem was dit het geval bij *ADE*, maar niet bij *BC*, waar de zwakker betoonde syllaben aan het begin van het vers geheel of gedeeltelijk tot den eersten 'voet' gerekend worden. Volgens mijn opvatting geldt het van alle optacten, daarin de zoogenaamde begindalingen mee begrepen. De vraag is nu: waar is de plaats dezer optacten in het metrisch schema? En het antwoord luidt: zij behooren tot de maat, waarmee het vorige vers sluit. Daarom behoeven zij nog niet tot het vorige vers te behooren, want de deeling van de spraakstof in verzen is niet alleen een zaak van maatbeweging maar ook van taalarhytme. Het is echter niet noodig, dat de grenzen van een vers precies met de maatgrenzen samenvallen. Dit is weer een van de dingen, waarop de beweeglijkheid van het vers en dus de afwisseling en de harmonische indruk berusten. Gelijk het vers beginnen kan met een thesis, kan het eindigen met een arsis: in dit geval is er ruimte genoeg voor eene pauze, en in die pauze kan de optact van het volgende vers vallen. Maar ook indien het vers op een thesis eindigt, is er plaats voor meer; immers gelijk een daling uit meer dan één lettergreep kan bestaan, zoo kan ook na een lettergreep in de daling ruimte overblijven voor een optact, zelfs wanneer die uit meer dan één syllabe bestaat. Hier is er echter nog in het bijzonder aan te denken, dat op de grens tusschen de verzen de maat minder streng is; hier doet zich het taalarhytme licht sterker gelden; hier is licht de grens van een syntactische of een rhetorische groep, waar een ritardando wordt toegestaan met het oog op den zin, zonder dat daardoor het gevoel, dat de maat doorgaat, verloren gaat. Maar ook hier verdwijnen deze ritardando's bij scansie (ideaal metrisch lezen) en de pauzen worden teruggebracht tot den omvang, dien de verhouding van de spraakstof tot het verskeem hun aanwijst. Wij moeten daarom de optacten beschouwen in het licht niet van het enkele vers maar van de groep; het zijn overgangsleden, die metrisch aan de eene

1. Onder *syllabieren* versta ik de afbreuk, voortvloeiend uit het spoken van het vers, de syllaben op elkander volgend, voortvloeiend uit de afbreuk van de maat, die verklaringen en verduidelijkingen van de afbreuk. Dat deze beide tropes heft met elander in strijd komen, zeggen vanzelf.

zijde behooren, taalkundig aan de andere. In dit licht is het bijzonder treffend, dat juist het begin der strofe bijna nooit een optact heeft. Hier gaat geen vers vooraf, dus ook geen maat, waartoe de optact kan behooren. En dan treedt de algemeene neiging tot dalend rhytme dus het zuiverst voor den dag.

Nu is de band tusschen twee verzen, die een paar vormen, enger dan tusschen twee opeenvolgende verzen, die tot verschillende paren behooren. Men zal dus meer optacten wachten in even verzen dan in oneven verzen. Ook dit komt uit. Van de 67 optacten in de Hymiskvida behooren er 42 tot de even, 25 tot de oneven verzen. En voorts is het verband tusschen de strofenhelften lossers dan tusschen de kwartstrofen, die tot dezelfde helft behooren. Welnu: van 25 optacten in oneven verzen staan er 6 aan het begin van eene halve strofe, — hoewel geen enkele in het eerste vers — de overige 19 op de andere plaatsen.¹ Er is dus een nauw verband tusschen optact en grammatischen samenhang met het vorige vers.

Het is hier de plaats, om een mogelijke tegenwerping te bespreken, die ik mij zelf dikwijls gemaakt heb, en waarvan de overweging ons diep in de structuur der verzen voert. Volgens mijne opvatting is een syllabengroep van den vorm $\underline{\text{v}} \quad \underline{\text{u}}$ en een van den vorm $\underline{\text{v}} \quad \text{v} \quad | \quad \underline{\text{v}}$ metrisch gelijkwaardig met eene van den vorm $\underline{\text{v}} \quad | \quad \underline{\text{v}}$. Immers $\underline{\text{v}}$ vult een maat, en in de zoogenaamde typen $B \ C \ D \ E$ ²) staat deze op één lijn met $\underline{\text{v}}$ in A . Maar indien nu $\underline{\text{v}}$ volkomen dezelfde metrische waarde heeft als $\underline{\text{v}}$, waarom vinden wij dan, althans in de gewone gevallen, zelden verzen van den vorm $\underline{\text{v}} \quad | \quad \underline{\text{v}}$, of $\underline{\text{v}} \quad \text{v} \quad | \quad \underline{\text{v}}$, maar waarom moet er dan altijd nog een syllabe bijkomen, hetzij als optact in $B \ C$, hetzij als derde syllabe in een der beide maten van $D \ E$? Bij A is optact mogelijk, maar niet noodig; bij $D \ E$, die vier syllaben hebben, evenzoo, maar bij $B \ C$, die zonder optact drielettergrepig zijn, is de optact regel, — en mede daarom heeft Sievers hem dan ook tot den eersten voet van $B \ C$ gerekend.

De verklaring van dit verschijnsel is te zoeken in een compensatiedrang, die een door het oor gevoeld gemis herstellen wil. Aan de behoeften van den versrhytmus is namelijk door de vulling van zekere tijdsruimte niet voldaan; er moet in dien tijd ook wat ge-

¹ De verschillen zijn niet overal even sterk geprononceerd, maar toch altijd duidelijk. In de Hymiskvida bv. zijn de optacten in vs. 3,7 niet minder talrijk dan in de even verzen, maar het eerste vers heeft geen enkel voorbeeld, het vijfde slechts 4 of 5 tegen 20 of 21 in vs. 3,7.

² In $B \ E$ de tweede maat, in $C \ D$ de eerste.

beuren. Het meest normale vers heeft een deeling in tweemaal twee syllaben. Nu kan een syllabe wel boven haar normalen duur gerekt worden en een maat vullen, en wat den tijd betreft, is dan alles in orde, maar het oor mist den slag, die anders gegeven wordt door de syllabe in de daling; het verlangt daarvoor een compensatie. Deze wordt gegeven door toevoeging van een lettergreep, hetzij in de volgende maat (*D*), hetzij als voorslag (*B C*).

Deze verklaring, die van een standpunt van verstechniek volkomen voldoende is, heeft toch, wanneer men het verschijnsel in zijn oorsprong beschouwen wil, nog eenige preciseering en een geringe wijziging noodig. Maar ik heb eerst de bovenstaande formuleering gegeven, omdat zij de meest omvattende is en zich voortreffelijk laat illustreeren door een verschijnsel in moderne verstechniek. Dit verschijnsel is zeer verbreid en voldoende bekend, maar daar mijn aandacht op de analogie tusschen het oude en het moderne vers gevallen is bij de lezing van het reeds geciteerde boekje van Von der Recke (*Dansk Verslære*), ontleen ik de speciale gevallen en een paar voorbeelden aan dit werk. In reeksen jambische verzen, die dus met een optact (of ingangsdaling) beginnen, kan het voorkomen, dat deze voorslag ontbreekt. Schijnbaar wordt nu het vers trochaeisch. Maar het oor mist de ontbrekende syllabe, en het wenscht bovendien, dat de stijgende beweging hersteld wordt. Hoe wordt dit doel bereikt? Door het toevoegen van de weggelaten syllabe op eene volgende plaats, dikwijls nog in den eersten voet, soms echter ook in den tweeden. Hier krijgt men dus tusschen de jamben een anapaest $\cup \cup \cup$:

Voorb.: (p. 69) *Paa blomster og paa blade*

$\times \quad \cup \quad | \quad \times \quad \cup \quad | \quad \times \quad \cup \quad |$

Dugdiamanter hang

$\cup \quad | \quad \times \times \cup \quad | \quad \times \quad \cup$

In het tweede vers staat $\cup \times \times \cup$ in plaats van $\times \cup \times \cup$. Het is, gelijk ik zeide, zelfs mogelijk, dat dit herstel pas in een volgende maat tot stand komt:

(p. 75) *Skrep da hedder min gode Skjold*

$\cup \quad \times \quad \cup \quad \times \quad \times \quad \cup \quad \times \quad \cup$

Saa mangel Pil iskudt.

$\times \quad \cup \quad \times \quad \cup \quad \times \quad \cup$

Dit voorbeeld is ontleend aan een volkshied, een poëziesoort, waar het verschijnsel zeer gewoon is. De onregelmatigheid is hier aanwezig in het eerste vers, dat tegen den in het gedicht heer-

schenden regel trochaeisch begint. Pas na de tweede heffing volgt hier een anapaest, waardoor het verlies, dat ontstaat door het uitlaten eener syllabe aangevuld wordt.

Ik herinner hier ook aan de zoogenaamde 'schwebende betoning' in het Middelhoogduitsch en citeer nog uit Goethe, Gedichte. (Hempel p. 130): *Fernimmt es hier und mag sich gern bequemen*, *Zwiefach erfreut, für wahr es anzunehmen*, en uit Potgieter, Poëzie II, 38, waar tusschen deftige jamben staat: *neigt sich de zon der nieuwe wereld toe*.

Er is op te letten, dat ook in deze voorbeelden door het afwijkend begin aan den *duur* der maten niets verandert. De heffing *dug-* valt niet vlugger in, omdat er geen optact aan voorafgaat; de voor den optact bestemde tijdsruimte is door een pauze gevuld. Het vers kon dus, wat dat betreft, verder rustig zijn gang gaan; ook zonder vergoedingssyllabe is aan alle eischen van de maat voldaan, en in een muziekstuk, waar alleen de maat gegeven is en de verdeeling van de maat aan de willekeur van den componist is overgelaten, zou alles in orde zijn, — maar er is niet voldaan aan de behoefte, om vóór de eerste maat een syllabe te hooren: de ontbrekende syllabe blijft plagen, tot zij zich er tusschen gewerkt heeft, en wel op kosten van eene andere, van wier duur zij een stuk afneemt. In notenschrift is het vers *Dugdiamanter hang* dan

ook aldus weer te geven:

Keeren wij tot het alliteratievers terug. Van nature is het vers dalend; de gang van het normale vers is dus $\underline{\text{ }} \cdot \mid \underline{\text{ }} \cdot$. Maar het alliteratievers laat syncope van dalingen toe; eene syllabe in de heffing vult dan de maat. Syncopeert men de eerste daling, dan krijgt men $\underline{\text{ }} \mid \underline{\text{ }} \cdot$ ¹⁾. Hier mist het oor eene syllabe, ofschoon de tijdsruimte ook zonder deze behoorlijk gevuld is. Dit wordt eene aanleiding, om eene syllabe toe te voegen. Nu zijn er twee plaatsen, waar dat geschieden kan, òf voor, òf na de gesyncopeerde maat; in het eerste geval dringt de syllabe zich binnen op kosten van den uitgang van het vorige vers of van de daarop volgende pauze, en men krijgt $\cdot \mid \underline{\text{ }} \mid \underline{\text{ }} \cdot$, d. i. *C*; in het tweede geval geschiedt het op kosten van een der beide leden van de tweede maat, en men krijgt $\underline{\text{ }} \underline{\text{ }} \cdot \cdot$, d. i. *D*. (Of het *D*¹ of *D*² is hangt van accentverhoudingen af, die op deze plaats niet ter sprake komen).

Maar ook syncope van de tweede daling is mogelijk; de versvorm is dan $\underline{\text{ }} \cdot \mid \underline{\text{ }}$. Hier kan de aanvulling slechts plaats hebben

¹⁾ Over het optreden van $\cdot \times$ in de tweede maat wordt elders gesproken.

in de eerste maat, als het daar niet mogelijk is, nog verder terug. In het eerste geval krijgt men $\underline{\cdot} \cdot \underline{\cdot} \underline{\cdot}$, d. i. E (E^1 of E^2). Het tweede geval is een volkomen pendant van het hierboven aangehaalde voorbeeld *Skrep der hedder min gode skjold*, — alleen in omgekeerde richting: de onmiddellijk voorafgaande maat blijft intact, maar de toevoeging geschiedt daarvóór door optact, en men krijgt $\times | \underline{\cdot} \times | \underline{\cdot}$, d. i. B . Het blijkt, dat alle bijvormen, de 1 zogenoemde hoofdtypen $B C D E$, op gesyncopeerde vormen van het grondtype A terug te voeren zijn. Het zijn ook alle, geen uitgezonderd, vormen, welke één maat bevatten, die uit een enkele syllabe bestaat.

De aangekondigde praeciseering van mijn opvatting heb ik nu gegeven: ik heb ook een wijziging aangekondigd. Deze heeft haar grond in de overweging, dat een gedachtengang, die van het standpunt der verstechniek juist is, toch niet de historische gedachtengang behoeft te zijn geweest. Het is mogelijk, dat by. een $\cdot B$ -vers gevoeld werd als bestaande uit $\underline{\cdot} | \underline{\cdot} =$ een compenserenden optact. Maar daarom behoeft het eerste $\cdot B$ -vers, dat gemaakt werd, niet uit deze overweging te zijn geboren, en zeker zijn een groot aantal verzen op andere wijze ontstaan. Dikwijls zal in optactverzen de optact het primaire zijn. Immers vooreerst wordt deze veelal gevormd door vormwoorden, die een verbinding met den vorigen volzin tot stand brengen en dus onmisbaar zijn en het eerst in het bewustzijn van den dichter opkwamen, — en dan staat hij vooraan. De optact is dus dikwijls gemaakt door de lichte van den zin, maar in het normale vers is hij een onregelmatigheid. Dus doet de zucht tot compensatie zich gelden, maar deze werkt nu in omgekeerden zin: het te veel aan syllaben wordt goedge maakt door de metrisch geoorloofde uitstooting eener syllabe in de daling. Waar dit niet gebeurd is — want het is althans in zijn oorsprong geen voorschrift —, ontstaat een overvol vers, de bekende $\cdot L$ met optact $\times | \underline{\cdot} \times | \underline{\cdot}$. Wat hier van $\cdot B$ gezegd is, geldt op dezelfde wijze van $\cdot C$; na den optact is de eerste daling gesyncopeerd. En ook bij den vorm $\underline{\cdot} \cdot \underline{\cdot}$ zal dikwijls de prioriteit aan het plus toekomen: waar door een grammatische oorzaak de eerste daling een syllabe te veel had, werd de tweede daling gesyncopeerd. In *endlangan sal* by. was bij een acc. sing. m. van een tweelettergrepig adjectief een drielettergrepig woord met één zwaar accent niet te vermijden. De — negatieve — compensatiezucht drijft daarna tot het gebruik van het monosyllabum *sal*. Bij $\cdot D$ echter is volgens de opvatting, dat de afwijking, die vooraan staat de oorspronkelijkste is, de syncope het primaire.

De zoogenaamde typen *B C D E* zijn dus niet conglomeraten van ongelijksoortige voeten, maar door in de eerste plaats grammatische eischen ontstane wijzigingen van een regelmatig vers, dat uit twee gelijke dalende voeten opgebouwd was.

Het spreekt van zelf, dat bij de verdere ontwikkeling van het vers ook andere factoren een rol gespeeld hebben. Van deze noem ik hier de analogie. In een vers bv. van den vorm $\acute{\text{—}} | \text{—} \acute{\text{—}} | \text{—}$ waren ook zonder optact vier syllaben aanwezig, en men zou zich dus kunnen denken, dat het oor heel goed òf den optact òf de laatste syllabe zou kunnen missen. Maar men was zich uit andere gevallen, bv. uit 'A'-verzen, te goed de gelijkwaardigheid van — met — bewust, om niet ook hier $\text{—} \acute{\text{—}} = \text{—}$ te stellen. En ook bij de optactvormen van 'A D E' kan de analogie een rol gespeeld hebben. Men kende verzen van den vorm $\text{—} | \text{—} \acute{\text{—}}$ (zonder optact), en daarnaast $\acute{\text{—}} | \text{—} | \text{—} \acute{\text{—}}$: er was dus niets tegen, om naast $\text{—} \acute{\text{—}}$ ook $\acute{\text{—}} | \text{—} \acute{\text{—}}$ toe te laten.

Uit den genoemden dalenden rhytmus van het vers laat het zich begrijpen, dat andere combinaties, met name $\acute{\text{—}} \acute{\text{—}} \text{—}$ (schematisch een omgekeerde 'D'), betrekkelijk zelden voorkomen. Indien het vers niets anders was dan een willekeurig conglomeraat van twee heffingen en twee dalingen, zou het onbegrijpelijk zijn, waarom deze vorm niet even verbreid was als zijn omkeering. Feitelijk komt hij voor, maar hij berust op een dubbele afwijking: syncope van beide dalingen en tweelettergrepigen optact (*era karskr maðr*, Egill Skallagrímsson).

Wanneer ik den rhytmus van het vers dalend noem en dezen toestand afleid uit de taal, dan is er toch aan te denken, dat ook in dit opzicht versrhytmus en taalrhytmus elkander niet volkomen behoeven te dekken. De versrhytmus heeft zich ontwikkeld aan de voorbeelden, dus aan de concrete verzen. Omdat vele woorden den vorm $\text{—} \acute{\text{—}}$ hadden, kreeg het vers den vorm $\text{—} | \text{—} \acute{\text{—}}$. Nu werd dit tot een schema. Maar wij hebben reeds gezien, dat in de optacttypen deze beweging eenigszins veranderd is. Hier moet men dus eigenlijk zóó zeggen: de gang van het geheel blijft dezelfde; de ingangsdaling of optact behoort tot de vorige maat, de maat begint met een ictus en behoudt dus haar dalend karakter¹⁾. Maar de grenzen van vers en maat vallen hier niet samen, en het vers begint hier in tegenstelling met de maat met een zwakker deel. Hier kan

¹⁾ Deze constante verhouding beteekent een afwijking van de muziek, waar theoretisch ook het begin van de maat het sterke maatdeel is, maar waar door pauzen op de oneven maatdeelen de ictus kan verlegd worden.

men dus tot op zekere hoogte spreken van een stijgende beweging in de spraakstof, die in het vers tot niting komt. Want dat deze optact tot dit vers en niet tot het vorige behoort, dat is een taalkundige zaak, dat ligt in de vorming van syntactisch bijeenbehorende syllabengroepen in den zin. Daaruit volgt echter niet, dat zulk een stijgende beweging ook in het verdere deel van het vers gevoeld wordt. Dit hangt van verdere taalkundige gegevens af, en in de meeste gevallen is het niet zoo. In het vers *er engi veit* behoort *er* syntactisch samen met het volgende; het woord opent een bijzin. In zooverre is dus aan het begin een stijging aanwezig; *er* kan niet opgevat worden als slot van het vorige vers. Maar de tweede syllabe van *engi* behoort nader met de eerste samen dan de eerste van *engi* met *er* of de tweede van *engi* met *veit*. Hier zal men dus ook, wanneer men op den samenhang der syllaben let, reeds bij de tweede lettergreep van het vers den indruk krijgen van een dalend rhytme, en vers- en taalrhytme zijn dus weer met elkander in overeenstemming. Evenzoo Prymsky 5,5 *ok fgr innaa kom: ok fgr* is optact en vormt een aanloop naar *inn-*, maar *inn-* is nauwer met de volgende syllabe verbonden dan met dezen optact: 27,5 *né enn meira mjeft* evenzoo: 32,5 *fgr hriaga fjldt*. De voorbeelden voor een omgekeerde verhouding zijn zeer zeldzaam. Want is de derde syllabe van het vers zwaktonig, dan is het meest eene slot-syllabe van een woord, en zij behoort dan met de tweede tot hetzelfde woord; is zij daarentegen de eerste van een zelfstandig woord, dan is zij in den regel betoond, en wij krijgen $\begin{array}{c} | \text{ } \text{ } | \text{ } \text{ } \\ \text{ } \end{array}$, waar de dalende beweging van zelf weer begint. Doorgaande stijgende beweging is alleen mogelijk, indien de derde syllabe een eenlettergrepig woord is met betrekkelijk zwakken toon, dat syntactisch met het volgende in nauw verband staat, òf in de weinige gevallen, waarin zij een licht voorvoegsel is. Zóó by. Vkv. 16,3 *hon inn um gekk*; Bëow. 191 *Pæt fram hám gefræga*. Hier zijn dus versrhytmus en taalrhytmus met elkander in strijd, de versrhytmus is $\begin{array}{c} \text{ } | \text{ } \text{ } \text{ } | \text{ } \text{ } \end{array}$, de taalrhytmus is $\begin{array}{c} \text{ } \text{ } \text{ } | \text{ } \text{ } \end{array}$.

Ik moet hier iets zeggen over dat principe van deeling in tweeën, dat door mij zoo sterk op den voorgrond geplaatst wordt. Men kan vragen: is het noodig, dit te doen? Kan het alliteratievers niet een vrijer rhytme gehad hebben, waarbij wel in ieder vers twee syllaben door accent op den voorgrond traden maar niet op gelijken afstand behoefden te staan? Zoo spreekt Sievers, en hij polemiseert tegen anderen, die vroeger tactische poëzie hebben aangenomen met muzikale beweging. Hierop antwoord ik in de eerste plaats, dat ik mij van die vroegeren o. a. onderscheid door in den regel geen zang

en dus geen vaste melodie aan te nemen, door declamatorische afwijkingen te erkennen van de strenge maat, die het vers niet als een pantser omsluit maar als norm er boven zweeft, eindelijk door met Sievers, alleen consequenter dan hij, in het vers niet vier maar twee constitueerende leden te erkennen en aan de heffing de hoofdbetekenis te geven. Wat de zaak zelf betreft, merk ik het volgende op. Wat ik hier aanneem, is eenvoudiger, dan wat de gangbare theorie wil, omdat ik voor het zuiver metrische maar één beginsel aanneem, den afstand van ictus tot ictus. Uit dit beginsel en uit de vele syllabengroepen, die zich van zelf in de regelmatige wisseling heffing-daling voegen, verklaart zich de viersyllabigheid van het vers, dat aan alle typen — de verbredingen daargelaten — ten grond ligt. Bij de heerschende opvatting echter is het onbegrijpelijk, dat zo'n vers nu juist 4 syllaben moet hebben. Neem het geval, dat een zogenaamd *D*-vers gevolgd wordt door een *C*. Men krijgt dan de opeenvolging $\bar{\text{u}} \text{u} \quad \bar{\text{u}} \text{u}$, d. i.: twee heffingen, drie dalingen, twee heffingen, één daling. Waarvoor nu juist die acht syllaben? Het lijkt dan wel, of die heffingen, die er door heengestrooid zijn, onverschillig zijn en de versknust in het tellen der lettergrepen bestaan heeft zooals in het Fransch. Maar als dat het geheim van het vers is, waarom moet dan toch ieder viertal syllaben voorzien zijn van twee van die accenten, wier plaats overigens geheel onverschillig is?

De deeling daarentegen van het vers in twee metrisch gelijke helften, beide beginnend met een ictus, laat zich volkomen verstaan en kan geenszins genoemd worden een opdringen van ons metrisch gevoel aan oude verzen. Vooreerst is 2 het eenvoudigste getal en het gemakkelijkst aan te wenden, dus voor primitieve kunst zeker geen onmogelijkheid. Voorts ligt deze deeling speciaal bij poëzie en in het bijzonder bij deze poëzie voor de hand, omdat de ictus berust op het expiratorisch accent, dat van de ademhaling en van bewegingen in het strottenhoofd afhankelijk is. Een rustige ademhaling heeft als eerste kenmerk regelmatigheid: het maken van verzen, wier ictus op gelijken afstand valt, beteekent dus het voortbrengen van taalcomplexen, wier accentuatie door de ademhaling geregeld wordt of kan worden. Dit is kunst, en primitieve kunst. Eindelijk is het in confesso, dat het getal 2 in deze poëzie een belangrijke rol speelt, want niet alleen deelt ook de heerschende theorie het vers in twee voeten, al zijn zij ook ongelijk, maar ook geeft zij als het normale aantal leden van den voet twee aan en als vast aantal versleden vier. Bovendien speelt dit zelfde getal een verdere rol bij de vorming van grootere for-

maties: uit twee verzen bestaat het verspaar, uit twee versparen de halve strofe, uit twee halve strofen de heele strofe. Er is dus geen enkele grond, om dezelfde regelmatigheid bij de deeling van het vers te ontkennen. En wij zullen hierbeneden zien, dat hetzelfde principe van deeling in tweeën ook de vorming van de maat beheerscht.

2. DE MAAT.

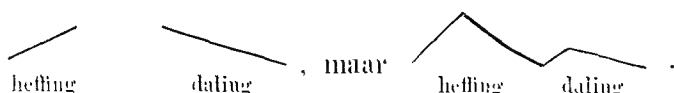
De maat is de afstand van ictus tot ictus. Dit is een zuiver metrisch begrip, onafhankelijk van de taalstof. Daarnaast, en in den regel in plaats daarvan, spreekt de oudere metrick van 'voeten'. Tot dit begrip behooren twee dingen, die niet in het begrip 'maat' liggen. Bij 'voeten' denkt men in de eerste plaats, althans voor een belangrijk deel, aan den materieelen inhoud van de maat, dus aan de syllaben, die een metrische eenheid vormen. En voorts is de 'voet' een deel van een vers. Een maat kan zich over meer dan één vers uitstrekken, een voet niet. Hiermee is de definitie, die wij voor het voor het begrip 'voet' noodig hebben, vanzelf gegeven. Onder een 'voet' versta ik in het volgende de spraakstof, die binnen één maat valt, voorzoover deze tot een en hetzelfde vers behoort en een ictus heeft. Dus zijn de voeten van een vers met twee heffingen de inhoud van de eerste maat en die van het begin der tweede maat tot het einde van het vers. Daarentegen is de optact, die geen ictus heeft, niet een voet, ook niet een deel van een voet, wel een deel van een maat. In vele gevallen is dus de voet niets anders dan het taalkundig correlaat van de maat; zelfs in een reeks opeenvolgende verzen kunnen zij elkander dekken, maar dikwijls is het ook anders. Ik licht dat door een paar voorbeelden toe. Het verspaar:

falla | forsar | flýgr grn | gfr heeft vier maten en vier voeten (het volgende vers begint met een nieuwe maat). Het verspaar:

en | annarr | gelr fyr | jgrð | neitan heeft vier volle maten, terwijl de eerste optact tot een vorige maat behoort. De tweede maat is *gelr fyr*. Het eerste dezer twee verzen heeft twee voeten *annarr* en *gelr* benevens optact *en*; het tweede heeft insgelijks twee voeten *jgrð* en *neitan* en bovendien optact *fyr*. *Gelr fyr* is dus een maat maar geen voet; *gelr* is een voet maar geen maat. Tot het invoeren van een geheel onafhankelijk begrip 'voet', waarbij *en ann-* en *-arr gelr* tot groepen zouden verbonden worden, bestaat, na hetgeen wij hierboven bespraken, niet de minste grond.¹⁾

¹⁾ Uit practische overwegingen gebruik ik in het vervolg, wanneer geen verwarring mogelijk is en er geen grond is, om de onderscheiding vol te houden, de benaming 'maat' in dubbel zin.

Hoeveel taal materiaal kan nu een maat resp. een voet inhouden? Voorloopig spreek ik van de voeten in den hierboven aangegeven zin, waarbij dus de eerste voet altijd een maat is. Het normale aantal syllaben is twee. De eerste draagt een sterken grammatischen toon, liefst hoofdtoon, en een versietus, de tweede is zwakker betoond en staat in de daling. In aansluiting aan het bestaande gebruik heb ik den normalen voet weergegeven door de teekens $\text{—} \text{ } ^\circ$, d. w. z., de syllabe, die den ictus krijgt, is grammatisch lang; de tweede is aneeps. Deze regel is uit tallooze voorbeelden opgemaakt, en ik zal hem in beginsel niet tegenspreken. Men moet alleen de vraag stellen, hoe het komt, dat de eerste lang moet zijn, terwijl voor de tweede geen voorschrift geldt. De waarschijnlijke verklaring is deze. Boven het woord in het vers zweeft het metrisch gevoel, dat de maat in twee gelijke deelen verdeelt. De daling beteekent feitelijk niet een minimum van expiratie maar een nieuwen ademstoot, alleen zwakker dan de voorgaande, waardoor dus *relatief* de voorstelling van onbetoondheid ontstaat, maar dat neemt niet weg, dat ook de tweede syllabe haar accent heeft, waarvan het hoogtepunt zwaarder is dan de zwakke deelen der eerste syllabe, dat is haar einde. Feitelijk treft de ictus niet de geheele lettergreep maar slechts haar hoogtepunt ¹⁾ en duurt niet langer dan een moment; het is het inzetten van den ademstoot. De beweging van de maat is dus, — indien men versterking en verzwakking van expiratie uitdrukt door op- en neergaande lijnen — niet

Wij weten dat ook uit de phonetiek; iedere syllabe heeft haar accent, en de benaming 'onbetoond' is dus in den grond een onjuiste term. Welnu, gelijk de afstand van heffing tot heffing ideaal gelijk is, zoo is ook de afstand van een heffing tot de volgende daling, d. i. van het hoogtepunt der syllabe met ictus tot het hoogtepunt der syllabe zonder ictus, gelijk aan die van de daling tot de volgende heffing. De maat wordt door het accent der tweede syllabe, dus door de lang niet juist zoo genoemde daling, midden-

1. De benaming 'hoogtepunt', veelal en zoo ook hier gebruikt van het expiratorisch accent, mag niet de meening wekken, dat hier sprake zou zijn van muzikale toonhoogte. In vele lettergrepen valt deze wel samen met den sterksten druk, maar lang niet altijd. Tot een uitwerking dezer tegenstelling bestaat echter in dit verband geen grond, daar het muzikale taalaccent, voorzoover onze kennis reikt, in den ouden versbouw geen rol speelt. Ik zal daarom in het vervolg, wanneer de zin daartoe aanleiding geeft en verwarring buitengesloten is, 'hoog' en 'laag' gebruiken in den zin 'sterk' en 'zwak'.

door gesneden; praktisch beteekent dat: heffing en daling zijn even lang. Maar nu is de quantiteit van een syllabe met hoofdtoon veel precieser bepaald dan van eene met zwakker toon. Men moet nu aannemen dat de hoeveelheid spraakmateriaal, die een grammatisch korte betoonde syllabe inhoudt, niet voldoende is, om een halve maat te vullen. Of zij met een consonantengroep begint, doet niet ter zake, want de meting geldt van ictus tot ictus, en deze valt op het begin van den klinker¹⁾. Maar daarom is het wel van beteekenis, of er consonanten *volgen*, en ook de beginconsonanten der volgende syllaben tellen mee, want deze vallen vóór den bijictus, dien de tweede syllabe draagt. Dus, de korte betoonde syllabe vult geen halve maat; eene pauze, zelfs een geringe, is meestal onmogelijk, daar de volgende syllabe tot hetzelfde woord behoort. Maar de minder betoonde syllabe heeft minder preciese quantiteit: zij kan dus wel iets gerekt worden. Bovendien sluit zij veelal het woord, zoodat eene geringe pauze niet onmogelijk is; de syllabe der daling is daarom meeps. — In notenschrift is de maat van dezen inhoud

aldus weer te geven .

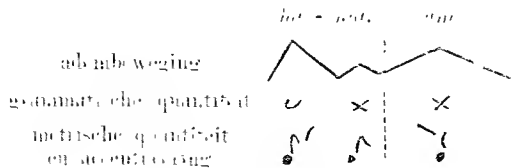
Nu kan het gebeuren, dat een dichter in de heffing een grammatisch korte syllabe noodig heeft. Wat zal hij dan doen? Hem blijft niets anders over dan ook de volgende syllabe te laten vallen binnen de tijdsruimte, die voor de heffing bestemd is. Die tijdsruimte wordt op deze wijze in tweeën gedeeld; daarop volgt in de tweede helft van de maat de syllabe, die met de daling der twee-lettergrepige maten correspondeert. Dus is *hamar um* (grammatisch

$\frac{1}{2}$) metrisch te lezen . Zelden heeft een technisch spraakgebruik grooter verwarring gesticht dan het gebruik, dat hier spreekt van 'oplossing der heffing' en dus zegt, dat de beide syllaben van *hamar* in de heffing staan. Feitelijk is de tweede syllabe van *hamar* de zwakst betoonde der geheele maat en staat ver bij *um* achter. De oplossing beteekent alleen, dat de twee syllaben te zamen den *duur* hebben, die anders toekomt aan één syllabe in heffing. Maar de ictus valt alleen op een punt in den klinker der eerste syllabe van *hamar*, en de tweede volgt zoo snel daarop, dat van een eenigszins belangrijke versterking van druk geen sprake is; deze komt pas bij *um*. En ook in *duur* gaat *um* zoowel *ha-* als *-mar* te

1) Strikt genomen moeten wij dus ons schema op p. 21 aldus wijzigen:

. dan zoowel heffing als 'daling' op een hoogtepunt begint.

boven. Graphisch zijn deze verhoudingen aldus uit te drukken:

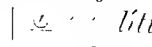

Het kan gebeuen, dat de syllabe, die in de daling staat, er eene is, die in gewoon proza niet zwaktonig is. In den grond verandert dat aan den aard der zaak niets. Het kan zijn een zware afleidingsuitgang, een tweede lid van een compositum: *Yggjœngr mjœlrið miltgardr*. Ook dan vult deze syllabe de tweede helft van de maat, evenals de tweede van *falla*. Zij wordt echter zwaarder toengewicht gehad dan de groote massa der syllaben in daling. Moderne metriek spreekt dan wel van een bijheffing (nebenhebung); in den grond bestaat daartoe geen reden, daar ook de zwakker betoonde daling als in *falla* feitelijk een bijheffing is en het hier dus maar een vraag van meer of min geldt. Volkomen hetzelfde geldt van moderne verzen. Wanneer Heine dicht: *besinge gar Mäenas hand und frisz dich soll*, dan nemen *Mä-* en *-as* in het vers geen andere plaats in dan het toonlooze voorvoegsel *be-* en de uitgang *-ge*. Niettemin is het voorkomen van zulk een daling in één opzicht van beteekenis voor den verderen bouw van het vers (zie terstond hierbeneden).

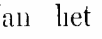
Een korte betoonde syllabe is volgens de bestaande leer voldoende voor een heffing onmiddellijk na een andere heffing en na een lange syllabe met sterken bijtoon (het hierboven genoemde geval). Een voorzigtiger formulering echter is deze, dat in de genoemde gevallen de tweede voet uit korte $\frac{1}{2}$ -anceps bestaan kan. Het eerste geval komt voor in het zoogenaamde type C, het tweede in 'L', wanneer hier de tweede lettergreep van de eerste maat de vereischte eigenschappen heeft. In sommige gedichten schijnt het regel te zijn, vooral bij de skalden; als veel voorkomende licentie is het verschijnsel oud; het is ook aan ags. en dn. poëzie bekend. Voorbbl.: Vsp. 3, 6 *né upphiminn*, 37, 7 *bjórsale jǫfna*, 43, 7 *sotruuste hani*. De verklaring van dit verschijnsel heb ik vroeger, alleen lettend op de voorbeelden van het 'type C', langen tijd hierin gezocht, dat hier in de eerste maat eene sterke verlangzaming van taalkundig tempo plaats heeft. De oorzaak zou dan zijn, dat waar de voorafgaande syllabe, grammatisch lang, voldoende is voor een heele maat, bij gelijke snelheid der rede een daarop volgende grammatisch korte syllabe voldoende kan zijn voor een halve maat. Maar

de voorbeelden van het type *bjórsalr jótuns* worden daarmee niet verklaard. Ik geloof dan ook, dat het verschijnsel geheel van rhythmischen aard is. De regel heeft zijn grond in behoefte aan afwisseling. Na een bijzonder zware syllabe, die nog extra verlengd is, en evenzoo na twee zware syllaben in één maat, verlangt het oor een lichtere beweging, waardoor het gevoel ontstaat, dat een druk plotseling wordt weggenomen. De vraag is nu, hoe men dan te scandeeren heeft. In de eerste maat van *bjórsalr jótuns* is geen enkel gegeven, waardoor de wet, dat voor een heffing, die een halve maat vullen zal, een lange syllabe noodig is, zou worden opgeheven. Men moet dus aannemen, dat die wet hier wel degelijk geldt. De korte betoonde syllabe neemt hier dus evenals in het geval van 'oplossing', slechts het $\frac{1}{4}$ deel van eene maat in; de daarop volgende onbetoonde syllabe vult het volgende vierde deel, en dan volgt een rust, die ten deele verkort kan worden door den optact van het volgende vers. Tegen deze rust is geen enkel bezwaar: in den regel is er voldoende grammatische aanleiding voor een rust aan het eind van een vers, en men moet deze rusten toch erkennen, want zij komen óók voor bij de verzen, die op heffingen uitgaan (zoogenaamde *B* en *E*), en bij oplossing dezer heffingen is de uitgang zelfs volkomen gelijk aan die van *bjórsalr jótuns*.

Laatstgenoemd vers is dus te scandeeren . Feitelijk hebben wij hier zodoende een geval van syncope der tweede daling zonder compensatie door optact, maar de compensatie bestaat in de verzwaring der eerste daling, en daar het vers toch vier syllaben heeft en de metrische panze het te kort in duur aanvult, wordt dit vers niet als onvolledig gevoeld. Verzen van het type *né*

upphiminn zijn op gelijke wijze aldus te scandeeren ; ook hier sluit het vers in het midden van de tweede maat, maar het minus aan het einde wordt opgewogen door den optact. Eindelijk is er nog een derde groep verzen, waar een analoog verschijnsel zich voordoet, namelijk de zoogenaamde *D*-verzen *litt megandi*. De aanleiding tot het veelvuldig gebruik eener korte syllabe in de tweede heffing is hier dezelfde als in het geval *né upphiminn*; het verschil in resultaat is, dat de tweede maat, die drie syllaben bevat, gevuld is, onverschillig of de eerste dezer drie

syllaben lang of kort is; bij korte syllabe is het rythme (het nadere hierover p. 27).

Van het quantum als inhoud van een voet wordt naar twee zijden afgeweken.

schriften; er is geen twijfel aan, of de overlevering is hier dikwijls gemoderniseerd. Waar een plaats in meer dan één handschrift overgeleverd is, vindt men dikwijls afwijkingen op deze punten, waar dan toch maar één der lezingen de juiste kan zijn, maar indien in sommige gevallen een gewenschte afwijking van een bepaald handschrift reeds door een ander handschrift bevestigd wordt, dan is het wel zeker, dat absoluut conservatisme op alle andere plaatsen niet tot de volledige waarheid voert. Van de andere zijde laat zich de noodzakelijkheid van deze soort kritiek zelden bewijzen, meestal is het eenige argument, dat het vers anders niet den gewenschten vorm krijgt. Maar dat die gewenschte vorm ook de eenig juiste is, dat moest juist bewezen worden. Een bruikbaar argument zou dit zijn, dat door consequente toepassing dezer principes volkomen regelmatigheid bereikt werd. Maar dat is niet het geval. Een vers bevat het pronomen *hann* en heeft vijf syllaben. Wanneer men *hann* schrapt, zijn het er vier. Goed. Maar daarnaast staat een vers van vier syllaben, waarin datzelfde pronomen voorkomt. Moet men nu ook schrappen? Dan krijgt men drie syllaben. Moet men *hann* laten staan? Maar waarom moet het dan weg uit dat andere vers? Een inconsequente toepassing dezer critische middelen is niets dan een petitio principii. Voorts neemt deze soort schematisering niet de minste notitie van individuele verschillen tusschen verschillende dichters en gedichten. En toch zijn deze niet gering en bestaan zij ook wel degelijk, zoowel in het gebruik van langere of kortere verzen in metra, die onder denzelfden naam gaan, als in het gebruik van pronomina, de toepassing van bragarmál, en wat dies meer zij. Slechts wat wij overal aantreffen, mogen wij als algemeen regel stellen; de afwijkingen kunnen licenties betrekken, hetzij historische afwijkingen van een ouderen strengeren regel, hetzij, wat a priori waarschijnlijker is, teekenen, dat een latere regel nog geen absolute of mogelijk nog in het geheel geen geldigheid heeft. Wij zullen nu om alle apriorisme te vermijden, ons houden aan de overlevering en in de weinige gevallen, waar wij een afwijking voor volstrekt noodzakelijk houden, dat vermelden.

1. *Maten (voeten) van drie syllaben.*

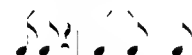
De eenvoudigste gevallen zijn maten van den vorm $\underline{\text{—}}$, die zoogenaamde oplossing hebben en met $\underline{\text{—}}$ gelijkstaan. De beweging is hier . De algemeene grammatische vorm voor de overige is $\underline{\text{—}} < \text{'}$. Wij kennen ze reeds in de typen 'D' en 'E'. Deze beide typen worden onderscheiden als *D E* en *D E*: naar gelang van

de plaatsing van het bijaccent; schematisch heeft de voet den vorm $\underline{\text{—}}^{\text{—}} \cdot$ of $\underline{\text{—}} \cdot^{\text{—}} \text{—}^{\text{—}}$. Na de ervaring, die wij reeds opdeden, weten wij nu, wat dat beteekent. Reeds voor proza geldt, dat van twee opeenvolgende minder sterk betoonde syllaben altijd ééne van beide sterker toon heeft dan de andere. Voorts weten wij, dat in de maat plaats is voor een tweede accent, zwakker dan de arsis, maar sterker dan alle tusschengelegen punten, en dat deze plaats juist op de helft der maat gelegen is — de plaats der minder juist zoo genoemde daling in tweelettergrepige maten. Hier is dus ook de plaats voor de syllabe met den bijtoon, onverschillig of dit de tweede of de derde der groep is. Dus lezen wij $\underline{\text{—}}^{\text{—}} \cdot$ aldus: , en $\underline{\text{—}} \cdot^{\text{—}} \text{—}^{\text{—}}$ aldus: . De lange quantiteit der eerste syllabe is hier van geen beteekenis. Voorbb.:

Vsp. 47, 1 *Skelfr Eggdrasils.*

Vsp. 56, 8 *Ejörggjar barr.* *E*¹ Evenzoo 57, 2 *sígr fold í mar.*

Met 'oplossing' in de eerste maat:
dreki fljugandi

Maar Hyndl. 2, 1 *bidjum Herjafodr.*

(Telt men hier den volgenden optact mee, dan heeft de laatste syllabe in plaats van .

Hyndl. 20, 1 *Aanna var næst þar* ('verlengde *A*).

„ 28, 1 *Haraldr Hilditönn.*

of

„ 49, 7 *eiðri bláðinn mjök.*

Deze vorm is zeldzamer dan de andere. De meeste gevallen zijn

1. Feitelijk onderscheidt Siever (p. 31) met de getallen 1—4 4 ondertypen van *D* en *E*, maar zijn hoofdiverdeling p. 31 is toch in de twee hier aangegeven groepen.

composita, waarvan het eerste lid tweelettergrepig is. In vele gevallen is twijfel mogelijk, waar niet één der beide minder betoonde syllaben van nature sterk op den voorgrond treedt, by. Hyndl. 43, 6 *stór- | andgastan* id. 7.2 *ey | þreyjandi*. Voor betoning der voorlaatste syllabe laat zich aanvoeren, dat de *a* in den superlatief uit een langen klinker is ontstaan, dat de mitgang van het participium voorumlaut vatbaar is, en vooral dat de antepaennultima lang is. Immers geldt nog in de Middelhoogduitsche metriek de regel, dat een onbetoonde syllabe na een lange betoonde in de heffing kan staan. Daartegenover doet zich een ander rhythmisch principe gelden, dat althans in moderne verstechniek het wint, en dat gebaseerd is op de rhythmische beweging der adembaling en in zijn oorsprong dus algemeen menschelijk is, namelijk dat, waar geen overwegend woordaccent is, de wisseling tusschen zwakker en sterker toon regelmatig is. In elk geval staat tegenover *ey þreyjandi* *lítt megandi*, waar, zooals de korte stamsyllabe toont, de laatste lettergreep van het participium praesentis boven de voorlaatste gaat en de beweging der tweede maat dus alleen kan zijn .

2. *Maten van meer dan drie syllaben.*

De eenvoudigste zijn weer zulke, die met een korte betoonde beginnen; zij staan op één lijn met drielettergrepige, wier eerste syllabe lang is. Deze onderafdeeling laat zich, als zij in verbinding met een eenlettergrepige maat voorkomt, nog in een der schema's persen, die wij tot nu toe leerden kennen. Daarentegen geldt dat niet meer van vierlettergrepige maten met lange eerste syllabe en van maten van meer dan vier lettergrepen. Toch zijn zij niet zeldzaam, zoowel in Angelsaksische en Oudsaksische poëzie als in diverse Oudnoorsche metra. Hier komen zij het meest voor in het verlengde metrum *málahátt* en in *ljóðahátt*, maar toch ook in het gewone epische metrum. Een bijaccent is altijd aanwezig maar kan door het snelle taaltempo zwak zijn en is in niet gewichtige gevallen waarschijnlijk van de plaats afhankelijk. Voorbb.:

4 *syllaben:*

Akv. 24,4 *klökkva hann sízt lagði*

„ 22,4 *ok bgru þat fyr Gunnar*

„ 36,5 *metta kráttu móðugr*

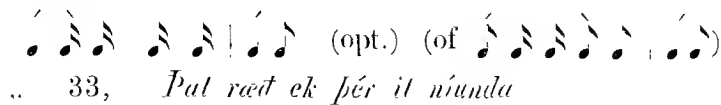

Háv. 41,4 *viðrgefendr ok endrgefendr*

(volgt optact)

5 syllaben:

Sigrdr. 7,1 *Qlvúar skaltu kunna*

 (opt.) (of)
.. 33, *Þat ræð ek þér it núnda*

(opt.)

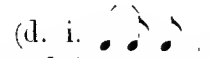

Háv. 45,5 *fagrt skaltu víð þann mæla*

(opt.)

6 syllaben (met moete tot 5 te herleiden) in het stevers der Vsp.:

Vitvæt ér enn eða hvat

Zeer vele gevallen worden 'om metrische redenen' weggeëmendeerd. Maar blijkbaar is de grens van hetgeen toegestaan is, niet in een getal gelegen, maar hierin, of het nog mogelijk is, de groep zóó nit te spreken, dat maar eenheid als maat gevoeld wordt. Soms werpt hier één vers licht over een ander. Vsp. 5, 5 staat *sól þat né vissi*. Men kan hier in verzoeking komen, *þat* te schrappen.

Maar de vorm (d. i.) is in de Vsp. zeer geliefd, en waar hij overgeleverd is, is emendatie dus niet geraten. Maar nu is met vs. 5 parallel vs. 7: *máni þat né vissi*. Hier moet

dus *þat* ook blijven staan. Maar dan is dus de vorm gepermitteerd.

Maten, die zich over twee verzen uitstrekken, bevatten behalve den tweeden voet van het eerste vers ook den optact van het tweede.

De gevallen loopen ook hier sterk niteen maar verschillen in wezen toch niet niet van wat ook binnen een eerste versmaat kan voorkomen. De eenvoudigste gevallen zijn zulke, waar het eerste vers op een heffing uitgaat. De som is dan dikwijls niet meer dan 2 of 3 syllaben:

Vsp. 3, 3—4: *sær : nú*

.. 33, 1—2 *hendr : nú*Vkv. 22, 1—2 *teir : komit*

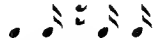
Háv 69, 1—2 *vesall: þótt hana sé.*

Na een vollen tweelettergrepigen voet:

Vsp. 37, 1—2 *nordan: á*

„ 38, 6—7 *ljóra: sá er (sás?)*

„ 40, 1—2 *aldna: i*

„ 45, 1—2 *berjask: ok at*

„ 55, 1—8 *hjarla: þá er (þás?)*

„ 64, 7—8 *byggja: ok um*

„ 28, 7—8 *Odna: hvar þú*

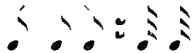
Na drielettergrepigen, ten deele overlagen voet:

Vsp. 17, 3—4 *aldna tré: en*

„ 3, 7—8 *ginnunga: en*

„ 9, 1—2 *regin oll: á*

„ 26, 7—8 *megulig: er á*

Sterk in ljóðahátt.

Háv 6, 1—2 *sinni: skglit madr*

41, 1—5 *endregfendr: erosk*

(het parallellisme met het voorafgaande *endregfendr ok*, d. i. , toont, hoe de rhythmus is: de verhouding der syllaben is 1 : 4.

Háv 125 vv. 1—2: *Loddfáfnir: en þú*

„ 140, 1—2 *nú: nam ek af enum* (7 syllaben)

De gevallen zijn, gelijk reeds gezegd is, niet zwaarder dan men ze ook in het vers aantreft, maar het aantal zware gevallen is belangrijk grooter. Dit is begrijpelijk, daar op de grens tusschen de verzen de vrijheden van het taalrhythme tegenover het versrhythme grooter zijn.

3. HET VERS.

Het meest gebruikelijke, epische, vers, dat twee heffingen bezit, kan men definiëren als een in de voordracht te samen behorende groep syllaben ¹⁾, die zich ideaal, — d. w. z. waar versrhythme en taalrhythme volkomen harmonieeren, — uitstrekt over twee maten, maar die de vrijheid heeft te beginnen in de tweede helft der voorafgaande maat en te eindigen op of na het midden der tweede

¹⁾ De oorzaken van dit samen behoren kunnen verschillend zijn, maar altijd speelt de syntaxis hierbij wel een rol. In den regel zijn de verzen syntactische groepen.

teftdu í túni
hcerr skyldi dverga
gud þar né áttu
horn er á lopti
þar skulu dyggjar.

Al deze voorbeelden voor 3 + 2 zijn ontleend aan de Vsp., waar deze vorm zeer geliefd is. Reeds daarom is het een zonde tegen de rhytmiek, wanneer men hem bedilzuchtig gaat emendeeren en voor deze dansende versnymfen een troep grenadiers in de plaats zet, die als met het geweer op schouder allen in dezelfde maat loopen: één-twee, één-twee, enz. enz.

Zeer gewoon zijn beide vormen in málaháttir:

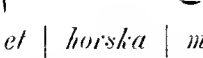
2 + 3 Am. 65, 6 *heyrðu dagmegir*
 Am. 54, 6 *þegnar vígligr*
 3 + 2 Am. 9, 1 *hjá góðru heilu*
 „ *váru svá viltar*

2. Optaet bij vormen, die zonder optaet reeds vier syllaben hebben:

þar er (þars) Ýmir byggði
en á ísi skríðu
ef gorrva kannar
er Butli átti
skyli ráðsnotra hcerr
hann er Hróðreknis sonr
sú hon vilt ok um vilt

3. Meerlettertegrepige optaet bij de vormen, waar eenlettertegrepige optaet het gewone is:

þars í dala falla
eða ætt jótuns
er hann slikt um frega
hann stendr sólu fyr

Háv. 102, 8 *leitastí mér et | horska | man* (5-syll. opt.).

„ 104, 2 *nú em ek | aptr um | kominn.*

Voor de verdere formeele ontwikkeling der oudere poëzie hebben de verzen, die tot groep 2 en 3 behooren, geen groote betekenis ¹⁾. Immers deze syllaben in den optaet zijn in den regel zeer zwak, en daar zij bovendien vóór den eersten ictus vallen, waarmee het vers pas tot zijn recht komt, geven zij in den regel weinig aanleiding tot de ontwikkeling van een bijtoon, waaruit op den duur een zelfstandige toon zou kunnen worden. Vgl. de beginsyllaben

¹⁾ Pas in de jongere, duitche, poëzie nemen deze optaeten een zeer zelfstandige plaats in. Zie Hoofdstuk II.

van *þar er Ýmir byggð* met de tweede van *ask veit ek standa!*
Het verschil valt onmiddellijk in het oor.

4. Twee voeten van 3 (4) syllaben:

Háv. 70, 4 *eld sá ek upp brenna.*

Am. 52, 5 *svá kváðu Níftunga.*

„ 60, 4 *regnt hefi ek (hefk?) fyrr brattara.*

„ 85, 5 *snýtt hefir þú sífjunga.*

Mogelijk ook:

Háv. 11, 2 *berrat maðr brautu at* (zóó scandeert Löffler, maar de juistheid daarvan is twijfelachtig).

De vorm komt niet zoo heel veel voor; veel meer vindt men 1 (of meer) + 2 syllaben, vooral in *málahátt*.

5. 4 (of meer) + 2 syllaben:

Am. 101, 1 *komtaðu af þei | þingi.*

„ „ 5 *vildir ávalt | væja.*

„ 105, 8 *dó hon í sinn | annat.*

„ 93, 6 *fylgdi oss herr | manna.*

„ 82, 3 *hansa verstu | þeira.*

Háv. 89, 1 *brótturbana | sinum.*

Gímn. 37, 4 *en und þeira | bógunn*, enz.

Zeer veel voorbeelden worden door de uitgevers weggeëmendeerd.

Ook 4 of meer + 1 komt voor:

Háv. 70, 5 *andgum manni | fyrir* $\underline{\text{a}}$ $\underline{\text{a}}$.

Combinaties zijn niet zeldzaam. Ik noem hier slechts een paar voorbeelden:

Háv. 81, 1 *at | kveldi skal | dag leyfa* opt. + 3 + 3.

„ 84, 4 *þéat þéit, á | hverfanda | heéli* 2 (3) opt. + 3 + 2.

„ 104, 1 *enn | aldna jötun ek | sóttu* opt. + 5 + 2.

„ 109, 5 *at | Bolverki þeir | spurðu* opt. + 4 + 2.

Naast de verbredingen komen verkorte vormen voor. Daar $\underline{\text{a}}$ een maat en dus ook een voet kan vullen, zijn mogelijk: 1. syncope der eerste daling $\underline{\text{a}}$ $\underline{\text{a}}$. 2. syncope der tweede daling $\underline{\text{a}}$ $\underline{\text{a}}$. 3. syncope van beide dalingen met compensatie in optaet $\underline{\text{a}}$ $\underline{\text{a}}$. 4. syncope van beide dalingen zonder compensatie. De vormen 1. 2. 3 zijn zeer gewoon in *kvidubátt*, maar zij komen ook daarbuiten voor.

1. $\underline{\text{a}}$ $\underline{\text{a}}$ a . Sonatorrek 1, 3 *loptægi*. Háv. 42, 1. 43, 1 *rin sinum*. 31, 1 *fróðr þykkiz*. De beweging is $\underline{\text{a}}$ | $\underline{\text{a}}$.

2. a $\underline{\text{a}}$ $\underline{\text{a}}$. Sonatorrek 2, 7 *árborinn*. Beweging $\underline{\text{a}}$ | $\underline{\text{a}}$ $\underline{\text{a}}$.

3. $\underline{\text{a}}$ a $\underline{\text{a}}$ Sonatorrek, 3, 1 *lastulauss*. 4, 7 *frænda hrðrs*. Þrymskv. 17, 2 *þrúðugr áss* (waarvoor in uitgaven wel *ásur*). Háv. 14, 1

qlr ek varð. 75, 1 *Veita hinn.* 76, 2 *deyja frændr.* 77, 4 *ek veit einn.* 79, 1 *Ósnotr maðr.* 64, 1 *Ríki sitt.* Met sterken bijtoon Hym. 23, 2 *dáðrakk Þórr.* Met oplossing Prymskv. 18, 3 *Þegi*

þú, Þórr. Beweging $\bullet \bullet | \bullet$ (resp. $\bullet \bullet \bullet | \bullet$).

3. $\perp \perp$ Sonatorrek 1, 7 *né hógdrægt.* Háv. 76, 4 *en orðslírr.*

Beweging $\bullet | \bullet$ (volgt optact).

4. $\perp \perp$ Háv. 76, 1. 77, 1 *deyr fé.* 40, 1 *fjár síns.* Beweging

$\bullet | \bullet$. Met oplossing Háv. 52, 1 *mikit eitt.* 54, 1. 55, 1. 56, 1 *Medalsnotr.* In kviðuháttur gelijkwaardig met de gevallen 1—3, wat blijkbaar op een principe van syllabentelling in kunstpoëzie berust:

Sonatorrek 2, 3 *lofugleg.* 5, 3 *sqðurfall.* Beweging $\bullet \bullet \bullet | \bullet$. Oplossing der tweede heffing ($\perp \perp$) valt samen met 1 b.

4. HET VERSPAAR.

Door verbinding van enkele verzen tot groepen kunnen meer gecompliceerde vormen ontstaan, die op hun beurt weer deelen van een groep kunnen worden. Zulke verbinding is strofevorming, en de verbinding van twee verzen is dus inderdaad de eenvoudigste strofe, indien zij werkelijk op een kenbare wijze een eenheid nitmaken. Deze soort strofevorming is in het alliteratievers niet gevorderd: met name ontbreekt de syntactische eenheid in het verspaar; er bestaat zelfs in het Angelsaksisch en Oudsaksisch een sterke neiging, om met even verzen een zin te beginnen; in het Oudnoorsch gaat het verspaar op in eene hoogere eenheid, de uit vier verzen bestaande halve strofe, die wél syntactisch een geheel vormt. Formeel bestaan er wel punten van onderscheid tusschen de meerderheid der oneven en even verzen, maar een doorgaande, vaste onderscheiding is er niet. De scheiding tusschen de verzen valt niet op eene vaste plaats, een caesuur in technischen zin is er niet. In rhythmischen bouw blijft ieder vers volkomen vrij, en alle vormen, die bij de eene groep mogelijk zijn, zijn dat ook bij de andere. Er is slechts een meer en min.

Bij de even verzen is meer optact, een gevolg van de syntactische verhouding, waarin zij tot de voorgaande verzen staan, en hiermee hangt samen, dat verkorting aan het einde — dus syncope der tweede daling — meer voorkomt. Toch zijn de verschillen in sommige gevallen niet groot (zie hierboven p. 13 aann. 1 over de optacten der Prymskvíða), en nergens is de optact een vast kenmerk van het even vers, evenmin als hij ergens in de oneven

verzen geheel ontbreekt. Zeker is dus in deze optacten geen grond gelegen om de versparen te verbinden tot 'lange verzen'. — men zou dan in talrijke gevallen ook een even vers met een volgend oneven moeten verbinden. Er is ook geen quaestie van, dat de optact zich zou regelen naar het slot van het vorige vers, en dat men bv. na verzen op een heffing wel optact zou hebben, na verzen op een daling geen. Alle combinaties komen voor. Voorbb.:

Vsp. 20, 1—2	<i>Padan koma meýjar</i>	1 ^e	vers op daling
	<i>margs vílandi</i>	2 ^e	„ zonder optact.
„ 24, 1—2	<i>Fleggði Óðinn</i>	1 ^e	„ op daling
	<i>ok í folk um skaut</i>	2 ^e	„ met optact.
„ 3, 3—4	<i>vara sandr né sár</i>	1 ^e	„ op heffing
	<i>áé svadar unnr</i>	2 ^e	„ met optact.
„ 6, 3—4	<i>ginnheilug goð</i>	1 ^e	„ op heffing
	<i>ok um þat¹⁾ gættusk</i>	2 ^e	„ zonder optact.
Zoo 47, 7—8	<i>ódr Surlar þann</i>		
	<i>sefi of gleypir.</i>		

Er is dus metrisch soms geen panze, soms een korte, soms een lange, soms ook, bij vollen tweeden voet en volgenden langen optact, een versnelling van het taaltempo. Rhetorisch kan men eene panze maken, als de zin daartoe aanleiding geeft, maar dat is zeker geen reden, om van een caesuur te spreken. Men behoeft slechts het nit het oude verspaar ontstane Nibelungenvers te vergelijken, om het verschil te zien. Vooreerst is in beide helften het aantal heffingen al verschillend; de eerste helft heeft er vier, de tweede drie; de eerste gaat uit op $\underline{\quad}$, de tweede eindigt op een zware heffing. De caesuur heeft hier den regelmatigigen vorm $\underline{\quad}$, d. i.

 Niets, dat daarop gelijk, vinden wij in het alliteratievers.

Het eenige, wat de twee verzen, die een paar vormen, aan elkander bindt, is de alliteratie, maar deze is geen rhythmisch verschijnsel, — integendeel, zij richt zich naar den rhythmus, — maar een sieraad, dat tevens de bedoeling heeft, zekere leden van het vers te doen uitkomen. Maar wanneer in moderne poëzie het rijmen van een paar verzen geen reden is, om ze als één vers op te vatten, dan is bij oude verzen de alliteratie zeker ook geen grond tot zulk eene opvatting. Op de leer, dat het een belachelijk anachronisme is, thans nog, — d. w. z. nadat het omgekeerde zoo dikwijls als eenige waarheid verkondigd is, — Oudnoorsehe strofen in acht verzen te schrijven, gelijk de Skandinaviërs doen en in Duitschland

¹⁾ Er is geen reden, om aan *þat* een heele maat te geven.

Detter en Heinzel den moed gehad hebben, te doen, is dus heel wat af te dingen.

5. ALLITERATIE.

Wat de alliteratie betreft, is de leer, dat één of beide heffingen in het eerste vers moeten allitereren met de eerste heffing in het tweede vers. Deze syllabe is de hoofdstaf. Het medeallitereren van andere syllaben, met name van de vierde heffing, is uitgesloten. Deze leer berust, behalve op waarneming van een aantal gevallen, op een plaats in den commentaar op Snorri's Hátatal, waar de regel echter voor een bepaald metrum (*dróttkvætt*) gegeven wordt, en ook in één opzicht wat precieser (in *dróttkvætt* moeten in het eerste vers twee syllaben allitereren) en in een ander wat minder streng luidt. Ik kom op die plaats later terug en zal nu stilstaan bij het moderne theorema.

De leer van den hoofdstaf laat zich in haar volle gestrengheid niet toepassen, tenzij men de vrijheid neemt, de afwijkingen weg te emendeeren. Die vrijheid hebben dan ook diverse metrië en uitgevers zieh in meerdere en mindere mate veroorloofd. Scherp heeft daartegenover Löffler positie genomen in zijn buitengewoon leerzaam opstel over galdralag ¹⁾. Met het oog op de door dezen geleerde reeds bereikte resultaten en zijne belofte (I, 75), deze vraag binnen kort breder te behandelen, zal ik mij hier bepalen tot het bijeenplaatsen van het belangrijkste materiaal uit een paar Oudnoorsche gedichten ²⁾. Ik kan dit te eerder doen, daar hetgeen ik in dit verband over de alliteratie te zeggen heb, voornamelijk een punt betreft, waarover Löffler zich niet breed heeft uitgelaten, en waarin ik van hem afwijk. Het volgend materiaal is ontleend aan twee gedichten in fornyrðslag, Völuspá en Hymiskviða, en twee in ljóðaháttir, Hávamál en Vafþrúfismál.

1. De vierde heffing rijmt, de derde niet: Vsp. 6, 3—4 *ginnheilug goð — ok um þat gættusk*. Hým. 20, 7—8 *Ulla fýsi — at róa tengra*. Háv. 33, 4—5 *sitr ok snópir — lætr sem solginn sé* (vat men *lætr sem* als optact op, dan behoort het vers tot de volgende groep). 41, 4—5 *viðrgefendr ok endrgefendr — erosk lengst einir*. 66, 4—5 *þ! var drukkit — sumt var ólagat* (door *sumt var* tot optact te maken, bederft men den zin). 131, 5—6 *varan bið ek þik vera — ok eigi ofraran*. 116, 1—2 *Ljóót ek þau kann —*

¹⁾ In Pippings-Studier 1913, 1914.

²⁾ Over alliteratie in Westgermaansche verzen zie hieronder in Hoofdstuk II.

er kannat fjóttans kona (er kannat is optact). In Vafþr. behoort hier misschien bij 35. 4—5 *hvaðan Njörðr um kom með ása sonum* (de alliteratie ontbreekt; Finnur Jónsson schrijft voor *sonum niðjum*, maar zonder anderen grond dan den 'regel' voor den hoofdstaf zet hij dan *ása* en *niðjum* om).

2. De derde en vierde heffing allitereeren beide: Vsp. 13, 5—6 *Billingr, Brúni, — Bilðr ok Buri*. 36, 1—4 *sveum ok sverðum — Sláðr heitir sú*. Hym. 9, 2 *Átúðr jólna — ek viljak ykkir*. 30, 5—6 *Drep eit hús Hymis, — hann er hardari* (de zin cischt deze betoning). Háv. 14, 1—2 *ölr ek varð — varð öfröfri*. 42, 1—2 *Vin sínum skal maðr vinn vera* (*maðr* beteekent hier 'men' en is onbetoon; zóó in een reeks strofen); evenzoo 43, 1—2¹⁾. 71, 1—2 *hallr ráðr hrossi — hjóðr tekr handarvaar*. 75, 1—2 *veita hann — er vatki veit*. 4—5 *maðr er auðigr — annarr óauðigr* (of men nu deelt vóór of ná ó-). 153, 1—2 *Þat kann ek et álla — er öllum er*. Vafþr. 3, 1—2 (en een reeks andere strofen) *fjöld ek fór — fjöld ek freistadak*. 43, 6—7 *nú kom ek heima — fyrir niðhel netan*. Mogelijk behooren hier ook bij Háv. 10, 1—2. 11, 1—2 *byrti betri — berrat maðr brautu at* en, 11, 4—5 *vegnest verra vegra hann velli at*, indien de rhythmus van vs. 2. 5 is 3 + 3. Zóó leest Löffler de verzen, niet zonder grond. Een andere opvatting is, wanneer men p. 111 (beneden) in aanmerking neemt, niet onwaarschijnlijk; in elk geval allitereeren in deze verzen 2 syllaben.

3. Voor kruisalliteratie, zoowel in den vorm *abab* als *abba* leveren de vier gedichten een aantal voorbeelden op. Maar daar deze gevallen niet ontkend worden, zal ik er mij van onthouden, ze hier op te sommen. Enkele gevallen zullen straks ter sprake komen. Deze voorbeelden, die met talloze andere vermeerderd kunnen worden, toonen, dat de regel omtrent den hoofdstaf niet absoluut is, en dat Löffler geen onrecht heeft, waar hij hem voor den ouderen tijd volkomen ontkent. Wanneer hij in de 13^e eeuw geformuleerd en opgeschreven is, dan moet men hem houden voor een jonger regel, gevolg van een strenger techniek der skalden, die, gelijk zij alles reguleeren, een overheerschend gebruik tot voorschrift maken. De afwijkende voorbeelden zijn overblijfselen van een ouder gebruik. Maar men moet onderscheiden. Kruisalliteratie is een moeilijker vorm dan enkele alliteratie; waar zij meer dan in een enkel toevallig voorbeeld optreedt, is zij derhalve op te vatten als een kunststuk, dat dus voor een bijzonderheid doorging, waarvan kunst-

¹⁾ Onzeker is 57, 1—2: *Brandr af brandi brenna unz brunnun er*. Indien *brenn* tot vs. 1 behoort, hoort het vers tot de categorie, die hieronder p. 38 vv. besproken wordt.

vaardige dichters gebruik konden maken, — als zij dat wilden¹⁾. Het rijmen der vierde heffing in plaats van de derde is misschien eene oude licentie, die later niet erkend werd. Maar het rijmen van derde en vierde? Zou dat niet oorspronkelijk voor den meest volkomen vorm gegolden hebben, en heeft men slechts daarnaast de vrijheid genomen, maar aan één van deze twee heffingen den eisch te stellen, tot eindelijk de oude manier voor foutief is gaan gelden en men van de beide minder volkomene wijzen er ook nog maar één erkende? Löffler meent, dat de oude poëzie twee manieren gekend heeft: $a—a \mid a—a$ en $a—b \mid a—b$ (kruisalliteratie), en dat daaruit de lichtere vormen $a—a \mid a—x$, $a—x \mid a—x$, $a—x \mid a—a$ (dit zelden) enz. ontstaan zijn, en hij haalt vormen met kruisalliteratie en andere ingewikkelde alliteratieverhoudingen aan uit een medisch werk en uit wetboeken.

De regel voor den hoofdstaf is dus geen oude regel. Maar hoe staat het met de leer, dat alle lettergrepen, die allitereeren, heffingen moeten dragen? Bezien wij deze vraag zonder vooropgevatte meening, dan hebben wij van de natuurlijke betoning der verzen uit te gaan, m. a. w. wij moeten den rhytmus der verzen niet bepalen naar de alliteratie, daar zoodoende de vraag beantwoord wordt, nog voor zij gesteld is, maar wij moeten de plaats der alliteratie bepalen naar den rhytmus. Nu zijn er ongetwijfeld verzen, wier eenige allitereerende syllabe er een is, waaraan men *zeker* geen heffing zou toekennen, indien zij niet allitereerde. In de 4 hierboven genoemde gedichten komen in de eerste plaats de volgende verzen in aanmerking:

Vsp. 28, 11—12 *drekkr mjöt Mímir morgin hverjan*. De theorie is, dat het verbum achterstaat bij het volgende substantief en dus in de daling staat. Maar 59, 6 *flýgr en yfir* en 66, 6 *flýgr völl yfir* wordt erkend, dat de verbaalvorm *flýgr* onmiddellijk voor een substantief in de heffing staat. Waarom? Omdat hier het verbum allitereert. De positie vóór een substantief is dus niet de reden, waarom *drekkr* geen heffing mag dragen. Welke is dan de reden? Dat *drekkr* niet allitereert. Maar dat is een petitio principii. Vragen wij nu naar de natuurlijke betoning. Eischt de zin, dat *mjöt* een heele maat vult en zóó extra boven zijn geheele omgeving op den voorgrond gebracht wordt? Is de inhoud der gedachte, dat Mímir 'mede' drinkt en vooral niets anders? Volstrekt niet: *drekkra mjöt* is precies hetzelfde als *drekkra*. Een halve maat is dus het spatium, dat aan *mjöt* toekomt, en daar met *mjöt* de maat sluit, begint

¹⁾ In knist is dikwijls toege laten, wat opzettelijk gebeurt, terwijl het verboden is, als het bij ongeluk gebeurt. Zeer begrijpelijk: in het eerste geval verraadt het meesterschap, in het tweede geval het tegendeel.

deze met *drekkr*, dat in de heffing staat. *njót* heeft in het vers een sterken bijtoon en die is voldoende, om de alliteratie te dragen. In dit vers allitereert trouwens bovendien de volgende heffing.

Vsp. 39, 1—2 *Sá hon þar vata þunga stramma*. Wie hier *þar* in de heffing zet en *Sá hon* optact noemt, moet eerstgenoemd woord weer een heele maat laten vullen. Het treedt echter in den zin niet zóó op den voorgrond, dat deze betoning mogelijk is. Bovendien is het rhytme van het vers hetzelfde, dat in de Vsp. in talrijke verzen heerscht, nl. 3 + 2, en zoo ook in het eerste vers der voorafgaande strofe, dat met dit vers ook door inhoud parallel is: *Sul sá hon standa*. Hetzelfde, wat hier van 39, 1—2 gezegd wordt, geldt ook van 59, 1—2 *Sér hon upp komu ofru sinni*; ook hier staat *upp* niet in de heffing maar allitereert toch. In dit verspaar heerscht bovendien kruisrijm; de eerste heffing rijmt met de vierde; de derde met het sterk bijtonige *upp* in de eerste maat.

Vsp. 21, 9—10 *opt ósjaldan, þó hon enn lifir*. Het laatste van deze twee verzen heeft denzelfden rhytmus als de drie pas besprokene (39, 1. 38, 1. 59, 1). Uitgevers schrappen *hon*, maken *þó* tot optact en laten *enn* een maat vullen. Al weer volkomen tegen den zin. 'toch' is hier even belangrijk als 'nog', maar belangrijker dan beide is 'leeft'. *Þó hon enn* is dus één maat; *þó* heeft den hoofdtoon, *enn* een bijtoon.

Deze drielettergrepige maten zijn, gelijk wij reeds vroeger zagen, te deelen in twee gelijke deelen, en het begin der tweede helft krijgt een bijetnus, indien daartoe een grammatische grond, d. w. z. een grond in den taalinhoud van de maat, bestaat. Zoo is het in deze gevallen. Staat dus tusschen de eerste syllabe en deze syllabe met bijtoon nog een lettergreep, dan behoort deze tot de eerste helft van de maat. De rhytmus van *þó hon enn lifir* en *sá hon þar vata* is dus

Vsp. 46, 1—2 *Leika Míms sýair, en miqlatr kyndisk*. *Leika* is allermínst een bijkomstig begrip maar treedt in den zin in gelijken graad op den voorgrond als *Míms*, en voor uitbreiding van *Míms* over een maat bestaat geen grond. *Leika* is dus geen optact.

De natuurlijke beweging van het vers is

men dat het verbum *hefisk* in de heffing staat, daar het met *Hrygur* allitereert.

Vsp. 52, 7—8 *troða halir helveg en himinn klofnar* en 56, 7—8 *mann halir allir heimstýtt ryðja*. De gangbare opvatting maakt *troða* en *mann* tot optacten en geeft aan *halir* een heele maat.

De natuurlijke betoning eischt

Evenzoo Vsp. 55, 5—6 *laetr hann megí hveðrungs mundum stauða*. Alleen dat *laetr* lange eerste syllabe heeft. Maar vgl. *leika Míms synir*. Overigens bestaat hier geen bezwaar om *hann* te schrappen, maar rhytmisch is het niet noodig. En *laetr* behoudt ook dan een heffing.

Vsp. 55, 7—8 *hjør til hjarta, þá er hefat fœður*. Men kan hier twijfelen, of *þá er* optact is of een heffing draagt. De tweede opvatting is de natuurlijkste: 'dàn (nadat Víðarr het monster doorboord heeft) is zijn vader gewroken'.

Vsp. 62, 1—2 *Mann ósúnir akrar vara*. Noeh *mann*, noeh *o*-valt in de termen, om een maat te vullen. De beweging is

Hym. 1, 1—2 *A'r vallicar veidar námu*. Dat *A'r* optact zou zijn, is reeds op zich zelf ondenkbaar, en te meer, daar het eene eerste

vers, en nog wel eener beginstrofe is. Dus

Hym. 2, 1—2 *Sat bergbúi barnteitr fyrir*. Als het vorige geval.

Hym. 5, 5—6 *ú minn faðir móðugr ketil*. Door hier *minn* in de heffing te zetten, wordt de beteekenis van den zin geheel verdraaid. Dus

Hym. 11, 5—6 *sú er eit vættum af vegi langum*. *eit* vult geen maat, gelijk de zin toont. Beweging . Te zeggen, dat *eit* aan de alliteratie geen deel heeft, is, na hetgeen wij reeds zagen, een onvoldoende noodshot.

Hym. 14, 7—8 *bað seun jötnunn sjóða ganga*. Als 5, 5—6.

Háv. 39, 4—5 *eða síns fear svági [görran]*.

Háv. 126, 8—9 *skór er skapaðr illa, eða skapt sé rangt*. Moet in vers 8 *illa* een heffing dragen of *skapaðr*? Men behoeft slechts te vragen, wat de bedoeling is. En men lette slechts op het parallelisme: *skór-illa: skapt-rangt*. Dus draagt *skapaðr* geen heffing.

Maar wel alliteratie. Beweging . In de eerste maat allitereeren twee woorden, in de tweede geen.

Háv. 112, 7: *eftu þú | leitir þér | innan út | stætar*. *eftu þú* is

optact; in de tweede maat allitereeren *innan* en *út*; in de eerste en derde maat is geen alliteratie. Een andere scansie is onmogelijk.

Vafpr. heeft enkele voorbeelden, die pas evident zijn, wanneer de vraag in principe is uitgemaakt, en die ik daarom hier voorbijga.

Hetzelfde verschijnsel vindt men bij kruisalliteratie. Indien deze gevallen alleen stonden, kon aangenomen worden, dat zulke versparen slechts één alliteratiesysteem hadden, maar in het licht der bovenstaande gevallen is die uitweg niet toegestaan.

Hym. 8, 5—6 *en þann gekk atgallin fram*

Hym. 10, 5—6 *gekk inn í sal; glomdu jóklar*

Háv. 47, 2 *angr er ek fórdum, fór ek einn saman*

Hier is het trouwens mogelijk, te deelen *fór ek | einn saman*.

Háv. 66, 1—2 *Mikilsti saemna kom ek í margu stadi*

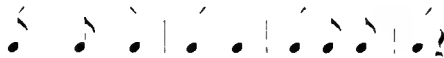

Háv. 93, 1—5 *opt fá á horskan, er á heimskan né fá*

De zin eischt absoluut betoning van *opt*.

Háv. 139, 4—5 *nam ek upp rúnar, apandi nam*

Moet *nam ek* soms optact zijn, niettegenstaande het gewicht van het eerste woord en zijn rhetorische herhaling?¹⁾

Vafpr. 44, 4—5 *heal Ufir manna, þá er enn mæra útr*

¹⁾ Daarentegen Háv. 145, 1—2:

Betra er ó- - be-dit en sé of - bla-tit.

Hier is een opzettelijke rekking op de een tegenstelling vormende syllaben *o*- en *of*-, en hier is dus de heele groep *Betra er* optact. Vgl. ndl. indien men den volzin rhythmiseert:

Betr en - half er dan en - leege dop.

De schrijver van den commentaar op het Hättatal heeft blijkbaar deze opvatting, die in strijd is met de thans gangbare leer, gedeeld. Hij zegt: „Indien de hoofdstaf een klinker is, dan moeten de *stuðlar* (bijstaven) ook klinkers zijn . . . ; dan is het ook gepermitteerd, dat een klinker nog elders in het verspaar staat aan het begin van pronomina of *málfylling* (woorden, die het vers vullen), welke aldus luiden: *ek* of *en er al'*, enz. Hier worden pronomina — natuurlijk in den zin onbetoonde — en *málfylling* opgevat als woorden, die voor alliteratie, ten minste vocalische, niet in aanmerking komen, en daarom is het ook onverschillig, als zij in overeenstemming met de allitererende woorden vocalisch beginnen. Men merkt dat toch niet op. Maar datzelfde wordt niet gezegd van andere woorden, die voldoende toon hebben. Waarom? Natuurlijk omdat dat woorden zijn, die wèl in de termen vallen om te allitereren, al dragen zij geen heffing. Dáárom mogen zij *niet* toevallig allitereren, maar alleen opzettelijk. En consonantisch mogen zelfs pronomina en *málfylling* niet toevallig allitereren, daar bij consonantisch begin de gelijkheid te sterk in het oor valt.

Deze waarneming, dat eene syllabe, om te allitereren, niet in de heffing behoeft te staan, is van de grootste beteekenis voor de bepaling van het rhytme der verzen. De voorbeelden, die wij tot nu toe bespraken, moesten dienen, om de vrijheid te leeren kennen; waar wij ze eenmaal kennen, zullen wij verder zien, dat zij voor tal van andere voorbeelden geldt, die zich desnoods wel in een of ander schema lieten dwingen, waarbij alleen heffingen allitereren. Hoe is men gewoon, het rhytme der verzen te bepalen? Door te zien, welke lettergrepen allitereren, en deze voor heffingen te verklaren. En dat niettegenstaande als principe verkondigd wordt, dat in het oude vers de natuurlijke betoning heerscht. Nu wij echter weten, dat ook een syllabe met een metrischen bijtoon allitereren kan, nu zal het blijken, dat een groot aantal verzen met hardheden, met op elkander stootende heffingen, zonder dat de zin dat eischt, zich in een eenvoudiger beweging voegen. De voorbeelden, waaraan wij de vrijheid adstrueerden, waren alle zulke, die volgens de oude opvatting tot het zoogenaamde *C*-type behooren. Dit type wordt zeer gedund, en hetzelfde geldt van de *D*-verzen. Er blijven

er wel over met het rhytme , maar slechts zulke, waar de taal deze beweging aangeeft; de *C*'s en *D*'s metri causa kunnen wij missen. Als voorbeelden noem ik vooreerst Vsp. 21, 9 (reeds in verband met vs. 10 geciteerd): *opt ósjaldan*. Wij behoeven nu niet langer *opt* over een maat te rekken en het lange woord *ósjaldan*

binnen één maat samen te persen — in een strofe met regelmatige beweging! — maar het rhytme is $\dot{\bullet}\dot{\bullet}|\dot{\bullet}\dot{\bullet}$. Zoo Vsp. 39, 3 *menn meinsvara*, niet $\dot{\bullet}|\dot{\bullet}\dot{\bullet}\dot{\bullet}\dot{\bullet}$ maar $\dot{\bullet}\dot{\bullet}|\dot{\bullet}\dot{\bullet}$ (ook dit een strofe met rustige beweging)¹⁾. Zoo in tallooze gevallen²⁾. Ik bespreek nog eenige van de plaatsen, die Löffler t. a. p. p. 59 vv. aanhaalt als voorbeelden voor een van de aangenomen regels afwijkende alliteratie. Ik deel zijn opvatting omtrent de allitererende syllaben, maar lang niet overal zijn rhytmisering. Grímn. 54, 1—2: *Óðinn ek nú heiti; Yggdr ek áttan hét*. Löffler onderstreept met recht *Ó. hei. I-Yggdr. hét*, en dat tegenover de school, die *hét* van de alliteratie nitsluit. Maar daaruit volgt niet, dat *hét* een heffing draagt. De zin toont, dat *áttan* betoond is, — mogelijk *nú* ook

door tegenstelling; vs. 2 is dus te lezen $\dot{\bullet}\dot{\bullet}|\dot{\bullet}\dot{\bullet}$. Daarentegen deel ik met Löffler — in tegenstelling met de Duitsche systemen — Vafþr. 5, 1—2 aldus: *För þú | Óðinn, at | freista | orðspeki*, en Fjolsv. 46, 1—2: *Hraðan þú | fírt |, hraðan þú | for gǫfðir*, daar deze verdeeling niet alleen de alliteratie maar ook den zin tot zijn recht laat komen.

Fáfn. 4, 4—5: *Sigrdr ek | heiti, | Sigmundr hét minn | fatir*.

Vs. 5 is niet $\dot{\bullet}\dot{\bullet}|\dot{\bullet}\dot{\bullet}\dot{\bullet}\dot{\bullet}$ maar $\dot{\bullet}\dot{\bullet}\dot{\bullet}|\dot{\bullet}\dot{\bullet}\dot{\bullet}$. Waarom? Omdat *fatir* in toongewicht niet bij het voorafgaande *hét* kan achterstaan.

Skírn. 23, 1—2: *Sér þú þenna mæki, mærl! mjóvan málfað*. Over het geweld, dat Gering dit vers aandoet, om aan de vier rijnstaven te ontkomen, zie men Löffler. Maar daarom staan zij niet

alle in de heffing. Ik lees vs. 1 met dit rhytme: $\dot{\bullet}\dot{\bullet}\dot{\bullet}\dot{\bullet}|\dot{\bullet}\dot{\bullet}\dot{\bullet}$.

Regn. 7, 1—2: *gjafar þú gaft, gaftattu ástgjafar*. Ook vers 3 begint met *gaftattu*, en hier staat *gaft* in de heffing als in vs. 1. De rhetorische herhaling toont, dat de positie van het woord in vs. 2 dezelfde is. Vs. 2 bestaat dus uit twee drielettergrepige

¹⁾ Een drielettergrepige tweede maat is onrustiger dan een drielettergrepige eerste, vooral wanneer de eerste éenlettergrepige is. In de tweede maat is men toch op een rust en een eventueelen optact voorbereid. Een eenlettergrepige eerste maat heeft altpd rhetorisch effect. Men kan dus voor de deeling *menn*, *mennsvara* niet aanvoeren *Sa hon þar | eða* in dezelfde strofe. Daarentegen is in een geval als Vsp. 19, 2 *heitr Yggdrasil* de verdeeling 2 + 3 minder stootend, ofschoon bij de neiging tot langere eerste maat de verdeeling 3 + 2 hier volstrekt niet met zekerheid te verwerpen is.

²⁾ Over het recht, om in composita als *mennsvara* het tweede lid in de heffing te zetten, zie p. 96 v. Onder de daar aangevoerde voorbeelden zijn er een aantal, waar een syllabe buiten heffing allitereert.

maten met het rhytme $\dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } | \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } ;$ het geheel (vs. 1—2) heeft vier gelijke rijnstaven, maar de vierde is niet met een heffing verbonden. Uit deze mogelijkheid, dat zulk een syllabe, die geen heffing draagt, allitereert, verklaart het zich, dat hier en ook in een zeker aantal andere gevallen een tweede compositielid, ook zonder hoofdtoon, de alliteratie draagt.

Háv. 33, 4—5: *sítr ok snúpir, lætr sem solginn sé*. Vs. 2

Skirn. 7, 1: *Mær er mér tíðari* $\dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } | \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } (volgt en \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } |)$.

Daarentegen Hym. 31, 4: *í ósmegin* $\dot{\text{u}} \text{ } | \text{ } \underline{\text{u}} \text{ } | \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } .$ *í* is optact en allitereert niet, ofschoon het woord met een vocaal begint, daar het zwaktonig is: zie den regel in den commentaar op Hátatal. Zoo Hym. 31, 7 en *éiniferill*. Maar 32, 7 *aptr ævagi*

$\underline{\text{u}} \text{ } | \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } ;$ æ- domineert sterk over -vagi, en deze twee syllaben vullen geen maat. Háv. 109, 2 *gengr Hrímpursar*: tweelettergre-

pige optact $\dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } | \text{ } \underline{\text{u}} \text{ } | \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } ;$ zoo 114, 2 *at þú | gáir | eigi*. Háv. 118, 5 *varð honum at | fjör- | lagi*: vierlettergrepige optact; 116, 5 *en þat þér | hjalpa | mun*: drielettergrepige optact; 152, 5 *at ek honum | hjargig- | ak*: vierlettergrepige optact.

Ik moet reeds hier de vraag stellen: kan ook de optact deel hebben aan de alliteratie? A priori kan men verwachten, dat het aantal gevallen, die in aanmerking komen, niet zeer groot zal zijn, daar in den optact in den regel alleen zeer lichte syllaben staan, die reeds daarom zijn buitengesloten. Theoretisch is het echter zeer goed denkbaar, dat eene lettergreep in den optact, die staat aan het begin der tweede helft van een maat, indien zij slechts in den zin voldoende gewicht heeft, evengoed zal kunnen allitereren als een bijtonige syllabe, die dezelfde plaats inneemt in de volgende maat. Men kan dus het verschijnsel verwachten bij optacten, die minstens den duur eener halve maat hebben, dus bij vrij grooten afstand tusschen de metrische grens (der maten) en de taalkundige grens (der verzen). Of zulke optacten werkelijk voorkomen, zal bij de afzonderlijke metra besproken worden.

II. DE AFZONDERLIJKE METRA.

In de oude poëzie treden regelmatig langere formatics op dan het verspaar. De meest gewone vorm is de achtregelige strofe, die syntactisch op zeer geringe uitzonderingen na altijd in twee gelijke deelen valt. Halve strofen zijn in grooten getale overgeleverd; zij laten zich op geenerlei wijze wegemendeeren. Het is zelfs duide-

lijk, dat sommige dichters in dezen vorm meer smaak hebben dan andere ¹⁾. Onder de 6-, 10- en meerregelige strofen zijn er vele, waarop de kritiek wel vat heeft, maar toch niet zóó regelmatig, dat men het recht zou hebben, deze vormen te ontkennen.

FORNYRÐISLAG.

Als norm geldt het vierlettergrepige vers, maar er komen verlengingen voor en ook wel verkortingen. Er bestaan sterke individueele verschillen, en al vat men nu ook veel onder één naam samen, toch is daarom de vorm niet overal dezelfde. Neemt het aantal verzen van meer dan vier lettergrepen toe, zoodat in de meerderheid naast de syllabe in heffing eene syllabe voorkomt, die een tamelijk sterk in het oor vallenden bijtoon draagt, dan gebruikt men voor het metrum eene andere benaming. — maar de grens is zeer moeilijk, zoo niet onmogelijk te trekken, daar in gedichten met een vijf-syllabig metrum, zelfs in de zeer regelmatige *Atlamál*, toch ook vierlettergrepige verzen voorkomen. Het gaat dus zeker niet aan, vaste regels in bijzonderheden voor *fornyrðislag* te formuleeren. Wil men weten, wat toegelaten, wat regel, wat verboden is, dan moet men ieder gedicht afzonderlijk bestudeeren. Ik zal er twee behandelen, voor welke niet dezelfde regels gelden.

V o l n s þ á.

Materiaal.

In Bugge's tekst heeft de *Vsp.* 66 strofen. Van deze worden niet meegeteld str. 11—16, 4, d. i. het *dvergatal*, daarentegen wel de tweede helft van str. 16. De verzen, die als *stef* gebruikt zijn, zijn slechts éénmaal geteld. Deze zijn 1. de eerste helft van str. 6, 9, 23, 25, 2, str. 44, 49, 51, 58, 3. het 9 maal voorkomende *stefvers* *Utlut ér van eta heit* ²⁾. Met het oog op zijn bijzonderen vorm is echter op de daartoe aangewezen plaatsen op de herhaling van dit vers gewezen. Str. 65, die alleen in handschrift *H* staat, maar niet jonger is dan een zeer groot deel der overige strofen, is meegeteld: daarentegen zijn str. 34, 5—8, die in *H* de plaats innemen van 35, 1—4 maar door Bugge als zelfstandige strofe, wier eerste helft verloren zou zijn, in den tekst opgenomen zijn, terzijdegelaten, evenals de jonge verzen, die in *H* de plaats van str. 55—56 innemen, en die ook niet in Bugge's tekst staan.

¹⁾ Over het ontstaan der strofe zie Hoofdstuk III.

²⁾ Twee verzen, 30, 3 = 30, 11 en 27, 7 = 28, 13, die toevallig tweemaal voorkomen maar niet als *stef* bedoeld zijn, zijn beide malen meegeteld.

Wij houden over 53 strofen van verschillende lengte, inhoudend 228 oneven en 220 even verzen. Daar er verschil in behandeling is tusschen vs. 1, vs. 5, vs. 3. 7 en de even verzen, zijn deze 4 groepen afzonderlijk besproken. Onder vijfde verzen zijn te verstaan beginverzen van tweede halve strofen. Bij strofen van 10 verzen moet uit de syntactische verhoudingen blijken, welk vers als vijfde is aan te merken: bij strofen van 6 verzen doet de vraag zich voor, of vs. 5—6 een zelfstandige strofenheft representeren of metrisch bij vs. 1—4 behooren: bij strofen van 12 of meer verzen kunnen twee verzen in aanmerking komen, om voor vijfde verzen te gelden, vierregelige strofen komen hier in het geheel niet in aanmerking. Als vijfde verzen gelden hier vooreerst het vijfde vers van alle achtregelige strofen, d. i. str. 1—10. 16—19. 22—27. 31—33. 35. 37. 38. 40—48. 50—53. 55. 57. 59. 60. 62. 64. 66: voorts de volgende: str. 20. 5. 9; 21, 7; 28, 5. 11; 30, 5. 9; 39, 7; 56, 5. 9. 63, 3. Alle overige oneven verzen, die niet eerste zijn, zijn derde en zevende. Wij hebben zoodoende 53 eerste verzen, 57 vijfde, 118 derde en zevende, 220 ($\pm 8 =$ stef) even verzen.

De Vsp. is niet het werk van één dichter. Er kunnen dus metrische verschillen zijn. Maar om het metrisch onderzoek niet a priori van de hoogere kritiek afhankelijk te maken, heb ik het gedicht hier als eenheid beschouwd. Gezichtspunten, die met de hoogere kritiek samenhangen, zullen aan het slot aangegeven worden. Maar ook de lagere kritiek, die heden ten dage voornamelijk met metrische voorschriften werkt, heb ik uiteraard vermeden. Waar het onderzoek het recht van zulke kritiek geldt, kan men niet beginnen, met ze toe te passen. Wij nemen dus, behoudens zeer geringe, speciaal te noemen uitzonderingen, de verzen in den overgeleverden vorm; de mogelijkheid van vereenvoudigingen wordt afzonderlijk besproken.

Daar het volgend onderzoek in de eerste plaats het taalmateriaal betreft, zullen hier in hoofdzaak de taalkundige schemata medegedeeld en besproken worden. Wat zij rhytmisch en metrisch beteekenen, is duidelijk voor den lezer, die het voorafgaande aandachtig gelezen heeft. Tot toelichting diene nog het volgende. De bijtoon in een maat van meer dan twee syllaben is door een gravis aangegeven, onverschillig, hoe zwaar hij is. Daarentegen is een verticaal accent gebruikt voor den grammatischen bijtoon op sommige lange tweede syllaben in tweelettergrepige maten, voorzoover deze metrische beteekenis heeft, zie hierin openbarend, dat er een lichte maat

In de schemata is slechts het aantal verzen genoemd, dat den daarin aangewezen vorm heeft. In een aanhangsel aan het slot worden de verzen aangewezen en twijfelachtige gevallen toegelicht.

Bouw van vs. 1.

Aantal verzen 53. Zonder optact 52. Met optact 1.

I. Verzen zonder optact.

1. $\begin{array}{c} \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \\ \text{op } \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \end{array}$	2a. $\begin{array}{c} \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \\ \text{op } \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \end{array}$	3a. $\begin{array}{c} \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \\ \text{op } \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \end{array}$	19
4. $\begin{array}{c} \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \\ \text{op } \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \end{array}$	b. $\begin{array}{c} \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \\ \text{op } \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \end{array}$	b. $\begin{array}{c} \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \\ \text{op } \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \end{array}$	1
5a. $\begin{array}{c} \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \\ \text{op } \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \end{array}$		c. $\begin{array}{c} \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \\ \text{op } \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \end{array}$	2
b. $\begin{array}{c} \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \\ \text{op } \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \end{array}$		d. $\begin{array}{c} \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \\ \text{op } \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \end{array}$	19
		e. $\begin{array}{c} \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \\ \text{op } \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \end{array}$	1
		f. $\begin{array}{c} \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \\ \text{op } \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \end{array}$	2
			44

Uitgang.

—	1
—	4
—	44
—	1
—	2
	52

Eerste maat.

1 ^e maat.					
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	n ^o . 5a : 1	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	0			1	n ^o . 2a : 1
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	21				„ 3a : 19
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1				„ 5b : 1
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	5				21
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	21	} = 26 $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	n ^o . 3b : 1	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1			1	n ^o . 1 : 1
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	2				„ 3d : 19
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	52				„ 4 : 1
					21
			$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	n ^o . 2b : 3	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$
			$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	„ 3c : 2	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$
				5	2
			$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	n ^o . 3e : 1	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$
				1	2

<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>
n ^o . 2b : 3	n ^o . 3e : 1	n ^o . 3f : 2
„ 3c : 2	1	2
5		

Lengte van het geheele vers.

	boven het 4-syllabig schema	$2c : 1$
		$2d : 16$
boven 5 syllaben (of 6 met korte		$2e : 2$
heffingssyllabe)	$2f : 3$	$2f : 3$
	3	$3e : 1$
		23

*II. Verzen met optact.**Uitgang*

$\underline{\quad} 5$	<i>1a.</i>	$\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} 4$	$2.$	$\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} 2$
$\underline{\quad} 2$	<i>b.</i>	$\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} 1$		op $\underline{\quad} 2$
$\underline{\quad} 1$		op $\underline{\quad} 5$		

*Eerste maat.**1ste maat.*

$\underline{\quad} 2$	$\underline{\quad}$	$n^{\circ}.$ $1a : 4$
$\underline{\quad} 5$	$n^{\circ}.$ $2 : 2$	$..$ $1b : 1$
$\underline{\quad} 1$	2	5

Optact.

1 syllabe	$n^{\circ}.$ $1a : 4$
	$..$ $2 : 2$
	6
3 syllaben	$n^{\circ}.$ $1b : 1$
	1

Lengte van het geheele vers.

Boven het viersyllabig schema (indien de optact voor niet meer dan één syllabe geteld wordt): 0.

Het vers heeft een in hooge mate overwegend dalende beweging, gelijk vers 1. De verhouding van geen optact tot optact is 50 : 7. De dalende beweging is in alle optactlooze verzen tot het einde toe volgehouden, slechts 2 syncopeeren de eerste daling en voegen tevens aan de tweede maat een syllabe toe.

De normale vorm $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$ overweegt met het grootste aantal exemplaren (20), waarnaast 3 met den bijvorm $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$, dan volgt $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$ met 16, maar het totaalcijfer voor 3 syllaben in de eerste maat is 18, waarvan 1 met korte eerste syllabe. Daarbij komen 5 exemplaren met vierlettergrepige eerste maat, waaronder twee met korte syllabe. Verzwaarde eerste maat is dus minder talrijk

dan bij vs. 1 maar omvat toch nog bijna de helft. De rhythmische verhoudingen der verzwaarde maten zijn als bij vs. 1.

De tweede maat is alleen 3-maal verkort, waar $\underline{\quad}$ — voorafgaat, in geen enkel geval na meersyllabige eerste maat. Verzwaarde tweede maat in 4 gevallen, waarvan 1 met normale, 3 met verlichte eerste.

Daar het aantal verzwaarde eerste maten kleiner is dan bij vs. 1, is ook het aantal verzen, dat hoven het normale schema uitgaat kleiner (23 op 50). Toevallig zijn er 3 van 6 syllaben bij.

De 7 verzen met optact verdeelen zich over twee typen. Verlengde maten komen niet voor, in alle voorbeelden is een der beide maten verkort: 5 maal de tweede maat tot $\underline{\quad}$, waardoor het vers op een beëindiging uitgaat; 2 maal de eerste maat tot $\underline{\quad}$. De andere maat is telkens normaal. Het aantal syllaben in den optact is 6 maal 1; 1 maal 3, in dit voorbeeld is herleiding tot 2 syllaben zeer gemakkelijk.

Bouw van vs. 3. 7

Aantal verzen 118. Zonder optact 90. Met optact 28.

I. Verzen zonder optact.

<i>Uitgang.</i>	<i>1.</i>	<i>2a.</i>	
$\underline{\quad}$ 4	op $\underline{\quad}$ 4	$\underline{\quad}$ 1	11
$\underline{\quad}$ 12		op $\underline{\quad}$ 12	1
$\underline{\quad}$ 64	<i>3a.</i>		1
$\underline{\quad}$ 4	<i>b.</i>	40	3
$\underline{\quad}$ 6	<i>c.</i>	1	1
90	<i>d.</i>	2	1
	<i>e.</i>	11	
	<i>f.</i>	2	2
	<i>g.</i>	4	4
	op $\underline{\quad}$ 64	op $\underline{\quad}$ 6	

Eerste maat.

<i>1^e maat.</i>	<i>2</i>	<i>3a</i>	<i>2a</i>	<i>3c</i>
$\underline{\quad}$ 2	5a 2	1	11	1
$\underline{\quad}$ 1	2	1	3b 40	1
$\underline{\quad}$ 58			4a 3	
$\underline{\quad}$ 4			5b 1	
$\underline{\quad}$ 3	2b 1	1 4	58	3f 2
$\underline{\quad}$ 18	3d 2	3e 14		4b 1
$\underline{\quad}$ 3	3	18		3
$\underline{\quad}$ 4			3g 4	
90			4	

Lengte van het geheele vers:

	boven het 4-syllabig schema	$3d : 2$
		$3e : 14$
boven 5 syllaben	$3g : 4$	$3f : 2$
	4	$3g : 4$
		$4b : 1$
		$5b : 4$
		<u>27</u>

*II. Verzen met optact.**Uitgang.*

$\underline{\quad}$ 18	<i>1a.</i>	$\begin{array}{c} \cdot \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	1	2.	$\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	5
$\underline{\quad}$ 5	<i>b.</i>	$\begin{array}{c} \cdot \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	1		op	$\underline{\quad}$	5
$\underline{\quad}$ 5	<i>c.</i>	$\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	8				
<u>28</u>	<i>d.</i>	$\begin{array}{c} \cdot \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	7	<i>3a.</i>	$\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	1
	<i>e.</i>	$\begin{array}{c} \cdot \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	1	<i>b.</i>	$\begin{array}{c} \cdot \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	1
				<u>18</u>	<i>c.</i>	$\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	2
					<i>d.</i>	$\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	1
						op	$\underline{\quad}$	5

Eerste maat.

<i>1^e maat.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
$\underline{\quad}$ 9	<i>1a : 1</i>	<i>3c : 2</i>	<i>1c : 8</i>	<i>1e : 1</i>
$\underline{\quad}$ 2	<i>1b : 1</i>	<u>2</u>	<i>1d : 7</i>	1
$\underline{\quad}$ 16	<i>2 : 5</i>		<i>3d : 1</i>	
$\underline{\quad}$ 1	<i>3a : 1</i>		<u>16</u>	
<u>28</u>	<i>3b : 1</i>			
	9			

Optact.

1 syllabe	2 syllaben
<i>1a : 1</i>	<i>1b : 1</i>
<i>1c : 8</i>	<i>1d : 7</i>
<i>3a : 1</i>	<i>1e : 1</i>
<i>3c : 2</i>	<i>2 : 5</i>
<i>3d : 1</i>	<i>3b : 1</i>
<u>13</u>	<u>15</u>

Lengte van het geheele vers.

boven het 4-syllabig schema	<i>1e : 1</i>
	<i>3d : 1</i>
	2

De verhouding der getallen, die het aantal verzen zonder en met optact aangeven, is nog altijd sterk ten gunste van de eerste; het relatief grootere aantal optactverzen hangt met den zinsbouw samen; zie daarover hieronder p. 57. In verzen zonder optact heeft het normale vers $\underline{\text{ } \cdot \text{ } | \text{ } \underline{\text{ } \cdot \text{ } }$ ook hier de meerderheid (40 op 90). Eén vers (22, 3) is overgeleverd in den vorm $\underline{\text{ } | \text{ } \underline{\text{ } \cdot \text{ } }$. Men zou kunnen vragen, of hier niet voor *rolu* de vorm *rolcu* in te zetten is. Maar het vers behoort tot een strofenpaar (21, 22), dat betrekkelijk laat geïnterpoleerd is (Zschr. f. d. Phil. 36 p. 303 v.), en daar nu naast dezen vorm, dien het gedicht anders niet kent, in deze beide strofen nog twee alleenstaande voorkomen, nl. 21, 3 $| \underline{\text{ } | \text{ } \underline{\text{ } \cdot \text{ } }$ en 21, 5 $| \underline{\text{ } | \text{ } \underline{\text{ } \cdot \text{ } }$, heeft men zeker geen recht, hier te emendeeren. Wel bevestigen deze 3 verzen te samen, dat de strofen in Vsp. onecht zijn ¹⁾. Wij zullen deze verzen voorloopig meetellen, maar bij de beoordeeling der getallen is met hun onechtheid rekening te houden. Drielettergrepige eerste maat met normale

tweede komt 17 maal voor; 14 maal is het rythme hier $\overset{\cdot}{\text{ } } \overset{\cdot}{\text{ } } \overset{\cdot}{\text{ } }$, driemaal $\overset{\cdot}{\text{ } } \overset{\cdot}{\text{ } } \overset{\cdot}{\text{ } }$, terwijl van deze laatstgenoemde één vers korte beginsyllabe heeft. Daarbij komen 7 gevallen met vierlettergrepige eerste maat, zoodat verlengde eerste maat met normale tweede 23 maal — of als men $\underline{\text{ } \cdot \text{ } \cdot \text{ } | \text{ } \underline{\text{ } \cdot \text{ } }$ meetelt 24 maal — voorkomt. De uitgang op heffing blijft schaarsch (4 gevallen); daarentegen is de verkorting der tweede maat tot $\underline{\text{ } \cdot \text{ } }$ tamelijk ruim gerepresenteerd door 12 voorbeelden, waarvan 11 na $\underline{\text{ } \underline{\text{ } \cdot \text{ } }$ Driesyllabige tweede maat in 10 gevallen op de 90, waaronder 3 $\underline{\text{ } \underline{\text{ } \cdot \text{ } }$ 4 $\underline{\text{ } \underline{\text{ } \cdot \text{ } }$ 3 syllaben, beide maten met korte eerste, komen eenmaal voor.

De verzen met optact zijn toegenomen en toonen ook meer variëteiten (in het geheel 10, als men op alle verschillen let, tegen 3 bij vs. 5). Geen der beide maten is verzwaard, op 1 geval na (*3d*, één voorbeeld) is altijd één maat verkort. Over de gevallen met verkorting in beide is reeds gesproken.

De ervaring, die wij nu reeds opgedaan hebben, stelt ons zeker in staat, ons een oordeel te vormen over het recht eener kritiek, die een getal van 4 syllaben als maatstaf neemt. Een aantal der verlengde verzen, die wij leerden kennen, kunnen met de gebruikelijke middelen zonder buitensporige moeite op dit getal worden

1. Een enkel vers van 3 syllaben zou geen bewijskracht hebben, maar wel hun gemeenschappelijk voorkomen, vooral waar zakelyke criteria reeds vroeger tot een gelijk resultaat voerden. Vsp. heeft nog een paar driesyllabige verzen, maar niet byeen en van gewoner vorm. Vooral de verzen op twee heffingen, in *kváduhátt* zeer gewoon, zijn voor Vsp. wonderlijk.

teruggebracht. En zeker zijn er onder, die er niet bij verliezen, eer er bij winnen zouden, als zij eene syllabe verloren, vooral de weinige, die meer dan 5 syllaben hebben. Er zullen dan ook zeker in den overgeleverden tekst wel woordjes staan, die niet tot den oorspronkelijken tekst behooren. Maar zekerheid hieromtrent hebben wij zelden. En allerm minst hebben wij het recht, waar zich zulk een uitgesproken rhytme toont, dit eenvoudig te negeeren en overal aan het schrappen en contraheeren en emendeeren te gaan, tot wij de gewenschte vier syllaben hebben. Waar een positieve neiging bestaat

tot den aanhef , gevarieerd door het zeldzamere , en deze door den dichter opzettelijk gewilde beweging nit den aard der zaak in vele gevallen, ofschoon lang niet altijd, tot stand gebracht is door een pronomen of door een langeren vorm, waar ook een kortere bestaat — een mooi rhytme met sterke accentuatie van het begin, — waarom zullen wij dan die gevallen, waarop wij vat kunnen krijgen, met geweld gaan opruimen, terwijl wij een groot aantal andere toch moeten laten staan? Alsof in het gelid marcheeren de eenige dengd van een vers en het hanteeren van den korporaals-stok ook al voor een philoloog de hoogste roeping ware! Men zie b.v. den tekst van Gering. Is reeds de eerste strofe in haar stroefheid niet voldoende, om ons te overtuigen, dat zulk een kritiek niet denkt? Vs. 1 gaat het nog uit *bið ek* wordt *biðk* gemaakt. Maar vs. 5—6 luiden in de overlevering *Vilðu, at ek Valfróðr el (of vel) fram telja*. Vs. 5 heeft 6 syllaben; er moeten er dus 2 uit. Daartoe worden *at* en *ek* uitgekozen. *at* is echter onmisbaar, en nu wordt dit woord maar verplaatst en in vs. 6 vóór *vel* geplakt; uit vs. 6 moet *fram* dan maar verdwijnen. En wat *ek* betreft, ook dat wordt maar verplaatst, en wel aan het eind van vs. 6, waar het dan enclitisch kan staan en veranderd wordt in een enkele *k*, die achter *vilja* komt en dus geen syllabe meer vormt. Zoo komt er dan een verspaar voor den dag, dat luidt *Vilðu, Valfróðr! at vel teljak*. Dat hierdoor een geheel onjuiste interpretatie als eenige overblijft, laat ik in dit verband ter zijde, maar ook indien men de mogelijkheid dezer interpretatie toegeeft. — een aanbeveling is zulk een beperking der mogelijke opvattingen alleen ter wille van een metrische heffebberij zeker niet. Nu moest echter, wie er niet tegen opziet, zoo gewelddadige middelen te gebruiken, toch ook in staat zijn, zijn doel — de beperking van alle verzen tot vier syllaben — te bereiken. Maar het mocht wat. Reeds vs. 3 luidt *meiri ok minni*, en daar is niets aan te doen. En zoo op talrijke andere plaatsen, ook zulke, waar niet gelijk hier een hiaat is, die nog altijd den

uitweg openlaat, om te zeggen, dat dit speciale geval gepermitteerd is. Wie echter het rhytme van de *Völuspá* in het oor heeft, hoort dadelijk, dat de beweging in *meiri ok minni* dezelfde is als in *Hljóðs bíð ek allar*, en dat *Vilda, at ek Valföðr* daarvan slechts een geringe variatie is.

Bouw der even verzen.

Aantal 220 (— 8, herhaling van een steftvers).

Zonder optact 138. *Met optact* 82.

I. Verzen zonder optact

Utgang.

$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 8	1a.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 1	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 13	b.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 6	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 105	c.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 1, 8	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 2		op $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 8	8
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 10			
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 138	2a.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 11	
	b.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 2	
		op $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 13	
3a.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 1		
b.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 82		
c.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 5	4 $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 2	5a. $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 6
d.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 5	op $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 2	b. $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 2
e.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 10		c. $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 2
f.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 1		op $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 10
g.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 1		
	op $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 105		

Eerste maat

$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 9		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 2	3a. 1	5b. 2	1a. 1
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 96	b. 2	2	2a. 11
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 7	5a. 6		3b. 82
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 5 + —	9		5c. 2
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 16 + — 21			96
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 1		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 1	2b. 2	1b. 6	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 1	3c. 5	3c. 10	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 138	7	16	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$
3a. 5	3f. 1	3g. 1	1c. 1 (— 8)
5	1	1	1 (+ 8)

Lengte van het geheele vers:

	boven het 4-syllabig schema	$1c : 1$	
		$3d : 5$	
boven 5 syllaben	$1e : 1$	$3e : 10$	
	$3g : 1$	$3f : 1$	
	2	$3g : 1$	
		$5e : 2$	
		<u>20</u>	

II. Verzen met optact.

Uitgang.

$\underline{\quad}$ 11	1a. $\quad \cdot \mid \underline{\quad} \cdot \mid \underline{\quad} 2$	2a. $\quad \cdot \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 17$
$\underline{\quad}$ 18	b. $\quad \cdot \cdot \mid \underline{\quad} \cdot \mid \underline{\quad} 8$	b. $\quad \cdot \cdot \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1$
$\underline{\quad}$ 53	c. $\quad \cdot \cdot \cdot \mid \underline{\quad} \cdot \mid \underline{\quad} 1$	op $\underline{\quad}$ 18
82	op $\underline{\quad}$ 11	

3a. $\quad \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$	10
b. $\quad \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$	33
c. $\quad \cdot \cdot \mid \underline{\quad} \cdot \mid \underline{\quad}$	9
d. $\quad \cdot \mid \underline{\quad} \cdot \mid \underline{\quad}$	<u>1</u>
	53

Eerste maat.

Eerste maat.

$\underline{\quad}$ 28	$\underline{\quad}$ 2a : 17	$\underline{\quad}$ 3b : 33	$\underline{\quad}$ 1a : 2
$\underline{\quad}$ 42	$\underline{\quad}$ 2b : 1	$\underline{\quad}$ 3c : 9	$\underline{\quad}$ 1b : 8
$\underline{\quad}$ 12	$\underline{\quad}$ 3a : 10	42	$\underline{\quad}$ 1c : 1
<u>82</u>	<u>28</u>		$\underline{\quad}$ 3d : 1
			12

Optact.

1 syllabe	2 syllaben	3 syllaben
1a : 2	1b : 8	1c : 1
2a : 17	2b : 1	1
3a : 10	3c : 9	
3b : 33	3d : 1	
<u>62</u>	<u>19</u>	

Lengte van het geheele vers:

boven het 4-syllabige schema $3d : 1$
1

boven 5 syllaben 0.

Zonder de schema's voor de even verzen afzonderlijk toe te lichten, zal ik nu terstond overgaan tot de vergelijking van 4 groepen van verzen. Ieder van deze valt weer in twee afdeelingen, zoodat wij feitelijk acht groepen te vergelijken krijgen.

De optact.

Wat het meest in het oog valt, is de regelmatige toename van het aantal optactverzen.

Vs. 1	heeft er 1 op	53, d. i. bijna	2°
„ 5	„ „ 7 „	57, d. i. ruim	$12^{\circ}/_6$
„ 3. 7	hebben „ 28 „	118, d. i. ruim	$23\frac{2}{3}^{\circ}/_{10}$
„ 2. 4. 6. 8	„ „ 82 „	220, d. i.	$37\frac{3}{11}^{\circ}/_{10}$

De oorzaak is niet ver te zoeken. Het zijn bijzinnen en voortzettende, niet geheel onafhankelijk staande zinnen, die bij voorkeur met een zwak vormwoord beginnen. Nu staat het eerste vers het onafhankelijkst; dan volgt vs. 5, dan vs. 3. 7, dan de even verzen. En met deze rangorde is de toename der optacten in overeenstemming. Gaat men de gevallen na, dan komt het ook uit: van de 7 optactverzen onder de vijfde verzen beginnen er 6 met *en* of *ok*. Maar deze toestand heeft ook invloed op den verderen bouw van het vers.

De eerste maat.

Even regelmatig als het aantal optactverzen toeneemt, neemt de gemiddelde omvang van de eerste maat af. Dezen kan men bepalen door de getallen te vergelijken, die het aantal verkorte en verlengde maten aangeven ¹⁾. De getallen zijn:

<i>1° maat van</i>	<i>vs. 1</i>	<i>vs. 5</i>	<i>vs. 3. 7.</i>	<i>even verzen</i>
<i>verkorting</i>	1 op 53	5 op 57	14 op 118	50 op 220
<i>verlenging</i>	29 op 53	22 op 57	29 op 118	21 op 220

Daar de eerste maat gemiddeld lichter is na optact, dan wanneer geen optact voorafgaat, komt men in verzoeking een direct verband tusschen het hier genoemde verschijnsel en den toenemenden optact aan te nemen. En ongetwijfeld speelt de optact hierbij een rol.

¹⁾ Onder een 'verkorte' maat wordt in dit verband verstaan een maat, die minder dan $\underline{\text{L}}$ bevat, dus $\text{L} \diagdown$ of $\underline{\text{L}}$. Een 'verlengde' maat is een maat, die $\underline{\text{L}}$ of meer bevat. Onder bepaalde omstandigheden is ook met $\text{L} \diagup$ rekening te houden, maar dit wordt dan afzonderlijk genoemd. De benaming is niet eigenlyk gebruikt, daar de maat, d. i. de ideale tijdsduur der metrische groep niet verkort wordt. De woorden 'verkort' en 'verlengd' hebben slechts betrekking op de hoeveelheid taalmetaal.

Maar deze is niet voldoende, om de sterke afname der eerste maat te verklaren. Immers dan moesten de verhoudingsgetallen voor verzen met en zonder optact, afzonderlijk genomen, bij de vier groepen onderling gelijk zijn. Maar dat zijn zij niet. Vergelijken wij eerst de drie eerste groepen. Wij vinden hier:

<i>1^e maat van vs. 1</i>		<i>vs. 5</i>	<i>vs. 3, 7</i>
<i>verzen zonder optact:</i>			
<i>verkorting</i>	1 op 52	3 op 50	3 op 90
<i>verlenging</i>	29 op 52	22 op 50	28 op 90
<i>verzen met optact:</i>			
<i>verkorting</i>	0 op 1	2 op 7	9 op 28
<i>verlenging</i>	0 op 1	0 op 7	1 op 28

De verschillen zijn aanmerkelijk minder ofschoon niet geheel verdwenen, en zelfs zijn er schommelingen. Bij de verzen zonder optact heeft vs. 5 naar verhouding en absoluut meer verkortingen en minder verlengingen dan vs. 1; bij vs. 3, 7 daarentegen vinden wij wel een belangrijke afname der verlengingen (28 op 90 over 22 op 50) maar ook de verkortingen zijn afgenomen ofschoon niet in gelijke mate (3 op 90 over 3 op 50). Tegenover vs. 1, 5 samen met 51 verlengingen op 102 verzen staan vs. 3, 7 positief in de minderheid met hun 28 op 90. Bij de verzen met optact is er vooreerst op te letten, dat verlengingen niet in aanmerking komen; het eene voorbeeld der derde groep, het eenige in het geheele gedicht, heeft geen bewijskracht tegenover het geringe aantal verzen van de twee eerste groepen. Wat de verkortingen betreft is de verhouding tusschen vs. 5 en 3, 7 normaal (2 · 7 en 9 · 28); bij groep 1, die uit één vers bestaat, kan men geen ander getal wachten dan 0, dat ook het getal is.

Wij moeten de conclusie trekken, dat de regel, dat de eerste maat, als er geen optact is, ongaarne verkort, gaarne verlengd wordt, voor al deze verzen geldt, maar dat hij in vs. 5 minder streng is volgehouden en nog wat minder streng in vs. 3, 7, wat samenhangt met hun minder op den voorgrond tredende plaats. Bij de verzen met optact laat zich geen verschil constateeren, wat misschien samenhangt met de betrekkelijk geringe talrijkheid der twee eerste groepen. De sterke verschillen in de eindcijfers berusten in het bytellen van de getallen voor de verzen met en zonder optact.

De vierde groep bevat de even verzen. Wij zullen nu ook hier

de verzen zonder en met optact scheiden en vergelyken met de 3^e groep en met de som der drie eerste.

<i>1^e maat van vs. 3. 7.</i>		<i>• vs. 1. 3. 5. 7.</i>		<i>vs. 2. 4. 6. 8.</i>	
<i>verzen zonder optact.</i>					
<i>verkorting</i>	3 op 90	7 op 192		11 op 138	
<i>verlenging</i>	28 op 90	79 op 192		24 op 138	
<i>verzen met optact</i>					
<i>verkorting</i>	11 op 28	13 op 36		70 op 82	
<i>verlenging</i> komt niet in aanmerking.					

Wat deze getallen beteekenen, wordt misschien nog duidelijker, wanneer wij de verhoudingen in procentberekening uitdrukken. De even verzen hebben op 138 optactlooze verzen 11 verkortingen, d. i. $7\frac{67}{90}^{\circ}$, d. i. bijna $8\frac{1}{2}^{\circ}$. De oneven verzen hebben 7 op 192, d. i. $3\frac{31}{48}^{\circ}$. Aan verlengingen hebben de optactlooze even verzen 24 op 138, d. i. $10\frac{20}{23}^{\circ}$, de oneven verzen 79 op 192 d. i. $41\frac{7}{48}^{\circ}$. De verkortingen bedragen dus bij de optactlooze even verzen naar verhouding ruim het dubbele, de verlengingen ongeveer een vierde deel van de corresponderende afdeeling der oneven verzen. De getallen, die in de eerste kolom staan, zijn die van vs. 3. 7, die van de oneven verzen het kortst bij de even verzen staan; hier bedragen de verkortingen 3 op 90, d. i. $3\frac{1}{3}^{\circ}$, de verlengingen 28 op 90, d. i. $31\frac{1}{9}^{\circ}$. Bij vs. 1 en 5 zijn de verschillen met de even verzen nog grooter.

Bij de optactverzen vinden wij gelijke verhoudingen. De even verzen hebben verkorte eerste maat in 70 gevallen op 82, d. i. $85\frac{15}{41}^{\circ}$, de oneven verzen 13 op 36, d. i. $36\frac{1}{6}^{\circ}$. Voor vs. 3. 7 is de verhouding 11 op 28, d. i. $39\frac{2}{7}^{\circ}$. Verlengingen komen niet aanmerking (1 geval in vs. 3. 7); maar wel kan men er naast plaatsen het getal normale maten van den vorm $\underline{\quad} \quad \underline{\quad}$ komt niet voor. De even verzen hebben 13 op 82, d. i. $15\frac{3}{41}^{\circ}$, de oneven verzen 22 op 36, d. i. $60\frac{1}{4}^{\circ}$.

Deze verschillen bestaan onafhankelijk van de omstandigheid, dat de even verzen meer optacten hebben dan de oneven verzen, en zij zijn dus aan een andere oorzaak toe te schrijven. Zij beteekenen, dat de eerste maat van het even vers lichter gebouwd is dan die van het oneven vers. De oorzaak kan alleen een rhythmische zijn. Wel toont deze maat, gelijk die van het oneven vers in haar optactlooze vormen een neiging tot verlenging, waardoor zij zich boven de volgende maat verheft, maar deze neiging is veel minder sterk dan bij de oneven verzen. De besproken verhoudingen geven uit-

drukking hieraan, dat gelijk in de maat de ictus over den bijictus domineert, en gelijk, zooals wij nog zien zullen, de eerste maat boven de tweede, zoo ook het eerste vers boven het tweede, en de eerste maat van het verspaar over de drie volgende. In geringer graad geldt hetzelfde principe zelfs nog voor de grootere formaties. De verschillen tusschen vs. 1. vs. 5 en vs. 3. 7, al zijn zij geringer, toonen toch, dat ook het eerste verspaar in gewicht het tweede te boven gaat en de eerste halve strofe de tweede halve strofe.

Verhouding van de eerste maat tot de tweede.

Wij moeten na de ervaring, die wij opdeden, de oneven en de even verzen afzonderlijk behandelen. Ik bespreek in de eerste plaats de *oneven verzen*.

Dat de eerste maat zwaarder gebouwd is dan de tweede, blijkt onmiddellijk uit de getallen voor verkortingen en verlengingen. Voor verzen zonder en met optact te samen genomen luiden deze als volgt:

		<i>eerste maat</i>	<i>tweede maat</i>
<i>vs. 1</i>	<i>verkorting</i>	1	6
(<i>aantal 53</i>)	<i>verlenging</i>	29 (— 1 2	2 (— 1 2
<i>vs. 5</i>	<i>verkorting</i>	5	8
(<i>aantal 57</i>)	<i>verlenging</i>	22 (— 1 2	4
<i>vs. 3. 7</i>	<i>verkorting</i>	14	39
(<i>aantal 118</i>)	<i>verlenging</i>	29 (— 1 2	6 (— 4 2

Voor de afzonderlijke afdeelingen zonder en met optact gaat de regel insgelijks op:

Zonder optact.

		<i>eerste maat</i>	<i>tweede maat</i>
<i>vs. 1</i>	<i>verkorting</i>	1	5
(<i>aantal 52</i>)	<i>verlenging</i>	29 (— 1 2	2 (— 1 2
<i>vs. 5</i>	<i>verkorting</i>	3	3
(<i>aantal 50</i>)	<i>verlenging</i>	22 (— 1 2	4
<i>vs. 3. 7</i>	<i>verkorting</i>	3	16
(<i>aantal 90</i>)	<i>verlenging</i>	28 (+ 1 2	6 (— 4 2

Alleen bij vs. 5 is het getal der verkortingen voor beide maten gelijk, maar het groote verschil in de verlengingen 22 : 4 toont, dat de regel absolute geldigheid heeft. Er is nog op te letten, dat de verlengingen in de eerste maat ook wat hun omvang betreft, verder gaan dan in de tweede. In de laatstgenoemde is de eenige

verlengde vorm $\underline{\text{u}}$: de eerste maat daarentegen heeft ook nog $\underline{\text{u}}$: en $\underline{\text{u}}$: ; de getallen hiervoor bedragen vs. 1: 1 resp. 2; vs. 5: 2 resp. 3; vs. 3.7: 3 resp. 4 ($\underline{\text{u}}$: is dus door 9 exemplaren vertegenwoordigd).

Met optact.

		eerste maat	tweede maat
vs. 1 (aantal 1)	verkorting	0	1
vs. 5 (aantal 7)	„	2	5
vs. 3.7 (aantal 28)	„	11	23

Verlengingen komen niet in aanmerking, daar in optactverzen de eerste zoowel als de tweede maat $\underline{\text{u}}$: niet te boven gaat (behalve 1 maal $\underline{\text{u}}$: in de 1^e maat van vs. 3.7).

Zonder uitzondering gaat de regel bij beide afdeelingen op. De tweede maat is dus lichter gebouwd dan de eerste.

De onderlinge afwijkingen in de verhouding der twee maten tusschen de 3 groepen (vs. 1, vs. 5 en vs. 3.7) zijn niet groot. Het grootste is het verschil tusschen beide maten bij vs. 1 (verkorting 1 : 5, verlenging 29 : 2); belangrijk minder is het bij vers 5, waar de verkortingen gelijk zijn en de verlengingen zich verhouden als 22 : 4; bij vs. 3.7 is de verhouding der verkortingen 3 : 16, met nog iets grooter verschil dan bij vs. 1, maar de getallen voor de verlengingen zijn elkander weer genaderd (28 : 6)¹⁾.

Even verzen.

Zonder optact.

Voor de verzen zonder optact gaat de regel op

		eerste maat	tweede maat
vs. 2, 4, 6, 8.	verkorting	11	21
(aantal 138)	verlenging	24 ($\frac{1}{2} + 7 \text{ u} : \text{u}$)	10 ($\frac{1}{2} + 2 \text{ u} : \text{u}$)

Het aantal verkortingen in de tweede maat is bijna het dubbele van de eerste: de verlengingen bedragen nog niet de helft. De tegenstellingen zijn nog groot maar minder dan bij de oneven verzen, waar wij verhoudingen als 1 : 5, ja eenmaal zelfs (verlenging bij vs. 1) 29 : 2 vonden.

1. Men kan ook de tweede maat van vs. 1, vs. 5 en vs. 3.7 onderling vergelijken. Ook hier blijkt dan uit de getallen voor verlenging en verkorting een zeker verschil in toengewicht, voornamelijk een gevolg hiervan, dat onder vs. 3.7 naar verhouding meer optactverzen zijn dan onder vs. 1 en 5. Ik zal echter dit verschil, dat niet sterk genoeg spreekt om het toeval geheel buiten te sluiten, hier niet in bijzonderheden bespreken.

Met optact.

		<i>eerste maat</i>	<i>tweede maat</i>
es. 2. 4. 6. 8.	<i>verkorting</i>	70	29
(aantal 52)	Verlenging komt niet in aanmerking.		

Deze getallen zijn in zoo vol-strekte tegenspraak met al, wat wij tot nu toe zagen, dat zij eene verklaring behoeven. Den regel, die zich voor alle andere groepen zeer duidelijk toonde, te niet doen, dat kunnen zij niet, maar een verklaring door toeval is buitengesloten. Een overweldigende meerderheid aan eerste maten is hier verkort, terwijl in die gevallen de tweede maten normaal zijn. Ik meen te kunnen bewijzen, dat de grond dezer afwijking hierin gelegen is, dat twee vormen, waarin het rhythmisch beginsel, dat den bouw van het geheel beheerscht, tot uitdrukking komt, hier met elkander in strijd geraken. Wel bestaat er een neiging, om de eerste en derde maat der versparen te laten domineeren over de tweede en vierde, maar de trochaeische gang van het vers, waarmee deze neiging samenhangt, verzet zich ook, en in nog sterker mate, tegen den uitgang van het verspaar op een heffingssyllabe, en deze uitgang is dan ook vermeden. Dat hier de oplossing van het raadsel te zoeken is, blijkt uit het sterke overwegen van den uitgang $\underline{\quad}$ boven $\underline{\quad}$ in de even optactverzen. De verhouding is hier 18 : 11, terwijl die bij de oneven optactverzen omgekeerd is 5 : 24. Bij optactverzen bestaat, wanneer men het vers niet boven het normale schema verlengen wil, wat vooral de even verzen niet gaarne doen, de noodzakelijkheid, een der beide maten te verkorten, en wanneer nu nog één van de twee vormen met verkorte tweede maat vermeden wordt, kan het niet anders, of er moeten een aantal verkorte eerste maten voorkomen. Het wordt zoodoende moeilijk, zoowel het overwicht van de eerste maat als het trochaeisch slot te bewaren. De volgende oplossingen der moeilijkheid bestaan 1. eerste maat $\underline{\quad}$, tweede maat $\underline{\quad}$, opgeven van het trochaeisch slot: 11 voorbeelden op 82¹⁾. 2. eerste maat $\underline{\quad}$, tweede $\underline{\quad}$. Het trochaeisch slot is bewaard, en de eerste maat met heffing onmiddellijk voor heffing domineert, te meer, daar de tweede heffing een lichte syllabe treft. Het getal is 18²⁾. 3. eerste maat $\underline{\quad}$, tweede $\underline{\quad}$. Ook zoo domineert de eerste maat met heffing onmiddellijk voor heffing. Aantal 10³⁾. 4. eerste maat $\underline{\quad}$, tweede $\underline{\quad}$. De trochaeische gang is in beide maten bewaard: de eerste domineert niet door quantiteit van taal-

¹⁾ In oneven verzen 22 op 36 bovendien liet tweemaal $\underline{\quad} \underline{\quad}$.

²⁾ In de oneven verzen 5

In oneven verzen 2

materiaal maar kan toch accentoverwicht hebben en heeft het ook in alle voorbeelden. Aantal 42 ¹⁾. 5. eerste en tweede maat beide $\bar{\text{u}}$ (verlengd vers). Aantal 1 op 82 ²⁾. Men kan de verhouding tusschen oneven en even optactverzen ook zóó uitdrukken, dat men vraagt naar verdeeling der mogelijke vormen over de twee verzen. Dan bevindt men, dat $\bar{\text{u}} \text{ u}$ in het bijzonder in oneven verzen gebruikt wordt ($\frac{2}{3}$ der gevallen); de vormen $\bar{\text{u}} \text{ u}$ $\bar{\text{u}} \text{ u}$ en $\bar{\text{u}} \text{ u}$ $\bar{\text{u}} \text{ u}$ speciaal bij de even verzen, terwijl de verlengde vorm $\bar{\text{u}} \text{ u}$ in beide groepen zeldzaam is.

Ook bij de verzen zonder optact is de uitgang $\bar{\text{u}}$ meer gezocht dan u , en hier geldt het ook van de oneven verzen, die zelfs meer $\bar{\text{u}}$ hebben dan de even verzen ³⁾. De verhouding is echter gelijk 18 op 192 oneven en 12 op 138 even verzen. De uitgang $\bar{\text{u}}$ is hier slechts een variatie van $\bar{\text{u}}$, die na u dikwijls en een enkel maal na u voorkomt.

Er moet een grond zijn, waarom de oneven verzen minder afkeer hebben van den uitgang $\bar{\text{u}}$ dan de even verzen. Deze is hierin te zoeken, dat de verzen, die een paar vormen, tot elkander in nader betrekking staan dan de verschillende versparen of strofen. Het einde van het verspaar is een duidelijker einde van een metrische groep dan het einde van het oneven vers. Maar vooral aan het begin en aan het einde van de groep is het gewenscht, dat de beweging van het vers het duidelijkst nitkomt. Daarom zet de eerste maat van het paar bijna regelmatig trochaëisch in en gaat de laatste maat even regelmatig, ja nog regelmatigier trochaëisch uit. Er komt echter nog een andere overweging bij. Het nauwe verband tusschen verzen, die een paar vormen, maakt ook, dat feitelijk het aantal eenlettergrepige tweede maten van het verspaar minder is, dan het schijnt. Immers onder de 29 oneven verzen, die op $\bar{\text{u}}$ uitgaan, zijn er 12, waar het volgende vers met optact begint. Deze komen in mindering van het aantal eenlettergrepige tweede maten. Dezelfde redeneering geldt voor den anderen verkortingsvorm $\bar{\text{u}}$ van 21 voorbeelden worden er 11 door optact gevolgd; feitelijk zijn er dus maar 13 tweede maten, die uit $\bar{\text{u}}$ bestaan. Dat er een verband bestaat tusschen

¹⁾ In oneven verzen 4.

²⁾ In oneven verzen 1 op 36.

³⁾ Dat in de even verzen zonder optact de uitgang $\bar{\text{u}}$ meer voorkomt dan in de oneven verzen zonder optact — schoon toch zeblen 8 maal over 5 maal $\bar{\text{u}}$ heeft zijn grond ongetwijfeld in een rhythmisch beginsel, namelijk den afkeer van overtoeling van het even vers. In optactloze verzen is de eerste maat dikwijls verlengd, maar waar dit het geval is, zal in het even vers licht een verkorte maat volgen, terwijl het oneven vers dan in den regel een normale tweede maat laat volgen. Onder de oneven verzen zijn er dan ook 77 overladen tegenover 22 onder de even verzen — zie p. 66.

verkort slot der oneven en optaet der even verzen, blijkt uit de verhoudingsgetallen, die toonen, dat na verkort slot het aantal optacten relatief hooger is dan na normaal of verlengd slot. De 12 optacten na 29 \perp representeeren $41\frac{1}{2}\frac{1}{9}\%$; de 11 optacten na 24 \perp \cdot $45\frac{5}{6}\%$. Daarentegen staan na 176 volle of overladen tweede maten 60 optacten, d. i. $34\frac{1}{11}\%$. Deze verhoudingen kunnen weer niet toevallig zijn ¹⁾.

Bij de even verzen op \perp valt nog een eigenaardigheid in het oog, die zeker niet zonder beteekenis is. Het aantal is 19; hiervan staan er 13 aan het einde van een halve of heele strofe en slechts 6 maal hebben vs. 2. 6 dezen nitgang. Een rythmische regel ligt hieraan niet ten grond: denzelfden afkeer van dezen uitgang, dien vs. 2. 6 toonen moeten ook vs. 4. 8 eenmaal gekend hebben. Ik houd het verschijnsel gelijk zoo vele gebruiken in Oudnoorsche poëzie voor het product eener opzettelijke reguleering. Het gebruik

1) Het verdient de aandacht, dat eene analoge verhouding tusschen het slot der even verzen en den optaet van het volgende vers niet bestaat. Wij moeten hier ons licht ontschenken bij vs. 2. 6, want vs. 4, waarop slechts 7 maal en vs. 8 waarop éénmaal een optaet volgt, leveren niet voldoende materiaal voor een betrouwbare procentberekening. Bovendien volgt op vs. 8 een nieuwe strofe, waardoor de verhouding van zelf anders te beoordeelen is. Bij vs. 2. 6 nu vinden wij de volgende verhouding:

Uitgang.	Volgende optaet.
\perp 6 maal	0 d. i. 0 %
\perp 18 maal	2 d. i. $11\frac{1}{3}\%$
\perp of meer 66 maal	26 d. i. $37\frac{2}{3}\%$

Hierbij is juist een veel grooter percentage aan optacten na volle of overvolle maat dan na verkorte, — een afdoend bewijs, dat hier het toeval regeert.

De oorzaak, dat aan het einde van het even vers geenerlei verband tusschen verkorting en volgenden optaet bestaat, is te zoeken in den syntactischen en rhetorischen afstand, die tusschen de versparen grooter is dan tusschen verzen, die een paar vormen. Deze afstand brengt de mogelijkheid mee van meer en sterker verlangzamingen in het metrisch tempo, waardoor ook gemakkelijker meer taal materiaal wordt opgenomen. Deze verlangzaming kan ook intreden bij den aanhef van een nieuwen zin, zonder dat het aantal lettergrepen het normale getal te boven gaat — in dit geval is zij in notenschrift door een point d'orgue weer te geven, terwijl bij de opname van vele lettergrepen eer een ritardando optreedt. Wanneer de zin gewoon doorgaat met het gewone aantal lettergrepen, treedt noch het eene noch het andere verschijnsel op. De voordracht der volgende verzen heet men zich naar dit gezichtspunt op de daaronder aangegeven wijze voor te stellen:

59. 2—3. *qdrū sūm jgrd or wgr*

61. 6—7 *drāta lqgga ok am aldr daga*

57. 4—5. *hendar stjgnat; qeisar emu cent*

kan niet ouder zijn dan de strofenvorming. De katalectische mitgang op \perp , die niet geheel te vermijden was, werd nu met zekere voorliefde gebruikt, om het einde eener halve strofe te markeeren. De licentie wordt zodoende tot een kunstmiddel, de abnormaliteit krijgt door gebondenheid aan eene vaste plaats het cachet van opzettelijkheid. Zóó verklaart zich ook de door overlading der eerste maat overdreven katalectische vorm van het stefvers *L'ituit ér enn etu heaf?*, waar de rhetorische vraag door de heffing aan het slot bijzonder goed uitkomt. Het eindpunt van dezen ontwikkelingsgang is niet bereikt, — de uitgang \perp is niet tot de halve en heele strofe beperkt, en men kan dat ook niet verwachten bij de *Völuspá*, wier metrum geen kunstmeterum is. Maar het gedicht is hier op een weg, die tot vaste reguleering van licenties voert.

Verhouding der tweede maat van het verspaar tot de vierde.

De tweede maat verhoudt zich rhytmisch tot de eerste gelijk de vierde tot de derde. Daar nu de eerste zwaarder geaccentueerd is en gemiddeld meer taalmateriaal heeft dan de derde, zou men tussehen de tweede en de vierde eene analoge verhouding kunnen vermoeden. De getallen geven echter geen volkomen bevestiging van zulk een vermoeden. Daar de vierde met een lichtere maat in vergelijking komt dan de tweede, spreekt er wel veel voor, dat de vierde in accentuatie de zwakste is, maar indien men de optacten der volgende verzen niet meetelt, dan loopen de twee maten, wat hun taalmateriaal betreft, niet sterk uiteen. Bij optactlooze verzen zijn de verhoudingen ongeveer gelijk; de tweede maat heeft 24 verkortingen en 12 verlengingen op 192 verzen, de vierde heeft 21 verkortingen en 10 verlengingen op 138. Bij de optactverzen is de vierde maat zwaarder gebouwd dan de tweede door dezelfde oorzaken, waardoor zij de derde te boven gaat; de percentage van verkortingen is hier bij de tweede maat bijzonder groot. Maar voor het eindresultaat is daartegenover van beteekenis, dat het aantal oneven optactverzen betrekkelijk gering is, zoodat het absolute getal verkortingen in tweede en vierde maat na optaet gelijk is (29 in beide). Telt men verzen met en zonder optaet samen, dan zijn tweede en vierde maat in een gelijk aantal gevallen normaal; de tweede maat (228 verzen) heeft iets meer verkortingen (53) dan de vierde (220 verzen, 50 verkortingen), en ook iets meer verlengingen (12 over 10; bovendien 5 \perp over 2). Telt men, om het aantal oneven en even verzen gelijk te maken, het stefvers 27,7 voor 9 verzen, dan krijgen wij in de vierde maat 58 verkortingen, en de

tweede wint het dan in materiaal. Neemt men in aanmerking het waarschijnlijk zwaardere toongewicht der tweede maat en de omstandigheid, dat deze maat in 82 gevallen verzwaard wordt door een volgenden optact, dan zijn althans de gegevens aanwezig, waaruit zich een domineren van de tweede maat boven de vierde zou laten begrijpen, indien wij dit in jongere poëzie mochten aantreffen.

Verhouding der tweede maat van het verspaar tot de derde.

Dat de tweede maat rhytmisch beneden de derde staat, heeft na het voorgaande geen betoog meer noodig. Voor het taalmateriaal zijn de verhoudingen gecompliceerder.

Bij de verzen zonder optact is het duidelijk, dat de derde zwaarder is. De tweede heeft 24 verkortingen op 192, d. i. $12\frac{1}{2}\%$, de derde 11 op 138, d. i. bijna 8% . De tweede heeft 12 verlengingen op 192, d. i. $6\frac{1}{4}\%$, de derde 24 op 138, d. i. $17\frac{2}{3}\%$. Bij de optactverzen heeft de tweede maat 29 verkortingen op 36, d. i. $80\frac{5}{9}\%$; de derde overtreft dat nog met 70 op 82, d. i. $85\frac{1}{4}\%$. Telt men de verzen met en zonder optact samen, dan heeft de derde maat meer verlengingen en meer verkortingen dan de tweede, maar de meerderheid in verkortingen (2e maat 81, 3e maat 53) overweegt absoluut maar niet percent-gewijze (verlengingen 25 over 12). Neemt men nu ook hier in aanmerking, dat 82 tweede maten door volgende optacten verzwaard worden dan is het duidelijk, dat de tweede maten gemiddeld rijker zijn aan taalmateriaal dan de derde.

Verhouding van de oneven verzen tot de even verzen.

Wanneer men de optacten voor telkens één syllabe laat gelden en dan de verzen meet aan het viersyllabig schema, dan vinden wij een vermindering van het aantal overlange verzen van vs. 1 over vs. 5 en vs. 3.7 tot de even verzen. De getallen zijn:

vs. 1	:	26 op	53
„ 5	:	23 op	57
„ 3.7	:	28 op	90
(som oneven vv.)	:	77 op	228
even verzen	:	22 op	220

Bij vs. 5 en 3.7 is het aantal geringer dan bij vs. 1, maar zij laten iets meer onregelmatigheid toe. Wij vinden voor meer dan 5 syllaben:

vs. 1	:	2 op	53
vs. 5	:	3 op	57
vs. 3.7	:	4 op	90
even verzen	:	2 op	220

Het verschil tusschen de groepen oneven verzen is zeer gering en zal van geen beteekenis zijn: daarentegen blijven de even verzen ook hier belangrijk achter.

De grond van deze verschillen is hoofdzakelijk gelegen in de zwaarte van de eerste maat der optactlooze verzen, wier lengte in dezelfde volgorde afneemt als die van het geheele vers, en voorts wel in den afkeer der even verzen van overlading, waardoor na een overlange eerste maat aan een verkorte tweede de voorkenr gegeven wordt. Men ziet dit aan de optactverzen, waar overlading over het algemeen zeldzaam is. Toch bestaat ook hier verschil tusschen oneven en even verzen. Vs. 1 en 5 met hun klein aantal optacten komen niet in aanmerking, maar vs. 3.7 hebben 2 overladen verzen op 28, de even verzen eveneens 2, maar op 82.

Toongewicht en taalmateriaal.

Wij hebben gezien, dat de eerste maat van het verspaar zich onderscheidt door het grootste toongewicht en het rijkste taalmateriaal. Deze omstandigheid in verband met de verhouding der maten onderling geeft mij aanleiding tot een algemeene opmerking, die ook bij de Vsp. haar toepassing vindt, namelijk, dat deze twee dingen volstrekt niet altijd samengaan. Integendeel kan bv. eene syllabe in het bijzonder op den voorgrond gebracht worden, door haar boven haar gewone maat te rekken en er een geheele maat mee te vullen. Het toongewicht van eene syllabe in het vers hangt van verschillende omstandigheden af. Ik noem hier als belangrijkste 1. het gewicht, dat zij reeds zou hebben, indien de volzin, waarin zij staat, proza was, 2. haar plaats in het vers, 3. haar duur, maar dezen in verband met haaromgeving. Over punt 1 en 2 is in dezen samenhang niet veel te zeggen: de kunst van den dichter bestaat er voor een groot deel in, deze twee voorwaarden met elkander in overeenstemming te brengen en van dezen plicht niet verder af te wijken, dan noodig is, om een eentonig kleppergeluid te ontgaan. Maar het derde punt is hier van beteekenis. Een syllabe klinkt eeteris paribus zwaarder, wanneer zij in duur de volgende te boven gaat, dan wanneer zij daarmee gelijk staat of daarbij achterstaat. Hierop berust de beteekenis van de rekking eener syllabe over een maat. In de groep $\underline{\text{—}} | \text{—} \cdot$ en ook in $\underline{\text{—}} | \underline{\text{—}} \cdot$ ($\underline{\text{—}} \cdot \text{—} \cdot \text{—} \cdot$ resp. $\underline{\text{—}} \cdot \text{—} \cdot \text{—} \cdot$) domineert de eerste lange. Maar dit domineeren ligt minder in haar absoluten duur dan in de verhouding tot de volgende.

Daarom wordt hetzelfde resultaat bereikt, waar de groep $\underline{\underline{\quad}} \underline{\underline{\quad}}$ in één maat wordt samengedrongen. Het rythme is dan hetzelfde: slechts is de beweging tweemaal zoo snel. De groep $\underline{\underline{\quad}} \underline{\underline{\quad}}$ met bijtoon op de tweede syllabe heeft, over twee maten verdeeld, de beweging $\underline{\underline{\quad}} \underline{\underline{\quad}}$ resp. $\underline{\underline{\quad}} \underline{\underline{\quad}}$, over één maat $\underline{\underline{\quad}} \underline{\underline{\quad}}$. In beide gevallen is de verhouding van de eerste syllabe tot de volgende dezelfde, en zoo kan dus overvulling van een maat hetzelfde resultaat hebben als het vullen van een maat met één syllabe. De overvulling nu is het, die vooral in de eerste maat van het verspaar der Vsp. geliefd is; in de optactverzen der derde maat hebben wij vooral de andere wijze aangetroffen ¹⁾. Daar het accent der eerste syllabe voor het gewicht der maat de allereerste beteekenis heeft, komt dus een maat van den vorm $\underline{\underline{\quad}} \underline{\underline{\quad}}$ meer op den voorgrond dan een normale maat van den vorm $\underline{\underline{\quad}} \underline{\underline{\quad}}$. Van de drielettergrepige maat van den vorm $\underline{\underline{\quad}} \underline{\underline{\quad}} \underline{\underline{\quad}}$ kan men niet hetzelfde zeggen; maar verzwakt is haar accentuatie toch zeker niet: de eerste syllabe gaat in duur niet beneden de tweede, en de verbinding $\underline{\underline{\quad}} \underline{\underline{\quad}}$ is rhythmisch weer gelijkwaardig met $\underline{\underline{\quad}} \underline{\underline{\quad}}$; daar echter bij de bepaling van de beteekenis der geheele maat de hoeveelheid taal materiaal ook een factor is, is een maat van den vorm $\underline{\underline{\quad}} \underline{\underline{\quad}} \underline{\underline{\quad}}$ (d. i. $\underline{\underline{\quad}} \underline{\underline{\quad}} \underline{\underline{\quad}}$ of $\underline{\underline{\quad}} \underline{\underline{\quad}} \underline{\underline{\quad}}$) in den regel toch zwaarder dan $\underline{\underline{\quad}} \underline{\underline{\quad}}$ en staat dus het kortst bij den anderen drielettergrepige vorm, die het bijaccent op de tweede syllabe heeft.

Het is duidelijk, dat het gewicht der eerste syllabe toeneemt, naar gelang de syllabe, waarboven zij zich in accent en in duur verheft, van nature zwaarder is. Van dit middel, om een vers met sterken toon te beginnen, maakt Vsp. veel gebruik.

Isk veit ek | standa. Sal sér hon | standa.

Hier bestaat nu een verschil met de tweede maat. Deze is zelden op zich zelf meer dan tweelettergrepig, maar gaat, gelijk wij zagen, in vele gevallen dat getal te boven door den volgende optact. Maar de optacten der Vsp zijn alle syllaben van weinig toengewicht:

¹⁾ Met het hierboven gezegde hangt samen, dat ook een maat van den vorm $\underline{\underline{\quad}} \underline{\underline{\quad}}$, ofschoon in minder mate, op den voorgrond treden kan. Dit is het geval, wanneer een eerste maat van een vers meestal de derde van het verspaar dezen vorm heeft. In de groep $\underline{\underline{\quad}} \underline{\underline{\quad}} | \underline{\underline{\quad}} \underline{\underline{\quad}}$ bewerkt de pauze na $\underline{\underline{\quad}} \underline{\underline{\quad}}$, die vóór het slot komt, een spanning, waardoor op de voorafgaande syllaben de aandacht gevestigd wordt. Daarentegen beteekent $\underline{\underline{\quad}} \underline{\underline{\quad}}$ aan het einde slechts een lichten uitgang, daar de spanning hier voorbij is.

zij kunnen dus ook niet of in minder mate op de voorafgaande syllabe de uitwerking hebben, dat deze er door op den voorgrond gebracht wordt. Bovendien valt tusschen de eerste syllabe (of 2 syllaben) van zulk een maat en den volgenden optact licht een syntactische pauze, veelal gepaard met een rhytmische verlangzaming, waardoor de toonverhoudingen ten ongunste van de maat gewijzigd worden. Hier hebben wij dus een voorbeeld voor rijkdom aan taal materiaal, zonder dat daarmee vermeerdering van toongewicht gepaard gaat.

Het aantal verlengde tweede maten (van versparen) der Vsp. bedraagt, zonder de volgende optacten, 12. Bovendien 5 driesyllabige maten van den vorm $\text{z} \quad \text{—}$. Deze getallen worden, wanneer men de optacten meetelt, 72 verlengde maten en 10 $\text{z} \quad \text{—}^1$. Het aantal verkorte tweede maten, zonder volgenden optact 53, wordt niet 23 verminderd en slinkt tot 30. Zoo krijgt de tweede maat in taal materiaal de tweede plaats in het verspaar. De getallen voor de vier maten worden namelijk

	<i>eerste maat</i>	<i>tweede</i>	<i>derde</i>	<i>vierde</i>
<i>verkorting</i>	20	30	81	50
<i>verlenging</i>	81	72	24	10

Afgezien van de reeds besproken afwijking in de verhouding der verkortingen tusschen derde en vierde maat, gaat de lijn regelmatig naar beneden. Maar voor het toongewicht is de volgorde: eerste — derde — tweede — vierde.

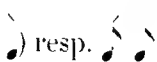
Of er een verhouding tusschen de eerste en de tweede maat bestaat van dien aard, dat men overvulling van beide vermijdt, durf ik niet met zekerheid uit te maken, maar een neiging in die richting schijnt er toch wel te bestaan. Aan verlengde eerste maten zijn er 81, — wanneer men $\text{z} \quad \text{—}$ meetelt, wat rhytmisch juist is, 84. Hierop volgt in 17 gevallen een verlengde tweede (de eventueel volgende optact is hier meegeteld). Van deze 17 staan er 3 in de jonge strofe 5: trekt men deze af, dan blijven er 14 op 81 over, d. i. ruim $\frac{1}{6}$. Maar het aantal verlengde tweede maten is in het geheel 72 (op 228), d. i. bijna $\frac{1}{3}$ ($\frac{1}{3} \frac{1}{7}$). Er is geen reden, om dit verschil voor toevallig te houden.

Ik maak ten slotte hierop opmerkzaam, dat, ofschoon de Vsp. in deze metrische bespreking is opgevat als een geheel, wat zich ook

¹ Bij de verlengde maten komen 60 nieuwe: van 5 $\text{z} \quad \text{—}$ gaan er 2 af, die verlengd worden, maar er komen 7 bij uit $\text{z} \quad \text{—} + \text{enakterzrepen optact}$. In 22 gevallen ontstaat door optact geen verlengde maat, doordat de maat reeds verlengd is 4 maal of doordat een verkorte maat normaal wordt 18 maal.

wel met succes laat doen, men toch verwachten kan, dat de verschillende dichters tegenover de vragen, die zich hier voordoen, niet geheel op dezelfde wijze gestaan hebben. Het is ook te zien, dat de oudste dichter korter bij den strengeren vierlettergrepigen vorm staat, terwijl de tweede voorliefde heeft voor verlengde maten. Indien de kritiek van het gedicht, die ik jaren geleden geheel onafhankelijk van metrische overwegingen gepubliceerd heb, juist is, dan behooren van str. 1—35 slechts str. 4. 7. 8. 24. 25. 26 tot het oude gedicht. Str. 4 heeft één eenlettergrepigen optaet (vs. 6); str. 7 heeft er twee (vs. 2 en 8, zeer lichte woordjes *á* en *ok*); bijna voor al deze verzen is 4 lettergrepen de maat; str. 8 heeft 2 drielettergrepige eerste maten, de tweede maal met verkorting der tweede; 24 heeft één vierlettergrepige maat (vs. 7; in vs. 1 is *enn* een toevoegsel); str. 25. 26 zijn iets breeder. Verdere oude strofen zijn 36. 37. 40. 42 e. a. Aan het slot wijs ik op de reeks

50—53. 55—57. 59—61. Beginverzen met den aanhef hebben hier alleen 55. 56: in 59 is in plaats van *Sér hon Sé ok* het oorspronkelijke, maar *Sé ok* is niet veel meer dan één syllabe. Onder de gevallen, waar twee overladen maten op elkander volgen, behooren er maar 3 tot het oude gedicht (40.1. 42.1. 52.7). — De tweede dichter, voornamelijk lyrisch van aanleg en breed in zijn schilderingen, verbreedt ook het vers. Van hem stammen 19. 20. 1—4 (wat voorafgaat, is, voorzoover het niet tot het oude gedicht behoort, nog jonger dan het tweede gedicht). 27. (28—29 is grootendeels een variant) 30. 1—6 en 11—12. 31—33. 35. Van deze 8 strofen beginnen 5 (19. 20. 30. 32. 35) met de maat

 resp. en één (27) heeft in het eerste vers het

rhytme , slechts één (31) heeft een vierlettergrepig beginvers, en 33 is de eenige strofe van het geheele gedicht, die met optaet begint. Aan het eind zijn van dezen dichter 62, 1—1 — 63, 3—6. 64. 65. 66, en deze alle beginnen met een driesyllabige maat, en hetzelfde is het geval in de tweede helften 63,3. 64,5. 66,5 (65 heeft maar 4 verzen); zie ook nog 66,8. Ik meen, dat deze verschillen, al zijn het graadverschillen, toch zóó sterk in het oog en vooral in het oor vallen, dat zij dienen kunnen, om mijn kritiek van het gedicht te steunen. Omgekeerd vinden onze metrische waarnemingen steun aan de genoemde kritiek. Deze leert, dat de metrische verschillen inderdaad op verschillende techniek berusten en niet slechts het gevolg zijn van een overstroming der overlevering met overbodige vormwoorden, waarmee wij niets beters weten te doen, dan ze hoe eerder hoe liever te schrappen.

Hymiskviða.

*Schemata.**Vers 1. Aantal 39. Zonder optact 39. Optact 0.**I. Verzen zonder optact.*

<i>Uitgang.</i>	<i>1.</i>	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad 4$	<i>3a.</i>	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad 1$
$\underline{\quad} \quad 4$		op $\underline{\quad} \quad 1$	<i>b.</i>	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad 13$
$\underline{\quad} \quad \quad 10$			<i>c.</i>	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad 1$
$\underline{\quad} \quad \quad 24$	<i>2a.</i>	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad 8$	<i>d.</i>	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad 1$
$\underline{\quad} \quad \quad 1$	<i>b.</i>	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad 2$	<i>e.</i>	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad 6$
$\underline{\quad} \quad \quad 39$		op $\underline{\quad} \quad 10$	<i>f.</i>	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad 2$
				op $\underline{\quad} \quad 24$
			<i>4.</i>	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad 1$
				op $\underline{\quad} \quad 1$

Eerste maat.

<i>1^e maat.</i>				
<u> </u> 1		<u> </u> 1	<u> </u> 1	<u> </u> 1
<u> </u> 1		<i>4 : 1</i>	<i>3a : 1</i>	<i>2a : 8</i>
<u> </u> 21		1	1	<i>3b : 13</i>
<u> </u> 1				21
<u> </u> 3				
<u> </u> 10	<u> </u> 13			
<u> </u> 2		<u> </u> 2	<u> </u> 4	<u> </u> 2
<u> </u> 39		<i>3d : 1</i>	<i>3e : 6</i>	2
		3	10	

*Lengte van het vers.*boven het viersyllabig schema *3d : 1**3e : 6*boven 5 syllaben *3f : 2**3f : 2*

2

9

beneden het schema *3a : 1*

1

II. Verzen met optact ontbreken.

*Eerste maat.**1re maat.*

$\underline{\quad}$ 1	2 : 1	3 : 1	1a : 3
$\underline{\quad}$ 1	1	1	1b : 1
$\underline{\quad}$ 4			1
6			

Optact.

1 syllabe	1a : 3	2 syllaben	1b : 1
	2 : 1		1
	3 : 1		
	5		

Boven het schema 0.

Beneden het schema 0.

*Vers 3. 7. Aantal 79. Zonder optact 60. Optact 19.**I. Verzen zonder optact.**Uitgang.*

$\underline{\quad}$ 6	1a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1	2a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 19
$\underline{\quad}$ 21	b. $\underline{\quad}$ ' $\underline{\quad}$ 5	b. $\underline{\quad}$ ' $\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 29	op $\underline{\quad}$ 6	c. $\underline{\quad}$ ' $\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 4		op $\underline{\quad}$ 21
60		
	3a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 20	4a. $\underline{\quad}$ ' ' 3
	b. $\underline{\quad}$ ' $\underline{\quad}$ 2	b. $\underline{\quad}$ ' $\underline{\quad}$ 1
	c. $\underline{\quad}$ ' $\underline{\quad}$ 1	op $\underline{\quad}$ 1
	d. $\underline{\quad}$ ' $\underline{\quad}$ 5	
	e. $\underline{\quad}$ ' $\underline{\quad}$ 1	
	op $\underline{\quad}$ 29	

*Eerste maat.**1re maat.*

$\underline{\quad}$ 3	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$	
$\underline{\quad}$ 41	1a : 3	1a : 1
$\underline{\quad}$ 3	3	2a : 19
$\underline{\quad}$ 12		2b : 1
$\underline{\quad}$ 1		3a : 20
60		41
		2c : 1
		1b : 5
		3c : 1
		3d : 5
		1b : 1
		12

Lengte van het vers.

boven het schema	boven 5 syllaben
$3e : 1$	$3e : 1$
$3d : 5$	$4b : 1$
$3e : 1$	2
$4b : 1$	
8	
	beneden het schema
	$1a : 1$
	$2b : 1$
	2

II. Verzen met optact.

<i>Uitgang.</i>	$1a.$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \\ \text{—} \end{array}$	4	$2a.$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \\ \text{—} \end{array}$	6
$\text{—} \quad 9$	$b.$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \\ \text{—} \end{array}$	5	$b.$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \\ \text{—} \end{array}$	2
$\text{—} \quad 8$			op $\text{—} \quad 9$				op $\text{—} \quad 8$	
$\text{—} \quad 2$			$3a.$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \\ \text{—} \end{array}$	1		
$\overline{19}$			$b.$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \\ \text{—} \end{array}$	1		
					op $\text{—} \quad 2$			

<i>Eerste maat.</i>	<i>Optact.</i>
$\text{—} \quad 10$	1 syllabe 2 syllaben
$\text{—} \quad 9$	$1a : 6$ $1a : 4$
$\overline{19}$	$2b : 2$ $1b : 5$
	$3a : 1$ 9
	$3b : 1$ 11
	10 8

Boven het schema 0.
Beneden het schema 0.

Een verzen. Aantal 152. Zonder optact 110. Optact 42.

I. Verzen zonder optact.

<i>Uitgang.</i>	$1a.$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\left \frac{\text{—}}{\text{—}} \right.$	3	$2a.$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\left \frac{\text{—}}{\text{—}} \right.$	30
$\frac{\text{—}}{\text{—}} \quad 21$	$b.$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\left \frac{\text{—}}{\text{—}} \right.$	17	$b.$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\left \frac{\text{—}}{\text{—}} \right.$	1
$\frac{\text{—}}{\text{—}} \quad 31$	$c.$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\left \frac{\text{—}}{\text{—}} \right.$	1			op $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	31
$\frac{\text{—}}{\text{—}} \quad 51$			op $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	21				
$\frac{\text{—}}{\text{—}} \quad 7$								
$\overline{110}$	$3a.$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\left \frac{\text{—}}{\text{—}} \right.$	47	$4a.$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\left \frac{\text{—}}{\text{—}} \right.$	6
	$b.$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\left \frac{\text{—}}{\text{—}} \right.$	1	$b.$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\left \frac{\text{—}}{\text{—}} \right.$	1
	$c.$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\left \frac{\text{—}}{\text{—}} \right.$	3			op $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	7
			op $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	51				

Eerste maat.

<i>Eerste maat</i>	<i>1ste maat</i>	<i>2de maat</i>	<i>3de maat</i>	<i>4de maat</i>
$\underline{\quad}$ 6	$1a : 6$	$1a : 3$	$2b : 1$	$1b : 17$
$\underline{\quad}$ 81	6	$2a : 30$	$3b : 1$	$3c : 3$
$\underline{\quad}$ 2		$3a : 17$	2	20
$\underline{\quad}$ 20		$4b : 1$		
$\underline{\quad}$ 1	$1c : 1$	81		
110	1			

Lengte van het vers.

boven het schema $3c : 3$	beneden het schema $1a : 3$
$4b : 1$	3
1	

II. Verzen met opmaat.

<i>Uitgang.</i>	<i>1a.</i>	<i>2a.</i>	<i>3a.</i>
$\underline{\quad}$ 9	$\left \underline{\quad} \right \underline{\quad} 1$	$\left \underline{\quad} \right \underline{\quad} 5$	$\left \underline{\quad} \right \underline{\quad} 3$
$\underline{\quad}$ 13	$\left \underline{\quad} \right \underline{\quad} 3$	op $\underline{\quad}$ 9	op $\underline{\quad}$ 13
$\underline{\quad}$ 20			
42			

Eerste maat.

<i>Eerste maat</i>	<i>1ste maat</i>	<i>2de maat</i>	<i>3de maat</i>
$\underline{\quad}$ 17	$1a : 1$	$3b : 16$	$1b : 5$
$\underline{\quad}$ 17	$2a : 8$	$3c : 1$	$1c : 3$
$\underline{\quad}$ 8	$2b : 5$	17	8
42	$3a : 3$		
	17		

Opmaat.

1 syllabe	2 syllaben
$1b : 5$	$1a : 1$
$2a : 8$	$1c : 3$
$3a : 3$	$2b : 5$
$3b : 16$	$3c : 1$
32	10

Boven het schema 0.

beneden het schema 0.

De overeenstemmigen met Vsp. zijn groot en talrijk en betreffen alle trekken, die voor fornyrdslag karakteristiek zijn. De afwijkingen berusten op de verschillende school en de individualiteit der dichters.

Optact.

De dalende beweging van het geheel blijkt uit het geringe aantal optactverzen, — in het geheel 67 op 304. Deze zijn zóó verdeeld, dat vs. 1 er geen heeft; dan volgt vs. 5 met 6 op 34, dan vs. 3.7 met 19 op 79, dan de even verzen met 42 op 152. De behandeling van vs. 1 is dus nog strenger, de toename is gemiddeld minder sterk dan bij Vsp., die begint met 1 op 53 bij vs. 1 en eindigt met 82 op 220 (d. i. meer dan $\frac{1}{3}$) bij de even verzen.

De eerste maat in de vier groepen van verzen.

Wij stellen de vraag, of ook hier gelijk bij Vsp. een regelmatige quantitatieve afname der eerste maat in de door vs. 1, vs. 5, vs. 3.7 en de even verzen gevormde groepen plaats heeft.

Verzen zonder optact.

	<i>1^e maat vs. 1.</i>	<i>vs. 5.</i>	<i>vs. 3.7</i>	<i>som oneven vv.</i>	<i>even vv.</i>
<i>aantal</i>	39	28	60	127	110
<i>verkorting</i>	2	3	3	8	6
<i>verlenging</i>	15	10	13	38	21

Bij de niet talrijke verkortingen gaat de lijn op en neer: de verschillen zijn niet groot. Uit de verlengingen kan men een regel opmaken, gelijkend op dien der Vsp., dat vs. 1 langer eerste maat heeft dan vs. 5, vs. 5 dan vs. 3.7, vs. 3.7 dan de even verzen. Maar de regel is zeer verzwakt en heeft geen groote betekenis. De verhouding der verkortingen die eenigszins in andere richting zou kunnen wijzen, is dan aan secundaire oorzaken toe te schrijven; bij de even verzen hangt het betrekkelijk geringe aantal samen met de vele verkortingen aan het slot.

Verzen met optact.

	<i>1^e maat vs. 1</i>	<i>vs. 5</i>	<i>vs. 3.7</i>	<i>som oneven vv.</i>	<i>even vv.</i>
<i>aantal</i>	0	6	19	25	42
<i>verkorting</i>	0	2	10	12	34
<i>verlenging</i>	komt niet voor.				

De regel, die bij verzen zonder optact uit de verlengingen

bleek, gaat hier op en is zelfs zeer duidelijk. Ook voor de som der verzen met en zonder optact geldt de regel.

	<i>1^e maat vs. 1</i>	<i>vs. 5</i>	<i>vs. 3.7</i>	<i>som oneven vv.</i>	<i>even vv.</i>
<i>aantal</i>	39	34	79	152	152
<i>verkorting</i>	2	5	13	20	40
<i>verlenging</i>	15	10	13	38	21

In procentberekening zijn de getallen voor verkorting $5\frac{5}{39}\%$, $14\frac{1}{34}\%$, $16\frac{2}{39}\%$, $13\frac{6}{79}\%$ (voor de som der oneven verzen dus lager dan het voorgaande getal) $26\frac{1}{38}\%$. Voor verlenging $38\frac{1}{39}\%$, $29\frac{1}{34}\%$, $16\frac{2}{39}\%$, 25% (voor de som der oneven verzen dus hooger dan het voorgaande getal) $13\frac{6}{79}\%$.

De verhoudingen zijn van volkomen denzelfden aard als die der Vsp., alleen minder sterk geprononceerd. De oorzaak dezer verhoudingen is ook hier te zoeken in het rhytme van de strofe, dat aan het eerste vers in de strofe, in de halve strofe, maar bovenal in het verspaar een overwicht geeft.

Verhouding der eerste maat tot de tweede.

De regel, dat de eerste maat zwaarder is dan de tweede, geldt gelijk bij Vsp. voor oneven verzen met en zonder optact, bij de even verzen alleen voor die zonder optact.

Oneven verzen

zonder optact (127).

	<i>eerste maat</i>	<i>tweede maat</i>
<i>verkorting</i>	8	49
<i>verlenging</i>	38 (bovendien 6 „ „)	9 (1 „ „)

met optact (25).

	<i>eerste maat</i>	<i>tweede maat</i>
<i>verkorting</i>	12	22
<i>verlenging</i>	(komt niet voor).	

Even verzen

zonder optact (110).

	<i>eerste maat</i>	<i>tweede maat</i>
<i>verkorting</i>	6	52
<i>verlenging</i>	21	7

met optact (42).

	<i>eerste maat</i>	<i>tweede maat</i>
<i>verkorting</i>	34	22
<i>verlenging</i>	(komt niet voor).	

gewogen door den afkeer van verlengde verzen. Wil men niet in eentonigheid vervallen en ook de door den zin dikwijls geeischte optacten toelaten, dan moet men in verzen, die binnen het schema blijven, veelal een slot op een heffing toelaten ¹⁾.

Het verdient de aandacht, dat de voor Vsp. karakteristieke neiging, om den uitgang \perp in even verzen te gebruiken voor het slot der halve en heele strofen, bij Hym. niet bestaat. Van 30 even verzen op \perp zijn er 9 vierde verzen of slotverzen, terwijl deze uitgang 21 maal bij vs. 2.6 voorkomt. Of men hieruit omgekeerd concludeeren mag, dat deze uitgang aan het slot vermeden is, beslis ik niet, maar indien dit het geval mocht zijn, dan is dat geschied volgens een algemeene tendentie, die voor ieder verspaar geldt en dan aan het slot wat sterker zou optreden. De fijne kunst echter, die een toevallige afwijking gebruikt, om een bijzondere afsluiting te maken, en zoo de afwijking doelmatig doet schijnen, ontbreekt.

Verhouding der tweede maat van het verspaar tot de vierde en de derde.

De verhouding tusschen de tweede en de vierde maat draagt een meer geprononceerd karakter dan bij Vsp., waar deze twee maten ongeveer tegen elkander opwegen. Wel bestaat ook hier een tegenstelling tusschen verzen zonder en met optact: bij de eerstgenoemde is de tweede maat zwaarder, bij de laatstgenoemde de vierde. Maar voor de som der verzen is het resultaat ten gunste der tweede maat, ofschoon het verschil gering is, de tweede maat heeft 71, de vierde 74 verkortingen, beide op 152 verzen. Verlengingen: tweede maat 9, vierde 7. De gemiddelde hoeveelheid taalmateriaal is dus met de accentverhoudingen eenigszins in overeenstemming.

Tegenover de derde maat staat de tweede positief als de zwakkere, zoowel in verzen zonder als met optact.

Verzen zonder optact.

	<i>tweede maat</i>	<i>derde maat</i>
<i>aantal</i>	127	110
<i>verkortingen</i>	49	6
<i>verlengingen</i>	9	21

¹⁾ Bij 27 oneven verzen op \perp volgt 8 maal een optact, waardoor een meerlettergrepige maat ontstaat. — naar verhouding een sterk percentage.

Verzen met optact.

<i>aantal</i>	25	42
<i>verkortingen</i>	22	34
<i>verlengingen</i> komen niet voor.		

<i>Som der verzen.</i>	152	152
------------------------	-----	-----

<i>verkortingen</i>	71	40
<i>verlengingen</i>	9	21

Dit is duidelijker dan in Vsp. en in overeenstemming met de accentverhoudingen ¹⁾.

Lengte van het vers. Verhouding van de oneven tot de even verzen.

Dat het oneven vers zwaarder gebouwd is dan het even vers, kan men reeds op grond van hetgeen p. 77 over de verhouding van de eerste maat tot de tweede gezegd werd, verwachten, en het is ook in overeenstemming met onze ervaring bij Vsp. Het aantal overladen oneven verzen bedraagt 23, dat der overladen even verzen 4. Deze verhouding berust ongetwijfeld op een oud gebruik; bij het west-germ. vers zullen wij haar opnieuw ontmoeten. Het aantal overladen verzen in het geheel (27 op 304) blijft belangrijk ten achter bij Vsp., die er 99 op 448 heeft. Boven 5 syllaben gaan 4 oneven verzen, waarvan ééne in de reeds genoemde gemterpoleerde strofe 37. Beneden het viersyllabig schema blijven 4 oneven en 3 even verzen.

De dichter wijkt dus betrekkelijk zelden, en dan nog maar weinig, van het viersyllabig schema af. Het geheele aantal afwijkingen is 34. Hier kan zieh dus opnieuw de vraag voordoen, of er ook grond is, om deze 34 verzen te emendeeren. Hoe geringer het aantal afwijkingen is, des te grooter is de kans, dat zij op vergissing berusten. En bij de verzen boven 5 syllaben bestaat zeker ook wel grond voor deze meening. Wij zagen, dat van 4 voorbeelden er reeds één in een geïnterpoleerde strofe staat. De drie andere plaatsen zijn 1,7, 14,1, 36,1. De eerste en derde plaats zijn te helpen door schrapping van het pronomen *þeir* resp. *hann*, en wat 14,1 betreft, daar kan *hanom* een toevoegsel zijn. Vs. 1—2 luiden: *Sagðit hanum hugr vel þá er hann sá*. Bij Bugge staan de woorden *er hann sá*

¹⁾ Wanneer men de optacten der even verzen bij de tweede maat van het verspaar telt, worden deze getallen gewijzigd, vgl. over Vsp. p. 69.

in vs. 3, waardoor dit vers onmogelijk wordt en de geheele verdeling onjuist. Ik houd het niet voor onwaarschijnlijk, dat *hannum* toegevoegd is, om met *hugr* te rijmen. Maar de oorspronkelijke rijmsyllaben zijn *Sagðit* en *sá*; de vierde heffing allitereert, en het verspaar luidt dan: *Sagðit hugr vel, þá er hann sá*.

Men kan nu door toepassing van *bragarmál* en schrapping van prononima de meeste vijflettergrepige verzen vierlettergrepig maken. Maar toch geloof ik, dat dat ook hier een verkeerde methode zou zijn. Want wel zien wij, dat deze dichter, wat het aantal syllaben betreft, strenger is dan die van de Vsp., maar hoe zou dat ons het recht geven, waar alle verschillen zich in een meer of min uiten, om aan te nemen, dat wij hier nu met een absoluten regel te doen hebben? Wij hebben daartoe niet alleen geen recht, maar wij hebben ook een bewijs van het tegendeel, en wel hierin, dat die verlengde verzen niet gelijkelijk over de verschillende groepen verdeeld zijn. Waar er 23 onder de oneven verzen staan en 4 onder de even verzen, en waar dit verschil in zwaarte, dat op zich zelf reeds niet toevallig kan zijn, correspondeert met een gelijk verschijnsel in de Vsp. en ook in het Westgermaansch, daar is het duidelijk, dat althans een zeker aantal verlengde oneven verzen van den dichter moet stammen. Het eerst zou men er nog toe kunnen komen, de 4 voorbeelden in even verzen te emendeeren; maar een bewijs, dat men daaraan goed zou doen, is niet te geven. En zoo is het ook met de verkorte verzen. Waar de verkorte vorm historisch bekend en in zijn oorsprong verklaarbaar is, waar onze dichter van lichte verzen houdt, en van de andere zijde in zijn verlengingen toont, zich niet precies aan het viersyllabig schema te houden, daar kan hij ook wel enkele verkorte verzen gebruikt hebben. Het is wel denkbaar, dat deze verkorte verzen in de traditie uit viersyllabige ontstaan zijn, en wanneer dat op taalkundige gronden betoogd kan worden, verdient deze vraag overweging¹⁾, maar de vraag, waar het om te doen is, is niet, of de overlevering geen gebreken heeft, maar of men om zuiver metrische redenen deze verzen mag veranderen. Het gedicht zelf geeft het antwoord, en dat antwoord luidt: neen! Laten wij de 34, of als men wil. 30 afwijkende verzen staan, dan staan er vermoedelijk te veel, maar het heeld van den tekst is juist: een tamelijk streng gedicht met een niet zeer groot aantal onregelmatigheden. Emendeeren wij de 34 afwijkingen weg, dan gaan wij niet alleen te ver, maar wij

1. Het zal trouwens moeilijk zijn, een vers als *dag þann fram* vierlettergrepig te maken, zonder het geweld aan te doen.

stellen ook in de plaats van het juiste beeld der overlevering het onjuiste van een naar zekere abstracties gereglementeerd gedicht, wat Hym. in waarheid niet is.

Ik wil nog op een eigenaardigheid van het gedicht attent maken, namelijk op de veelvuldige betoondheid van pronomina, ook als de zin volstrekt niet verlangt, dat zij op den voorgrond treden. — juist woorden, die de commentaar op Hattatal als onbetoond van de alliteratie uitsluit: 2,7 *Þú* (begrijpelijk). 3,4 *hann*. 3,6 *sér* (allitereert). 3,8 *yðr*. 5,5 *minn* (allitereert, maar draagt geen heffing). 6,4 *vit!* 9,5 *minn* (als 5,5). 13,8 *sinn*. 24,6 *sá fiskr* (*sá* in de heffing). 30,6 *hann* (hier door tegenstelling begrijpelijk). Zie ook nog 4,1 *Nú*.

Ook overigens zijn de hetoningen weinig muzikaal, gelijk de stijl weinig poëtisch is en meer getuigt van virtuositeit en smaak in woordspelingen en onverwachte uitdrukkingen dan van warmte en kleur. De dichter was blijkbaar een michter man, die door zijn stof niet meeegesleept werd, die het formeel beheerscht, maar geen groote visies heeft. Deze kunst reflecteert zich in het rhyme gelijk in stijl en beeldspraak.

Aan bijzondere versierselen is het gedicht niet rijk. Een paar gevallen van kruisalliteratie, die weinig treffend zijn en bijna een toevalligen indruk maken 7,1—2. 10,5—6; onzeker is 26,5—6. Vier gelijke rijmstaven 30,5—6. Syllabenrijm in het vers 34,6 (zeker toevallig).

Het aantal verzen in de strofe is 8. Vier verzen str. 6; ook 17—19, bij Bugge 3 maal 8 verzen, zijn naar mijn opvatting te deelen in 4. 8. 8. 4 verzen, en 25—26 bij Bugge 2 maal 6 verzen, in 4. 8 verzen. 10 verzen str. 11: 6 verzen str. 21. 36. Nergens blijkt, dat de tekst op zulke plaatsen bedorven is.

KVIÐUNÁTTIR.

Wij hebben vroeger gezien, dat in fornyrðislag soms verzen van drie syllaben voorkomen, metrisch volkomen correct, in zoover als drie syllaben twee maten kunnen vullen en er zelfs nog één van die drie voor een optact kan overschieten, rhytmisch afwijkend, inzoover als het geringer aantal lettergrepen een anderen indruk op het oor maakt. historisch begrijpelijk, inzoover als de zinsbouw aanleiding tot hun ontstaan kan geven. Het is in zijn oorsprong een licentie, die tegemoet komt aan de behoeften van de taal. Maar hivyormen, die oorspronkelijk geduld worden, kunnen worden tot

zelfstandige vormen, en als zoodanig zijn zij hieraan te kennen, dat zij niet meer toevallig maar opzettelijk voorkomen. Hoe toont de dichter, dat hij ze opzettelijk gebruikt? Door ze een vaste plaats aan te wijzen. Het is dus geen wonder, dat wij den overgang van een licentie tot een zelfstandigen vorm in de kunstpoëzie aantreffen. Kvidubáttir nu is een wijziging van fornyrðislag in de skalden-poëzie, waar aan het driesyllabige vers een vaste plaats is gegeven.¹⁾ Daar wij hier met kunstpoëzie te doen hebben, is ook de vorm der niet drielettergepige verzen strenger dan in de Edda.

Als voorbeeld behandel ik Egils Sonatorrek. Ik citeer naar Finnur Jónsson's kritische uitgave in de werken van het Samfund til Udgivelse af g. n. Litteratur.

Sonatorrek.

Materiaal enz.

Het gedicht heeft 25 achtregelige strofen. Van str. 16 ontbreken vs. 3—8, van str. 14 vs. 6, van str. 4 de eerste helft van vs. 4. Wij hebben dus 95 even, 97 oneven verzen. 19,6 is onbegrijpelijk, zoowel wat de taal als het metrum betreft (*í aróar grímu*¹⁾; dit vers trek ik af; er blijven dan 94 even verzen.

Tusschen beide strofenhelften is bijna regelmatig een syntactische insnijding, in de meeste gevallen het einde van een volzin.

Bouw der even verzen.

De even verzen zijn regelmatige fornyrðislagverzen; het quantum van 4 syllaben wordt, behalve in de gewone gevallen van oplossing, niet te buiten gegaan. Tweelettergepige daling na lange syllabe is slechts in zeer lichte gevallen toegestaan, tenzij de andere maat eenlettergepig is — dus volgens het bekende compensatiesysteem.

Het verdient de aandacht, dat bijna nergens onzekerheid omtrent de versbetoning bestaat. De dichter heeft zich hierin dus strenge regels opgelegd. Door de strengheid van den bouw is echter het aantal rhythmische mogelijkheden sterk verminderd. De rhytmiek is daardoor minder rijk maar distincter. Feitelijk laten zich 85 van de 94 verzen tot 4 vaste vormen terugbrengen, 9 verzen toonen geringe wijzigingen.

¹⁾ Het beginsel ontmoetten wij reeds p. 65, waar wij in de Vsp. een neiging constateerden, om het als licentie ontstaane vers op $\underline{\text{u}}$ aan het slot eener halve strofe te gebruiken. In plaats van zulk een neiging — d. i. een begin van regulceering — ontmoeten wij in de kunstpoëzie in dergelyke gevallen een vasten regel.

I. Verzen zonder optact (39).

1. Twee dalende tweelettergrepige maten: ¹⁾

a. Rhytme , taalkundig $\underline{\text{a}} \text{ } \underline{\text{a}} \text{ } \underline{\text{a}} \text{ } \underline{\text{a}}$ (34 ²⁾).

b. Rhytme . Deze verkorte vorm komt tweemaal voor ³⁾, op de tweede plaats gerechtvaardigd door grammatischen bijtoon op de tweede syllabe van de eerste maat.

2. Drielettergrepige eerste maat met taalkundig lange eerste syllabe (rhytme in twee ⁴⁾ lichte gevallen met hiaat tusschen de tweede en derde lettergreep, zoodat het verschil met 1a minimaal is.

3. Rhytme (taalkundig $\underline{\text{a}} \underline{\text{a}} \text{ } \text{a}$), één geval ⁵⁾.

II. Optactverzen (55).

1. Uitgaande op een daling 29, en wel:

a. (taalkundig $\underline{\text{a}} \text{ } \underline{\text{a}} \text{ } \underline{\text{a}} \text{ } \underline{\text{a}}$) 11 ⁶⁾.

b. De verkorte vorm (taalkundig $\underline{\text{a}} \text{ } \underline{\text{a}} \text{ } \underline{\text{a}} \text{ } \underline{\text{a}}$) 1 ⁷⁾.

c. en (taalkundig $\underline{\text{a}} \underline{\text{a}} \underline{\text{a}} \text{ } \underline{\text{a}}$) 16 ⁸⁾.

d. Dezelfde met tweelettergrepigen optact 1 ⁹⁾.

¹ Deze twee vormen *a b*, die, wanneer men slechts let op de taalkundige schemata en gelijk bij de behandeling van Vsp. en Hym. geschied is, de hoofdverdeling maakt naar den uitgang, ver niteen liggen, staan, als men op het geheel let, rhythmisch kort bijeen. Zij onderscheiden zich hier slechts door een versnelling van het taalkundig tempo in de tweede maat van 11 *b*, waardoor ruimte voor een rust overblijft. Beide maten zijn in beide vormen tweelettergrepig, maar in *b* is de tweede maat lichter.

² Str. 2,6, 3,6, 5,4, 5,8, 7,6, 8,2, 8,4, 9,2, 9,8, 10,2, 11,4, 11,6, 11,8, 12,4, 12,8, 13,2, 13,4, 15,4, 15,6, 18,2, 18,4, 18,8, 19,8, 20,2, 21,4, 21,8, 22,6, 23,2, 23,6, 24,2, 24,4, 25,2, 25,6, 25,8.

³ Str. 3,4, 8,8.

⁴ Str. 1,2, 10,4.

⁵ Str. 1,4. De zeldzaamheid van dezen vorm is geen toeval. De Arinbjarnarkvida met 24 stroten heeft twee voorbeelden.

⁶ Str. 1,6, 1,8, 2,8, 6,6, 8,6, 9,4, 11,2, 12,2, 14,8, 16,2, 22,4, 16,2 behoort tot *1c*, indien men niet *þaar* maar *þær* leest.

⁷ Str. 15,2, voorzover de *a* in *tean* voor metrisch kort geldt. Dit blijft beneden het normale quantum.

⁸ Str. 3,2, 3,8, 5,6, 6,4, 7,4, 10,6, 12,6, 13,6, 14,2, 14,4, 18,6, 20,6, 20,8, 22,2, 23,4, 24,8.

⁹ Str. 17,4. Mogelijk is dit vers te lezen : maar deze vorm is in dit metrum ook niet gebruikelijk.

2. Uitgaande op een heffing 26, en wel:

a. (taalkundig $(\text{—} \text{—} \text{—} \text{—})$ 24 ¹⁾).

b. De verlichte vorm ($\text{—} \text{—} \text{—} \text{—}$) 1 ²⁾).

c. Dezelfde als a met tweelettergrepigen optact 1 ³⁾).

De 4 hoofdvormen zijn I 1a, II 1a, c, II 2a; van de wijzigingen komen telkens 1 of hoogstens 2 voorbeelden voor.

Het aantal verzen met optact overtreft, in tegenstelling met onze ervaringen bij fornyrdslag, dat der verzen zonder optact. Dat hangt ongetwijfeld samen met de drielettergrepigheid der oneven verzen. Daardoor ontstaat een pauze, die voor optact als aangewezen is. Van deze 55 optactverzen gaan er 26 op een heffing nit, d. i. bijna de helft, en $\frac{1}{4}$ van het geheel.

Verzen boven het preciese quantum: 2 lichte gevallen (I 2 door verlengde eerste maat; indien verlengde optact voor verzwaring geldt, wat bij het kunstmetrum misschien de juiste opvatting is, komen er 2 voorbeelden van deze soort bij (II 1d, II 2c).

Verzen beneden het preciese quantum: 2 lichte gevallen (een der voorbeelden van I 1b ⁴⁾ en II 2b); beide door het optreden van een korte syllabe in de heffing in plaats van een lange.

Voor de meening, dat in de kunstpoëzie een grammatisch korte syllabe wel een halve maat met arsis kan vullen (in het gangbare systeem: voldoende is voor een heffing), is hier dus zeker geen steun te vinden. Deze zeer weinige afwijkingen van het normale quantum zijn laatste overblijfselen van de oude vrijheid.

Bouw der oneven verzen.

Uit de groote massa der voorbeelden blijkt wel, dat de ideale regel is, dat het vers drie syllaben heeft, en wel twee lange betoonde en één minder betoonde, die in het vers in de daling kan staan. Aan dit ideaal beantwoorden volkomen 67 verzen.

Van deze hebben den vorm ($\text{—} \text{—} \text{—} \text{—}$) 43 ⁵⁾).

¹⁾ Str. 2.2, 2.4, 4.2, 4.6, 4.8, 5.2, 6.2, 6.8, 7.2, 7.8, 9.6, 10.8, 13.8, 15.8, 17.2, 17.6, 17.8, 19.2, 19.4, 20.4, 21.2, 21.6, 22.8, 24.6.

²⁾ Str. 25.4.

³⁾ Str. 23.8.

⁴⁾ Str. 3, 4; daarentegen behoort 8, 8 met zwaren bytoon in de tweede syllabe tot een ook in fornyrdslag zeer gewoon type.

⁵⁾ Str. 2.5, 3.1, 4.7, 5.1, 5.5, 5.7, 7.1, 8.1, 10.1, 10.3, 10.5, 10.7, 11.1, 12.1, 12.5, 13.1, 13.5, 13.7, 14.3, 14.5, 15.7, 16.1, 17.1, 17.5, 18.3, 18.7, 19.1, 19.5, 19.7, 20.3, 20.5, 20.7, 21.1, 21.5, 22.1, 22.3, 23.1, 23.7, 24.3, 24.5, 24.7, 25.3, 25.5.

het principe der syllabentelling op den voorgrond treedt, is het aantal voorbeelden uiterst beperkt: het oor eischt slechts drie syllaben, maar de theorie staat er uit traditie op de genoemde wijze vier toe: er zijn er 6, over vier vormen verdeeld, en wel

1. (2 = 2 + 2¹); oplossing van 2 2 = zeer sterke bijtoon in 17,3 op de laatste syllabe, maar dat komt ook bij 2 2 voor, zie p. 86 aanm. 1.

2. (2 = 2 + 2²); oplossing van 2 = 2.

3. (1 geval³); oplossing der tweede heffing in 2 = 2.

4. (1 geval⁴); oplossing der tweede heffing in 2 = 2.

Som der schematisch preciese verzen $43 + 8 + 16 = 5 + 2 + 2 + 1 + 1 = 78$.

Er blijven 19 verzen over met kleine afwijkingen.

Iets beneden het quantum van het driesyllabige vers is de vorm

 = 2 2. Maar daar in de omkeering 2 2 = 2 gelijk gerekend wordt aan 2 =, heeft men zich hier dezelfde gelijkstelling gepermitteerd. Ook hier blijkt, hoezeer de kunstpoezie met rekenstukken werkt, en hoe hier het gevoel voor de beweging van het vers voor syllabentelling en syllabemeting op den achtergrond wijkt. Het aantal gevallen is niet minder dan 10⁵); de vorm schijnt

geheel beoordeeld te worden als gelijkwaardig met (2 = 2).

Iets boven het quantum gaan 3, of, indien men de gevallen van tweelettergrepen optact meetelt, 9 verzen, verdeeld over 3 variëteiten. Wij ontmoeten hier weer laatste resten van de oude vrijheid. De karakteristieke eigenaardigheden zijn:

1. tweelettergrepige tusschending (lichte gevallen met korte eerste syllabe in de daling = 2 2): 2 gevallen⁶.

2. tweelettergrepige optact = 1 = (2 = 2 2): 6 gevallen⁷).

¹) Str. 8,5, 17,3.

²) Str. 18,1, 24,1.

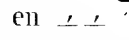

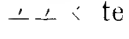

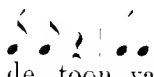
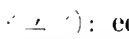
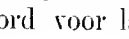
³) Str. 19,3.

⁴) Str. 4,3.

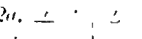
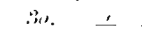

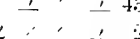
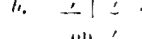
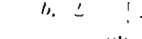

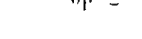

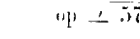

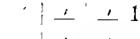
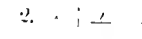
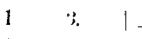
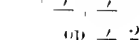

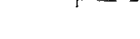

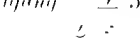
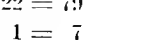
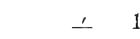
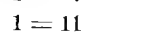

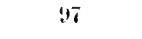
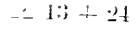

⁵) Str. 2,3, 3,5, 3,7, 5,3, 6,3, 6,7, 7,7, 9,3, 9,7, 17,7.

⁶) Str. 1,1, 6,1.

⁷) Str. 1,5, 2,1, 4,5, 11,3, 23,5, 25,1. Meest syllabengroepen als *crat*, het sterkste geval is 23, 5 *pō hefr*.

3. optact en slotdaling : misschien een contaminatie van en . Eén geval ¹⁾: *En ek ekki*. De dichter heeft *ek* zeker niet zwaar genoeg gevonden, om den vorm te openen en het vers door *en* versterkt. Rhytmisch krijgt men echter . Men kan het vers moeilijk opvatten als (): een heffing op *en* is hier niet waarschijnlijk: de toon van het woord in den zin is te zwak, en aan de andere zijde is het ook te betwijfelen, of *en* in de heffing voor kort kan gelden. Geldt het woord voor lang, dan krijgt men , wat insgelijks het quantum van het driesyllabig vers te boven gaat.

Systematisch overzicht der oneren verzen ²⁾.

1. Str. 9, 1.				
2. Taalkundige schemata.		I. Zonder optact 73.		Uitgang.
1a. 10	2a. 1	3a. 8	 57	
b. 43	b. 5	b. 2	 6	
c. 2	op 6	op 10	 10	
d. 2	op 57		73	
I ^e maat.				
 5	1a: 10	1b: 43	1c: 2	1d: 2
3a: 8	3b: 2	3a: 1	2	2
13	12	44		
I ^e maat.				
 13				
 12				
 44				
 2				
 2				
73				
II. Met optact.				
1a. 16	2. 1	3. 1	Uitgang.	
b. 6	op 1	op 1	 22	
op 22			 1	
			 1	
			24	
I ^e maat.				
 13				
alle voorbeelden.				
				I ^e maat.
				 24
Optact 1 syllabe 18.				
2 syllaben 6.				
Som.				
Uitgang	 57	+	 22	= 79
	 6	+	 1	= 7
	 10	+	 1	= 11
	97			
	Eerste maat			
	 13	+	 24	= 37
	 12			
	 44			
	 2			
	 2			
	97			

misch gevoel. Het poëtisch gebruik berust meer op taalkundige dan op rhytmische studie van het oude gebruik. Dat blijkt ook uit andere bijzonderheden. Wij zagen vroeger, hoe in het oude metrum een rhytmische grond bestond voor het optreden van $\text{—} \text{—} \text{—}$ naast $\text{—} \text{—} \text{—}$. Daarmee is hier de conclusie getrokken, dat ook in den vorm $\text{—} \text{—} \text{—}$ voor de tweede $\text{—} \text{—}$ toegestaan is, ofschoon daarvoor geen rhytmische grond bestaat en de karakteristieke eigenschap van het vers toch eigenlijk bestaat in de verbinding van twee zware syllaben met één lichte, zoodat de vorm $\text{—} \text{—}$ eigenlijk te licht is, en in nog hooger mate geldt dit van $\text{—} \text{—}$ in plaats van $\text{—} \text{—}$, waar zelfs de positie onmiddellijk na een lange syllabe in de heffing of met sterken bijtoon, die bij den vorm, welke ten voorbeeld strekte, de voorwaarde was voor het optreden van — in plaats van — , ontbreekt. Het gevoel voor de ware beteekenis der lichte syllabe in de tweede heffing van den vorm $\text{—} \text{—}$ is dus verloren, maar de waarneming, dat zij voorkomt, bestaat, en van dit gegeven uit heeft men, terwijl men andere vrijheden verbood, een paar nieuwe licenties geschapen, precies omschreven, maar berustend op grammatische reflectie. Het is een soort substitutiesysteem, te vergelijken met dat, wat wij in deze gedichten ook in de omschrijvingen vinden. Maar de reguleering eischt offers: in den versbouw is de breede golfslag van het vrije rhytme, in den zin de rijke inhoud, die de epische gedichten kenmerkt, opgeofferd. Niettemin zijn deze verzen fijn gebouwd, maar zij behooren tot een ander cultuurstadium; de dichters hebben zich nieuwe moeilijkheden geschapen, en zij toonen hun meesterschap in het overwinnen dezer moeilijkheden.

STRENG FORNYRÐISLAG.

Ook in skaldenpoëzie is fornyrðislag gebruikt. En hier vindt men strenge regelmatigheid. Maar men moet zich daardoor niet laten verleiden tot de meening, dat zulke verzen de algemeene vorm zijn of ook maar een oorspronkelijken vorm zouden voortzetten. Integendeel, zij representeren het einde van een ontwikkelingsreeks. Men behoeft slechts de kunstige vormen in Snorris Háttatal door te zien, om dit te verstaan. Afwijkingen komen voor, maar dan als nieuwe regel, die een afzonderlijken vorm schept, geenszins als licentie, die een vrijheid voortzet. Zoo bestaat b.v. str. 71 uit 8 regelmatige vierlettergrepige verzen, maar de even verzen bestaan alle uit twee woorden, die onderling over twee lettergrepen rijmen (*seima geima* enz.). De volgende strofe vertoont

dezelfde kunst, maar met kortstammige woorden (*samir framir*). De vorm der oneven verzen wordt hier dus $\underline{\quad} \underline{\quad}$, maar dan ook zonder uitzondering. In 73 rijmen op die wijze alle verzen, en dus alle syllaben. Daarentegen toonen 98, 99 geen dezer rijnkunsten maar wel 8 regelmatige verzen volgens het vaste viersyllabige schema. Oplossing der heffing is toegestaan, maar anders geen syllabe te veel; *Veit ek* en *þó er* is hier dus zonder twyfel *Veitk* en *þós*. Maar daarom zijn ook dit geen origineele vormen. Men lette slechts hierop, dat in 98 ieder verspaar bestaat uit één vers van den vorm $\underline{\quad} \underline{\quad}$ en één van den vorm $\underline{\quad} \underline{\quad}$, en wel staat altijd de eerstgenoemde vorm voorop, en voor den tweeden vinden wij driemaal $\underline{\quad} \underline{\quad}$ met korte tweede heffingssyllabe: het eene vers, dat in de eerste heffing oplossing heeft en daarom de tweede heffing op een lange syllabe, is dus als een onvolkomenheid te beschouwen: de dichter had liefst overal denzelfden vorm gebruikt. In 99 vinden wij telkens één vers $\underline{\quad} \underline{\quad}$ en één vers $\underline{\quad} \underline{\quad}$: ook dit opzettelijk, maar ook hier een paar kleine onregelmatigheden, die van dit strenge standpunt foutjes zijn maar in oude strofen niet zonden zijn opgemerkt: vs. 1 n.l. heeft in de eerste heffing oplossing ($\underline{\quad}$), en in 7-8 staat $\underline{\quad} \underline{\quad}$ voorop en volgt $\underline{\quad} \underline{\quad}$. Deze strofenvormen zijn door electie ontstaan: de dichter heeft ze uit voorhanden zijnd materiaal willekeurig gemaakt. En gelijk hij uit meerdere viersyllabige vormen er willekeurig twee kiest, zoo heeft hij ook, en zoo hebben anderen die 'streng' fornyrdslag gebruiken, uit verzen van verschillend syllabenaantal willekeurig alleen *dió* gekozen, die vierlettergrepig waren.

MÁLNAÐTTR.

Bij het onderzoek van fornyrdslag bleek, dat het oude metrum aan het getal van vier syllaben niet streng gebonden was. Aan Voluspá toonden wij, dat verzen van vijf syllaben — afgezien van mogelijke oplossing — veelvuldig voorkomen. Voorts zagen wij, dat een syllabe in de daling altijd zekeren toon heeft, en dat het van het taal materiaal afhangt, of deze toon relatief sterk of zwak is. Ook in vierlettergrepige verzen komen sterke bijtonen voor. Maar hoe meer taal materiaal een maat bevat, des te grooter is de kans, dat er ook een sterke bijtoon in zal voorkomen, en bij drielettergrepige maten gaat altijd één der minder betoonde syllaben boven de andere. Indien nu het aantal vijflettergrepige verzen toeneemt, zoodat deze bij voorbeeld de helft of zelfs meer dan de helft van een gedicht innemen, dan zal deze versvorm voor den normalen

gaan gelden, en de vierlettergrepige verzen zijn ten slotte abnormaal. De uiterste consequentie dezer ontwikkeling is een strofe, voor wier verzen vijf syllaben het voorgeschreven quantum is. Zoo- wel de algemeenheid van het in hoofdzaak vierlettergrepige vers als de overgangsvormen tusschen het oude metrum en den vijfletter- grepigen vorm doen vermoeden, dat de laatstgenoemde inderdaad op de hier aangeduide wijze ontstaan is. Men zal dus op grond van zijne origine ook wachten, dat hij twee heffingen zal hebben, één maat van twee syllaben en één van drie, maar in deze een bijtoon. Dit metrum heet *málahátt*. *Háttatal* geeft een voorbeeld: in de Edda hebben drie gedichten, *Atlakviða*, *Atlamál*, *Hamðismál*, dezen vorm. Maar alleen *Atlamál* (Am.) is eenigszins regelmatig, en dit gedicht wordt dan ook aan metrische onderzoekingen ten grond gelegd.

Sievers (Metrik p. 71) schematiseert Am. 3 op de volgende wijze:

<i>horsk vas húsfreyja,</i>	—		— —
<i>hugði at manvili,</i>	—		— —
<i>lag heyrði [hon] orðu,</i>	— —		—
<i>hvat [þeir] á lann mæltu.</i>	— —		—
<i>þá vas vant citri,</i>	— —		—
<i>cildi [hón] þeim hjálpa,</i>	— —		—
<i>skyldu um sæ sigla,</i>	— —		—
<i>en sjölf né komskat.</i>	—		—

De schrapping van pronomina laat ik in dit verband rusten. Wij ontmoeten hier dan — althans in 7 van de 8 gevallen — een deeling van het vers in tweeën, en wel een ‘voet’ van twee en een van drie syllaben. Maar tevens een deeling in vijven, want er wordt gesproken van vijf leden van het vers. Of die vijf, dan of de twee de constitueerende deelen van het vers zijn, wordt niet duidelijk. Maar in elk geval zijn de aangenomen ‘voeten’ weer niet even lang; de drieledige zijn langer dan de tweeledige. Bij de drieledige voeten, die wij tot nog toe in het gangbare systeem leerden kennen, — en —, komt nu nog een derde vorm, dien Sievers veel gebruikt, namelijk — — —, beginnend met een bijtoon, eindigend met een hoofdtoon. In drie van de acht gevallen stooten twee hoofdtönen midden in het vers op elkaar. De oude voet — — — wordt hier nog gedifferentieerd in — — — en — — — (vs. 1 en 2). Daar een voet van den vorm — niet erkend wordt, is in vs. 8 de eerste syllabe buiten de twee voeten geplaatst en voor optact verklaard, maar beide voeten zijn dan tweelettergrepig, en de optact, die in het

systeem van Sievers hij fornyrdslag niet meegeteld wordt, is hier eensklaps een der 5 leden van het vers. Een toon krijgt hij echter niet, zoodat dit vers wel twee hoofdtönen maar geen bijtoon heeft.

Onze verdeeling in tweeën wijkt bij de meeste verzen niet van die van Sievers af. Maar omtrent de beweging van het vers leeren wij uit die verdeeling nog niets.

Wij vragen weer naar de volgende dingen: 1. wat is de ideale (d. i. bij seansie geldende) tijdsindeeling? en in verband daarmee: hoe vallen de versieten? 2. welk quantum van taalmateriaal valt in iedere tijdseenheid, en wat is de accentuatie dezer groepen in proza (het taalaccent)? 3. hoe is de verhouding tusschen deze twee dingen: dekken zij elkander volkomen of niet? Wat is de versvoordracht?

Dat het vers in tweeën valt, kan men reeds te voren verwachten. Wij hebben twee maten, met dien verstande, dat de maatgrens niet met die van het vers behoeft samen te vallen. Vóór de eerste maat kan een optact staan, — of hij er is, valt te onderzoeken, — en aan 't eind van de tweede maat kan plaats overblijven voor een rust of een volgenden optact.

Laat ons, om de vragen niet te eomplicceeren, voorloopig er van uitgaan, dat de schrapping der pronominā met recht is geschied. Wij hebben dan overal, indien wij ook de contracties in vs. 2 en 7 goedkeuren, precies 5 syllaben.

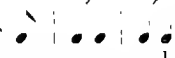
In 5 van deze verzen (3—7) is de natuurlijke verdeeling 3 + 2, en zoo geeft Sievers de groepen ook aan. Maar den ictus richt hij naar de alliteratie in. Zoo krijgen wij driemaal $\underline{\quad} \cdot \underline{\quad}$. Erkennen wij na de vroeger opgedane ervaring, dat een syllabe met sterken bijtoon kan allitereeren, en voorts, dat het versrhythme gemaakt wordt door den regelmatig terugkeerenden ictus, dat dus de icten niet midden in het vers op elkaar kunnen stooten, indien er in het vers nog zwaarwichtige syllaben aan voorafgaan; herinneren wij ons verder de neiging tot dalende beweging bij de on. verzen in het algemeen, en voorts verzen als *ask ceit ek starda*, *þat mun æ uppi*, en vele andere, wier rhythmus zich onmiddellijk opdringt als met dien van deze verzen overeenstemmend, dan kunnen wij niet nalaten, uit al deze gegevens een conclusie te trekken en in al deze verzen den ictus der eerste maat aan de eerste syllabe te geven. Het taalrhythme weerstreeft niet of op zijn hoogst een enkel maal zeer weinig (vs. 7?), maar dan juist genoeg, om kleppermansgeluid te voorkomen. De

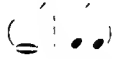

beweging dezer verzen is dus $\acute{\bullet} \bullet \grave{\bullet} | \bullet \acute{\bullet}$. Alle hebben zij een bijtoon op de derde syllabe met uitzondering alleen van vs. 3,

waar Sievers dan ook aan de eerste den hoofdtoon geeft; hier is het rhytme .

Wij beschouwen nu vs. 8. De omstandigheid, dat *sjúlf* alliteert, is nog geen voldoende reden, om deze lettergreep in de heffing te plaatsen. *en* is in poëzie herhaaldelijk betoond. De vraag

is nu, of wij ook hier met een maat te doen hebben. Het taalrhytme, dat *sjúlf* tamelijk sterk boven *en* verheft, verzet zich hier, en men moet zich hier dus afvragen, hoe groot een afwijking van het taalrhytme men in het versrhytme wil aannemen. Nu is hier van beteekenis, dat er vijflettergrepige verzen zijn, ook in Am., waar het volkomen duidelijk is, dat de eerste lettergreep geen heffing kan dragen. Zulk een vers is bv. str. 6, 6: *er Gunnarr*

álfi, waarvoor de eenig mogelijke scansie is (taalkundig $\underline{\quad} \quad \underline{\quad}$). Wij moeten dus den vorm erkennen, en kunnen hem dan ook in str. 3, 8 gerust aannemen. Er blijft dan slechts over, den vorm historisch te verstaan en te zien, hoe hij rhytmisch in het geheel past.

Wat het bezwaar betreft, dat in het vers *er Gunnarr álfi* geen bijtoon van eenige beteekenis voorkomt, is er aan te denken, dat zulk een bijtoon ook krachtens de origine van het vijflettergrepige vers volstrekt niet een onmisbaar bestanddeel van dit vers is. De bijtoon in het vers heeft zich uit twee omstandigheden ontwikkeld, en wel 1. den grammatischen bijtoon, die ook in vierlettergrepige verzen kan voorkomen, wanneer een zware syllabe, bv. een tweede compositielid, in de daling staat, maar die voor den verderen bouw van het vers geen groote beteekenis heeft, 2. de vergelijking der twee zwakker betoonde syllaben in drielettergrepige maten, waarvan altijd ééne in verhouding tot de andere een bijtoon heeft, ofschoon deze zwak kan zijn. Slechts de omstandigheid, dat in *málahátt*-verzen bijna altijd een drielettergrepige maat voorkomt, brengt mee, dat hier ook in de meeste gevallen een bijtoon aanwezig is. Maar gelijk in *fornýrdislag* één syllabe een maat kan vullen en $\underline{\quad} \mid \underline{\quad}$ dus metrisch — ofschoon niet rhytmisch — gelijkwaardig kan zijn met $\underline{\quad} \mid \underline{\quad}$, zoo kan in *málahátt* $\underline{\quad}$ optreden in plaats van $\underline{\quad}$. En gelijk in *fornýrdislag* het rhytmisch gevoel een compensatie voor de weggelaten syllabe verlangt, omdat het vers toch ook een soort eenheid is, en het niet voldoende is, dat de tijdsruimte gevuld wordt — wat door $\underline{\quad} \underline{\quad}$ () volkomen geschiedt — maar men krijgt of of , zoo is het ook hier.

Waar de eerste maat twee syllaben heeft, zal in zeer regelmatigē málabáttir de behoefte aan een vergoeding gevoeld worden, en deze vergoedingssyllabe komt er vóór of er achter, dus of . Deze verzen correspondeeren dus niet met zoogenaamde *A* in fornyrdislág, maar met die, welke men gewoon is *C* en *D* te noemen. — De beoordeeling blijft dezelfde, wanneer men, evenals bij fornyrdislág, in optactverzen de toegevoegde syllabe aan het begin als primair aanziet, en het verschijnsel aldus formuleert: bij optactvormen wordt in regelmatige verzen een syllabe in de volgende maat gesyncopeerd.

Het resultaat is echter, dat, waar het oor gewend is aan een driesyllabige maat met bijtoon, zulk een maat hier ontbreekt. Doch ook deze afwijking wordt in vele gevallen gecompenseerd, als men let op het verband met het vorige vers. Dit gaat, op zich zelf beschouwd, uit op $\underline{\text{—}}$, d. i. . Maar daar de volgende optact bij de tweede maat van dit vers behoort, krijgt men *hier* drie syllaben, en door de vergelijking met de lichtere syllabe van den optact wordt de voorafgaande lettergreep eenigszins omhooggedreven en krijgt een bijtoon. Uit $\text{—} \text{—} \text{—}$ wordt $\underline{\text{—}}$, d. i. of .

Wat zien wij dus? Het verspaar heeft twee driesyllabige maten, het geheel hmidt

16, 5—6): *gloft var ok Gláunorr, er Gunnarr átti*

(of 3, 7—8): *skyldu um sár sigla en sjólf né komskut*

resp.

De verzwaaring van het eerste tweetal maten gaat gepaard met verlichting van het tweede, precies als in tallooze voorbeelden in fornyrdislág. Een regel is dit echter hier evenmin als ginds. De oude málaháttir is nog een vrij vers, niet aan preciese voorschriften gebonden, en met name de onderlinge verhouding der verzen is door geen enkelen regel bepaald. Een optact kan ook volgen op een drielettergrepigen tweeden voet, zoodat de maat vier lettergrepen krijgt. Twee gevallen zijn hier te onderscheiden, die ik terstond door voorbeelden toelicht:

1. Am 40, 3—4
- varr at vætugi, er varð at regna*

De eerste maat heeft hier twee syllaben, de tweede voet van het eerste vers drie, — te samen vijf. Bij die drie komt de een-lettergrepige optaet van het tweede vers, zoodat de som vier wordt. In plaats van 2 maten met 3 syllaben en 2 met 2 krijgen wij dus 1 met 4 en 3 met 2. Evenzoo 44, 5—6: *skutu | skarpliga oc | skjoldum | hlífðuz*.

2. Am. 43, 3—4
- enn erut | óbúnir ok | hofum einn | feldan,*

d. i. (*enn* heeft zinaccent: *hofum* heeft oplossing). Hier heeft het eerste vers 6 syllaben, en wel $2 < 3$; de tweede maat krijgt nu een plus, maar dit plus is een gevolg van de grootere lengte van het eerste vers. ¹⁾ Het quantum voor de tweede maat is hetzelfde als in het vorige geval, maar de twee eerste maten te samen krijgen $3 + 4$ tegenover $2 + 4$ in de onder 1 genoemde voorbeelden ²⁾.

Op gelijke wijze verhoudt het zich met de zeldzamere optaeten in oneven verzen. Ook deze behooren bij de laatste maat van het vorige vers. Dat zij zeldzamer zijn, vindt als bij fornyrdslag zijn verklaring hierin, dat het verband tusschen verzen, die een paar vormen, inniger is dan tusschen de versparen onderling, en dat hier dus meer zwaktonige vormwoorden optreden. Voorbeeld Am. 2, 6—8: *stríddi sér | harðla, af | bragði boð | sendi at | kvæmi brátt | mugar*; 5 maten van 3 syllaben; pas de zesde heeft er 2. Neemt men vs. 7—8 apart als een geheel, dan valt de optaet van vs. 7 er buiten.

Ik keer tot str. 3 terug en wel vs. 1 en 2. De vraag is, of de deeling hier $3 + 2$ is of $2 + 3$. Over het algemeen bestaat bij málaláttir een sterke voorliefde voor drielettergrepige eerste maat, maar het rhytme $2 + 3$ komt toch dikwijls genoeg voor. Verzen als 37, 5—6: *hómlur slítautu, hár brotautu* kunnen niet anders gelezen worden: de tweede syllabe der hier voorkomende verbaalvormen kan niet in de heffing staan, ook niet onmiddellijk na een voorafgaande heffing. Het is dus in hoofdzaak een vraag van taalrhytme, hoe de woorden *hús-fregja* en *mançili* in het vers te deelen zijn. Bijkomstige overwegingen kunnen de zaak niet uitnaken. Dat in vs. 1 *hús*-allitereert, bewijst

¹ Over verzen van meer dan 5 lettergrepen zie beneden pag. 100 vv.

² In de maat *hofum einn* is te letten op het allitereren van een syllabe met bytoon, wat, gelijk reeds uit de voorbeelden in str. 3 bleek, ook bij málaláttir zeer dikwijls voorkomt.

niet, dat de syllabe in de heffing staat, want ook in *málaháttir* is, gelijk wij reeds zagen, alliteratie buiten de heffing mogelijk; de voorbeelden laten zich gemakkelijk vermeerderen (zie ook hieronder). Dat de tweede syllabe van *mauciti* grammatisch kort is, is ook geen gegeven, dat den doorslag geeft: gelijk in *fornyrdislag* is in *málaháttir* een maat van den vorm $\underline{\text{—}}$ na een syllabe met sterken bijtoon niet zeldzaam. Voorbeelden — tevens voor alliteratie in het midden der maat — zijn 33,4 *ef hana at gdr | lygi*; 70,8 *sem þú sjólf | vilir*; 93,3 *carða vín | lygi*; 56,8 *jé opt srikinn*. In al deze voorbeelden zou een andere verdeling dan 3 (1. 2) \div 2 met het taalrhytmie volkomen in strijd zijn.

Onder deze omstandigheden hel ik sterk over tot de meening, dat ook vs. 1. 2 te lezen zijn: *Horsk var hús- | freyja; hugdi at mann- | citi*. De vraag is maar, of samengestelde nomina met één-lettergrepig eerste lid nitsluitend kunnen gebruikt worden met heffing op de eerste syllabe. Dat laat zich moeilijk volhouden. Wij hebben ook vroeger gevallen ontmoet, waar de deeling duidelijk een andere is; zie boven p. 43 over het vers *meu meiu- | seara*. Wel geldt voor nominale composita over het algemeen de regel, dat de hoofdtoon op het eerste lid valt, maar vooreerst is deze regel niet zóó absoluut, dat niet nog in alle moderne Germaansche talen uitzonderingen voorkomen. Voorts is er aan te denken, dat composita van ouds twee accenten hebben, en dat de ontwikkeling van den hoofdtoon en het onderordenen van één accent aan het andere een langzaam proces is, dat zeker in de oudheid nog niet zulk een voortgang had gemaakt als heden. Dubbele vormen als *Áleifr* en *Óléifr* wijzen ook op dubbele accentuering. Nog heden is in het IJslandsch het accent van het tweede lid van *húsfreyja* zelfstandiger dan in het Nederlandsch dat van het tweede lid van *huiscrouw*. Tweelettergrepige tweede leden schijnen ook zelfstandiger te zijn dan eenlettergrepige; althans komen tweelettergrepige nominale composita niet dikwijls voor met heffing op de tweede syllabe, wat trouwens zijn grond hierin kan hebben, dat in zulk een geval een syllabe aan het vers zou ontbreken. Eindelijk is er aan te denken, dat de positie eener syllabe in het midden der eerste maat een zóó zware kan zijn, dat de metri-sche ondergeschiktheid aan de volgende syllabe weinig, en zeker niet hinderlijk, in het oor valt, vooral wanneer in de eerste helft der maat twee syllaben staan, die sneller gesproken worden en dus maken, dat de syllabe in quaestie naar verhouding een groote tijdsruimte krijgt. Op de beteekenis dezer positie berust het dan ook, dat zulke syllaben zoo dikwijls allitereeren (vgl. ook het groot aantal verzen van den vorm $\underline{\text{—}} \underline{\text{—}} \text{—}$ met allitererende tweede syllabe

in fornyrdislaggiedichten als Hym.). Door deze betoning komen beide leden van het compositum op den voorgrond, wat dikwijls voor den zin van beteekenis is. Zie o. a. nog met adjectiva 8,3 *unz* | *þótti full-* | *drukkit*. 29,6 *at* | *munim skamm-* | *æir*, waar toch *-æir* eerder een maat vult dan *munim*¹⁾.

Een metrische — niet uitsluitend taalkundige — schematisceering der strofe toont, hoeveel rustiger hare beweging is bij mijne opvatting dan bij de gebruikelijke. Ik geef hier een voorstelling van het rhytme der strofe volgens de beide opvattingen. Erkennen wij, dat de icten aan het begin der maten staan en dus een nieuwe maat beteekenen, dan krijgen wij volgens Sievers' betoning bij vs. 3—8 den volgende gang²⁾:

lag heyrði hon orð-a, heit (þeir) á laun mæltu; þá var vant vitr-i,

vild-i (hon) þeim hjalpa; skyldu um sæ sigla, en sjölf né komskat.

Volgens mijne betoning:

lag heyrði hon orð-a, heit (þeir) á laun mæltu; þá var vant vitr-i,

vildi hon þeim hjalpa; skyldu um sæ sigl-a, en sjölf né komskat.

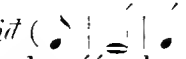
Kortere verzen. Indien de vijflettergrepigheid van *málahátt* niets anders is dan een min of meer principieele doorvoering van eene licentie, die reeds in het oude metrum bestond, dan kan het ook geen verwondering wekken, wanneer wij in gedichten in *málahátt*

¹⁾ Uit de talloze voorbeelden in fornyrdislagverzen haal ik hier de volgende aan:

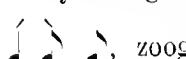

H. Ha. I 9, 8: *hadd bláðrekinn*. 14, 8: *ett qvernúnis*. 16, 4: *ðisr sudreunar*. 22, 7: *hadr handmaeyar*. 29, 4: *hefu þinglupa*. 38, 2: *skess eithygra*. 53, 12: *hætt andakæm*. II, 11, 3: *snot seundhaugr*. 19, 3: *betr gunnfuna*. 44, 9: *hendr orsedlar*. Vkv. 1, 7: *deostir sudreunar*. 10, 1: *sat a herþalli*. 25, 7: *stó hann brjóðstungur*. 8: *sembr Þóðeillu* (7—8 kruisalliteratie, 2 syllaben met bytoon allitereerend. Hyndl. 28, 5: *Audr dýpa'vildga*. 30, 2: *Bars afþeggr*. Bijzonder belangrijk zijn Guðr I, 10, 5, 7: *funn ek hús- | qnat...* en *hús- | þregga*, waar de tegenstelling onmiddellijk aanwijst, welke de juiste betoning is. Rgm. 16, 7: *manat egnarar*. Brot. 2, 8: *enn þalltraa*. Brot. 13, 3: *hatt herþgladr*. 18, 5: *hee herþgladr*. *Hatt* en *hee* kunnen hier geen optact zijn maar toch ook geen maat vullen. Onder deze voorbeelden zijn weer een aantal, waar een syllabe buiten heffing allitereert. In alle krijgt men een zeer onnatuurlijke verdeeling, wanneer men het eerste lid van het compositum in de heffing plaatst.

²⁾ Vs. 1—2 laat ik, daar zij bij deze vraag niet op den voorgrond treden, terzijde.

verzen van vier lettergrepen vinden. Immers de metra der Edda zijn niet streng geschematiseerd. Zoo is dan ook het geval. Zelfs in Am., het meest regelmatig gedicht in málahátt, komen zulke verzen herhaaldelijk voor. Zij leveren tevens een onmiddellijk bewijs, dat het vers inderdaad *tree* heffingen heeft, en niet drie, een opinie, waartoe anders de bijtoon aanleiding zou kunnen geven. Anders zouden de viersyllabige verzen niet meer in het schema passen. Voorbeelden: Am. 4,7 *um fjórð Lima*. 7,5 *két þá Gunnarr.*¹⁾ 20,2 *sjá þá róðru*. 20,8 *lítr hver ráða*. 53,3 *óttu alla*. 86,11 *greipt*

gleip stóran. 34,4 *ok sigr árníð* (). Een overgangsvorm met vijf syllaben maar daaronder één korte heffingssyllabe komt

herhaaldelijk voor: 15,3 *bryti hár logi* () 20,7 *lokit því létu*. 6,3 *kona kapps gálig*. 17,2 *bryti upp stokka*. 26,3 *þyti af þjósti*. 59,3 *skeríð ór hjarta*. Hier is het rythme wel

, maar wat het taal materiaal betreft, zijn het volkomen fornyrðislagverzen. Eigenaardig is ook 44,5 *skutu skarpliga* () , zoogenaamde D). Daarentegen is 46,3 *hláðin halsmenjum* .

Veel talrijker nog zijn de voorbeelden in andere gedichten. Met name Atlakviða is rijk aan korte verzen. Reeds dadelijk het eerste verspaar 1, 1—2: *Atli sendi ór til Gunnars*; tweemaal . 5, 5—6 *stórar meidmar ok staði Danpar*. 7, 4 *hjolt ór gulli*. 7, 10 *komín ór holl Kjárs* (oplossing). 11, 1 *Ulfr mun ráða*. Drie-syllabig 7, 2 *sverðu full*. Niettemin is het metrum málahátt, en het is zeer goed te zien, waar werkelijk fornyrðislag optreedt. Dit is het geval in str. 19, 5 vv. 20. 26. 27. 28, 3—6. 31, 32, 1—4, lange stukken met vier syllaben, zelfs wisselend met drie (31, 3 *er skriðinn var*. 19, 5 *scá skal fræn*). Het is van beteekenis, dat deze stukken ook op grond van andere overwegingen voor jonger moeten worden gehouden. Daarentegen zijn eenige strofen, wier metrum juist op de grens staat, ook kritisch eenigszins anders te beoordeelen (zie mijne Untersuchungen über die Nibelungensage dl. 3 p. 42 en den commentaar op Akv. in mijne uitgave; nog manuscript).

¹⁾ Men verbaast zich over de vrijmoedigheid, waarmee uitgevers zulke verzen *niet causa* emendeeren. Gering vooral plakt er maar heel woorden tusschen. 4, 7 wordt er bygedicht *þarri*. 7, 5 *ferð*; 20, 2 kan *séum* in plaats van *sjám* volstaan. 20, 7 is het *líðu* in plaats van *lítr*. En zoo voort in het oneindige.

Soortgelijke toestanden vinden wij bij Hamdismál. Str. 1 behoort niet tot het gedicht. Maar 2. 1—1 zijn geheel fornyrdislág; hier treden zelfs 3 syllaben op. De overeenstemming met het begin van Akv. kan de vraag wekken, of de dichters ook opzettelijk met deze beweging hun gedichten inzetten, ook wanneer daarna málabáttir volgt. Vs. 5 heeft 5 syllaben, maar 8 heeft er weer 3 met oplossing. Menging ook in str. 3. 4. 5 (5, 5: ˘ ˘ ˘ | ˘ ˘). 6 en elders.

Langere verzen. In het viersyllabige metrum komen verzen van vijf lettergrepen zeer veelvuldig, en van zes niet zelden voor. Zoo is ook in het vijsyllabige metrum een grooter quantum niet buiten-gesloten. Integendeel. En het verschijnsel is niet beperkt tot verzen met pronomina, die men naar welgevallen schrappen kan: in vele gevallen kan het vers slechts met geweld geëmendeerd worden. Alle denkbare vormen komen voor.

1. Optact bij verzen, die ook zonder optact reeds het volle quantum hebben (gelijk in fornyrdislág): Am. 2,7 *af brayði boð sendi* opt. ˘ 3 ˘ 2 (niet 2 ˘ 3). 6, 4 *ok kraddi þú báta* opt. ˘ 3 ˘ 2. Zoo 5. 4 (de syllabe met metrischen bijtoon allitereert). 24. 4 opt. ˘ 3 ˘ 2. 9, 10, waar te lezen is *vant var* in plaats van *var vant*, opt. ˘ 3 ˘ 2. Zoo 49, 6.

2. Verlengde eerste maat.

1 syllaben: 1, 1 *Frétt hefir öld ófá*. Men kan wel voor *hefir* lezen *hefr*, maar in het licht van andere gevallen wordt dit zeer onzeker. 2, 4 *átti hana þó hyggja*. 4, 1 *Rúnar nam at rísta* (natuurlijk schrapt Gering *at*). Onder de maten met 4 lettergrepen zijn er met korte heffingssyllabe; theoretisch kan men dan spreken van drie, maar rhytmisch toch niet: 11, 8 *botit í sinn þetta*; zoo 12, 7. 19, 3. 24, 2. 61, 2 *e. a.* Wanneer *kona kapps gálig* vijflettergrepig zal heeten, dan zijn deze verzen zeslettergrepig. 60, 7—8 *nú erum scá súrir, at þú mátt sjalfr valda*.

Dit laatste vers (8) levert een goed voorbeeld op, waaraan men zien kan, hoe onverschillig die lichte vormwoorden zijn. In de eerste maat moet *sjalfr*, dat allitereert, in het midden vallen: de waarde is dus ˘; voor *at þú mátt* blijft de waarde ˘ over; *mátt* gaat boven *þú*, dus deelt *mátt* dit gedeelte van de maat in tweeën: de waarde is ˘. Voor *at þú* blijft ˘ over, dus ˘ ˘. De syllabe in de heffing heeft hier slechts ˘, maar dat doet niets ter zake, daar het dragen der heffing een zaak van expiratiekracht is en niet van duur. Van de andere zijde is er ook niet het minste bezwaar,

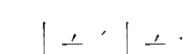
overigens een zeer vergaand geval; 8, 1 (5 + 2). S, 2 (5 of 4 + 2). Deze en de volgende verzen zijn zeer wild; hier is wel het uiterste gepraesteerd, wat mogelijk is, zonder den versvorm te doen uiteenspatten. Ik zou 8, 3 *varinn váðum heidningja* willen lezen

 allitereert), en S, 4 *hygg ek at hon vqrant byði*

 De voordracht is hier zeker metrisch sterk verlangzaamd, taalkundig versneld. Daarna loopen de verzen weer gemakkelijk in vs. 5 (3 + 3), 6 (4 + 2). 7 (3 + 2). 8 (opt. + 2 + 3).

STRENGE MÁLAHÁTTIR.

Málaháttir is ook door skalden gebruikt. In Háttatal staat eene strofe als voorbeeld, zonder toelichting, maar het is gemakkelijk te zien, dat de regel der 5 syllaben streng is doorgevoerd. Het metrum is dus gestiliseerd evenals fornyrdslag en kviðuháttir gestiliseerd zijn (kviðuháttir is trouwens bijna uitsluitend skaldisch). De strofe luidt:

<i>Mundak mildingi,</i>		2 + 3
<i>Jars Mara hlmi</i>		opt. + 2 + 2
<i>flottak fjögur kvæði,</i>		4 + 2
<i>flutón stórgjafar;</i>		3 + 2
<i>hvar viti áðr ortu</i>		3 + 2
<i>með vðra hætti</i>		opt. + 2 + 2
<i>með of menglút</i>		3 + 2
<i>maðr und himinsskautum</i>		4 + 2

De mogelijkheden van het oude málaháttirvers zijn hier in hooge mate beperkt. Drie verzen zijn 3 + 2. In de eerste maat heeft de derde syllabe den bijtoon. Deze syllabe laat gelijk in het oude metrum toe, dat een grammatisch korte heffingssyllabe volgt, wat hier tweemaal het geval is. Zelf is zij grammatisch lang; zij kan ook opgelost worden; men krijgt dan 4 + 2, wat in twee andere verzen voorkomt. Andere gevallen van 4 + 2 zijn er echter niet. Eenmaal komt 2 + 3 voor; de tweede maat toont, gelijk in de oude verzen, sterk toonverschil tusschen de heffingssyllabe en de syllabe met bijtoon. Tweemaal optact, waarop twee regelmatige

tweelettergrepige maten volgen. Verzen beneden of boven het voorgeschreven quantum komen niet voor.

LJÓÐAHÁTTR.

De benaming *ljóðahátt* is sedert Rask algemeen in gebruik. Uit de oudheid is zij niet overgeleverd. Sievers heeft getraeht, den naamvorm *ljóðshátt*, die boven de eerste strofe van Rognvalds Hattalykill staat, in gebruik te brengen, maar heeft geen aansluiting gevonden. Gestiliseerd komt eene strofe voor in Hattatal (str. 100), en daarop volgt de variatie *galdratal* (str. 101).

Ljóðahátt wordt in de Edda veel gebruikt, en wel voor gedichten in gesprekken. Vertellend is maar ééne strofe in Vafþrúsnismál. Het metrum heeft groote variabiliteit, en zonder twijfel bestaan hier belangrijke individueele verschillen. Maar ook verschillen, die met den stijl samenhangen. In plechtige taal, aan 't slot van strofengroepen, treden soms zeer in het oog vallende variaties op. Men mag dit niet alles in één statistiek samenvatten en daaruit regels abstraheeren voor wat moet en wat mag. Er zijn dingen, die soms gepermitteerd zijn, maar niet altijd. In den grond hebben wij weer, en in hooger mate dan bij fornyrðislag, met meerdere metrische vormen te doen, die zekere eigenaardigheden gemeen hebben en daarom onder één naam gaan.

De eenvoudige vormen.

De gewone ljóðaháttstrofe bestaat uit 6 verzen en is te deelen in twee helften, wier bouw in hoofdzaak hetzelfde schema volgt.

De twee eerste verzen vormen een paar, dat groote overeenkomst toont met de versparen in fornyrðislag. Het derde heeft zijn eigen vorm.¹⁾

Vers 1 en 2 hebben regelmatig twee heffingen en vullen dus — met de bekende beperkingen — twee maten. Maar zij onderscheiden zich van fornyrðislagverzen hierdoor, dat het aantal syllaben in de afzonderlijke maten veel sterker wisselt, en dat in zeer veel gevallen beide verzen ook onderling in dit opzicht sterk uiteenloopen. In vs. 2 is optaet zeer gewoon.

Wil men zich door statistiek een oordeel vormen over de eigenaardigheden van een bepaalden vorm, dan is het het beste, één

¹⁾ Waar aanleiding bestaat, de verzen door bijzondere benamingen te onderscheiden, gebruik ik de termen 'enkel vers' resp. 'kort vers' ('verspaar', 'lang vers'. Het 'lange vers' is dus het 3e en 6e. De benaming 'vollzeile' past heel slecht, daar juist een eigenaardigheid van het vers is, dat het niet vol is. 'Lang vers' voor 'verspaar' is ongeschikt, daar wij de verbinding der twee enkele verzen tot één vers niet erkennen.

gedicht te gelijk te onderzoeken, en wel een, dat in hooge mate een eenheid uitmaakt. Het langste gedicht in ljóðahátt, Flávamál, is hiertoe niet geschikt, want deze spreukenverzameling is zeker het werk van een aantal dichters. Ook Grímnismál, dat onder 54 overgeleverde slechts 10 of 11 echte strofen heeft, is voor zulk een doel niet te gebruiken. Zeer bruikbaar daarentegen is Vafprúðnismál, en daarom leg ik dit aan het hier volgend onderzoek ten grond.

Vafprúðnismál.

Materiaal.

Het gedicht heeft in de uitgaven 55 strofen. Maar str. 40 is met uitzondering van vers 1 een maaksel van de uitgevers. 40, 1 is wel niet oud, maar dit geldt ook van enkele andere verzen. Van str. 27 ontbreekt de eerste helft: str. 55 bestaat uit 3 halve strofen; 38 en 13 hebben in de tweede helft 5 verzen, t. w. twee versparen en een slotvers; str. 42 heeft 7 verzen, waarvan de twee laatste voorloopig zijn op te vatten als een verdubbeld slotvers. Nemen wij dit alles in aanmerking, dan zijn er 111 eerste, 110 tweede ¹⁾, 109 derde verzen.

Vers 1 en 4.

Schemata.

I. Verzen zonder optact 84 (85).

<i>Uitgang.</i>	<i>1a.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	9					
$\text{—} \quad 17$	<i>b.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	1	<i>2a.</i>	—	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	1	
$\text{—} \quad 4$	<i>c.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	2	<i>b.</i>	—	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	3	
$\text{—} \quad 57$	<i>d.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	3				op —	4
$\text{—} \quad 2$	<i>e.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	2					
$\text{—} \quad 4 \quad (5)$				op —	17				
$\text{—} \quad 84 \quad (85)$									
	<i>3a.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	2	<i>4.</i>	—	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	2	
	<i>b.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	3				op —	2
	<i>c.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	16					
	<i>d.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	3	<i>5a.</i>	—	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	1	
	<i>e.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	20	<i>b.</i>	—	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	1	
	<i>f.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	2	<i>c.</i>	—	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	2	
	<i>g.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	11	<i>d.</i>	—	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	(1)	
				op —	57			op —	4 (5)

¹⁾ Het verschil in aantal tusschen de eerste en tweede verzen wordt veroorzaakt door str. 40, 1. Ik geef hieronder de getallen met uitsluiting van dit vers en daarnaast tusschen haakjes die, waarbij het vers is meegeteld.

Eerste maat.

<i>I^e maat.</i>				
$\underline{\quad}$ 3	$3a : 2$	$3b : 3$	$1a : 9$	$1b : 1$
$\underline{\quad}$ 3	$5a : 1$	$\underline{\quad} 3$	$2a : 1$	$3d : 3$
$\underline{\quad}$ 27	$\underline{\quad} 3$		$3c : 16$	4
$\underline{\quad}$ 4			$5b : 1$	
$\underline{\quad}$ 27			27	
$\underline{\quad}$ 2				
$\underline{\quad}$ 16 (17)	$1c : 2$	$3f : 2$	$1d : 3$	$1e : 2$
$\underline{\quad}$ 2	$2b : 3$	$\underline{\quad} 2$	$3g : 11$	$\underline{\quad} 2$
84 (85)	$3e : 20$		$4 : 2$	
	$5c : 2$		(5d : 1)	
	27		16 (17)	

Boven het viersyllabig schema: $1d : 3$ $1e : 2$ Beneden het schema: $1a : 9$ $3e : 20$ $1b : 1$ $3f : 2$ $2a : 1$ $3g : 11$ $3a : 2$ $4 : 2$ $3b : 3$ $5b : 1$ $\underline{\quad} 16$ $5c : 2$ $5d : (1)$ *II. Verzen met opluct (26).*

43 (41)

<i>Uitgang.</i>				
$\underline{\quad}$ 13	<i>1a.</i>	$\underline{\quad}$ 1	<i>3a.</i>	$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 1	<i>b.</i>	$\underline{\quad}$ 2	<i>b.</i>	$\underline{\quad}$ 4
$\underline{\quad}$ 11	<i>c.</i>	$\underline{\quad}$ 7	<i>c.</i>	$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 1	<i>d.</i>	$\underline{\quad}$ 1	<i>d.</i>	$\underline{\quad}$ 3
26	<i>e.</i>	$\underline{\quad}$ 2	<i>e.</i>	$\underline{\quad}$ 1
		op $\underline{\quad}$ 13		op $\underline{\quad}$ 11

$\underline{\quad}$ 1	$\underline{\quad}$ 1
op $\underline{\quad}$ 1	op $\underline{\quad}$ 1

Eerste maat.

<i>I^e maat.</i>				
$\underline{\quad}$ 7	$1a : 1$	$3c : 2$	$1b : 2$	$1d : 1$
$\underline{\quad}$ 2	$3a : 1$	2	$1c : 7$	$1e : 2$
$\underline{\quad}$ 14	$3b : 4$		$2 : 1$	$\underline{\quad} 3$
$\underline{\quad}$ 3	$4 : 1$		$3d : 3$	
26	$\underline{\quad} 7$		$3e : 1$	
			14	

Optact.

1 syllabe.	2 syllaben.
$1b : 2$	$1a : 1$
$1d : 1$	$1e : 7$
$3a : 1$	$1e : 2$
$3c : 2$	$2 : 1$
$3d : 3$	$3b : 4$
$\overline{9}$	$3e : 1$
	$4 : 1$
	$\overline{17}$

Boven het 4-syllabig schema (indien optact geldt voor één syllabe): $1d : 1$

Beneden het schema.	
$1a : 1$	$1e : 2$
$\overline{1}$	$3d : 3$
	$3e : 1$
	$\overline{7}$

Wat het eerst in het oog valt, is het groote aantal variaties; er zijn er in dit naar verhouding regelmatige gedicht niet minder dan 30 (31). Gelijk in fornýrdislág heeft de dalende beweging de overhand, maar er is hier een sterk verschil tusschen vs. 1 en 4. Van 110 (111) verzen beginnen er 54 (55) met een heffing, 26 met een optact. Maar onder deze optacten staan er 5 in vs. 1, 21 in vs. 4. Tweelettergrepige optact 1 in vs. 1, 16 in vs. 4. Bij vs. 4 heeft de tweelettergrepige optact verre de overhand boven den eenlettergrepigen, (16 : 5) en de verhouding van het aantal optacten tot het aantal verzen is hier ook 21 : 57. Dit verklaart zich hiernit, dat de tweede strofehelft veelal de gedachte van de eerste voortzet, en dat dikwijls in een bijzin. Rhytmisch maakt het den indruk, alsof na de rust, waarop de eerste strofehelft eindigt, een nieuwe aanloop gedaan wordt, en er is dan ook een samenhang tusschen dezen optact en het slot der halve strofe op een heffing. Voor vs. 1 geldt dit niet, daar de nieuwe strofe een formatie op zich zelf is. De verhouding is wel anders dan bij fornýrdislág, waar vs. 5 ook meer optacten heeft dan vs. 1, maar toch nog een zeer gering aantal (in de Hymiskvida in 39 strofen 6 optacten in vs. 5, géén in vs. 1; in Vsp. op 53 str. 1 optact in vs. 1, 7 in vs. 5).

Uitgang. Van 54 (55) verzen zonder optact gaan er 17 uit op \perp , 4 op \angle . In het midden der maat sluiten er dus 21. Deze uitgang is dus volstrekt niet gezocht maar komt toch betrek-

kelijk veel voor. Telt men hierbij 13 $\underline{\text{—}}$ en 1 $\underline{\text{—}}$ onder 26 optactverzen, dan is de som 35, dat is bijna $\frac{1}{3}$. Het grootste contingent heeft de uitgang $\underline{\text{—}}$ <: 57 zonder, 11 met optact; samen 68. Op $\underline{\text{—}}$ < < gaan 2 verzen uit; verlengde tweede maat hebben slechts 4 (5) optactlooze verzen; alle $\underline{\text{—}}$ < ¹⁾. Den afkeer van verlengde tweede maat deelt het vers met het fornyrdslagvers: de betrekkelijk vele verkorte maten hangen samen met het zeer groote aantal optacten in vs. 2—5.

Eerste maat. Bij de verzen zonder optact loopt het aantal syllaben van 1 tot 4 ($\underline{\text{—}}$ < < < <). De normale maat $\underline{\text{—}}$ < heeft naast $\underline{\text{—}}$ < < het grootste aantal (27) maar blijft achter bij het aantal verlengde maten, indien men deze samentelt (47 [48]). Van deze komt $\underline{\text{—}}$ < het meest voor (27); dan volgt $\underline{\text{—}}$ < < < (18 [19]) ²⁾. Verkortingen zijn betrekkelijk zeldzaam (6, nl. 3 $\underline{\text{—}}$ en 3 $\underline{\text{—}}$). Bij optactverzen gaat de eerste maat niet boven $\underline{\text{—}}$ < < uit; het getal is gering (3); het gewone is $\underline{\text{—}}$ < (14), maar verkorting komt meer voor dan bij de verzen zonder optact (7 $\underline{\text{—}}$, 2 $\underline{\text{—}}$ >; som 9 op 26). De verhoudingen doen denken aan het fornyrdslagvers: alleen is er grotere neiging tot het extreme: 50 (51) verzen boven, en 17 beneden het viersyllabig schema toonen, dat de grotere beweeglijkheid, die het ljóðaláttvers kenmerkt, reeds aan vs. 1. 4 eigen is. De overlange verzen zijn bijna alle verzen met verlengde eerste maat (2 [3] met verlengde eerste en tweede, één met alleen verlengde tweede, 4 met optact en twee normale maten); van de verkorte hebben 11 verkorte tweede bij normale eerste, 5 verkorte eerste bij normale tweede maat, één optact en verkorting van beide maten. Van de eerstgenoemde 11 zijn er 7 aan elkander gelijk (*Fiqlt ek fór*).

Onder de 20 verzen van den vorm $\underline{\text{—}}$ < < | $\underline{\text{—}}$ < hebben er 7 bijaceent op de derde syllabe, dus het rythme $\dot{\text{—}} \text{—} \text{—} | \text{—} \text{—}$. 5 van deze (11,1. 13,1. 15,1. 17,1 22,1) zijn kleine variaties van hetzelfde vers. De 2 andere zijn 7,1 en 41,1.

De verhouding van de eerste tot de tweede maat is inconstant. Verlenging van één van beide vereischt niet verkorting van de andere. Bij de optactlooze verzen staan van 47 (48) verlengde eerste maten 10 vóór een verkorte tweede (aantal van deze 21), 35 vóór een normale tweede (aantal van deze 59), 2(3) voor verlengde tweede (aantal 4[5]). Verkorte eerste met verlengde tweede komt

¹⁾ In de twee verzen op $\underline{\text{—}}$ < < (36, 1. 38, 1) en één op $\underline{\text{—}}$ < < (40, 1) is de genoemde uitgang het gevolg van het inzetten van een driesyllabig telwoord in een vaste formule.

²⁾ Van deze zijn 10 geringe variaties van dezelfde formule: *Seydu þat et* + een telwoord.

slechts éénmaal voor: daarentegen vijfmaal verkorte eerste met normale tweede. Hier geldt dus het bekende compensatiesysteem niet; eer schijnen deze getallen aan te duiden, dat de beweging, die aan het begin wordt ingezet — snel of langzaam — gaarne door het geheele vers wordt volgehouden.

Voor de som van verzen met en zonder optact blijven de verhoudingen van gelijken aard; slechts worden de getallen wat minder sprekend, daar bij de eerstgenoemde bijna geen verlengde maten voorkomen (slechts 3 eerste).

Vers 2 en 5.

Schemata.

I. Verzen zonder optact (12).

<i>Uitgang.</i>	1. $\frac{\text{—}}{\text{—}} \cdot \frac{\text{—}}{\text{—}} \mid \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{2}{2}$	2. $\frac{\text{—}}{\text{—}} \cdot \frac{\text{—}}{\text{—}} \mid \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{2}{2}$
$\frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{2}{2}$	op $\frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{2}{2}$	op $\frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{2}{2}$
$\frac{\text{—}}{\text{—}} \cdot \frac{2}{2}$		
$\frac{\text{—}}{\text{—}} \cdot \frac{8}{8}$	3. $\frac{\text{—}}{\text{—}} \cdot \frac{\text{—}}{\text{—}} \mid \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{8}{8}$	
$\frac{12}{12}$	op $\frac{\text{—}}{\text{—}} \cdot \frac{8}{8}$	

Eerste maat.

$\frac{\text{—}}{\text{—}} \cdot 12$

Beneden het schema.

1 : 2
2 : 2
4

Boven het schema.

3 : 8
8

II. Verzen met optact (95).

<i>Uitgang.</i>	1a.	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \mid \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{1}{1}$	2a.	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \mid \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{4}{4}$
$\frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{26}{26}$	b.	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \mid \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{4}{4}$	b.	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \mid \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{11}{11}$
$\frac{\text{—}}{\text{—}} \cdot \frac{64}{64}$	c.	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \mid \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{8}{8}$	c.	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \mid \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{10}{10}$
$\frac{\text{—}}{\text{—}} \cdot \frac{8}{8}$	d.	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \mid \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{13}{13}$	d.	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \mid \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{2}{2}$
$\frac{95}{95}$		op $\frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{26}{26}$	e.	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \mid \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{9}{9}$
			f.	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \mid \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{15}{15}$
	3a.	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \mid \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{1}{1}$	g.	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \mid \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{8}{8}$
	b.	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \mid \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{2}{2}$	h.	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \mid \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{3}{3}$
	c.	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \mid \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{1}{1}$	i.	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \mid \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{1}{1}$
	d.	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \mid \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{3}{3}$	j.	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \mid \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{1}{1}$
	e.	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \mid \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{1}{1}$		op $\frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{64}{64}$
		op $\frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{8}{8}$		

Eerste maat.

<i>1^e maat.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
$\underline{\quad}$ 32	<i>1a</i> : 1	<i>3d</i> : 3	<i>1b</i> : 4	<i>2j</i> : 1
$\underline{\quad}$ 4	<i>2a</i> : 4	<i>3e</i> : 1	<i>1c</i> : 8	1
$\underline{\quad}$ 61	<i>2b</i> : 11	$\underline{\quad}$ 4	<i>1d</i> : 13	
$\underline{\quad}$ 1	<i>2c</i> : 10		<i>2e</i> : 9	
$\underline{\quad}$ 98	<i>2d</i> : 2		<i>2f</i> : 15	
	<i>3a</i> : 1		<i>2g</i> : 8	
	<i>3b</i> : 2		<i>2h</i> : 3	
	<i>3c</i> : 1		<i>2i</i> : 1	
	32		61	

Optact.

1 syllabe.	2 syll.	3 syll.	4 syll.	5 syll.
<i>1b</i> : 4	<i>1a</i> : 1	<i>1d</i> : 13	<i>2d</i> : 2	<i>2j</i> : 1
<i>2a</i> : 4	<i>1c</i> : 8	<i>2c</i> : 10	<i>2h</i> : 3	1
<i>2e</i> : 9	<i>2b</i> : 11	<i>2g</i> : 8	$\underline{\quad}$ 5	
<i>2j</i> : 1	<i>2f</i> : 15	<i>3c</i> : 1		
<i>3a</i> : 1	<i>3b</i> : 2	<i>3e</i> : 1		
19	<i>3d</i> : 3	33		
	40			

Boven het 4-syllabig schema: 0, indien de lange optacten voor één syllabe tellen; telt men het aantal lettergrepen der optacten, dan zijn er een aantal.

Beneden het schema (onder dezelfde voorwaarde) *1a* : 1.

1

Dat deze verzen gansch anders gebonwd zijn dan vs. 1 en 4, blijkt onmiddellijk uit de optactverhoudingen en uit den uitgang. 98 verzen hebben optact, 12 niet. Van deze 12 hebben 8 den vorm $\underline{\quad} \underline{\quad} | \underline{\quad} \underline{\quad}$. 7 van deze 8 zijn gelijk; dus hebben wij hier feitelijk met slechts 2 verschillende verzen te doen. Beide (3,2 en 1,2) behooren tot een bijzonder strofentype — met anaphorisch parallele verzen —, waar gelijkheid in begin met het voorafgaand vers regel en daarom optact onmogelijk is. Deze 2(8) verzen zijn ook de eenige met verlengde tweede maat. De vier andere verzen zonder optact zijn alle verkorte verzen met verkorte tweede maat. Men kan dus wel zeggen, dat optact regel is.

De uitgang. Aan het einde van het vers vinden wij 25 maal

(2 maal zonder optact, 26 maal met optact) $\underline{\text{—}}$, 66 maal ($2 + 64$) $\underline{\text{—}}$, 8 maal $\underline{\text{—}}$, 8 maal $\underline{\text{—}}$. Op 110 verzen hebben er dus 94 verkort slot. De 8 (feitelijk 2) verzen op $\underline{\text{—}}$ zijn de reeds hierboven genoemde, die tot een afzonderlijke formatie behooren. Dus staan over deze 94 verkorte uitgangen slechts 8 niet verkorte, en wel op $\underline{\text{—}}$. Bezien wij deze verzen nader, dan blijkt, dat in 4 gevallen (str. 2,5. 3,5. 33,2. 38,7) de groep $\underline{\text{—}}$ het tweede lid van een compositum is. Blijkbaar geldt hier dezelfde regel, dien Bugge bij het lange vers heeft waargenomen, dat $\underline{\text{—}}$ als tweede compositielid — dus zonder hoofdtoon — metrisch met $\underline{\text{—}}$ gelijk gesteld kan worden. Dat wil dus zeggen, dat $\underline{\text{—}}$ hier niet ♩ maar $\text{♩} \text{♩}$ is. Het rythme van 3,5 is dus $\text{♩} | \underline{\text{—}} | \text{♩} \text{♩}$; het vers eindigt in het midden van de maat.

Er blijven dan 4 verzen op $\underline{\text{—}}$ over, waar $\underline{\text{—}}$ voorafgaat en het taalkundig schema, in fornyrdslag zoo zéér gewoon, is ($\text{♩} \text{♩} | \underline{\text{—}} | \underline{\text{—}}$). Blijkbaar is deze vorm hier niet geliefd. Het natuurlijke rythme is voor dezen vorm $\text{♩} \text{♩} | \text{♩} \text{♩} | \text{♩} \text{♩}$. Maar uit de groote massa der voorbeelden blijkt, dat het slot in het midden der maat regel is. Nu kan men wel $\underline{\text{—}}$ metrisch verkorten tot $\text{♩} \text{♩}$, maar de tegenstelling tot de voorafgaande maat, waar $\underline{\text{—}} = \text{♩} \text{♩}$ is, maakt dat toch niet waarschijnlijk. Deze 4 verzen, maar deze ook alleen, wijken dus in uitgang van al de overige af.

De eerste maat. De eerste maat is in de 12 verzen zonder optact en in 61 met optact, samen 73, normaal ($\underline{\text{—}}$). Verlengd is maar één exemplaar met eenlettergrepigen optact en uitgang $\underline{\text{—}}$, verkort zijn er 36, waarvan 32 $\underline{\text{—}}$, 4 $\underline{\text{—}}$. De verkorte vormen staan alleen voor twee-, de normale ook voor eenlettergrepigen uitgang. ²⁾

De optact. In tegenstelling met vs. 1. 4 is niet alleen optact zoo goed als regel, maar hij is ook veel zwaarder dan in deze verzen. Bij vs. 1. 4 gaat hij niet boven 2 syllaben en meer dan $\frac{1}{3}$ heeft er één (9 over 17). Bij vs. 2. 5 heeft 2 syllaben insgelijks de meerderheid, namelijk 40, maar dan komt 3 syllaben met 33, dan 1 syllabe met 19, en eindelijk nog 4 syllaben 5 maal en éénmaal 5 syllaben. ³⁾

¹⁾ Vs. 1. 4 kennen twee voorbeelden, beide met éénlettergrepigen optact.

²⁾ Het éne voorbeeld $\text{♩} \text{♩} | \underline{\text{—}} | \underline{\text{—}}$ (6, 5) is gemakkelijk tot $\text{♩} \text{♩} | \underline{\text{—}} | \underline{\text{—}}$ te herleiden.

³⁾ Dit voorbeeld (55, 5) eischt echter bijna gebiedend contractie tot 4 (*maelta ek minna*).

Er bestaat een onloochenbaar verband tusschen den regelmatig optredenden optact in vs. 2. 5 en den tamelijk veelvuldigen uitgang vóór het slot, ja bij een derde der voorbeelden op de helft der maat van vs. 1. 4. Het blijkt, dat het verband tusschen deze paren veel inniger is dan in fornyrdislag. Een belangrijk stuk van het tweede vers valt in de tweede maat van het eerste, en daar de tweede verzen bijna zonder uitzondering in het midden der tweede maat sluiten, terwijl het eerste vers geen optact heeft, is de groep ook verkort. Het schema hiervoor wordt zoodoende:

d. w. z. drie en halve maat, waarop een rust volgt.

Bij dezen stand van zaken is het niet ondenkbaar, dat de optact van vs. 2. 5 soms reeds valt in het midden van de vorige maat. Hij zal dan in staat zijn, een betrekkelijk sterken toon te dragen. En het ligt voor de hand, dat hij dan ook de alliteratie zal kunnen dragen, even goed als de zware syllabe in de thesis in het midden der eerste maat of der tweede, wanneer deze tot het eerste vers behoort. Dit is ook inderdaad het geval. In Vafpr. vind ik de volgende voorbeelden:

Str. 41, 1—2 *Allir einherjar Óðins tinnum í*

Ó- staat hier in volkomen dezelfde positie als *ein*, dat insgelijks allitereert, en grammatisch staat Ó- zeker niet achter bij *her-*¹⁾. Bevestigd wordt deze opvatting door

Str. 19, 1—2: *Fróðr ertu nú, gestr! fardu á bekk jótuns.*

far allitereert. Maar als wij het woord een heffing geven, krijgen wij een intonatie, die met den zin in strijd is, en een versvorm, die voor dit gedicht in vs. 2. 5 onmogelijk is, nl. 2×3 syllaben zonder optact. *fardu á* staat dus in den optact, en de optact allitereert.

Het treft ook, dat in deze meerlettergrepige optacten herhaaldelijk een niet gering verschil in accentuatie tusschen de lettergrepen is

¹⁾ Str. 41 behoort, gelijk ik elders in bijzonderheden hoop aan te toonen, oorspronkelijk niet in dit verband thuis. *hvar ífar* in **R** is een mislukte poging, om de volgende verzen in het verband te doen passen, maar bij deze poging is de oudere lezing, die **A** bewaart: *Allir einherjar Óðins* verloren gegaan. Alleen als antwoord op een vraag het zich een zinaccent op *Óðins* en *tinnum* beide verledigen. Anders hangt het van den samenhang af, welk der beide woorden een accent moet hebben. De accentueering van *tinnum* en *í* is meer in overeenstemming met het gebruik in Vafpr.

waar te nemen. Het is niet onwaarschijnlijk, dat zulke sterker be-
toonde syllaben in den optact den bij-ictus van het midden der
voorgaande maat dragen. Een paar voorbeelden zijn 2, 2 *mùnda*.
4, 5 *hrars* het accent is niet sterk maar gaat boven de volgende
syllabe uit, terwijl de derde weer iets meer heeft). Wij vinden dus
de gewone toonverdeling naar het principe van deeling in tweeën:

(Eti për dugi, hrars pu skalt, Alblafotr!)

(met \approx is hier de sterkere, met \backslash de zwakkere bijtoon aangegeven).

Men kan de voorbeelden naar welgevallen vermeerderen.

Vers 3 en 6.

Van de 109 verzen zal ik er eerst 88 bespreken, die aan de
metrische interpretatie minder moeijelijkheden in den weg leggen
dan de overige. Het hier te verkrijgen resultaat kan dan van dienst
zijn voor de verklaring der 21 voorloopig ter zijde gelaten verzen.

Schemata.

1. Verzen zonder optact (72).

<i>Uitgang.</i>	<i>1a.</i>		<i>2a.</i>	
\approx 21	<i>b.</i>	\approx 9	<i>b.</i>	\approx 1
\approx 51	<i>c.</i>	\approx 1	<i>c.</i>	\approx 4
72	<i>d.</i>	\approx 5	<i>d.</i>	\approx 21
	<i>e.</i>	\approx 1	<i>e.</i>	\approx 3
	<i>f.</i>	\approx 1	<i>f.</i>	\approx 5
	<i>g.</i>	\approx 1	<i>g.</i>	\approx 1
	<i>h.</i>	\approx 1	<i>h.</i>	\approx 1
	<i>i.</i>	\approx 1	<i>i.</i>	\approx 1
	op \approx 21		<i>j.</i>	\approx 4
			op \approx 51	

Voorlaatste maat.

<i>2° maat.</i>			
\approx 15	<i>2a</i> : 10	<i>1a</i> : 1	<i>1f</i> : 1
\approx 48	<i>2b</i> : 1	<i>1b</i> : 9	<i>1g</i> : 1
\approx 9	<i>2c</i> : 4	<i>1c</i> : 1	<i>1h</i> : 1
72	15	<i>1d</i> : 5	<i>1i</i> : 1
		<i>1e</i> : 1	<i>2i</i> : 1
		<i>2d</i> : 21	<i>2j</i> : 4
		<i>2e</i> : 3	9
		<i>2f</i> : 5	
		<i>2g</i> : 1	
		<i>2h</i> : 1	
		48	

Eerste maat.

<i>Eerste maat</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
<i>1</i> = 2	<i>1f</i> : 1	<i>1a</i> : 1	<i>1b</i> : 9	<i>1c</i> : 1
<i>2</i> = 1	<i>2f</i> : 1	1	<i>2a</i> : 10	<i>2b</i> : 1
<i>3</i> = 11	2		<i>2d</i> : 21	<i>2e</i> : 3
<i>4</i> = 5			<i>2f</i> : 1	5
<i>5</i> = 15			11	
<i>6</i> = 1				
<i>7</i> = 3	<i>1d</i> : 5	<i>1h</i> : 1	<i>1e</i> : 1	<i>2h</i> : 1
<i>8</i> = 1	<i>1g</i> : 1	1	<i>1i</i> : 1	1
<i>9</i> = 72	<i>2c</i> : 1		<i>2g</i> : 1	
	<i>2f</i> : 5		3	
	15			

II. Opluchterzen (16).

<i>Uitgang.</i>	<i>1a.</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
<i>1</i> = 14	<i>b.</i>	1	1	1	1	2	2	1	2
<i>2</i> = 2	<i>c.</i>	1	1	1	1	1	1	1	2
<i>3</i> = 16	<i>d.</i>	1	1	1	1	1	1	1	2
	<i>e.</i>	1	1	1	1	1	1	1	2
	<i>f.</i>	1	1	1	1	1	1	1	2
	<i>g.</i>	1	1	1	1	1	1	1	2
	<i>h.</i>	1	1	1	1	1	1	1	2
		op	2	14					

Tweede laatste maat.

<i>2^e maat.</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
<i>1</i> = 2	2	2	<i>1a</i> : 2	<i>1g</i> : 2
<i>2</i> = 11	2		<i>1b</i> : 1	<i>1h</i> : 1
<i>3</i> = 3			<i>1c</i> : 1	3
<i>4</i> = 16			<i>1d</i> : 1	
			<i>1e</i> : 2	
			<i>1f</i> : 1	
			11	

Eerste maat.

<i>1e maat.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad} :$	$\underline{\quad} \quad \underline{\quad}$	$\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad}$	$\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad}$
$\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad}$	2	$1a : 2$	$1b : 4$	$1d : 1$	$1e : 2$
$\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad}$	9	$\underline{\quad} \quad \underline{\quad}$	$1c : 1$	$\underline{\quad} \quad \underline{\quad}$	$1f : 1$
$\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad}$	1		$1g : 2$		3
$\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad}$	3		$2 : 2$		
$\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad}$	1		$\underline{\quad} \quad \underline{\quad}$		
	$\underline{\quad} \quad \underline{\quad}$		9		
	16				

Optact.

2 syllaben	$1c : 1$	1 syllabe	alle overige : 14
	$1f : 1$		
	2		

Deze verzen onderscheiden zich van vs. 1. 4 en 2. 5 hierdoor, dat zij, afgezien van den eventueelen optact, 3 maten hebben. De percentage der optactverzen (16 op 88) is niet groot, maar toch voldoende, om te toonen, dat hij niet vermeden is. Hij behoort niet tot de structuur van het vers, maar in de regelmatige pauze na vs. 2 is er voldoende ruimte voor, en waar er taalkundige gronden voor zijn optreden bestaan, maken de dichters geen bezwaar. Het syllabenaantal overschrijdt het getal 2 niet.

Uitgang. Er komen slechts drie uitgangen voor. De meest gebruikelijke is $\underline{\quad} \quad \underline{\quad}$ (51 + 14 = 65), daarnaast 21 $\underline{\quad}$ (in optactlooze verzen), eindelijk 2 $\underline{\quad} \quad \underline{\quad}$ (in optactverzen). Deze twee zijn tweede leden van composita (1, 3, 45, 3) en te beoordeelen als de 4 overeenkomstige voorbeelden in vs. 2. 5. Het rythme is hier dus, gelijk bij $\underline{\quad} \quad \underline{\quad}$, $\underline{\quad} \quad \underline{\quad}$, en alle verzen sluiten dus in het midden der derde maat.

De tweede maat. Ook deze heeft drie vormen. Het rijkst gerepresenteerd is de normale vorm $\underline{\quad} \quad \underline{\quad}$ (48 + 11 = 59), daarnaast de verkorte $\underline{\quad}$ (15 + 2 = 17), het minst de verlengde $\underline{\quad} \quad \underline{\quad}$ (9 + 3 = 12); deze naar verhouding het meest bij de optactverzen. De verkorte maat komt alleen vóór tweelettergrepigen uitgang voor.

De eerste maat. Deze is de beweeglijkste. Bij verzen zonder optact gaat hij van $\underline{\quad}$ tot $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad}$, bij optactverzen van $\underline{\quad}$ tot $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad}$. De normale vorm $\underline{\quad} \quad \underline{\quad}$ is verreweg in de meerderheid (44 + 9 = 53), daarnaast 5 + 1 $\underline{\quad} \quad \underline{\quad}$. De verlengde vormen (20 + 4) hebben een sterk overwicht over de verkorte (3 + 2).

Ook hier, gelijk bij vs. 1. 4 komen verlengde eerste maten herhaaldelijk in verbinding met verlengde tweede maten voor.

Eene afzonderlijke bespreking vereischt in de eerste plaats het elfmaal (20, 3 enz.) voorkomende vers *ok (ef) þú Vafprúðnir vitir*. De uitgang is gelijk bij de groote meerderheid der verzen 2, d. i.

♩ ♩. Maar het begin en het midden van het vers veroorzaken moeilijkheden. A priori is drieërlei scansie mogelijk, en wel:

ef þú Vafprúðnir vitir

(1) ˘ ˘ | ˘ | ˘ ˘ | ˘

♩ ♩ | ♩ | ♩ ♩ | ♩ ♩

of (2) ˘ ˘ | ˘ ˘ | ˘ ˘ | ˘

♩ ♩ | ♩ ♩ | ♩ ♩ | ♩ ♩

of (3) ˘ ˘ | ˘ ˘ | ˘ ˘ | ˘

♩ ♩ | ♩ ♩ | ♩ ♩ | ♩ ♩

De naam *Vafprúðnir* komt ook voor vs. 1,3. 2,6. 3,5. 6,1. Op al deze plaatsen is de naam over twee maten verdeeld ¹⁾. Op de twee eerstgenoemde plaatsen en naar het schijnt ook op de derde neemt het woord twee heele maten in. Daarmee vervalt wel scansie 2 met driesyllabige tweede maat, die buitendien zeldzaam is. Scansie 3 is mogelijk en kan steun vinden aan 6, 1; *ef* staat dan in de heffing. Maar het woord eischt in den zin geen toon, en de analogie met 2, 6 (insgelijks een lang vers) noopt toch wel, om *ef þú* als optact op te vatten. Het eenige verschil is dan, dat 2, 6 één en 20, 3 twee syllaben in den optact heeft. Ik meen dus te moeten lezen ♩ ♩ | ♩ | ♩ ♩ | ♩ ♩.

Aan het slot van str. 42 staan in plaats van één zesde vers twee verzen. Indien beide regelmatige zesde verzen zijn, dan moet 42, 6

segir þú et sannasta wel gelezen worden ♩ ♩ ♩ ♩ | ♩ ♩ en *sannasta* betoond worden als *Vafprúðnir*, *Hoddmímis*. Vs. 7 *enn alstinni jötnun* is dan ♩ | ♩ | ♩ ♩ | ♩ ♩.

Hiertegen echter is in te brengen, dat de tweede syllabe van

¹⁾ Bij 6, 1 alleen kan men twijfelen, daar bij verdeling in tweeën *Vaf-* aan het einde van de maat komt. Maar 4 + 2 is in vs. 1 zooveel gewoner dan 3 + 3 — een tweede drieletteregpige maat met zóó zware tweede syllabe komt in het geheel niet voor — dat men toch aan de genoemde scansie de voorkeur moet geven. Over metrischen bijtoon op eerste leden van composita zie boven p. 96 v.

sannasta toch moeilijk met die van *Hoddmimis* gelijkgesteld kan worden en de slotheffing dragen, en wat vs. 7 betreft, dat 1, 6 heeft: *við þann ena alsvinna jöfum*, waar *alsvinna* niet twee maten maar één maat vult. Het schijnen dus geen regelmatige zesde verzen te zijn, en de vraag doet zich voor, of wij hier niet met een variatie te doen hebben, te weten twee verzen met twee heffingen in plaats van het gewone vers, dat er drie heeft. Het is een rhetorische plaats in het gedicht, waar voor een variatie, bestaande in een langeren vorm wel aanleiding kan zijn. Het schema ware dan

vs. 7:

vs. 8:

Er zou een dubbel alliteratiesysteem zijn: één voor beide verzen (*seg- sann- vinn-*), één voor vs. 8 alleen (*all- jöt-*).

De vraag is alleen, of de mogelijkheid van zulk een variatie erkend moet worden. Ik kom hierop terug.

Er blijven nog 9 verzen over, die in ander verband besproken worden.

Het verband der verzen in de ljóðaháttstrofe. Wij hebben aan Vafprúðnismál gezien, en dit wordt door talloze andere strofen bevestigd, dat vs. 1—2 en 4—5 van ljóðahátt een in den regel verkort verspaar vormen. vs. 2, 5 eindigen in 98 onder 110 gevallen in de eerste helft van de tweede maat, de vierde van het verspaar, terwijl van de 12 afwijkende gevallen nog 8 tot een bijzonderen strofevorm behooren. De talrijke, zoo goed als regelmatig voorkomende optacten van vs. 2, 5 behooren tot de tweede maat van vs. 1, 4, welk vers dus ook reeds in een groot aantal gevallen verkort is. Op vs. 2, 5 echter volgt een rust, die slechts hier en daar ten deele gevuld wordt door den optact van vs. 3, 6; onder 88 verzen vonden wij 16 voorbeelden ¹⁾. Hier bestaat dus tegen den optact geen principieel bezwaar, maar gewenscht is hij toch zeker niet, daar hij doorgaans ontbreekt. Op deze plaats schijnt de rust dus goed te doen; de verkorting van het verspaar mag in het oor vallen. Deze behandeling van vs. 1—2 en 4—5, wier verband inniger is dan dat der versparen in fornýrðslag, een verband, dat zijn duidelijk-te uiting vindt in de verkorting van het verspaar aan het einde, maar met behoud van de door de rhytmiek gecischte vier maten, daar de tweede helft der vierde maat niet wegvalt maar door een pauze wordt ingenomen, — deze behandeling geeft ons ook den sleutel in de hand tot recht begrip van

¹⁾ Tellen wij de 11 p. 115 besproken gevallen mee, dan zijn er, indien wij het vers juist lezen, wat niet geheel zeker is, 27 optacten op 99 verzen.

vs. 3 en 6. Dit vers is naar mijn meening een formatie, die dezelfde ontwikkeling heeft doorgemaakt als vs. 1—2, 4—5, maar die op denzelfden weg een stap verder is gegaan. Dit vers representeert dus twee verzen, tusschen welke de scheiding is opgeheven en waar de verkorting verder gaat dan in vs. 1—2. Hier is de geheele vierde maat afgevallen, en bovendien de tweede helft van de derde maat. Deze sterke verkorting brengt van zelf mee, dat de rest van wat eenmaal vs. 4 (en 8) was, niet meer als een zelfstandig vers wordt gevoeld. De waarde van dit 1^e en 8^e vers zou bij de bestaande verkorting niet meer zijn dan 2 of 2' met of zonder optact; de voorafgaande heffing immers is de tweede van het lange vers en zou, indien men twee verzen laad, tot het eerste vers van het paar behooren. Maar gelijk na vs. 2 het ontbrekende deel door een rust wordt aangevuld, zoo moet men hier hetzelfde aannemen. Deze rust duurt niet een halve, maar anderhalve maat. Anders zou men een deeling der halve strofe in zevenen krijgen, wat hoogst onharmonisch klinken zou. Slechts wanneer de tweede helft der strofe met een optact begint, — en in Vatpr. telden wij er 21 tegenover 5 in vs. 1. — daar valt deze in de vierde maat van vs. 3. De rust na vs. 6 komt in aanmerking als rhetorische slotpauze; zij wordt duidelijk gehoord en kan precies gemeten worden bij directe voortzetting van de voordracht in de volgende strofe.

Str. 26 is dus, als volgt, te lezen:

Segðu þat et fjórða, allz þik fróttu kreita, ef þú Vafffróttu

vitr, hvatna vetr um kom eða varmt smár fyrst met frótt regin?

Het is hier de plaats, om de vraag te bespreken, of inderdaad het getal heffingen in vs. 3 en 6 zonder uitzondering 3 is. Men kan met recht zeggen, dat dit getal in zulk een overweldigende meerderheid van voorbeelden voorkomt, dat er geen twijfel aan is, of dit is de regel. En daar komt nog het volgende bij. Vs. 3 en 6 toonen hun karakteristieken vorm juist aan het einde, en de be-

doeling is, dat dit constante slot (2' of 2) in het oor valt. De slotmaat der halve ljóðaháttir-strofe is dus een rhythmische plaats van de hoogste beteekenis, en het is dus een rhythmische eisch, dat dit bijzonder in het oor vallende slot een vaste plaats inneemt. Verschuivingen zijn natuurlijk wel denkbaar, maar daardoor zou

een zóó sterke afwijking ontstaan, dat men van een nieuwen vorm, althans van een zelfstandige variant zou moeten spreken. In een gedicht, waar ongeveer alle strofen den regelmatigen vorm toonen, kan men dus moeilijk aannemen, dat zulk een verschuiving plotseling in een enkel geval plaats heeft, tenzij er een bijzondere aanleiding is tot het gebruik van een afwijkenden vorm, zooals bij voorbeeld bij de verlengde strofen, die herhaaldelijk — ook in Vafþr. — als slotstrofen gebruikt worden of om andere rhetorische redenen, waar de inhoud der strofe op den voorgrond gebracht moet worden. Een veel minder karakteristieke plaats dan het slot is echter het begin van vs. 3 en 6, wat reeds hieruit blijkt, dat de grammatische lengte van de eerste maat sterk wisselt, en dat men met den optact hier zeer vrij omgaat. Men zou zich dus kunnen voorstellen, dat de vrijheid, die hier heerscht, niet alleen den optact en het aantal syllaben van de eerste maat betrof, maar dat het hier ook kan voorkomen, dat de eerste heffing gesyneopeerd was. Er is aan te denken, dat aan vs. 3 en 6 toch een pauze voorafgaat. Sterk kan het dus niet gehinderd hebben, wanneer deze pauze over de heffing der eerste maat heen verlengd werd, vooral daar het vers een syntactische groep is. De gevallen zijn niet talrijk, maar voor zulke verzen, ten opzichte waarvan het moeilijk is, drie icten aan te nemen, schijnt deze verklaring toch de eenig mogelijke. Zóó zullen dus 2, 3 en 27, 3 te verstaan zijn.

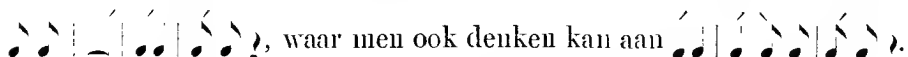
Dus 27, 1—3 *Findsvalr heitir, hann er retrar faðir,*

en *Scásmidr sumars.*

Deze twee voorbeelden (2,3. 27,3), die onmogelijk in drie maten kunnen worden gelezen, wekken het vermoeden, dat ook een paar andere verzen, die op zich zelf twijfelachtig zouden zijn en in elk geval niet sterk genoeg spreken, om een licentie te helpen constateeren, op dezelfde wijze te beoordeelen zijn. Ik reken hiertoe 22, 6 *etia sól et sama*, 24, 6 *etia nótt með niðum*, 6, 6 *etia alsvidr, jótunn*. Wel is waar is er geen overwegend bezwaar, om *etia* in de heffing te plaatsen — vgl. 55, 6, waar *ok*, 21, 3. 6, waar *en* in de heffing staat — maar om een heele maat te vullen, schijnt het woord toch te zwak; het treedt ook in den zin volstrekt niet op den voorgrond. Daarentegen 23, 3 *ok svá sólar et sama*

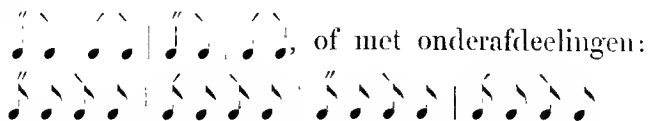

15, 6. 16, 3 *grund ok með goðum* Er is geen

reden, om dit vers in twee maten te lezen en syncope van de geheele eerste maat aan te nemen. Voor de heffing op *ok* zie hierboven over 55, 6.

Löffler noemt als voorbeelden voor derde en zesde verzen met twee heffingen, wier bestaan hij erkent, ofschoon hij tegen de onjuiste meening, dat dit getal de norm zou zijn, voortreffelijke argumenten aanvoert, twee verzen uit *Hákonarmál*: *at góðu getit* en *tíð hallar hinig*. De opvatting dezer twee verzen is volkomen juist. Maar er is aan te denken, vooreerst dat *Hákonarmál* een gedicht in strofen van ongelijke vorm is, zoodat men nergens zeker weet, dat men met *ljóðaháttur* te doen heeft, en voorts, dat dit een skaldisch gedicht is, waar de oude rhytmus niet meer of in veel minder mate geldt. Wij hebben het al gezien: de skalden zijn rekenmeesters; zij tellen en meten de syllaben en nemen daarbij oude verzen tot voorbeeld. Men kan dus zeggen, dat in *Hákonarmál* *at góðu getit* toegestaan is, omdat de dichter zulke verzen als *i góðum góða* kende; of hij zich ook bewust is geweest, dat hier een rust behoorde vooraf te gaan, dat blijkt niet. De zin eischt hier allerminst een pauze. Dat Eyvindr de oude poëzie formeel tot voorbeeld had, blijkt uit het handige citaat uit *Hávamál* (*Deyr fú, denja frændr*) in zijn slotstrofe. Sievers, *Metrik* § 57, 5 (p. 89) erkent 42 verzen met twee heffingen, maar een aantal kunnen anders opgevat worden. Tot het hier besproken type behooren zeker *Háv.* 68, 3 *ok sólar sýn*, 28, 3 *ok segja et sama* 157, 6 *ok mælið við mik*. Een paar andere beginnen met *ef þú, etu*. In al deze gevallen hebben wij met een syntactische groep te doen, waarvoor een panze staat.

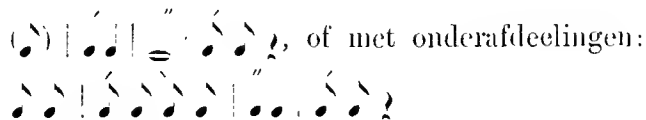
Van beteekenis voor de vraag, die ons bezig houdt, en over het geheel voor het rhytme der verzen, zijn nog de volgende overwegingen. Gelijk in de maat verschil in toon bestaat tussehen de eerste en de tweede helft, en in de halve maat tussehen de vierde deelen, zoo ook in de dipodie tussehen de eerste en tweede maat. In *fornyrðislag* hebben wij bevonden, dat in den regel de eerste maat zwaarder betoond is dan de tweede, de derde zwaarder dan de vierde. Voor een verspaar van 4 maten kan men het schema aldus aangeven:

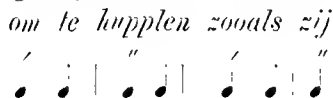
Zóó is het ook in het eerste verspaar van *ljóðaháttur*. Maar in het lange vers bestaat hier blijkbaar een omkeering. De tweede maat domineert hier in den regel. Dit blijkt reeds uit haar ver-

honding tot de volgende. De vorm $\underline{\text{♩}} \text{♩} \text{♩}$ komt zeer veel voor. Maar het is bekend, dat eene heffing domineert over eene andere heffing, die er onmiddellijk op volgt. De sterke neiging, om aan de derde maat den vorm $\text{♩} \text{♩}$ te geven, toont insgelijks, dat dit een maat met een lichtere heffing is.

Dit schijnt te beteekenen een sterke verhooging der spanning onmiddellijk voor het einde, waarop met den laatsten slag de stem daalt en terstond daarop de rust intreedt. Deze verheffing der tweede maat brengt van zelf een relatieve daling der eerste mee. Het schema is hier dus:

Bij dezen stand van zaken laat zich zoowel het voorkomen van woorden met zwakker grammatischen toon in de heffing der eerste maat als de syncope van een heffing verklaren. Tegenover een zwaardere heffing verbondt zich de lichtere heffing gelijk tegenover een heffing een daling. Vgl. het vers van Potgieter:

Hier staat *om* in de heffing; maar de syllabe staat ver achter bij *lup-*.

Uit de origine van het lange vers is naar mijn meening ook te verstaan het voorkomen van twee fornýrdislagerzen in plaats van één lang vers. Historisch is de vorm begrijpelijk. De dichters, die den nieuwen vorm (lang vers in plaats van twee korte) het eerst gebruikten, waren zich natuurlijk zijn oorsprong bewust, en niets kan hen verhinderd hebben, een variëteit te scheppen, waarin deze verkorting niet op twee maar op één plaats was tot stand gekomen. Zij maakten dan een strofe van 7 verzen, waarvan één, het derde of het zevende, een lang vers was. Maar gelijkwaardig met een ljóðaháttstrofe, die twee lange verzen heeft, is zulk een strofe niet; de afwijking is te groot; het is een zelfstandige variatie. De twee strofevormen worden dan ook nergens promiscue gebruikt. Maar gelijk andere langere en daardoor zwaarwichtiger vormen op bepaalde plaatsen rhetorisch gebruikt worden, zoo ook deze. Zulk een plaats nu is, naar ik meen, ook die der p. 115 v. besproken strofe Vafpr. 42. Het is het begin van een nieuwe afdeeling in Óðins vragen. De god heeft gevraagd naar den oorsprong van een reeks zaken en

wezens, en op de laatste dezer vragen heeft de reus een antwoord gegeven, waaruit blijkt, dat zijn weten nog verder reikt: hij kent ook de toekomst (str. 39, 4—6). (10, één vers, en 41 zijn een interpolatie, wat ik in den commentaar bij mijne reeds genoemde uitgave in bijzonderheden toelicht). Dan vraagt Óðinn str. 42, hoe Vafþrúðnir de toekomst kent, en deze vraag leidt de volgende vragen in, die ook alle een uitwendig kenteeken hebben, namelijk de imposante gelijke halve strofe. Hier is dus wel de plaats voor een strofe van bijzonderen vorm. Ook de strofe, waarin antwoord gegeven wordt, toont eene formeele afwijking, die met die van 42 nauw verwant is, namelijk metrische verdubbeling van vs. 4—5, dus ook hier 4 korte verzen, maar zich hierdoor onderscheidend, dat dan nog een lang vers volgt. Str. 43 kan dus vergeleken worden met de dikwijls voorkomende strofen, waar vs. 6 verdubbeld is; alleen treedt voor het eerste van deze twee lange verzen een dubbel vers op gelijk in 42. Daarentegen is het extra paar korte verzen in str. 38 (vs. 6—7) eer een interpolatie. Op deze plaats is geen aanleiding voor een verlenging; de inhoud der twee verzen heeft met de vraag, waarom het in de strofe te doen is, niets te maken, — en de bron der verzen laat zich ook aanwijzen (Grímn. 16). — Over de eigenaardige alliteratie in str. 42 zie boven p. 116.

Een strofe van gelijken aard als Vafþr 42 schijnt Grímn. 2 te zijn. Zooals zij overgeleverd is, is zij een fornyrðislagstrofe. In den samenhang is zij onmisbaar; maar één fornyrðislagstrofe midden tusschen ljóðaháttir is hoogst bedenkelijk. Sievers heeft een conjectuur voorgeslagen, die zeer plausibel is en waardoor vs. 7—8 tot een lang vers worden. Indien dat juist is, dan hebben wij hier deze variant, dat in plaats van vs. 3 twee korte verzen optreden, terwijl vs. 6 (dat nu 7 wordt) een lang vers is. De variatie in de eerste halve strofe is natuurlijk even goed denkbaar als in de tweede. Ook hier geeft de inhoud aanleiding tot het gebruik van een metrische variant. Deze strofe is namelijk de eerste, waarmee Óðinn het verzameld publiek aanspreekt (str. 1 spreekt hij tot het vuur).

Een derde voorbeeld is Háv 1, de beginstrofe der sprekenverzameling. Hier zijn vs. 3 en 4 parallel: *um skotaz skyli*, *um skyggaaz skyli*. Men kan ze des-noods lezen als lange verzen, maar dan krijgt *um* tweemaal een heele maat. Ik zou eer denken, dat het verzen met twee heffingen zijn.¹⁾ Dus een fornyrðislag-paar in de

¹⁾ Men kan bij de beoordeling van het rhythm twijfelen tusschen optactverzen (resp.) en verzen van het type 3 + 2 . Ik miig tot de tweede opvatting, vooreerst omdat *um* wel betoond mag zijn, al is het

eerste halve strofe, als in Grímn. 2. Het alliteratiesysteem toont gelijk bij Vafpr 42, dat men met een opzettelijke formatie te doen heeft; de rytmus is wel die van gewone fornyrdslagverzen, maar de alliteratie staat hier het naast bij die van parallelle slotverzen.

Hávanál, zoo rijk aan metrische afwijkingen, die juist in spreukpoëzie geliefd zijn, heeft meer voorbeelden:

124, 6: *era sá cínar qátrum,*
er cilt eitt segir.

(Aandacht verdient de kruisalliteratie).

Onzekerder is 131, 9—10, daar hier meerdere onregelmatigheden voorafgaan en het niet zeker is, dat de verzen geen toevoegsel zijn:

ok cilt þat et þriðja
at þjófar né leiki.

Maar zeer belangrijk zijn weer:

141, 6—7: *verk mér af verki*
verks leitði.

Het parallellisme met vs. 4—5 toont, dat men niet mag emendeeren.

146, 6—7 (eerste strofe van een reeks):

cit sokum ok sorgum
ok sítum gorrólum.

Eigenaardig is

157, 6—7: *at sá gengr gumi*
ok mæli cilt mik.

Mogelijk zijn dit twee lange verzen: maar waarschijnlijk zijn zij te beoordeelen als de hierboven besproken verzen 1, 3—4.

Uit Skírn. zijn aan te voeren

34, 3—4: *synir Suttunga*
sjalfir óslidar.

Tot dit type reken ik ook de verzen, die Löffler (I, 55) uit Islandsk lagebog aanhaalt, nl.:

lják ek fésakir,
lják ek fjörsakir,
lják ek enu mestu manna sakir.

Volgens Löffler hebben vs. 1. 2 drie heffingen en heeft vs. 3 er vier. Zóó kunnen de verzen gelezen worden. Maar men krijgt dan een volkomen nieuwen strofevorm. Men zou kunnen denken, dat deze ontstaan was uit ljóðaháttir, door aan ieder vers een maat

niet waarschijnlijk, dat dit woord een maat vult, en voorts omdat de parallelle woorden *skoutaz* en *slappmaz* ongelijke quantiteit hebben. Dit verschil wordt te niet gedaan, wanneer zij in de tweede helft van een maat staan, maar het bewerkt een verschillende beweging van het vers, als zij in de heffing staan.

toe te voegen. Maar dat ziet er erg uitgerekend uit, en in deze tooverspreuk hebben wij eer met een primitiever vorm te doen. Was dit een skaldenvorm, dan zon men wachten, hem ook elders te ontmoeten. Nu is het wel duidelijk, althans hoogst waarschijnlijk, dat vs. 3 vier heffingen heeft en uit 4 maten bestaat, maar dat vs. 1 en 2 er drie hebben, is lang niet zoo glashelder. *fésakir*

en *fjorsakir* zijn woorden met den rhythmus (— 2 1, nog wel met korte tweede syllabe) en passen zeer goed in één maat; rekt men ze over twee maten, dan vullen *fé* en *fjor* ieder een heele maat. Maar *manna sakir* zijn twee tweelettergrepige substantiva, die zich bovendien van *fésakir* en *fjorsakir* ook nog hierdoor onderscheiden, dat *sakir* niet, gelijk wel in de laatstgenoemde twee voorbeelden, een tweede compositielid is. Het natuurlijkst rythme

voor *manna sakir* is dus (twee maten). Noch de alliteratie noch het parallellisme der verzen kan men hier tegen inbrengen. De alliteratie niet, want in vs. 1. 2 valt *sakir* in het midden van de maat en allitereert mee, al draagt het geen heffing. Het parallellisme niet, want de bouw van vs. 3 is nu eenmaal toch niet dezelfde als die van vs. 1 en 2, en daardoor is het parallellisme in geen geval volkomen, maar door onze opvatting wordt het niet verminderd; de eerste maat in vs. 1. 2. 3 is gelijk, en het slot is gelijk; wat daar tusschen staat is ongelijk, niet slechts van taalkundigen inhoud maar ook van metrische quantiteit; volgens Löffler staat er in vs. 1 en 2 één maat, in vs. 3 twee maten tusschen, volgens mij in vs. 1 en 2 een halve maat, in vs. 3 twee maten. Het geringe verlies aan parallellisme, dat het woord *sakir* naar mijn opvatting in vs. 3 in een ander maatdeel staat dan in vs. 1 en 2¹⁾, wordt hierdoor opgewogen, dat wij nu in vs. 1. 2 niet die één-lettergrepige maten krijgen, die toch ook het parallellisme met vs. 3 storen. Ik lees dus:

ljýk ek fé-sakir, ljýk ek fjorsakir, ljýk ek enu mestu manna sakir.

Men kan vragen: is deze halve strofe dan niet gewoon fornyrdslag? In Vafpr. 42, Grímn. 2, Háv. 1 blijkt de bedoeling, een zelfstandige variant te gebruiken, die geen fornyrdslag is, hieruit,

¹⁾ Er is op te letten, dat ook de parallelle woorden *ljýk ek* in vs. 3 metrisch niet volkomen gelijk behandeld zijn als in vs. 1. 2. Want in 1. 2 vullen zij een maat, maar in 3 moeten in deze maat ook nog de syllaben *enu* plaats vinden.

dat de strofe toch één vers met drie heffingen bevat. Maar hier hebben wij met een halve strofe te doen, het aantal heffingen is 2. 2. 4, — waarom dan niet liever 4 \times 2? Inderdaad laat de rhytmus deze opvatting toe, en in de hierboven besproken gevallen heb ik ook gesproken van twee fornyrdslagverzen, die in de plaats van één lang vers treden. Maar toch is er iets, dat hier op één vers wijst, en wel juist het parallellisme met vs. 1. 2 en daarmee samenhangend de alliteratie. Alle drie verzen hebben aan het begin *ljfk ek*, aan het einde *sakir*. Maar men kan zich moeilijk voorstellen, dat een dichter 4 verzen dicht, waarvan de eerste twee aan het begin en het einde parallel zijn, terwijl het derde met deze twee aan het begin gelijk is en het vierde met dezelfde twee aan het einde. En evenzoo de alliteratie. Dubbele systemen zijn een kunststuk, — deze verzen hebben zelfs 4 systemen (*l. f. s. m.*); maar alliteratie van twee verzen over een derde heen, dat er geen deel aan heeft, met een vierde is niet aan te nemen (*sakir-sakir-sakir*). Dit derde vers is dus op te vatten als één vers: het ontleent aan *ljóðaháttir* de éénheid van het vers, de ingewikkelde alliteratie, het parallellisme — verschijnselen, die in dit metrum bijzonder veel voorkomen, — maar de 4 heffingen stammen uit het verspaar, dat in de plaats van het lange vers kan staan, en zij gaan althans in tweede instantie op fornyrdslag terug. Daarentegen zie ik geen grond, om in de vroeger besproken gevallen, waar geen parallellisme met vs. 1. 2 bestaat (in *Háv.* 1 bestaat het alleen in vs. 3—4 onderling), en waar in het verspaar duidelijk twee syntactische groepen onderscheiden zijn ¹⁾, de opvatting, dat de twee verzen tot één geworden zijn, te huldigen. De strofe in de hegebog staat in dit opzicht op een verder gevorderd standpunt. Dat zij een overgangsvorm zou zijn tusschen fornyrdslag en *ljóðaháttir* geloof ik niet; daartoe is zij te gekunsteld. Eer berust zij op een zelfstandige ontwikkeling van de in *Vafþr.* 42 optredende variatie onder invloed van andere verzen, die een kunstig parallellisme vertoonen.

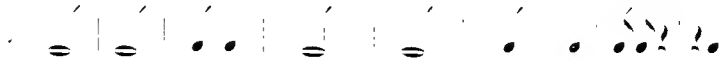
Over andere verdubbelingsverschijnselen zie beneden p. 128 v.

Met *Vafþrúðnismál* zijn de mogelijkheden van *ljóðaháttir*, zelfs van de gewone vormen, niet uitgeput. Dit gedicht is tamelijk regelmatig. Maar er komen veel sterkere veranderingen in het tempo voor. Vooral *Hávamál* is rijk aan verschijnselen van dezen aard.

Ik bespreek een paar voorbeelden:

¹⁾ Zoo is het althans in zes of zeven van de negen gevallen.

Háv. 76: *Deyr fé, deyja frændr, deyr sjálfr et sama; en*

orðstírr deyr aldregi, hveims sér góðan getr.

Twee halve strofen; de tweede begint met optact.

Eerste helft. Vs. 1: twee eenlettergrepige maten. Vs. 2: één maat van twee lettergrepen, één van één. Geen optact. Vs. 3: geen optact; eerste maat één lettergreep; tweede twee; derde twee, waarvan de eerste grammatisch kort is volgens den regel. Het heele stuk loopt met halve en kwartnoten behalve in de laatste maat, die twee achtsten heeft en dan rust.

Tweede helft. Rustige optact ($\frac{1}{4}$): dan twee éénlettergrepige voeten; van de tweede maat gaat echter de helft af voor den rustigen optact van het tweede vers.

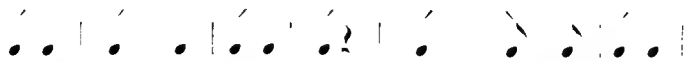
Vs. 5: optact met een verbum, dat door herhaling de aandacht trekt; dan één syllabe en twee syllaben met rust.

Vs. 6 geen optact. Geheel beweging in kwarten.

Op onvergelykelijke wijze geeft het rhytme de rhetorica der strofe weer. In de eerste helft tweemaal *deyr*, éénmaal *deyja*, telkens vóórrop in den zin, als hoofdwoord, en telkens met eerste heffing en alliteratie. In de tweede helft keert het woord als herinnering weer, maar is niet meer hoofdwoord; *hier* immers wordt medegedeeld, *wat* er *niet* sterft. Daarom staat in den zin hier *orðstírr* voorop, en in het vers zijn dit woord en *alldregi* betoond. *deyr* komt eenigszins op den achtergrond maar wordt toch niet terzijde geschoven; het krijgt een plaats met bijtoon, een zwaren optact, waarvoor dan ook een halve maat is opengelaten (na de tweede syllabe van *orðstírr*).

In vs. 6 wordt *góðan* nog even sterk op den voorgrond gebracht door alliteratie en wel als eerste allitereerende woord.

Háv. 75: *Veila hinn, er vælki veit: margr verðr af auði¹⁾*

api; maðr er auðigr, annarr ó-auðigr: skyllit þann vælki¹⁾ ví¹⁾.

De strofe loopt bijna geheel in kwarten. Behalve de natuurlijke

¹⁾ Waarschijnlijke coniectuur.

wijzigingen van deze beweging aan het einde der verzen, zijn de eenige afwijkingen een paar drielettergrepige maten.

Háv. 67: *Hér ok heyr mundi mér heim um boðit, ef þyrptak*

at málungi mat, eða tvau lör hengi at ens tryggva vinar, þars ek
hafða eitt etit.

hafða eitt etit.

In deze strofe is alles beweging; heele maten loopen in achtsten, ook zestienden treden op, en dan eensklaps weer een halve noot. Ook dit niet zonder grond; *eitt*, dat is het woord, waar het op aankomt, en dat in zijn tegenstelling met *tvau* de gierigheid van den gastheer schildert.

Hoe teekenachtig het rythme is, hoezeer het zich weet aan te passen aan de bedoeling der strofe, kan men aan tallooze voorbeelden zien. Ik haal hiervoor nog aan de tweede helft van Loks. 34:

Hymis menjar hafða þik at hlantroggi ok þér í munn migu.

Hymis menjar hafða þik at hlantroggi ok þér í munn migu.

De spotter Loki overstelpt zijn tegenstander met leelijke woorden; daarom praat hij haastig en begint met twee maten van vier lettergrepen, — allemaal precies even lang als een doorlopende stroom. Dan blijft hij eensklaps een heele maat op één syllabe hangen. Welke? *hlant*. Dan weer wat sneller. Maar hij heeft nog een woord, dat op den voorgrond moet komen, en dat wordt voorbereid door langzamer tempo, waarbij ook *þér* beter kan uitkomen: dan komt het: *mun*, waarop *migu* een snel einde aan de rede maakt. De rekking over een maat heeft hier volkomen de werking van een zwaar zinaccent: „ze p₂-sten je in je mond”.

De hiervoor besproken strofe Háv. 67 vertaal ik in Nederlandschen ljóðaháttur als volgt:

hier en ginds ware als gast ik genoodigd, als 'k geen eten bij 't

middagmaal mocht, of twee schapenbouten hingen in den schoorsteen

van mijn vriend voor één, die 'k verorberd had.

van mijn vriend voor één, die 'k verorberd had.

Men ziet, dat die maten met vier syllaben, waaronder een paar heel zware, ook voor ons taalgevoel niet het minste bezwaar opleveren, ja stilistische verdiensten hebben. Het komt maar op het verband en de bedoeling aan. Die *schapenbouden* in één maat zijn humoristisch, in twee maten worden zij deftig en zijn dan in strijd met den ironischen toon der strofe. Zulke verzen zijn dan ook volstrekt niet zeldzaam. Zie nog Háv. 72, 4—6: *sjaldan | bauta- | steinar standa | brantu nær, nema | reisi | niðr at | nið. steinar standa*, dat is een geval als *hengi at ens. vinar þars ek*¹⁾.

Deze wisselingen in snelheid van taaltempo zijn ook in moderne verzen heel gewoon. Ik zal nu een zeer bekend Nederlandsch gedicht noemen, welks schema een volkomen parallel van de ljóðaháttstrofe is, en dat zoowel de bovenmatig rustige en langzame beweging van Háv. 76 als de onrustige snelle van Háv. 67 toont. Wij hebben slechts voor een deel de trocheën in jamben om te zetten. Het is het gedicht van Piet Hein. Ik bespreek de tweede strofe:

*klommen ze | niet als | katten in de | mast, en | rochten ze | niet als
leeuwen? | 2 ze | sloegen de | Spanjaards ge- | ducht op der | bast; je |
kon ze in | Holland hooren | schreeuwen.*

Ook hier eerst 2×2 maten, beginnend met heffing, maar het tweede vers (d. i. in dit gedicht de tweede helft van het eerste) met optact (*als*); de getallen der syllaben zijn 3. 2. 4. Dan vs. 3 met optact (*en*), daarop 3 maten (syllaben 3. 2. 2, in de laatste maat niet ♩ ♩,

maar ♩ ♩, daar wij geen korte betoonde open syllaben kennen). In de vierde maat rust benevens de optact van het volgende vers. Dan volgen in vs. 4—5 (volgens de telling van het gedicht vs. 3) 3. 3. 3. 1 syllaben; vs. 2 en 5 eindigen namelijk op een heffing; de tweede helft der vierde maat heeft den optact van het laatste vers, en hier hebben wij nu 3. 4. 2 syllaben. De viersyllabige maat is zeer interessant: *Holland hooren*, een pendant van *schapenbouden*; *steinar standa*.

Bij de voortzetting is de gang nitgesproken jambisch, maar overigens is het metrum een pendant van Háv. 76:

• = ♩ <i>Piet Hein!</i>	• = ♩ <i>Deyr fí,</i>
• = ♩ <i>Piet Hein!</i>	• • = ♩ <i>deyja frendr,</i>
• • • • = ♩ <i>Piet Hein, zija naam is klein.</i>	• • • ♩ ♩ ♩ <i>deyr sjalfr et sama</i>

¹⁾ Stiliseering van de snelle beweging vindt men in skaldenpoëzie. Háttatal str. 7: *klöfnum spyr ek | hjóla fyrir | halmis | hjórar eqq, duga | seggja enz.*

Daarentegen hebben de slotverzen weer het snelle rythme: *Zijn daden bennen | groot, zijn | daden bennen | groot, hij heeft ge- | wonnen de | zilver- | vloot.* (het laatste vers met drielettergrepen optaet, die $\frac{3}{4}$ van de vorige maat inneemt). De herhaling van het laatste vers behoort tot de muzikale compositie. Hier is het tempo tweemaal langzamer gemaakt, en de duur van het vers is dus de dubbele.

Bijzondere formaties bij ljóðaháttir.

Afgezien van de variëteiten, die ontstaan door versnelling en verlangzaming van het tempo komen bij ljóðaháttir ook een aantal wijzigingen voor, die blijkbaar het doel hebben, het oratorisch effect te verhoogen. Geen ander Oudnoorsch metrum heeft zulk een rijkdom aan formaties. Verscheidene van deze zijn onderling nauw verwant; zij bestaan in eene verlenging der strofe. Ofschoon er geen directe aanwijzingen voor den historischen ontwikkelingsgang bestaan, heeft men toch allen grond om aan te nemen, dat deze verwante verschijnselen een gemeenschappelijk punt van uitgang hebben. En daar zij bij andere metra ontbreken, spreekt er veel voor, dat zij hun grond hebben in den oorsprong zelf van ljóðaháttir.

Twee van deze formaties hebben wij reeds ontmoet, en één er van hebben wij nader besproken. Het is het optreden van twee korte verzen in plaats van één lang vers. Wij zagen, dat dit zijn grond hierin heeft, dat het lange vers (3. 6) door contractie van twee korte ontstaan is. Het optreden van twee korte in plaats van een lang vers is dus in zijn oorsprong niets dan een toevalligheid. — een onvolkomenheid, als men wil. Maar gelijk overal in de kunst de nieuwe vormen ontstaan door opzettelijk gebruik van het toevallige, zoo ook hier. Toevallig is het een font; met opzet gebruikt, is het een versiering. Het opzet moet echter blijken, en het blijkt voor alles uit de plaats, waar de variatie wordt aangewend. Daarom mag zij niet naar willekeur met den gewonen vorm wisselen maar wordt bewaard voor rhetorische doeleinden. Het geval is volkomen analoog met de reguleering der driesyllabige verzen, die oorspronkelijk toevallig optraden maar later hun vaste plaats kregen als oneven verzen in kvíðuháttir. Deze primitieve vorm is echter niet zeer gebruikelijk geworden; de Edda kent betrekkelijk weinig voorbeelden. Blijkbaar maakte hij te zeer een toevalligen indruk, om tot groote beteekenis te komen. En in de voorbeelden, die wij besproken hebben, zien wij dan ook, dat meer dan eenmaal nog een ander kenmerk van opzettelijkheid aangebracht is, het onderling parallellisme in Háv. 1, het parallellisme met een vorig verspaar

in Háv. 141, de bijzondere alliteratieverhoudingen in Vafþr. 42.

Van deze twee verzen, die voor één staan, kan de zoo dikwijls voorkomende verdubbeling van het slotvers zijn uitgegaan. Dit berust dan op de combinatie van twee formaties: het slotvers met drie heffingen en de twee slotverzen van gelijken vorm maar oorspronkelijk met twee heffingen. Men krijgt er nu twee met drie heffingen. De voorbeelden zijn talrijk. Skírn. 29, 6—7 (vs. 7 met de p. 118 besproken verkorting). 34, 7—8. 35, 9—10. 30, 6—7. Sigdr. 13, 9—10. 14, 6—7 (bij Bugge 5—6). Loks. 13, 6—7 ¹⁾. 62, 6—7. 65, 6—7. Hetzelfde verschijnsel komt bij vs. 3 voor: Háv. 109, 3—4. Háv. 112—137, 3—4. Skírn. 28, 3—4. Verdubbeling van beide verzen Sigdr. 18. Potentieering van dit stijlmiddel, bestaande in verdrievoudiging van een vers Sigdr. 19, 7—9 ²⁾. Ook in de meeste dezer verzen vinden wij verschijnselen van parallelisme en eigenaardige stafrijmverhoudingen, waarop ik terugkom.

Een combinatie van de besproken twee manieren bestaat hierin, dat wel voor het slotvers twee korte verzen in de plaats treden, maar toch nog een slotvers van den gewonen vorm volgt. Dit volgens het beginsel $2a = b$, $2a + b = 2b$. Wanneer men niet let op het verband met de pas besproken gevallen, zien zulke strofen er uit, alsof vs. 1—2 resp. 4—5 verdubbeld zijn. Een voorbeeld vonden wij Vafþr. 43 (daarentegen is str. 38 anders te beoordeelen; zie p. 121). Een ander voorbeeld staat Skírn. 31; hier kunnen met geen mogelijkheid twee verzen geschrapt worden.

Nadat het begrip van verdubbeling eenmaal is ingevoerd, gaat men steeds verder. Een volgende stap is de verlenging der strofe met een halve strofe (3 verzen). Zoo Vafþr. 55 (slotstrofe!). Andere voorbeelden: Háv. 102 (slot van een vertelling). 103 (een inleiding). Sigdr. 10. 12. 13, alle sterk rhetorische strofen; de laatste is een slotstrofe eener afdeeling van het runengedicht. Zooals uit de voorbeelden blijkt, is deze vorm vooral voor slot, en ook wel voor begin, gezocht ³⁾.

Soms worden meer dan één dezer stijlmiddelen gecombineerd. Zoo Sigdr. 13: 3 halve strofen en verdubbeling van vs. 9; zóó ook Skírn. 35; Skírn. 30: verdubbeling van vs. 6 en daarop nog 3 verzen. 34: eerste helft twee korte verzen in plaats van het lange, bovendien in de tweede helft verdubbeling van het laatste vers.

¹⁾ Loks. 23, 7 is een toevoegsel; het vers stamt uit 24.

²⁾ De verdubbeling van Sigdr. 19, 3 houd ik niet voor oorspronkelijk, daar vs. 3 naar mijn opvatting geïnterpoleerd is.

³⁾ Soms schijnt zulk een toevoegsel jonger, by. Háv. 6, waar de inhoud van vs. 7—9 in geenerlei verband met 1—6 staat. Háv. 27, waar 7—9 volkomen hetzelfde zeggen als 4—6, ten deele zelfs in dezelfde woorden. — In Grimm. 29 is de vorm ontstaan door foutieve opname van 3 verzen uit str. 30.

De nauwe onderlinge samenhang van al deze formaties blijkt ook nog hieruit, dat zij in dezelfde gelichten voorkomen — *Grímnismál*, *Grógaldur* en *Fjolsvinnsmál* zijn er vrij van —, en voorts, dat zij alle zoo veelvuldig gepaard gaan met eigenaardige rijnkunsten en verschijnselen van parallellisme. Psychologisch is dit zeer begrijpelijk. De metrische verdubbeling, ontstaan uit een toevallige formatie, wordt zoodra zij opgemerkt is, gebruikt voor rhetorische doeleinden, d. i. om op een strofe of een deel van een strofe een bijzonderen nadruk te leggen. Hier ontmoet zij een ander verschijnsel, dat hetzelfde doel dient: de herhaling der gedachte. Ook de metrische verdubbeling is een herhaling, maar een formeele. De formeele — metrische — herhaling, gecombineerd met den wensch om den zin te herhalen, voert tot de vorming van parallele verzen. Zulke paren bestonden reeds in vs. 1—2 en 4—5; de toepassing van dezelfde beginselen op de verdubbelde verzen spreekt eigenlijk van zelf. En het gebruik van gelijke woorden in verschillende verzen voert van zelf tot eigenaardige stafrijnverhoudingen.

Over de parallele verzen heeft Löffler kort geleden zeer uitvoerige en zeer overtuigende studiën gepubliceerd en daarin veel vooroordeel en misverstand opgeruimd. Wanneer ik dit onderwerp in bijzonderheden zou behandelen, zou ik mij slechts aan plagiaat kunnen schuldig maken. Ik zal mij daarom tot enkele opmerkingen bepalen.

Het is van beteekenis, dat de parallele verzen niet tot die gedichten beperkt zijn, waarin de hierboven genoemde verdubbeldingsverschijnselen voorkomen. *Grógaldur*, *Fjolsvinnsmál*, *Fáfnismál*, de niet tot het runengedicht behoorende strofen van *Sigrdrífsmál*¹⁾ leveren alle hun contingent, evenzoo *Lokasenna*, dat overigens alleen een paar voorbeelden voor verdubbeling van vs. 6 heeft. Wij vinden hier bevestigd, dat de oorsprong der parallele verzen een andere is dan die der verdubbelingen.

Het parallellisme heeft zich ontwikkeld bij vs. 1—2, 4—5, die van ouds paren vormen; daarna is het door bewuste overdracht ook toegepast op de jongere — door verdubbeling van vs. 3 en 6 ontstane — versparen, en hier is het te kunstiger, naarmate meer bijzonderheden binnen een enger taalstof moesten worden aangebracht, want bij het oude parallellisme stond ook het derde vers nog ter dispositie: men krijgt hier drie alliteratiesystemen verdeeld over drie verzen: bij de parallele lange verzen daarentegen zijn de drie systemen over twee verzen verdeeld.

¹⁾ De uit *Sigrdr.* voor verdubbeling aangevoerde strofen behooren alle tot het runengedicht.

Wat nu de eenvoudige systemen betreft, Löffler toont, dat hier de twee korte verzen met hetzelfde woord of met nauw verwante woorden beginnen: daarop wijken zij in uitdrukking af, maar deze afwijkende deelen allitereeren onderling en zij duiden veelal verwante begrippen aan — identieke begrippen, een tegenstelling, vaste groepen —: het derde vers begint met hetzelfde woord of een nauw verwant woord, spreekt dan een eigen gedachte uit en allitereert op zich zelf, een alliteratie, waaraan nu natuurlijk de eerste heffing, die reeds aan de vorige verzen gebonden is, geen deel heeft. Men ziet dus het drievoudig alliteratiesysteem met het parallellisme der verzen samengaan. Bij andere halve strofen kan zulk een drievoudig systeem voorkomen, maar hier is het regel. Ik wil naar aanleiding hiervan de opmerking maken, dat dit wel heel kunstig is, maar dat de regel toch forscher klinkt, dan hij in den grond is. Immers waar het parallellisme bestaat in een gelijk beginwoord, dat allitereert, daar is bijna van zelf gegeven, dat er meer moet volgen. Wanneer het gelijke woord niet als voldoende wordt beschouwd, om den band tusschen de verzen te vormen, dan volgt daaruit van zelf, dat verderop in het verspaar nog een alliteratiesysteem vereischt is: bij deze rhetorische verzen, die, wat de alliteratie betreft, niet op gelijken voet met andere konden behandeld worden, heeft men zich niet willen tevreden stellen met iets minder dan het gewone: men gaf dus iets meer. Slechts dit is een additioneele regel, dat nu ook het derde vers met hetzelfde woord begint. Het is alsof hier nog eens kort wordt samengevat, wat reeds breder in het vorige gegeven is. (Voorbeeld: *Leugi ek sraf, leugi ek sofnað var, leugi eru lýta la*. Of: *Litilla sanna litilla söva litil eru get guma*). Löffler merkt ook op, dat parallele korte verzen in den regel ongeveer gelijk gebouwd zijn. Hij schrijft dit hieraan toe, dat deze verzen een gelijk getal heffingen hebben. Deze verklaring acht ik niet voldoende, daar ik meen, dat het aantal heffingen in vs. 1—2 en 4—5 altijd gelijk is, en wel altijd twee. Toch is het heel duidelijk, dat de overeenstemming in rhytme hier grooter is dan in vele andere versparen. Ik geloof dat de oorzaak hoofdzakelijk gelegen is in den gelijken aanhef. Wij hebben reeds aan Vafþrúðnismál kunnen zien, hoezeer in vs. 2. 5 de optact overweegt. Onder 110 verzen vonden wij optact bij 98; 12 zijn er zonder optact, en van deze zijn er 7 gelijk. Deze 7 echter behooren tot een parallel verspaar (*Fjöld ek fór, fjöld ek freistadak*). Doordat er geen optact is, is dikwijls de tweede maat meer gevuld dan in andere gevallen, waar vs. 2. 5 in het midden van de maat sluiten. Ook daardoor kan meer gelijkheid met vs. 1 ontstaan, behalve

waar, zooals in het pas genoemde geval, vs. 1 verkort is; dan ontstaat hierdoor ongelijkheid met vs. 1, maar dan gaat ook de regel van den gelijken bonw niet op. Een bijkomstige oorzaak van gelijkheid in rhytme kan zijn het parallellisme in gedachte in het tweede deel van de verzen: dit geeft herhaaldelijk aanleiding tot het gebruik van woorden van gelijken rhytmischen vorm (*sanda — sava, bálkrúnar — bjargrúnar*). Niettemin is, gelijk ook Löffler gezien heeft, het tweede vers herhaaldelijk langer dan het eerste. Dit heeft zeker zijn grond hierin, dat het eerste vers over het algemeen in ljóðaháttir neiging tot verkorting heeft en dikwijls drielettergrepig is. Misschien is het zelfs op den duur als een regel gevoeld: althans in de twee strofen in Háttatal hebben zoowel vs. 1 als 4 dit syllabenaantal.

Het parallellisme kan niet slechts anaphorisch maar ook epiphorisch en zelfs beide te gelijk zijn. In de twee laatste gevallen krijgt men natuurlijk eindrijm. Ook dit kan men eigenlijk niet als een bedoelde versiering opvatten, het is een natuurlijk gevolg van het gelijke slotwoord (voorb. Loks. 54, 1—2). — Voor anaphorisch-epiphorisch parallellisme van drie verzen zie het hierboven p. 122 vv. besproken voorbeeld. Het natuurlijk gevolg is hier een viervondig alliteratiesysteem. Immers zijn er twee systemen (een aan het begin en een aan het einde) voor de drie verzen, voorts één voor de beide eerste, en één voor het derde. Het is in zoover een verlenging van het type *Fjólð ek fór* enz. Dat en waarom ik toch niet geloof, dat het verlengde verzen zijn, heb ik t. a. p. niteengezet; de verbreeding geldt alleen het parallellisme; metrisch zet ook vs. 3 met zijn vier heffingen een anderen vorm voort.

Het is merkwaardig, dat onder deze kunst de stijl niet lijdt, gelijk bij de talrijke skaldische voorschriften. Dit komt hiervandaan, dat *deze* vormkunst juist aan den natuurlijken stijl beantwoordt, want herhaling is van ouds een stijlmiddel van den eersten rang. Daarom vinden wij deze verschijnselen dan ook in de populaire poëzie en zijn zij pas van hier in de skaldenkunst overgegaan. En wanneer Löffler, om ons deze verzen te doen verstaan, uit Finsehe, Hebreensche en Duitsehe poëzie volkomen analoge voorbeelden aanhaalt, geschiedt dit niet zonder grond. Immers wie de door dezen geleerde uit Goethe aangehaalde verzen met verstand gelezen had, zou niet in Háv. 76, 3 *deyr*, in Háv. 53, 3 *litil eru*, in Vafþr. 3, 2. 3 *fjólð ek* voor optacten verklaard hebben, zooals Hensler in zijn geschrift over ljóðaháttir doet. Zie hierover Löffler I, 118 vv.

STRENGE LJÓÐAHÁTTR.

In Háttatal komen twee strofen voor, die ik hier citeeren zal. De eene is in ljóðahátt, de andere in de variatie, die als galdralag wordt aangeduid. Het zijn str. 100 en 101.

100. *Glöggva grein*
hefk góft til bragar,
svás lírætt hundrat talit;
hróðrs óverdr
skala mátr heitinn vera,
ef séu far alla háttu ort.

101. *Sóttak fremt,*
sóttak fund konungs.
sóttak ítran jarl,
þús ek reist,
þús ek renna gat
kaldan ströum kili.
kaldan sjó lífi.

Ik bespreek eerst, wat deze strofen gemeen hebben. Het is duidelijk, dat de strofe in hooge mate gestiliscerd is. Voor vs. 1. 1 geldt als regel 3 syllaben; echter zijn er twee vormen, t. w. $\begin{smallmatrix} \acute{\bullet} & \bullet & \acute{\bullet} \end{smallmatrix}$ (100, 1. 101, 1. 101, 4) en $\begin{smallmatrix} \acute{\bullet} & \bullet & \bullet \end{smallmatrix}$ (100, 4). Vers 3. 6 gaan uit op $\begin{smallmatrix} \acute{\bullet} & \bullet \end{smallmatrix}$ (\perp) (100, 6. 101, 3) of $\begin{smallmatrix} \acute{\bullet} & \bullet & \bullet \end{smallmatrix}$ (\perp) (100, 3. 101, 6; is wisseling bedoeld?); daarvóór staat $\begin{smallmatrix} \acute{\bullet} & \bullet \end{smallmatrix}$ (\perp) (100, 3. 100, 6. 101, 3) of $\begin{smallmatrix} \acute{\bullet} & \bullet \end{smallmatrix}$ (\perp) (101, 6; alleen als $\begin{smallmatrix} \acute{\bullet} & \bullet & \bullet \end{smallmatrix}$ volgt). De eerste maat van vs. 3. 6 heeft heeft driemaal twee, éénmaal drie syllaben.

Voor str. 100 geldt verder het volgende. Vs. 3. 6 beginnen met een optact, waarvan het aantal syllaben nog willekeurig is (1 en 2). Ook vs. 2. 5 hebben optact en eindigen in 't midden der tweede maat (slot $\begin{smallmatrix} \acute{\bullet} & \bullet & \bullet \end{smallmatrix}$); de eerste maat is $\begin{smallmatrix} \acute{\bullet} & \bullet \end{smallmatrix}$.

Bij str. 101 is dit anders. De oorzaak is, dat deze strofe geheel uit parallele verzen bestaat. Daar vs. 1. 1 geen optact hebben, hebben dus 2. 3 en 5 er ook geen¹⁾. Het gevolg daarvan is, dat vs. 2. 5 niet in 't midden maar aan het einde van de maat

1) Vs. 6 is wel niet aan 4. 5, maar aan 7 gebonden door gelijk begin. Ook hier is dus het parallelisme oorzaak van het ontbreken van optact.

sluiten; in beide heeft de tweede maat 3 syllaben (rhytme resp.). Vs. 2 en 5 zijn zoodoende beide langer dan vs. 1 en 4, en de gelijkheid in bouw is dus niet volkomen (vgl. hierboven p. 132). Voorts is vs. 6 verdubbeld, en hier heerscht volkomen gelijke bouw met anaphorisch en epiphorisch parallellisme.

Het is alles consequent, en Snorri blijkt het volkomen te beheerschen. Maar de strofen zijn skaldenstrofen en dragen de kenmerken daarvan. Met het formeel is men tevreden; de inhoud is niet adaequaat aan den verheven vorm. In 101 wordt niets nitgedrukt, dat door de herhaling mooi op den voorgrond treedt, en zoo is toch ook hier de kunst tot kunstvaardigheid geworden. — Twijfelachtig komt mij daarentegen een formeel aanmerking voor, die Löffler 1, 38 maakt, namelijk hiertegen, dat Snorri *fund konungs* samenvat in één maat. Hij kende uit de oude litteratuur voorbeelden als *góð kona* (Gróg. 1, 2) en zette daarmee *fund konungs* op één lijn. Maar *góð kona* is één begrip, onder één hoofdaccent samengevat, wat voor *fund konungs* niet geldt. Löffler meent daarom, dat *ko-* een heffing had moeten hebben. Indien Löffler gelijk heeft, kan men ook hiernit weer zien, hoe in de skaldenpoëzie het onmiddellijk rhytmisch gevoel is geweken voor theoretische speculatie. De syllaben zijn geteld; hun grammatische quantiteit is gewogen, veel meer dan dat in oude poëzie gebeurde, maar ten koste van het natuurlijke rhytme. Indien ik twijfel aan de gegrondheid van Löffler's aanmerking, is het ook alleen, omdat ik niet zeker ben, dat een groep als deze werkelijk in oude poëzie niet zou kunnen voorkomen in gevallen, waar in het midden van de maat een sterke bijtoon is, zóó sterk, dat die bijna met den hoofd-ictus gelijk staat. Maar een afwijking tussehen metrisch en taalkundig rhytme blijft het ¹⁾.

Löffler definieert aan het slot van zijn tweede opstel 'galdralag' als „een halve ljóðahátt-strofe, die twee anaphorische en streng parallelle lange verzen heeft, ten deele identiek naar inhoud en vorm, en die verbonden zijn door minstens één alliteratiesysteem". In hoofdzaak is dit ongetwijfeld juist. Maar lettende op de strofe van Snorri, de eenige, die onder de benaming 'galdralag' is overgeleverd, zou men toch de vraag kunnen stellen, of er niet nog meer toe behoort, en of onder 'galdralag' niet verstaan wordt een

1) Ik merk op, dat Snorri op gelijke wijze in de groep *Minnis emur Minis* in de daling zet (str. 3). Maar een fout tegen het oude gebruik is het toch niet. Wij hebben ook vroeger veel voorbeelden gevonden, dat een syllabe, die in proza een hoofdtoon heeft, op de helft van de maat staat.

ljóðrháttir-strofe van zeven verzen, waarin het parallellisme geheel is doorgevoerd. Dan zou deze strofe ook het eenig voorbeeld zijn. Daar staat echter tegenover, dat deze doorvoering van het beginsel door de geheele strofe ongetwijfeld een skaldisch kunststuk is, een gewrocht der bekende stiliseering van eigenaardigheden der oude poëzie. Het is dan maar de vraag, hoe oud de benaming 'galdralag' is. Is deze skaldisch, dan kan men er ook de gestiliseerde strofe mee bedoeld hebben; indien ouder, dan is ook zeker een eenvoudiger vorm bedoeld. Juist in spreken komt het parallellisme veel voor, maar altijd in geringer graad ofschoon met meer verheffing van stijl.

DRÓTTKVAETT.

Dróttkvaett is een skaldisch metrum, en men kan dan ook verwachten, alleen den strengen vorm — zij het ook in meer en min strenge variëteiten — aan te treffen.

In het viersyllabige metrum komen tallooze verzen met vijf en zeer vele met zes syllaben voor. Op deze wijze ontstond, doordat het getal van vijf regel werd, een nieuwe vorm: málalháttir. Het vers behield twee maten, maar een bij-ictus in één van deze, die in fornyrðislag slechts facultatief is, werd hier regel. In málalháttir echter komen dikwijls verzen van zes syllaben voor. Ook dit kan regel worden, en ook dan ontstaat een nieuwe vorm. De bij-ictus wordt dan tot een hoofd-ictus, en het vers krijgt drie maten. Op deze wijze geloof ik, dat dróttkvaett ontstaan is. De overwoekerende bij-syllaben hebben ten slotte den ouden vorm gebroken. Daarna is het vers gestiliseerd, zoodat men nu niet meer naar welgevallen ook vijf of omgekeerd zeven of acht syllaben kan gebruiken.

Een analoog geval in de folkeviser heeft Von der Recke aangetoond. Het is treffend, dat wij dit juist in de folkeviser vinden. Want deze hebben met de Edda gemeen het vrije rhytme, dat niet de syllaben maar de ieten telt, en hier doen zich dus analoge verschijnselen voor. Er is ook overigens in stijl en rhytmiek der folkeviser veel, dat aan de oude poëzie herinnert. Von der Recke citeert in zijn reeds meermalen aangehaald werk p. 62 een strofe, die door overtollige syllaben van tweeregelig vierregelig is geworden, en wel met twee overgangsvormen:

1. IJslandsch (Isl. Fornkvæði II. 41):

*Fyrsti : tenniogr um | taflbord | rann,
jomfrúin | tapaði, | Limiki i rann.*

2. Noorweegsch:

Første Guld- | terning på | Taclebord | randt,
Ungersvend | tabte, skøn | Jomfru hun | candt.

In plaats van drie dactyli in den eersten vorm zijn er hier reeds zes.

3. Deensch (E):

Den | første Gang Guld- | terning over | Taclebordet | randt
Den | Baudsmand hun | tabte og | Jomfreen | randt.

Drie maten van vier syllaben en drie van drie: bovendien in beide verzen optact.

4. Deensch (C):

Den | første | Gang Guld- | ter- | ning
Over | Tacle- | bordet | randt, |
Den | liden | Baudsmand | tab- | te,
Og | den skjøn | Jomfru | candt.

In den derden en vierden vorm is de eerste helft volkomen gelijk. Maar nog kan deze in vier maten gezegd worden, en de tweede helft van vorm 3 toont, dat het zoo bedoeld is. Maar één druppel doet de emmer overloopen. In den vierden vorm zouden wij overal viersyllabige maten krijgen behalve juist op de grenzen der heele — en bij deze meting halve — verzen. Juist deze wijziging in het rhytme in het midden toont, dat wij hier met grenzen der verzen te doen hebben. Ook zou *den skjøn Jomfru* met *den* domineerend over de geheele groep onmogelijk zijn, terwijl *den* desnoods over *skjøn* kan domineeren, indien daarop — in de nieuwe maat — een accent volgt, dat zoowel *den* als *skjøn* te boven gaat. *liden Baudsmand* kan óók niet één maat zijn (sterkste accent op de 3e). Aandacht verdient het ook, dat het oorspronkelijk trochaeische vers nu volslagen jambisch geworden is; alle vier verzen hebben optact.

Gelijk de eerste helft dezer strofe in vorm 3 en 4 op twee wijzen gelezen kan worden, zoo zijn er ook in *málahátt* verzen, die in *dróttkvætt* zeer goed op hun plaats zouden zijn, maar die alleen daarom tot *málahátt* behooren, omdat hun omgeving dit metrum heeft. Voorbeelden: Am. 68, 6 *mist hefir þú þér | hollra* (hier kan ook een verdere maatstreep vóór *þú* staan). 64, 5—6 *Fyrir kveð ek mér | minna at | fremja leik | þenna*. 85, 4 *at | blanda mér | drykkju*. 5 *snytt hefir þú | sífj- ungum*, enz.

Dat dróttkvætt inderdaad ontstaan is door trapsgewijze vermeerdering van het aantal syllaben in het onde metrum en daarop gevolgde stiliseering, is eene hypothese, die zich niet streng laat bewijzen. Sievers stelt het vers schematisch voor als één zijner vijf typen plus een vaste groep $\underline{\quad} \cdot$ maar laat zich niet uit over de vraag, of het vers ook historisch zóó verstaan moet worden. Ik zie aanduidingen voor mijn opvatting vooreerst in de reeds genoemde omstandigheid, dat inderdaad de overgang van málalaháttir tot dróttkvætt in vele opzichten maar één stap is, en wel een laatste stap op een weg, die ook tot málalaháttir zelf geleid heeft, zoodat, om dit resultaat te bereiken, de ontwikkeling slechts behoefde door te gaan in de richting, die zij sedert lang had gekozen. Daarbij is er aan te denken, dat reeds in málalaháttir de meest gezochte versnitgang $\underline{\quad} \cdot$ is (het syllabenaantal $3 + 2$ overweegt verre boven $2 + 3$). Wanneer het aantal syllaben meer dan 5 is, vindt men de overschietende syllabe ook bijna altijd in de eerste maat. Hier is dus groote beweeglijkheid, en hier kunnen verschillende metrische groepen optreden; aan het einde daarentegen, waar $\underline{\quad} :$ reeds sterk overwoog, is deze groep vast geworden. Voorts wordt de genoemde ontwikkeling waarschijnlijk gemaakt door de analogie met het hierboven besproken geval uit de folkeviser, en eindelijk is het zeer moeilijk, zich een ander procédé voor te stellen. De denkbare mogelijkheden zijn niet talrijk. Dat het vers zou ontstaan zijn door willekeurige toevoeging van een maat bij het — eerst gestiliseerde — onde vers, is toch al zeer onwaarschijnlijk, vooral voor een metrum van zóó algemeene geldigheid.¹⁾ En aan een ontstaan langs natuurlijke weg door verkorting van een dubbel vers kan men ook moeilijk gelooven. Wij hebben de verkorting leeren kennen in de lange verzen van ljóðaháttir, maar zij staat geheel onder den invloed van natuurlijke rhytmiek en rhetorica. De deeling in tweeën blijft bewaard, maar er ontstaan rhytmische panzen, en — er ontstaat een verschil tusschen de verzen. Maar in dróttkvætt vinden wij één schema voor alle verzen en een getal 3, dat in eenvoudige poëzie geen rol speelt. Men moet of na ieder vers een rust aannemen, en wel een gelijke, of nergens, en in dit geval heerscht het getal 3 in den bouw van het vers en daardoor van het geheel. Ook dat kan moeilijk in natuurlijke rhytmische beweging ontstaan zijn. Wij moeten dus eerder gelooven aan skaldische uniformering

¹⁾ Eene andere zaak is het, wanneer later op deze wijze een viermatige achtsyllabige variatie gemaakt wordt. Deze berust op eene bewuste vergelijking; zij verhoudt zich schematisch tot dróttkvætt gelijk dróttkvætt tot fornýrðslag. Maar deze opzettelijke analogieformatie heeft een zeer beperkt gebruik.

van een verschijnsel, dat als licentie ontstaan was, en dan dringt zich van zelf het verlengde málaháttvers als voorbeeld op ¹⁾. Het is duidelijk, dat de skalden hier weer de principes van telling en meting der syllaben hebben toegepast, zooals zij dit ook bij andere metra deden. Bij hen is dus de hoofdregel: 'er moeten 6 syllaben zijn', en pas daarna volgen de 3 heffingen. De quantiteit der syllaben, de mogelijkheid van oplossing, van het gebruik eener korte syllabe in heffing na eene hoofd- of sterk bijtonige lettergreep, deze dingen regelen zij nu gelijk bij de overige metra.

Het is dan ook geen wonder, dat het juist dit syllabengetal is, waarop de commentaar op Háttatal den nadruk legt. Hier staat (Uitg. Möbius p. 1): 'in iedere kwartstrofe (*fjórðungr*) zijn twee verzen (*viðmorf*); in ieder vers zes syllaben (*samstofur*)'. Dan wordt over alliteratie, en dan over binnenrijm gesproken. De commentaar maakt fijne onderscheidingen naar de plaats, waar deze dingen staan, en naar den aard van het rijm. Hier treedt nu de leer op van den *hufudstafur* en de *stuttlar*. De hoofdstaf staat normalerwijze in de eerste syllabe van het tweede vers; p. 21 wordt als een bijzondere vorm opgegeven, dat in vs. 2 de tweede syllabe allitereert — in verzen, die met optact beginnen, wat er niet bij staat.

De vele variaties van dróttkvæð, die in Háttatal onderscheiden worden, berusten alle op willekeurige regels, die ongetwijfeld uit toevallige voorbeelden geabstraheerd zijn. Zij representeren een andere periode in de ontwikkeling der kunst; in dit verband moeten zij onbesproken blijven.

¹⁾ Een vorm, waarin 6 syllaben reghaartig met 5 wisselen, is nog bewaard als *leuffa*. Voorbeeld Háttatal str. 7. Hier heeft ook het vijsyllabige vers 3 heffingen — en een rust.

HOOFDSTUK II.

ANGELSAKSISCHE EN DUITSCHE METRIEK.

Bij het onderzoek van fornyrdslag, het Oudnoorsche metrum, dat het kortst staat bij dat der ags. en du. gedichten, hebben wij een reeks karakteristieke trekken geconstateerd, die ik aan het begin van dit hoofdstuk memorereen wil.

1. Het metrum is dalend. Het bleek uit het groote overwicht der verzen zonder optact en uit het snelle herstel der dalende beweging in verzen met optact, en het vond zijn verklaring in de accentverhoudingen der Germaansche talen.

2. De groote meerderheid der optacten behoort tot de even verzen. Dit is in zijn oorsprong een gevolg van syntactische verhoudingen, daar vooral bijzinnen met optact beginnen en een bijzin bij voorkoor in een even vers begint, althans niet in het eerste of vijfde vers der strofe.

3. Ten gevolge van het op verschillende plaatsen besproken compensatiebeginsel bevatten beide maten der optactverzen gemiddeld minder taalmateriaal dan de corresponderende maten van verzen zonder optact.

4. De rhytmische wet, die de maat beheerscht, waardoor de eerste syllabe, welke altijd in de heffing staat, over de tweede, of, als er meer zijn, over alle verdere syllaben domineert, geldt ook voor het vers. Hier gaat de eerste maat boven de tweede, en deze meerderheid uit zich behalve door de accentuatie ook door den grooteren rijkdom aan taalmateriaal. De eerste maat heeft gemiddeld meer verlengingen en minder verkortingen dan de tweede. Uitzonderingen zijn te verklaren als gevolg van den strijd tusschen twee vormen, waarin dezelfde rhytmische neiging zich openbaart (p. 62).

5. Dezelfde wet geldt ook nog voor het verspaar. Het oneven vers is zwaarder gebouwd dan het even vers. Het duideliĳkst toont zich dit onderscheid, wanneer men de eerste en derde maat van het verspaar met elkander vergelijkt; de eerste maat heeft dan een grooter aantal verlengingen en een kleiner aantal verkortingen. Dat

dit verschil niet een gevolg hiervan is, dat onder de even verzen een grooter aantal optactverzen is, bleek uit een afzonderlijke vergelijking der verzen zonder en met optact. De eerste maat domineert dus over de drie volgende. Minder geprononceerd was de verhouding van de tweede maat tot de vierde, maar wij vonden gegevens (p. 66), die tot een overwicht der eerstgenoemde konden voeren. Tusschen tweede en derde maat bevonden wij de verhouding zoo, dat de derde het in toongewicht won, terwijl, wat het taal-materiaal betreft, de verhouding gecompliceerder bleek.

6. In overeenstemming met het bovenstaande is de lengte van het oneven vers gemiddeld grooter dan van het even vers.

7. Het aantal optactsyllaben beperkt zich in den regel tot 1 of 2; bij Vsp. is 1 verreweg in de meerderheid; 3 komt tweemaal voor.

Het naaste doel van het hier volgend onderzoek is na te gaan, in hoeverre de genoemde eigenaardigheden in de ags. dn. poëzie weerkeeren, hetzij op dezelfde wijze, hetzij in gewijzigden vorm, en of zich een ontwikkelingsgang der techniek laat constateeren. Dit onderzoek wordt gevoerd aan eenige uitgezochte stukken in de beide talen uit verschillende perioden. Deze stukken zijn slechts een klein deel van de ontzaglijke stof, die vooral in het ags. overgeleverd is. Zij zijn echter voldoende voor het trekken van hoofdlijnen: door de bewerking van meerdere stukken zal echter nog menige bijzonderheid aan den dag gebracht kunnen worden. Omtrent de scandering van een aantal verzen is twijfel mogelijk. Het aantal onzekere gevallen is echter niet zoo groot, dat de wijzigingen in de getallen, die bij een afwijkende opvatting ontstaan, voor ons eindresultaat van beteekenis kunnen zijn. Gelijk voor de behandelde on. gedichten worden ook voor deze stukken aan het einde van dit geschrift de versnummers der schemata medegedeeld en de twijfelachtige gevallen toegelicht.

Omtrent de hier volgende schemata, die in denzelfden geest bewerkt zijn als die van Vsp. Hym. en Vaffr., zij vooruit nog het volgende opgemerkt. Verschillen in betoning binnen één maat zijn met het oog op de groote quantiteit der stof en het groot aantal verscheidenheden, dat toch al ter sprake moet komen, niet in aanmerking genomen: een uitzondering vormt slechts het geval, dat op een lange syllabe met bijtoon in een normale maat een korte heffingssyllabe volgt. De bijtoon moest hier geconstateerd worden met het oog op de bepaling van de lengte van het vers. Deze verschillen in betoning spelen trouwens bij de latere ontwikkeling van het vers een steeds geringere rol. Waar het aantal meerlettergrepige maten 50 $\frac{c}{e}$ en meer wordt, en waar een maat tot 7 syllaben kan

hebben, wordt de vraag, of in zulk een maat nog plaats is voor een sterken bijtoon, er een van secundaire beteekenis.

Het aantal der optactsyllaben is bij de Duitsche stukken in getallen aangegeven; deze verdienen de voorkeur boven eindelooze reeksen kruisjes. Voor de maten zelf, waar toch de quantiteit der eerste syllabe moest worden aangegeven, heb ik aan de gewone schrijfwijze, die ook in andere stukken gevolgd is, de voorkom gegeven boven een afwijkend systeem, dat te ingewikkeld zou zijn en bovendien moeilijker te lezen is.

Hier volgen dus de schemata van:

1. Béowulf 759—858 (Be. 1) ¹⁾.
2. Béowulf 320—420 (121) ²⁾ (Be. 2).
3. Béowulf 2073—2172 (Be. 3)
4. Byrhtnød 2—101 (By. 1) ¹⁾.
5. Byrhtnød 102—201 (202) ²⁾ (By. 2)
6. Heliand 1381—1480 (Hel. 1) ¹⁾
7. Heliand 3589—3688 (Hel. 2).
8. Hildebrandslied (Hild.) ²⁾.
9. Mûspilli (Musp.) ²⁾.

SCHEMATA.

Béowulf 759—858.

Overen verzen.

1 Zonder optact (69).

<i>Uitgang.</i>							
$\underline{\quad}$	6	1a.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1	2a.	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$	3
$\underline{\quad}$	8	b.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 3	b.	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$	3
$\underline{\quad}$	40	c.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 2	c.	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$	1
$\underline{\quad}$	6			op $\underline{\quad}$ 6	d.	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
$\underline{\quad}$	7					op $\underline{\quad}$	8
$\underline{\quad}$	1						
$\underline{\quad}$	1						
	<u>69</u>						

¹⁾ De stukken van Béowulf, die als Be 1, 2, 3 onderscheiden worden, liggen ook chronologisch uiteen, en wel is Be 1 het oudste, Be 3 het jongste der 3 stukken. Zie hierover mijn werk „Die altenglische Heldendichtung I. Béowulf“, Halle 1912. De onderscheiding der stukken uit Byrhtnød en Heliand met de cijfers 1, 2 dient alleen ter aanduiding.

²⁾ Over de nauwkeurige begrenzing dezer stukken zie de aanmerkingen bij de toelichting aan het slot van dit werk.

[Re. 1.
oneven Versen]

3a.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	17	4a.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	2	5a.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	2
b.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	3	b.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	1	b.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	5
c.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	16	c.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	2	op $\frac{_}{_}$			7
d.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	4	d.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	1				
op $\frac{_}{_}$ 40				op $\frac{_}{_}$ 6							
6. $\frac{_}{_}$ $\frac{_}{_}$ 1				7. $\frac{_}{_}$ $\frac{_}{_}$ 1							
op $\frac{_}{_}$ 1				op $\frac{_}{_}$ 1							

Eerste maat.

1 ^e maat.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$
$\frac{_}{_}$ 2	5a : 2	7 : 1	1a : 1	2b : 3	1b : 3	
$\frac{_}{_}$ 1	2	1	2a : 3	3b : 3	3c : 16	
$\frac{_}{_}$ 29			3a : 17	4b : 1	1c : 2	
$\frac{_}{_}$ 7			4a : 2	7	21	
$\frac{_}{_}$ 21			5b : 5			
$\frac{_}{_}$ 3	1c : 2	2c : 1	6 : 1	$\frac{_}{_}$	2d : 1	
$\frac{_}{_}$ 5	4d : 1	3d : 1	29		1	
$\frac{_}{_}$ 1						
69	3	5				

Boven het 4-syllabisch schema: 2c : 1

2d : 1

3c : 16

Boven 5-syllaben: 3d 4

4

3d : 1

4c : 2

4d : 1

Beneden het schema.

5b : 5

1a : 1

6 : 1

1

7 : 1

32

II. Met optact (31).

Uitgang.

$\frac{_}{_}$ 10	1a.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	8	2a.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	2
$\frac{_}{_}$ 10	b.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	1	b.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	3
$\frac{_}{_}$ 9	c.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	1	c.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	1
$\frac{_}{_}$ 1	op $\frac{_}{_}$ 10				d.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	2
$\frac{_}{_}$ 1					e.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	2
31					op $\frac{_}{_}$ 10			

[Be 1.
oneven versen]

3a.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	3	1.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1
b.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	2		op $\frac{\text{—}}{\text{—}}$		1
c.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	2				
d.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1				
e.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1	5.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1
	op $\frac{\text{—}}{\text{—}}$		9		op $\frac{\text{—}}{\text{—}}$		1

Eerste maat.

1 ^o maat.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 11	2a : 2	3c : 2	1a : 8	3e : 1	1b : 1
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 3	2b : 3	3d : 1	2d : 2	4 : 1	1c : 1
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 11	2c : 1	3	5 : 1	2	2e : 2
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 2	3a : 3		11		4
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 4	3b : 2				
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 31	11				

Optact.

1 syllabe.	2 syllaben.	3 syllaben.
1b : 1	1a : 8	2c : 1
2a : 2	1c : 1	3b : 2
3c : 2	2b : 3	3
3e : 1	2d : 2	
4 : 1	2e : 2	
5 : 1	3a : 3	
8	3d : 1	
	20	

Boven het viersyllabig schema, indien de optact voor één geldt.

1b : 1

1c : 1

2e : 2

3e : 1

4 : 1

5 : 1

Boven 5 syllaben.

3e : 1

4 : 1

5 : 1

3

Beneden het schema 0

[Be. 1.
even verzen.]

Eren verzen.

1. Zonder optact '60),

<i>Vitgang.</i>	<i>1a.</i>	<i>2a.</i>
$\frac{1}{2} = 11$	$b. \quad \frac{1}{2} = 3$	$b. \quad \frac{1}{2} = 1$
$\frac{1}{2} = 2$	$c. \quad \frac{1}{2} = 1$	$\text{op } \frac{1}{2} = 2$
$\frac{1}{2} = 33$	$\text{op } \frac{1}{2} = 11$	
$\frac{1}{2} = 13$		
$\frac{1}{2} = 1$	<i>3a.</i>	<i>4a.</i>
$\frac{1}{2} = 60$	$b. \quad \frac{1}{2} = 2$	$b. \quad \frac{1}{2} = 4$
	$c. \quad \frac{1}{2} = 10$	$c. \quad \frac{1}{2} = 3$
	$d. \quad \frac{1}{2} = 1$	$\text{op } \frac{1}{2} = 13$
	$e. \quad \frac{1}{2} = 2$	
	$\text{op } \frac{1}{2} = 33$	<i>5.</i>
		$\frac{1}{2} = 1$
		$\text{op } \frac{1}{2} = 1$

Eerste maat.

$1'$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$
$\frac{1}{2}$	$4a : 6$	$4b : 1$	$2a : 1$	$2b : 1$
$\frac{1}{2}$	$5 : 1$	4	$3a : 18$	$3b : 2$
$\frac{1}{2}$	7		$4c : 3$	3
$\frac{1}{2}$			22	
$\frac{1}{2}$				
$\frac{1}{2}$	17	$\frac{1}{2}$		$\frac{1}{2}$
$\frac{1}{2}$	4	$1a : 7$	$1b : 3$	$1c : 1$
$\frac{1}{2}$	3	$3c : 10$	$3d : 1$	$3e : 2$
	60	17	4	3

Boven het ciersyllabisch schema.

<i>Ic</i> :	1	
<i>3c</i> :	10	<i>Boren 5 syllaben.</i>
<i>3d</i> :	1	<i>3e</i> : 2
<i>3e</i> :	2	2
<i>4c</i> :	3	
	<hr/> 17	<i>Beneiden het schen</i>

Beneden het schema: 0.

[Be. 1.
even verzen.]

II. Met optact (40).

<i>Uitgang.</i>	1a.	$\begin{array}{c} \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \end{array}$	13	2a.	$\begin{array}{c} \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \end{array}$	1
\cdot 20	b.	$\begin{array}{c} \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \end{array}$	2	b.	$\begin{array}{c} \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \end{array}$	7
\cdot 12	c.	$\begin{array}{c} \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \end{array}$	1	c.	$\begin{array}{c} \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \end{array}$	1
\cdot 8	d.	$\begin{array}{c} \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \end{array}$	3	d.	$\begin{array}{c} \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \end{array}$	2
40	e.	$\begin{array}{c} \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \end{array}$	1	e.	$\begin{array}{c} \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \\ \cdot \cdot \cdot \cdot \end{array}$	1
		op \cdot 20			op \cdot 12	

3a.	$\begin{array}{c} \diagup \\ \diagdown \end{array}$	$\begin{array}{c} \diagup \\ \diagdown \end{array}$	$\begin{array}{c} \diagup \\ \diagdown \end{array}$	1
b.	$\begin{array}{c} \diagup \\ \diagdown \end{array}$	$\begin{array}{c} \diagup \\ \diagdown \end{array}$	$\begin{array}{c} \diagup \\ \diagdown \end{array}$	1
c.	$\begin{array}{c} \diagup \\ \diagdown \end{array}$	$\begin{array}{c} \diagup \\ \diagdown \end{array}$	$\begin{array}{c} \diagup \\ \diagdown \end{array}$	3
d.	$\begin{array}{c} \diagup \\ \diagdown \end{array}$	$\begin{array}{c} \diagup \\ \diagdown \end{array}$	$\begin{array}{c} \diagup \\ \diagdown \end{array}$	3
	op	$\begin{array}{c} \diagup \\ \diagdown \end{array}$	$\begin{array}{c} \diagup \\ \diagdown \end{array}$	8

Eerste maat.

1°	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{5}$	$\frac{1}{6}$
11	$2a : 1$	$3c : 3$	$1a : 13$	$2e : 1$	$1c : 1$
6	$2b : 7$	$3d : 3$	$1b : 2$	$\frac{1}{1}$	$1d : 3$
17	$2c : 1$	6	$2d : 2$		$\frac{1}{1}$
1	$3a : 1$		17	2	
4	$3b : 1$			$1e : 1$	
1					
40	11			1	

Optact.

<i>1 syllabe.</i>	<i>2 syllaben.</i>	<i>3 syllaben.</i>
<i>1e</i> : 1	<i>1a</i> : 13	<i>1b</i> : 2
<i>2a</i> : 1	<i>1c</i> : 1	<i>1d</i> : 3
<i>2e</i> : 1	<i>2b</i> : 7	<i>2c</i> : 1
<i>3a</i> : 1	<i>2d</i> : 2	6
<i>3e</i> : 3	<i>3b</i> : 1	
<i>7</i>	<i>3d</i> : 3	
	<i>27</i>	

[De 1
e en 2e v. v.]*Boven het viersyllabisch schema.**1d : 3**1e : 1 Beneden het schema.*

4

0.

Beowulf 320—420 (421).

*Oueren versen.**1. Zonder optact (68).*

<i>Uitgang.</i>	<i>1a.</i>	<i>2a.</i>	<i>3a.</i>
$\frac{_}{_}$ 2	$\frac{_}{_}$ 1	$\frac{_}{_}$ 18	
$\frac{_}{_}$ 2	$\frac{_}{_}$ 1	$\frac{_}{_}$ 6	
$\frac{_}{_}$ 40	op $\frac{_}{_}$ 2	$\frac{_}{_}$ 8	
$\frac{_}{_}$ 7	$\frac{_}{_}$ 1	$\frac{_}{_}$ 2	
$\frac{_}{_}$ 11	$\frac{_}{_}$ 1	$\frac{_}{_}$ 4	
$\frac{_}{_}$ 6	op $\frac{_}{_}$ 2	$\frac{_}{_}$ 2	
68		op $\frac{_}{_}$ 40	
	<i>4a.</i>	<i>5a.</i>	
	$\frac{_}{_}$ 3	$\frac{_}{_}$ 3	
	$\frac{_}{_}$ 1	$\frac{_}{_}$ 1	
	$\frac{_}{_}$ 2	$\frac{_}{_}$ 7	
	$\frac{_}{_}$ 1	op $\frac{_}{_}$ 11	
	op $\frac{_}{_}$ 7		
		<i>6a.</i>	
		$\frac{_}{_}$ 1	
		$\frac{_}{_}$ 1	
		$\frac{_}{_}$ 4	
		op $\frac{_}{_}$ 6	

Eerste maal.

<i>1° maal.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
$\underline{\quad}$ 4	<i>5a : 3</i>	<i>5b : 1</i>	<i>2a : 1</i>	<i>1a : 1</i>
$\underline{\quad}$ 2	<i>6a : 1</i>	<i>6b : 1</i>	<i>3a : 18</i>	<i>3b : 6</i>
$\underline{\quad}$ 33	4	2	<i>4a : 3</i>	<i>4b : 1</i>
$\underline{\quad}$ 8			<i>5c : 7</i>	8
$\underline{\quad}$ 11	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	<i>6c : 4</i>	
$\underline{\quad}$ 3	<i>2b : 1</i>	<i>1b : 1</i>	33	$\underline{\quad}$
$\underline{\quad}$ 5	<i>3c : 8</i>	<i>3d : 2</i>		<i>3e : 4</i>
$\underline{\quad}$ 2	<i>4c : 2</i>	3	$\underline{\quad}$	<i>4d : 1</i>
68	11		<i>3f : 2</i>	5

[Be. 2.
oneven verzen.]

Boven het viersyllabig schema.

$3c : 8$	<i>Boven 5 syllaben.</i>
$3d : 2$	$3e : 4$
$3e : 4$	$3f : 2$
$3f : 2$	$4d : 1$
$4c : 2$	7
$4d : 1$	
$5c : 7$	<i>Boven 6 syllaben.</i>
$6c : 4$	$3f : 2$
$\frac{30}{2}$	$\frac{2}{2}$

Beneden het schema: 1a : $\frac{1}{1}$

11. Met optact 32.

Uitgang.

$\frac{1}{2}$	12
$\frac{1}{2}$	9
$\frac{1}{2}$	10
$\frac{1}{2}$	1
	32

1a.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	6
b.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1
c.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1
d.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1
e.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1
f.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1
g.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1
	op $\frac{1}{2}$		12

2a.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	2
b.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	4
c.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1
d.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1
e.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1
	op $\frac{1}{2}$		9

3a.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1
b.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	3
c.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	3
d.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1
e.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1
f.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1
	op $\frac{1}{2}$		10

4.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1
	op $\frac{1}{2}$		1

Eerste maat.

1^e maat.

$\frac{1}{2}$	11
$\frac{1}{2}$	4
$\frac{1}{2}$	8
$\frac{1}{2}$	5
$\frac{1}{2}$	2
$\frac{1}{2}$	2
	32

$2a : 2$	$3c : 3$
$2b : 1$	$3d : 1$
$2c : 1$	4
$3a : 1$	
$3b : 3$	$\frac{1}{2}$
11	$1f : 1$
	$4 : 1$
	2

$1a : 6$	$1c : 1$
$1b : 1$	$1d : 1$
$2d : 1$	$1e : 1$
8	$2e : 1$
	$3e : 1$
	$\frac{5}{5}$
$1g : 1$	
$3f : 1$	
2	

[Be 2.
oneven verzen.]

Optact.

1 syllabe.	2 syllaben.	3 syllaben.
1c : 1	1a : 6	1b : 1
1f : 1	1d : 1	1e : 1
2a : 2	1g : 1	2c : 1
2d : 1	2b : 4	3d : 1
3a : 1	2e : 1	1
3e : 1	3b : 3	
3f : 1	3c : 3	
4 : 1	19	
9		

Boven het viersyllabig schema.

1f : 1	Boven 5 syllaben.
1g : 1	3e : 1
3e : 1	3f : 1
3f : 1	4 : 1
4 : 1	3
5	

Beneden het schema.
(0)

Een verzen.

I. Zonder optact (49).

<i>Uitgang.</i>	1a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 5	2a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7	b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1	b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 3	c. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1	op $\underline{\quad}$ 3
$\underline{\quad}$ 26	op $\underline{\quad}$ 7	
$\underline{\quad}$ 5		
$\underline{\quad}$ 8	3a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 19	4a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3
49	b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2	b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2
	c. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 4	op $\underline{\quad}$ 5
	d. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1	
	op $\underline{\quad}$ 26	5a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 6
		$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2
		8

[De 2.
even verzen.]*Eerste maat.*

<i>1^e maat.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
$\underline{\quad}$ 15	2a : 3	3d : 2	1a : 3	1d : 3	1g : 2
$\underline{\quad}$ 8	2b : 2	3e : 4	1b : 9	1e : 1	1h : 4
$\underline{\quad}$ 17	3a : 3	3f : 1	1c : 2	1f : 1	6
$\underline{\quad}$ 5	3b : 3	4 : 1	2c : 1	5	
$\underline{\quad}$ 6	3c : 2	8	2d : 1		
51	5a : 1		2e : 1		
	5b : 1		17		

15

Oplact.

1 syllabe.	2 syllaben.	3 syllaben.	4 syllaben.
1a : 3	1b : 9	1c : 2	1f : 1
3a : 3	1d : 3	1e : 1	2e : 1
3d : 2	1g : 2	1h : 4	2
5a : 1	2a : 3	2b : 2	
9	2c : 1	2d : 1	
	3b : 3	3c : 2	
	3e : 4	3f : 1	
	4 : 1	5b : 1	
	26	14	

*Boven het viersyllabig schema: 1g : 2**1h : 4**Boven 5 syllaben: 0.**5a : 1**Beneden het schema: 0.**5b : 1**8*

Béowulf 2073—2172.

*Oneven verzen.**1. Zonder oplact (S2).*

<i>Uitgang.</i>	1a.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1	2a.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 23
$\underline{\quad}$ 3	b.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1	b.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 54	c.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1	c.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 20
$\underline{\quad}$ 6	op $\underline{\quad}$ 3			d.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 16				e.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 5
$\underline{\quad}$ 3				f.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1
82				g.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1
				h.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1
				op $\underline{\quad}$ 54		

[Bv. 3. oneven verzen]	3a.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	5	4a.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	4	5a.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1
	b.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1	b.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	6	b.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	2
		op	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	6	c.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	6		op	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	3
						op	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	16				

Eerste maat.

<i>Eerste maat.</i>		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1	4a :	1	4b :	6
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	7	4	5a :	1	3a :
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	36		7	4c :	6
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	2			5b :	2
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	22	1a :	1	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	36
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	2	2c :	20	1b :	1
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	6	3b :	1	2d :	1
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	22	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	2
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1				6
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1				
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	82	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	2f :	1	2g :
		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1	1	2h :
					1

Boven het viersyllabisch schema:

1c : 1

2c : 20

Boven 5 syllaben:

2e : 5

2f : 1

2g : 1

2h : 1

2i : 1

2j : 1

2k : 1

2l : 1

2m : 1

2n : 1

2o : 1

2p : 1

2q : 1

2r : 1

2s : 1

2t : 1

2u : 1

2v : 1

2w : 1

2x : 1

2y : 1

2z : 1

Boven 6 syllaben:

2f : 1

2g : 1

2h : 1

2i : 1

2j : 1

2k : 1

2l : 1

2m : 1

2n : 1

2o : 1

2p : 1

2q : 1

2r : 1

2s : 1

2t : 1

2u : 1

2v : 1

2w : 1

2x : 1

2y : 1

2z : 1

Boven 7 syllaben:

2g : 1

2h : 1

2i : 1

2j : 1

2k : 1

2l : 1

2m : 1

2n : 1

2o : 1

2p : 1

2q : 1

2r : 1

2s : 1

2t : 1

2u : 1

2v : 1

2w : 1

2x : 1

2y : 1

2z : 1

Boven 8 syllaben:

2h : 1

2i : 1

2j : 1

2k : 1

2l : 1

2m : 1

2n : 1

2o : 1

2p : 1

2q : 1

2r : 1

2s : 1

2t : 1

2u : 1

2v : 1

2w : 1

2x : 1

2y : 1

2z : 1

Boven het schema: 0.

39

II. Met opmaat 15.

<i>Uitgang.</i>		1a.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	8	3a.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	11	b.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	3	b.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	4		op	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	11	c.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	3						op	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	3
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	15	2a.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	2				
		b.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	2				
			op	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	4				

[Pe. 3.
oneven verzen]*I^e maat.*

$$\begin{array}{r} \text{—} \quad 4 \\ \text{—} \quad \cdot \quad 2 \\ \text{—} \quad 11 \\ \text{—} \quad \cdot \quad 1 \\ \hline 18 \end{array}$$
Eerste maat.

$$\begin{array}{cccc} \text{—} & \text{—} & \text{—} & \text{—} \\ 2a : 2 & 3a : 1 & 1a : 8 & 3c : 1 \\ 2b : 2 & 3b : 1 & 1b : 3 & 1 \\ \hline 4 & 2 & 11 & \end{array}$$
*Optact.**1 syllabe.*

$$\begin{array}{r} 3c : 1 \\ \hline 1 \end{array}$$
2 syllaben.

$$\begin{array}{r} 1a : 8 \\ 2a : 2 \\ 3a : 1 \\ \hline 11 \end{array}$$
3 syllaben.

$$\begin{array}{r} 1b : 3 \\ 2b : 2 \\ 3b : 1 \\ \hline 6 \end{array}$$
*Boven het viersyllabig schema 3c : 1**1 (zessyllabig).**Beneden het schema: 0.*

— — — —

*Een verzen.**I. Zonder optact (66).**Uitgang.*

$$\begin{array}{r} \text{—} \quad 16 \\ \text{—} \quad \cdot \quad 3 \\ \text{—} \quad \cdot \quad 36 \\ \text{—} \quad 11 \\ \hline 66 \end{array}$$
1a.

$$\begin{array}{r} \text{—} \quad \cdot \quad \cdot \quad \text{—} \quad 9 \\ b. \text{—} \quad \cdot \quad \cdot \quad \text{—} \quad 7 \\ \text{op —} \quad 16 \end{array}$$
2a.

$$\begin{array}{r} \text{—} \text{—} \quad \text{—} \quad 1 \\ b. \text{—} \quad \cdot \quad \text{—} \quad \text{—} \quad 1 \\ c. \text{—} \quad \cdot \quad \text{—} \quad 1 \\ \text{op —} \quad \cdot \quad 3 \end{array}$$
3a.

$$\begin{array}{r} \text{—} \quad \cdot \quad \text{—} \quad \cdot \quad 25 \\ b. \text{—} \quad \cdot \quad \text{—} \quad \cdot \quad 3 \\ c. \text{—} \quad \cdot \quad \text{—} \quad 7 \\ d. \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad 1 \\ \text{op —} \quad 36 \end{array}$$
4a.

$$\begin{array}{r} \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad 6 \\ b. \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \cdot \quad 5 \\ \text{op —} \quad \cdot \quad \cdot \quad 11 \end{array}$$
*Eerste maat.**I^e maat.*

$$\begin{array}{r} \text{—} \quad 6 \\ \text{—} \quad \cdot \quad 5 \\ \text{—} \quad \cdot \quad 26 \\ \text{—} \quad \cdot \quad \cdot \quad 4 \\ \text{—} \quad \cdot \quad \cdot \quad 17 \\ \text{—} \quad \cdot \quad \cdot \quad \cdot \quad 8 \\ \hline 66 \end{array}$$
4a :

$$\begin{array}{r} \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \cdot \\ 4a : 6 \quad 4b : 5 \\ \hline 6 \quad 5 \end{array}$$
2a :

$$\begin{array}{r} \text{—} \quad \cdot \quad \text{—} \quad \cdot \quad \text{—} \quad \cdot \\ 2a : 1 \quad 2b : 1 \\ 3a : 25 \quad 3b : 3 \\ \hline 26 \quad 4 \end{array}$$
1a :

$$\begin{array}{r} \text{—} \quad \cdot \quad \text{—} \quad \cdot \quad \text{—} \quad \cdot \\ 1a : 9 \quad 1b : 7 \\ 2c : 1 \quad 3d : 1 \\ 3c : 7 \quad 8 \\ \hline 17 \end{array}$$

[De 3.
even verzen.]

Boven het 4-syllabisg schema: 3c : 7

Boven 5 syllaben: 0. 3d : 1

Beneden het schema: 0. 8

II. Met oplact (34).

Uitgang.

$\underline{\quad}$ 21
 $\underline{\quad}$ 7
 $\underline{\quad}$ 5
 $\underline{\quad}$ 1
 34

1a.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1

b.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2

c.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 11

d.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2

e.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1

f.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3

g.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1

op $\underline{\quad}$ 21

2a.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2

b.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 4

c.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1

op $\underline{\quad}$ 7

3a.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1

k.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1

b.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1

op $\underline{\quad}$ 1

c.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3

op $\underline{\quad}$ 5

Eerste maat.

E^e maat.

$\underline{\quad}$ 11
 $\underline{\quad}$ 3
 $\underline{\quad}$ 15
 $\underline{\quad}$ 1
 $\underline{\quad}$ 4
 34

$\underline{\quad}$

1a : 1

$\underline{\quad}$

3c : 3

$\underline{\quad}$

1b : 2

$\underline{\quad}$

1e : 1

$\underline{\quad}$

1f : 3

2a : 2

3

1c : 11

1

1g : 1

2b : 4

1d : 2

4

2c : 1

15

3a : 1

3b : 1

k : 1

11

Oplact.

1 syllabe

1b : 2

2a : 2

3a : 1

3c : 3

8

2 syllaben.

1a : 1

1c : 11

1e : 1

1f : 3

2b : 4

k : 1

21

3 syllaben.

1d : 2

1g : 1

2c : 1

3b : 1

5

[Be. 3.
even verzen.]

Boven het viersyllabig schema: 1f : 3

1g : 1

Boven 5 syllaben: 0.

4

Beneden het schema: 1a : 1

1

Byrhtnōð 2 — 101.

Oneven verzen.

1. Zonder oplact (48).

<i>Uitgang.</i>	<i>1a.</i>	<i>2.</i>
$\frac{\text{—}}{\text{—}} 5$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 3$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 5$
$\frac{\text{—}}{\text{—}} 5$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 1$	op $\frac{\text{—}}{\text{—}} 5$
$\frac{\text{—}}{\text{—}} 26$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 1$	
$\frac{\text{—}}{\text{—}} 1$	op $\frac{\text{—}}{\text{—}} 5$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 1$
$\frac{\text{—}}{\text{—}} 9$	<i>3a.</i>	op $\frac{\text{—}}{\text{—}} 1$
$\frac{\text{—}}{\text{—}} 2$	<i>b.</i>	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 1$
$\frac{\text{—}}{\text{—}} 48$	<i>c.</i>	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 1$
	<i>d.</i>	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 6$
	<i>e.</i>	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 4$
	<i>f.</i>	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 6$
		$\frac{\text{—}}{\text{—}} 2$
	op $\frac{\text{—}}{\text{—}} 26$	<i>5a.</i>
		$\frac{\text{—}}{\text{—}} 2$
		<i>b.</i>
		$\frac{\text{—}}{\text{—}} 1$
		<i>c.</i>
		$\frac{\text{—}}{\text{—}} 3$
		<i>d.</i>
		$\frac{\text{—}}{\text{—}} 2$
		<i>e.</i>
		$\frac{\text{—}}{\text{—}} 1$
		op $\frac{\text{—}}{\text{—}} 9$
	<i>6a.</i>	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 1$
	<i>b.</i>	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 1$
	op $\frac{\text{—}}{\text{—}} 2$	

Eerste maat.

<i>1^e maat.</i>	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 2$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 1$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 6$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 1$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 3$
$\frac{\text{—}}{\text{—}} 2$	<i>5a : 2</i>	<i>5b : 1</i>	<i>3a : 6</i>	<i>3b : 1</i>	<i>1a : 3</i>
$\frac{\text{—}}{\text{—}} 10$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 2$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 1$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 3$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 1$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 5$
$\frac{\text{—}}{\text{—}} 1$		$\frac{\text{—}}{\text{—}} 2$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 1$		$\frac{\text{—}}{\text{—}} 7$
$\frac{\text{—}}{\text{—}} 17$			$\frac{\text{—}}{\text{—}} 10$		$\frac{\text{—}}{\text{—}} 2$
$\frac{\text{—}}{\text{—}} 5$					$\frac{\text{—}}{\text{—}} 17$
$\frac{\text{—}}{\text{—}} 9$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 1$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 1$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 1$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 2$	
$\frac{\text{—}}{\text{—}} 2$	<i>1b : 1</i>	<i>1c : 1</i>	<i>3f : 2</i>		
$\frac{\text{—}}{\text{—}} 48$	<i>3d : 4</i>	<i>3e : 6</i>	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 2$		
	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 5$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} 1$			
		$\frac{\text{—}}{\text{—}} 1$			
		$\frac{\text{—}}{\text{—}} 9$			

[By. 1
oneven verzen.]

Boven het viersyllabig schema: 1c : 1

3c : 7

Boven 5 syllaben: 3e : 6 3d : 4

3f : 2 3e : 6

4 : 1 3f : 2

5d : 2 4 : 1

5e : 1 5e : 3

12 5d : 2

5e : 1

6b : 1

28

Boven 6 syllaben: 3f : 2

5e : 1

Beneden het schema: 0. 3

II. Met optact (52).

Uitgang.

16

6

25

2

3

52

1a. 1

b. 5

c. 2

d. 1

e. 1

f. 2

g. 1

h. 3

op 16

2a. 2

b. 1

c. 2

d. 1

op 6

3a. 1

b. 3

c. 1

d. 1

e. 1

f. 4

g. 1

h. 1

i. 10

j. 2

op 25

4. 2

op 2

5a. 1

b. 2

op 3

[By 1.
oneven verzen]

<i>1^e maat.</i>	<i>Eerste maat.</i>			
$\underline{\quad}$ 11	$\underline{\quad}$ 2a : 2	$\underline{\quad}$ 3d : 1	$\underline{\quad}$ 1a : 1	$\underline{\quad}$ 1e : 1
$\underline{\quad}$ 1	2b : 1	1	1b : 5	1f : 2
$\underline{\quad}$ 15	2c : 1		1c : 2	3g : 1
$\underline{\quad}$ 4	3a : 2		1d : 1	4
$\underline{\quad}$ 6	3b : 3		2d : 1	
$\underline{\quad}$ 1	3e : 1		3e : 1	
$\underline{\quad}$ 12	5a : 1		3f : 4	
$\underline{\quad}$ 2	<u>11</u>		15	
52				

$\underline{\quad}$ 1g : 1	$\underline{\quad}$ 3h : 1	$\underline{\quad}$ 3i : 10	$\underline{\quad}$ 3j : 2
1h : 3	1	4 : 2	2
5b : 2		12	
6			

Optact.

<i>1 syllabe.</i>	<i>2 syllaben.</i>	<i>3 syllaben.</i>	<i>4 syllaben.</i>
1a : 1	1b : 5	1c : 2	1d : 1
1g : 1	1e : 1	1f : 2	2c : 2
3a : 1	1h : 3	2b : 1	3
3d : 1	2a : 2	3e : 1	
3e : 1	2d : 1	6	
3g : 1	3b : 3		
3h : 1	3f : 4		
3i : 10	<u>19</u>		
3j : 2			
4 : 2			
5a : 1			
5b : 2			

Boven het viersyllabig schema: 1g : 1

1h : 3

24 *Boven 5 syllaben:* 3h : 1 3e : 1

3i : 10 3f : 4

Boven 6 syllaben: 3i : 10 3j : 2 3g : 1

3j : 2 4 : 2 3h : 1

Boven 7 syllaben: 3j : 2 4 : 2 5b : 2 3i : 10

2 5b : 2 17 3j : 2

16 4 : 2

5a : 1

Beneden het schema: 0. 5b : 228

[By. 1.
even verzen]*Even verzen.**I. Zonder optact (54).*

<i>Uitgang.</i>	1. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1	3a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 1	op $\underline{\quad}$ 1	b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3
$\underline{\quad}$ 43		op $\underline{\quad}$ 5
$\underline{\quad}$ 5	2a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 31	
$\underline{\quad}$ 4	b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2	4a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3
$\underline{\quad}$ 1	c. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 8	b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 54	d. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2	op $\underline{\quad}$ 4
	op $\underline{\quad}$ 43	5. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1
		op $\underline{\quad}$ 1

Eerste maat.

<i>I^e maat.</i>	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$
$\underline{\quad}$ 4	4a : 3	4b : 1
$\underline{\quad}$ 1	5 : 1	1
$\underline{\quad}$ 34	4	2a : 31
$\underline{\quad}$ 2		3a : 2
$\underline{\quad}$ 11		34
$\underline{\quad}$ 2		
54		

Boven het viersyllabig schema: 2c : 8
Boven 5 syllaben: 0. 2d : 2
Beneden het schema: 1 : 1
1

II. Met optact (46).

<i>Uitgang.</i>	1a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1	3a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 19	b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 5	b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 8	c. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 5	c. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 17	d. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1	d. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 5
$\underline{\quad}$ 2	e. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1	e. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1
46	f. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1	f. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1
	1g. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3	1g. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 5
	1h. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1	3h. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2
	i. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1	op $\underline{\quad}$ 17
	op $\underline{\quad}$ 19	
	2a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3	
	b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3	
	c. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1	4a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1
	d. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1	b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1
	op $\underline{\quad}$ 8	op $\underline{\quad}$ 2

[By. 1.
even verzen]

Eerste maat.

1^e maal.

$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 9	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 2a : 3	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 3c : 1	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 1a : 1	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 1e : 1
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 7	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 2b : 3	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 3d : 5	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 1b : 5	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 1
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 15	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 3a : 1	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 3e : 1	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 1c : 5	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 1	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 3b : 1	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 7	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 1d : 1	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 10	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 4a : 1		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 2c : 1	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 4	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 9		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 2d : 1	
46			$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 3f : 1	
			$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 15	
	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 1f : 1		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 1i : 1	
	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 1g : 3		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 3h : 2	
	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 1h : 1		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 4b : 2	
	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 3g : 5		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 4	
	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 10			

Optact.

<i>1 syllabe</i>	<i>2 syllaben.</i>	<i>3 syllaben.</i>	<i>4 syllaben.</i>
1a : 1	1b : 5	1c : 5	1d : 1
1f : 1	1e : 1	1h : 1	1
1i : 1	1g : 3	2b : 3	
3a : 1	2a : 3	2d : 1	
3c : 1	2c : 1	3e : 1	
3g : 5	3b : 1	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 11	
3h : 2	3d : 5		
4b : 1	3f : 1		
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 13	4a : 1		
	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 21		

Boven het ciersyllabisch schema: 1f : 1

1g : 3

Boven 5 syllaben: 3g : 5

1h : 1

3h : 2

1i : 1

Boven 6 syllaben: 0.

4b : 1

3f : 1

3g : 5

3h : 2

4b : 1

Beneden het schema: 0.

15

[By. 2
oneven vörzen]

Byrhthnod 102—201 (202).

Onegen verzen.

I. Zonder optact (46).

<i>Uitgang.</i>	1. $\frac{1}{2}$ 3	3a. $\frac{1}{2}$ 1
$\frac{1}{2}$ 3	op $\frac{1}{2}$ 3	b. $\frac{1}{2}$ 2
$\frac{1}{2}$ 29		op $\frac{1}{2}$ 3
$\frac{1}{2}$ 3	2a. $\frac{1}{2}$ 5	4a. $\frac{1}{2}$ 4
$\frac{1}{2}$ 10	b. $\frac{1}{2}$ 1	b. $\frac{1}{2}$ 4
$\frac{1}{2}$ 1	c. $\frac{1}{2}$ 16	c. $\frac{1}{2}$ 2
<u>46</u>	d. $\frac{1}{2}$ 1	op $\frac{1}{2}$ 10
	e. $\frac{1}{2}$ 6	
	op $\frac{1}{2}$ 29	5. $\frac{1}{2}$ 1
		op $\frac{1}{2}$ 1

Eerste maat.

1°	$maat.$	$\frac{1}{2}$	$1a : 4$	$\frac{1}{2}$	$2a : 5$	$\frac{1}{2}$	$2b : 1$	$\frac{1}{2}$	$1 : 3$
		$\frac{1}{2}$	4		$4b : 4$		1		$2c : 16$
		$\frac{1}{2}$	10		$5 : 1$				$3a : 1$
		$\frac{1}{2}$	1	$\frac{1}{2}$	10	$\frac{1}{2}$			20
		$\frac{1}{2}$	20		$2d : 4$		$2e : 6$		
		$\frac{1}{2}$	3		$3b : 2$		$4e : 2$		
		$\frac{1}{2}$	8		3		8		
			46						

Boven het viersyllabisch schema: 2e : 16

$$2d: 1$$

Boven 5 syllaben: 2e : 6 *2e : 6*

$$2e : 6$$
$$k : 2 \qquad \beta : 1$$
$$\beta u : 1$$

Boven 6 syllaben: 4c : 2

36 : 2

$$2 \quad Ab : 1$$
$$Ab : 1$$

Beneden het schema. 0.

$f_0 = 2$

5. 1

[By. 2
boven verzon.]

II. Met optact (54).

<i>Uitgang.</i>	<i>1a.</i>	<i>2a.</i>
— 24	<i>b.</i>	<i>b.</i>
— 8	<i>c.</i>	<i>c.</i>
— 18	<i>d.</i>	<i>d.</i>
— 3	<i>e.</i>	<i>e.</i>
— 1	<i>f.</i>	<i>f.</i>
— 54	op — 24	<i>g.</i>
		op — 8

<i>3a.</i>	<i>4a.</i>
<i>b.</i>	<i>b.</i>
<i>c.</i>	<i>c.</i>
<i>d.</i>	op — 3
<i>e.</i>	
<i>f.</i>	<i>5.</i>
<i>g.</i>	op — 1
<i>h.</i>	
op — 18	

Eerste maat.

<i>I^e maat.</i>	<i>2a</i> : 1	<i>2d</i> : 1	<i>1a</i> : 5	<i>1d</i> : 2
— 7	<i>2b</i> : 2	<i>3b</i> : 2	<i>1b</i> : 5	2
— 4	<i>2c</i> : 1	<i>4a</i> : 1	<i>1c</i> : 3	
— 19	<i>3a</i> : 2	4	<i>2e</i> : 1	—
— 2	<i>5</i> : 1		<i>2f</i> : 1	<i>1e</i> : 1
— 12	7		<i>2g</i> : 1	<i>1f</i> : 8
— 2			<i>3e</i> : 1	<i>3e</i> : 2
— 7			<i>3d</i> : 2	<i>4b</i> : 1
— 1			19	12
— 54				
	<i>3f</i> : 1	<i>3g</i> : 7	<i>3h</i> : 1	
	<i>4c</i> : 1	7	1	
	2			

[By. 2.
oneven verzen]*Optact.*

1 syllabe.	2 syllaben.	3 syllaben.	4 syllaben.
1a : 5	1b : 5	1c : 3	2e : 1
1e : 1	1d : 2	2g : 1	1
2a : 1	1f : 8	4	
2e : 1	2b : 2		
3a : 2	2d : 1		
3e : 1	2f : 1		
3e : 2	3b : 2		
3f : 1	3d : 2		
3g : 7	23		
3h : 1			
4a : 1			
4b : 1			
4c : 1			
5 : 1			
26			

Boven het 4-syllabisch schema: 1e : 1

1f : 8

Boven 5 syllaben: 3e-h : 11 3e-h : 11

4b : 1 4h : 1

Boven 6 syllaben: 3g-h : 8 4c : 1 4e : 1

5 : 13 5 : 1

Boven 7 syllaben: 0

26

Beneden het schema: 2d : 1

1

*Eeven verzen.**I. Zonder optact 64.**Uitgang.*

7
 3
 49
 1
 4
 64

1a. 1 1
 b. 2 2
 c. 1 1
 op 7 7

3a. 2 1
 b. 6 6
 c. 15 15
 d. 1 1
 op 49 49

2a. 1 1
 b. 2 2
 op 3 3

4. 1 1
 op 1 1

5a. 3 3
 b. 1 1
 op 4 4

[By 2.
even versen.]

<i>1re maat.</i>		<i>Eerste maat.</i>			
$\underline{\quad}$	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
$\underline{\quad}$	0	5a : 3	3a : 24	3b : 6	1a : 4
$\underline{\quad}$	25	3	5b : 1	4 : 1	2a : 1
$\underline{\quad}$	7		25	7	3c : 18
$\underline{\quad}$	23				23
$\underline{\quad}$	5	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	
$\underline{\quad}$	1	1b : 2	1c : 1		
	64	2b : 2	1		
		3d : 1			
		5			

Boven het viersyllabisch schema: 1c : 1

3c : 18

Boven 5 syllaben: 0.

3d : 1

5b : 1

Beneden het schema: 0.

21

II. Met optact (36).

<i>Uitgang.</i>	<i>1a.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	9	<i>3a.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
$\underline{\quad}$	21	<i>b.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	6	<i>b.</i>	$\underline{\quad}$	3
$\underline{\quad}$	2	<i>c.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>c.</i>	$\underline{\quad}$	1
$\underline{\quad}$	13	<i>d.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2	<i>d.</i>	$\underline{\quad}$	1
	36	<i>e.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2	<i>e.</i>	$\underline{\quad}$	2
		<i>f.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>f.</i>	$\underline{\quad}$	1
				op $\underline{\quad}$	21	<i>g.</i>	$\underline{\quad}$	1
						<i>h.</i>	$\underline{\quad}$	1
		<i>2a.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>i.</i>	$\underline{\quad}$	2
		<i>b.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1			13
				op $\underline{\quad}$	2			

Eerste maat.

<i>1re maat.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
$\underline{\quad}$	7	2a : 1	3c : 2	1a : 9
$\underline{\quad}$	3	3a : 1	3f : 1	1b : 6
$\underline{\quad}$	18	3b : 3	3	2b : 1
$\underline{\quad}$	1	3c : 1		3g : 1
$\underline{\quad}$	6	3d : 1	$\underline{\quad}$	3h : 1
$\underline{\quad}$	1	7	1d : 2	1f : 1
	36		1e : 2	1
			3i : 2	
			6	

[By 2.
even verzen]*Optact.*

1 syllabe.	2 syllaben.	3 syllaben.	4 syllaben.	5 syllaben.
3a : 1	1a : 9	1b : 6	0	3d : 1
3g : 1	1c : 1	1e : 2		1
3i : 2	1d : 2	1f : 1		
1	2a : 1	2b : 1		
	3b : 3	3c : 1		
	3e : 2	3f : 1		
	1s	3h : 1		

13

Boven het viersyllabig schema. 1d : 2

1e : 2

Boven 5 syllaben: 3i : 2

1f : 1

2

3g : 1

Beneden het schema: 0

3h : 1

3i : 2

9

Heliand 1351—1450.

*Oneven verzen.**I. Zonder optact (54).**Uitgang.*

3
 7
 29
 4
 9
 2
 54

1a. 1
 b. 2
 op 3
 3a. 5
 b. 1
 c. 4
 d. 4
 e. 5
 f. 1
 g. 3
 h. 1
 i. 2
 j. 3
 op 29

6a. 1
 b. 1
 op 2

2a. 1
 b. 1
 c. 3
 d. 1
 e. 1
 op 7
 4a. 1
 b. 1
 c. 1
 d. 1
 op 4
 5a. 2
 b. 2
 c. 2
 d. 3
 op 9

[H. L. 1
over den Vorzeichen]

Eerste maat.

<i>1^e maat.</i>					
$\underline{\quad}$	2	$\underline{\quad}$	5a : 2	$\underline{\quad}$	4a : 1
$\underline{\quad}$	1	$\underline{\quad}$	2	$\underline{\quad}$	3a : 5
$\underline{\quad}$	5	$\underline{\quad}$		$\underline{\quad}$	5b : 2
$\underline{\quad}$	2	$\underline{\quad}$		$\underline{\quad}$	5
$\underline{\quad}$	10	$\underline{\quad}$		$\underline{\quad}$	
$\underline{\quad}$	6	$\underline{\quad}$		$\underline{\quad}$	
$\underline{\quad}$	12	$\underline{\quad}$	1a : 1	$\underline{\quad}$	1b : 2
$\underline{\quad}$	2	$\underline{\quad}$	2b : 1	$\underline{\quad}$	3d : 4
$\underline{\quad}$	3	$\underline{\quad}$	3c : 4	$\underline{\quad}$	6
$\underline{\quad}$	2	$\underline{\quad}$	4c : 1	$\underline{\quad}$	4d : 1
$\underline{\quad}$	3	$\underline{\quad}$	5c : 2	$\underline{\quad}$	5d : 3
$\underline{\quad}$	3	$\underline{\quad}$	6a : 1	$\underline{\quad}$	12
$\underline{\quad}$	54	$\underline{\quad}$	10	$\underline{\quad}$	

$\underline{\quad}$	3g : 3	$\underline{\quad}$	3h : 1	$\underline{\quad}$	2e : 1
$\underline{\quad}$	3	$\underline{\quad}$	6h : 1	$\underline{\quad}$	3a : 2
$\underline{\quad}$		$\underline{\quad}$	2	$\underline{\quad}$	3

$\underline{\quad}$	3j : 3
$\underline{\quad}$	3

Boven het 4-syllabisch schema: 2e-e : 5

3e-j : 23

Boven 5 syllaben: 2e : 1

4e-d : 2

3e-j : 15

5b-d : 7

Boven 6 syllaben: 2e : 1

4d : 1

6a-b : 2

3g-j : 9

5c-d : 5

39

Boven 7: 3i-j : 5

6a-b : 2

6b : 1

6b : 1

24

6

11

Boven 8: 3j : 3

3

Beneden het schema: 0.

[Hel 1
OUDEN VELZEN]*II. Met optact 46.*

<i>Uitgang.</i>		<i>1a.</i> 1 ˘ ˘ 2		<i>2a.</i> 2 ˘ ˘ 1
˘ 12		<i>b.</i> 2 ˘ ˘ 5		<i>b.</i> 3 ˘ ˘ 1
˘ 14		<i>c.</i> 3 ˘ ˘ 1		<i>c.</i> 1 ˘ ˘ 3
˘ 17		<i>d.</i> 4 ˘ ˘ 4		<i>d.</i> 1 ˘ ˘ 1
˘ 1		op ˘ 12		<i>e.</i> 1 ˘ ˘ 2
˘ 1				<i>f.</i> 3 ˘ ˘ 1
˘ 1				<i>g.</i> 1 ˘ ˘ 1
46		<i>3a.</i> 2 ˘ ˘ 1		<i>h.</i> 3 ˘ ˘ 1
		<i>b.</i> 1 ˘ ˘ 2		<i>i.</i> 4 ˘ ˘ 1
		<i>c.</i> 2 ˘ ˘ 3		<i>j.</i> 3 ˘ ˘ 1
		<i>d.</i> 3 ˘ ˘ 1		<i>k.</i> 2 ˘ ˘ 1
		<i>e.</i> 3 ˘ ˘ 1		op ˘ 14
		<i>f.</i> 1 ˘ ˘ 3		
		<i>g.</i> 2 ˘ ˘ 1		<i>4.</i> 1 ˘ ˘ 1
		<i>h.</i> 4 ˘ ˘ 1		op ˘ 1
		<i>i.</i> 2 ˘ ˘ 1		
		<i>j.</i> 1 ˘ ˘ 2		<i>5.</i> 1 ˘ ˘ 1
		<i>k.</i> 2 ˘ ˘ 1		op ˘ 1
		op ˘ 17		
				<i>6.</i> 2 ˘ ˘ 1
				op ˘ 1

Eerste maat.

<i>Eerste maat.</i>	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$
$\frac{1}{2}$ 6	$2a-c : 5$	$2d : 1$	$1a-d : 12$	$3e : 1$	$2h-i : 2$
$\frac{1}{2}$ 3	$3a : 1$	$3h : 2$	$2e-g : 4$	1	$3f-h : 5$
$\frac{1}{2}$ 21	6	3	$3c-d : 4$		7
$\frac{1}{2}$ 1			5		
$\frac{1}{2}$ 7			21		
$\frac{1}{2}$ 1					
$\frac{1}{2}$ 2					
$\frac{1}{2}$ 3	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$
$\frac{1}{2}$ 1	$2j : 1$	$3i : 1$	$3j-k : 3$	$2k : 1$	$4 : 1$
$\frac{1}{2}$ 1	1	$6 : 1$	3	1	1
46		2			

[Het 1.
oneven vers.]*Optact.*

<i>Optact.</i>	<i>1 syllabe.</i>	<i>2 syllaben.</i>	<i>3 syllaben.</i>	<i>4 syllaben.</i>
1 syll. 14	1a : 2	1b : 5	1c : 1	1d : 4
2 „ 15	2d, e : 3	2a, k : 2	2b, f, h, j : 4	2c, g, i : 5
3 „ 7	3b, f, j : 7	3a, c, g, i, k : 7	3d, e : 2	3h : 1
4 „ 10	4 : 1	6 : 1	7	10
46	5 : 1	15		
	14			

*Boven het 4-syllabisch schema: 2h-k : 4**3c-k : 14**Boven 5 syllaben: 2k : 1**4 : 1**3f-k : 9**5 : 1**Boven 6 syllaben: 2k : 1**4 : 1**6 : 1**3i-k : 1**5 : 1**Boven 7 syll.: 3j, k : 3**4 : 1**6 : 1**4 : 1**6 : 1**6 : 1**13**7**5**Boven 8 syll.: 4 : 1**Boven 9 syll.: 6 : 1**Beneden het schema: 2d : 1**6 : 1**1**1**2*

— — —

*Een vers.**1. Zonder optact (30).*

<i>Uitgang.</i>	<i>1. „ : 1</i>	<i>3a. „ : 11</i>
<i>1</i>	<i>op 1</i>	<i>b. „ : 1</i>
<i>3</i>		<i>c. „ : 8</i>
<i>25</i>		<i>d. „ : 1</i>
<i>1</i>	<i>2a. „ : 1</i>	<i>e. „ : 1</i>
<i>30</i>	<i>b. „ : 1</i>	<i>op 25</i>
	<i>c. „ : 1</i>	
	<i>op 3</i>	
	<i>4. „ : 1</i>	
	<i>op 1</i>	

[Het 1.
even verzen.]

Eerste maat.

<i>1re maat.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
$\underline{\quad}$	0	$4 : 1$	$2a : 1$	$3b : 1$
$\underline{\quad}$	1	1	$3a : 14$	1
$\underline{\quad}$	15		15	9
$\underline{\quad}$	1			
$\underline{\quad}$	9			
$\underline{\quad}$	2	$2b : 1$	$3c : 1$	$2c : 1$
$\underline{\quad}$	1	$3l : 1$	1	1
$\underline{\quad}$	1	2		
	30			

Boven het viersyllabisch schema: 2c : 1
3c-e : 10
 11

Boven 5 syllaben: 3e : 1
 1

Beneden het schema: 0

II. Met optact (70).

<i>Uitgang.</i>	<i>1a.</i>	2	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	5	<i>2a.</i>	2	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2
$\underline{\quad}$	<i>b.</i>	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	5	<i>b.</i>	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
$\underline{\quad}$	<i>c.</i>	4	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	6	<i>c.</i>	4	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	4
$\underline{\quad}$	<i>d.</i>	5	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	3	<i>d.</i>	5	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
$\underline{\quad}$	<i>e.</i>	6	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	4	<i>e.</i>	6	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
$\underline{\quad}$	<i>f.</i>	7	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>f.</i>	7	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2
	<i>g.</i>	8	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>g.</i>	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
	<i>h.</i>	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>h.</i>	2	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2
	<i>i.</i>	4	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>i.</i>	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2
	<i>j.</i>	5	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>j.</i>	4	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
	<i>k.</i>	6	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>k.</i>	4	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
	<i>l.</i>	5	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>l.</i>	2	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
	<i>m.</i>	6	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>m.</i>	5	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
	<i>n.</i>	10	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>n.</i>	7	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
	<i>o.</i>	5	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	op $\underline{\quad}$ 21				
	<i>p.</i>	8	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1					
						op $\underline{\quad}$ 34				

[Het 1
even verzen]

3a.	3		<u> </u>		<u> </u>	1	4.	4		<u> </u>		<u> </u>	1
b.	1		<u> </u>		<u> </u>	2							1
c.	2		<u> </u>		<u> </u>	1			op	<u> </u>		<u> </u>	1
d.	3		<u> </u>		<u> </u>	1							
e.	5		<u> </u>		<u> </u>	2							
f.	6		<u> </u>		<u> </u>	1							
g.	7		<u> </u>		<u> </u>	1							
h.	1		<u> </u>		<u> </u>	1							
i.	4		<u> </u>		<u> </u>	1							
j.	5		<u> </u>		<u> </u>	1							
k.	6		<u> </u>		<u> </u>	1							
l.	7		<u> </u>		<u> </u>	1							
						op	<u> </u>						14

*Eerste maat.**1^e maat.*

—	12	—	2a-f : 11	—	2g : 1	—	1a-g : 25
—	10	—	3a : 1	—	3b-g : 8	—	2h-j : 5
—	35	—	12	—	4 : 1	—	3h-l : 5
—	5	—		—	10	—	35
—	6	—		—		—	
—	2	—	—	—	—	—	—
—	70	—	1h-k : 4	—	1l-n : 3	—	1o-p : 2
		—	2k : 1	—	2l-n : 3	—	2
		—	5	—	6	—	

Optact.

<i>Optact.</i>	<i>1 syllabe.</i>	<i>2 syllaben.</i>	<i>3 syllaben.</i>	<i>4 syllaben.</i>
1 syll. 3	3b, h : 3	1a : 5	1b, h : 6	1c, i : 7
2 „ 11	3	2a, h, l : 5	2b, g, i : 4	2c, j, k : 6
3 „ 12		3c : 1	3a, d : 2	3i : 1
4 „ 15		11	12	k : 1
5 „ 11				15
6 „ 9	<i>5 syllaben.</i>	<i>6 syllaben.</i>	<i>7 syllaben.</i>	<i>8 syllaben.</i>
7 „ 6	1d, j, l, o : 6	1e, k, m : 6	1f : 1	1g, p : 2
8 „ 2	2d, m : 2	2e : 1	2f, n : 3	1n : 1
9 „ 0	3e, j : 3	3f, k : 2	3g, l : 2	1
10 „ 1	11	9	6	
70				

[He¹, 1
even verzen]*Boven het 4-syllabisch schema**Indien de optacten voor één syllabe gelden:* 1l-p: 5

2l-n: 3

Boven 5 syllaben: 0.

3h-l: 5

Beneden het schema (onder dezelfde voorwaarde): 2g: 1

13

1

Heliand 3589—3688.

*Oneven verzen.**I. Zonder optact (50).*

<i>Ulyang.</i>	1a.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1	2a.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2	b.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1	b.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 9
$\underline{\quad}$ 34		op $\underline{\quad}$ 2		c.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2				d.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 6
$\underline{\quad}$ 10	3a.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1	e.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 9
$\underline{\quad}$ 2	b.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1	f.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 2
50		op $\underline{\quad}$ 2		g.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1
				h.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 4
	4a.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 2	i.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1
	b.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1		op $\underline{\quad}$	34
	c.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 3			
	d.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1	5a.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1
	e.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 2	b.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1
	f.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1		op $\underline{\quad}$	2
		op $\underline{\quad}$	10			

Eerste maat.

<i>1^e maat</i>	$\underline{\quad}$ 3	4a : 2	2a : 1	2b : 9	2c : 1
$\underline{\quad}$ 2		5a : 1	4b : 1	4c : 3	4d : 1
$\underline{\quad}$ 12		3	2	12	2
$\underline{\quad}$ 2					
$\underline{\quad}$ 8					
$\underline{\quad}$ 9		1a : 1	2e : 9	2f : 2	1b : 1
$\underline{\quad}$ 5		2d : 6	9	4e : 2	2g : 1
$\underline{\quad}$ 3		3a : 1		5b : 1	4f : 1
$\underline{\quad}$ 4		8		5	3
$\underline{\quad}$ 1					
$\underline{\quad}$ 1					
50		2h : 4	2i : 1	3b : 1	
		4	1	1	

[Hed. 2
omgekeerd.]*Boven het viersyllabig schema:* $1b : 1$ $2d-i : 23$ $3a-b : 2$ *Boven 5 syllaben:* $2f-i : 5$ $4e-f : 7$ $3b : 1$ $5b : 1$ $4e-f : 3$ 34 *Boven 6 syllaben:* $2h-i : 5$ $5b : 1$ $3b : 1$ 13 $4e-f : 3$ *Boven 7 syllaben:* $2i : 1$ $5b : 1$ $3b : 1$ 10 2 *Boven 8 syllaben:* $3b : 1$
 1 *Beneden het schema:* $2a : 1$
 1

II. Met optact (50).

Uitgang. $\underline{\quad} 13$ $\underline{\quad} 6$ $\underline{\quad} 22$ $\underline{\quad} 3$ $\underline{\quad} 5$ $\underline{\quad} 1$

50

 $3a. \quad 2 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad 1$ $b. \quad 6 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad 1$ $c. \quad 3 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad 2$ $d. \quad 1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad 2$ $e. \quad 3 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad 1$ $f. \quad 4 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad 1$ $g. \quad 1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad 2$ $h. \quad 1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad 4$ $i. \quad 2 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad 1$ $j. \quad 1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad 2$ $k. \quad 1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad 3$ $l. \quad 1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad 1$ $m. \quad 2 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad 1$ $\text{op } \underline{\quad} 22$ $2a. \quad 2 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad 1$ $b. \quad 1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad 2$ $c. \quad 2 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad 1$ $d. \quad 5 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad 1$ $e. \quad 2 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad 1$ $\text{op } \underline{\quad} 6$ $4a. \quad 2 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad 1$ $b. \quad 1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad 1$ $c. \quad 1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad 1$ $\text{op } \underline{\quad} 3$ $5a. \quad 1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad 1$ $b. \quad 3 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad 1$ $c. \quad 1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad 1$ $d. \quad 1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad 2$ $\text{op } \underline{\quad} 5$ $6. \quad 1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad 1$ $\text{op } \underline{\quad} 1$

[Het 2
schema is van 12 m.]

Eerste maat.

1^e maat.

$\bar{\text{—}}$	2	$\bar{\text{—}}$	$\bar{\text{—}}$	$\bar{\text{—}}$	$\bar{\text{—}}$
$\bar{\text{—}}$	3	$3a-b : 2$	$2a : 1$	$1a-d : 12$	$3g : 2$
$\bar{\text{—}}$	22	$\bar{\text{—}}$	$3c : 2$	$2b-c : 3$	$1a : 1$
$\bar{\text{—}}$	3		3	$3d-f : 4$	3
$\bar{\text{—}}$	7			$5a-b : 2$	
$\bar{\text{—}}$	1	$\bar{\text{—}}$	$\bar{\text{—}}$	$6 : 1$	
$\bar{\text{—}}$	5	$1e : 1$	$3i : 1$	$\bar{\text{—}}$	22
$\bar{\text{—}}$	3	$2d : 1$	$\bar{\text{—}}$		
$\bar{\text{—}}$	1	$3h : 4$			
	50	$5c : 1$	$\bar{\text{—}}$	$\bar{\text{—}}$	$\bar{\text{—}}$
		7	$3j : 2$	$3k : 3$	$2e : 1$
			$4b : 1$	3	$3l-m : 2$
			$5d : 2$		$4e : 1$
			5		4

Optact.

<i>Optact.</i>	<i>1 syllabe.</i>	<i>2 syllaben.</i>	<i>3 syllaben.</i>
1 syll. 21	$1a : 1$	$1b : 3$	$1c, e : 4$
2 „ 10	$2b : 2$	$2a, c, e : 3$	$3c, e : 3$
3 „ 8	$3d, g, h, j, k, l : 11$	$3a, i, m : 3$	$5b : 1$
4 „ 6	$4b-c : 2$	$1a : 1$	8
5 „ 1	$5a, c, d : 4$	10	
6 „ 1	$6 : 1$		
50	24		

<i>4 syllaben.</i>	<i>5 syllaben.</i>	<i>6 syllaben.</i>
$1d : 5$	$2d : 1$	$3b : 1$
$3f : 1$	$\bar{\text{—}}$	$\bar{\text{—}}$
6		

Boven het viersyllabig schema

(indien optact voor 1 syllabe telt en oplossing geldt):

	$1e : 1$
<i>Boven 5 syllaben.</i>	$2e : 1$
	$2d-e : 2$
	$3h-m : 12$
	$3d-m : 18$
	$4b-c : 2$
	$1a-c : 3$
	$5a-d : 5$
	$6 : 1$
	20
	30

[Hic 2
ons ver verzen]

Boven 6 syllaben: 2e : 1
3j-m : 7
Boven 7 syllaben: 3l-m : 2 4b-c : 2
4e : 1 5c-d : 3
5d : 2 13
5

Beneden het schema (onder dezelfde voorwaarden).

2a : 1

1

Een versen.

I. Zonder optact (27).

Utgang.
2 6
1
11
2
5
2
27
1a. 2 2. 1
b. 1 op 1
c. 3
op 6
3a. 8 4. 2
b. 1 op 2
c. 1
d. 1
op 11
5a. 2 6. 2
b. 3 op 2
op 5

Eerste maat.

I^e maat.
1
3
10
1
3
3
3
27
5a : 2 5b : 3 3a : 8 3b : 1
6 : 2 3 4 : 2 1
4 10
1a : 2 1b : 1 1c : 3
3c : 1 2 : 1 3
3 3d : 1
3

Boven het viersyllabig schema: 1e : 3

Boven 5 syllaben 0. 3c-d : 2

Beneden het schema 0. 6 : 2
7

[Bei. 2
even verzen]

II. Met opclact. 73)

Uitgang.

$\underline{\quad}$	30
$\underline{\quad}$	13
$\underline{\quad}$	27
$\underline{\quad}$	1
$\underline{\quad}$	1
$\underline{\quad}$	1
$\underline{\quad}$	73

<i>1a.</i>	2	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	4	<i>3a.</i>	2	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
<i>b.</i>	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	6	<i>b.</i>	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2
<i>c.</i>	1	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>c.</i>	1	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	3
<i>d.</i>	5	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	3	<i>d.</i>	2	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2
<i>e.</i>	6	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>e.</i>	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	5
<i>f.</i>	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>f.</i>	5	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2
<i>g.</i>	4	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>g.</i>	7	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
<i>h.</i>	6	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>h.</i>	8	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
<i>i.</i>	2	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2	<i>i.</i>	1	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
<i>j.</i>	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>j.</i>	7	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
<i>k.</i>	4	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>k.</i>	1	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2
<i>l.</i>	5	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>l.</i>	6	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
<i>m.</i>	6	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2	<i>m.</i>	7	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
<i>n.</i>	5	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>n.</i>	4	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
<i>o.</i>	2	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>o.</i>	1	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2
op $\underline{\quad}$ 30					<i>p.</i>	1	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
					op $\underline{\quad}$ 27				

<i>2a.</i>	2	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>4</i>	<i>3</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
<i>b.</i>	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1		op $\underline{\quad}$ 1			
<i>c.</i>	1	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>5</i>	<i>1</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
<i>d.</i>	9	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1		op $\underline{\quad}$ 1			
<i>e.</i>	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>6</i>	<i>2</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
<i>f.</i>	4	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1		op $\underline{\quad}$ 1			
<i>g.</i>	5	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1					
<i>h.</i>	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1					
<i>i.</i>	5	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1					
<i>j.</i>	7	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1					
op $\underline{\quad}$ 13					op $\underline{\quad}$ 1				

Eerste maat.

1^e maat.

$\underline{\quad}$	9	<i>2a-d :</i>	4	<i>3c-h :</i>	11	<i>1a-e :</i>	18	<i>1f-h :</i>	3
$\underline{\quad}$	14	<i>3a-b :</i>	3		11	<i>2e-g :</i>	3	<i>3j :</i>	1
$\underline{\quad}$	23	<i>5 :</i>	1			<i>3i :</i>	1		4
$\underline{\quad}$	4	<i>6 :</i>	1			<i>4 :</i>	1		
$\underline{\quad}$	17		9				23		
$\underline{\quad}$	2								
$\underline{\quad}$	3								
$\underline{\quad}$	1	<i>1i-m :</i>	7	<i>1n :</i>	1	<i>1n :</i>	1	<i>3p :</i>	1
$\underline{\quad}$	73	<i>2h-j :</i>	6	<i>3o :</i>	1	<i>3o :</i>	2		1
		<i>3k-m :</i>	4		2		3		

[Het 2.
av. d. versen.]*Optact.*

<i>Optact.</i>	<i>1 syllabe.</i>	<i>2 syllaben.</i>	<i>3 syllaben.</i>
1 syll. 8	3e. i. o. p : 7	1a. i. o : 7	1b. f. j : 8
2 „ 12	5 „ 1	2a „ : 1	2b. e. h „ 6
3 „ 22	8 „	3a. d „ 3	3b. e „ 7
4 „ 11		6 „ : 1	4 „ „ 1
5 „ 9		12	22
6 „ 5			
7 „ 4	<i>4 syllaben.</i>	<i>5 syllaben.</i>	<i>6 syllaben.</i>
8 „ 1	1e. g. k : 6	1d. l. n : 5	1e. h. m : 4
9 „ 1	2e. f „ 2	2g. i „ 2	3f „ 1
73	3k. n : 3	3f „ : 2	5
	11	9	

<i>7 syllaben.</i>	<i>8 syllaben.</i>	<i>9 syllaben.</i>
2j „ : 1	3h : 1	2d 1
3g. j. m : 3	1	1
4		

*Boren het viersyllabig schema**Indien optact voor één syllabe tell en oplossing geldt:*

	1i-o : 9
	2h-j : 6
	3i-p : 10
<i>Boren 5 syllaben:</i>	1o „ : 1
	4 „ 1
	3k-p 8
	5 „ 1
	9 6 „ 1
	28
<i>Boren 6 syllaben:</i>	3o-p : 3
	3

Boren 7 syllaben: 3p : 1
1

Borende het schema 0.

[Hilf.
un-ven verzer]

Boven het 1-syllabig schema: 1 *1*

20-11 : 10

Boren 5 syllaben: 1 . 1 3b-f : i

2e-h : 6 4a-f : 11

56 . 1

Bored 6 syllaben: 2g-h : 2 3d-f : 4 5b : 1

$$3p-f = 2 \qquad 4p-f = 6 \qquad 30$$

Boken 7 sylلابen: 3f 1 4d-f 4 17 30

10-11-2017

Boven 8 syllaben: 3f : 1

Beneden het schema 0.

II. Met optact 127.

Übung. $1a.$ $3 \cdot \frac{1}{2} = \frac{3}{2} = 1\frac{1}{2}$ $3a.$ $1 \cdot \frac{1}{2} = \frac{1}{2}$

$$\frac{1}{b} \leq s \leq \frac{b}{b-1} \quad b = 4, 5, \dots, \quad \frac{1}{b} \leq s \leq \frac{b}{b-1} \quad b = 2, 3, \dots, \quad 2$$
$$t = \frac{2}{\epsilon} \left(e^{-\frac{\epsilon}{2}} + \frac{\epsilon}{2} - 1 \right) \quad t = \frac{2}{\epsilon} \left(e^{-\frac{\epsilon}{2}} + \frac{\epsilon}{2} - 1 \right)$$
$$\frac{1}{2} \quad 14 \quad d. \quad 2 \quad \frac{1}{2} \quad \frac{1}{2} \quad 3 \quad d. \quad 2 \quad \frac{1}{2} \quad \frac{1}{2} \quad \frac{1}{2} \quad 1$$
[illegible]

1. $\frac{1}{2}$ 2. $\frac{1}{2}$ 3. $\frac{1}{2}$ 4. $\frac{1}{2}$ 5. $\frac{1}{2}$ 6. $\frac{1}{2}$ 7. $\frac{1}{2}$ 8. $\frac{1}{2}$ 9. $\frac{1}{2}$ 10. $\frac{1}{2}$

$$27 \qquad 2n. \qquad 4 \quad \text{---} \quad 1 \quad \text{---} \quad 1 \quad \text{---} \quad g. \qquad 3 \quad \text{---} \quad \text{---} \quad \text{---} \quad \text{---} \quad 1$$
$$b, 1 \leq b \leq n, \quad 1 \leq i \leq n, \quad 1 \leq j \leq n, \quad 1 \leq k \leq n, \quad 1 \leq l \leq n$$

op $\frac{1}{2} \cdot 2 = 1$ $\frac{1}{2} \cdot 1 = \frac{1}{2}$ $\frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$ $\frac{1}{2} \cdot \frac{1}{4} = \frac{1}{8}$ $\frac{1}{2} \cdot \frac{1}{8} = \frac{1}{16}$

$$j = 2, \dots, \ell$$
$$ka, \quad 3 \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 1 \quad k, \quad 3 \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 1$$
$$b, 1 \mid \frac{1}{2} \quad \mid \frac{1}{2} \quad \mid 1 \quad \mid 1 \quad \mid 1 \quad \mid 1 \quad \mid 1$$

Op	2	10	1
----	---	----	---

opp. 14

$$5 \leq 4 \leq 1$$

Eerste maat.

1° *maat*.

$$\text{---} \quad (6) \quad 3a-c : 1 \quad 3d : 1 \quad 1a-b : 3 \quad 1c : 2 \quad 1d : 3$$
$$2 \leq k \leq 11 \quad 1a : 1 \quad 1b : 1 \quad 2a : 1 \quad 3b : 1 \quad 3c : 3$$
$$\frac{1}{\tilde{t}} = 5 \cdot 10^{22} \text{ g}^{-1} \text{ cm}^2 \text{ s}^{-1} \quad (3)$$

3 6 7 9 10 11

1 7 0 1 1

1

$$L = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & 3l+1 & 0 \\ 0 & 0 & 3m+1 \\ 0 & 0 & 0 & 3n+1 \end{pmatrix}$$

$\frac{1}{\text{cm}^2 \cdot \text{s}}$

27

[Hilf
oneven verzen.]*Optact.*

<i>Optact.</i>	<i>1 syllabe.</i>	<i>2 syllaben.</i>	<i>3 syllaben.</i>
1 syll. 8	<i>1c</i> : 2	<i>1d</i> : 3	<i>1a</i> : 2
2 „ 8	<i>2b</i> : 1	<i>3b, d, f, j</i> : 5	<i>3g, h</i> : 2
3 „ 5	<i>3a, c, i, l</i> : 4	8	<i>4a</i> : 1
4 „ 6	<i>4b</i> : 1		5
21	8	<i>4 syllaben.</i>	
		<i>1b</i> : 1	
		<i>2a</i> : 1	
		<i>3c, h, m</i> : 3	
		<i>5</i> : 1	
		6	

Boven het viersyllabig schema: *1d* : 3
2b : 1
3c-m : 9

Boven 5 syllaben: *2b* : 1 *4b* : 1
3i-m : 5 *5* : 1
4b : 1 15

Boven 6 syllaben: *2b* : 1 *5* : 1
3m : 1 8

Boven 7 syllaben: *2b* : 1
 1

Beneden het schema: 0.

*Even verzen (62).**I. Zonder optact. (34).*

<i>Uitgang.</i>	<i>1a.</i>	<i>2a.</i>
0	<i>b.</i> : 2	<i>b.</i> : 1
5	<i>c.</i> : 2	<i>c.</i> : 10
24	op : 5	<i>d.</i> : 1
2		op : 21
3		
34	<i>3a.</i> : 1 <i>4a.</i> : 1	
	<i>b.</i> : 1 <i>b.</i> : 1	
	op : 2 <i>c.</i> : 1	
		op : 3

[H66
OVERVALDER.]

Eerste maat.

Ire maat.

$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$1a : 1$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$1a : 1$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$2b : 1$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$2c : 10$
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	0	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$2a : 12$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$3a : 1$
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	13	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	13	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	11
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	11	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$1b : 2$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$1c : 2$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$1c : 1$
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	3	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$2d : 1$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$1b : 1$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$3b : 1$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	3	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	34	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	4	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	

Boven het viersyllabig schema: 1c : 2

$2c-d : 11$

Boven 5 syllaben: 1b-c : 2 3a-b : 2

$2 1b-c : 2$

Boven 6 syllaben: 1b-c : 2 17

2

Boven 7 syllaben: 1c : 1

1

Beneden het schema: 0.

II. Met opclact (28).

Uitgang.

$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	13	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$1a. 5 : \frac{\text{—}}{\text{—}} : \frac{\text{—}}{\text{—}} : 1$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$3a. 2 : \frac{\text{—}}{\text{—}} : \frac{\text{—}}{\text{—}} : 1$
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	5	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$b. 2 : \frac{\text{—}}{\text{—}} : \frac{\text{—}}{\text{—}} : 2$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$b. 4 : \frac{\text{—}}{\text{—}} : \frac{\text{—}}{\text{—}} : 1$
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	9	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$c. 3 : \frac{\text{—}}{\text{—}} : \frac{\text{—}}{\text{—}} : 4$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$c. 2 : \frac{\text{—}}{\text{—}} : \frac{\text{—}}{\text{—}} : 2$
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$d. 4 : \frac{\text{—}}{\text{—}} : \frac{\text{—}}{\text{—}} : 1$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$d. 5 : \frac{\text{—}}{\text{—}} : \frac{\text{—}}{\text{—}} : 1$
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	28	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$e. 1 : \frac{\text{—}}{\text{—}} : \frac{\text{—}}{\text{—}} : 1$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$e. 6 : \frac{\text{—}}{\text{—}} : \frac{\text{—}}{\text{—}} : 1$
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$f. 2 : \frac{\text{—}}{\text{—}} : \frac{\text{—}}{\text{—}} : 2$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$f. 1 : \frac{\text{—}}{\text{—}} : \frac{\text{—}}{\text{—}} : 1$
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$g. 1 : \frac{\text{—}}{\text{—}} : \frac{\text{—}}{\text{—}} : 1$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$g. 4 : \frac{\text{—}}{\text{—}} : \frac{\text{—}}{\text{—}} : 1$
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$h. 5 : \frac{\text{—}}{\text{—}} : \frac{\text{—}}{\text{—}} : 1$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$h. 1 : \frac{\text{—}}{\text{—}} : \frac{\text{—}}{\text{—}} : 1$
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	op $\frac{\text{—}}{\text{—}} : 13$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	op $\frac{\text{—}}{\text{—}} : 9$
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$2a. 6 : \frac{\text{—}}{\text{—}} : \frac{\text{—}}{\text{—}} : 1$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$4. 1 : \frac{\text{—}}{\text{—}} : \frac{\text{—}}{\text{—}} : 1$
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$b. 2 : \frac{\text{—}}{\text{—}} : \frac{\text{—}}{\text{—}} : 1$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	op $\frac{\text{—}}{\text{—}} : 1$
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$c. 5 : \frac{\text{—}}{\text{—}} : \frac{\text{—}}{\text{—}} : 1$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$d. 6 : \frac{\text{—}}{\text{—}} : \frac{\text{—}}{\text{—}} : 1$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$e. 5 : \frac{\text{—}}{\text{—}} : \frac{\text{—}}{\text{—}} : 1$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	op $\frac{\text{—}}{\text{—}} : 5$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	

Bed	Erste Nacht.	Zweite Nacht.	Dritte Nacht.	Vierte Nacht.	Fünfte Nacht.	Sechste Nacht.	Siebte Nacht.	Achte Nacht.	Neunte Nacht.	Zehnte Nacht.
1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
6	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
7	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
8	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
9	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
10	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

<i>Optact</i>			<i>Optact.</i>		
<i>Optact</i>			<i>1 syllabe</i>	<i>2 syllaben.</i>	<i>3 syllaben</i>
1	syll	1	<i>1e</i> : 1	<i>1b, f</i> : 1	<i>1c</i> : 1
2	..	8	<i>3f, h</i> : 2	<i>2b</i> : 1	1
3	.	1	<i>1</i> : 1	<i>3a, c</i> : 3	
4	..	1		8	
5	..	5			
6	..	3	<i>1 syllaben.</i>	<i>5 syllaben</i>	<i>6 syllaben</i>
		28	<i>1d, g</i> : 2	<i>1a, b</i> : 2	<i>2a, d</i> : 2
			<i>3b, g</i> : 2	<i>2c, e</i> : 2	<i>3c</i> : 1
			4	<i>3d</i> : 1	3
				5	

Boven het eersyllabisch schema
indien optact voor één syllabe tell en oplossing geldt:

		<i>le-h</i> · 5
<i>Boven</i> · 5	<i>syllaben</i> · 3 <i>h</i>	3 <i>f-h</i> · 3
	<i>t</i>	<i>t</i> 1
<i>Beneden het schema</i> · 0		9

M ü s p i l l i.

Overen verzen.

I. Zonder optact 36.

[illegible]

[Mitsp.
oneven verzen]

<i>4a.</i>	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1	<i>5a.</i>	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1
<i>b.</i>	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1	<i>b.</i>	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1
		op	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	2	<i>c.</i>	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1
						op	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	3
<i>6.</i>	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1				
		op	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1				

Eerste maat.

<i>1^e maat.</i>	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	7	<i>1</i> : 1	<i>2a</i> : 1	<i>3b</i> : 7	<i>3c</i> : 2
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1	<i>3a</i> : 4	1	<i>4b</i> : 1	2
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	5	<i>4a</i> : 1		5	9
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	2	<i>5a</i> : 1			
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	9	7			
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1				
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	6	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1	<i>3e</i> : 1	<i>2b</i> : 1		<i>3g</i> : 1
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1	1	<i>3f</i> : 3		1
	36		<i>5c</i> : 1		
			<i>6</i> : 1		
			6		<i>3h</i> : 1
					1

Boven het viersyllabisch schema: *2b* : 1
3b-h : 23

Boven 5 syllaben: *2b* : 1 *4b* : 1
3d-h : 14 *5a-c* : 3

Boven 6 syllaben: *3f-h* : 5 *5b-c* : 2 *6* : 1
5b-c : 2 *6* : 1

Boven 7 syllaben: *3g-h* : 2 *6* : 1 18
5c : 1

6 : 1

4

Boven 8 syllaben: *3h* : 1

1

Beneden het schema. 1 : 1

1

Twijfelachtig 2a : 1 (*sterke bijtoon op sk a*).

[Musp.
oneven verzen.]

II. Met optact 64).

Uitgang.

— 20
— 14
— 26
— 3
— 1
64

1a. 4 | — | — 1
b. 6 | — | — 1
c. 2 | — | — 1
d. 3 | — | — 1
e. 5 | — | — 1
f. 1 | — | — 1
g. 2 | — | — 6
h. 3 | — | — 3
i. 4 | — | — 1
j. 5 | — | — 2
k. 2 | — | — 1
l. 2 | — | — 1
op — 20

2a. 4 | — | — 1
b. 7 | — | — 1
c. 8 | — | — 1
d. 3 | — | — 2
e. 1 | — | — 1
f. 3 | — | — 1
g. 4 | — | — 1
h. 1 | — | — 1
i. 3 | — | — 1
j. 4 | — | — 1
k. 2 | — | — 1
l. 1 | — | — 1
m. 7 | — | — 1
op — 11

3a. 3 | — | — 2
b. 1 | — | — 2
c. 5 | — | — 1
d. 6 | — | — 1
e. 2 | — | — 1
f. 4 | — | — 1
g. 6 | — | — 1
h. 1 | — | — 1
i. 1 | — | — 1
j. 6 | — | — 2
k. 1 | — | — 1
l. 4 | — | — 1
m. 1 | — | — 2
n. 2 | — | — 1
o. 1 | — | — 1
p. 1 | — | — 3
q. 2 | — | — 2
r. 5 | — | — 1
s. 1 | — | — 1
op — 26

4a. 1 | — | — | — 1
b. 2 | — | — | — 1
c. 1 | — | — | — 1
op — 3
5. 1 | — | — | — 1
op — 1

[Musp
oneeren verzen]*Eerste maat.*

<i>Eerste maat.</i>		$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
$\underline{\quad}$	9	$1a : 1$	$1b : 1$	$1c-e : 3$	$2e-g : 3$
$\underline{\quad}$	5	$2a-b : 2$	$2c : 1$	$2d : 2$	$3h-l : 2$
$\underline{\quad}$	9	$3a-d : 6$	$3e-g : 3$	$3h-j : 4$	$\underline{\quad}$
$\underline{\quad}$	5	9	5	9	5
$\underline{\quad}$	22				
$\underline{\quad}$	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
$\underline{\quad}$	7	$1f-j : 13$	$1k : 1$	$1l : 1$	$2k-m : 2$
$\underline{\quad}$	3	$2h-j : 3$	$2k : 1$	$3p-r : 6$	$4e : 1$
$\underline{\quad}$	1	$3m-n : 3$	$3o : 1$	7	3
	64	$4a-b : 2$	3		
		$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
		5 : 1		3s : 1	
		22			1

Optact.

<i>Optact</i>	<i>1 syllabe.</i>	<i>2 syllaben.</i>	<i>3 syllaben.</i>	<i>4 syllaben.</i>
1 syll. 16	$1f : 1$	$1c, g, k, l : 9$	$1d, h : 4$	$1a, i : 2$
2 „ 15	$2e, h, l : 3$	$2k : 1$	$2l, f, i : 4$	$2a, g, j : 3$
3 „ 10	$3h, h, m, o, p, s : 9$	$3e, n, q : 4$	$3a : 2$	$3b, f, i, l : 5$
4 „ 10	$4a, e : 2$	$4b : 1$	10	10
5 „ 5	$\underline{\quad} : 1$	15		
6 „ 5	16			
7 „ 2	<i>5 syllaben.</i>	<i>6 syllaben.</i>	<i>7 syllaben.</i>	<i>8 syllaben.</i>
8 „ 1	$1e, j : 3$	$1b : 1$	$2b, m : 2$	$2c : 1$
64	$3e, r : 2$	$3d, g, j : 1$	2	1
	5	5		

Boven het viersyllabig schema

(indien optact voor één syllabe tell en oplossing geldt.)

			$1f-l : 15$
	<i>Boven 5 syllaben:</i>	$1l : 1$	$2h-m : 6$
		$2l-m : 2$	$3h-s : 17$
	<i>Boven 6 syllaben.</i>	$2l-m : 2$	$3m-s : 11$
		$3p-s : 7$	$4a-e : 3$
	<i>Boven 7 syllaben:</i>	$3s : 1$	$4e : 1$
		$4e : 1$	$5 : 1$
		5	12
	<i>Boven 8 syllaben:</i>	$3s : 1$	18
		2	11
		1	

[Musp.
ouven verzen]*Bereiden het schema (onder dezelfde voorwaarden):* $1a : 1$ $1b : 1$ (hier echter 6-syllabige optact). $2c : 1$ (8-syllabige optact).

3

*Eeven verzen.**1. Zonder optact (29).*

<i>Utgang.</i>		$1.$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	$2a.$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
$\underline{\quad}$	1					$b.$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
$\underline{\quad}$	2				op $\underline{\quad}$				2
$\underline{\quad}$	21								
$\underline{\quad}$	4	$3a.$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	5	$4a.$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	3
$\underline{\quad}$	1	$b.$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	5	$b.$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
	29	$c.$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	10				4
		$d.$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1				
					op $\underline{\quad}$	$5.$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
									1

Eerste maat.

<i>1^e maat.</i>		$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
$\underline{\quad}$	8	$1 : 1$	$3b : 5$	$3c : 10$	$2b : 1$
$\underline{\quad}$	5	$2a : 1$	$\underline{\quad}$	$4a : 3$	$4b : 1$
$\underline{\quad}$	13	$3a : 5$		13	2
$\underline{\quad}$	2	$5 : 1$	$\underline{\quad}$		
$\underline{\quad}$	1	8	$3d : 1$		
	29		1		

Boven het viersyllabig schema. $3c-d : 11$ $4a-b : 4$ *Boven 5 syllaben: $3d : 1$ $5 : 1$* $\underline{\quad}$
2
16*Beneden het schema: $1 : 1$* $2a : 1$

2

$$\left[\begin{array}{c} \text{Mn-} \\ \text{even version} \end{array} \right]$$

II. Met optact 70.

<i>Vilgang.</i>	<i>1a.</i>	2	3	<i>3a.</i>	1
20	<i>b.</i>	3	1	<i>b.</i>	3
15	<i>c.</i>	4	3	<i>c.</i>	4
31	<i>d.</i>	7	1	<i>d.</i>	2
2	<i>e.</i>	4	1	<i>e.</i>	1
2	<i>f.</i>	2	4	<i>f.</i>	1
70	<i>g.</i>	3	2	<i>g.</i>	3
	<i>h.</i>	4	1	<i>h.</i>	4
	<i>i.</i>	5	1	<i>i.</i>	1
	<i>j.</i>	6	1	<i>j.</i>	1
	<i>k.</i>	4	1	<i>k.</i>	1
	<i>l.</i>	5	1	<i>l.</i>	1
		op	20		31
	<i>2a.</i>	2	2		
	<i>b.</i>	3	1		
	<i>c.</i>	4	2	<i>4a.</i>	3
	<i>d.</i>	5	1	<i>b.</i>	1
	<i>e.</i>	6	2		op
	<i>f.</i>	7	1		2
	<i>g.</i>	3	1		
	<i>h.</i>	4	1		
	<i>i.</i>	5	1		
	<i>j.</i>	3	2	<i>5a.</i>	1
	<i>k.</i>	4	1	<i>b.</i>	2
		op	15		2

Eerste maat.

1^e maat.				
$\frac{1}{2}$ 5	$3a-c : 3$	$3d : 1$	$1a-d : 8$	$1e : 1$
$\frac{1}{2}$ 2	$4a : 1$	$5b : 1$	$2a-f : 9$	$2g-i : 3$
$\frac{1}{2}$ 26	$5a : 1$	2	$3e : 8$	$3f-h : 5$
$\frac{1}{2}$ 9	5		$4b : 1$	9
$\frac{1}{2}$ 20			26	
$\frac{1}{2}$ 3				
$\frac{1}{2}$ 5				
<hr/> 70	$1f-j : 9$	$3k : 3$	$1k-l : 2$	
	$2j-k : 3$	3	$3l : 3$	
	$3i-j : 8$			5
	<hr/> 20			

[Musp.
van verzen]*Optact.*

<i>Optact.</i>	<i>1 syllabe.</i>	<i>2 syllaben.</i>	<i>3 syllaben.</i>
1 syll. 26	3a, e f, i, k, l 25	1a, f 7	1b, g 3
2 .. 11	4b 1	2a 2	2b, g, j 1
3 .. 10	26	3d : 1	3b, g : 2
4 .. 11		5b : 1	4a : 1
5 .. 1		11	10
6 .. 3			
7 .. 2			
10	<i>4 syllaben.</i>	<i>5 syllaben</i>	<i>6 syllaben.</i> <i>7 syllaben.</i>
	1c, e, h, k 6	1i, l : 2	1j : 1 1d : 1
	2c, h, k : 1	2d, e : 2	2e : 2 2f : 1
	3c, h, j 3	4	3 2
	5a 1		
	11		

*Boven het viersyllabig schema**Indien optact voor één syllabe tellen oplossing geeft :*

	<i>1f-l : 11</i>
<i>Boven 5 syllaben</i>	<i>1k-l : 2 2j-k : 3</i>
	<i>3i-l : 11 3e-l : 27</i>
<i>Boven 6 syllaben:</i>	<i>3l : 3 16 4b : 1</i>
	<i>3 5a-b : 2</i>
	<i>41</i>

Beneden het schema 0.

HET RHYTME

1. De optact.

De oudere ags. poëzie heeft het gevoel voor het dalend rhytme bewaard. Gelijk in het on. blijkt dit uit het betrekkelijk sterke overwicht der verzen zonder optact. De getallen zijn op telkens 200 verzen:

Be. 3	<i>geen optact</i>	148	<i>optact</i>	52.
Be. 1	..	129	..	71.
Be. 2	..	117	..	83.
By. 2	..	110	..	90.
By. 1	..	102	..	98.

Be. 1. 2 staan betrekkelijk kort bij elkander. De toename van het aantal optactverzen tegenover Vsp. en Hym. is reeds belangrijk. Be. 3 staat in dit gelijk in andere opzichten op een onderwetscher standpunt, dat niet uit een teruggang verklaard behoeft te worden maar eer toont, dat verschillende scholen de traditie op niet geheel

gelijke wijze vastgehouden hebben. In de beide stukken van By. is daarentegen het aantal optacten in hooge mate vermeerderd: in By. 1 is het ongeveer de helft.

De deutsche verhoudingen zijn als volgt:

Hild.	<i>geen optact</i>	72	<i>optact</i>	55 (op 127).
Hel. 1	„	84	„	116 (op 200).
Hel. 2	„	77	„	123.
Musp.	„	65	„	134 (op 199).

Het Hildebrandslied staat in dit opzicht nog bijna op het standpunt van Be. 2 (nimm $43\frac{5}{9}\%$ over $41\frac{1}{2}\%$ in Be. 2.). Toch is er reeds toename. Deze zet zich voort over Hel., waar de optact reeds verre overweegt, naar Musp., dat met zijn 134 optactverzen een eindpunt representeert, veel verder gaande dan het ags. eindpunt Byrhtnōð.

De verdeeling dezer optacten over de oneven en de even verzen is de volgende:

	<i>Oneven verzen.</i>	<i>Een verzen.</i>	<i>Percentage der oneven verzen.</i>
Be. 3	18	31	$34\frac{8}{11}\%$.
Be. 2	32	51	$38\frac{4}{3}\%$.
Be. 1	31	40	$43\frac{4}{11}\%$.
By. 1	52	46	$53\frac{3}{4}\%$.
By. 2	54	36	60.
Hel. 1	46	70	$39\frac{1}{2}\%$.
Hel. 2	50	73	$40\frac{8}{123}\%$.
Musp.	64	70	$45\frac{3}{67}\%$.
Hild.	27	28	$49\frac{1}{11}\%$.

De onde, op grammatische gronden berustende regel, dat de meerderheid der optactverzen even verzen zijn, geldt nog bijna zonder uitzondering, maar de tegenstelling is toch reeds in Be. zwakker dan in de on. bronnen (Vsp. oneven verzen 36, even vv. 82, percent. oneven v. $30\frac{3}{9}\%$; Hym. oneven vv. 25, even vv. 42, percentage oneven vv. $37\frac{2}{6}\%$). Bij de neiging der ags. poëzie, om met een even vers een zin te beginnen, is dat ook begrijpelijk. De natuurlijke regel is eerst traditioneel geworden, daarna verzwakt; eindelijk verdwijnt hij. Be. 3 neemt hier weer het oudste standpunt in, moderner dan Vsp. maar nog iets onderwetscher dan Hym. In By. is de regel geheel vergeten en de verhouding omgekeerd. In Deutschland voert de weg over Hel., die tusschen Be. 1 en Be. 2 in staat, naar Musp., terwijl Hild. hier met zijn ongeveer gelijke verdeeling het eindpunt representeert.

Zwaarte van den optact. In Be. is 2 syllaben het getal, dat verreweg het meest voorkomt. Daarnaast vindt men 1 en 3 syllaben; slechts 2 voorbeelden voor 1 syllaben staan in Be. 2. De getallen zijn:

	Be. 1	Be. 2	Be. 3
1 <i>syllabe</i>	15	18	9
2 <i>syllaben</i>	47	45	32
3 <i>syllaben</i>	9	18	11
4 <i>syllaben</i>	0	2	0

Dit beteekent reeds een belangrijke toename tegenover de onbronnen (Vsp. 1 syll. 81, 2 syll. 35, 3 syll. 2, 4 syll. 0; Hym. 1 syll. 48, 2 syll. 19, 3 of 4 syll. 0).

In Byrhtnød overweegt nog het getal 2, maar zoowel het getal 1 als 3 is naar verhouding toegenomen, en wij vinden ook in beide stukken voorbeelden voor meer dan 3 syllaben:

	By. 1	By. 2
1 <i>syllabe</i>	37	30
2 <i>syllaben</i>	40	41
3 ..	17	17
4 ..	1	1
5 ..	0	1

Op Duitsch gebied neemt het aantal syllaben in den optact zeer sterk toe, zoodat het vers er geheel door ontwricht wordt. Men vindt tot 10 lettergrepen. Het bescheidenst is nog Hild.; het verst gaat Hel.:

	Hild.	Musp.	Hel. 2	Hel. 1
1 <i>syllabe</i>	12	42	32	17
2 <i>syllaben</i>	16	26	22	26
3 ..	9	20	30	19
4 ..	10	21	17	25
5 ..	5	9	10	11
6 ..	3	8	6	9
7 ..	—	4	4	6
8 ..	—	1	1	2
9 ..	—	—	1	—
10 ..	—	—	—	1

Het getal 2 is nog wel dat, dat gemiddeld meer voorkomt dan enig ander, maar telt men de optacten van meer dan 2 syllaben samen, dan staan zij in Hild. en Musp. ongeveer gelijk met de som van de één- en de tweelettergrepige optacten, en bij Hel. 1. 2 overtreffen zij deze verre.

Er bestaat nu ook in de zwaarte van den optact een verschil tusschen oneven en even verzen. En wel is in de meeste stukken

de optact der even verzen belangrijk zwaarder dan die der oneven verzen. Bij Hel. en Hild. is het verschil zóó in het oog loopend, dat de twee groepen verzen daardoor een zeer verschillend karakter krijgen:

	Be. 1		Be. 2		Be. 3	
	<i>oneven v.</i>	<i>even v.</i>	<i>oneven v.</i>	<i>even v.</i>	<i>oneven v.</i>	<i>even v.</i>
1 syll.	8	7	9	9	1	8
2 syll.	20	27	19	26	11	21
3 syll.	3	6	4	14	6	5
4 syll.	—	—	—	2	—	—

	By. 1		By. 2	
	<i>oneven v.</i>	<i>even v.</i>	<i>oneven v.</i>	<i>even v.</i>
1 syll.	24	13	26	4
2 syll.	19	21	23	18
3 syll.	6	11	4	13
4 syll.	3	1	1	0
5 syll.	—	—	—	1

	Hel. 1		Hel. 2		Hild.		Musp.	
	<i>oneven</i>	<i>even</i>	<i>oneven</i>	<i>even</i>	<i>oneven</i>	<i>even</i>	<i>oneven</i>	<i>even</i>
1 syll.	14	3	21	8	8	4	16	26
2 ..	15	11	10	12	8	8	15	11
3 ..	7	12	8	22	5	1	10	10
4 ..	10	15	6	11	6	1	10	14
5 ..	—	11	1	9	—	5	5	4
6 ..	—	9	1	5	—	3	5	3
7 ..	—	6	—	1	—	—	2	2
8 ..	—	2	—	1	—	—	1	—
9 ..	—	—	—	1	—	—	—	—
10 ..	—	1	—	—	—	—	—	—

Deze eigenaardigheid schijnt niet op een ouden regel te berusten. In Vsp. en Hym. zijn de verhoudingen omgekeerd. Wij vinden hier

	Vsp. <i>oneven v.</i> <i>even v.</i>		Hym. <i>oneven v.</i> <i>even v.</i>	
1 syll.	19	62	16	32
2 ..	16	19	9	10
3 ..	1	1	—	—

De eensyllabige optact overweegt hier zoowel bij de oneven als bij de even optactverzen, maar het sterkst bij de laatstgenoemde. Mogelijk staat dit hiermee in verband, dat de samenhang tusschen de versparen minder eng is dan tusschen de verzen, die een paar vormen, zoodat, wanneer toch eenmaal een oneven vers een optact heeft, een syllabe meer minder stoornis in het rythme brengt dan bij een even vers. Voor de latere wijziging moet een bijzondere

oorzaak zijn. Deze zal gelegen zijn in de oude neiging, om de twee maten van het tweede vers niet te overladen. Bij de toename van het syllaben-aantal der verzen heeft men het tweede vers niet gespaard, maar de behoefte, om toch aan het slot van het verspaar het rhytme te doen uitkomen, heeft er toe gevoerd, de toename van het tweede vers zooveel mogelijk in den optact te leggen. Van deze gezichtspunten nit zijn dan de uitzonderingen te beoordeelen. Bij Be. 3, die ook in andere opzichten den optact op de oude wijze behandelt, kan de afwijking van de andere stukken slechts verklaard worden als een rest van vasthouden aan den ouden, uit de on. poëzie bekenden regel. De getallen van Byrhtnod toonen den jongeren regel, die ook voor Be. 1, 2 geldt, alleen eenigszins verzwakt. In de Duitsehe poëzie treedt de nieuwe regel zeer sterk op in Hild. en wordt in Hel. tot een uiterste gedreven, terwijl Musp., die ook in andere opzichten met de techniek niet overweg kan, den regel in zijn tegendeel verkeert. Aan een nawerken van het vroegere gebruik te denken, is bij dit gedicht, waarvan de optactverhoudingen totaal door de war zijn, onmogelijk.

2. De gewichtsverhouding der maten van het verspaar.

Wanneer wij bij de bepaling van den grammatischen inhoud der afzonderlijk maten de optacten niet bij de tweede maat van het vorige vers meetellen, vinden wij de volgende getallen voor verkorting en verlenging:

		1 ^e maat.	2 ^e maat.	3 ^e maat.	4 ^e maat.
Be. 1	<i>verkort</i>	17	31	28	45
	<i>verlengd</i>	34	11	29	14
Be. 2	<i>verkort</i>	21	25	31	43
	<i>verlengd</i>	25	17	19	10
Be. 3	<i>verkort</i>	17	18	25	17
	<i>verlengd</i>	31	19	29	11
By. 1	<i>verkort</i>	16	32	21	27
	<i>verlengd</i>	51	11	27	5
By. 2	<i>verkort</i>	15	35	13	33
	<i>verlengd</i>	53	12	36	4
Hild.	<i>verkort</i>	8	11	10	23
	<i>verlengd</i>	34	14	25	1
Hel. 1	<i>verkort</i>	12	36	23	59
	<i>verlengd</i>	56	13	21	1
Hel. 2	<i>verkort</i>	10	21	30	50
	<i>verlengd</i>	51	18	32	9
Musp.	<i>verkort</i>	14	37	7	38
	<i>verlengd</i>	61	5	11	3

Vierde maat. Uit bovenstaande tabel blijkt, dat in alle stukken zonder uitzondering de vierde maat het lichtst gebouwd is. Bij de meeste blijkt het zoowel uit het cijfer voor de verkortingen als uit dat voor de verlengingen, het eerstgenoemde is het hoogste, het tweede het laagste der vier. Geringe afwijkingen toonen de stukken uit Byrhtnoð, waar de tweede maat een zeer klein overwicht in verkortingen heeft, maar dit wordt meer dan opgewogen door een veel grooter overwicht in verlengingen. Omgekeerd heeft in Be. 1 de tweede maat drie verlengingen, maar tevens 11 verkortingen minder dan de vierde. De regel is dus zonder uitzondering en draagt slechts in een paar stukken een iets minder uitgesproken karakter dan in de overige.¹⁾

Eerste maat. Niet minder duidelijk dan de getallen voor de vierde spreken die voor de eerste maat van het verspaar. Uit de tabel op p. 189 blijkt terstond, dat in alle stukken het cijfer voor verlenging bij de eerste maat verreweg het grootste is. Dat voor verkorting is in den regel het kleinste. Uitzonderingen vormen hier alleen By. 2, waar de derde maat een iets kleiner getal heeft (verschil 2), opgewogen door een groot verschil in verlengingen (17, en Musp., waar de verhoudingen over het geheel verward zijn geworden; toch staat ook hier over een verschil van 7 verkortingen, waarmee de derde maat in de minderheid blijft, een verschil van 20 verlengingen in het nadeel van dezelfde maat.

Het verschijnsel, dat de eerste maat de zwaarste van het verspaar is, stamt uit de oude poëzie; wij hebben het zoowel bij Vsp. als bij Hym. waargenomen. En ook de positie der vierde maat komt vrijwel overeen met onze vroegere ervaringen; slechts komt haar minderheid vooral tegenover de derde ook in het taal-materiaal wat duidelijker tot nitdrukking dan in de besproken onbronnen, waar twee rhytmische neigingen, die met elkander strijd voerden, de verkorting der vierde maat beperkten (p. 62)²⁾. Het overwicht der eerste maat zoowel als de minderheid der vierde zijn in de ags. en du. poëzie tot het einde toe bewaard: het eerste dezer beide verschijnselen wordt in de jongere bronnen tot een niterste gedreven. Zoowel toch in By. als in Hel. en Hild. bedraagt het aantal verlengde eerste maten meer dan de helft, en in Musp.

1) De verhoudings-getallen tusschen tweede en vierde maat worden onregelmatiger, wanneer men verzen zonder en met optact afzonderlijk beschouwt. Het duidelijkst spreekt de regel dan in de Duitse bronnen.

2) Dat de afkeer van den uitgang op een heffings-syllabe niet meer bestaat, blijkt uit de schemata ten duidelijkste. De uitgang $\underline{\text{L}}$ komt, vooral juist bij even verzen, bijna in alle groepen veel meer voor dan $\underline{\text{L}} \text{ '}$.

stijgt het zelfs tot 61. Maar nog op andere wijze is dit overwicht op den duur geontreerd, en dit toont weer, dat men slechts met het voortwoekeren van een traditie te doen heeft en niet meer met een levend rhythmisch gevoel. De verzwareing toch van een maat, bestaande in de toevoeging van een of meer syllaben bij het obligate tweetal, kan een rhythmische beteekenis hebben, zoolang zij een redelijke grens niet te boven gaat. In fornyrdslag is drie syllaben heel gewoon, vier is reeds zeldzamer, vijf een hooge uitzondering¹⁾, en in de andere deelen van Be. is de toestand dezelfde. In de eerste maat van Be. 1 komen voor:

3	syllaben met korte eerste	9
3 lange ..	25
4 korte ..	3
4 lange ..	5
5 korte ..	1

en hooger gaat het getal niet. Toch is hier de verlengde vorm reeds zeer gewoon, het cijfer voor $\underline{\text{—}} \text{—}$ (25) wordt alleen overtroffen door dat voor $\underline{\text{—}} \text{—}$ (40), maar van overdrijving is nog geen sprake. Evenzoo is Be. 2, waar wij vinden 13 $\underline{\text{—}} \text{—}$, 13 $\underline{\text{—}} \text{—}$, 5 $\underline{\text{—}} \text{—}$, 5 $\underline{\text{—}} \text{—}$, 2 $\underline{\text{—}} \text{—}$. Maar reeds in Be. 3 komen een paar langere vormen voor, en By. gaat wel de 5 syllaben niet te boven, maar het aantal drie- en viersyllabige maten is toege-
genomen. De getallen zijn:

	Be. 3	By. 1	By. 2
$\underline{\text{—}}$	2	5	3
$\underline{\text{—}}$	23	23	32
$\underline{\text{—}}$	2	6	5
$\underline{\text{—}}$	6	21	15
$\underline{\text{—}}$	0	0	1
$\underline{\text{—}}$	1	4	0
$\underline{\text{—}}$	1	0	0
$\underline{\text{—}}$	1	0	0

1) De overladen maten, die soms in ljóðaháttir voorkomen, hebben een bijzondere artistieke bedoeling, en toch gaan ook deze zelden boven 4 syllaben uit, alleen op de grens tusschen twee verzen, wanneer een maat een tweeden voet benevens een volgenden optaet inhoudt. Het voortwoekeren van de syllabentoe name kent ook het on., maar de kunst grijpt hier reguleerend in en schept menwe metra, waarin voor een vasten bijtoon of voor een nieuwe heffing plaats is málaháttir en dróttkvætti. De willekeur is hier door een nieuwen regel gebonden, en de langere formatie houdt op, storend te werken.

Het rhythmisch gevoel is hier blijkbaar nog bewaard. Anders in de Duitsche bronnen.

	<i>Hild.</i>	<i>Hel. 1</i>	<i>Hel. 2</i>	<i>Musp.</i>
—	7	3	5	6
—	11	17	15	30
—	6	7	10	5
—	6	11	10	16
—	3	2	6	1
—	4	6	8	9
—	2	3	0	0
—	1	4	1	2
—	1	3	1	1

Reeds *Hild.* toont sterke toename: de som der maten boven 3 syllaben (23) gaat reeds die met 3 (18) — welke zelf een verzwaring is ¹⁾ — te boven, en van deze 23 gaan er zelfs 11 boven 1, en het proces zet zich voort in *Hel.* *Musp.* heeft voor de zeer hooge getallen iets lager cijfers, maar heeft tot 9 maal — en gaat ook tot 7 syllaben. De regel is dus in deze bronnen geworden, de eerste maat moet liefst zwaarder zijn dan de drie volgende: het aantal lettergrepen is ongelimiteerd.

Verhouding tusschen eerste maat en optact. Wat de verhouding van de eerste maat tot den optact betreft, hier geldt van ouds de regel, dat na optact verzwaring zeldzaam is. Dit ligt voor de hand. Het oude vers gaat zelden boven 5 syllaben. Bij de bespreking van *málaháttir* werd aangetoond, dat het verzwaarde vers — — — — — zich verhoudt tot — — — — — gelijk het normale — — — — — tot — — — — — . Twee tweelettergrepige maten na optact beteekenen dus reeds een verzwaring. Bij het toenemen van het aantal syllaben in de eerste maat blijft nu deze verhouding tusschen verzen met en zonder optact bestaan. In *Be. 1* is voor de eerste maat in optactverzen de zwaarste vorm — — — — — met 4 exemplaren (op 31) tegenover 21 (benevens 9 zwaardere) op 69 in de verzen zonder optact. *Be. 2* heeft in 32 optactverzen 2 maal — — — — — en 2 maal — — — — — en gaat daar niet boven; de 68 verzen zonder optact daarentegen hebben 11 — — — — — , 3 — — — — — , 5 — — — — — , 2 — — — — — . Sterker nog bij *Be. 3.* 15 verzen met optact; daaronder 1 — — — — — ; maar 82 verzen zonder optact; daar-

¹⁾ Rhythmisch is ook de vorm — — — — — , die overigens bij de getallen voor verlenging niet meegeteld is, een verzwaring.

onder 22 $\underline{\quad}$, 2 $\underline{\quad}$, 6 $\underline{\quad}$ en nog 3 zwaardere gevallen tot 7 syllaben toe. By. kenmerkt zich als een eindpunt door verzwakking van den regel, die echter nog te herkennen is.

	<i>By. 1.</i>		<i>By. 2.</i>	
	<i>zonder opt.</i>	<i>met opt.</i>	<i>zonder opt.</i>	<i>met opt.</i>
aantal	48	52	46	54
$\underline{\quad}$	17	6	20	12
$\underline{\quad}$	5	1	3	2
$\underline{\quad}$	9	12	8	7
$\underline{\quad}$	0	0	0	1
$\underline{\quad}$	2	2	0	0

De zwaarste vormen komen hier zoowel bij de verzen met als zonder optact voor, maar de som der verzwaarde maten in de twee groepen toont, dat de regel nog nawerkt.

Ook op het vasteland is het verschil bewaard.

	<i>Hild.</i>		<i>Hel. 1.</i>		<i>Hel. 2.</i>		<i>Musp.</i>	
	<i>zond. m. opt.</i>		<i>zond. m. opt.</i>		<i>zond. m. opt.</i>		<i>zond. m. opt.</i>	
Aantal.	38	27	54	46	50	50	36	64
$\underline{\quad}$	4	7	10	7	8	7	8	22
$\underline{\quad}$	5	1	6	1	9	1	2	3
$\underline{\quad}$	6	0	12	2	5	5	9	7
$\underline{\quad}$	2	1	2	0	3	3	1	0
$\underline{\quad}$	4	0	3	3	1	1	6	3
$\underline{\quad}$	2	0	2	1	0	0	0	0
$\underline{\quad}$	0	1	3	1	1	0	1	1
$\underline{\quad}$	0	0	0	0	0	0	0	0
$\underline{\quad}$	1	0	3	0	1	0	1	0

De 36 gevallen op 64 in de optactverzen van Musp. ($56\frac{1}{4}\%$) zijn naar verhouding minder dan de 28 op 36 in verzen zonder optact (ruim 77%). Bovendien is hier bij de optactverzen de lichtste der verzwaarde vormen, de drielettergripige, sterk overwegend. Ook hier geldt dus nog het verschil.

Het bewaard blijven van dezen regel heeft duidelijk zijn grond hierin, dat optact en eerste maat beide aan het begin van het vers staan. Een optact, vooral een lange, bij verzwaarde eerste maat beteekent dus dubbele verzwaring van den aanhef. Daarom zal men ook niet vinden de verbinding van den zwaarsten optact met de zwaarste eerste maat. De zwaarste gevallen in Hel. 2 zijn: 5-syl-

labige optact en $\underline{\text{u}}$ in de eerste maat, 2-syllabige optact met volgend $\underline{\text{u}}$ u u u u . In Hel.1 komt voor $2 + \underline{\text{u}}$ u u u u , in Musp. $5 + \underline{\text{u}}$ u u .

Derde maat. In de onde poëzie domineert in het enkele vers de eerste maat boven de tweede, dus ook in het verspaar de derde boven de vierde. Deze verhouding is, gelijk wij zagen in het ags. en du., waar de vierde maat overal de lichtste is, bewaard. Maar een verhouding van gelijken aard als tusschen de maten bestaat van onds tusschen de verzen. Het eerste vers is zwaarwichtiger dan het tweede. De eerste en derde maat correspondeeren nu met elkander als beginmaten van verzen. Maar de eerste maat is de beginmaat van het zwaarwichtigere vers, en zij is dus zwaarder dan de derde. Ook deze verhouding is bewaard. Alle eigenaardigheden van de eerste maat keeren in de derde terug, — maar op kleiner schaal. De derde maat heeft dus ook neiging tot verlenging en betrekkelijk weinig neiging tot verkorting; zij verhoudt zich tot de vierde gelijk de eerste tot de tweede.

De tabel op p. 189 toont 1. verkortingen: minder dan de vierde maat ¹⁾, meer dan de eerste. Uitzonderingen vinden wij alleen bij de eindpunten By.2 en Musp., waar de eerste maat meer verkortingen heeft, een onregelmatigheid, die wel wordt opgewogen door de verhouding der verlengingen, maar die toch, vooral bij Musp., toont, dat de regel verzwakt is (zie boven p. 190). 2. verzwaringen: meer dan de vierde maat, minder dan de eerste. De regel gaat voor alle stukken zonder uitzondering op.

Gelijk de eerste maat toont de derde een toenemende neiging tot sterke aanzwelling, maar zij blijft ook in syllabenaantal bij de eerste ten achter. Dit blijkt uit de volgende vergelijkingen:

	<i>Be. 1</i>	<i>Be. 2</i>	<i>Be. 3</i>	<i>By. 1</i>	<i>By. 2</i>
	<i>1'm. 3'm.</i>	<i>1'm. 3'm.</i>	<i>1'm. 3'm.</i>	<i>1'm. 3'm.</i>	<i>1'm. 3'm.</i>
$\underline{\text{u}}$	25 21	13 15	23 21	23 21	32 29
$\underline{\text{u}}$ u	3 5	5 2	2 8	6 6	5 6
$\underline{\text{u}}$ u u	5 3	5 2	6 0	21 0	15 1
$\underline{\text{u}}$ u u u	1 0	0 0	0 0	0 0	1 0
$\underline{\text{u}}$ u u u u	— —	2 0	1 0	4 0	0 0
$\underline{\text{u}}$ u u u u u	— —	— —	1 0	— —	— —
$\underline{\text{u}}$ u u u u u u	— —	— —	1 0	— —	— —
— — —					

¹⁾ Ook in optactverzen is in verband met de veelvuldige verkorting der vierde maat verkorting der derde zeldzamer dan in de on. bronnen.

	<i>Hild.</i>		<i>Hel. 1</i>		<i>Hel. 2</i>		<i>Musp.</i>	
	<i>1^m.</i>	<i>3^m.</i>	<i>1^m.</i>	<i>3^m.</i>	<i>1^m.</i>	<i>3^m.</i>	<i>1^m.</i>	<i>3^m.</i>
—	11	17	17	15	15	20	30	33
—	6	4	7	4	10	5	5	5
—	6	3	11	1	10	6	16	6
—	3	0	2	1	6	0	1	0
—	4	1	6	0	8	0	9	0
—	2	0	3	0	0	1	0	0
—	1	0	4	0	1	0	2	0
—	0	0	0	0	0	0	0	0
—	1	0	3	0	1	0	1	0

Overal bestaat de neiging, om het getal van 2 syllaben te boven te gaan, de vorm — is herhaaldelijk zelfs rijker gepresenteerd dan bij de eerste maat: ook 4 syllaben is nog zeer gewoon, ofschoon het getal reeds sterk achterblijft: 5 syllaben is reeds een uitzondering, en daarboven houdt het op. Ook deze tegenstelling is dus bij het aanzwellen der maten niet opgeheven maar eer nog meer op den voorgrond getreden.

Ook bij de derde maat gelijk bij de eerste bestaat in dit opzicht verschil tusschen verzen zonder en met optact. Gelijk te wachten was, komen bij de eerstgenoemde de meeste verzwaarde en de zwaarste vormen voor. Men moet echter in de duitsche gedichten reeds — in den grond als normaal erkennen: in dezen vorm blijven de optactverzen niet achter. Uitzonderingen vindt men weder bij de eindpunten By. en Musp.

	<i>Be. 1</i>		<i>Be. 2</i>		<i>Be. 3</i>		<i>By. 1</i>		<i>By. 2</i>	
	<i>zond.</i>	<i>m. opt.</i>	<i>zond.</i>	<i>m. opt.</i>	<i>zond.</i>	<i>m. opt.</i>	<i>zond.</i>	<i>m. opt.</i>	<i>zond.</i>	<i>m. opt.</i>
<i>aantal</i>	60	40	49	51	66	34	54	46	64	36
—	17	4	9	6	17	4	11	10	23	6
—	4	1	2	0	8	0	2	4	5	1
—	3	0	2	0	—	—	—	—	1	0

	<i>Hel. 1</i>		<i>Hel. 2</i>		<i>Hild.</i>		<i>Musp.</i>	
	<i>zond.</i>	<i>m. opt.</i>	<i>zond.</i>	<i>m. opt.</i>	<i>zond.</i>	<i>m. opt.</i>	<i>zond.</i>	<i>m. opt.</i>
<i>aantal</i>	30	70	27	73	34	28	29	70
—	9	6	3	17	11	6	13	20
—	2	2	3	2	4	0	2	3
—	1	0	3	3	3	0	1	5
—	1	0	0	0	0	0	—	—
—	—	—	0	0	1	0	—	—
—	—	—	0	1	—	—	—	—

Bij By. 1 hebben de verzen met optact een klein overwicht aan verlengingen, maar door By. 2 wordt dit ruimschoots goed gemaakt. Anders in de du. poëzie. In Hild. en Hel. 1 is de regel zeer duidelijk: voor Hel. 2 geldt hij nog, wanneer men niet let op de absolute getallen maar op de percentage; voor Musp. geldt hij niet meer.¹⁾ Niet alleen de meeste zware gevallen maar ook de zwaarste komen hier juist bij optactverzen voor.

Deze overlading van de eerste maat der even optactverzen is ongetwijfeld een anomalie, die ook pas op den duur grootere proporties aanneemt. De drie stukken van Be. staan nog niet ver van den toestand, die wij in Vsp. en Hym. vonden. Hier kwam onder de even optactverzen nergens verlengde eerste maat voor. Bij Be.

Be.1	5 op 40 d. i.:	$12\frac{1}{2}\%$
Be.2	6 op 51 d. i.:	$11\frac{39}{51}\%$
Be.3	1 op 34 d. i.:	$11\frac{13}{34}\%$

Dan nemen de getallen toe:

By.1	11 op 46 d. i.:	$30\frac{11}{46}\%$	gemiddeld
By.2	7 op 36 d. i.:	$19\frac{4}{9}\%$	bijna 25 %.
Hel.1	8 op 70 d. i.:	$11\frac{3}{7}\%$	gemiddeld
Hel.2	23 op 73 d. i.:	$31\frac{23}{73}\%$	min 21½ %.
Hild.	6 op 28 d. i.:	$21\frac{3}{7}\%$	
Musp.	28 op 70 d. i.:	40%	

De overlading der eerste maat bij deze verzen berust zonder twijfel op het voorbeeld der verzen zonder optact. Naarmate hier het aantal syllaben toenam, en naarmate de optact een element werd, dat door zijn omvang rhythmisch geen beteekenis meer kon hebben maar als een vreemd toevoegsel voor het vers geplakt werd, begon men het optactvers te bouwen naar het voorbeeld van het optactlooze vers. Tot volslagen verwarring is het echter pas in Musp. gekomen.

De onde manier is, dat juist even optactverzen gaarne verkorte eerste maat hebben. Vsp. heeft er 70 op 82 ($85\frac{1}{2}\%$), Hym. 34 op 42 ($80\frac{2}{3}\%$).

1) Wanneer men er van uitgeht, dat in de du. poëzie $\underline{\text{—}}$ voor normaal kan gelden, dan is in Hel. 2 de verhouding 6 op 27 zonder opt. tegenover 6 op 73 met optact. Telt men $\underline{\text{—}}$ mee, dan wordt het vers het minnaal, maar het blijft toch bestaan (33½ % der verzen zonder over 30½ % der verzen met optact). Bij Musp. daarentegen hebben de verzen zonder optact nog wel een overwicht aan verlengingen, indien men $\underline{\text{—}}$ < < meetelt (55½ % over 40 %), maar wanneer men alleen de zwaardere maten telt, keert de verhouding om (10½ % over 11½ %). Dit is weer een belangrijk kenmerk van het verval der techniek.

De verhoudingen in Be. staan reeds tamelijk ver hier vandaan, de getallen zijn:

Be.1	17	op	40	d. i.:	$42\frac{1}{2}\%$
Be.2	23	op	51	d. i.:	$45\frac{2}{3}\%$
Be.3	14	op	34	d. i.:	$41\frac{3}{4}\%$

Dan nemen de getallen verder af in By:

By.1	16	op	46	d. i.:	$34\frac{2}{3}\%$
By.2	10	op	36	d. i.:	$27\frac{2}{9}\%$

Op hetzelfde standpunt ongeveer staan Hel. en Hild., terwijl bij Musp. een minimum bereikt wordt

Hel.1	22	op	70	d. i.:	$31\frac{1}{2}\%$
Hel.2	23	op	73	d. i.:	$31\frac{2}{3}\%$
Hild.	9	op	28	d. i.:	$32\frac{1}{4}\%$
Musp.	7	op	70	d. i.:	$10\frac{1}{2}\%$

Het gevoel voor de rhytmische beteekenis dezer verkorting is in de jongere bronnen verloren gegaan — in Be. heerscht voor een groot deel nog duidelijk het compensatiesysteem: — maar zij blijft voorkomen uit traditie. Daarnaast echter treedt, gelijk wij zagen, in verzen van dezelfde categorie de verlenging op, nog lang in geringer percentage, maar om eindelijk in Musp. een volledige overwinning te behalen (vgl. de getallen p. 196 met de bovenstaande).

De verhouding van de derde maat tot de tweede is van ouds inconstant. De derde heeft toonoverwicht maar niet altijd overwicht in taalmateriaal. Bij Hym. had de derde maat ook hierin het overwicht, bij Vsp. wogen de twee maten ongeveer tegen elkander op. Ten gevolge van de toename der verlengingen in de derde maat zijn de verhoudingen ten gunste van deze verschoven; in alle stukken is het cijfer voor de verlengingen bij deze maat het tweede, onmiddellijk volgend op de eerste maat. Bij de verkortingen daarentegen is de onvaste verhouding blijven bestaan; meer verkortingen heeft de tweede maat in 6 groepen Be.1 By.1 By.2 Hel.1 Hild. Musp., de derde in drie groepen Be.2 Be.3 Hel.2. Het is geen toeval, dat twee van deze Be.2 Be.3 oude stukken zijn, waar de nieuwe behandeling der derde maat nog weinig vorderingen gemaakt heeft; de afwijking in Hel.2 is misschien eer als toeval te beschouwen; telt men de cijfers van Hel.1 en 2 bijeen, dan is dat voor de tweede maat grooter (57 verkortingen over 53 in de derde).

3. De lengte van het geheele vers.

Het is niet mogelijk, eene in alle opzichten bevredigende bepaling te geven van den omvang van ieder vers, vooral daar reeds in verzen, die de gewone maat niet te boven gaan, de waarde eener syllabe voor een deel van haar plaats afhangt. Reeds in het oude vers is het aantal syllaben, dat in optact kan voorkomen, eenigszins wisselend, zonder dat dit voor de rest van het vers van beteekenis is. Het normale vers met optact heeft in zijn later deel een syllabe minder, dan het zou hebben, indien het geen optact had, maar of die optact uit een of uit twee syllaben bestaat, daarvan bemerkt men in het volgend deel van het vers niets. Bij langere optacten is het nu de vraag, hoe deze te berekenen zijn. Zij overvullen zeker het vers op een gansch andere wijze dan de een- of tweelettergrepige optacten, maar wanneer wij al hun syllaben meetellen, krijgen wij zóó onregelmatige getallen, dat er niets uit te leeren is. En het is ook wel duidelijk, dat ook hier nog voor den bouw van het vers de vraag, of er optact is, van meer beteekenis is, dan de vraag, hoe lang de optact is. Twee verzen, wier schematisceering gelijk is, afgezien van het aantal optactsyllaben, staan korter bij elkander dan twee verzen met verschillend schema en een gelijk aantal optactsyllaben. Onder deze omstandigheden is een vergelijking der verzen als geheel niet anders mogelijk dan zoo, dat men de optacten apart behandelt, gelijk hierboven ook geschied is, en overigens bij de beschouwing van het schema de optacten voor één syllabe rekent. Met dezen maatstaf rekenend, zal men over het algemeen bevinden, dat optactverzen korter zijn dan verzen zonder optact. Dit resultaat is eenigszins artificieel, maar de methode, waarmee het bereikt wordt, laat zich niet vermijden, en daar deze onregelmatigheid bij alle groepen op gelijke wijze bezaan wordt, verhindert zij ons niet, groepen te vergelijken, waarbij dit onderscheid niet in aanmerking komt, dus groepen optactverzen met andere groepen optactverzen, en groepen verzen zonder optact onderling. Als basis voor de vergelijking neemt men het best het zogenaamd viersyllabige vers. Het is dezelfde methode, die ook bij Vsp. en Hym. is aangewend. Vijf syllaben gelden voor normaal, wanneer eene grammatisch korte syllabe in de heffing staat. Na een heffing, die een geheele maat vult, en na een grammatisch lange syllabe met sterken bijtoon geldt volgens de bekende regels zoowel $\underline{\text{u}}$ als $\underline{\text{e}}$ en $\underline{\text{i}}$ als normaal quantum voor eene maat. In de tabellen op p. 141 vv. is nu opgegeven het aantal verzen, dat volgens de

hier genoemde beginselen het viersyllabig schema te boven gaat, en evenzoo het aantal verzen boven 5, 6 syllaben enz. (5 syllaben beteekent hier dus: het normale quantum + 1). Wij vinden nu in de jongere poëzie een toename van het aantal verzen boven het viersyllabig schema, en tevens een toename van het aantal syllaben in deze verzen. Dit kan ons niet verwonderen bij de sterke toename der eerste en derde maat, waar geen vermindering op een andere plaats tegenover staat. Tevens vinden wij, wat na het vroeger behandelde evenmin verwondering wekt, dat de oude verhouding tusschen oneven en even verzen, die hierin bestaat, dat de even verzen zwaarder zijn, bewaard is. Het aantal verzen beneden het schema is gering, maar toch komen zij tot het einde toe voor. De getallen zijn:

oneven verzen.				even verzen.				
		zond.	opt. m. opt.	som.		zond.	opt. m. opt.	som.
Be. 1.	aantal	69	31	100		59	41	100
boven 4	syllaben	32	7	39		17	1	21
„ 5	„	4	3	7		2	0	2
beneden	het schema	1	0	1		0	0	0
Be. 2.	aantal	68	32	100		49	51	100
boven 4	syllaben	30	5	35		7	8	15
„ 5	„	7	3	10		0	0	0
„ 6	„	2	0	2		0	0	0
beneden	het schema	1	0	1		0	0	0
Be. 3.	aantal	82	18	100		66	34	100
boven 4	syllaben	39	1	40		8	4	12
„ 5	„	8	1	9		0	0	0
„ 6	„	3	0	3		0	0	0
„ 7	„	2	0	2		0	0	0
„ 8	„	1	0	1		0	0	0
beneden	het schema	0	0	0		0	1	1
By. 1.	aantal	48	52	100		54	46	100
boven 4	syllaben	28	28	56		13	15	28
„ 5	„	12	17	29		0	8	8
„ 6	„	3	16	19		0	0	0
„ 7	„	0	2	2		0	0	0
beneden	het schema	0	0	0		1	0	1

<i>oneven verzen.</i>				<i>even verzen.</i>			
	<i>zond. opt.</i>	<i>m. opt.</i>	<i>som.</i>	<i>zond. opt.</i>	<i>m. opt.</i>	<i>som.</i>	
By. 2. <i>aantal</i>	46	54	100	64	36	100	
<i>boven 4 syllaben</i>	33	26	59	21	9	30	
„ 5 „	8	13	21	0	2	2	
„ 6 „	2	8	10	0	0	0	
<i>beneden het schema</i>	0	1	1	0	0	0	
Hel. 1. <i>aantal</i>	54	46	100	30	70	100	
<i>boven 4 syllaben</i>	39	21	60	11	13	24	
„ 5 „	24	13	37	1	0	1	
„ 6 „	14	7	21	0	0	0	
„ 7 „	6	5	11	0	0	0	
„ 8 „	3	2	5	0	0	0	
„ 9 „	0	1	1	0	0	0	
<i>beneden het schema</i>	0	1	1	0	1	1	
Hel. 2. <i>aantal</i>	50	50	100	27	73	100	
<i>boven 4 syllaben</i>	34	30	64	7	28	35	
„ 5 „	13	20	33	0	9	9	
„ 6 „	10	13	23	0	3	3	
„ 7 „	2	5	7	0	1	1	
„ 8 „	1	0	1	0	0	0	
<i>beneden het schema</i>	1	1	2	0	0	0	
Hild. <i>aantal</i>	38	27	65	34	28	62	
<i>boven 4 syllaben</i>	30	15	45	17	9	26	
„ 5 „	17	8	25	2	2	4	
„ 6 „	8	2	10	2	0	2	
„ 7 „	3	1	4	1	0	1	
„ 8 „	1	0	1	0	0	0	
<i>beneden het schema</i>	0	0	0	0	0	0	
Musp. <i>aantal</i>	36	64	100	29	70	99	
<i>boven 4 syllaben</i>	29	42	71	16	44	60	
„ 5 „	18	18	36	2	16	18	
„ 6 „	8	11	19	0	3	3	
„ 7 „	1	2	3	0	0	0	
„ 8 „	1	1	2	0	0	0	
<i>beneden het schema</i>	1	3	4	2	0	2	

De sterke tegenstelling tusschen oneven en even verzen geldt voor alle bronnen zonder uitzondering. De tegenstelling tusschen

verzen met en zonder optact geldt voor de meeste gevallen maar leent zich niet tot ver reikende conclusies, daar zij door onze wijze van berekening verscherpt is. Toch is er hier aan te herinneren, dat zij ook voor de on. bronnen geldt, waar de optacten korter zijn, en dat zij dus op een traditie berust. Maar belangwekkender dan de regel zijn hier de uitzonderingen. De eindpunten By. en Musp., maar in een paar bijzonderheden ook Hel., toonen getallen, die aanwijzen, dat de optactverzen, ook waar de optact slechts voor één syllabe geteld wordt, toch in lengte voor de verzen zonder optact niet onderdoen en zelfs meer dan eenmaal er boven uitgaan. Wij vinden hierdoor weer bevestigd, dat voor deze dichters de optact geheel tot eene zelfstandige formatie geworden is, een toevoegsel, dat geen organisch deel van het vers is en nu ook voor den verderen bouw daarvan nauwelijks meer eenige beteekenis heeft.

In de percentage der verzen, die het schema te boven gaan, zien wij gestadige toename. bij de oneven verzen van $35\frac{2}{3}\%$ in Be. 2 tot 71 in Musp. (Hild. met 45 op 65, d. i. $69\frac{3}{4}\frac{6}{5}\%$ staat hier het kortst bij), in even verzen van 12 in Be. 3 tot 60 in Musp. (Hild. met 26 op 62, d. i. $41\frac{2}{3}\frac{2}{1}\frac{2}{5}\%$ staat tusschen Hel. en Musp.). Op ags. gebied is de lijn in de ondere periode neer- en opgaande; Be. 3 heeft bij de even — maar niet bij de oneven — verzen de laagste cijfers, gelijk dit stuk ook in enkele andere opzichten een strengeren regel volgt. Dan stijgt de lijn naar By. Op Duitsch gebied staat Hel. niet ver van het ags. uiterste in By.; dan stijgt de lijn over Hild. naar Musp.

Ook in den graad, waarin het normale schema overschreden wordt, zien wij regelmatige toename. In Be. 1 is 6 syllaben het hoogste; Be. 2 heeft reeds 2 voorbeelden voor 7; Be. 3 heeft er 2 boven 7 en 1 boven 8; By. 1. 2 met 19 resp. 10 exemplaren boven 6 syllaben gaat daar weer boven uit, maar 9 syllaben komen niet voor; By. 1 heeft éénmaal 5 syllaben. Dan komen de du. bronnen met de talrijke voorbeelden boven 6 en 7, opgaande tot 10.

Het resultaat van dit onderzoek is, dat al de eigenaardigheden, die hierboven p. 139 v. werden opgesomd als karakteristieke trekken van de gedichten in fornyrdslag, die wij hiervoor onderzochten, in de ags. poëzie terugkeeren. Zij blijven grootendeels ook tot het einde toe geheel of gedeeltelijk bewaard. Maar onveranderd blijven zij niet. Bij de meeste is het gevoel voor hun rhythmische beteekenis verloren gegaan, en nu bestaan er twee mogelijkheden: of zij verzwakken en gaan ten slotte verloren, kunnen zelfs in de extreme vormen in hun tegendeel verkeeren, of zij worden geoutreerd,

en wel in eene mate, die met alle redelijkheid spot. Beide wegen voeren ten slotte tot den ondergang van het vers.

DE ALLITERATIE.

De alliteratie in de Westgermaansche verzen toont een ontwikkeling en verval, geheel parallel met de verschijnselen, die zich op het gebied der rhytmiek laten waarnemen. Ik zal mij ook bij de behandeling van dit onderwerp in hoofdzaak bepalen tot de stukken, die aan het in dit werk gevoerde onderzoek ten grond liggen. Enkele verschijnselen echter zal ik met wat meer materiaal toelichten. De regel, dien de meeste verzen volgen, is dezelfde als in het Oudnoorsch: de derde heffing van het verspaar allitereert met de eerste of de tweede of met beide. Het zijn de afwijkingen, waarin zich het verloop toont. Ik bespreek deze voor ieder der bronnen afzonderlijk. Verschillende stukken uit dezelfde bron worden slechts onderscheiden, wanneer daartoe aanleiding bestaat.

Béowulf.

I. Alliteratie der vierde heffing.

Deze komt op de volgende wijzen voor:

1. Er is één alliteratiesysteem, waaraan de derde en vierde heffing beide deel hebben. In de door ons behandelde stukken komt maar één zoodanig vers voor: 395: *Nú gé móton : gangan in éorrum gýt-* ¹ *geat a wum.* Andere voorbeelden zijn:

426: *Þing wif þarse. Ic þé nú þá.*

1151: *forhabban in hreðre. Þá wæs heaƿ hroden.*

657: *þrýðtern Deað hāton þé nú þá.*

2916: *þær hinc Heƿare wile gehwāgyden* ¹ *1*.

2296: *hāt and | hreohmūt, | hleor oft gub- | hwearf.*

Gezocht is de vorm niet, maar hij is uit andere poëzie overgeleverd en niet geheel verdwenen.

2. Er is één alliteratiesysteem, waaraan wel de vierde maar niet de derde heffing deelneemt. In de behandelde stukken geen voorbeelden: van elders voer ik aan:

292: *wāpen and ge- | wælc: | ic éor | wísige.*

3103: *wundar ander | wealle: | ic éor | wísige.*

560: *þræte lra | þearle, | ic him | þénode.*

In al deze voorbeelden is *ic* betoond en draagt de derde heffing. De vorm is nog zeldzamer dan de vorige.

¹ Dit vers valt tegelijk onder eene andere categorie, namelijk III 1 b.

3. Twee alliteratiesystemen. De vierde heffing heeft deel aan een van beiden. Hier onderscheiden wij:

a. Kruisalliteratie der heffingen onderling.

z: schema *a b a b*:

343: *béodgenéatas; Bécwulf is mīa nama.*

365: *þæt hīc, þéoden mīn! wīd þé mōtan.*

371: *þám ló hām forgeaf Hródel Gáta.*

397: *létant hildebord hēr onbīðan*

418: *forþan hīc mægenes crafte mīnne cūdon*

Evenzo 829, 2091, 2162, 2170¹⁾.

β: schema *a b b a*:

355: *þé mē sé ' gáta á- | gīfan þenceð.*

779: *þæt hit ' á wīd ge | -mole ' mēana ' áung.*

813: *ac | hīc sé | mōðega | mæg | Higelāces*

2158: *Cwæt þæt hyt ' hēfde ' Hiorogār cyning.*

De vorm komt minder voor dan de vorige maar is toch misge-
lyks zeer gezocht²⁾.

b. De derde heffing allitereert volgens den gewonen regel; de vierde allitereert met een syllabe in het eerste vers, die een bijtoon heeft (op het midden van de eerste of tweede maat). Over dezen veel voorkomenden vorm zie onder II 2a.

II. Alliteratie eener syllabe, die niet in de heffing staat en geen optactsyllabe is.

1. De op deze wijze allitererende syllabe heeft deel aan het eenige alliteratiesysteem van het vers. Het aantal allitererende syllaben kan dan zijn twee, drie en vier. Waar de syllabe in kwestie in een der beide verzen de eenige is, die allitereert, zou het vers niet in orde zijn, wanneer men haar niet meetelde.

a. Twee syllaben.

790 (= 806): *on þám ' dæge ' þysson ' lifes þám* is niet toonloos maar toch niet praegnant gebruikt. Rekking over een geheele maat is

1. De vorm is zeer gezocht. Uit de volgende, niet volledige, opgave voor het geheel gedicht moge dat blyken: 19, 32, 39, 88, 98, 201, 209, 282, 343, 365, 371, 397, 418, 525, 566, 589, 591, 653, 699, 839, 893, 907, 919, 971, 1119, 1143, 1182, 1201, 1294, 1297, 1301, 1314, 1342, 1403, 1413, 1415, 1475, 1488, 1512, 1611, 1705, 1824, 1849, 1910, 1937, 1939, 1968, 2030, 2066, 2091, 2162, 2170, 2181, 2186, 2187, 2224, 2235, 2261, 2267, 2397, 2465, 2479, 2515, 2567, 2637, 2665, 2726, 2745, 2875, 2954, 2970, 2998, 3074, 3163. Vele voorbeelden staan op de gewone kort bijeen; een klein bijvoorbeld op de inleiding of op het twaalfde van 2030 tot 2267. Maar zelden ontbreken zij in een langer stuk geheel. De tusschen geplaatste zijn die, welke reeds in den tekst aangehaald zijn.

2. De volgende — onvolledige — lijst heb ik aangehouden: 237, 355, 535, 649, 708, 779, 813, 1181, 1291, 1335, 1573, 1721, 1728, 1892, 1923, 2020, 2053, 2152, 2158, 2204, 2272, 2337, 2377, 2385, 2406, 2615, 2707, 3058, 3084, 3165, 3181.

dus in strijd met den zin. De maat bevat twee syllaben; er is een kleine afwijking tusschen metrisch en taalkundig accent: het eerste draagt *on*, het tweede *þém*. Evenzoo zou men thans dichten: *in die dāgen*.

551: *syglice geong* ¹ *manig* *of* ¹ *gomen- wáto*. *geong* heeft een toon, maar behoeft daarom geen heele maat in te nemen. En *syglice*, 'evenzoo' kan zeer goed in de heffing staan.

2111. *Hwítum eft on- gaa* | *elbo ge-* | *bunden*.

De zin verzet zich positief tegen een heffing op *eft*. *eft* beteekent hier niet 'iterum, denuo' maar 'deinde' en heeft dus geen bijzonder zwaren toon. *Hwítum* is betoond gelijk 2107 (beide malen aan het begin van een oneven vers). Onbetoond is het woord 2108 b. 2109 b.

Uit andere deelen van het gedicht voer ik een paar toevallige voorbeelden aan.

932: *þæt wæs un-* | *gára*, *þæt ic* | *ánigra* | *mé*.

Men kan bij het eerste vers even twijfelen tusschen 2 + 3 en 3 + 2. Maar de laatstgenoemde verdeeling is rhytmisch beter. Vgl. Beneden over 441. Voor *un-* in de daling vgl. o. a. 2120 *wíf unhyre*. Daarentegen draagt *un-* een heffing, aan het begin van een vers, in tweelet-tergrepige woorden, als het versterkend staat — waar de beteekenis sterk moet uitkomen, bv. 573. 2188. 357¹).

1560: *húton hit wæs* | *máre*. *þonne* | *ánig mon* | *óter*.

Het is volkomen duidelijk, dat *ánig* en niet *mon* een hoofdtoon moet hebben. Maar *mon* allitereert. Een volkomen ontwijfelachtig geval gelijk dit en enkele andere geeft ook steun aan zulke, die desnoods een andere opvatting zouden toelaten, indien zij alleen stonden.

b. Drie syllaben allitereeren.

400: *þrýþlic* | *þegna léap*. | *Some þær* | *hídon*.

Er is gezegd, dat de helden opstonden, maar *sumwigen* bleven daar achter. *Some* is dus geen optact, en *þær*, dat allitereert, kan geen maat vullen.

376: *heard hér* | *cumen*, *sóhte* | *holdne* | *wine*.

Toelichting is overbodig.

417: *þéoden* | *Hrótyr*, *þæt ic* | *þé* | *sóhte*.

398: *wudu wæl-* | *scaftas* | *worda ge-* | *þinges*.

Na onze vorige ervaringen zullen wij zeker niet alleen om de alliteratie het vers verdeelen in een lichte eerste maat van den vorm *z <* en een sterk verzwaarde tweede. Over het plaatsen van tweede leden van composita in de heffing, terwijl het eerste in het vers sterken bijtoon heeft; zie boven p. 97 v.

Het geval komt geheel overeen met talrijke gevallen in de Ond-

¹ Dubbele betoning van *un-*, ook in proza, blijkt in het on. uit den dubbelen vorm van het prefix *u* en *u*. Zie Keck, Svensk Ljudlära II, 157.

noorsche poëzie. Hier gelijk ginds is in sommige gevallen twijfel mogelijk; de doorslag wordt gegeven door verschillende omstandigheden, daaronder door de sterkte van het overwicht van het eerste lid in het compositum. 322 *heard handloren* is waarschijnlijk 1 — 3. Want *hand* duidt hier het begrip aan, waar het voornamelijk op aankomt. Maar *wa'scaftas* is precies hetzelfde als *scraftas*. Vgl. boven p. 201 bij vs. 932 over de dubbele plaatsing in het vers van woorden, die met *au-* beginnen.

Andere voorbeelden:

516a: *alal ág-* | *laet*, een geval als het pas besprokene.

414a: *etan au-* | *forhte*, een geval als 932, maar nog duidelijker, daar bij een andere verdeling *etan* (:) een maat vult en veel te sterk op den voorgrond gebracht wordt.

1265b: *Panon wíc felu*, weer een zeer sprekend geval. Cam is na den moord op zijn broeder in de woestijn gevlucht. Van hem (*Panon*) stammen enz. *wíc* kan hier niet een maat vullen.

c. Vier syllaben allitereren:

3119: *fetergearum* | *fús* | *fláac falk-* | *éade*.

In de derde maat allitereren twee syllaben.

2. Het vers bevat twee alliteratiesystemen. Aan één van deze beide heeft een syllabe met bijtoon deel. De gevallen zijn van verschillende aard:

a. In een aantal gevallen is één der systemen geheel normaal; de derde hetting allitereert met de eerste of de tweede of beide. Maar de vierde allitereert met een syllabe met bijtoon in het eerste vers. Zóó krijgt men een bijzonder geval van knisalliteratie (4 3b). In het geheel allitereren dan 5 of 4 syllaben.

Voorbeelden:

320: *Stræt was* | *stúafúh* | *stíg* | *wísode*.

Zeer dikwijls is de op deze wijze allitererende syllabe het tweede lid van een compositum:

33: *ísig au-* | *útjús* | *wtelinges* | *for*

1319: *fréan* | *lagurinn* | *frægn*, *gíf him* | *wóre*.

Daar de behandelde stukken toevallig niet veel materiaal opleveren, geef ik hier een — niet volledige lijst — uit het geheele gedicht.

5 rijmsyllaben (3 en 2 : 33, 49, 65, 288, 305, 320, 755, 938, 1023, 1065, 1128, 1161, 1162, 1243, 1451, 1460, 1591, 1650, 1702, 1852, 2108, 2120, 2161, 2300, 2317, 2449, 2593, 2731, 2819, 2965, 2987, 3105, 3119.

1 rijmsyllaben (2 en 2 : 1319, 1917, 1995, 2075, 2285, 2588, 2791, 2817, 2952, 3078, 3089, 3147, 3166.

Bij 2231, waar het slot van het eerste vers verloren is, bestaat onzekerheid, tot welke dezer twee groepen het vers behoort.

In 3066 is het beginsel gepotentieerd; twee syllaben buiten de heffing allitereren:

*Swá wes | Bëowulfe, þá hé | biorgès | weard*¹⁾.

b. Een enkel maal allitereert op deze wijze een syllabe zonder heffing in het tweede vers met een der heffingen in het eerste.

2668: *feorh | ealgiar, | ic þé ful- | læstu.*

c. Beide verzen bevatten een dergelijke syllabe.

1355: *Ne | sorga | snotor guma! | Sélre bið | ághvém.*

Het tweede systeem wordt hier geheel door syllaben met bijtoon gevormd.

III. Alliteratie van den optact.

Gelijk de on. poëzie, kent ook Bëowulf gevallen, waar het boven iederen twijfel verheven is, dat de optact deel aan de alliteratie heeft. Meestal is de rol van den optact in dit opzicht gering, maar enkele gevallen zijn van meer betekenis.

1. Eén alliteratiesysteem.

a. De optact neemt in het systeem een onmisbare plaats in. Het geval is zeer zeldzaam; in de behandelde stukken staat één voorbeeld:

2156: *suotra | fengel, sume | worde | hét.*

De zin leert, dat *sume* geen hoofdtoon heeft. Het woord staat in den optact maar neemt in de alliteratie de plaats van den hoofdstaf in.

b. De optact heeft deel aan een systeem, dat ook zonder hem volledig is:

357: *són | sibbege- | dryht | samod æt- | gædere.*

De meest natuurlijke betoning is, dat de hoofdtonen in het eerste vers vallen op *sibb-* en *dryht*.

2. Twee alliteratiesystemen. Kruisalliteratie.

388: *ge- | saga him éac | wordum, þæt hié sint | wil- | cuman.*

Ook 2152, boven (p. 203 aanm. 2) geteld tot de voorbeelden voor gewone kruisalliteratie, valt hieronder, wanneer men het eerste vers leest $\cdot \quad | \underline{\cdot} | \underline{\cdot} \quad$ in plaats van $\underline{\cdot} \quad | \underline{\cdot} \quad \cdot$, gelijk in de schematisering geschied is. Daar het vers een aanhef is — na een rede —, houd ik de schematisering met beginbetoning voor juist; in een optelling echter zou het accent veranderen. Niettemin ware het ook dan een bruikbaar vers.

Een paar andere voorbeelden:

2367: *Ofer- | swan þá | sioleda bigong | sunu Ecg- | þéowes.*

De eerste syllabe van *Ofer-* en van *Ecgþéowes* treden genoeg op den voorgrond, om de alliteratie in het gehoor te doen vallen.

1) Deze scansie is de eenig mogelijke. *Swá* kan hier niet in den optact staan.

2633: *Ic þæt | mælt ge- | man, Þær wé | medu | þégun.*

Þær wordt zeker voldoende gehoord, om met *þégun* te allitereren. Daarentegen twijfel ik ten opzichte van *þæt* met het oog op de plaatsing van het woord na *Ic*, dat in den optact domineert. Maar op gelijke wijze domineert *þær* over *wé*.

2989: *Hé þá | frætwum | féng ond him | fégre ge- | hét.*

3107: *ond | þonne ge- | ferian | fréan | úserne.*

Byrhtnót

I. Alliteratie der vierde heffing.

1. De derde en vierde heffing hebben deel aan het eenige systeem:

29: *Mé | sendu tó | þé | samen sælle.*

32: *Þæt gé þisne | gárrás mid | gafole for- | galdon.*

192: *Godwine and | Godwíg, | gúte ne | gýrdon.*

Vier gelijke rijmstaven.

2. Eén systeem, waaraan de vierde heffing deel heeft, de derde niet

45: *Ge- | hýre þá, | sælida, hwæt þis | folc | segeð.*

Wat het hoofdsysteem betreft, behoort hiertoe ook.

75: *wigan wíghheardne, sé was hátu Wulfstán.* (Vgl. II 2b).

In de voortzetting 288. 315.

3. Twee systemen; kruisalliteratie

a. De 4 heffingen onderling.

2. *a b a b.*

65: *Hí þær | Pantan stréam mid | prasse be- | stódon.*

98: *ofer | scír | wæter | scýldas | wégon.*

170: *bæd | gangan | forð | góde ge- | fíran.*

Evenzoo 24. 63 en in de voortzetting 255. 256. 255. 311. 320.

β. *a b b a.*

34: *Ne | þurfe wé ús | spillan, gef gé | spéclap tó þám.*

151: *þurh þone | æpelan | Æþelredes | þegen.*

159: *Eode þá ge- | syrced | secg tó þám | eorle.*

167: *ne | mihte hé ge- | healdan | heardne | mére.*

189: *hé ge- | hléop þone | eoh, þé | áhte his | hláford.*

197: *þé | hé him tó | ðagube ge- | ðón | hæfde.*

Zoo 19. 30. 56. In de voortzetting 289. 311.

b. De vierde heffing allitereert met een syllabe zonder heffing.

Zie II 2a.

II. Alliteratie eener syllabe, die niet in de heffing staat en geen optactsyllabe is.

1. Eén systeem.

a. Twee rijnsyllaben. Geen voorbeeld.

b. Drie rijnsyllaben.

5: *þá þæt | Offan | mæg | árest on- | funde.*

116: *Þær wært | wicingum | wiperlcan á- | ggyfen*¹⁾

Zie nog 151, 206.

c. Vier rijnsyllaben:

96: *Wóðan þá | wælwulfas. for | wætere ne | mornon.*

Tweede maat .

Zoo 113.

2. Twee systemen.

a. De vierde heffing allitereert met eene syllabe met bijtoon in het eerste vers.

59: *Ne | sceole gē swá | sōfte | sine ge- | gangan.*

92: *Byrhtelmes | beara. | bearnas ge- | hlýston.*

93: *Nú eow is ge- | rýmet, gát | ricea bi | ás.*

102: *wyrcna þone wihagan and þæt | werod | healdan.*

133: *ægþer hýra | óðrum gfeles | hogode.*

140: *Fról was se | fyr-trinc, hé lét his | francan | wadan.*

Zoo 20, 151. Vgl. onder **I 3a β**.

Gepotentieerd met twee alliteratiesyllaben buiten de heffing:

147: *hláh þá | móði man; sáte | melode | þanc.*

Uit de voortzetting vs. 202—325) behooren hierbij:

262: *grame | gátherend. and | god | báton.*

300: *ær him Wigetines | beara on þáa | wæle | tæge.*

b. De vierde heffing allitereert volgens **1 2** met een of twee heffingen in het eerste vers; de derde heffing allitereert met een syllabe met bijtoon in het eerste vers.

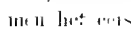
75: *wigan wigheardne. sé was | hátan | Wulfstán.*

Leest men *wigan wig- | heardne*, wat ik in dit geval niet voor juist houd, daar de zin sterke betoning van *wíg* eischt, maar wat toch mogelijk is, dan allitereert de derde heffing met de tweede, de vierde met de eerste en met een syllabe met bijtoon. Het vers behoort dan onder **I 3a β**, en voor den bijtoon vormt het ook dan een zelfstandige groep. —

c. De tweede heffing rijmt met de derde, de eerste heffing met eene syllabe met bijtoon in hetzelfde vers:

179: *Þær | stólan met | Wulfstáne | wigan na- | forhte.*

Bij een andere seansie (*Þær* in de heffing) valt dit vers onder **d**.

¹⁾ 61 *ginn godplegt ár er gígt salton* behoort volgens de schematisceering (p. 154) niet hierbij. Maar wel welien men het eerste ver. het , wat verre van onmogelijk is.

d. Twee syllaben buiten heffing allitereeren onderling.

z. Beide syllaben behooren tot hetzelfde vers.

Vs. 79 kan op deze wijze gelezen worden, zie onder c.

β. De syllaben behooren tot verschillende verzen:

130: *Wōd þá | wēges heard, | wēpen | úp áhóf.*

Hiertoe behoort ook uit de voortzetting het gecompliceerde geval 224; zie onder IV.

Uit de voortzetting is nog te noemen 318: zie bij III 2c.

Het is treffend, dat onder 12 (13) voorbeelden, die onder 2a—d besproken zijn, er 6 zijn, waar de syllabe, die op deze wijze rijmt, een tweede lid van een compositum is.¹⁾ De uit *Béowulf* bekende wijze is dus in gebruik gebleven.

III. Alliteratie van den optact. Gelijk in *Béowulf* zijn de gevallen niet zeer talrijk en over het algemeen niet van groote beteekenis. Enkele zeer duidelijk sprekende voorbeelden toonen echter, dat het verschijnsel niet toevallig is.

1. Eén allitatie-systeem.

a. De in optact allitereerende syllabe is voor het stafrijm onmisbaar. Komt niet voor.

b. Het systeem is ook zonder de optactsyllabe, die er deel aan heeft, volledig.

156a: *for- | lét | forheardne | faran* enz

257a: *bæd þæt | beorna ge- | hwyle | Byrhtnoð | wræce.*

2. Twee systemen.

a. De optact allitereert met eene heffingssyllabe in hetzelfde vers:

101b: *Byrhtnoð med | beornum. He mid | bordum | hét*

223b: *for- | heáven æt | hilde. Me is þæt | hearnu | mést.*

177a: *þæt mín | sáwol tó | þé | síðian | móte.*

b. De optact allitereert met eene heffingssyllabe in het andere vers:

56a: *ouguanon | lytegian | þá | tóte | gystas (a b b a).*

270b: *hwílon hé on | bord scéat, hwílon | beorn | tésde.*

Volgens het rythme kan het tweede *hwílon* slechts in den optact staan, maar toch is het een rhetorische herhaling, die niet anders dan in het oor kan vallen.

299b: *hé wæs on ge- | þrang hyfra | þréora | baun.*

Zoo 250a. 294a. 231b.

Een combinatie toont:

121: *þám | búr- | þéne, þá hé | byre | hæfde.*

Beide optacten allitereeren hier met de tweede heffing.

c. De optact allitereert met eene syllabe in het andere vers, die geen heffing is:

¹⁾ Van de 3 onder 1 b—c besprokene komt er 1 bij.

318: *ac ic mé be healfé mínnum | hláf- | orde.*

Dit vers behoort ook onder II 2d β .

IV. Meer gecompliceerde gevallen.

Het eenige meer gecompliceerde geval in By. is

221: *He was | cyþer mín | mæn | and mín | hláford.*

Een andere seansie is niet wel mogelijk. Wanneer men in het tweede vers *and* tot optact maakt, moet *mín* een maat vullen. Hier zijn drie systemen:

1. Opt. 1 rijmt met 4^e heffing.

2. 1^e heffing met 3^e heffing.

3. Bijtonige syllabe 1^e maat met bijtonige syllabe 3^e maat.

Vs. 183 ontbreekt de alliteratie. Bij een gedicht, dat juist op dit gebied van zoo groote kunstvaardigheid getuigt, is deze afwijking zeker aan de overlevering toe te schrijven.

Heliand.

I. Alliteratie der vierde heffing.

1. De derde en vierde heffing hebben deel aan het eenige alliteratiesysteem. Geen voorbeeld.

2. Eén systeem, waaraan de vierde heffing deel heeft, de derde niet. Geen voorbeeld.

3. Twee systemen. Kruisalliteratie.

a. De heffingen onderling.

2. *a b a b.*

1464: *barro ge-¹ hwilcum. that gi ær mugun mid ge-¹ bolgonu | hugi.*

3655: *the þar bi | Hericho- | burg te themo | godes | barne¹).*
 β . *a b b a.* Geen voorbeeld.

b. De vierde heffing allitereert met eene syllabe zonder heffing. Zie II 2a.

II. Alliteratie eener syllabe, die niet in de heffing staat en geen optactsyllabe is.

1. Eén systeem.

a. Twee rijnsyllaben. Geen voorbeeld.

b. Drie rijnsyllaben.

1433: *uordunise | man: so hane so that an thesoro | uzeroldi | gi- | dot.*

3677: *that feld mid fagaron patmun, al so is | fard ge- buride.*

¹ Het eerste rym is *p-q*. Hetzelfde rym komt herhaakdelijk voor, o. a. 1473, 3547, 3612 (op de tweede plaats ongelijks *Hericho-godes*). Wil men het hier niet laten gelden, dan zou het vers onder 2 vallen. — Het rym *q* vóór met palatalen klinkers — *j* heeft in het Oudsaksisch geen voldoende steun in de taalgeschiedenis en is een bewijs hiervoor, dat men de techniek van Angelsaksische dichters geleerd heeft.

Wel vormt *fagarou palmon* één begrip, maar of het gevoel voor den hierop gebaseerden regel voor de betoning nog zoo sterk is, dat men daarom een vijflettergrepigen tweeden voet moet aannemen, mag met recht betwijfeld worden. Het rhytme wijst de hier gegeven verdeeling aan.

3632: *uerdud eft | iunga | aftar | kumane.*

Het is echter mogelijk, het eerste vers als optactvers op te vatten.

Hierbij ook het hoofdsysteem van 1381, dat door een tweede systeem tot **III 2b** behoort (zie aldaar).

Voorts 3598 (5 rijmsyllaben, daar een optact meerrijmt): zie onder **III 1b¹**.

1423: *uword uudar- | uuerpen thea her so gi- | uuarea | man.*

2. Twee systemen.

a. De vierde heffing allitereert met eene syllabe met bijtoon in het eerste vers.

1384: *gemon umbi thana | godes sunn | gerna | suido.*

1389: *Oe mac ie in | seeg- | ean ge- | sidos | mina.*

1451: *frabon (frieban C) is | friunda gehuane, endi scal is fiund | halan.*

Zwakker is:

1392: *fagar mid | frihnan obar | folc | manag.*

b. Een syllabe zonder heffing in het tweede vers allitereert met eene heffing in het eerste vers:

3628: *ue he | dago ge- | huilikes | duod | oderhueder.*

Men kan ook *duod* als optact opvatten. Dan valt het vers tegelijk onder **I 2** en onder **III 2b**.

III. Alliteratie van den optact.

1. Eén alliteratiesysteem.

a. De in optact alliterateerende syllabe is voor het stafrijm onmisbaar. Komt niet voor.

b. Het systeem is ook zonder de optactsyllabe, die er deel aan heeft, volledig.

1385b: *ueros an | uuilleon: uuas im thero | uuordo | niat.*

1400a: *tatad inna | toht | mikil | tielinn | skinan.*

1409b: *helidos an | halfu. Than halt ni sculun gi inna helag | uword.*

1470b: *ge- modi gi- mahlean: sidor maht thu medmos thina.*

3598b: *bi- | suok si mid | sundian, that sie | sin-¹ seoni.*

1. Onzeker is 3603: *gumachte an is unllinn. Thas uero'd uuas tha so farhuchad, uuas* is de derde syllabe in een maat van 6 syllaben, waaronder behalve de eerste geen enkele door den zin op den voorgrond treedt. Indien *uuas* meegeteld wordt, allitereren 4 syllaben.

Dit vers behoort ook onder **II 1**.

2. Twee systemen.

a. De optact allitereert met eene heffingsyllabe in hetzelfde vers:

1393b: *uulifig endi ' uunasam, ni magan imua | uuerk | mikil.*

1397b: *uorisibig gi- ' uwere, ni magan imua | uword than mer.*

3651b: *an thin | berhtan ' bu. That mendun thea | blindun man.*

b. De optact allitereert met eene heffingsyllabe in het andere vers.

1457: *togeat im | hluttran lugi, | holda | treuua.*

3657: *allaro | uuilo | uunasamost. Tho ' uuel imo an | innen.*

In deze 2 voorbeelden allitereert opt. 1 met heffing 4. — Geeft men *togeat* resp. *allaro* een heffing, dan vallen de verzen onder **II 2** en vormen daar een afzonderlijke afdeeling.

1381: *So sprac he tho ' spahlico endi sagda | spel | godes.*

1414: *endi | so gi- frammien, so it an | forn- dugan.*

3619: *Ok mac ic gin gi- | tellien, of gi thar | to ' williad.*

3613: *sia ni mahle im tho er uerden er than uualdand' god.*

Opt. 2 en heffing 1.

c. De optact allitereert met eene syllabe in het andere vers, die geen heffing is.

1465a: *uuder | oclran | man ' iuuuit ' lugis.*

3633b: *uueros a- uualsane, untot sie eft' uord far- nimid.*

Het treft hier gelijk bij *Béowulf*, dat de verzen met bijzondere rijmverhoudingen niet gelijkelijk over het gedicht verdeeld zijn. Van de 28 onder **I—III** besproken gevallen behooren 17 tot vs. 1381—1450, 11 tot 3589—3655. Van de 17 eerstgenoemde staan er 10 in de eerste 50 en 8 in de eerste 20 verzen. Op de oorzaak van dit verschijnsel wil ik hier niet ingaan, maar ongetwijfeld verdient het een onderzoek. In *Béowulf* hangt het duidelijk met verschillen in onderdom en dichter samen.

Vergelijken wij het tot dusverre onderzochte materiaal, dan is een duidelijke ontwikkeling in een bepaalde richting waar te nemen. In *Béowulf* vonden wij alle licenties der on. poëzie terug, maar toch met zekere wijziging. Dat bij één alliteratiesysteem de derde heffing rijmt en de vierde niet, is zoo goed als tot een vasten regel geworden: het aantal voorbeelden, dat de vierde met of zonder de derde rijmt, is minimaal. Daarentegen is kruisalliteratie sterk ontwikkeld, en deze gewoonte heeft een combinatie aangegaan met de onde wijze, om een syllabe met bijtoon te laten allitereren, zóó dat bij een dubbel systeem gaarne zulk een syllabe meedoet. In het bijzonder tweede leden van composita worden daarvoor uitgekozen. Dat van ouds de optact kan allitereren,

is onthouden, maar de gevallen zijn nog niet talrijk en treden niet sterk op den voorgrond ¹⁾.

Byrlitnoð heeft zich van dit standpunt nog niet ver verwijderd. De onregelmatigheden zijn echter eer toe- dan afgenomen. Voor alliteratie der vierde heffing, ook bij één systeem, heeft het gedicht verscheidene voorbeelden. Kruisalliteratie is gezocht in alle vormen, waarin Béowulf het kent, en evenzoo de alliteratie van een syllabe buiten de heffing. Hier is de verscheidenheid reeds grooter (zie de onderverdeeling van II2). Duidelijk zichtbaar is ook de toename in belangrijkheid van de rol, die de optact in de alliteratie speelt. En eindelijk hebben wij hier reeds een voorbeeld voor een gecompliceerder geval met drie systemen.

In Hel. is de zaak in zeker opzicht vereenvoudigd. Diverse vormen zijn uitgestorven of opzettelijk verwijderd. De vierde heffing rijmt alleen in kruisalliteratie, niet in het éénig systeem.

Bij kruisalliteratie tusschen de heffingen is de vorm *a b a b* alleenheerschend of zoo goed als alleenheerschend ²⁾ geworden. Alliteratie van syllaben zonder heffing komt nog voor, en wel in verschillende nuances: met name het gebruik van tweede leden van composita is nog bekend, maar het aantal voorbeelden is toch niet groot, en sommige nuances ontbreken. Daarentegen is de alliteratie in den optact sterk toegenomen, wat alweer uit een vergelijking der cijfers blijkt. Van 28 verzen met rijmbijzonderheden zijn er 16, waar deze bijzonderheid in den optact gelegen is. De optact is dus geworden tot een belangrijke plaats voor het stafrijm. Dat dit met zijn toename in syllabenaantal samenhangt, ligt voor de hand. Daarom vinden wij dan ook Byrlitnoð reeds op dezen weg.

Dat de beperking der overige vrijheden in het stafrijm in Heliand op opzettelijke besnoeiing berust, blijkt uit de beide bronnen, die wij nu nog bespreken zullen, Hild. en Musp. Hier neemt de teugelloosheid groote proporties aan.

Hildebrandslied.

I. Alliteratie der vierde heffing.

1. De derde en vierde heffing hebben deel aan het eenige systeem.

25: *her was | Ôtackre | ummett | irri.*

¹ In het on. is de oorspronkelijke toestand dezelfde. Alleen in een metrum, dat aan de optacten een bijzondere betekenis geeft — *ljóðaháttir* —, is ook de rol van de alliteratie bij den optact uitgebreid. Zie p. 111.

² In de bovenbehandelde stukken komt *abba* niet voor.

Het vers behoort alleen dan tot deze categorie, indien de lezing *irri*, waarover twijfel bestaat, juist is.

Hierbij kan men ook rekenen de gevallen, waar uitsluitend de derde en vierde heffing allitereeren. Zie IV.

2. Eén systeem, waaraan de vierde heffing deel heeft, de derde niet.

17: *dat | Hiltibrant hefti min | fater. | ih heittu | Hadubrant.*

Het vers is door bijsyllaben gecompliceerd, maar wordt hier slechts aangehaald met het oog op het verschijnsel, dat aan de orde is.

51: *dúr man mið | eo | scerita | ia | fole | sceotantero.*

60: *gúða gi- | meina; | nínse dæ | mótti.*

3. Twee systemen. Kruisalliteratie.

a. De vier heffingen onderling.

2. *a b a b*:

7: *Hiltibrant gi- | mahalla, — her was | heróro | man.*

9: *fóhém | wortum, | her sin | fater | wári.*

24: *fateres | mines; | dat was só | fríatlaos | man.*

40: *spenis mið mit dínem | wortum, | wili mið dínu | spenn | werpa.*

Ook dit voorbeeld is gecompliceerd; zie III 2b.

β. *a b b a*: Geen voorbeeld.

b. De vierde heffing allitereert met eene syllabe zonder heffing. Geen ander voorbeeld dan het gecompliceerde III 2b.

II. Alliteratie eener syllabe, die niet in de heffing staat en geen optactsyllabe is.

1. Eén systeem.

3 rijmsyllaben:

16: *alte anti | yfróte, | den | ér hina | wdrun.*

Over de mogelijkheid, om 41 hierbij te tellen, zie III 1.

Hierbij kan men ook tellen 61, waar het tweede vers niet meerijsint. Zie IV.

2. Twee systemen.

3: *Hiltibrant enti | Hadubrant | natar | herinn | trém.*

Aan het tweede systeem hebben alleen twee syllaben met bijtoon deel.

Van gelijken aard zijn 14. 36. 44, 45, met dit onderscheid, dat hier de twee namen en dus ook de twee allitererende syllaben met bijtoon in verschillende verzen staan.

Overladen is:

17: *dat | Hiltibrant hefti min | fater. | ih heittu | Hadubrant.*

1e systeem: heffing 1. 4. bijtoon 1e en 3e maat.

2e systeem: bijtoon 1e en 4e maat. In het geheel 6 rijmsyllaben.

Onderverdeeling als bij By. en Hæl. is bij deze afdeeling onmogelijk; men kan slechts de afzonderlijke gevallen beschrijven.

III. Alliteratie van den optact.

1. Eén systeem:

44b: *pist also gi- | attét | man, só dú éwin ' inwit ' fuortós.*

Mogelijk is, ook *also* mee te tellen. Wanneer men *éwin* buiten den optact zet aan het begin van de derde maat, dan behoort het vers onder II 1.

2. Twee systemen.

a. De optact allitereert met eene heffingsyllabe in hetzelfde vers:

50a: *ih wallóla | sumaro eali | wintro | sebstic ar ' laute.*

b. De optact allitereert met eene heffing in ieder der beide verzen:

40b: *spenis mih mit dinau werton, wili mih dinau speru werpan.*

Vgl I 3a 2.

c. Twee optacten rijmen onderling, deels te gelijk met een heffing.

18: *forn her | óstar gi- | weit, flóh her | Ólachres | níd.*

27: *her was eo | folches at ' ente imo was eo ' fehla ti | leop.*

IV. Volkomen onregelmatige vormen.

In 4 versparen ontbreekt het stafrijm geheel, zonder dat uit den zin blijkt, dat de tekst bedorven is. De plaatsen zijn 10—11 (*fíreo in folche, eádo hrelíhbes enuostes dú sis*, in de uitgaven tot 2 verzen gemaakt met aangenomen verlies van 10b en 11a), 15 (*dat sagétun mi úsere liuti*), 31 (*dat dú neo dana hall mit sus sippa man*), 46 (*welu gisihu ih in dinau hrustin*). Het groote aantal dezer verzen doet vermoeden, dat wij niet met een fout in de overlevering te doen hebben maar in de techniek van den dichter. Dat werpt ook licht over de volgende plaatsen. In 61 heeft het eerste vers 3 rijmsyllaben: *hwerdar sib hiata dero hregilo* (deze verdeling van het verspaar is de eenig mogelijke ¹); wil men al verkeerdelijk *dero hregilo* bij het tweede vers doen, gelijk in de uitgaven geschiedt, dan wordt het toch optact). Dan volgt *rimen muotti*, *rimen* mag niet in *hruomen* veranderd worden; daartegen verzet zich *erdo* in 62. Hier ontbreekt dus het stafrijm in het tweede vers ²). Het blijkt, dat de dichter met de alliteratie al evenmin wist om te gaan als met het rhytme. Hij weet nog, dat het wenschelijk is, dat twee of meer syllaben gelijke beginconsonant hebben, en in den regel kiest hij daartoe de heffingen uit, die door hun zwaren toon van zelf het meest in aanmerking komen. Maar de oude kunstvaardigheid, waarmee men syllaben buiten de heffing soms mee liet rijmen, voor het grootste deel volgens tamelijk strenge regels, is geworden tot een vrijheid om een willekeurig aantal rijmsyllaben —

¹ *hro-* draagt eene heffing; de eer te heffing kan slechts op *hro-* der vallen. Het tweede vers heeft een vorm, die in het geheel heel gewoon is (12 voorbeelden), terwijl de vorm absoluut onmogelijk zou zijn, indien de woorden *dero hregilo* hierbij behoorden.

² Aan een onzuiver stafrijm *hr—r* is nauwelijks te denken.

tot 6 toe in 17 — over het verspaar uit te strooien, en omgekeerd wordt de alliteratie als een sieraad opgevat, dat ook wel ontbreken mag, hetzij in één vers, hetzij in beide. Dat dit niet aan de overlevering ligt, blijkt hieruit, dat dezelfde teugelloosheid in nog hooger mate in Musp. heerscht.

In dit licht zal ook vs. 48 te bezien zijn. In het gedicht, dat volgens alle taalkundige en literairhistorische criteria Nederduitsch is, is het overgeleverde *reccheo*, waarop de voorstanders der Hoogduitsche hypothese zich telkens weer beroepen, onbegrijpelijk. Waarschijnlijk heeft de dichter gezegd *wreccheo*. Dit rijmde met *wurti*, en het eerste vers rijmde niet mee. De Hoogduitsche optekenaar heeft onder invloed van zijn dialect *reccheo* geschreven, waardoor een toevallig rijm met *riche* is ontstaan.

De alliteratie is in Hild. veel meer verlopen dan in Hel. Toch laten zich de vormen van Hild. niet uit die van Hel. afleiden. Want naast de vele teugelloosheden komen enkele oude dingen voor, die in Hel. niet meer bestaan. Het belangrijkste is het allitereren der vierde heffing in versparen met één systeem. Het is daarom, dat hierboven de regelmatigheid van Hel. in de alliteratie werd toegeschreven aan een bijzondere zorg van den dichter, die in zijn voorbeelden nog wel kon zien, wat het meest normale was. Maar deze voorbeelden moeten meer vrijheden gehad hebben.

Muspilli.

I. Alliteratie der vierde heffing.

1. De derde en vierde heffing hebben deel aan het eenige alliteratiesysteem.

3: *enti si den | ubhamon | tikkan | ulzzit.*

90: *só dár | manno noh- | hein wíht pi- | midan ni | mak.*

Minder zeker is:

49: *daz | Elias in demo | uuige ar- | uuarlit | uuerde*, daar *uuerde* ontbreekt en op conjectuur berust.

Alliteratie van derde en vierde heffing onderling ook 37 (zie II 2).

2. Een systeem, waaraan de vierde heffing deel heeft, de derde niet.

15: *selida dno | sorgin; dár nist | neoman | sinh.*

54: *metno | callit; prinnit | mittilagart.*

Het parallellisme eischt betoning van *prinnit* gelijk van *callit*.

55: *danne daz | preita | masal | allaz car- | prennit.*

62: *ni | uuiz mit uuin | puaze, só | verit si za | uuize.*

Het vers behoort ook onder II 1.

78: *dár uuirdit dín | suona, dia man dár | io | sagéta.*

Over een tweede systeem in dit vers zie **III 2**.

Ook 59 (zie **IV**) behoort hierbij, in zoover als wel de vierde maar niet de derde heffing deel heeft aan het hoofdsysteem.

3. Twee systemen. Kruisalliteratie.

a. De vier heffingen onderling.

2. *a b a b*.

80: *uuechtant* ' *deotā* | *uueissant* *ze* | *dinge*.

94: *dār ni ist eo sū* ' *tistie* | *man*, *der dār iornihl ar-* *vegaa*
megi.

β. *a b b a*.

5: *daz* | *andar fone* | *pehhe*, *der* | *pāgaat si* | *umpi*.

7: *za* | *uuederemo* | *herie* *si gi-* *hahōt* | *uuerde*.

b. De vierde heffing allitereert met eene syllabe zonder heffing.

Geen voorbeelden.

II. Alliteratie eener syllabe, die niet in de heffing staat en geen optactsyllabe is.

1. Eén systeem.

a. Twee rijmsyllaben.

19: *allero maano* ' *uelihemo*, *daz in es sin* ' *muot ki-* *spaae*.

b. Drie rijmsyllaben: 62 (aangehaald onder **1 2**).

c. Vier rijmsyllaben:

52: *ēnie in* | *erda*, | *aha ar-* | *trahnel*.

2. Twee systemen.

37: *Daz hōrtih* | *rahhōn* *dia* | *uueroltrecht-* | *uuison*.

De tweede heffing allitereert met een bijtonige syllabe in de derde maat: de derde heffing met de vierde. — Om *recht* in de heffing te kunnen plaatsen, schematiseert men het tweede vers

| | | | | | | | | | |

en richt zelfs de interpretatie naar de metrische hypothese in: „fromme leute in der welt” zou het woord betee-
kenen. Maar „vrome lieden” kunnen niet de toekomst voorspellen,
daarentegen wel „zij, die kennis hebben van het toekomstig lot
der wereld”. Dat beteekent het woord, en het is dus te deelen
uueroldrecht-uuison.

De verdere voorbeelden behooren alle tot de gecompliceerde (**IV**).

III. Alliteratie van den optact.

1. Eén systeem.

a. De in optact allitererende syllabe is voor het stafrijm onmisbaar.

22: *pehhes* | *pīna;* *dār pīrtit der* | *Satunāz* | *altist*.

53: *muor ear-* | *suuulgit sih*, *suulizōt* | *longia der* ' *himil*.

b. Het systeem is ook zonder de optact-syllabe, die er deel aan heeft, volledig.

30: *uuanta hiar in* | *uuerolli* | *after* *ni* | *uuer-* | *kōla*.

57: *där ni mac denne mak andremo helfan vora demo mû-
spille.*

52: *Ussan sih ar dero | Uuno | cazzon. scal imo arar sin | Uip
pi- | queman.*

Deze voorbeelden hebben 3 rijm-syllaben.

De volgende hebben er 4.

39: *der unarc ist ki- uuðfaul: denne uuirdit watar in uuic
ar- | hapan.*

66: *ni uniez der unðnago man, uuiehihan uuortil er habet.*

In dit voorbeeld rijmen twee optactsyllaben.

2. Twee systemen.

De optact rijmt met eene heffing in het andere vers:

8: *uuanta ipa sia daz Sata- | auzses ki- | sindi ki- | uuiauit.*

1°. opt. 1 en 4' heffing.

2°. 1° en 3° heffing.

11: *upi sia arar ki- halbat die. die dar foua h'mile queman.*

1°. 1° en 3° heffing.

2°. 2° heffing en opt. 2.

65: *denne ni darf er | sorgin. denne er ze dera suonu | quinit.*

1°. heffing 1. bijtoon 1. opt. 2.

2°. heffing 2. 3.

Dit vers behoort eigenlijk reeds onder IV.

78: *där uuirdit diu | suona. diu man dër | io | sagêla.* Het vers behoort ook onder I 2.

IV. Meer gecompliceerde en volkomen onregelmatige vormen.

59: *eali | ffar eali luft iz | allaz ar- | furpit.*

1°. opt. 1. bijtoon 1. opt. 2; heffing 3. bijtoon 3.

2°. heffing 1 en 4.

92: *allero tido | melih unzi in den | Uziqun , ringer.*

1. heffing 1. opt. 2.

2. bijtoon 1. heffing 3.

Zie ook III 2, vs. 65.

De alliteratie ontbrekt geheel.

13: *die pringent sia | sdr | uf in | himilo | rih.*

Müllenhoff geeft dit vers een kruisje, maar deze ridderorde is geen rijnstaf.

61: *die | wërha ist far- | prunnan, diu | sêla stêt pi- | duangan.*

Dit vers heeft — onzuiver — eindrijm, maar afgezien hiervan, dat het dus in een allitererend gedicht een onding is, tenzij men, gelijk de Oudnoorsche dichters doen, met verstand van het rijm gebruik maakt, is deze omstandigheid ook geen excuus, want 62 heeft ook eindrijm en allitereert toch, en 13 heeft geen eindrijm en allite-

reert toch niet. Er heerscht dus de grootst mogelijke verwarring. Eindelijk 97, een volzin, die noch stafrijm, noch eindrijm, noch rhytme heeft, en ook niet kan verwijderd worden. daar de zin in 98 wordt voortgezet.

Wat zien wij hier? Het verval is volkomen. De vrijheid, om met de alliteratie naar welgevallen om te springen, heeft haar top-punt bereikt. Na deze proeve van bekwaamheid blijft er niet anders over dan het maar op te geven en het met andere namaak te gaan probeeren.

HOOFDSTUK III.

OORSPRONG EN ONTWIKKELING VAN HET ALLITERATIEVERS.

Wanneer wij in het bovenstaande van het Oudnoorsche vers zijn uitgegaan en de behandeling van het ags. en du. vers daarbij aangesloten hebben, dan hebben wij daarmee niet willen zeggen, dat de laatstgenoemde uit het eerstgenoemde ontstaan zijn. Dit zou reeds om chronologische redenen onmogelijk zijn, want de oudste ags. poëzie is onder dan de oudste ons bekende oudnoorsche. In de gekozen volgorde ligt ook niet het oordeel opgesloten, dat het on. vers in alle opzichten op het meest oorspronkelijke standpunt staat. Dit punt blijft te onderzoeken en zal ons in het volgende bezig houden. De gekozen volgorde berust alleen hierop, dat de on. verzen doorzichtiger zijn, en dat de ags. en du. verzen zich beter later verstaan van de on. uit, dan het omgekeerde het geval zou zijn. Wel is waar ligt hierin een fingerwijzing, waar de relatief oorspronkelijkste toestand zal te zoeken zijn, maar het laatste woord is daarmee nog niet gesproken. Het ligt voor de hand, dat het gemeenschappelijk uitgangspunt slechts door een vergelijking te vinden zal zijn.

Het groot aantal gewichtige overeenstemmingen tusschen het on. en het ags. vers laat geen twijfel over, of beide zijn uit één grondvorm ontstaan. Omtrent dezen grondvorm mogen wij met recht aannemen, dat hij, althans in beginsel, de eigenaardigheden bezat, die wij aan beide zijden aantreffen. Bij de bijzonderheden, die men slechts aan één zijde vindt, doet zich de vraag voor, of zij zich hier nieuw ontwikkeld hebben, dan of zij aan de andere zijde verloren zijn.

Dat in het ten grond liggende vers het rhytme in hoofdzaak dalend was, bewijst de overeenstemming tusschen het on. en het

ags. Dit dalend karakter is in het on. veel duidelijker uitgesproken dan in het ags. Dat het on. in dit opzicht op het oorspronkelijker standpunt staat, kan men uit verschillende gegevens afleiden: 1. hieruit, dat, gelijk hierboven aangetoond werd, deze beweging haar grond in oorspronkelijk taalkundige verhoudingen heeft; de beginbetoning van het vers correspondeert met de beginbetoning van het woord. 2. uit de omstandigheid, dat de afwijking, die bestaat in de toename van het aantal verzen met eene andere betoning in de jongere poëzie wordt voortgezet. De lijn loopt dus van de on. poëzie over Be.¹⁾ naar de jongere ags. en de du. poëzie, niet van Be. over de on. naar de jongere poëzie²⁾. 3. uit het groot aantal verzen van den meest typisch dalenden vorm $\underline{\text{—}} \text{ ' } | \underline{\text{—}} \text{ '}$, dat in alle groepen, tot in de jongste toe, voorkomt³⁾. Dit vers was dan ook ongetwijfeld in den gemeenschappelijken grondvorm het meest gebruikelijke, en daar wij vroeger gezien hebben, dat de overige eenvoudige vormen zich direct tot dit vers herleiden laten, wekt dat ook geen verwondering.

De wijzigingen van het vers, die bestaan in verkorting en verlenging, waren aan het oude metrum bekend.

1. Verkorting, bestaande in de syncope van één of meer dalingen. Wanneer dit verschijnsel alleen optreedt, krijgt men de 3- resp. 2-syllabige verzen. In het on. zijn beide versvormen bewaard; het drielettertregpige komt in fornyrdís-lag herhaaldelijk voor maar krijgt zijn bijzondere plaats in een speciaal kunstmetrum; het tweesyllabige blijft beperkt tot een speciaal metrum, dat groote beweeglijkheid

1 De grootere gestrengheid in dit opzicht in Be. 3 toont dat de oudere ags. poëzie den ouden regel nog niet vergeten had. Ook hier gelijk in het on. strijden een vrijere en een strengere richting met elkander: hier wint de vrijere het. — Ik moet er hier opmerken op maken, dat het probleem, hoe het komt, dat Be. 3 in sommige opzichten onderwetscher versvormen toont dan Be. 1. 2. niet opgelost zou worden door de vooronderstelling, dat Be. 3 ouder was dan de 2 andere stukken (een hypothese, die met de stofgeschiedenis in volslagen strijd zou zijn, daar Be. 3 een gedicht, waartoe reeds Be. 1 en 2 behoorden, tot bron heeft gehad). Immers Be. 3 toont in andere opzichten jongere versvormen dan Be. 1. 2. en door een hypothese als de hier aangeduide zou de vraag dus in anderen vorm terugkeeren.

2 Dat het metrum van Böwnit in veel opzichten moderner is dan dat van Vsp. en Hym., ofschoon deze gedichten 2 à 3 eeuwen jonger zijn, behoeft geen verwondering te wekken, daar de ags. poëzie zich vroeg sterk ontwikkeld heeft en ook in de stofbehandeling moderner is dan vele Eddaliederen. En wat een andere zijde van den vorm betreft: Be. representeert reeds het brede epos tegenover het meer oorspronkelijke balladeachtige Eddalied.

3 In de gedichten, waar verlenging van de eerste maat zeer sterk overweegt, blijft $\underline{\text{—}} \text{ ' } | \underline{\text{—}} \text{ '}$ toch in de even verzen de meest voorkomende vorm. Zie bv. Híbl, waar de talrijke schema's telkens door 1, zelden door 2, 3, 4, 5, éénmaal door 10 voorbeelden gerepresenteerd worden. Maar $\underline{\text{—}} \text{ ' } | \underline{\text{—}} \text{ '}$ komt in de even verzen 12 maal voor. En de genoemde 10 voorbeelden hebben den naasten verwant van $\underline{\text{—}} \text{ ' } | \underline{\text{—}} \text{ '}$, namelijk $\underline{\text{—}} \text{ ' } | \underline{\text{—}} \text{ ' }$.

toelaat. In het ags. toonen enkele driesyllabige verzen, dat deze vorm bekend is, maar bij de grootere neiging tot verbreeding van het vers is de verkorte vorm zeldzaam geworden.

2. Verlenging. *a.* Door toevoeging van een of meer syllaben aan een maat. Deze was bekend, want zij komt aan beide zijden voor. Ook de voorkenr, die hierbij aan de eerste maat van het vers en in het bijzonder van het verspaar gegeven wordt, is oud. Speciaal Noorsch is de artistieke wijze waarop deze vorm gebruikt wordt, om een bepaald rhythmisch effect te weeg te brengen. Dit hangt met den strofenbouw samen. — Ook de verlenging van de derde en vierde maat behoort van ouds tot de mogelijkheden.

b. Door optact. Ook dit aan beide zijden; over de toename van het verschijnsel, reeds in Be., maar in steeds hooger mate in de jongere bronnen, is reeds herhaaldelijk gesproken.

Deze twee dingen, verkorting en verlenging, gaan niet noodzakelijk samen. Was dat het geval, dan zouden zij elkander opheffen, en wij zouden geen verkorte en verlengde verzen hebben. Metrisch mogelijk zijn zulke verzen, doordat de spraakstof gerekt en samengedrongen kan worden, zoodat in hetzelfde tijdspatium meer en minder syllaben kunnen worden uitgesproken. Maar wij hebben naast de metrische ook rhythmische behoeften leeren kennen, die maken, dat in vele gevallen de twee genoemde dingen wel samengaan: volgens het vroeger besproken compensatiesysteem staat over een plus aan eene zijde dikwijls een minus aan de andere. Dit is echter geen wet van Perzen en Meden: het is veeleer een quaestie van fijnheid van oor en techniek. Waar deze fijnheid bestaat, ontstaan de variatievormen, die men gewoon is met de letters B—E aan te duiden (zie p. 16). Deze variaties komen nu zoowel in het on. als in het ags. voor, en zij behooren dus tot het oude vers. Het on., dat van de verlengingen een spaarzamer en meer bewust gebruik maakt, bewaart het best het gevoel voor den samenhang tusschen verlenging en verkorting, dus voor de compensatie, en staat dus ook hierin op het oude standpunt. Maar groote stukken van Be. staan hier toch niet ver van af, en het gevoel, dat na een optact een lichter vers moet volgen, dan anders het geval zou zijn, is nooit geheel verloren gegaan: vooral bij de even verzen openbaart het zich tot het laatst toe. Daarentegen is van het bewustzijn, dat op een verlengde maat een verkorte moet volgen, op den duur weinig overgebleven: het aantal optactlooze verzen met verlengde eerste maat en verkorte tweede is reeds in Be. veel kleiner dan dat met verlengde eerste en normale tweede: op den duur kan men alleen zeggen, dat zelden beide maten van een vers bovenmatig verlengd zijn.

De op syntactische verhoudingen berustende eigenaardigheid, dat het even vers meer optacten heeft dan het oneven vers, vinden wij aan beide zijden. De verschillen zijn in het on. het sterkst, en dat dit oorspronkelijk is, blijkt hieruit, dat hier de samenhang met den zinsbouw ook bij de jongere ontwikkeling is vastgehouden. Hiernit immers verklaart het zich, dat in de achtregeelige strofe de cijfers voor den optact regelmatig klimmen van vs. 1 naar vs. 5 (begin van een halve strofe), vs. 3. 7 (begin van een kwartstrofe), eindelijk 2. 4. 6. 8. In *Béowulf*, waar de zin dikwijls met een even vers begint, hebben niettemin de even verzen naar verhouding de meeste optacten, maar het verschil tusschen oneven en even verzen wordt minder, daar de regel niet meer of in minder mate door den zinsbouw gesteund wordt. Men vindt ook niet zelden volzinnen, die met optact beginnen: *Pó wít durn healle, Wulfýr éode*.

Een gewichtsverhouding tusschen eerste en tweede maat van het vers en tusschen oneven en even vers heeft in de onde poëzie bestaan, in dier voege, dat de eerste maat en het oneven vers gemiddeld zwaarder zijn dan de tweede maat en het even vers. Wat de maten betreft: de eerste toont sterkere neiging tot verlenging, de tweede tot verkorting. Wat de verzen betreft: de neiging tot verzwaring van de eerste maat is bij het oneven vers grooter dan bij het even vers; de neiging tot verkorting der tweede is, niettegenstaande een enkele tegenwerkende omstandigheid, bij het even vers grooter. Deze tegenstelling wordt door het grooter aantal optacten in even verzen niet opgewogen. In de Westgerm. poëzie blijft dit verschil tot op het einde bewaard, alleen in *Musp.* is het verzwakt; in het on. hebben de dichters reguleerend ingegrepen; in *Vsp.* bv. is het duidelijk aanwezig, maar in de strengere metra, die het verlengde vers verwerpen, is het verloren, en in enkele metra, met name *kviðuháttir* en *ljóðaháttir* is door bijzondere ontwikkeling de verhouding omgekeerd.

Wat de lengte van het geheele vers betreft, moeten wij wel aan den toestand in het on., die nog een norm erkent, de prioriteit toekennen. De absolute voorschriften van de skalden-poëzie zijn zeker jonger, maar toch reguleeren zij slechts, wat in hoofdtrekken aanwezig was. Vier syllaben wordt als norm gevoeld: het voorkomen van vijf en drie syllaben zijn licenties; een nog grooter en nog kleiner aantal is niet verboden, en hun gebruik hangt van het oordeel der dichters af, maar hoe verder van de 4, hoe verder van het normale. Alleen hieruit verklaart zich ook het compensatiestelsel, dat geen zin zou hebben, indien een plus of minus in het syllaben-aantal in het geheel niet opgemerkt of niet als een af-

wijking gevoeld werd. Dat 4 syllaben als normaal gevoeld werd, ook al hield niemand zich er strikt aan, laat zich ook verklaren uit den rhythmus, die geheel op het getal 2 berust. De toenemende langere vormen zoowel in het westgerm. als in het on. berusten dus op jonger ontwikkeling. Zij komen aan beide zijden voor, maar het is de vraag, of men ze aan de gemeenschappelijke periode mag toeschrijven. Indien deze de licentie kende, dat een vers 5 of 6 syllaben bevatte, dan konden daaruit onafhankelijk wel op twee plaatsen 7 of 8 worden. Wat ons verbiedt, deze vormen aan de oudere periode toe te schrijven, is vooreerst de groote overeenstemming tusschen het vrijere fornyrdislag der Edda en het groot-te gedeelte van Be., welke bronnen in dit opzicht niet sterk uiteenloopen, — het aantal verlengde verzen is in Be. wel grooter, maar in Be. 1 gaan toch maar 7 verzen boven de 5 syllaben uit en geen boven de 6, en zoo is het ook elders in groote stukken van het gedicht, — en voorts de verschillende ontwikkeling der sterk verlengde vormen aan de beide zijden. Want terwijl deze in het ags. een begin beteekenen van het verval, dat langzaam maar zeker nadert en in de uiterste vormen tot werkelijkheid geworden is, ontstaan in het on. uit de verlengde vormen nieuwe metra, *málahátt* en *dróttkvætt*, en wordt tevens fornyrdislag gestiliseerd en op het regelmatige viertal syllaben teruggebracht. De afwijking van het viertal kan dus in den vorm, die aan het ags. en het on. vers ten grond ligt, niet zoo heel groot geweest zijn.

Wat hier gezegd is van de lengte van het geheele vers, geldt ook van den optact. Het compensatiesysteem toont, dat hij rhythmisch geacht wordt gelijk te staan met een syllabe in de daling. De norm is dus één syllabe. Maar gelijk in de daling ook twee syllaben kunnen staan, vooral als zij niet zwaar zijn, zoo ook in den optact. Zoo is dan ook de toestand in fornyrdislag. In Be. is dit reeds toegenomen; 2 syllaben is het gemiddelde, 3 komen zeer veel voor, 4 zijn niet uitgesloten: een regel is er niet. In het on. vinden wij deze verlengde optacten alleen in speciale metra, met name in *ljóðahátt*, waar zij, wanneer zij voorkomen, een rhythmische beteekenis hebben en meewerken tot het voortbrengen der versnellingen en verlangzamingen, die voor bepaalde vormen van dit metrum karakteristiek zijn. De lange optacten behooren dus tot de afzonderlijke ontwikkeling.

Wij leeren een grondvorm kennen, die niet ver afgestaan heeft van het vrije fornyrdislagvers der Edda, zooals wij dat o. a. uit de Vsp. kennen. Daarentegen zijn andere Eddagedichten als Hym. reeds aan een strengere vorm gebonden.

Is daarom de versbouw der Edda in alle opzichten oorspronkelijker dan die van het ags. vers? Neen. Er is één punt, maar een zeer gewichtig, waarin de ags. poëzie oorspronkelijker schijnt te zijn, namelijk hierin, dat zij niet strofisch is. De strofe is een meer ontwikkelde vorm dan het vers en het verspaar; reeds daarom moet men, waar beide naast elkaar voorkomen en het duidelijk is, dat een van beide vormen uit den anderen ontstaan is, den stichischen vorm voor oorspronkelijk houden. Men kan zich ook moeilijk voorstellen, hoe de strofische vorm, indien hij vroeger overheerscht had, geheel had kunnen verdwijnen. De strofenvorming ligt ook geheel in de lijn der noorsche dichters, die zoo'n bijzonder werk van het formeel maken en het beginsel van deeling in tweeën zoo consequent hebben volgehouden en doorgevoerd. Zij hebben het omhoog toegepast gelijk omhoog. Het uitgangspunt kunnen toevallige groepen van 4 verzen geweest zijn; het toevallige werd tot regel gemaakt, omdat het paste. Later werden twee zulke groepen bijeengevoegd tot een strofe. Maar nog zien wij de strofe in wording. De Vsp. heeft strofen van 4 en van 8 verzen: dat die van 4 verzen hier alleen in het werk van een jonger dichter voorkomen, bewijst, dat ook in dit opzicht een strenger en een minder strenge vorm hebben bestaan: de vorm van den oudsten Völuspádichter is, gelijk wij zagen, ook in andere opzichten strenger dan die van den tweeden dichter. Maar wij hebben niet slechts strofen van 4 en van 8 verzen; talrijk zijn ook die van 6 en 10, die door de uitgevers om uitsluitend metrische redenen weggeëmendeerd worden, terwijl in den inhoud der verzen, die men schraapt, volstrekt niets is, dat tegen ze pleit. Daarentegen heeft men in de weinige gevallen, waar het aantal verzen oneven is, altijd met een font te doen: er ontbreekt hier altijd iets aan den samenhang.

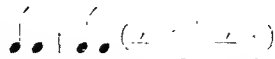
De gang van zaken is dus, dat de versparen tot groepen vereenigd zijn: twee paar, drie paar, vier paar, vijf paar. Langzamerhand gaat men voor alle strofen een gelijk aantal versparen eischen, en door het gevoel voor symmetrie, dat de noorsche dichters in zoo hooge mate bezitten, geleid, geeft men spoedig de voorkeur aan de getallen 2 en 4; eindelijk wordt 4 paar regel.

Het is wel mogelijk, dat een begin van deze ontwikkeling valt in de gemeenschappelijke periode. Een onderzoek van de verhouding van ags. strofen of althans strofeachtige groepen tot de on. zou dit moeten nitmaken. Ik ga daarop hier niet in, omdat hier de hoofdlijnen scherp getrokken moeten worden, behoud mij echter voor, later op deze en andere details terug te komen.

Ook ontrent de alliteratie in het vers, dat aan het on. en het ags. vers ten grond ligt, kan men zich door vergelijking een voorstelling maken. De meest normale vorm heeft reeds hier er in bestaan, dat de derde heffing van het verspaar met de eerste of tweede of met beide allitereerde. Maar reeds kwam voor: alliteratie der vierde heffing, naast de derde en zonder deze; kruisalliteratie, zoowel in den vorm *abab* als *abba*, alliteratie van een bijtonige syllabe in het midden der maat, en in enkele gevallen alliteratie in den optact. De alliteratie der vierde heffing kan een herinnering aan een onder veelvuldiger gebruik zijn, — men ziet namelijk niet in, waarom deze heffing van den beginne af zou zijn buitengesloten, terwijl het zeer begrijpelijk is, dat men den eisch met het oog op de moeilijkheden der techniek heeft laten vallen. De alliteratie van zwakker betoonde deelen van het vers maakt meer den indruk, in haar oorsprong een licentie te zijn, ter tegemoetkoming aan technische bezwaren. Indien dan maar de syllabe zwaar genoeg betoond was, om het stafrijm in het oor te doen vallen. Daar de optact in zijn eenvoudiger vorm zelden noemenswaarden toon heeft, is de vrijheid, om dezen te laten allitereeren, een verder gaande licentie, die dan ook pas op den duur belangrijke afmetingen aanneemt. De kruis-alliteratie daarentegen maakt meer den indruk van een opzettelijke versiering, en deze is eer in haar oorsprong een teeken van grooter dan van geringer technische vaardigheid. Zij is dus minder een licentie dan een kunstmiddel.

Het gebruik, dat aan beide zijden van deze bijzondere vormen gemaakt wordt, is weer niet geheel hetzelfde. De reguleering gaat in het on. niet zoo ver als bij de rhythmische vormen; de alliteratie van optact treedt naar verhouding het meest in ljóðaháttur op en is ook daar niet gewoon: de andere verschijnselen komen sporadisch in verschillende metra voor. Voor het ags. eigenaardig is de bijzondere verbinding van alliteratie der vierde heffing met een bijtonige syllabe in het eerste vers, waardoor een bijzondere vorm van kruis-alliteratie ontstaat. Dit is een begin van reguleering, die echter niet consequent doorgezet is. Het rijmen der optacten en van allerlei willekeurige syllaben neemt pas in de jongere poëzie groote proportiën aan.

Het grondvers, zooals wij het hebben leeren kennen, is nog geen oorspronkelijk vers; daarvoor is het veel te variabel, en in zeker opzicht ook te fijn. Om deze fijnheid te ontwikkelen, is tijd noodig geweest. Maar geen andere vorm, die er naast staat, biedt zich ter vergelijking aan. Willen wij dus meer van zijn geschiedenis weten, dan moeten wij vragen, wat het ons zelf vertellen kan. En het

draagt zijn geschiedenis op zijn voorhoofd geschreven. Waar wij gezien hebben, dat de meest voorkomende vorm is, dat deze vorm toeneemt, naarmate men teruggaat, dat alle andere vormen zich daaruit laten afleiden, en dat deze vorm in overeenstemming is met het natuurlijk taalrhythme, daar kunnen wij nu ook den laatsten stap doen en verklaren, dat de vorm, waaruit het alliteratievers ontstaan is, een trochaeische dipodie is. Men moet alleen vragen, of aan het begin een streng vers staat, of een vers met licenties. En dat laat zich historisch niet nitmaken. Maar het ligt voor de hand, dat de licenties er geweest zijn. De trochaeische dipodie is in zijn oorsprong geen kunstmetrum: het is een vorm, die zeer gemakkelijk onopzettelijk ontstaan kan. De plechtige rede zal dikwijls in trochaeen geklonken hebben, voor men zich bewust was, verzen te spreken. Maar toen men op den rhythmus attent werd, werd hij voorschrift. In die overgangsperiode van onzekerheid, of men slechts verheven taal of poëzie sprak, zal in menige plechtige rede een syllabe meer of minder geklonken hebben, dan het geval zou zijn geweest, indien er metrische voorschriften bestonden, maar het gewicht der voordracht zal zonder raisonneeren de syllaben zóó verdeeld hebben, dat zij toch rhythmisch klonken. Zóó ontstonden de eerste licenties tegelijk met de eerste verzen. Zij ontwikkelden zich met deze en langzamerhand ontstond er een bewustzijn, hoever de licenties gaan kunnen. Dit bewustzijn was reeds tamelijk sterk ontwikkeld, toen de on. en de ags. poëzie uiteengingen. En nu gaat ieder zijn eigen weg. Aan beide zijden nemen de licenties toe. Maar terwijl men in het Noorden zich er precies rekenschap van geeft, wat men toelaat, en aan de door licenties ontstane vormen nu een vaste plaats begint te geven in bepaalde metra, zoodat er ten slotte algeheele gebondenheid ontstaat, laat men in het ags. en daarna in hooger mate in het Nederduitsch, en ten slotte in de hoogste mate in de weinige Hoogduitsche proeven aan de licenties vrijen loop, en het gevolg is, dat het vers eindelijk geen vers meer is en de concurrentie moet opgeven tegen een nieuwen vorm, die met radicale wijzigingen uit het iets minder verlopen vers gemaakt, insgelijks uit Noord-Duitschland geïmporteerd wordt.

De ontwikkeling der metriek levert een belangrijke bijdrage voor de geschiedenis der poëzie, en zij bevestigt de resultaten, waartoe het onderzoek der stofgeschiedenis voert. Tacitus vertelt, dat de Germanen in gedichten hunne helden bezingen, en wij hebben

geen grond, de waarheid van dit getuigenis te betwijfelen. Maar omtrent de bijzonderheden dezer gedichten weten wij niets, evenmin ten opzichte van hun inhoud als van hun vorm. Al wat men hierover verkiest te fantaseeren, is geen wetenschap, maar geloof. Het is niet onwaarschijnlijk, dat de trochae, die wij als het fundamenteele element van het ons bekende alliteratievers hebben gevonden, ook hier den grondslag gevormd heeft. Want deze formatie is zeer eenvoudig, en zij is in overeenstemming met het rhytme van de taal. Maar het is onmogelijk, de metriek der verzen, die wij kennen in het on., het ags., het nd. en het hd., te beschouwen als verschillende zelfstandige voortzettingen van dat Oudgermaansche vers. Daartoe zijn deze verzen te nauw met elkander verwant, en daartoe is te duidelijk de ontwikkelingslijn, die deze metra met elkander verbindt. Deze overeenstemmingen kunnen slechts berusten op cultuuraanraking. Het gemeenschappelijk uitgangspunt is een vers, dat kort bij het Oudnoorsche staat en zich daarvan eigenlijk alleen hierdoor onderscheidt, dat er nog geen strofenvorming heeft plaats gehad, of dat deze althans nog in haar begin staat. Bij dit vers sluit zich het ags. aan, hierbij het nederd., hierbij het hoogd. De stammen, waar wij deze poëzie vinden, bewonen een samenhangend geographisch gebied. Maar dan is het wel duidelijk, waar deze poëzie thuis hoort. Het is de poëzie der Noordzeevolken. De nauwe samenhang tusschen ags. en on. metriek verklaart zich uit de oude woonplaats der Angelsaksen. In Zuid-Denemarken, Sleeswijk, Holstein, de streek, waar Angelsaksen en Scandinaviërs elkander ontmoetten, is deze poëzie ontstaan ¹⁾.

Nadat het direct verband tusschen ags. en on. poëzie verbroken

¹⁾ In dit verband wil ik niet ingaan op de vraag, die een onderzoek overwaard is, in hoeverre er samenhang bestaat met de Oudersche alliteratie-poëzie, die in een vroege periode mogelijk een vers met twee heffingen gekend heeft, en die bevoegde beoordeelaars uit Latijnsch rhetoriproza afleiden. Eene analogie heeft deze poëzie zeker in het ontstaan van een regelmatig op- en neergaande beweging uit verheven proza. Ik ben op deze analogie pas opmerkzaam gemaakt door Van Hamel, nadat ik deze studie ten einde had gebracht; zij is dus op mijn resultaat niet van invloed geweest; des te zekerder staat dit door de genoemde analogie. Indien er een historische samenhang bestaat, wat zich wel laat vermoeden, maar waarover voorloopig niets zekers te zeggen is, zou men bij den ouderdom van het Scandinavisch-Angelsaksische vers nauwelijks aan directen invloed van het Iersche kunnen denken maar eer aan een gemeenschappelijke bron. Het laat zich zeer goed denken, dat de Noordzee-volken op hun reizen naar Gallie kennis maakten met het allitererende proza, en dat deze kennis-making voor het ontstaan van hun vers niet zonder betekenis is geweest. Zelfs is dit mogelijk, wanneer men niet aan directe overname denkt. Het zou niet de eenige cultuurverovering zijn, die deze volken door hun verbindingen over zee gemaakt hebben, terwijl de stammen van het binnenland of achterbleven of later onder den te sterken drnk van vreemde opgelegde cultuur het slechts brachten tot slaafsche navolging.

was, doordat de Angelsaksen naar Engeland verhuisden en de leiding der litteraire beweging in de Skandinavische landen in handen van noordelijker wonende stammen kwam, bleef de communicatie tusschen de Angelsaksen en het vasteland bewaard, en de invloed der Angelsaksische letterkunde openbaart zich in de kloosterlitteratuur. Hier komt dan ook de alliteratiepoëzie tot zekeren bloei, hoofdzakelijk als bijhelpoëzie. Niettemin toont het Hildebrandslied, dat het vers ook gebruikt is voor den heldenzang ¹⁾. Welke dezer stoffen hier het eerst bewerkt werden, laat zich niet met zekerheid zeggen; naar de chronologie der documenten te oordeelen, komt de prioriteit aan den heldenzang toe. In beide richtingen hebben de Angelsaksen het voorbeeld gegeven. Het vers, dat wij uit Nederduitschland kennen, is reeds in hooge mate gemoderniseerd: het staat niet meer op het standpunt van *Béowulf*. De voorbeelden zijn gedichten geweest, waarin de nieuwigheden, die wij o. a. in *By.* vinden, reeds aanwezig waren. Echter waren het ook niet de meest extreme ags. vormen; dat toonen de weinige punten, waarin *By.* zich nog verder van den oorspronkelijken vorm verwijderd dan de *du.* poëzie. Maar de *du.* dichters gaan verder dan hun voorbeelden ²⁾. Zoowel in *Hild.* als in *Hel.* heeft het vers reeds zóó sterke

Een op zich zelf interessante poging, om het ags. vers in direct verband te brengen met het lat. cursus-proza doet Fjrn van Draat in *Anglia N. F.* dl. 26. Maar hij verzuimt hier te letten op den samenhang tusschen het ags. en het on. vers en op de ontwikkeling in het vers, en hij heeft geen bezwaar, verzen met een zeer verschillend aantal ieten door elkaar te laten voorkomen, wanneer zij slechts eenige gelijkenis met zulke rhetorische groepen hebben. Niet velen zullen *by.* toegeven, dat een vers als *fæt hie heora wænderhten* 4 heffingen heeft. Maar juist is de erkenning van 3- en meersyllabige maten. En wel kan men naar aanleiding van het genoemde opstel de vraag stellen, of de eigenaardige ontwikkeling van het vers in het ags., met name de toename van het aantal syllaben in de eerste maat, misschien niet uitsluitend van binnen uit geschied is maar ook tot op zekere hoogte den invloed van vreemde voorbeelden verraadt. Ik wil mij hier niet vóór deze meening uitlaten maar haar ook niet a priori verwerpen. De outeering van dit verschijnsel op het vaste land is natuurlijk weer een andere zaak.

¹⁾ Dat het Hildebrandslied Saksisch is, heb ik aangetoond in de Verslagen en Mededeelingen dezer Akademie, 4^e Reeks Deel IX. Daar is ook oudere litteratuur over deze vraag aangehaald.

Dat het alliteratievers in Noord-Duitschland -- van Zuid-Duitschland is in het geheel geen sprake -- in de oudere periode op breede schaal en buiten de kloosters voor den heldenzang zou gebruikt zijn, daarvoor hebben wij geen aanwijzing. Het Hildebrandslied is het eenige document, en dit draagt alle kenmerken van een namaakkunst. De gedichten, die in de *Þidrek-saga* gebruikt zijn, zijn jonger. Wel gaan deze terug op oudere gedichten, maar hier missen wij weer ieleren grond om te beweren, dat zij niet in kloosters zijn ontstaan. In geen geval kan de breede ontwikkeling der heldensage in Noord-Duitschland een reden zijn, om een zelfstandig alliteratievers aan te nemen, waar het eenige alliteratievers, dat wij kennen, duidelijk van Angelsaksischen oorsprong is.

²⁾ Van Hamel maakt mij er opmerkzaam op, dat de ags. vertaling van de os. *Genesis* doorgaande overbodige woordjes weglaat en het vers besnoeit. Lang nadat

veranderingen ondergaan en in zoo hooge mate zijn rythme verloren, dat het ten doode geloemd is. Het is althans in Hel. tot een vers op perkament geworden, dat niet langer in de ziel maar slechts in het schrift leeft. Toch toont het nog zooveel levenskracht, dat het nog eenmaal naar een naburig dialect wordt overgebracht; men gaat het ook in het hoogd. namaken. Maar hier toont het geen nieuwe levensvatbaarheid. De dichters in dit dialect, die het gebruiken, missen alle gevoel voor de beweging van het vers; uitwendige dingen maken zij na, maar terwijl zij sommige eigenaardigheden over het hoofd zien, drijven zij andere tot het uiterste, en de mislukte pogingen worden door geen nieuwe gevolgd. Het eenige gedicht van eenigen omvang, dat wij hebben, is Musp.: dat er niet meer geweest zijn, heeft men natuurlijk niet het recht, met zekerheid te zeggen. Maar zoolang men de geschiedenis der poëzie opmaakt uit dat, wat wij weten, en niet uit dat, wat wij niet weten, leveren den getuigenissen, die wij bezitten in vier dialecten, een duidelijke aanwijzing, waar deze poëzie geboren is, en waar zij is gestorven.

Deze ontwikkeling komt nu geheel overeen met die der stof. Ook hier staan aan het begin de stoffen, die de Skandinavische poëzie met de ags. gemeen heeft, de Skjoldungeuhistorie, behandelend de gebeurtenissen, die samenhangen met de vestiging van het oudste Deensche koninkrijk, een stof, die de Angelsaksen van het vasteland meegenomen hebben naar hun nieuwe woonplaats. Dan volgen de stoffen, die in het Noorden en in Duitschland verbreid en in Engeland in minder mate bekend zijn, van welke de belangrijkste de Nibelungen-sage is. De oudste vormen der vertelling zijn Skandinavisch, afgezien van het weinige, dat de ags. poëzie weet, dat nog onder is. Dan komt de Nederduitsche overlevering, die wel is waar pas in de Þidrekssaga uitvoerig tot ons gekomen is, maar zich toch in enkele sporen reeds een paar eenwen vroeger vertoont, en daar de stof toch voor een deel Duitsch van oorsprong is, in haar eerste begin niet jonger kan zijn dan de on. liederen, die deze dingen behandelen. In Zuid-Duitschland zijn in deze periode de eenige zwakke sporen enkele namen in oorkonden, die aan oude verhalen doen denken.

In de 12^e eeuw dringt de poëzie naar het Zuiden door, maar nu is de tijd voor het alliteratievers op het vasteland lang voorbij; de stoffen gaan zuidwaarts in een jonge strofe, de in Nederduitsch-

— — — — —
 dus het vers in Duitschland door gebrekkige techniek ontaard was, beheerschten de Angelsaksische dichters de techniek nog in die mate, dat zij bij het vertalen de gebrekkige verzen konden verbeteren. De Duitche poëzie is derhalve in haar fonten wel zelfstandig.

land, misschien onder den invloed van de fornyrdslag-strofe, ontstane Nibelungenstrofe. Zie over deze vragen mijne Untersuchungen über den Ursprung und die Entwicklung der Nibelungensage, I—III, Halle 1906—9; Untersuchungen über die Hildesage, Zschr. f. d. Phil. dl. 10; Das Eckenlied und seine Quellen, Beiträge z. gesch. d. d. Spr. u. Lit. dl. 32; Die Dichtungen von dem Kampfe im Rosengarten, Arkiv. f. Nord. Fil. dl. 24; Die Sagen von Eimannarich und Dietrich von Bern, Halle 1910, waar voor al deze stoffen een gelijke ontwikkelingsgang wordt aangetoond. Zij zijn of Scandinavisch of Nederduitsch, ontwikkelen zich òf in één van deze beide landen, òf, gelijk de Nibelungensage, in beide gemeenschap-pelijk, en worden in een jonger periode — de twaalfde eeuw of nog later — naar het Zuiden en Zuidoosten gebracht en naar Nederduitsehe voorbeelden in het Hoogduitsch bewerkt.

De resultaten van het onderzoek der stofgeschiedenis en der metriek zijn dus met elkander in de meest volkomen harmonie.

<i>3b.</i>	$\frac{a}{b} \cdot \frac{c}{d} \mid \frac{a}{b} \cdot \frac{c}{d} \cdot 1$; str. 62.	<i>3e.</i>	$\frac{a}{b} \cdot \frac{c}{d} \cdot \frac{e}{f} \cdot \frac{g}{h} \cdot 1$; str. 20.	V.P.	
<i>3c.</i>	$\frac{a}{b} \cdot \frac{c}{d} \mid \frac{a}{b} \cdot \frac{c}{d} \cdot 2$; str. 10, 30.	<i>3f.</i>	$\frac{a}{b} \cdot \frac{c}{d} \cdot \frac{e}{f} \cdot \frac{g}{h} \cdot 2$; str. 22, 29.		
<i>3d.</i>	$\frac{a}{b} \cdot \frac{c}{d} \mid \frac{a}{b} \cdot \frac{c}{d} \cdot 19$; str. 1, 8, 18, 19, 21, 28, 32, 35, 38, 40, 42, 45, 48, 55, 56, 61, 64, 65, 66.	<i>4.</i>	$\frac{a}{b} \cdot \frac{c}{d} \mid \frac{a}{b} \cdot \frac{c}{d} \cdot 1$; str. 6.		op $\frac{a}{b} \cdot \frac{c}{d} \cdot \frac{e}{f}$
		<i>5a.</i>	$\frac{a}{b} \mid \frac{a}{b} \cdot \frac{c}{d} \cdot 1$; str. 47.		op $\frac{a}{b} \cdot \frac{c}{d} \cdot \frac{e}{f}$
		<i>5b.</i>	$\frac{a}{b} \cdot \frac{c}{d} \mid \frac{a}{b} \cdot \frac{c}{d} \cdot 1$; str. 27.		

Vs. 1. Met opt.

II. Met optact.

op $\frac{1}{\text{str}}$ [$\frac{1}{\text{str}}$, | $\frac{1}{\text{str}}$] : str. 33.

Vs. 5.
 Zonder opt.

Us. 5. 1. Zonder optact.

op	\underline{z}	$1. \quad \underline{z} \mid \underline{z} \quad 3 : \text{str. } 35, 52.$	$17, 20, 5, 23, 25, 26, 27,$
		$56, 9.$	$30, 9, 40, 41, 44, 45, 56.$
op	\underline{z}	$2a. \quad \underline{z} \mid \underline{z} \quad 20 : \text{str. } 3, 4, 6, 7, 8, 10, 18, 20, 9, 21, 7, 28, 11.$	$64, 66.$
		$30, 5, 31, 39, 7, 42, 46, 47, 48, 50, 57, 59.$	$2e. \quad \underline{z} \mid \underline{z} \quad 2 : \text{str. } 2, 19.$
			$2f. \quad \underline{z} \mid \underline{z} \quad 3 : \text{str. } 1, 22, 55.$
		$2b. \quad \underline{z} \mid \underline{z} \quad 1 : \text{str. } 24.$	$3a. \quad \underline{z} \mid \underline{z} \quad 2 : \text{str. } 28, 5, 32, \text{ op } \underline{z} \mid \underline{z}$
		$2c. \quad \underline{z} \mid \underline{z} \quad 1 : \text{str. } 16.$	$3b. \quad \underline{z} \mid \underline{z} \quad 1 : \text{str. } 51.$
		$2d. \quad \underline{z} \mid \underline{z} \quad 16 : \text{str. } 5, 9.$	$3c. \quad \underline{z} \mid \underline{z} \quad 1 : \text{str. } 38.$

Vs. 5. Met opt.

II. Met optact.

[illegible]

3e, str. 10, 30. De keuze tussen $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{3}$ en $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{5}$ is dikwijls moeilijk en niet altijd zeker. De voorhefe van het gedicht voor drielettergrepige eerste maat spreekt veelal voor de eerste opvatting. Een rol speelt hier zeker hetgeen voorafgaat en hetgeen volgt. In *Vet hon Hemdalltr* 27.1 is *Hemdalltr* gemakkelijker in één maat te spreken dan de woorden *Mulseggar* en *valkjgar* in str. 10 en 30; voorts is *Þu var* en *Sa hon* een geringer volume, en bovendien hebben wij voor str. 30 de analogie van andere verzen, die met *Sá, sér! hon* beginnen. Maar onmogelijk is het niet, dat ook 27.1 bestaat uit 3 + 2. Zie nog p. 43 aann. 1. en over het gebruik van twee leden van composita in de heffing p. 96 vv.

II. str. 33.1. Zie Addenda en Corrigenda

Vers 5, 1-2d, str. 30,9, 2e, str. 2,5. Zie boven p.232 de opmerkingen over quantiteitsbepaling.

II 2. *str.* 633. Dit vers is oorspronkelijk het eerste vers eener tweede halve strofe, wat aan den bouw der strofe nog heel goed te zien is; na vs. 2 is een syntactische insnijding, nu vs. 5 niet. De halve strofe is eene oude variant van 62,5—8; zie Zschr. f. d. Phil. 36, 343. Vs. 5 behoort dus tot de groep verzen 3,7.

op $\underline{\quad}$	3a. $\left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \underline{\quad} \end{array} \right] \underline{\quad} \underline{\quad} 1 : \text{str. } 51,3.$	3c. $\left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \underline{\quad} \end{array} \right] \underline{\quad} \underline{\quad} 2 : \text{str. } 27,7.$	Vsp
	3b. $\left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \underline{\quad} \end{array} \right] \underline{\quad} \underline{\quad} 1 : \text{str. } 15,3.$		28,13.
		3d. $\left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \underline{\quad} \end{array} \right] \underline{\quad} \underline{\quad} 1 : \text{str. } 9,7.$	

Een v.
zonder opt.

Een verzen. I. Zonder optact.

op $\underline{\quad}$	1a. $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} 1 : \text{str. } 31,8.$	11,1. 43,2. 41,8. 15,1.
	1b. $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} 6 : \text{str. } 29,2. 36,1.$	45,12. 46,4. 50,8. 52,1.
		38,1. 51,8. 56,10. 57,2.
	1c. $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} 1$ (9maal):	53,6. 53,8. 55,6. 56,2. 56,8.
	str. 27,8.	56,12. 57,1. 59,2. 59,4.
op $\underline{\quad}$	2a. $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} 11 : \text{str. } 16,8.$	59,8. 60,1. 60,8. 61,6. 62,2.
	17,2. 20,10. 32,8. 33,4.	62,6. 63,2. 63,4. 64,2. 64,6.
	45,6. 55,2. 56,6. 59,6. 62,4.	61,8.
	66,6.	3c. $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} 5 : \text{str. } 1,1. 1,2.$
	2b. $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} 2 : \text{str. } 50,2.$	35,1. 39,8. 47,8.
	55,8.	3d. $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} 5 : \text{str. } 6,4.$
op $\underline{\quad}$	3a. $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} 1 : \text{str. } 12,4.$	21,10. 22,4. 22,6. 35,6.
	3b. $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} 82 : \text{str. } 1,2. 1,6.$	3e. $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} 10 : \text{str. } 6,10.$
	2,2. 2,4. 4,1. 4,8. 5,2. 6,6.	17,4. 18,2. 20,8. 41,6. 45,8.
	8,2. 8,1. 8,6. 9,6. 10,2	45,10. 46,6. 48,2. 66,8.
	10,6. 17,8. 18,6. 19,4. 19,8.	3f. $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} 1 : \text{str. } 51,2.$
	20,12. 21,2. 21,4. 21,6.	3g. $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} 1 : \text{str. } 48,4.$
	21,8. 22,8. 23,6. 23,8. 24,4.	4. $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} 2 : \text{str. } 17,6. 20,2.$
	24,6. 24,8. 25,6. 25,8. 26,2.	5a. $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} 6 : \text{str. } 7,4. 7,6.$
	26,6. 27,2. 27,4. 27,6.	28,6. 47,2. 53,2. 61,2.
	28,10. 28,12. 30,2. 30,10.	5b. $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} 2 : \text{str. } 2,6.$
	30,12. 31,2. 31,4. 31,6.	66,2.
	32,4. 37,4. 38,2. 38,6. 38,8.	5c. $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} 2 : \text{str. } 19,2.$
	39,2. 39,6. 40,4. 40,6. 41,2.	20,6.

Een v. met opt.

II. Met optact.

op $\underline{\quad}$	1a. $\left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \underline{\quad} \end{array} \right] \underline{\quad} \underline{\quad} 2 : \text{str. } 6,8.$	1c. $\left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \underline{\quad} \end{array} \right] \underline{\quad} \underline{\quad} 1 : \text{str. } 28,2.$	
	13,1.	2a. $\left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \underline{\quad} \end{array} \right] \underline{\quad} \underline{\quad} 17 : \text{str. } 2,8. 3,6.$	op $\underline{\quad}$
	1b. $\left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \underline{\quad} \end{array} \right] \underline{\quad} \underline{\quad} 8 : \text{str. } 1,8.$	30,8. 33,6. 36,2. 40,2. 40,8.	
	20,1. 22,2. 24,2. 26,1. 28,4.	42,6. 43,6. 46,8. 47,6. 48,6.	
	28,8. 65,1.	52,6. 53,1. 56,1. 57,6. 64,1.	

Een verzen. I 2b. str. 55,8. Zie boven p. 232.

3d. str. 6,4. Zie boven p. 232.

II 2a. str. 64,4. Ik heb mij hier veroorloofd den vorm *Gandee* als den jui-ten aan te nemen en daarnaar te scanderen. Volgens de overlevering heeft het vers den vorm $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$ en vermeerderd het het aantal driesyllabige verzen met één.

op $\underline{\quad}$	2b.	$\cdot \cdot \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$	1 : str. 16,6.	44,2. 44,4. 46,2. 47,4. 50,4.	Vsp.	
	3a.	$\mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \cdot$	10 : str. 3,8.	50,6. 51,4. 51,6. 52,2. 52,8.		
			6,2. 7,8. 29,4. 30,4. 32,2.	57,8. 60,2. 60,6. 61,4. 65,2.		
			37,6. 39,4. 42,2. 55,4.	66,4.		
	3b.	$\cdot \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$	33 : str. 3,4.	3c.	$\cdot < \mid \underline{\quad} > \mid \underline{\quad}$	9 : str. 3,2.
			4,6. 5,4. 7,2. 8,8. 10,4. 10,8.			5,6. 5,8. 5,10. 9,8. 19,6.
			18,4. 18,8. 29,6. 30,6. 32,6.			26,8. 42,8. 45,2.
			33,2. 35,2. 37,2. 41,6. 43,8.	3d.	$\cdot \mid \underline{\quad} \cdot \mid \underline{\quad}$	1 : str. 37,8.

Hymiskvida.

Eerste vers.
Zonder opt.

Vers 1. I. Zonder optact.

op $\underline{\quad}$	1.	$\underline{\quad} \cdot \cdot \cdot \mid \underline{\quad}$	4 : str. 15. 18.	2a.	$\underline{\quad} \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \cdot$	8 : str. 2. 10. 20.	op $\underline{\quad} \times$
			31. 39.			21. 25. 27. 28. 29.	

3b. str. 5,4. Wat het vers beteekent, is niet volkomen zeker, en daarom heb ik aangenomen, dat de voorlaatste syllabe lang is, waardoor een veel voorkomende metrische vorm ontstaat. Maar indien de eenige lezing, die een verstaanbaren zin geeft, juist is, dan staat er *um himnappdur*, en het vers wordt $\cdot \cdot \underline{\quad} \cdot \underline{\quad} \cdot$. Dat is zeer goed mogelijk. De jonge strofe heeft meer bijzondere oorschoon niet geheel alleenstaande versvormen vs. 9,11.

Str. 35,2 behoort volgens de overlevering *uandur*, beter echter *and* tot 3c.

Hym. Vers 1 I. I. str. 15. *Heven letu juer*. Men kan twijfelen, of de beweging $\underline{\quad} \cdot \cdot \cdot \underline{\quad}$ is of $\underline{\quad} \underline{\quad} \cdot \cdot$. Voor de eerstgenoemde betoning spreekt 1, dat het gelicht evenals de Vsp. een voorleide voor verlengde eerste maat heeft, in het bijzonder in oneven verzen 34 gevallen; daarnaast 21 in even verzen, en in de aller-eerste plaats in vs. 1 13 gevallen, terwijl eenlettergrepige eerste maat bij optactlooze verzen zeer zeldzaam is, 2, dat, waar geen syllabe in dit vers door den zin aangewezen is, om zóó op den voorgrond te treden, dat er aandelung bestaat, haar een heele maat te laten vullen, het minder hinderlijk is, dat in de minder zwaarwichtige tweede maat maar één syllabe staat dan in de eerste. Men kan en moet zelfs in deze tweede maat

een rust aannemen en lezen $\underline{\quad} \underline{\quad}$, in de eerste maat zou men bij de deeling 1 + 3 krijgen $\underline{\quad} \underline{\quad}$. Gelijk str. 15,1 zijn te verdeelen 10,5. 13,5.

2a. str. 2. 20. Zie boven pag. 49.

Str. 27. 29. Deze beide verzen *Gekk Hlorrudi* en *En Hlorrudi*, en evenzoo 16,3. 37,3 *verde Hlorrudi*, *hufe Hlorrudi*, 4,6 *Fur Hlorrudi* zijn te lezen $\underline{\quad} \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \cdot$, en wel op de volgende gronden: 1. De naam Hlorrudi, die 5 maal voorkomt, staat steeds aan het einde van een vierlettergrepige vers, dus met ééne syllabe er voor. Nu zijn 4 van deze plaatsen oneven verzen en 2 zelfs eerste verzen. Maar de eerste maat der oneven verzen heeft een atkeer van eenlettergrepigheid. Door te lezen $\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \cdot$, zouden wij door deze twee voorbeelden in vs. 1 het aantal gevallen verdubbelen. Daarentegen is de vorm $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \cdot$ in Hym. zeer gezocht; de oneven verzen hebben 27, de even verzen 29 voorbeelden. 2. Het ligt voor de hand, dat de 5 verzen bestaande uit een monosyllabum + een vorm van den naam *Hlorrudi* hetzelfde rhythme hebben. Maar door de eerste syllabe van *Hlorrudi* in de heffing te plaatsen, wordt men gedwongen, str. 29,1 anders te lezen dan de overige plaatsen. Want *En* kan niet een maat vullen en zou dus, indien *Hlor* een heffing droeg, optact worden, terwijl *Hlorrudi* over twee maten verdeeld werd. Maar in de andere verzen kan het eerste woord geen optact zijn. Het rhythme zou dus 29,1 worden $\cdot \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \cdot$,

op $\frac{1}{2}$	2 <i>b</i> . $\frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2} \mid \frac{1}{2} \cdot 2$: str. 11, 38.	3 <i>d</i> . $\frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2} \mid \frac{1}{2} \cdot 1$: str. 12.	Hym.
	3 <i>a</i> . $\frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2} \mid \frac{1}{2} \cdot 1$: str. 34.	3 <i>e</i> . $\frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2} \mid \frac{1}{2} \cdot 6$: str. 6, 22.	
	3 <i>b</i> . $\frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2} \mid \frac{1}{2} \cdot 13$: str. 1, 3, 4.	26, 30, 32, 33.	
	5, 7, 8, 9, 13, 16, 19, 34.	3 <i>f</i> . $\frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2} \mid \frac{1}{2} \cdot 2$: str. 14, 36.	
	35, 37.	4. $\frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2} \mid \frac{1}{2} \cdot 1$: str. 23.	
	3 <i>c</i> . $\frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2} \mid \frac{1}{2} \cdot 1$: str. 17.		

III. Met optact.

Geen voorbeeld.

Vs. 5.
Zonder opt.

Vers 5. 1. Zonder optact.

op \perp	1a. $\perp \cdot \perp \mid \perp = 1$: str. 9.	3b. $\perp \cdot \perp \cdot \perp \mid \perp = 2$: str. 16, 28.
	1b. $\perp \cdot \perp \mid \perp = 3$: str. 10, 13, 19.	3c. $\perp \cdot \perp \cdot \perp \mid \perp = 4$: str. 7, 14.
op $\perp \cdot \perp$	2a. $\perp \cdot \perp \mid \perp = 2$: str. 5, 20.	17, 35.
	2b. $\perp \cdot \perp \cdot \perp \mid \perp = 2$: str. 30, 38.	4. $\perp \cdot \perp \cdot \perp \mid \perp = 1$: str. 31. op \perp
	3a. $\perp \cdot \perp \mid \perp = 9$: str. 1, 2, 4.	5a. $\perp \cdot \perp \cdot \perp \mid \perp = 3$: str. 18, 32, 33. op \perp
	11, 7, 12, 22, 23, 27, 31.	5b. $\perp \cdot \perp \mid \perp = 1$: str. 29.

Vs. 5. Met opt.

II. Met optact.

op \perp

$1a.$	$\begin{array}{c} \vdots \\ \vdots \\ \vdots \end{array}$	\perp	$ $	\perp	$3 : \text{str. } 8, 15, 21.$	$2.$	$\begin{array}{c} \vdots \\ \vdots \\ \vdots \end{array}$	\perp	$ $	\perp	$1 : \text{str. } 37.$	$\text{op } \perp$		
$1b.$	$\begin{array}{c} \vdots \\ \vdots \\ \vdots \end{array}$	$ $	\perp	$,$	$ $	\perp	$1 : \text{str. } 3.$	$3.$	$\begin{array}{c} \vdots \\ \vdots \\ \vdots \end{array}$	$ $	\perp	\cdot	$1 : \text{str. } 39.$	$\text{op } \perp$

op de andere plaatsen echter $\underline{1} \quad \underline{2} \quad \underline{3}$. Door deze wijze van lezen werd 29.1 een optactvers, wat overigens bij $\underline{1} \quad \underline{1}$ met voorkomt. — *Hoerale* is een compositum van gelijke rhythmische beweging als *berghau* (str. 2.1), *htannagota* 20.1, en men kan hier met gelijk recht een natuurlijke betoning van het tweede lid verwachten, sterk genoeg, om plaatsing in de heffing toe te laten, als ginds. De zware bytoon der eerste maat en de zwakkere heffing der tweede maat op lichte syllabe wegen voldoende tegen elkander op. — Aandacht verdient in 29.1, 37.3 het allitereren eener syllabe met sterken bytoon (zie p. 38 vv.), ook dit in overeenstemming met str. 2.1, 20.1. Deze wijze van allitereren is juist bij den vorm $\underline{1} \quad \underline{1} \quad \underline{1} \quad \underline{2}$ zeer gewoon; zie nog 21.1, 28.1, 5.5, 20.5 enz.

Str. 10. De beweging is $\perp \perp \perp \perp$ — ongelijke redenen als bij 27, 29. *En* draagt een heffing gelijk 29.1. Uitbreiding van *en* over een geheele maat zou een zeer onnatuurlijken toon meebrengen. — In het heft van deze en andere gevallen is ook 38.1 zeker op te vatten als $3 + 2$, ofschoon dit vers op zich zelt ook als optactvers kan gezien worden. Eene metrische afwijking ware hier overigens niet onmogelijk, daar de strofe gemetropoleerd is.

Str. 28. Dezelfde betoning: *oh* draagt de eerste heffing: *een* vult niet een maat.

3f. Str. 14.1—2 zijn te deelen: *Sæptit hantun hant vel* *þu er hant si.*

Vers 5. *I 16, str. 10, 13.* Zie bij vs. 1. *I 1, str. 15.*

2a, str. 5, 20. Evenmin *min* als *sa* kan een maat vullen: wel allitereeren deze woorden. Zie bij vs. 1 12a, str. 27, 29.

II. *Id. str. 15. at Supper eer.* Men kan met het oog op den zin twijfelen tusschen $\frac{\text{at}}{\text{at}} \frac{\text{at}}{\text{at}} \frac{\text{at}}{\text{at}} \frac{\text{at}}{\text{at}}$ en $\frac{\text{at}}{\text{at}} \frac{\text{at}}{\text{at}} \frac{\text{at}}{\text{at}}$. Maar de analogie met 3.5 *but kann Supper eer.* waar geen grond is voor sterke betoning van het verbum, geeft den doorslag voor de eerste opvatting.

Vers 37.
Zonder optact.

Vers 37. I. Zonder optact.

Hym.

op —	<i>1a.</i> — — — 1 : str. 23,3.	18,3. 19,7. 20,7. 21,3. 24,3.	
	<i>1b.</i> — — — 5 : str. 5,7. 7,3.	21,5. 27,3. 29,3. 31,3. 33,3.	
op —		9,3. 12,3. 28,3.	33,7. 31,7. 39,7.
	<i>2a.</i> — — — 19 : str. 2,3. 4,7.	<i>3b.</i> — — — 2 : str. 11,5.	
op —		5,3. 8,7. 10,3. 11,9. 13,3.	21,7.
		11,7. 16,3. 17,7. 19,3. 20,3.	<i>3c.</i> — — — 1 : str. 29,7.
op —		22,3. 22,7. 23,7. 30,3. 30,7.	<i>3d.</i> — — — 5 : str. 3,3. 7,7.
		35,7. 37,3.	25,5. 27,7. 36,3.
op —	<i>2b.</i> — — — 1 : str. 28,7.	<i>3e.</i> — — — 1 : str. 1,7.	op —
	<i>2c.</i> — — — 1 : str. 25,3.	<i>4a.</i> — — — 3 : str. 32,7. 35,3.	
op —	<i>3a.</i> — — — 20 : str. 2,7. 8,3.		38,3.
		9,7. 13,7. 14,3. 15,3. 15,7.	<i>4b.</i> — — — 1 : str. 37,7.

Vers 37. Met optact

II. Met optact.

op —	<i>1a.</i> — — — 1 : str. 10,7.	17,3. 27,9. 31,7. 36,5.	
		12,7. 16,7. 39,3.	<i>2b.</i> — — — 2 : str. 11,3.
op —	<i>1b.</i> — — — 5 : str. 3,7.		26,3.
		18,7. 32,3. 34,3. 38,7.	<i>3a.</i> — — — 1 : str. 6,3.
op —	<i>2a.</i> — — — 6 : str. 1,3. 1,3.	<i>3b.</i> — — — 1 : str. 26,5.	op —

Vers 38.
Zonder optact.

Even verzen. I. Zonder optact.

op —	<i>1a.</i> — — — 3 : str. 7,2. 21,1.	15,8. 16,1. 16,8. 18,4. 18,8.	
		23,2.	19,2. 21,2. 23,6. 21,1. 27,8.
op —	<i>1b.</i> — — — 17 : str. 2,6. 3,2.	29,1. 31,6. 33,1. 33,8. 34,2.	
		3,1. 3,6. 6,1. 8,2. 8,6. 9,2.	37,4. 38,8.
op —		11,2. 21,8. 21,6. 25,6. 26,2.	<i>2b.</i> — — — 1 : str. 22,6.
		32,2. 31,1. 36,1. 38,2.	<i>3a.</i> — — — 17 : str. 1,2. 2,1.
op —	<i>1c.</i> — — — 1 : str. 11,10.	3,8. 4,2. 4,8. 5,2. 5,8. 6,2.	op —
	<i>2a.</i> — — — 30 : str. 1,8. 2,2.	9,6. 10,1. 10,6. 13,1. 11,6.	
op —		2,8. 1,6. 5,6. 8,1. 8,8. 9,8.	11,8. 15,2. 15,1. 16,2. 16,6.
		10,2. 10,8. 11,8. 12,4. 13,8.	17,4. 17,8. 18,6. 19,4. 19,6.

Vers 37. I. *2a.* str. 10,7. *1b.* str. 3,7. *3a.* str. 27,9. *3b.* str. 27,7.

Even verzen. I. *2a.* str. 29,4. — — — volgens de alleen pulste bezing van *11* *hrofstem gloor*.

2b. str. 22,6. *3a.* str. 22,6. Het aannemen van den tweeltharigen vorm *pa* is nauwelijks als een emendatie te beschouwen. *R* heeft *pa*, waar het accent op *i* natuurlijk graphisch is. De vorm — — — is de naaste verwant van — — — ; ook hier allitereert een syllabe met sterk n byton.

[illegible]
$$E^{\text{ext}}_{\text{ext}} = M \omega_d t$$

III. Met optact.

op \perp	$1a.$ $\begin{bmatrix} 1 & 2 \\ 1 & 1 \end{bmatrix} : 1$ str. 1,6 $1b.$ $\begin{bmatrix} 1 & 2 \\ 1 & 1 \end{bmatrix} : 5$ str. 13,2, $35,2, 36,6, 37,2, 38,6,$ $1c.$ $\begin{bmatrix} 1 & 2 \\ 1 & 1 \end{bmatrix} : 3$ str. 22,2 $29,2, 32,8,$	$2b.$ $\begin{bmatrix} 1 & 2 \\ 1 & 1 \end{bmatrix} : 5$ str. 17,6, $19,8, 25,2, 27,6, 28,8,$ $3a.$ $\begin{bmatrix} 1 & 2 \\ 1 & 1 \end{bmatrix} : 3$ str. 28,2, $28,4, 32,4,$ $3b.$ $\begin{bmatrix} 1 & 2 \\ 1 & 1 \end{bmatrix} : 16$ str. 1,1, $4,1, 5,4, 7,8, 9,1, 11,2, 11,1,$ $11,6, 12,2, 15,6, 20,8, 28,6,$ $29,8, 33,2, 35,6, 39,4,$	op \perp
op \perp	$2a.$ $\begin{bmatrix} 1 & 2 \\ 1 & 1 \end{bmatrix} : 8$ str. 12,6, $13,6, 14,4, 17,2, 18,2, 21,2,$ $31,1, 39,2,$	$3c.$ $\begin{bmatrix} 1 & 2 \\ 1 & 1 \end{bmatrix} : 1$ str. 7,1	

Sonatorrek.

De plaatsen zijn onder den tekst meegedeeld.

Vafþrúðnismál.

Under opt.

Vers 1.1. 1. Zuercher optisch.

[illegible][illegible]

2b.	11 : str. 20,5	2g.	8 : str. 8,2
25,2 25,5. 26,5 31,2. 37,5.		8,5. 9,2. 10,5. 29,2. 35,2.	
39,5. 19,2. 51,2. 54,5. 55,8.		35,5. 19,5.	
2c.	10 : str. 5,2.	2h.	3 : str.
5,5. 16,5. 19,2. 22,5. 24,5.		1,5. 15,5. 16,2.	
36,5. 39,2. 45,5. 55,2.		2i.	1 : str.
2d.	2 : str.		55,5.
6,2. 12,5.		2j.	1 : str. 21,5.
2e.	9 : str. 9,5.	3a.	1 : str. 3,5.
21,2. 30,5. 32,5. 33,5. 38,5.		3b.	2 : str. 33,2.
42,5. 43,2. 43,7.			38,7.
2f.	15 : str. 20,2.	3c.	1 : str. 2,5.
22,2. 23,2. 24,2. 26,2. 27,2.		3d.	3 : str. 1,2.
28,2. 30,2. 31,5. 32,2. 34,2.			28,5. 47,5.
36,2. 45,2. 46,5. 51,5.		3e.	1 : str.
			37,2.

Var[ia].

op

Vs. 3.6.
Zonder opt.

Vers 3.6. 1. Zonder optact.

op	1a.	1 : str. 3,6.	1e.	1 : str. 9,6.
	1b.	9 : str. 6,3.	1f.	1 : str. 33,6.
	7,3. 16,6. 21,3. 21,6. 11,3.		1g.	1 : str. 36,6.
	43,3. 53,6. 55,6.		1h.	1 : str.
				7,6.
	1c.	1 : str. 37,3.		
	1d.	5 : str. 4,3.	1i.	1 : str.
	9,3. 17,6. 18,3. 47,6.			10,6.

2b. str. 55,8. De juiste lezing is: *deiddak wdspeke*; de zin eischt schrapping van *mina*.

2c. str. 19,2. zie p. 111.

str. 22,5. 24,5. 36,5. Deze verzen zijn door eenvoudige contracties gemakkelijk tot 2b te herleiden. Ook bij een paar andere verzen is dit mogelijk.

2d. str. 6,2 kan door een eenvoudige contractie tot 2e herleid worden.

2f. str. 31,5. Zie bij vs. 1. 4. 1 3e.

2g. str. 49,5. *peera i R. par ee i A*. De waarschijnlijke lezing is *peera ee i*. Door deze te volgen, plaatst men het vers onder 2h.

2i. str. 55,5 kan door contractie tot 2b herleid worden zie p. 110 aanm. 3.

3b. str. 38,7 is geïnterpoleerd, zie p. 121.

3d. str. 47,5 kan door contractie tot 2 : str. 47,5 herleid worden.

Vers 3.6. 1. 1g. str. 36,6. *ar merna bann spalfan an spa*. *ar* draagt een heffing; *merna* is algemeen bedoeld; *spalfan* met twee heffingen ware onnatuurlijk.1h. str. 7,6. *mema fan van snatara ser*, de eerste syllabe draagt eene heffing; de eerste maat heeft 4 syllaben. Onnatuurlijk is zoowel een zeer sterke betoning van *fan* als het rekken van *snatara* over twee maten. *fan* heeft echter een versbijtton, corresponderend met zijn beteekenis in den zin.1i. str. 10,6. *heema ee end kahtrippolan koma*. Het adjectief is over twee maten te verdeelen, het eerste lid valt in het midden der eerste maat. Voor *heema ee end* blijft een halve maat over; mogelijk is *heema ee end*.

op $\bar{\epsilon}$	2a. $\bar{\epsilon} \quad \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad 10$: str. 5,6. 11,6. 12,3. 13,6. 14,3. 19,6. 26,6. 33,3. 37,6. 49,3.	2g. $\bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \quad \bar{\epsilon} \quad 1$: str. 41,6.
	2b. $\bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \quad \bar{\epsilon} \quad 1$: str. 18,6. 43,8.	2h. $\bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad 1$: str.
	2c. $\bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \quad \bar{\epsilon} \quad 1$: str. 23,6 25,6. 28,6. 51,6.	2i. $\bar{\epsilon} \quad \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad 1$: str. 48,6.
	2d. $\bar{\epsilon} \quad \quad \bar{\epsilon} \quad \quad \bar{\epsilon} \quad 21$: str. 3,3. 4,6. 8,3. 11,3. 13,3. 15,3. 17,3. 20,6. 30,6. 34,6. 35,6. 39,6. 44,3. 44,6. 46,3. 48,3. 50,3. 52,3. 53,3. 54,3. 54,6.	2j. $\bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad 4$: str. 5,3. 10,3. 29,3. 35,3.
	2e. $\bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad 3$: str. 14,6. 52,6. 55,9.	
	2f. $\bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad 5$: str. 12,6. 31,6. 47,3. 49,6. 55,3.	

Borendien:

$\bar{\epsilon} \quad \quad \bar{\epsilon} \quad \quad \bar{\epsilon} \quad 2$: str. 15,6. 16,3 (zie p. 118).
$\bar{\epsilon} \quad \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad 2$: str. 2,3. 27,3 (zie p. 118).
$\bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \quad \bar{\epsilon} \quad 3$: str. 6,6. 22,6. 24,6 (p. 118).

Vs. 36. *Met opt.*

II. Met optact.

op $\bar{\epsilon}$	1a. $ \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad 2$: str. 2,6. 29,6.	1e. $ \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \quad \bar{\epsilon} \quad \quad \bar{\epsilon} \quad 2$: str. 19,3. 38,8.
	1b. $\bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad 4$: str. 25,3. 31,3. 50,6. 51,3.	1f. $\bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \quad \bar{\epsilon} \quad \quad \bar{\epsilon}$ 1 : str. 46,6.
	1c. $\bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad 1$: str. 32,6.	1g. $ \quad \bar{\epsilon} \quad \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \quad \bar{\epsilon} \quad 2$: str. 1,6. 8,6.
	1d. $ \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad 1$: str. 45,6.	1h. $ \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \quad \bar{\epsilon}$ 1 : str. 39,3.

2a. str. 11,6. *dag of, dag* kan als zelfstandig woord een halve maat vullen, is metrisch lang. Evenzoo 12,6 *mag* 2f.

2d. str. 3,3. *figit et requata requa*. Dit vers komt ook str. 41. 46 enz. voor en is overgeleverd met en zonder het woord *of* vóór *requata*. Laffler heeft er met recht op gewezen, dat het parallelisme met vs. 1. 2 bewijst, dat de vorm zonder *of* de juiste is.

2e. str. 52,6. In de groep *pa er um* is in het schema *pa* om wille der consequentie voor korte syllabe gerekend; zie p. 232. *um* ontbrekt in *R*; *A* heeft *of*. Het vers is ook elders met *um* overgeleverd. Een *um* is luer onmisbaar: *pa er* kan niet een maat vullen.

2h. str. 43,8. De eerste maat $\bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon}$ is door eenvoudige contractie gemakkelijk tot $\bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon}$ te herleiden.

2j. str. 29,3. 35,3. Dit zijn verzen als 5,3. Beter is het, *pa* te betonen, wat ook met den zin in overeenstemming is, dan *Beregetum* over twee volle maten te rekken. Echter spreekt er veel voor, dat te scanderen is $\bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon} \quad \bar{\epsilon}$.

II. 1g. str. 8,6. *ok puum aufpump, putum*. Er is geen reden, om *ok puum* in den optact te zetten en *um* over een maat te rekken. Een gelijk vers is 1,6; nauw verwant zijn de optactloze verzen onder I 2j.

op. cit.	2.	1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.	2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.	20,3, 22,3, 23,3, 24,3, 26,3, 28,3, 30,3, 32,3, 34,3, 36,3, 38,3, 40,3, 42,3, 44,3, 46,3, 48,3, 50,3, 52,3, 54,3, 56,3, 58,3, 60,3, 62,3, 64,3, 66,3, 68,3, 70,3, 72,3, 74,3, 76,3, 78,3, 80,3, 82,3, 84,3, 86,3, 88,3, 90,3, 92,3, 94,3, 96,3, 98,3, 100,3.	Vaf. p. 1.
		<i>Borendien</i>			

42,6 \pm 0,1 en 42,7 \pm 0,1 zijn geen lange verzen maar behoren eer onder vs. 1,1 en 2,5 (zie p. 115 v. 120 vv.).

Béowulf 759—858 (Be. 1).

Merom.
Zonder opt.

Oncien verzen. 1. Zonder optact.

[illegible]

Ouren.
Met optact.

III. Met optact.

op \perp

1a. $\begin{array}{|c} \perp \\ \hline \end{array}$ $\begin{array}{|c} \perp \\ \hline \end{array}$ S : vs. 778, *1b.* $\frac{\perp}{\perp}$ 1 , vs. 808,
789, 791, 821, 822, 831, *1c.* $\frac{\perp}{\perp}$ 1 : vs. 760,
841, 858, *2a.* $\frac{\perp}{\perp} \frac{\perp}{\perp}$ 2 , vs. 840, 851, op \perp

Be, 1. *Overen verzen*,

1. 1a, 810. Wanneer men voor *fleunden* ongecontraheerden vorm inzet, valt dit vers onder 2a.

10. 815. *lipende*. In de aeg. verzen is de uit langen klinker ontstane *i* vóór vocaal, die niet wegzvalt en geen geminatie bewerkt, voor een syllabe geteld. Evenzoo de *i* in den genitief plurale der *u*-stammen, voorzooer deze bewaard is: *Denega*. Daarentegen niet de secundaire — deels graphische *e* — na palatale consonant in woorden als *serena*.

90, 790, 806. Zie boven p. 203.

26 854. Zie. p. 204.

3b, 816, Zin p. 205.

II. Iu. 821. Men kan twygtelen, of *secan* geen toon moet hebben. Maar een tweede maat met drie zware syllaben, die men dan zou krygen, komt anders in dit stuk niet voor, en de alliteratie, ofschoon niet bewijzend, spreekt toch ook voor de hier gegeven scandeering. Over de *e* in de tweede syllabe van *secan* zie bij *I. Iu.*

¹ Over 42,3 zie Addenda en Corrigenda.

2b.	⋮ ⋮ ⋮ 3 : vs. 766.	3b.	⋮ ⋮ ⋮ 2 : vs. 824.	Be. 1
	792. 793.		843.	
2c.	⋮ ⋮ 1 : vs. 812.	3c.	⋮ ⋮ ⋮ 2 : vs. 765.	
2d.	⋮ ⋮ ⋮ 2 : vs. 771.		855.	
	853.	3d.	⋮ ⋮ ⋮ 1 : vs. 804.	
2e.	⋮ ⋮ ⋮ 2 : vs. 779. 800.	3e.	⋮ ⋮ ⋮ 1 : vs. 827.	
op ⋮	3a.	⋮ ⋮ ⋮ 3 : vs. 796.	4.	⋮ ⋮ ⋮ 1 : vs. 813. op ⋮
		832. 838.	5.	⋮ ⋮ ⋮ 1 : vs. 772. op ⋮

Een.
Zonder optact.

Een versen. I. Zonder optact.

op ⋮	1a.	⋮ ⋮ 7 : vs. 759. 783.	3c.	⋮ ⋮ 10 : vs. 768.
		802. 815. 818. 839. 846.		776. 784. 791. 792. 821.
	1b.	⋮ ⋮ 3 : vs. 767. 823.		822. 824. 830. 837.
		849.	3d.	⋮ ⋮ 1 : vs. 817.
	1c.	⋮ ⋮ 1 : vs. 827.	3e.	⋮ ⋮ 2 : vs. 769.
op ⋮	2a.	⋮ ⋮ 1 : vs. 838.		788.
	2b.	⋮ ⋮ 1 : vs. 786.	4a.	⋮ ⋮ 6 : vs. 761. 782. op ⋮
op ⋮	3a.	⋮ ⋮ 18 : vs. 760. 771.		787. 796. 808. 847.
		779. 785. 790. 795. 799.	4b.	⋮ ⋮ 4 : vs. 770. 778.
		800. 803. 806. 810. 812.		826. 843.
		829. 834. 848. 851. 853.	4c.	⋮ ⋮ 3 : vs. 793. 840.
		855.		842.
	3b.	⋮ ⋮ 2 : vs. 789. 832.	5.	⋮ ⋮ 1 : vs. 813. op ⋮

Een.
Met optact.

II. Met optact.

op ⋮	1a.	⋮ ⋮ ⋮ 13 : vs. 762.	1b.	⋮ ⋮ ⋮ 2 : vs. 773.
		765. 781. 794. 797. 807.		825.
		811. 816. 836. 841. 850.	1c.	⋮ ⋮ ⋮ 1 : vs. 775.
		852. 857.		

3b. 843. *pāra pē* is in den zin onbetoomd.

4. 813. De scansie is niet geheel zeker, daar het vers maar één syllabe heeft, die op den voorgrond moet treden. Voor de eerste heffing kan men twijfelen tusschen *ae* en *hi(ne)*.

Een versen.

I. 1b. 767. 823. Voor een sterk op den voorgrond brengen van *callum*, door dit woord na een lichte maat aan het begin van een overladen maat te plaatsen, bestaat geen grond. Het woord heeft bijtoon in het midden der eerste maat; *weard* heeft een zwakke heffing, waarmee het vers sluit.

3b. 832. *polian*. Zie bij oneven vv. I 1c.

4c. 840. *scēaurian*. Zie bij oneven vv. I 1c.

II. 1a. 811. *was* ontbreekt in het hs, maar de algemeen aangenomen coniectuur is ontwijfelbaar.

836 *hrof*. Het hs. is defect, maar de lezing is, althans metrisch, zeker *hr...* afschrift B).

[illegible]

Béowulf 320—420(421) (Be.2).

Overen.
Zonder optact.

Onceren verzen. I. Zonder optact.

[illegible]

Bijl. 2. Van de oneven verzen ontbreekt 390, van de even verzen 389 en 403. De oneven verzen zijn daarom berekend tot en met 420, de even verzen tot en met 421.

Open version.

1. *Id.* 359. Wanneer men voor *preon* een ongecontraheerden vorm inzet, krijgt men een versvorm $\mathcal{L} = \mathcal{L}^{\circ}$ om dit stuk mer voorkomend; de 2 nabijggende gevallen onder de even verzen zijn anders; of, indien men tusschen de twee syllaben ook een consonant plaatst $\mathcal{L} = \mathcal{L}^{\circ} = \mathcal{L}^{\circ} = \mathcal{L}^{\circ}$. Over de quantiteitsbepaling der stamsvllabe zie p. 232.

36. 398. Zie p. 204.

3c. 355. *me* behoeft niet op den voorground te treden; *be* heeft een zwakke heffing: 'die my de goede'.

393. Hier geldt hetzelfde raisonnement. Daar er geen grond is voor bovennatuige verheffing van *ge*, draagt *omt* de heffing.

3/ 347; zie de vorige aanmerking.

50, 322. Zie. p. 205.

*Oneven.
Met optact.*

II. Met optact.

Be.2.

op $\underline{\quad}$	1a.	$\cdot \cdot \mid \underline{\quad} \times \mid \underline{\quad} 6 : \text{vs.}$	340.	2d.	$\cdot \mid \underline{\quad} \cdot \mid \underline{\quad} \cdot \mid \underline{\quad} \cdot 1 : \text{vs.}$	384.	op $\underline{\quad}$
		365. 374. 377. 397. 407.		2e.	$\cdot \cdot \mid \underline{\quad} \cdot \cdot \mid \underline{\quad} : 1 : \text{vs.}$	414.	
	1b.	$\cdot \cdot \mid \underline{\quad} \cdot \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs.}$	410.	3a.	$\cdot \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \cdot 1 : \text{vs.}$	416.	
	1c.	$\cdot \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs.}$	337.	3b.	$\cdot \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 3 : \text{vs.}$	363.	
	1d.	$\cdot \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs.}$	403.		368. 378.		
	1e.	$\cdot \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs.}$	418.	3c.	$\mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 3 : \text{vs.}$	339.	
	1f.	$\cdot \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs.}$	387.		370. 396.		
	1g.	$\mid \underline{\quad} \cdot \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs.}$		3d.	$\mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs.}$	324.	
		362.		3e.	$\mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs.}$	399.	
op $\underline{\quad}$	2a.	$\mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 2 : \text{vs.}$	382. 383.	3f.	$\mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs.}$		op $\underline{\quad}$
	2b.	$\cdot \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 4 : \text{vs.}$	349.		388.		
		367. 373. 385.		4.	$\mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs.}$	409.	
	2c.	$\cdot \cdot \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs.}$	354.				

*Een.
Zonder optact.*

Een verzen. I. Zonder Optact.

op $\underline{\quad}$	1a.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} 5 : \text{vs.}$	321. 322.	3b.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} 2 : \text{vs.}$	406. 416.	op $\underline{\quad}$
		341. 396. 410.		3c.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs.}$	354. 398.	
	1b.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs.}$	391.		412. 417.		
op $\underline{\quad}$	1c.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs.}$	390.	3d.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs.}$	349.	op $\underline{\quad}$
	2a.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} 2 : \text{vs.}$	394. 400.	4a.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} 3 : \text{vs.}$	361. 378.	
	2b.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs.}$	343.		397.		
op $\underline{\quad}$	3a.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} 19 : \text{vs.}$	324. 325.	4b.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} 2 : \text{vs.}$	329.	op $\underline{\quad}$
		327. 328. 333. 337. 339.			387.		
		347. 351. 362. 363. 367.		5a.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} 6 : \text{vs.}$	320. 340.	
		368. 373. 374. 382. 385.			345. 371. 372. 377.		
		415. 418.		5b.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} 2 : \text{vs.}$	314. 370.	

11. 1f. 387. Zie p. 206.

3b. 363. *þone yldestan*. Twijfel is mogelijk tusschen $\underline{\quad} \underline{\quad} \cdot$ en $\underline{\quad} \underline{\quad}$.
368. Ik heb mij hier en 395b bij de lezing *wig- guld- guldwan* aangesloten.

Een verzen.

1. 1c. 390. *ábead*; de hoofdtoon valt op de tweede syllabe; vgl. 653.

2a. 394. *uðeruman* met heffing op het tweede lid; zie p. 204 over vs. 398.

400. Zie p. 204.

3a. 368. *þinceat*. Zie p. 243 bij vs. 815.

3c. 417. *þe* is in den zin te zwak betoond, om een heele maat te vullen, het woord

valt in het midden der maat (het rhyme in $\text{♩} \text{♩} \text{♩}$). *þat* heeft een niet sterke heffing.
Zie p. 245 bij vs. 355a. 393a.

4a. 397. *orubutan*, zie pag. 243 bij vs. 815.

2c. $\underline{\text{—}} \times \times \mid \underline{\text{—}} \times$ 20 : vs. 2073. 76. 77. 87. 94. 96. 2101. 04. 15. 17. 19. 20. 26. 32. 33. 35. 49. 58. 64. 66.		3a. $\underline{\text{—}} \times \mid \underline{\text{—}} \times \times$ 5 : vs. 2134. op $\underline{\text{—}}$ 41. 43. 54. 65.	
2d. $\underline{\text{—}} \times \times \mid \underline{\text{—}} \times$ 1 : vs. 2108.		3b. $\underline{\text{—}} \times \times \mid \underline{\text{—}} \times \times$ 1 : vs. 2085.	
2e. $\underline{\text{—}} \times \times \times \mid \underline{\text{—}} \times$ 5 : vs. 2089. 92. 98. 2110. 45.		4a. $\underline{\text{—}} \mid \underline{\text{—}} \times \times$ 4 : vs. 2090. 2125. op $\underline{\text{—}}$ 38. 59.	
2f. $\underline{\text{—}} \times \times \times \times \mid \underline{\text{—}} \times$ 1 : vs. 2163.		4b. $\underline{\text{—}} \times \mid \underline{\text{—}} \times \times$ 6 : vs. 2074. 2082. 2106. 12. 18. 47.	
2g. $\underline{\text{—}} \times \times \times \times \mid \underline{\text{—}} \times$ 1 : vs. 2124.		4c. $\underline{\text{—}} \mid \underline{\text{—}} \times \times$ 6 : vs. 2095. 2107. 23. 29. 44. 52.	
2h. $\underline{\text{—}} \times \times \times \times \mid \underline{\text{—}} \times$ 1 : vs. 2172.		5a. $\underline{\text{—}} \times \mid \underline{\text{—}} \times$ 1 : vs. 2161. op $\underline{\text{—}}$ 5b. $\underline{\text{—}} \times \mid \underline{\text{—}} \times$ 2 : vs. 2079. 2136.	

II. Met optact.

op $\underline{\text{—}}$	1a. $\times \times \mid \underline{\text{—}} \times \mid \underline{\text{—}} \times$ 8 : vs. 2084. 2105. 21. 31. 37. 42. 55. 67.	2b. $\times \times \mid \underline{\text{—}} \mid \underline{\text{—}} \times$ 2 : vs. 2130. 48.	op $\underline{\text{—}}$
	1b. $\times \times \mid \underline{\text{—}} \times \mid \underline{\text{—}} \times$ 3 : vs. 2081. 2114. 57.	3a. $\times \times \mid \underline{\text{—}} \times \mid \underline{\text{—}} \times$ 1 : vs. 2171. 3b. $\times \times \mid \underline{\text{—}} \times \mid \underline{\text{—}} \times$ 1 : vs. 2160.	
op $\underline{\text{—}} \times$	2a. $\times \times \mid \underline{\text{—}} \mid \underline{\text{—}} \times$ 2 : vs. 2083. 2139.	3c. $\times \times \mid \underline{\text{—}} \times \mid \underline{\text{—}} \times$ 1 : vs. 2093.	

Een.
Zonder optact.

Een verzen. I. Zonder optact.

op $\underline{\text{—}}$	1a. $\underline{\text{—}} \times \times \mid \underline{\text{—}} \times$ 9 : vs. 2073. 81. 92. 95. 97. 2115. 36. 54. 62.	2a. $\underline{\text{—}} \underline{\text{—}} \mid \underline{\text{—}} \times$ 1 : vs. 2110.	op $\underline{\text{—}}$
	1b. $\underline{\text{—}} \times \times \times \mid \underline{\text{—}} \times$ 7 : vs. 2086. 2100. 13. 19. 56. 69. 70.	2b. $\underline{\text{—}} \underline{\text{—}} \mid \underline{\text{—}} \times$ 1 : vs. 2158. 2c. $\underline{\text{—}} \times \times \mid \underline{\text{—}} \times$ 1 : vs. 2140.	

2c. 2087. Zie p. 204 over vs. 398.

3b. 2085. *geuro*-Grundtyg; *geuro* A. *geuro* B; in het hs. niet meer te lezen.

4c. 2095. Voor betoning van *nun* bestaat geen bijzondere grond; *péoden nun* is één begrip. *Pér* aan het begin is dikwijls betoond. Vgl. vs. 2076 hierboven besproken.

2129. Er is geen reden, om *Hrodqire* over twee maten te verdeelen. *Pæt* aan het begin van een zin en van een vers komt meer voor een heffing in aanmerking dan de tweede syllabe van *Hrodqire*.

II. 2a. 2139. *grundsele* Grundty., *qudsele* Thorpe, wat metrisch op hetzelfde neerkomt. De afschriften hebben *sele*, wat metrisch om meer dan één reden onmogelijk is.

2b. 2148. De zin eischt geen betoning van *pæ*. Maar men kan vermoeden, dat *pæ* een toon eischt. De versvorm wordt dan: $\times \times \times \underline{\text{—}} \underline{\text{—}} \times \times$. Het heele stuk heeft echter geen enkel optactvers op $\underline{\text{—}} \times \times$. Waarschijnlijk verheft zich dus *pæ* alleen boven *pæ ec*.

De rhythmus is dan

[illegible]

Een.
Zonder optact.

Een verzen. I. Zonder optact.

op \angle	$1a.$ \angle \angle 1 : vs. 54.	$2d.$ \angle \angle 2 : vs. 22, 64.
op \angle	$2a.$ \angle \angle 31 : vs. 2, 7, 14.	$3a.$ \angle \angle 2 : vs. 17, 70. op \angle
	16, 18, 20, 24, 26, 29, 33.	$3b.$ \angle \angle 3 : vs. 6, 25.
	37, 43, 46, 52, 53, 58, 59.	51.
	60, 62, 63, 67, 71, 73, 81.	$4a.$ \angle \angle 3 : vs. 27, 35, 94. op \angle
	83, 86, 87, 88, 95, 98, 99.	$4b.$ \angle \angle 1 : vs. 79.
	$2b.$ \angle < \angle 2 : vs. 85, 100.	$5.$ \angle \angle 1 : vs. 42. op \angle
	$2c.$ \angle \angle 8 : vs. 5, 15.	
	65, 74, 80, 90, 92, 97.	

Leen.
Met optant.

III. Met optact.

op	$\frac{1}{2}$	1a.	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1 : vs. 47.	2c.	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1 : vs. 76.	
		1b.	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 5 : vs. 23, 36, 50, 78, 101.	2d.	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1 : vs. 30.	
		1c.	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 5 : vs. 10, 13, 28, 38, 39.	3a.	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1 : vs. 3.	op
		1d.	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1 : vs. 8.	3b.	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1 : vs. 9.	
		1e.	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1 : vs. 31.	3c.	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1 : vs. 56.	
		1f.	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1 : vs. 49.	3d.	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 5 : vs. 4, 40, 41, 61, 89.	
		1g.	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 3 : vs. 21, 34, 77.	3e.	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1 : vs. 19.	
		1h.	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1 : vs. 48.	3f.	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1 : vs. 75.	
		1i.	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1 : vs. 93.	3g.	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 5 : vs. 11, 55, 66, 68, 84.	
op	$\frac{1}{2}$	2a.	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 3 : vs. 45, 69, 91.	3h.	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 2 : vs. 32, 96.	
		2b.	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 3 : vs. 12, 44, 57.	4a.	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1 : vs. 82.	op
				4b.	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1 : vs. 72.	

34. 56. Gelijke verhouding als boven 332 tusschen *ge* en *part*. In geen geval mag *arum* de eerste heffing hebben. Alsof er ook sprake kon zijn van andere schatten'

Even even.

1. *to*, 94, *and* *and* *and*. De rhetorica komt beter uit door *and* dan door *and* een bevestiging te geven.

Ab. 79, *unfährte*. De sterke toon op *un-* wordt door den zin veranderd. Daarom *un-* en niet *-t* \wedge $\frac{t}{-}$.

11. 11. 19. Mogelyk is de juiste scansie $\text{p}^{\text{h}} \text{a}^{\text{h}} \text{t}^{\text{h}} \text{h}^{\text{h}} \text{h}^{\text{h}}$.

16. 93. Men kan twyfelden tusschen $\frac{1}{2} \leq \frac{1}{n} \leq \frac{1}{2}$ en $\frac{1}{2} \leq \frac{1}{n} \leq \frac{1}{2}$.

Byrhthnod 102—201 (By. 2).

Oneven.
Zonder optact.

Oneven verzen. I. Zonder optact.

op $\underline{\quad}$	1. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3 : vs. 114. 146.	3a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 151.	op $\underline{\quad}$
	155.	3b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 110.	
op $\underline{\quad}$	2a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 5 : vs. 113. 139.		111.
	161. 163. 168.	4a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 4 : vs. 107. 122.	op $\underline{\quad}$
	2b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 123.		157. 169.
	2c. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 16 : vs. 103.	4b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 4 : vs. 116. 130.	
	104. 120. 124. 126. 131.		143. 147.
	132. 140. 150. 153. 154.	4c. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 102.	
	165. 166. 181. 183. 187.		196.
	2d. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 194.	5. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 127.	op $\underline{\quad}$
	2e. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 6 : vs. 118.		
	133. 134. 159. 174. 192.		

Oneven.
Met optact.

II. Met optact.

op $\underline{\quad}$	1a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 5 : vs. 162. 170.	2a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 109.	op $\underline{\quad}$
	173. 178. 195.	2b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 145.	
	1b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 5 : vs. 105.		180.
	135. 141. 152. 158.	2c. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs.	
	1c. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3 : vs. 119.		142.
	149. 186.	2d. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 199.	
	1d. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 112.	2e. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 115.	
	172.	2f. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 106.	
	1e. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 125.	2g. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 175.	
	1f. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 5 : vs. 128.	3a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 121. 148.	op $\underline{\quad}$
	144. 177. 184. 188. 189.	3b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 129.	
	191. 198.		137.

By. 2. Daar 172b geheel ontbreekt, is van de even verzen 202 meegeteld, terwijl de oneven verzen tot en met 201 berekend zijn.

Oneven verzen.

1. 2b. 123. Het woord *hose* komt in het gedicht met enkele en dubbele s voor. Ik laat telkens den vorm gelden, die overgeleverd is.

2c. 165. 181. *pa* is betoond.

4b. 147. Zie pag. 208.

4c. 196. *qyf* staat in de helling, daar geen der volgende syllaben domineeren kan.

11. 2a. 109. Wonderlyk is in deze poëzie de betoning *gegrandene*. Indien echter de overlevering juist is, kan het vers niet anders gelezen worden. Ettmuhler leest *golde* *gegrandene* $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$.

2d. 199. Een andere scansie is onmogelyk.

<i>3c.</i>	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	1 : vs. 190.	<i>3h.</i>	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	1 : vs. 162.
<i>3d.</i>	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	2 : vs. 176.				164.
			200.	<i>4a.</i>	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	1 : vs. 179. op.
<i>3e.</i>	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	2 : vs. 160.	<i>4b.</i>	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	1 : vs.
			182.				197.
<i>3f.</i>	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	1 : vs. 138.	<i>4c.</i>	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	1 : vs. 185.
<i>3g.</i>	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	7 : vs. 108, 117, 136, 167, 171, 193, 201.	<i>5.</i>	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	1 : vs. 156. op.

Even,
Zonder optact.

Een verzen. 1. Zonder optact.

[illegible]

3d. 176. Alweer een weinig geprononceerd geval. De medegedeelde scansie schijnt toch de voorkeur te verdienen boven $\frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2}$, wat voor de hand ligt, indien *minne* in het geheel niet op den voorgrond moet treden.

3q. 171. Voor *leuy* is noch in het eerste noch in het tweede vers plaats. Ik houd het voor een toevoegsel.

201. *beurfe* ontbreekt, berust op aanvulling van Rieger. Thorpe's aanvulling *holde* komt rhytmisch op hetzelfde neer.

4b. 197. Mogelijk \perp \angle \angle \angle \angle .

5. 156. Lezing en scansie onzeker.

Even vorzu.

1. 3a. 183. *bègen layon*, rhytmisch juist, maar de alliteratie ontbreekt (vgl. p. 210). Een coniectuur, die zin en rhytmie beide sterk verandert *beveegen* Grein, verdient toch geen aanbeveling.

3b. 152. *hysv.* Zee p. 252 bij 12:3a.

5a. 110. *oord* *ord* *oufeng*. Het in *ord* gelegen begrip treedt in den zin meer op den voorgrond dan *oufeng*.

	3j. $\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 3 : vs. 1422, 27, 54.	5b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 1387.	Hel 1
			1441.	
op $\underline{\quad}$	4a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1472.	5c. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 1382.		
	4b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1392.		1438.	
	4c. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1464.	5d. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3 : vs. 1381.		
	4d. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1386.		1412, 44.	
op $\underline{\quad}$	5a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 1396.	6a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1459.	op $\underline{\quad}$	
		1446.	6b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs.	
			1384.	

Overen.
Met optact.

II. Met optact.

op $\underline{\quad}$	1a. 1 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 1462, 80.	2j. 3 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs.	
	1b. 2 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 5 : vs. 1415, 32.		1418.
		34, 65, 68.	2k. 2 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs.
	1c. 3 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1448.		1471.
	1d. 4 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 4 : vs. 1395, 98.	3a. 2 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1467.	op $\underline{\quad}$
		1416, 21.	3b. 1 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 1394.
op $\underline{\quad}$	2a. 2 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1391.		1407.
	2b. 3 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1445.	3c. 2 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3 : vs. 1411.	
	2c. 4 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3 : vs. 1400.		61, 74.
		10, 13.	3d. 3 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1443.
	2d. 1 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1456.	3e. 3 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1417.	
	2e. 1 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 1383.	3f. 1 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3 : vs. 1406.	
		1403.	70, 77.
	2f. 3 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1457.	3g. 2 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1399.	
	2g. 4 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1479.	3h. 4 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1469.	
	2h. 3 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1431.	3i. 2 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs.	
	2i. 4 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1405.		1452.

3j. 1427. *unlestad*. De zin eischt betoning van *un*.

11. 1b. 1434. De betoning *áthrama* is waarschijnlijker dan *áthrama*, vgl. mhd. *Étzele*.

1c. 1448. *uohstun*, met bijtoon op de derde. Vgl. de vorige aanmerking. Bovendien heeft men hier oorspronkelijk langen klinker, die tot op heden nog niet verloren is.

2c. 1400. *loht* en *mikl* gaan boven *latal*. Over de alliteratie zie p. 211.

1410. *landskepa* *M.*, *landscepi* *C.* *e* $\underline{\quad}$ uit *i* of ouden korten klinker vóór vocaal zijn in de stukken uit Heland niet voor zelfstandige syllaben gerekend. In den regel hebben zij geminatie bewerkt maar zijn toch nog bewaard. Hun metrische beteekenis kan echter nauwelijks zóó groot zijn, dat zij niet slechts de vorige syllabe lang maken maar bovendien zelf voor een syllabe gelden, te minder, daar *i* juist als consonant de geminatie bewerkt. Alleen na *e*, die niet gemineerd is, geldt *i* voor syllabe. Sommige gevallen laten wel twijfel toe, maar een consequente behandeling is noodig. Het geval *landskepa* staat eenigszins apart, daar hier geen geminatie is, maar de opvatting is toch onzeker, en daar *C.* *landscepi* heeft, heb ik het woord voor drielettergrepig laten gelden.

3e. 1461, 1474. *mutun*, *ulleat* hebben wel nadruk genoeg, om boven *that*, *ef* uit te komen.

<i>2d.</i> 5	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1393.	<i>3b.</i> 1	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 1396.	Hel. 1.
<i>2e.</i> 6	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1437.			1465.
<i>2f.</i> 7	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 1401. 80.	<i>3c.</i> 2	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1447.	
<i>2g.</i> 3	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1407.	<i>3d.</i> 3	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1425.	
<i>2h.</i> 2	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 1431.	<i>3e.</i> 5	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 1450.	
				56. 1460.
<i>2i.</i> 3	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 1411.	<i>3f.</i> 6	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1394.	
				52.
<i>2j.</i> 4	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1446.	<i>3g.</i> 7	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1420.	
<i>2k.</i> 4	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1443.	<i>3h.</i> 1	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1389.	
<i>2l.</i> 2	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1424.	<i>3i.</i> 4	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1470.	
<i>2m.</i> 5	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1412.	<i>3j.</i> 5	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1471.	
<i>2n.</i> 7	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1464.	<i>3k.</i> 6	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1386.	
op $\underline{\quad}$	<i>3a.</i> 3	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1469.	<i>4.</i> 4	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1422. op $\underline{\quad}$:

Heliand 3589—3688 (Hel. 2).

Oneven.
Zonder optact.

Oneven verzen. I. Zonder optact.

op $\underline{\quad}$	<i>1a.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 3594.	<i>2i.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs.
	<i>1b.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 3668.	3657.
op $\underline{\quad}$	<i>2a.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 3596.	<i>3a.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 3683. op $\underline{\quad}$:
	<i>2b.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 9 : vs. 3591. 97.	<i>3b.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs.
	99. 3604. 12. 21. 47. 51. 56.	3666.
	<i>2c.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 3624.	<i>4a.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 3592. 3671. op $\underline{\quad}$:
	<i>2d.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 6 : vs. 3625. 32.	<i>4b.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 3653.
	41. 43. 63. 80.	<i>4c.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3 : vs. 3602.
	<i>2e.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 9 : vs. 3589.	39. 86.
	95. 3608. 29. 31. 42. 58.	<i>4d.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 3633.
	73. 88.	<i>4e.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 3634.
	<i>2f.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 3620.	85.
	64.	<i>3f.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs.
	<i>2g.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 3601.	3617.
	<i>2h.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 4 : vs. 3619.	<i>5a.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 3669. op $\underline{\quad}$:
	23. 49. 61.	<i>5b.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 3644.

2e. 1437. *fundsepe*; zie vorige de aanmerking.

3e. 1450. *end*, vgl. **C**.

Hel. 2 *Oneven verzen*.

I. *1a.* 3594 **C**.

2a. 3596. Volgens **C** $\underline{\quad}$ | $\underline{\quad}$ 1 : vs.

2b. 3597. 3604. Zie boven over 1451. 1454a.

4e. 3639 **M**. Indien *end* (**C**) het juiste is, dan is het vers $\underline{\quad}$ | $\underline{\quad}$ 2 : vs.

4e. 3634. *Thut* is betoond in den zin.

<i>Onveen. Met optact.</i>		<i>II. Met optact.</i>	
op $\underline{\quad}$	<i>1a.</i> 1 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 3618.	<i>3h.</i> 1 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 4 : vs. 3598.	
	<i>1b.</i> 2 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3 : vs. 3654. 62.		3610. 36. 45.
		82.	<i>3i.</i> 2 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs.
	<i>1c.</i> 3 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3 : vs. 3600. 14.		3607.
		79.	<i>3j.</i> 1 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs.
op $\underline{\quad}$	<i>1d.</i> 4 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 5 : vs. 3606. 22.		3609. 67.
		30. 38. 60.	<i>3k.</i> 1 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3 : vs.
	<i>1e.</i> 3 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 3655.		3650. 59. 70.
	<i>2a.</i> 2 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 3678.	<i>3l.</i> 1 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs.	
	<i>2b.</i> 1 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 3611.		3677.
		15.	<i>3m.</i> 2 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs.
	<i>2c.</i> 2 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 3616.		3675.
	<i>2d.</i> 5 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 3646.	<i>4a.</i> 2 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. op $\underline{\quad}$	
	<i>2e.</i> 2 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs.		3628.
		3665.	<i>4b.</i> 1 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs.
op $\underline{\quad}$	<i>3a.</i> 2 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 3652.		3674.
	<i>3b.</i> 6 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 3613.	<i>4c.</i> 1 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs.	
	<i>3c.</i> 3 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 3590.		3640.
		93.	<i>5a.</i> 1 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 3637. op $\underline{\quad}$
	<i>3d.</i> 1 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 3648.	<i>5b.</i> 3 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 3687.	
		76.	<i>5c.</i> 1 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs.
	<i>3e.</i> 3 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 3605.		3635.
	<i>3f.</i> 4 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 3627.	<i>5d.</i> 1 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs.	
	<i>3g.</i> 1 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 3626.		3672. 84. op $\underline{\quad}$
		81.	<i>6.</i> 1 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs.
			3603 .

*Evee.
Zonder optact.*

Evee verzen. I. Zonder optact.

op $\underline{\quad}$	<i>1a.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 3607. 18.	<i>3e.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 3594.
	<i>1b.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 3671.	<i>3d.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 3622.
	<i>1c.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3 : vs. 3606.	<i>4.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 3590. op $\underline{\quad}$
	30. 35.	3632.
op $\underline{\quad}$	<i>2.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 3612.	<i>5a.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 3660. 73. op $\underline{\quad}$
op $\underline{\quad}$	<i>3a.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 8 : vs. 3600. 14.	<i>5b.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3 : vs. 3602.
	15. 16. 23. 31. 68. 78.	03. 82.
	<i>3b.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 3684.	<i>6.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 3601. 28. op $\underline{\quad}$

II. 3a. 3652 *C.*

3l. 3677. Zie p. 210 v.

5b. 3687 *C.*

Evee verzen.

I. 6. 3601 *C.*

Even.
Met optact.

II. Met optact.

Hel 2

op \perp	<i>1a.</i>	2		\perp		\perp	4 vs. 3589. 92.	<i>2i.</i>	5		\perp		\perp	1 : vs. 3656.	op \perp
							93. 3613.	<i>2j.</i>	7		\perp		\perp	1 : vs. 3663.	
	<i>1b.</i>	3		\perp		\perp	6 : vs. 3636. 37.	<i>3a.</i>	2		\perp		\perp	1 : vs. 3598.	
							40. 50. 66. 53.	<i>3b.</i>	3		\perp		\perp	2 : vs. 3619. 67.	
	<i>1c.</i>	4		\perp		\perp	4 : vs. 3591. 54.	<i>3c.</i>	1		\perp		\perp	3 : vs. 3643.	
							61. 65.							52. 62.	
	<i>1d.</i>	5		\perp		\perp	3 : vs. 3634. 44.	<i>3d.</i>	2		\perp		\perp	2 : vs. 3621.	
							49.							64.	
	<i>1e.</i>	6		\perp		\perp	1 : vs. 3604.	<i>3e.</i>	3		\perp		\perp	5 : vs. 3597.	
	<i>1f.</i>	3		\perp		\perp	1 : vs. 3625.							3645. 55. 59. 79.	
	<i>1g.</i>	4		\perp		\perp	1 : vs. 3939.	<i>3f.</i>	5		\perp		\perp	2 : vs. 3658.	
	<i>1h.</i>	6		\perp		\perp	1 : vs. 3629.							74.	
	<i>1i.</i>	2		\perp		\perp	2 : vs. 3680.	<i>3g.</i>	7		\perp		\perp	1 : vs. 3670.	
							81.	<i>3h.</i>	8		\perp		\perp	1 : vs. 3605.	
	<i>1j.</i>	3		\perp		\perp	1 : vs. 3669.	<i>3i.</i>	1		\perp		\perp	1 : vs. 3641.	
	<i>1k.</i>	4		\perp		\perp	1 : vs. 3624.	<i>3j.</i>	7		\perp		\perp	1 : vs. 3635.	
	<i>1l.</i>	5		\perp		\perp	1 : vs. 3688.	<i>3k.</i>	4		\perp		\perp	2 : vs. 3627.	
	<i>1m.</i>	6		\perp		\perp	2 : vs. 3608.							48.	
							51.	<i>3l.</i>	6		\perp		\perp	1 : vs. 3626.	
	<i>1n.</i>	5		\perp		\perp	1 : vs. 3596.	<i>3m.</i>	7		\perp		\perp	1 : vs. 3611.	
	<i>1o.</i>	2		\perp		\perp	1 : vs. 3646.	<i>3n.</i>	1		\perp		\perp	1 : vs.	
op \perp	<i>2a.</i>	2		\perp		\perp	1 : vs. 3653.							3617.	
	<i>2b.</i>	3		\perp		\perp	1 : vs. 3595.	<i>3o.</i>	1		\perp		\perp	2 : vs.	
	<i>2c.</i>	1		\perp		\perp	1 : vs. 3686.							3647. 87.	
	<i>2d.</i>	9		\perp		\perp	1 : vs. 3642.	<i>3p.</i>	1		\perp		\perp	1 : vs.	
	<i>2e.</i>	3		\perp		\perp	1 : vs. 3676.							3609.	
	<i>2f.</i>	4		\perp		\perp	1 : vs. 3633.	<i>4.</i>	3		\perp		\perp	1 : vs. 3677.	
	<i>2g.</i>	5		\perp		\perp	1 : vs. 3672.	<i>5.</i>	1		\perp		\perp	1 : vs. 3610.	
	<i>2h.</i>	3		\perp		\perp	4 : vs. 3599.	<i>6.</i>	2		\perp		\perp	1 : vs. 3685.	
							3620 57 75.								

11. *1f.* 3625. *Indemon.* zie p. 256 bij vs. 1473b. Zoo *6* vs. 3685.

1i. 3680. vgl. *C.*

1h. 3624. Zie bij Hel. 1. even vs. *1* 36. 1421.

3o. 3647. *4.*

3i. 1		1	vs. 63.	3m. 4		1	vs. 50.	Hild
3j. 2		1	vs. 1.	4a. 3		1	vs. 51.	op
3k. 3		1	vs. 27.	4b. 1		1	vs. 65.	
3l. 1		1	vs. 68.	5. 4		1	vs. 52.	op

Een.
Zonder optact

Een verzen. I. Zonder optact.

op	1a.	1	1	vs. 49.	23. 33. 48. 50. 56. 60. 62.				
	1b.	2	2	vs. 44. 45.	67.				
	1c.	2	2	vs. 14. 36.	2d.	1	1	vs. 52.	
op	2a.	12	12	vs. 2. 21. 25.	3a.	1	1	vs. 17.	op
		28. 39. 47. 53. 58. 61. 63.			3b.	1	1	vs. 30.	
		65. 66.			4a.	1	1	vs. 42.	op
	2b.	1	1	vs. 37.	4b.	1	1	vs. 13.	
	2c.	10	10	vs. 15. 20.	4c.	1	1	vs. 5.	

Een
Met optact

II. Met optact.

op	1a.	5		1	: vs. 34.	2d.	6		1	vs. 35.	op
	1b.	2		2	: vs. 3. 31.	2e.	5		1	vs. 19.	
	1c.	3		4	: vs. 12. 24.	3a.	2		1	vs. 26.	
					43. 61.	3b.	4		1	: vs. 59.	
	1d.	4		1	: vs. 55.	3c.	2		2	: vs. 4. 9.	
	1e.	1		1	: vs. 8.	3d.	5		1	: vs. 40.	
	1f.	2		2	: vs. 7. 18.	3e.	6		1	: vs. 54.	
	1g.	4		1	: vs. 27.	3f.	1		1	: vs. 46.	
op	1h.	5		1	: vs. 11.	3g.	4		1	: vs. 41.	op
	2a.	6		1	: vs. 57.	3h.	1		1	: vs. 16.	
	2b.	2		1	: vs. 22.	4.	1		1	: vs. 51.	
	2c.	5		1	: vs. 6.						

Mûspilli.

Oneen.
Zonder optact.

Oneen verzen. I. Zonder optact.

op	1.	1		1	vs.	23.	2b.	1		1	vs.	92.
op	2a.	1		1	vs.	32.	3a.	1		4	vs.	22, 24, 54.
												80.

Een verzen.

I. 3a. 17. De zin eischt betoning van *ih*.

II. 1a. 34. Een andere betoning is onmogelyk.

Mûsp. Ten grond ligt de niet gemeendeerde — tekst in de Denkmaler (zie bij

<i>3b.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 26, 37.	<i>3b.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. ^{Mus.} 35.
				41, 52, 55, 98, 99.					
<i>3c.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2 : vs. 29, 56.	<i>4a.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 17. op $\underline{\quad}$
<i>3d.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	8 : vs. 6, 25	<i>4b.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 88.
				28, 40, 67, 78, 85, 87.	<i>5a.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 53. op $\underline{\quad}$
<i>3e.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 15.	<i>5b.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 79.
<i>3f.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	3 : vs. 47.	<i>5c.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 12.
				60, 65.	<i>6.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. op $\underline{\quad}$
<i>3g.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 93.					19.

Oneven.
Met optact.

II. Met optact.

op $\underline{\quad}$	<i>1a.</i>	1	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 13.	<i>2b.</i>	7	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 16.
	<i>1b.</i>	6	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 11.	<i>2c.</i>	8	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 77.
	<i>1c.</i>	2	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 21.	<i>2d.</i>	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2 : vs. 58, 95.
	<i>1d.</i>	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 86.	<i>2e.</i>	1	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 1.
	<i>1e.</i>	5	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 94.	<i>2f.</i>	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 27.
	<i>1f.</i>	1	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 9.	<i>2g.</i>	4	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 100.
	<i>1g.</i>	2	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	6 : vs. 14, 59.	<i>2h.</i>	1	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 48.
					68, 76, 90, 101.	<i>2i.</i>	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 71.
	<i>1h.</i>	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	3 : vs. 66, 70.	<i>2j.</i>	1	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 31.
					81.	<i>2k.</i>	2	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 75.
	<i>1i.</i>	1	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 72.	<i>2l.</i>	1	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 34.
	<i>1j.</i>	5	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2 : vs. 33, 63.	<i>2m.</i>	7	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 89.
	<i>1k.</i>	2	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 73.	<i>3a.</i>	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2 : vs. 12, 83. op $\underline{\quad}$
	<i>1l.</i>	2	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 50.	<i>3b.</i>	1	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2 : vs. 74, 91.
op $\underline{\quad}$	<i>2a.</i>	4	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1 : vs. 3.					

Hild. Deze telt 101 verzen 1-103 en 99a, 18 en 99a, die onvolledig zijn, vallen geheel af, en voorts 97, een naar het schijnt onrhythmische verzin, die trouwens syntactisch met 98 samenhangt. Van de oneven verzen is bovendien 1, van de even verzen zijn 48 en 103 deficiet; wat nog in andere verzen ontbreekt, laat zich althans met zooveel waarschijnlijkheid herstellen, dat een metrische definitie niet onmogelijk is. Het resultaat der berekening van het aantal is, 100 oneven, 99 even verzen.

Oneven verzen.

1. *3d.* 25. *scat* behoort natuurlijk tot het tweede vers, tenzij men *one* in den optact plaatst.

3g. 93. In het eerste gedeelte van het vers treedt zonder twyfel *auaz* nog het meest op den voorgrond.

5b. 79. Eerste heffing op *denne*, met op *varant*.

5c. 12. *ento* heeft de eerste heffing, daar geen der volgende syllaben er boven gaat.

II. *1a.* 13. *af* behoort tot het eerste vers. Zoowel *sir* als *af* is betoond. De ongewone versvorm, die echter van ouds voorkomt, bewijst niet het tegendeel.

1h. 66. Zie p. 248.

2c. 77. Voor den, tegen de oude regels zondigenden, versvorm vgl. Hild. 1456.

$3c$, $5 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$ 1 vs. 16,	$3o$, $1 \mid \underline{\quad}$ 1 vs. 7,	Multi-
$3d$, $6 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$ 1 vs. 103,	$3p$, $1 \mid \underline{\quad}$ 3 vs. 5,	
$3e$, $2 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$ 1 vs. 20,	43-61,	
$3f$, $4 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$ 1 vs. 45,	$3q$, $2 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$ 2 vs. 2,	
$3g$, $6 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$ 1 vs. 8,	102,	
$3h$, $1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$ 1 vs. 11,	$3r$, $5 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$ 1 vs. 57,	
$3i$, $1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$ 1 vs. 38,	$3s$, $1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$ 1 vs.	
$3j$, $6 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$ 2 vs. 82, 84,	49,	
$3k$, $1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$ 1 vs. 69,	$4a$, $1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$ 1 vs. 36, op $\underline{\quad}$	
$3l$, $1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$ 1 vs. 30,	$4b$, $2 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$ 1 vs. 64,	
$3m$, $1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$ 2 vs. 10,	$4c$, $1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$ 1 vs.	
	62,	96,
$3n$, $2 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$ 1 vs. 54,	5 , $1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$ 1 vs. 39 op $\underline{\quad}$	

Even
Zonder optiek.

Even verzen. I. Zonder optact.

op \perp	$1c$	\perp	\perp	1 vs. 20.	$3c$	\perp	\perp	10 vs. 14, 32.
op \perp	$2a$	\perp	\perp	1 vs. 94.				54, 58, 64–67, 72, 80, 88.
	$2b$	\perp	\perp	1 vs. 29.				95.
op \perp	$3a$	\perp	\perp	5 vs. 3, 12, 16,	$3d$	\perp	\perp	1 vs. 86.
				21, 46.	$4a$	\perp	\perp	3 vs. 69, 87, op \perp
	$3b$	\perp	\perp	5 vs. 47, 52,				93.
				56, 75, 79.	$4b$	\perp	\perp	1 vs. 70.
					5	\perp	\perp	1 vs. 54, op \perp

Non.
Met optact.

11. Met optact.

op	\perp	$1a.$	$2 \mid \perp$	\perp	3 : vs. 1, 15, 85,	$1e.$	$4 \mid \perp$	\perp	1 : vs. 10,
		$1b.$	$3 \mid \perp$	\perp	1 : vs. 101,	$1f.$	$2 \mid \perp$	\perp	4 : vs. 23, 24,
		$1c.$	$4 \mid \perp$	\perp	3 : vs. 36, 45,				41, 90,
					$\hat{1}\hat{1}$,	$1g.$	$3 \mid \perp$	\perp	2 : vs. 6, 89,
		$1d.$	$7 \mid \perp$	\perp	1 : vs. 60,	$1h.$	$4 \mid \perp$	\perp	1 : vs. 81,

3d. 103. Indien, hetgeen bij de onzekerheid ontrent wat er volgt mogelijk is, *minst* bij het eerste vers. behoort, is het schema 6 $\frac{f}{f}$ $\frac{f}{f}$.

30. 7. Volgens de p. 255 in de aanmerking bij Het. 1410 moet gedeelde bijzinschen ware *herne* te lezen $\mathcal{L} = \frac{1}{2}$; het type van het vers zou dan worden $1 + \mathcal{L} = \frac{1}{2} + \frac{1}{2} = 1$. De geringe afwijking is voor onze resultaten zonder betekenis.

37. 82. *Zito* p. 218.

31. 30. *after* behoort tot het eerste vers.

3v. 54. *helpen* behoort tot het eerste vers.

4. $\frac{z}{\rho} \leq \frac{\rho}{r}$. Indien aan het einde van het vers nog *en* gestaan heeft, dan wordt het

op $\frac{1}{2}$	$1i$	5	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	1 : vs. 17.	$3d$	2	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	1 : vs. 7.	Musp.
	$1j$	6	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	1 : vs. 76.	$3e$	1	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	8 : vs. 35, 49.	
	$1k$	1	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	1 : vs. 55.					68, 73, 83, 84, 96, 100.	
	$1l$	5	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	1 : vs. 102.	$3f$	1	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	3 : vs. 13.	
	$2a$	2	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	2 : vs. 2, 99.					31, 37.	
	$2b$	3	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	1 : vs. 74.	$3g$	3	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	1 : vs. 25.	
	$2c$	4	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	2 : vs. 19, 71.	$3h$	4	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	1 : vs. 22.	
	$2d$	5	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	1 : vs. 91.	$3i$	1	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	7 : vs. 5, 8.	
	$2e$	6	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	2 : vs. 65, 82.					28, 33, 42, 50, 59.	
	$2f$	7	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	1 : vs. 39.	$3j$	4	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	1 : vs. 92.	
	$2g$	3	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	1 : vs. 31.	$3k$	1	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	3 : vs. 43.	
	$2h$	1	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	1 : vs. 11.					62, 98.	
	$2i$	5	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	1 : vs. 63.	$3l$	1	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	3 : vs. 38.	
	$2j$	3	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	2 : vs. 53.					10, 61.	
op $\frac{1}{2}$					66.	$4a$	3	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	1 : vs. 78.	op $\frac{1}{2}$
	$2k$	4	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	1 : vs. 57.	$4b$	1	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	1 : vs. 36.	
	$3a$	1	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	1 : vs. 30.	$5a$	4	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	1 : vs. 11.	op $\frac{1}{2}$
	$3b$	3	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	1 : vs. 9.	$5b$	2	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	1 : vs. 4.	
	$3c$	4	$\left \begin{array}{c} \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \end{array} \right $	$\frac{1}{2}$	1 : vs. 57.						

Een versen.

$1l$, $1l$, 102. *anfene* berust grootendeels op conjectuur: zie de uitgaven

$2j$, 53. Zie p. 217.

$3f$, 37. Zie p. 217.

$3g$, 25. Zie boven bij oneven versen 1 $3d$

ADDENDA EN CORRIGENDA.

Bldz. 9 en de schemata p. 18. Door een onattentie is in Vsp. 33.1 $\bar{P}\acute{o}$ als het voegwoord $P\acute{o}$ opgevat, terwijl natuurlijk het perfectum van $p\acute{e}\acute{o}$ bedoeld is. Daarmee vervalt het eenige voorbeeld voor optact in vs. 1 in Vsp. Het schema van het vers is dus $\underline{\text{—}} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—}$ en niet $\text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—}$. Hiernaar zijn de getallen ook verderop te verbeteren.

Passim. Op vele plaatsen (by. p. 132) staat achter een muzieknoot aan het einde van een volzin een punt. Daar bij een lezer der losse vellen de vergissing voorgekomen is, dat deze punt als verlengingsteeken voor de noot werd opgevat, meen ik voor deze misvatting te moeten waarschuwen.

Bladz. 27 aanm. Te schrappen is en E.

Bladz. 35. Het komt mij niet waarschijnlijk voor, dat de alliteratie van 1 syllaben de meest oorspronkelijke wijze geweest is. Vgl. hierover pag. 226.

Blz. 38--39. Wel is waar zegt men in modern Deensch *drikke mjød*, *drikke vand* met hoofdtoon op het substantief, maar vooreerst weten wij niet, hoe oud deze betoning is, en dan zou zij nog niet algeheele verwaarloozing van het verbum en rekking van het monosyllabisch substantief over een heele maat rechtvaardigen.

Bldz. 41. Het is niet onmogelijk, dat Hym. 10.5 *gekk inn i sal*

te lezen is *• • • • •*. In dat geval allitereert hier de optaet; vgl. de voorbeelden p. 111. Van het op p. 11 bereikte standpunt mocht deze mogelijkheid slechts hypothetisch worden aangenomen (zie p. 44), maar zij wordt door onze ervaringen bij ljóðaháttur en in de wgerm. poëzie bevestigd.

Blz. 43. Ook voor Reg. 7,2 kan een analoge redenering gelden, te meer, daar de strofe in ljóðaháttu gedicht is. Vs. 1—2 kunnen gedeeld worden *gjafar þú gafi, gáflattu óst-gjafar, gáflattu* staat dan wel niet in de hefting maar in zwaren optact en allitereert. Daarmee kan aan het parallelisme

met vs. 1. 3 voldoende uitdrukking gegeven zijn. Het vers is dan niet een voorbeeld voor alliteratie van een sterk bijtonige syllabe na de heffing (*gjaʃ-*), daar deze syllabe zelf in de heffing komt te staan, maar voor alliteratie van optact. Intusschen staat deze opvatting voor mij niet vast: ook de t. a. p. gegevene laat zich op de daar meegedeelde gronden verdedigen.

Bldz. 115. Bij de bespreking van het vers *ef' 'okj þú, Vafþrúðnir! eitr* heb ik er niet op gelet, dat str. 42.3 eenigszins afwijkt en luidt *oll, Vafþrúðnir! eitr*. *oll* is hier zeker geen optact. De verdeling van het vers wordt hier een andere, t. w. $\dot{\text{e}}\text{' } \text{'o} \text{' } \text{'k} \text{' } \text{'þ} \text{' } \text{'ú}$. Maar het rhytme van *Vafþrúðnir* blijft hetzelfde; het is slechts versneld. In plaats van $\text{' } \text{'o} \text{' } \text{'k}$ is het hier $\text{' } \text{'o} \text{' } \text{'k}$. Voor onze berekeningen heeft dit geen beteekenis, daar deze verzen niet opgenomen zijn in de schemata, die aan de statistische besprekingen ten grond liggen.

Bldz. 210. In het in dit geschrift niet geschematiseerde deel van By. komen een paar gevallen van eindrijm voor. Het belangrijkste is 271, het eenige geval naast 183, waar het stafrijm niet in orde is (alleen alliteratie in het tweede vers). Toevallig kan het halve rijm zijn in vs. 282 *broðr - óðr* en is zeker het rijm in 309 *múfelode - hafenode*. Deze verzen toonen, dat wij ook hier het einde der alliteratiepoezie naderen. Te meer moeten wij de zekerheid bewonderen, waarmee de dichter de oude techniek nog beheerscht. Zijn werk staat daardoor in volkomen tegenstelling met Muspilli.

Bldz. 246. Be. 2. Oneven vv. *II 3b*, vs. 363. Eene derde mogelijkheid is $\text{' } \text{'o} \text{' } \text{'k}$, vgl. p. 255 over Hel. 113 la

Een onbekend Indisch tooneelstuk

(gopālakelicandrikā).

TEKST MET INLEIDING

DOOR

W. CALAND.

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

AFDEELING LETTERKUNDE

NIEUWE REEKS

DEEL XVII N°. 3.

AMSTERDAM,
JOHANNES MÜLLER.
1917.

EEN ONBEKEND INDISCH TOONEELSTUK.

Toen voor eenigen tijd de Sanskrit handschriften te Leiden aanwezig, die voor 't meerendeel een schenking van Prof. KERN zijn, tot mijne beschikking werden gesteld om ze te beschrijven, bevond ik tot mijne niet geringe verrassing, dat één van die handschriften een tooneelstuk bevat, dat geheel en al onbekend blijkt te wezen. De titel van dit drama is: *gopālakelicaandrahā*, hetgeen letterlijk beteekent: „Herders-spel-maneschijn”: wij zouden het eerder noemen, „Het spel van den Herder”. Blijkens den inhoud is niet de eerste de beste herder of koeherder, doch inzonderheid de Herder Kṛṣṇa bedoeld, terwijl het woord „spel” te nemen is in de beteekenis van „scherts” of „liefdesspel”. Dat dit tooneelstuk in Europa onbekend is, blijkt daarin, dat Aufrecht in zijn *Catalogus Catalogorum* het nergens vermeldt en het evenmin in de mij bekende Catalogi van handschriften, die na Aufrecht's werk verschenen zijn, voorkomt, terwijl Dr. F. W. THOMAS, de bibliothecaris van het India Office, mij berichtte, dat de titel ook hem onbekend was. In het volgende moge over dit tooneelstuk iets medegedeeld worden. Het liefst zou ik een volledige vertaling ervan aangeboden hebben, doch daartoe schieten voorslands de hulpmiddelen te kort. Wel is de tekst over 't algemeen vrij goed overgedeverd en hier en daar gecorrigeerd, doch vele plaatsen zijn moeilijk of niet leesbaar, en van een commentaar is natuurlijk geen sprake. Ook ontbreken er, jammer genoeg, drie bladen aan 't handschrift, en hier en daar heeft de afschrijver passages overgeslagen, die dan secunda manu in margine worden aangegeven. Door de zorgeloosheid evenwel van den binder zijn die ingevoegde passages meermalen geheel of ten deele onverstaanbaar geworden, ja soms onherroepelijk verloren gegaan, daar hij de bladen op gelijke breedte heeft ingekort.

Het handschrift. Het handschrift zelf van de Gopālakelicandrikā (n°. 2341 der Mss. lugd., n°. 2 der Sanskrit hss.) is niet oud, misschien een 200 jaar. Het is van bruin lompenpapier, 27 à 28 cm. lang, 5 à 9 cm. breed, en bevat 7 regels per pagina; het bestaat uit 102 blaadjes; het laatste is genummerd 113, hetwelk onjuist is ten gevolge daarvan, dat het op fol. 88 volgende blad abusievelijk 99 i. p. v. 89 genummerd is, terwijl er drie blaadjes (fol. 65, 66, 67) ontbreken. Het hs., in nāgarī, is niet zoo heel gemakkelijk te lezen, en de scherpste kritiek is vereischt: er wordt geenerlei onderscheid gemaakt tusschen *ta* en *na*; tusschen *nta*, *naa* en *lla*; tusschen *ca*, *va* en *ba*; tusschen *ija* en *ña*; *ma* en *sa*, en *pa* en *ga* worden vaak verwisseld; *i* en *o*, en *kha* en *rava* zijn dikwijls bijna niet te onderscheiden: *ta* en *da* vallen vaak samen, eveneens *dya* en *gha*; *vna* wordt soms *sarya*, soms *rsā* of *rsna* geschreven; de anusvāra is dikwijls zoo onduidelijk aangegeven, dat hij licht over 't hoofd gezien wordt.

Er bestaan gronden om aan te nemen, dat ons hs. copie is van een palmblad origineel, en wel in ander schrift dan nāgarī; dat het een afschrift van een palmblad hs. is, mag men besluiten uit de, soms op geregelde afstanden voorkomende, kringetjes, die blijkbaar de holten weergeven, waardoor het snoer, dat de palmbladeren bijeenhield, getrokken werd. Dat het origineel vermoedelijk in grantha was, volgt uit de verwisseling van *śi* en *gi*, van *pa* en *va*, van *r* en *ra*, uit de verdubbeling van *p*, *y* en *v* na *r*, uit den sandhi slot-*ny* met begin *ka* bijv.: *ñka*, slot-*s* of *-s* voor begin-*s* of *-s*) en uit het, trouwens niet consequente, gebruik van den npadmanīya (óók voor *k* en *kha*).

Daar er stellig geen kans is, een ander, beter en vollediger, handschrift te verkrijgen, heb ik het gewaagd, niettegenstaande vele verzwarende omstandigheden, toch dit onbekende tooneelstuk, dat in vele opzichten merkwaardig mag heeten, als toevoegsel bij het hier geboden opstel uit te geven. Een factor van groot gewicht is natuurlijk de metrick, die mij in staat stelde menige passage in orde te brengen. Overal waar een of meer syllaben ontbreken, zijn die door mij in haakjes ingevoegd, terwijl mijne afwijkingen van het hs. in de noten vermeld worden. Dat er nog menige passage onbegrijpelijk is gebleven, kan geen wonder baren. Mogen de critici behulpzaam zijn, die te verbeteren.

Eigenaardigheden van het drama.

Ons tooneelstuk vertoont hoogst merkwaardige eigenaardigheden, waardoor het afwijkt van bijna alle bekende Indische drama's. De eerste eigenaardigheid, die den lezer treft, is deze, dat het van 't begin tot het einde is opgesteld in zuiver Sanskrit, en dat niet,

zooals dat anders 't geval is, door niet-brahmanen en vrouwen Prākṛit gesproken wordt

Wanneer na het gebruikelijk voorgebed (de nāṇḍī, de tooneel-direkteur den herfstnacht, die blijkbaar het tijdstip is, waarvoor het stuk bestemd is, heeft geprezen als bijzonder geschikt voor den rāsa-dans, d. w. z. den uitgelaten rondedans, dien Kṛṣṇa met zijne geliefde herderinnen uitvoert en waarin hij door zijne toovermacht 't haar doet voorkomen, alsof telkens tusschen twee herderinnen een Kṛṣṇa optreedt. — na dit voorgebed dan roept de tooneel-direkteur zijn huisvrouw ten tooneele; deze treedt op en vraagt in 't Prākṛit: „Wat is er van uw verlangen, Mijnheer?“ Waarop de ander op verwijtenden toon antwoordt: „Lieve, het is hier niet de gelegenheid voor de gemeene taal (de volkstaal, het Prākṛit); dit hier is geen vergadering van gewone vorsten, maar van de uitgelezenste Viṣṇu-vereerders“. De tegenwerping der actrice, die zich een tooneelstuk zonder aanwending van Prākṛit niet goed kan voorstellen, weerlegt hij door er op te wijzen, dat toch ook het Hanumannāṭaka in enkel Sanskrit is opgesteld, en dat dit stuk toch bij elke gelegenheid hoogelijk gewaardeerd wordt: dat derhalve de „godenspraak“, d. w. z. het Sanskrit, zonder bezwaar kan worden aangewend. Inderdaad is het door den sūtradhāra hier vermelde tooneelstuk het eenige, dat in enkel Sanskrit is geschreven.

Een tweede eigenaardigheid van ons herdersspel is dit, dat het doorspekt is met allerlei beschrijvingen, deels meer van epischen, deels van lyrischen aard, die niet in den mond van een der eigenlijke acteurs passen, en het merkwaardige daarbij is nog dit, dat zoowel de vele lyrische intermezzi als andere, in proza vervatte mededeelingen, niet zelden in verhaaltrant, dus met de werkwoorden in den verleden tijd, worden gegeven. Een paar voorbeelden ter illustratie. Aan 't begin van het derde bedrijf, onmiddellijk nadat de herderinnen door Kṛṣṇa verlaten zijn, heet het: „De schare der herderinnen is bedrukt door 't heengaan van Kṛṣṇa, en wel zóó: „De strik van haar hoofdhaar is over haar gelaat neergevallen, door den struikelenden gang is haar gewaad afgezakt en de schoonheid harer welgebouwde gestalte geweken; met slap geworden voetstappen en door elkaar pratend komt daar de schare der vrouwen als waanzinnig nader“. „Nu stelt Rādhā“, zoo leest men onmiddellijk daarop, „de smart der scheiding minnisch voor: „Naar alle zijden richt zij keer op keer op de openingen tusschen de dichte lianen den wimperval harer roodgeweende oogen en haar gelaat, schoon als de maanschijf; door den last der schaamte gekweld, bewaart zij voor hare vrienden

dinnen 't zwijgen'. Nu een voorbeeld van verhalend proza: „En zoo blaast Kṛṣṇa op zijn fluit. Daarop werd de herdersnederzetting gevuld met de uit de fluit voortgekomen klanken. De vrouwen der nederzetting, bedrukt door het van Kṛṣṇa gescheiden zijn, versperden vóór hem den weg.” Deze en dergelijke passages, die zeer talrijk zijn, kunnen natuurlijk niet aan een der medespelers in den mond gelegd zijn. Door wien ze uitgesproken worden, blijkt ten duidelijkste uit ééne passage, waar wij lezen: „De *sacaka* tot de toeschouwers: „In de land de rietfluit dragend en op den schouder den bamboestaf, het oog streelend, door zijn ooringen de oogreps en de gevulde wang sierend, kwam daar de bebbinde Kṛṣṇa uit het prieel te voorschijn”. Het woord *sacaka*, tot dus verre slechts uit een lexicographischen tekst bekend, komt hier voor 't eerst voor. Het moet volgens Hemacandra synonym zijn met *sātradhāra*, tooneeldirecteur. Geheel daarmede gelijkstaand schijnt het toch niet te zijn: op grond van de etymologie van het woord kan men als beteekenis aannemen: „hij die aanduidt, verklaart”. De *sacaka* kan dus een persoon zijn, die, zooals bij ons in den bioscoop, de nadere toelichting geeft van wat er op 't tooneel gebeurt. In dit verband moet nog op enkele feiten in ons tooneelstuk opmerkzaam worden gemaakt, vooreerst hierop, dat een enkele maal de woorden van den „verklaarder”, als men het woord *sacaka* zoo mag weergeven, ineenvloeien met de woorden, die in den mond van een der acteurs passen. Het heet daar: „Daarop treedt Yaśodā (d. i. Kṛṣṇa's pleegmoeder, die ongerust is over 't lange wegblijven van haar lieveling) in den hof op. En wel zoo: „Op den omtrek der deur den blik vestigend, een tranenstroom doende vlieten, rondwerdend „zoo staat er! haar borstenpaarrondte, dat bevochtigd is door de (tranen van) liefde tot haar zoon, vragend de voor haar staande schoone begeleidster met door liefde gebroken stem: „Lieve, is ook heden nog niet gekomen mijn Mukunda, wiens al de maan zoo schoon gelaat met de fluit voorzien is?” Aangezien het niet waarschijnlijk is, dat midden in het vers de „verklaarder” zijn woorden afbreekt en die door den betrokken acteur, in casu de actrice, die Yaśodā voorstelt, laat

Gissingen ont-
trekt de wijze
van opvoering.

vervolgen, gis ik, dat bij de opvoering van ons stuk iets dergelijks kan hebben plaats gehad als wat Growse in zijn boek over Mathurā (2de uitg. van 1880, pag. 75, 76) vermeldt van de populaire tooneelstukken, die thans nog ter eere van Kṛṣṇa in Mathurā worden opgevoerd. De acteurs, vooral zij die Kṛṣṇa en Rādhā voorstellen, zijn daar kinderen, die geen woord spreken, doch wier handelingen begeleid worden door de woorden van den Rāsadhārin, d. w. z. zekeren Brahmaan, die zijn levensonderhoud vindt door

de opvoering dier landelijke mysterie-spelen¹. De opvatting, dat ook in ons stuk de acteurs, vooral de herders en herderinnen, nog meer als knapen en meisjes (*bāla*, knaap beneden de 16 jaar), dan als volwassen personen moeten gedacht worden, wordt versterkt door een zeker tooneel, waar Kṛṣṇa als meisje verkleed ten huize van Rādhā's ouders optreedt, bij welke gelegenheid Rādhā's vriendin Lalitā, die deze verkleeding heeft bewerkt, tot Rādhā's moeder zegt, dat dit meisje gekomen is om Rādhā's vriendschap te verwerven: „als gij 't goedvindt, wil zij wat met de pop komen spelen”. Daaruit blijkt d. m. dat, niettegenstaande de gevoelens van liefde en heidesmart, die allerwege in het stuk op den voorgrond treden, de hoofdpersonen toch als kinderen, als knapen en meisjes, te denken zijn. In de praktijk zou het nu wel groote bezwaren gehad hebben aan een troep kinderen het Sanskrit voldoende bij te brengen. Ik vermoed dus, dat, zóó ons stuk ooit is opgevoerd geworden (zie beneden!), men zich de zaak zóó heeft voortstellen, dat gedurende het geheele stuk alles gezegd wordt door den *svaśaka*, juist zooals thans nog te Mathurā geschiedt, en dat de acteurs slechts de handelingen verrichten, waarbij wellicht door een lichten wenk van den *svaśaka* wordt aangeduid, wie telkens als de spreker gedacht moet worden.

Het hier uitgesproken vermoeden omtrent de wijze van opvoering van ons tooneelstuk is, dat moet hier nieldrukkelijk gezegd worden, niet in alle opzichten bevredigend. Men kan zich bijv. lezwaarlijk voorstellen, hoe de scène van den kleederen-diefstal ten tooneele gevoerd is. Intusschen zijn er nog twee andere mogelijkheden denkbaar. Vooreerst zou men, en deze opvatting schijnt op 't eerste gezicht veel voor zich te hebben, kunnen denken aan een schimmenspel. Het is bekend, dat Pisenez (Zie Sitz. Ber. der Kgl. Preuss. Akad. der Wiss., 1900, pag. 500) vermoed heeft, dat men zich het Hanumannātaka voor te stellen heeft als bestemd om als schimmenspel te worden opgevoerd. Nu heeft de Gopālakelicandrikā met het Hanumannātaka niet alleen dit gemeen, dat het in enkel Sanskrit is gesteld, maar ook de boven aangeduide merkwaardigheid, dat aan een persoon buiten de acteurs (in het Hanumannātaka aan den sūtradhāra) allerlei passages van verhalenden (epischen) aard in den mond gelegd worden. Het komt mij evenwel voor, dat er bezwaren bestaan, ons stuk te beschouwen als bestemd om als schimmenspel te worden opgevoerd, en wel vooral verschillende

¹ „... one of the *Bachās*, who collects the troupe of singers and musicians, and himself takes the chief part in the performance, declaiming in set recitative, ... while the children who personate Kṛṣṇa and Rādhā act only in dumb show”.

scenische aanduidingen (wanneer het bijv. heet, dat een acteur optreedt met gordijn-wegschuiving). Op nog eene andere mogelijkheid schijnt intusschen te duiden het slot der passage, beneden op pag. 9 vertaald: „de toeschouwers, een bloemenregen er op geworpen hebbend, buigen zich.” Deze passage schijnt mij slechts dan mogelijk en begrijpelijk te zijn, wanneer men zich ons tooneelstuk denkt als een lees-drama, d.w.z. een drama bestemd, niet om te worden ter tooneele gevoerd, maar slechts om gelezen te worden. Zóó zou ook de boven opgeworpen moeilijkheid van het vertoonen der kleederen-diefstal-eene niet bestaan.

Auteur.

Wie de auteur van ons stuk is geweest, daaromtrent bestaat geen twijfel, en ook omtrent den tijd, waarin 't vervaardigd is, valt iets te gissen. Wat het eerste punt betreft, het is gebruikelijk, dat in het voorspel de tooneeldirecteur, met zijn huisvrouw sprekende, het auditorium inlicht omtrent het stuk, dat zal worden ten tooneele gevoerd. Zoo ook in de *Gopālakelīcandrikā*. De *sūtradhāra* zegt: „Hier is nu aan ons toevertrouwd het geheel nieuwe tooneelstuk (*nāṭaka*), genaamd het „Herders-spel-maanlicht”, hetwelk vervaardigd is door Rāmakiṣṇa, die in de voeten des Heeren vreugde schept als in den gear van de lotus. Dat moet nu tot een feest dezer vergadering worden opgevoerd.” De actrice: „Is die dan geboren in het geslacht van Daṇḍin¹⁾, van Bhavabhūti of van den dichter Bhāravi, dat de compositie zijner taal strekken zal tot een hartefeest der vorstelijke vergadering?” De acteur: „Dit is een ander, en wel een, die de vereerders van Viṣṇu in de hoogste verrukking brengt. Immers: „Er was eens een zekere Brāhmaan, Devajīti genaamd, die door de menigte zijner deugden en door zijn schoon miterlijk het sieraad was van Gujarāt-land, die door den nektar van 't denken aan de voeten des verhevenen Rāmānuja de drie kwellingen²⁾ weggewassen had, en van wien in den reinen stamboom der Noordelijken wijd en zijd gesproken werd: van dien is deze de zoon, die door zijn beleid in breeden kring succes heeft gehad, zoo gij van hem gekoord hebt.” Dus de auteur van ons tooneelstuk is een zekere Rāmakiṣṇa, zoon van Devajīti, geboortig uit Gujarāt; daar er vele auteurs van den naam Rāmakiṣṇa bekend zijn, geeft de naam op zich zelf geen nader uitsluitsel omtrent den tijd, waarin hij geleefd heeft; doch blijkens de aangevoerde passage is hij te stellen na Rāmānuja, den beroemden hervormer van het

Tijd.

1) Hier geldt dus Daṇḍin als een tooneelspeeldichter, een argument voor Pischel's theorie dat hij de auteur is van de *Mrchakatīkā*.

2) Voorkomend uit den geest, uit het fatum, uit de wezens; *ādhyātmika*, *ādhibhūtika*, *ādhibhautika* (Śuśrūta I. 89, 5).

Viṣṇuisme uit de 12^e eeuw. Meer dan deze terminus post quem is niet met zekerheid aan te geven: ook de vroeger medegedeelde vermelding van het Hanumannāṭaka, dat in de eerste helft der 11de eeuw wordt gesteld, doet geen nadere tijds-bepaling aan de hand. Wij moeten dus naar andere gegevens zoeken. Het Bhāgavata-purāṇa is den auteur van ons stuk bekend geweest: hij heeft meerdere verzen, die ook in dit Purāṇa voorkomen, en noemt het één met name, waar de tooneeldirekteur zegt, dat „reeds door 't éénmaal vernemen van des Heeren (d. i. Viṣṇu's, naam zelfs de Pulkasaka van den kringloop der wedergeboorten bevrijd wordt, zooals het Bhāgavata zegt" ¹. In welken tijd evenwel dit Purāṇa, waaromtrent men 't eens is dat het betrekkelijk jong is, moet gesteld worden, staat niet vast. WINTLERSIZ (Ind. Lit. Gesch. I, pag. 405) is geneigd het vóór de 13de eeuw te plaatsen. Slechts zooveel valt dus met zekerheid te zeggen, dat de Gopālakelicandrikā na de 12de eeuw te stellen is: het kan natuurlijk ook betrekkelijk modern wezen, daar immers ook heden ten dage nog Indische drama's geschreven worden. Wellicht kan één gegeven van archaeologische aard den terminus post quem nog eenigszins beperken. Tweemaal is er sprake van zekere versiering bestaande in parels, die aan den neus gedragen worden: *nāsāṅgrollasadarakṣamā kṛtā-gaṭa lliptyādharaṭambayā* (fol. 99. a, lees 89. a): „door de schitterende, heldere op haar lip neerhangende parels aan hare neusspits" en: *nāśī-lulitamahāsaktisēnoprakāśah* (fol. 108. a, lees 98. a): „stralend gelijk de zon door de aan zijn neus zich heen en weer bewegende parels". Het is waarschijnlijk, dat deze wijze van versiering niet heel oud is, althans in het epos schijnt ze niet gevonden te worden: wanneer zij in zwang is gekomen, heb ik echter niet kunnen vinden ².

Het drama
een nāṭaka.

Ons tooneelstuk, dat door den satradhāra zelf een nāṭaka genoemd wordt, schijnt inderdaad tot deze categorie van drama's te behooren: het aantal der bedrijven schijnt zes te zijn, terwijl het minimum voor een nāṭaka vijf is. Wel is dit niet geheel zeker, daar slechts het slot van den eersten en den tweeden aṅka uitdrukkelijk worden aangeduid (fol. 31. a: *prathamō 'ṅkaḥ*, fol. 18. b: *deitīyo 'ṅkaḥ samāptim agāt*), doch het derde bedrijf is hoogstwaarschijnlijk op een der ontbrekende folia 65—67 geëindigd, terwijl het vierde reikt tot fol. 87. b, en het vijfde tot fol. 106. b (lees: 96. b); althans het woord *praveśakah* duidt hier telkens den aanvang van een nieuw bedrijf aan. Iets opmerkelijks is er in 't gebruik van

¹ Vgl. Bhag. pur. VI. 13. 8, waar eveneens het unicum *pulkasaka* voorkomt.

² Zie Add.

den term *prastāvanā*, die gewoonlijk het voorspel aanduidt, het tooneel tusschen het voorgedebod en het eerste bedrijf; in ons stuk evenwel heeft het, wanneer de tooneeldirekteur van 't tooneel verdwenen is en het eigenlijke tooneelstuk begint (fol. 8. b): *tataḥ prastāvanā*. Op zich zelf beschouwd zou dit een onnauwkeurigheid kunnen zijn voor *iti prastāvanā*, doch het is opvallend, dat ook fol. 18. b, na 't eind van 't tweede bedrijf, het derde opent met de woorden: *tataḥ prastāvanā*. In ons stuk schijnt dus deze term op een andere wijze dan gewoonlijk gebruikt te worden, en wel om aan te duiden, dat een nieuw bedrijf begint, waartoe echter geen nieuw optreden vereischt wordt, daar dezelfde acteurs na 't voorafgaande bedrijf op het tooneel blijven, en dus de term *praveśaka* niet zou kunnen dienen.

De auteur van ons tooneelstuk, dat dus van 't begin tot het einde in zuiver Sanskrit is geschreven, weet de woorden zijner acteurs, waar hij ze geen hetzij eenvoudige, hetzij hoogdravend proza laat spreken, in de meest verschallende en kunstige versmaten in te kleeden. Het talrijkst zijn de verzen in *śrīdūlavikrīḍita*-metrum, dat tusschen de 140 en 150 maal voorkomt; dan komt de *āryā*-strophe met hare variaties: de *upagiti* bijv. komt tusschen de 50 en 60 maal voor, dan de *sragdharā* en de *śālīnī*, beide \pm 45 maal. Eenige malen wordt ook het rijm aangetroffen.

Mysterie-spel. Men zou misschien geen ongelijk hebben, wanneer men het tooneelspel, waarover hier gehandeld wordt, een mysterie-spel noemde. De stof immers is ontleend aan de religie en wel bijzonder aan de jeugdgeschiedenis van Kṛṣṇa, een der meest populaire incarnaties van Viṣṇu, die deze god aannam om de wereld te verlossen van den tyran Kamsa. Het is bekend, dat ook thans nog in Bengalen (en ons handschrift is door Prof. KRKX te Benares verworven) een soort van populaire drama's, waarvan Kṛṣṇa de hoofdpersoon is, worden ten tooneele gevoerd, *gṛtrā*'s genaamd, omdat ze samen vallen met processies ter eere van deze godheid¹. Deze *gṛtrā*'s kunnen in een tempel worden opgevoerd: alsdan plaatst men het beeld van den god op een estrade en de acteurs treden aan zijne voeten op²). Dit schijnt ook de situatie van ons stuk te zijn. Wanneer de goddelijke Herder aan 't begin van het stuk met zijne vrienden is opgetreden, zegt de acteur (de tooneeldirekteur) tot zijne huisvrouw (de *nāṭī*): „Schoone, breng nu bijeen alles wat benodigd is om

¹ S. Livi, *Le fiamme indhe* pag. 391; Crow c. Mathura, pag. 76; Nisikanta Chattopadhyaya, *The Year or the popular dramas of Bengal* Zurichsehe Dissertation, London 1882, pas-am.

² Livi op. cit. pag. 397

hem met lampzwaaiing te eeren". Het hier door „lampzwaaiing" weergegeven woord luidt in den tekst: *āṛṇjāna*. In de gedrukte teksten beteekent het woord: lustratio excercitus, doch volgens den Śabdakalpadrūma is de term ook gelijkwaardig met *ārātrika*, waarmee wordt aangeduid: „das zum Schwenken vor einem Idol dienende Licht oder Gefäß", en ook deze ceremonie zelf.¹⁾ Als de satradhāra zijn huisvrouw die opdracht heeft gegeven, doet zij, zooals hij bevolen heeft. Zij nadert al zingend, met zich brengend het als een maan-cirkel er uitziende „lampzwaaiingsvat" voorzien van de „maan-pit" (hoe men zich deze *caṇḍakavartī* te denken heeft, is niet duidelijk). De acteur zegt dan: „Besproeiend rondom met vreugdetranen, als waren 't lotus-bladeren, de lamp, o lieve, vertoont gij U nog meer eere bewijzend". Tot de toeschouwers zegt hij: „Daar heeft zich in zichtbare gestalte de Heer der hoogste zaligheid, om zijne getrouwen een gunst te bewijzen, vertoond, door mij hier vangebracht. Op mijn bevel is mijne huisvrouw genaderd met het „lampzwaaiingsvat". Ziet ook gij, mijne Heeren, ieder voor u zelf!" De toeschouwers stonden hier weer de verhalende traant!, de hol aan elkaar gebrachte handen voor zich houdend, met gebogen hoofde. De actrice verricht de manipulatie van het *āṛṇjāna*. De acteur beschrijft het: „In de als smaragd-spiegels schijnende rondten tusschen de diadeem-sieraden fonkelt door de stralen der „maanpit" de maan onder den schijn van 't lampje". De toeschouwers, een bloemenregen er op geworpen hebbend, buigen zich".

*Gelegenheid
waareoor het
dramat
bestemd is.*

Het stuk wordt dus, zooals dat ook met de moderne *gāṭrā*'s het geval is, des nachts opgevoerd en wel op vollemaansnacht van den herfst. Immers de tooneeldirekteur zegt dadelijk na 't voor-gebed: „Hé, deze nacht heeft de herfst-maan tot siernaad en daarin zoemen de roodvliegende bijenzwermen om de witte (des nachts bloeiende) lotussen". En in 't begin van het laatste bedrijf komt de herfstvollenaan, als twee denkbeeldige personen gesplitst, op, om Kṛṣṇa te herinneren aan zijne belofte den *rāsulāsyā* op den eerstvolgenden vollemaansdag in den herfst te houden. Volgens sommigen²⁾ heeft te Vṛndāvana, de plaats door Kṛṣṇa's jeugd-geschiedenis beroemd, de *rāsagātrā* plaats van af den 10^{den} tot op den dag van vollemaan in Sept.-Oet. Uit verschillende passages in ons stuk blijkt dus, dat het bestemd is, om te worden opgevoerd tijdens een *rāsagātrā*, d. w. z. het herfstfeest ter herdenking van Kṛṣṇa's mitgelaten rondedans met de Gopī's.

1) Petersb. Wb. s. v. *ārātrika*.

2) Wilson, *Essays and Lectures* vol. I, pag. 130.

Tec. inhouding. Alvorens den inhoud van ons tooneelstuk te schetsen, is het wellicht niet overbodig de voornaamste feiten van Kṛṣṇa's jeugd-geschiedenis kortelijk in herinnering te brengen. Den tyran van Mathurā, Koning Kāṁsa, was voorspeld, dat hij door het achtste kind zijner zuster Devakī, die met Vasudeva gehuwd was, zou gedood worden. Om hem aan de vervolging van zijn oom te onttrekken werd Kṛṣṇa in den nacht zijner geboorte door zijn vader naar de oeverzijde der Yamunā in veiligheid gebracht bij den herdersverft Nanda en diens echtgenoot Yasodā te Gokula, die hem, in de meening dat hij hun zoon was, opvoedden te samen met zijn ouderen halfbroeder Balaṁana, wiens moeder Rohiṇī was. Hier groeide Kṛṣṇa als herdersknaap op, doch reeds zeer spoedig bleek uit allerlei machtsvertoon van 't kleine knaapje, dat hij geen gewoon kind was. Zoo wist hij nog als zuigeling de door Kāṁsa afgezonden Patanā, die haar vergiftigde borst aan 't kind gaf, geheel te vernietigen. Toen hij eens boter gestolen had en door Yasodā stevig vastgebonden was (van daar zijn naam *dāmodara*), wist hij zich los te rukken en met zulk een geweld tusschen twee boomen, waarin ten gevolge van een vlok twee dienaren van Kuberā veranderd waren, door te gaan, dat deze van elkaar gerukt en nu van den vlok bevrijd werden. Een van de meest populaire heldendaden van Kṛṣṇa was zijn overwinning op de giftige slang Kālīya, die de Yamunā onveilig maakte. Al de herdersmeisjes en -vrouwen van Gokula, wier harten door des Herders fluitspel waren geroofd, waren als verzet op Kṛṣṇa, van wien zij 't niet konden dragen, gescheiden te zijn. Van alle herderinnetjes is evenwel Rādhā hem het meest dierbaar. In geen verhaal van Kṛṣṇa's jeugd ontbreekt de voor ons gevoel eenigszins aanstootelijke episode, hoe eens de herderinnen om te baden zich in de Yamunā te water begaven, hoe hij hare kleederen stal, daarmee in een hoogen boom klom en de kleederen niet wilde teruggeven, voordat ieder der meisjes uit 't water zou gekomen zijn en met opgeheven handen zich voor hem zou geplaatst hebben. — Dit zijn de hoofdfeiten die bij den toeschouwer, den lezer of den hoorder van het drama als bekend worden verondersteld.

Ik wil thans trachten een overzicht te geven van ons tooneelstuk, waarvan de hoofd-inhoud is de vereeniging van Kṛṣṇa met zijne geliefde Rādhā.¹⁾ De dramatis personae zijn:

Kṛṣṇa met zijne vrienden (vooral Subāhu, Makaranda, Madhu-maṅgala en Jayanta, die hier het komische element vertegenwoordigt).

¹⁾ "The soul's devotion to the Deity is pictured by the self-abandonment to Kṛṣṇa of his queen Rādhā". Grierson in Enc. of R. and E., VIII. 96, b.

Rādhā met hare vriendinnen (vooral Lalitā, Candīvali).

Balarāma, Kṛṣṇa's oudere broeder.

Nanda, pleegvader van Kṛṣṇa.

Yasodā, pleegmoeder van Kṛṣṇa.

Kṛnti, moeder van Rādhā.

Rohiṇī, moeder van Balarāma.

Pannamāsi, i. e. de onduubbelde gepersonificeerde volkomenmacht
sāndi, i. e. van den kerst.

Yoganīyā, de repersonificeerde Blusie door Kṛṣṇa's tooverkracht bewerkt.

De plaats der handeling is Gokula aan de Yamunā en omstreken.

*Voorgebed en
voorspel*

Het stuk opent op de gebruikelijke wijze met het uit twee strophen bestaande voorgebed, waarin de god Kṛṣṇa en zijne geliefde Rādhā worden aangeropen. De eerste strophe luidt:

„Hij, die getroffen is door de blikken der scharen van godenvrouwen¹⁾, die door de klanken zijner fluit verrukt en verwaasd waren; hij, wiens aanblik ondragelijk was voor den draak (Kāliya), wiens oog wreedaardig was als de jonge zonn: hij, die aan de armen bespoeld werd door het water losgelaten door den olifant Kuvalayāpida²⁾; hij, die door het verslaan van Kamsa de schare der onsterfelijken verblijdde, die Mukunda genaamde (God) moge U beschermen.”

De tweede strophe luidt:

„Van haren in de grotwoning in voorgewenden slaap neerliggenden echtgenoot kuste Rādhā, hoog van trots³⁾, de lip, toen zij van aangezicht tot aangezicht tegenover Mādhava's liefelijkheid stond, ziende dat op zijn gehaat de pupil van zijn lotus-oog door een glimlach lieftelijk bewogen werd. Zij, wier blik uit schaamte nederwaarts gericht werd, geve U thans overvloed van zegeningen.”

Daarna houdt de tooneeldirecteur het reeds boven kortelijk medegedeelde gesprek met de zangers en met zijne huisvrouw, waarin hij het stuk aankondigt, dat ten tooneele zal worden gevoerd, van den uit Gujarāt geboortigen Rāmakṛṣṇa. Het bezwaar der actrice tegen een Gujarātī, daar de bewoners van dat land als hardvochtig (*nīhsareha*) bekend staan, weerlegt de tooneeldirecteur door er haar verwijtend op te wijzen, dat toch niet de afstamming, de familie,

¹⁾ *amarsaccha*, blijkbaar zijn de Gope's bedoeld, die immers oorspronkelijk hemelsche nymphen *apsarasen* waren, vgl. Viṣṇu-purāṇa V. 38.

²⁾ Vgl. Bhāg. pur. X. 43. 15: *matuhana dāpina n'syāt dandapāṇāḥ samavṛsat anantapustakasya 'śrīmadatubudbhar ācūtah* ||

³⁾ ? *amamāta*.

hier den doorslag geeft, maar dat de omgeving, waarin iemand geplaatst wordt, zijn waarde bepaalt.

„De lotus, die toch mit het slijk is opgegroeid, neemt Lakṣmī met vreugde tot haar zitplaats: door schoone jonkvrouwen met oogen fraai als de lotus, wordt zij (als sieraad) achter 't oor gestoken, en zelfs, o wonder, met hare van genot trillende heldere stralen omvat haar zonder bedenking de zon, nadat zij den hoogen berg der duisternis (de kim) heeft verlaten.”

En deze Rāmakṛpā, zoo vervolgt hij, wiens zachtgestemd harte door den stroom van mijnering van alle zonden gelouterd is, zal zeker niet ongevallig zijn aan den Herder, den Heere, die in tastbare gestalte zich geopenbaard heeft tot het scheppen des heelals: den God, wiens gekaat, schoon als de marmercirkel, gehuldigd wordt door de liefelijk klinkende vallarīya-melodieën aan den Yamunā-oever; den God, die door zijn bewegelijke heldere lotus-oogen in verrukking brengt het als een buigzame liane slanke lichaam der Herderinnen: den God, die bij 't getingel zijner bij iederen voetstap klinkende enkel-belletjes zich de bijen-zwermen vergezelschap, en die door zijn door zachte Malaya-koeltjes bewogene, zijne wangen sierende haarlokken de macht van Amor te niet doet.”

Immers:

„De heetstralende zon wordt tot koelte, de breele oceaen wordt tot een beekje, de arme tot een verwant, Indra's bliksem wordt tot een bloem, de bedelaar wordt een rijke, het hoogste oord van den discus-diager (Viṣṇu) wordt tot een open deur (d. w. z. voor elkeen toegankelijk), ja zelfs de kringloop der weergeboorten wordt tot het hoogste oord (van Viṣṇu), wanneer de Heere, de echtgenoot van Lakṣmī, genadig gestemd is.”

Wanneer dan de God Kṛpā door den tooneeldirecteur in een drietal verzen is opgeroepen, waarvan er een luidt:

„O gij, die gesierd zijt met snoeren van fraaie lotussen, gij, wiens lichaam schittert door stukjes salfier-edelsteen, doe toch mijne oogen het doel van hun bestaan bereiken, gij, rietluitgesierde, in 't struikgewas U vermakende (Kṛpā)!”

hoort men achter het scherm een stem, blijkbaar die van Kṛpā, die roept „Doe de kalveren omkeeren en drijf ze hierheen.” Als een ander, eveneens achter het scherm gevraagd heeft: „Waarom moeten ze tot terugkeeren gebracht worden, de kalveren, die nu elkanders spoor volgen?” antwoordt achter het scherm een stem, blijkbaar weer die van Kṛpā: „Toen ik heden van 't bed opgestaan mij opmaakte om de kalveren te gaan hoeden, ben ik door iemand, ik weet niet wie, met van innige gehechtheid getuigende woorden

aangeropen: tot hem moet ik gaan, om de hem gedane belofte gestand te doen." Blijkbaar heeft dus de God den roep van zijn trouwen vereeder, den satradhāra, gehoord en geeft er gevolg aan. Dan zegt de acteur tot zijn huisvrouw: „Lieve, mij dunkt, dat daar de zoon van Nanda nadert, die de kleedij van een herder aangenomen heeft." Als zij hem vraagt, waaruit hij dat opmaakt, geeft hij o. a. dit antwoord:

„Allerwege hoort men de tonen der fluit en luide klinken de bellen: daar verneemt men ook 't getrappel der kalfjes en in 't bizonder hun geloei en 't gehuid veroorzaakt door het zwaaien der sterke armen van de herdersschare. Thans waait een wind, die medevoert den geur der jasmijnen in 't gevlochten hoedhaar des overwinnaars van Mura."

Dan treedt de Herder met zijne vrienden op, de kalveren voor zich uit drijvend. In fraaie verzen schildert hem de tooneeldirekteur:

„Daar nadert hij liefelijk en door de maan benijdt is zijn diadeem, door de bijen omzwervend is zijn kruin, over zijne wangkringen beweegt zich de kraan, zacht-liefelijk klinkt zijn fluit."

„Laat deze serie van onafgebroken glimlachjes van Madhu's overwinnaar nye oogen verfrisschen, gelijk de uit de maan uitgescheiden nektarstroom allerwege de (door de zonnehitte verwelkte lotusbloemen."

Hierbij sluit zich aan de te voren reeds vermelde „lampschijnselhuldiging" van den God en onmiddellijk daarna wordt achter het scherm een stem vernomen, roepend:

„O gij slechtaard, booswicht, verworpeling van een tooneelspeler, waar hebt gij den met woudbloemen bekrante heen gevoerd, die nog niet zijn ochtendmaal genuttigd heeft?"

Als de tooneeldirekteur uit die woorden heeft opgemaakt, dat de een of andere herdersknaap op hem vertoorn is, treedt de herder Lambālaka op, met opgeheven stok, met hangenden gewaad-zoom, pauwstaartvederen dragend, en herhalend de woorden: „O gij slechtaard enz."

De tooneeldirekteur achter zich ziend: „Ach,

„Bezwaarlijk aan te blikken door zijne van toorn roode oogen, door zijn bewegende wenkbrauwen den aanblik opleverend van een slang, door zijne stokslagen van-een scheidend de voegen der aarde, wie is 't, lieve, die daar nadert als een tweede god des doods?"

„Daarom is 't maar het best, dat wij van hier heen gaan, na ons voor den Heere gebogen te hebben: „Heer, ik buig mij voor U neder; ik ga heen, en zal wel niet kunnen terugkeeren uit vrees voor de stokslagen des herders."

Tooneeldirekteur en actrice af; hier eindigt blijkbaar het voorspel en vangt HET EERSTE BEDRIJF aan.

Eerste bedrijf. Kṛṣṇa vraagt den herder: „Gij ongemanierde herderszoon, wat heeft die acteur u gedaan, dat gij hem verjaagd hebt door 't dreigen met uw stok?” Doch de herder antwoordt, dat die acteur zelf zich niet behoorlijk heeft weten te gedragen door Kṛṣṇa ten ontijde te roepen: „Ieder pleegt maar in spot of waan den naam Kṛṣṇa te noemen, en dan komt Kṛṣṇa onverwijld aan.”

„Uw vader,” zoo gaat hij voort, „van alle herders het hoofd-diadeem, is befaamd om zijn goedheid op aarde: uw moeder, voorwaar, de wenschliane van Mukunda, heeft U aan (uw vader) die zoo vurig (naar U) verlangde, geschonken. Dat gij, als men maar tot U roept: „o Kṛṣṇa,” als een begeerige komt aangelopen om aecht te geven, dat is, o Mādhava, U niet gepast: het is een schandvlek voor fatsoenlijke lieden.”

En ook:

„Dat gij in uwe kindsheid een kleine hoeveelheid boter uit 't huis uwer moeder gestolen hebt, dat gij met de schoone herdersmeisjes in 't ronde gedaast en gescherft hebt, dat is heden niet meer gepast, nu gij de gast zijt van der vrouwen lotus-oogen. Wie zal, denkend aan die lichtvaardigheid van U, nog zijne dochter U (ten huwelijk) geven?”

Maar Kṛṣṇa antwoordt, dat het nu eenmaal, al lastert men hem, omdat hij van den een naar den ander gaat, zijn aard is.

„De bij humers, alhoewel dronken door 't proeven van het vocht gepuurd uit de aan den Yamunā-oever groeiende lotus, zoo die wederom door de zoekers van zoeten geur ¹⁾ geroepen wordt om met den mango-boom samen te zijn, en dan door de kwikstaarten voor „begeerig” wordt nitgemaakt, verlaat die bij uit vrees den weg zijner natuu?”

„Laten er al sommigen zijn, die, in hunne observaties opgaand, mij hunne dochter weigeren, ik zelf roep ze in den herfstijdt door de rietfluit tot mij”.

„Dat mag zoo zijn”, antwoordt de herder, „maar wat komt er dan van een huwelijk? Als 't zoo met de zaak geseld is, dan past U ook geen ruwheid”. „En wanneer heb ik mij daaraan dan schuldig gemaakt, o schelm?” vraagt Kṛṣṇa. Nu vertelt de herdersknaap:

„Uw moeder had toch voor uw ochtenmaal een schotel overheerlijke rijstebrij gereedgezet, doch gij hebt die niet genuttigd en de lotusoogige Yaśodā heeft die met haar tranestroom als 't ware

¹⁾ *saṅgandhasaccharāḥ*.

begoten". Toen Rohiṇī haar vroeg, waarom ze weende, antwoordde zij, dat haar zoon, om de eene of andere reden boos, zonder gegeten te hebben met de andere herdersknapen er op uitgegaan was. Maar wat de aanleiding tot dat in toorn heengaan van Kṛṣṇa is geweest, wil de herdersknaap, uit vrees dat de anderen hem zullen aflossen, eerst niet zeggen. Als Kṛṣṇa aandringt, vertelt hij, dat Yaśodā aan Rohiṇī verhaald heeft, dat het een of andere herderinnetje bij haar was gekomen om den karnistok te halen, en dat Kṛṣṇa toen in hare, Yaśodā's, tegenwoordigheid, gezegd had: „die daar draagt op haar borst een kussen", dat zij, om dat meisje, dat hierover beschaamd was, gerust te stellen, gedreigd had hem een klap te zullen geven en hem gezegd had: „Ik zal nu maar niet in herinnering brengen wat vergeten is, maar, mij dunkt, gij wilt zeker weer *dāmodara* worden (waarmede Yaśodā coelt op 't stoute stukje in zijn eerste kindsheid door Kṛṣṇa uitgelaald, toen hij vastgebonden werd, omdat hij de boter gestolen had). En zoo had Yaśodā verder tot Rohiṇī gezegd: „die woorden voer gemeend houdend is hij zonder te hebben gegeten met de kalveren er op uitgegaan". Als Kṛṣṇa toegeeft, dat dit de toedracht der zaak is, schildert de herdersknaap den treurigen toestand van zijn ouderlijk huis en dorp, nu het Kṛṣṇa's aanblik derft:

„Als het woud zonder lente, als de nacht zonder de stralen der maan, als de geest zonder onderscheidingsvermogen, zoo is de nederzetting van Gokula zonder U".

En ook:

„In de omgeving van Nanda's nederzetting, die thans beroofd is van de schittering nwer gelaatsliefelijkheid, zwerft de herderinnen-schare rond als een bijenzwerm over een lotus, die knop gezet heeft".

en nu is Kṛṣṇa heengegaan zonder zijne pleegouders raarwel te zeggen, zonder zijn broeder Rāma te antwoorden, toen deze vroeg waar hij heen ging, ja zelfs zijne geliefde pratende Śrikā-vogel en zijne zoo dierbare rietfluit heeft hij vergeten! ¹⁾

Doch Kṛṣṇa antwoordt, dat noch Brahmā, noch Śiva noch Śrī hem dierbaarder zijn dan zijn getrouwe aanhanger (hij had immers den roep van den sāradhāra vernomen en daaraan niet kunnen weerstaan). Als hij nu order gegeven heeft, dat de herdersknaap snel naar de herdersnederzetting moet gaan om zijne moeder gerust te stellen en de benoodigdheden voor het maal te halen, deelt de

¹⁾ Dit laatste klopt niet met de verdere voorstelling. Kṛṣṇa heeft zijn rauf blijkbaar niet vergeten.

herdersknaap hem mede, dat een van de andere jonge herders, Jayanta, van Yaśodā de opdracht heeft ontvangen, de benodigdheden voor 't maal aan Kṛṣṇa te brengen, en dat hij zeker wel aanstonds zal verschijnen. Er wordt dan nu ook achter het scherm een stem gehoord, blijkbaar die van Jayanta, die in ons tooneelstuk ongeveer de rol van den Vidūṣaka, den komischen persoon, vervult. Hij zegt, blijkbaar zwaar overdrijvend de moeite, die hij heeft gehad om het hem toevertrouwde ter bestemder plaatse te brengen:

„O Fatam, hulde zij U, waardoor de wereld bestuurd wordt. Waar is (ooit, zooals thans door mij) op stroo geslapen en rondgedoold in de wildernis! O Schepper, wanneer 't Uw toedoen is, dat ik in dezen toestand geraakt ben, dan zal ik door een slag met mijn bamboe-stok U tot kniebuiging brengen!”

Allen luisteren nu opmerkzaam en hooren dan Jayanta weer zeggen, dat hij overal heeft rondgedoold, maar dat zijn moeite vergeefs is, daar hij Kṛṣṇa niet heeft gevonden:

„Mijn heup verdraagt het staan niet (meer); mijn ooren zijn doof geworden door al de scherpe kreten: mijn voeten trillen onder mij, zelfs mijn overkleed is weggenomen, en mijn lijf is stijf als een stok geworden: al dwalend en dwalend ben ik in de diepe bergdalen in slaap gevallen, terwijl mijn lichaam tot een trog geworden is, daar ik immers op mijn hoofd den trog met rijstebrij moet torschen”.

„Mogen die herdersknapen, die slavinnenzonen naar 't niteinde der aarde gaan! Doch mij is een fortuinatje te beurt gevallen: ik zal die smakelijke gerechten nuttigen”.

„Waar is die pot met dikke melk? Ze verkwikt mijn renkorgaan. Stellig zal ik ze opdrinken met behulp van blad-schotels, dan gaan slapen en daarop naar Kṛṣṇa gaan.”

Als de anderen dat hooren, zijn ze zeer ontrust, en Kṛṣṇa gelast een zijner vrienden in een boom te klimmen en naar Jayanta uit te zien. Eindelijk treedt hij op, de benodigdheden voor 't maal op zijn hoofd dragend, met linkenden voet en op zijn stok leunend. Zijn optreden wordt zóó geschilderd:

„Daar naderde Jayanta: zijn gezicht was besmeerd met de druppels zure melk, die door zijn voet-stappen neerdruppelden: door zijn hijgen en blazen was hij een verschrikking voor alle goede liën: zijn blik was onvast, zijn hoofdbedekking scheefgezakt, op zijn schouder torschte hij den voorraad groente-kooksel en op zijn hoofd den bak met rijstebrij, waggelend als een echt olifantskalf.”

Nu vertelt Jayanta, dat Yaśodā hem opgedragen heeft, dat voedsel

aan Kṛṣṇa te bezorgen en dat toen ook de moeders der andere herdersknappen voor ieder harer zonen hem wat meegegeven hebben.

Hij verklaart plechtig er niet van gesnoept te hebben en legt den nadruk op de moeite, die hij zich getroost heeft:

„Waar is (ooit, zooals nu door mij) zoo in een hutje overnacht, waar is (ooit zoo) over doornen geloopt in de dichte wildernis, waar is men (ooit) zoo nitgeput geraakt door windstooten en dichte nevels? Mijn leden beven, gebroken zijn mijn tanden door 't van koude rillen, en hier is in mijn jonge jaren, o Heer, op mijn lijf de ouderdom gekomen tengevolge van mijn medelijden voor U”.

Daarop volgt eene altereatie tusschen Jayanta en de anderen, waar Jayanta beweert, dat hem een aandeel in de lekkernijen toekomt. De tekst is hier evenwel onduidelijk, ook doordat hij, zooals de metriek bewijst, corrupt is overgeleverd. Eindelijk zet hij het medegebrachte voor Kṛṣṇa neer, opsommend al de lekkernijen in ware brabbeltaal, de benamingen der fijne gerechten verhaspelend, wat hij daaraan toeschrijft, dat hij door de koude, de vermoeienis, den honger en den dorst, die hij heeft mitgestaan, slechts een serie van onklare klanken kan voortbrengen. Als evenwel aan de verschillende herdersknappen het voor hen bestemde wordt terhandgesteld, blijkt het, dat Jayanta alles heeft opgegeten en oneetbare dingen er voor in de plaats gegeven heeft. Maar Jayanta zegt, dat ze hem valschehijk beschuldigen:

„Zooals 't door hunne moeders mij is terhandgesteld in doeken gewikkeld, zoo heb ik alles hier gebracht, o Hari! Maar wat kunnen wij voor die arme herders doen? Blijkbaar is die verandering hunner eetwaren 't gevolg van handelingen door hen in een vorig bestaan gepleegd, juist zooals Sudyumna in een vrouw is veranderd geworden om diezelfde reden”.

Als Kṛṣṇa tot zijn vrengde bemerkt, dat het voor hem bestemde ongerept is gebleven, maakt hij zijn vrienden in vele fraaie verzen er opmerkzaam op, dat de nacht ten einde is geloopt; hij stelt hun dus voor de kalfjes hier te laten grazen, zich ergens in de buurt in 't struikgewas op een strooisel van jonge loten neer te vlijen en den door Jayanta gebrachten voorraad aan zijn bestemming te doen beantwoorden. Als allen verklaren 't hiermede eens te zijn, doen ze eenige schreden en zeggen: „Hier is de oever der Yamunā,

„Daar vóór U noodigen de vogels, die zich op de toppen der liefelijke met bloeiende lianen omstrengelde kadamba-boomen gezet hebben, U nit, U neer te vlijen in den hun toekomenden hof. Zoo immers is de aard der grooten (om zoo gastvrij te zijn).”

Wanneer ze nu allen neergezeten zijn, wordt er een stem ge-

hoord, die den Herder roept: het schijnt Kṛṣṇa's lieve vriend Subāhu te wezen. Zij hooren hem zeggen:

„Allerwege heb ik rondgedoold door den lusthof om uwentwille, o zoon van Nanda. Waar zijt gij thans, o heerlijke, gij, die aan mijn (door scheiding) bedrukt harte welkom zijt als de maan aan de 'snachts zich openende lotus?“

Ook wordt nog een andere stem vernomen, die men herkent als die van Kṛṣṇa's lievelingsvogel, zekere sārīkā, die als een mensch kan spreken zelfs wat haar niet geleerd is, en die in ons stuk een dergelijke rol vervult als in de Ratnāvalī. Het is blijkbaar de sārīkā, die men hoort zeggen:

„Schreiend herhaaldelijk: „mijn lieveling, mijn lieveling“, onrustig heen en weer loopend, is zijne moeder door 't van hem gescheiden zijn bniten zich zelve gekomen. Zal ik 't hem vertellen?“

Nu geeft een der vrienden aan Kṛṣṇa den raad op zijn fluit te spelen, dan zal de nog altijd zoekende Subāhu den weg tot hem kunnen vinden. Dien raad volgt Kṛṣṇa op, een fraai vers schildert de verrukking, waarin zelfs dieren en boomen door die muziek geraken.

„De bijen, vermoed, houden op met het zoete honig-vocht nit de lotus, waarop ze neergestreken zijn, ze puren; der boomen twijgen-menigte houdt op zich te wiegelen; de vogels staken hun gezang; de kalfjes houden op met gras knabbelen, en de zwartgespikkelde (antilopen) met hunne wijfjes gaan langzaam, langzaam voort, terwijl hun geest geroofd is door de fluitklanken.“

Door de muziek geleid treedt nu Subāhu op: in zijne hand houdt hij de sārīkā, zijn oogen zijn vol tranen en in zijn gordel draagt hij een door Nanda hem voor Kṛṣṇa medegegeven sieraad. Ook zijn optreden wordt in gebonden taal geschilderd:

„Op 't hoofd het maanversiersel dragend, over zijn gelaat heen en weer bewegend de donkere haarlokken, sterk van schouders, de kooi met de sārīkā van groote schoonheid aan 't uiteinde zijner als een lotus zoo welgevormde hand dragend, door den nektar zijns lichten glimlachs de goeden als 't ware overgietend, in geel gewaad gekleed(?), blank van leden, treedt nader de vriend des Heeren, die in hooge mate genot geeft: Subāhu.“

Subāhu is evenwel blijkbaar nog door het kreupelhout van Kṛṣṇa en de anderen gescheiden, doch uit de gedragingen van pauwen, antilopen en bijen, die hij weer in verzen schildert, maakt hij op, dat de muziek nit Kṛṣṇa's fluit afkomstig is. Intusschen ontmoet hij een der herders, Makaranda, die zich van de anderen afgezonderd heeft om bladeren in te zamelen, die immers bij wijze van schotels

moeten dienen voor den maaltijd van Kṛṣṇa en de zijnen. Eindelijk ontdekt Subāhu het sierraad der Herders te midden der herderssehare en vol verrukking omarmen de twee hereenigde vrienden elkander. Nu vraagt Kṛṣṇa hem of alles wèl is in de herdersnederzetting. Doch de ander vraagt, hoe er vreugd zou kunnen zijn in eene fraaie woning, waar bij donkeren nacht een lamp wordt aangestoken en deze door een windstoot wordt omvergeworpen. Als Kṛṣṇa tegenwerpt, dat zijn broeder Balarāma en de anderen er toch nog zijn, geeft Subāhu ten antwoord:

„Hoogheid, sterren komen bij honderden in den nacht op, maar ontsluit zich de bij nacht bloeiende lotus over dag onder den invloed der duizenden (zonne-)stralen?“ (Immers neen, het is de maan, die dit bewerkt; Kṛṣṇa wordt hier, zooals vaak elders, met de maan vergeleken).

Dan schildert op Subāhu's verzoek de pratende sārīkā den toestand van Kṛṣṇa's moeder:

„Nu eens begeeft uwe moeder zich in den stal, dan weer naar buiten; nu eens is zij binnenshuis in gedrukte stemming, dan weer doet zij niets dan om U roepen; dan weer zit zij als slapend neer op hare zitplaats, den aardbodem aanrakend. Van Hari gescheiden komt zij in hare droefheid er niet toe iets te ondernemen.“

Op Kṛṣṇa's vraag, wie het is die daar gesproken heeft, zegt zijn vriend: „Merkt gij 't niet? Het is de tot uw vermaak U door uw oom geschonken liefelijk pratende sārīkā. Zoodra als uwe moeder ontwaakt was, riep zij mij tot zich en zeide: „Beste Subāhu, Kṛṣṇa is gegaan en heeft de sārīkā vergeten, die hem, evenals zijn fluit, dierbaarder is dan 't leven: daarom breng hem die snel.“ Kṛṣṇa zegt geroerd: „Ach, dat is mijn liefelijk pratende sārīkā!“ Hij neemt ze in de hand en liefkoost ze:

„Ach, lieve vogel, wiens lichaamsglans schitterend is als de blauwe lotus, gij, die anders zoo knap zijt met uw bandhuka-rooden snavel, waarom bewaart gij nu voor mij het stilzwijgen? Vol verlangen naar 't drinken des nektars uwer nit uw mond voortkomende liefelijke welsprekende woorden, heb ik U toch niet in den steek gelaten na in den nacht te zijn ingeslapen?“

De vogel antwoordt, dat hij niet in staat is behoorlijk te spreken, omdat de meesteres der herdersnederzetting zoo door droefheid gekweld is. Op Kṛṣṇa's vraag te mogen vernemen, wat dan zijne moeder gezegd heeft, verhaalt nu de sārīkā, hoe op 't klagen van Yaśodā de herderinnen (d. w. z. de moeders der uitgetrokken knapen) tot haar waren gekomen om de reden van haar verdriet te vernemen; hoe Yaśodā zich beklagd had over Kṛṣṇa's plotseling heen-

gaan zonder zijn maal te hebben genuttigd. Dan was ook Nanda daarbij gekomen, en, de ongewone stilte bemerkend, daar noch de stemmen der vrienden van Kṛṣṇa, noch zijn gezang en fluitspel te hooren waren, had hij aan Yaśodā gevraagd, wat er aan de hand was. En de treurende moeder.

„wier oogen schoon als lotusbloemen met tranen gevuld waren, wier lippen, gelijk jonge loten door hevigen windstoot, door hare zuchten als verwelkt waren, wier nit boombast vervaardigd overkleed afgevallen was, sprak met oogen van liefde gevuld en met stokkende stem voor haren gemaal staande: „nadat wij beiden door boete-oefening op velerlei wijze Hari, den Heer van 't Vaikunṭha-hemelverblijf, genadig gestemd hadden, hebben wij op hoogen leeftijd een (zoon) erlangd, die om zijne goede hoedanigheden allerwege geliefd is. Die is vóór zonsopgang, zonder zijn maaltijd gebruikt te hebben, heengetrokken naar het Vṛndā-woud, dat met puntig darbha-gras bewassen, door wolven gevaarlijk, van slangen door-sist is.”

Maar niettegenstaande hare in rijmende verzen vervatte waarschuwingen was hij toch met zijn vrienden heengegaan en nu waren op haar gejaumuer de herderinnen aangekomen. Toen had ook Nanda de gevaren en ontberingen geschilderd, waaraan de herdersknapen blootstonden, en Yaśodā, na Kṛṣṇa's beveiliging van den god Govardhana en de godin Yamunā te hebben afgesmeekt, had aan Nanda medegedeeld, dat zij Jayanta met voedsel naar haar zoon had afgezonden, „en”, zoo gaat zij voort, „daar gaat ook Subāhu (er heen), die de vergeten kooi met de sārīkā bij zich heeft.” Nu had Nanda Subāhu verzocht nog een oogenblik te wachten, en dan ook voor Kṛṣṇa mede te nemen het uit guñjā's vervaardigde sieraad. Tot zoover spreekt de vogel, en nu neemt Subāhu het woord, om, aan het door de sārīkā gezegde aanknoopend, te zeggen: „en hier, Kṛṣṇa, heb ik dat sieraad gebracht.” Kṛṣṇa verklaart hoogelijk er mede ingenomen te zijn:

„Het mij aan 't hart liggende Borstjuweel, terwille waarvan ik, na den Vaikunṭha(-hemel) te hebben verlaten, te Gokula geboren ben ¹⁾, stel ik in mijne gedachten niet gelijk met ook maar één zestiende gedeelte van het guñjā-sieraad”.

Na een komisch intermezzo, waarbij Jayanta beweert, dat Nanda heel wat anders gezegd zou hebben, en gedreigd zou hebben zijn zoon met stevige lianen-snoeren te zullen binden en naar huis te

¹⁾ Deze verklaring van Kṛṣṇa is zeer bevreemdend: aanknoopingspunten in de bestaande literatuur kan ik niet vinden.

brengen, neemt Kṛṣṇa het door Subāhu medegebrachte sieraad met eerbiedigheid aan.

Maar volgens Subāhu's mededeeling heeft Kṛṣṇa's oude vader Nanda ook nog niting gegeven aan zijne bezorgdheid, en hem door zijn vriend laten verzoeken toch niet zoo ver van huis te gaan, waarop Subāhu Nanda gerustgesteld had, door hem aan Kṛṣṇa's bovenmenselijke daden te herinneren:

„Hij, die na Pūtana's giftige borst te hebben leeggedronken, na door den wervelwind te zijn meegevoerd, toch niet den dood vond; hij, die op de slang Kālīnāga den dans uitvoerde: die verzwolg het vuur van 't brandend woud; hij, die door zijn moeder vastgesnoerd verlossing bracht den twee gebonden boomen; hij, die van d'Asura's den trots gefnuikt heeft: hij, die zijne moeder in zijn oog 't heelal aanwezig toonde vereenigd en gescheiden: hij, die inzichtbare gestalte de wortel is van Lakṣmī's zaligheid: hij, de eeuwige kiem van alles wat op de aarde groeit; uit vrees voor wien de wind waait, hoe zou dien van eenig vreesaanjagend wezen gevaar dreigen?“ ¹⁾

Nu beveelt Kṛṣṇa uit te zien, waar vriend Makaranda toch blijft, die immers er op uitgegaan was om bladeren te halen, die als schotels bij het maal moeten dienen. Als hij eindelijk gekomen is, en allen de bladschotels van hem in ontvangst hebben genomen, vraagt Kṛṣṇa, waar Makaranda toch zoo lang heeft getoefd. Deze vertelt de reden van zijn oponthoud: hij heeft namelijk een herdersknaap, afkomstig uit het land van Viśabhānu (dit is Rādhā's vader) ontmoet, die hem heeft meegedeeld, dat op dezen zelfden dag door dien herdersvorst Viśabhānu een offerfeest is ondernomen ter eere van de godin Vṛndā (*vṛndādevī*). Deze herdersvorst heeft, juist zooals Kṛṣṇa's vader, op vergevorderden leeftijd, ten gevolge van de vereering van Hari, een kind, en wel eene dochter, gekregen, schoon en rank als eene liane, de vreugd van zijn levenswinter. Die schoone maagd wordt evenwel zwaar geplaagd door de hevige kwellingen van een boos lot, en nu heeft haar vader dat offerfeest ondernomen om haar welvaren te herkrijgen;

¹⁾ De hier vermelde door Kṛṣṇa als knaap verrichte wonderdaden zijn alle uit de overlevering bekend. Voor Putana, Kalmaga (= Kālīya) en de twee boomen de yamalarjuna's vgl. het boven in de inleiding, pag. 10 gezegde. De wervelwind is de rakṣasa Tīṇāvarta; het verzwolgen vuur: Dāvāgnī of Dāvānala; terwijl in ons tooneelstuk Kṛṣṇa het heelal in zijn oog te aanschouwen geeft (zoo deze passage althans door mij terecht gecombineerd is), geldt in de Purāṇa's de voorstelling, dat Yaśodā het heelal in zijn mond ziet. Waarop de woorden: „uit vrees voor wien de wind waait“ doelen, is mij niet bekend. — Uit het hierboven in vertaling gegeven fraaie śalinī-vers heb ik slechts den Vocat. *amalatama* verwaarloosd.

„Alle jonkvrouwen der herdersnederzetting moeten, dragend hare feestkleedij en op 't hoofd meevoerend een schotel met zure melk gevuld, aan Rādhā voorafgaan om de verhevene godin Vṛndā genadig te stemmen. En na hare offergave te hebben aangeboden moeten ze met blij gelaat naar hare woningen terugkeeren.”

Zoo zullen dan de herderinnetjes, door Rādhā vergezelschapt, langs den weg komen, waar Kṛṣṇa en de zijnen zich thans bevinden. Makaranda stelt nu voor, dat ook zij de godin zullen gaan huldigen. „Zoo zij het”, antwoordt Kṛṣṇa, „doch laat eens worden uitgezien, op hoe grooten afstand zij zijn.” Maar Jayanta, die aan niets denkt dan aan lekker eten, kan zich niet dat plan volstrekt niet vereenigen! Ten slotte wordt goedgevonden, dat men eerst het maal zal gebruiken. Zoo gebeurt het, en, naar 't schijnt, deelt Kṛṣṇa aan allen mede van de hem toegezonden lekkernijen. Alleen Jayanta blijkt onverzadigbaar te wezen:

„Wanneer de berg tot oetwaar werd, en 't stof hier werd tot suiker, als de rivier in plaats van water melk bevatte en al de blaren koeken werden, eerst dan zou ik, o Mādhava, heerlijk verzadigd kunnen worden.”

Al de anderen schilderen in gloeiende taal de heerlijkheid der fijne gerechten. En terwijl Kṛṣṇa met de zijnen daar zoo feest viert, wordt in de lucht een stem vernomen, die zegt:

„De hand op den mond drukkend lacht luid de uit de lotus ontstane (god Brahmā); schuddend zijn diadeemkrans wijst Śaṁbhva (d. i. Śiva), na de godin (Pārvatī) opmerkzaam te hebben gemaakt, met zijn sierlijken wijsvinger op den overwinnaar van Mura: herhaaldelijk raakt de beheerscher der goden (Indra) zijn voorhoofd aan; Lakṣmī, gewaarwordend den met de herdersknappen zich te goed doenden(?) (Kṛṣṇa), schaamt zich, en de sehare der kinderen des Scheppers (d. w. z. alle Deva's) storten vrengdetranen.”

Nu beveelt Kṛṣṇa een der vrienden eens in een boom te klimmen en nit te zien of de herderinnetjes al naderen. Deze doet dat, en bericht:

„Daar komen ze aan, gelijk van leeftijd, op haar hoofd dragend den pot met zure melk, gelijk de manestralen helder (van gelaatskleur), gesierd met van blauwe lotussen vervaardigde vlekkelooze oorsieraden; met het gebabbel harer tongen vullen zij al de hemelstroken.”

„Maar,” zegt hij verder, „als zij ons gewaarworden, zullen ze uit vrees niet naderen. Laten wij ons dus achter de lianen verbergen.” Zoo geschiedt en de herders verdwijnen. —

Tweede Bedrijf. HET TWEEDE BEDRIJF opent met het optreden der herdersmeisjes, die Rādhā in haar midden hebben, welker liefvalligheid in fraaie verzen wordt geschilderd. De liefelijkheid van dit natuurlijke lianen-prieel, dat als 't ware aan Rādhā eene gastvrijheidsbegroeting brengt, lokt de vermoeide meisjes uit hier een oogenblik te rusten, hoewel ze aan de gebruikte bladeren en de bloemen bemerken, dat hier vroeger al anderen geweest zijn. Als Kṛṣṇa, achter de lianen verborgen, Rādhā ziet, zegt hij tot zijn vertrouwden vriend Madhumangala: „Die daar te midden der herderinnenschare is dezelfde!” „Op wie doelt gij, vriend?” vraagt Madhumangala. Nu vertelt Kṛṣṇa, hoe hij al vroeger eens diezelfde jonkvrouw alleen ontmoet heeft, toen zij bloemen plukkend door een bijen-zwerm was verschrikt en in een slingerplant was verward geraakt, maar door hem op den weg naar hare woning teruggebracht was. Rādhā heeft intusschen voetsporen bemerkt:

„Aan wien, Lalitā, behoort dit voetspoor, aan wien, die haastiglijk voortschreed naar 't prieel der gebogen tamāla's? Waarom zien wij hem niet voor ons?”

Als hare vriendin het vermoeden uit, dat zich iemand daar binnen zou kunnen verborgen houden, zegt Rādhā tot haar:

„Ga langzaam, langzaam in 't prieel binnen, o schoone, vasthoudend uw gordelsnoer, zoodat de klank er van niet verre gehoord worde, en overal heen 't oog richtend (om te ontdekken), wie de schelm is, die spiedend zich in de lianen verbergt.”

Rādhā intusschen heeft al een voorgevoel en vermoeden, van wien de voetsporen afkomstig zijn:

„Is dit niet de rij der voetstappen van dengene, die in het prieel mijn hart geroofd heeft? Die met wondbloemen getooide, voorzeker, heeft, mij bevrijdend uit der verzamelde bijen-zwermen dichtheid, mij geheel als een geschrikte hinde gestemd. Als 't niet zoo ware, wiens voetspoor zou dan mijn geest zóó verontrusten? Het is toch immers niet de glans der zon, die 't cakora-wijfje (d.w.z. de vogel, die slechts van de stralen der maan zich heet te voeden) in verrukking brengt!”

Na een poos komt Lalitā van haren onderzoekingstocht terug en vermeldt (de passage is hier zoo goed als onleesbaar), dat ze een herdersknaap met zijn vriend in de lianen gezien heeft, en dat ze de kalveren weiden, „doch de herdersknaap, van achter de rankenmenigte telkens en telkens zijn met liefde gevuld oog vestigend op U, lijkt wel zich te baden in den oceaen uwer volmaakte liefvalligheid.”

Rādhā is beschaamd:

„Haar bewegelijke lotus-oogen bedekt zij rondom met haar gewaad, als een visschenpaar in een net, als een kwikstaartenpaar in een kooi (gevangen)”, en zij zegt, dat ze niet op deze eenzame plaats kunnen blijven, waar geen wandelaar voorbijkomt en een onbekende haar bespiedt. Als Rādhā uit het antwoord, dat Lalitā hierop geeft, opmaakt, dat deze heimelijk met Kṛṣṇa gesproken heeft, houdt zij zich voor hare andere vriendinnen, die niet mogen weten van hare vroegere ontmoeting, als beangst, want ze herinneren zich allen nog wel, hoe Kṛṣṇa in zijn jongensjaren berucht geweest is door 't stelen van de melk en boter. Dat zal hij zeker nu wéér doen, en dan is het gedaan met de vereering der Godin, voor wie immers de melk bestemd is, die de herderinnetjes bij zich hebben. „Derhalve”, zegt Rādhā, „laat niemand onzer dien schelm ooit onder 't oog komen: brengt de melk weg, anders neemt hij ze met geweld.”¹⁾ Als nu Madhumangala aan Kṛṣṇa bericht, dat de meisjes willen gaan vertrekken, en deze gezeegd heeft: „Vriend, laten wij ons dan in haar weg plaats-en”, komen al de herders, door Kṛṣṇa met name aangeropen, op, en geven haar met luid geroep te kennen, dat zij op last van Nanda's zoon geen voet mogen verzetten en dat zij zijn bevel moeten opvolgen. Maar de herderinnen zijn gekrenkt over dit barsche woord: „immers”, zoo zeggen ze:

„wij hebben geen op 't slagveld woest krijgersfront, geen ontoegankelijk wond, geen met bergtoppen voorziene onneembare nistgestrekte verblijfplaats; wij oefenen ook geen handelsbedrijf uit, en evenmin zijn wij nachtelijke inbrekers, er op uit een akker te rooven. Waarom dan weerklinkt onder ons meisjes dat gebod?”

Maar Madhumangala zegt, dat zij geen gelijk hebben, want:

„Wel degelijk beschikken de vrouwen over een macht, die de mannen aan haar onderwerpt: dat is hare schoonheid; en ook over een ontoegankelijk wond (waarin ze zich ter verdediging terugtrekken): dat is hare onverschilligheid: haar trots is de berg, waar ze zich verschansen, en, daar ze er vermaak in scheppen in anderer ziel te wonen en anderer trots weg te nemen, daarom maken ze zich wel degelijk schuldig aan roof. Zoo is dus 't bevel van Hari tegenover haar volkomen gepast.”

Nu volgt een tooneel, dat, afgewisseld door een komische scène met Jayanta, tot het slot van dit tweede bedrijf duurt; de stof er van, hoewel mij uit geen Purāṇa bekend, moet zeer populair

1. Niet zeker; de tekst luidt: *na cet prasabham aho (of ato) harati*; lees misschien: *na cet prasabham matro harati*, vgl. het metrum.

wezen: het is de *danatīlā*, waarin geschilderd wordt, hoe Kṛṣṇa met de zijnen de door de meisjes (in ons stuk voor de godin bestemde, in andere bronnen eenvoudig ten verkoop) meegevoerde melk bemachtigt.¹⁾ Eerst is het plan de melk met geweld weg te nemen, daarna hollen de herders over tot een minnelijke schikking en wordt er gevraagd, waarvoor de melk te koop is. Wanneer evenwel als koop prijs door de meisjes Kṛṣṇa's fluit wordt gevorderd en de meisjes na beraadslaging tot hem zeggen:

„Alzoo spreekt de schoonheidsbloemtuil Rādhā, wier gelaat liefelijk is als de maan: wenscht gij de smakelijke melk, geef ons dan nu fluit met zeven holten,“

kan Kṛṣṇa er niet toe besluiten zich te ontdoen van zijn dierbare fluit:

„Van verre roep ik door den klank der fluit de kalfjes tot mij, en ik verkwik daardoor het hart mijner moeder, als ik ver in 't woud ben heengegaan.“

Doch eindelijk besluit hij om de melk te verzoeken, hetgeen dan na vele altercaties geschiedt. Maar voordat ze er toe overgaan, treedt Jayanta, de komische persoon, tusschenbeide, die óók zijn aandeel wil hebben, maar nu door de meisjes, terwijl ze hem aan den voet van een boom doen neerzitten, met zijn haarlok (*śikha*) aan dien boom wordt vastgebonden, waarna hem een schotel melk in de handen gegeven wordt. Hij bevindt zich daardoor voor 't alternatief gesteld óf den schotel met melk te laten varen, óf zijn haarlok af te rukken, omdat intusschen ook zijn handen vastgebonden zijn. Maar terwijl hij zich beklaagt over den treurigen toestand, waarin hij zich bevindt, wordt een waarschuwende stem vernomen, dat de kalveren de grens overschreden hebben en heengegaan zijn, en als allen zich verontrust opmaken, omdat wel eens de door Kāṁsa afgezonden Rākṣasa's de dieren zouden kunnen rooven, wisselt Kṛṣṇa nog enkele woorden met Rādhā, om haar bedektelijk zijne liefde te openbaren, waarna hij haar verzoekt na

¹⁾ Coomaraswamy, *Rajput paintings*, Oxford, 1916, vol. I, pag. 36: „closely connected with this subject is the *Danahīlā* or „taking of toll“, of which there exist several versions in Sanskrit and Hindī. This is properly a part of the *Kṛṣṇahīlā*, but it is not in the Bhāg. pur. and forms an episode of itself. The milkmaids set out to sell their curds and milk and on their way they have to cross the Yamuna. But when they reach the ferry there is Kṛṣṇa with his herdsmen, and claims a toll. After much dispute the milkmaids offer some little gift, but they refuse to acknowledge the right of taxation, The milkmaids yield, and render to Kṛṣṇa not the toll alone, but body and soul and goods“. Growse, op. cit. pag. 79: „There is . . . Sānkari Khor, the narrow opening between the hills, where Kṛṣṇa lay in ambush and levied his toll of milk of the Gopī's, as they came in from Gahvarban, the „thick forest“ beyond“.

afloop der bedevaart op deze zelfde plek terug te komen. Rādhā erkent, dat, sedert zij Kṛṣṇa voor 't eerst gezien heeft, zij genegenheid voor hem koestert en steeds naar eene ontmoeting verlangd heeft; zij beklagt zich, dat, nu die ontmoeting door eene gunstige lotsbeschikking eindelijk heeft plaats gehad, nu weer een scheiding noodig is. Door de scheiding ontdaan hecht Kṛṣṇa aan 't polsgewricht zijner geliefde een jasmijn-krans en gaat dan heen om de kalveren te zoeken, terwijl hij de aan een boomtak hangende kooi met de sārīkā vergeet.

Derde bedrijf. HET DERDE BEDRIJF toont ons de herderinnen, die bedrukt en bedroefd zijn door 't vertrek van Kṛṣṇa. Vooral de arme Rādhā is er treurig aan toe:

„Met een gelaat, waarvan de glans geweken is als van de maan op 't einde van den nacht, valt ze neer in den schoot harer vriendin, en hier en daar vertoont zich op haar gelaat een zweetdruppel, terwijl zij (aldus) aan haar lichaam zichtbaar maakt de smart der liefdekoorts en niet bij nachte is den naam van Madhupati terug te houden.”

Lalitā vraagt naar de oorzaak van dien toestand; een der meisjes meent te weten, dat Rādhā is geschokt geworden door de woorden van den Herder, een andere, dat zij ontdaan is door de stoornis in 't plan der bedevaart. Tegen het voorstel om gezamenlijk der Godin de beloofde hulde te gaan brengen, heeft Lalitā bezwaar, want Rādhā kan onmogelijk medegaan, doch zij spreekt af, dat zij met Rādhā hier zal blijven wachten op de terugkomst der andere herderinnen. Nadat ook de andere meisjes op verschillende wijze uiting gegeven hebben aan hare gevoelens, nu ze van Kṛṣṇa gescheiden zijn, vertrekken zij en de twee vriendinnen blijven achter. Blijkbaar heeft Rādhā hare bezinning verloren en de treurende Lalitā tracht haar door verkoeling bij te brengen. Als haar dit niet gelukt, wendt zij een list aan, door haar in 't oor te zeggen, dat de Herder haar uit de verte toeroept en om drinken vraagt, daar hij door honger vermagerd en door uitputting gebroken is. Even slaat Rādhā de oogen op om te vragen:

„Waar is dan die lotusoogige, die, de fluit aan den mond zettend, de maan in verrukking brengt door zijn schijnsel van saffier?”

En in diep nadenken verzonken zegt zij:

„Het door de omroering met de ploegschaar der tallooze deugden geploegde akkerveld mijns harten, met woorden geëgd, met lachende blikken bezaaid, is thans verdroogd door de aanraking van den gloed der scheiding”.

„Nu dan de aard der ziekte onderkend is”, antwoordt de vriendin, „kan er ook een arts enij wezen”, en het eenige geneesmiddel is de gelaatsmaneschijn van Nanda's zoon. Die zal uw gloed blusschen.

„Vullend met de tonen zijner fluit de einden der hemelstreken (als een donderwolk met de donderslagen), met zijn geel gewaad den gang des bliksems te weeg brengend¹⁾, op zijn borst zijn paarden als een vlucht kraanvogels²⁾ medevoerend, zal de wolk-Kṛṣṇa (woordspeling: ook: „de zwarte-, de donderwolk), die leven geeft (door zijn water), aankomen”.

Wordt hier Kṛṣṇa met een donderwolk vergeleken, in een volgend vers stelt Lalitā hem met de bij gelijk, waartoe de benaming van het woord voor „bij” een ongezochte aanleiding geeft, daar *madhupa* evengoed „Heer der Madhu's” d.i. Kṛṣṇa beteekent als „bij”:

„Verlangend naar den geur van uw lotus-aangezicht zal de bij-Kṛṣṇa tot U komen met de vleugelslagen zijner bewegelijke haarlokken.”

Als Rādhā nu vraagt, hoe Lalitā daarvan zoo zeker is, herinnert zij er haar in fraaie verzen aan, hoe Kṛṣṇa haar bij 't heengaan dien jasmijnkrans aan de hand gehouden heeft. Als de pratende vogel, de sārīkā, die door Kṛṣṇa aan den boomtak is achtergelaten, hoort van den krans, zegt hij, zonder door de meisjes gezien te worden: „o lieve Lalitā, aan den pols vertoont zich daar de door Hari uit jasmijnen gevlochten krans als een voortreffelijke beschutting van dit jonge meisje.” Rādhā, verschrikt door dit plotselinge woord, waarvan zij niet begrijpt van wien 't afkomstig is, draagt hare vriendin op, een onderzoek in te stellen. Als Lalitā den spreker niet ontdekt, troost zij Rādhā listiglijk door te zeggen, dat het de Schepper zelf is, die hare woorden bevestigd heeft. Naar aanleiding eener toespeling van Rādhā, waarbij zij te kennen geeft, dat zij Kṛṣṇa al eens 's avonds gezien heeft, verhaalt nu ook Rādhā van hare vorige ontmoeting: eens was zij met hare speelnooten uitgegaan, om in een laan van koraalboomen bloemen te plukken, en toen had zij daar een kring van pauwen gezien, waardoor hare opmerkzaamheid geheel was gehoeid geworden. Alleen achtergebleven, had zij het spoor harer vriendinnen niet kunnen vinden, doch was, den weg missend, in een kring van bloeiende jasmijnen binnengetreden; daar was zij overvallen geworden door een bijenzwerm en door een zwarte wolk, en had haar weg versperd bevonden „door een oceaen van verrukking”: want, toen zij in de lianen verstrikt, met van

¹⁾ *pātambureṇa capalācaritaṇ vītanvan.*

²⁾ In de poëzie wordt vaak de donderwolk voorgesteld als gepaard met kraanvogelvluchten.

't losgeraakte hoofdhaar afgevallen bloemkrans en met gescheurd gewaad neergevallen was, had zij plotseling liefelijke fluittonen vernomen. Toen was de schoone Kṛṣṇa genaderd, die haar had opgericht, haar met zijn geel overkleed had bedekt en gevraagd had, wie zij was, die zich daar zoo eenzaam bij schemering vertoonde. Toen had Rādhā hem gezegd, wie zij was, en hem verzocht haar den weg te wijzen, en Kṛṣṇa had haar gerustgesteld en beloofd haar naar haars vaders woning te brengen. Als daarop de sārīkā zich wederom laat hooren en haar troost met haar eigen leed, daar ze immers door haar meester vergeten is, belooft zij Rādhā, haar met Hari te doen samenkomen, zoo zij den vogel met haar meester wil hereenigen: zij moet namelijk de kooi openen, dan zal de sārīkā aan Kṛṣṇa Rādhā's zieletoestand gaan melden. Zoo gebeurt: Rādhā neemt den vogel in de hand en streelt zijn vlerken en drukt hem aan hare borst. Dan geeft zij de sārīkā de opdracht, aan haar meester verslag te doen van haar toestand: dat zij 't niet verdraagt van hem gescheiden te zijn. Als de vogel is weggevloden, komen de herderinnetjes terug, doch vertoonen zich nog niet aan Rādhā, maar blijven op een afstand staan, om den toestand harer vriendin waar te nemen, die er droevig aan toe is en bedektelijk te kennen geeft, dat zij de scheiding niet overleven zal. Als zij dat hooren, besluiten zij zich te vertoonen, en zij spreken haar toe:

„Prinses Rādhā, waarom vindt zelfs heden uw gelaat geen welbehagen? Doe toch uw lotus-oog een weinig zich onthullen, onze oog-bij komt nader om het te bezoeken! ons oor drijft ons aan om uw woordklankensnoer tot zich te nemen ¹⁾, wanneer het zich van nwe lip-ronding zal gescheiden hebben. Wij verlangen in ons hart uw lianen-arm te omvangen.”

Dan brengen zij Rādhā den rest der aan de godin geboden bloemengave. Op Rādhā's vraag wat de godin gezegd heeft, berichten zij nu omstandig het mystieke antwoord der godin Vṛndā (d. i. Lakṣmī), welks tekst hier en daar verre van duidelijk is, doch welke hoofdinhoud schijnt te zijn, dat de herderinnen wel moeten weten, dat Rādhā en Kṛṣṇa één zijn, Rādhā is slechts Kṛṣṇa's śakti. Allen moeten Kṛṣṇa als 't hoogste wezen dienen, dan zal hij den mensch het genot aan hem geven. Dat er scheiding is tusschen Kṛṣṇa en Rādhā, is niet meer dan natuurlijk: zonder begeerte is er geen liefde, en begeerte bestaat niet zonder scheiding. „Vreest dus niet, geliefden, als gij de scheidingssmart dezer twee

¹⁾ Toespeling op 't dragen van een sieraad, meestal een bloem, achter het oor.

ziet: dat is hun aard en hun natuurlijke toestand, daar zij beiden heeten uit liefde te bestaan. Puruṣottama, de hoogste geest, heeft, om de hem getrouwen reeds op aarde zaligheid te geven, aan de Śakti's bevolen zijne zaligheid, zijne *hlā*, onder hen te verbreiden, en hij zelf is, om dit tot stand te brengen, in herdersgestalte op de aarde neergedaald: Rādhā is de verpersoonlijkte „*hlā*”, gelijk de puruṣa Kṛṣṇa is. Zij, die van deze waarheid wel doordrongen zijn, zullen de hoogste zaligheid (*hlā*) bereiken. En dra zal Rādhā met Kṛṣṇa vereenigd worden, en wel door de bemiddeling harer lieve vriendin Lalitā.

Na Rādhā op die wijze hoop te hebben gegeven, sporen de vriendinnen haar aan, huiswaarts te keeren, daar hare moeder, zoo zij door iemand bericht omtrent haar toestand mocht krijgen, het besterven zal. Zoo begeven zij zich op weg. Rādhā door Lalitā ondersteund, nu de gloed der zonnestralen afneemt, en de schaduwen in lengte toenemen. Het verloren gegane slot van dit bedrijf heeft waarschijnlijk bevat de beschrijving van 't beengaan der meisjes.

Vierde bedrijf. Aan het eveneens ontbrekende begin van het volgende, HET VIERDE BEDRIJF, is vermoedelijk Kṛṣṇa met zijn vrienden teruggekomen van het opzoeken der kalveren; de meisjes ziet hij niet meer, doch hij moet de pratende sārīkā bij zich gehad hebben en die weer in de kooi hebben gedaan; ook moet er in dit verloren gegane gedeelte geschilderd zijn, dat Kṛṣṇa een door Rādhā verloren vingerring gevonden heeft. Kṛṣṇa, die blijkbaar zeer ontdaan is, omdat hij zijne geliefde niet meer gevonden heeft, wordt door zijn vriend Madhumangala aangespoord om huiswaarts te keeren. „nu het kruinjuweel des uitspansels ter kinne neigt”, daar immers „de moederkoeien aan den ingang van den stal staan, telkens en telkens naar den weg der herders spiedend.” Als zij dicht bij huis gekomen zijn, spoort Madhumangala zijn vriend aan, ter verheuging van herders en herderinnen op zijn fluit te blazen:

„Moge deze rietfluit van U, o Kṛṣṇa, gevuld met de essentie van uwen mondnectar, de borst der liefelijke herderinnen, die koortsachtig gloeit door de stekende stralen der scheidings-zon, afkoelen door hare daarop neervallende tranen van verrukking.”

En Kṛṣṇa speelt op zijn fluit; toen weerklonk de herdersnederzetting van de tonen der rietfluit, en de door de scheiding zoo geplagde vrouwen kwamen den weg voor hem versperren. Uit de woning komt hem zijn oudere broeder Balarāma te gemoet en vraagt Kṛṣṇa, waar hij toch zoo lang getoefd heeft. „Wat behoef ik U”, antwoordt de ander, die blijkbaar het avontuur met de herderinnen voor hem verborgen houdt, „de schoonheid te zeggen van het Vṛndā-

woud?" Dan schildert hij in welsprekende taal de liefelijkheid van dit woud, waar de pauwen hunne sierlijke danspassen uitvoeren, waar de bijen als dronken van 't genot der bloemen zoemen en waar 't kīaka-riet, wanneer 't koeltje er door heen blaast, een zoo liefelijke muziek oplevert. Op Kṛṣṇa's vraag, waar Balarāma heen gaat, deelt deze mede, dat hun vader hem heeft opgedragen een zekere koe, de *śabali* (de bonte, gevlekte) te gaan opzoeken die niet thuis is gekomen¹). Als Rāma zich met dat doel verwijderd heeft, treedt Kṛṣṇa's aangenomen vader, Nanda, op.

„Van leden blank, de hand gesierd door fraaien staf, en welbedaagd, en groot van oogen, door schoon en ruim gewaad het lijf omgolfd, een gouden rozenkrans in de hand dragend, gevuld van schouders en van groote lichaamsblankheid, langzame voetstappen nemend, zijn lotus-oogen met 't vocht der uit liefde ontstane tranen gevuld, trad Nanda uit de woning.”

Hij verwijt zijn zoon zoolang te zijn uitgebleven en zijne moeder zoo groote onrust te hebben veroorzaakt, wier toestand hij afschildert. Dan deelt hij Kṛṣṇa mede, dat hij, om zijne positie te versterken, gaarne een huwelijk van hem, Kṛṣṇa, zou zien tot stand komen met de dochter van een naburigen machtigen herdersvorst, Vṛṣabhānu, het sieraad van Gokula, wiens gezanten reeds op weg zijn om over dit huwelijk te onderhandelen. Hij verzoekt dus, dat Kṛṣṇa thuis blijve en zich niet te zeer aan den fellen zonnegloed blootstelle. Verontrust vraagt Kṛṣṇa bij zichzelf, wie die Vṛṣabhānu wel zijn mag: „Is het dezelfde, wiens dochter ik heden heb gezien of een andere? Zoo het dezelfde is, dan is ongevraagd de verwezenlijking van mijn hartewensch tot stand gekomen.”

Luidr stemme vraagt hij nu aan Nanda, hoe 't mogelijk is, dat tot echtgenoot erlangd wordt Vṛṣabhānu's dochter, die inners de Kālindī is, d. w. z. de Yamunā²). Doch nadat zijn vader hem hieromtrent heeft gerustgesteld, beveelt hij hem naar binnen te gaan en zijne bedrukte moeder te troosten. Als de anderen weggegaan

¹) Een curieuze legende schijnt aan deze *śabali* verbonden te zijn, die, volgens Balarāma's mededeeling in onzen tekst, toen ze eens aan den oever der Yamunā in gezelschap der *hari* (de geel?) vreedzaam aan het weiden was, plotseling door een tijger overvallen werd, maar dien op de vlucht joeg. Iets wat er op gelijk vindt ik slechts bij Growse, op. cit. pag. 78: „Then they visit... Bahulāban in Bāthi, where the cow Bahulā, being seized by a tiger, begged the savage beast to spare her life for a few minutes, while she went away and gave suck to her little one. On her return, bringing the calf with her, the tiger vanished and Kṛṣṇa appeared in his stead, for it was the God himself who had made this test of her truthfulness”. Volgens Kṛṣṇa's verklaring, op Rama's mededeeling volgende, is deze *śabali* eigenlijk de „herfstregenwolk”; wat dan volgt is verre van duidelijk.

²) Kālindī als eene der echtgenooten van Kṛṣṇa ook in *Harivaṃśa* en *Viṣṇupurāṇa*.

zijn, komt Yaśodā op, klagend dat haar jongen zich nog steeds niet vertoond heeft, hoewel reeds de nacht is aangebroken en de maan opgekomen. Als zij hem eindelijk door hare tranen heen gewaarwordt, omhelzen ze elkaar:

„Mādhava werd door zijne moeder op 't hoofd en op het als de maan liefelijke gelaat gekust, besproeid met het uit hare lotus-oogen druppelend vocht en aan hare borst gedrukt, met heilwenschen begroet, met bloemen geëerd, met mosterdzaad bestrooid en rondom met lampschijnsel (als een god) gehuldigd.”

Op hare vraag, waar hij zoo lang getoefd heeft, antwoordt hij, dat hij dat eerst later zal zeggen. Zij gaan de woning binnen en Kṛṣṇa doet, nadat hij zich 't gelaat gewasschen heeft, verslag van zijn wedervaren: hoe Jayanta, gelijk een wereldverwoestend vuur, alles verslonden had, wat voor de vrienden bestemd was, doch hoe er toen een schare herderinnen met melk gekomen was, die hen gelaafd hadden. Naar aanleiding van wat Kṛṣṇa verteld heeft, vraagt Yaśodā nu, wat voor eerbetoon (*puṇya*) die herdersmeisjes zijn gaan ondernemen. Kṛṣṇa antwoordt, dat het ondernomen was om de dochter van Vṛṣabhānu van een ongunstig lot te bevrijden. „Mijn lieve zoon”, zegt Yaśodā, „dat is stellig de dochter van Kīrti.¹⁾ Datzelfde meisje is lang geleden door mij voor U als echtgenootte gevraagd.” Zij vertelt dan, dat zij in hare kinderjaren door onafscheidelijke vriendschap met Kīrti is verbonden geweest en dat, toen ze eens met poppen speelden, Yaśodā een meisjes-pop van haar aan een jongens-pop van Kīrti had uitgehuwelijkt, en toen gezegd had: „Wie zal nu, Kīrti, haar dochttertje aan mijn jongens-pop geven?” Toen had Kīrti geantwoord: „Als ik eens een dochter krijg en gij zult een zoon hebben, dan zal ik mijne dochter aan uw zoon geven.” „Wie weet,” besluit Yaśodā, „of zij daar nog aan denkt”. Op dit moment komt Rohiṇī, de moeder van Balarāma op, om te melden, dat 't zoo aanstonds de tijd zal zijn om de kocien te melken, en dat nu de beide jongens het maal moeten komen gebruiken. Als ook Balarāma en de oude Nanda geroepen zijn, gaan ze allen eten. Terwijl ze den maaltijd gebruiken, wordt er een stem gehoord:

„De kocien, o vriend, met hare kalfjes vereenigd, ofschoon voldoende verzadigd door voeder en van dorst bevrijd door water, geven geen melk. Blijkbaar verlangen ze (van ons) in te drinken

¹⁾ De naam van Rādhā's moeder was tot dusverre uit de Skt. literatuur onbekend. Bij Growse luidt dezelfde naam Kirat. In het Brahmaparivarta purāṇa heet zij Kalāvati (Kṛṣṇajñanmakhaṇḍa 17, 28 vlgg.).

den nektar van uw maangelaat: reikhalzend uitkijkend stampen ze met hare hoeven den grond”.

Als Kṛṣṇa deze roepstem, die van den herder Vīrabāhu afkomstig blijkt te zijn, verneemt, maakt hij zich op om naar buiten te gaan, en nu volgt weer een intermezzo, dat ik niet in eenig Purāṇa heb aangetroffen, maar dat toch ook weer zeer populair schijnt te zijn, nl. hoe Kṛṣṇa de koeien voor de herdersmeisjes melkt. ¹⁾ Van alle kanten komen ze met den melkemmer in de hand aan om Kṛṣṇa te roepen, hoewel Yaśodā klaagt, dat de arme jongen, nauwelijks uit het bosch teruggekomen, nog zoo goed als niet heeft gemest:

„Illings uit uwe woningen gekomen, zijt gij in den nacht de deur van mijn huis binnengetreden, uwe wijde emmers ter hand genomen hebbend. Is dan mijn zoon de melker uwer koeien?”

Doch Kṛṣṇa, die geen roepstem weerstaan kan, laat zich niet van zijn voornemen afbrengen, om eerst de meisjes te helpen, en hij draagt zijn broeder op, intusschen hun eigen koeien tot bedaren te brengen. Nu volgt de beschrijving, hoe Kṛṣṇa met het touw in de hand, met opgebonden haren, met zijn geel gewaad om zijn middel geslagen, zich tot de koeien der meisjes begeeft waaronder hij zich, met den emmer tusschen de knieën neerzet en gaat melken:

„Door zijn opwaarts gerichten blik boeit hij aan zijn gelaat de oogen der herderin, die haar blik onafgewend op hem gevestigd houdt: en, terwijl hij overvol was van liefde en zijn lichaam beefde, liet hij den emmer los en, met zijn oog den nektar van 't gelaat der herderin opdrinkend, gelijk een cakora-vogel de manestrallen, melkte hij de koe op den grond (d. w. z. zoo, dat de melk op den grond stroomde).”

Zoo gaat hij van huis tot huis, de herdersmeisjes helpend, die allen zonder uitzondering door liefde tot Kṛṣṇa bevangen zijn. Eindelijk komt hij, om bij 't melken der eigen koeien tegenwoordig te zijn, hetgeen ook weer in verzen geschilderd wordt.

Nu treedt Kṛṣṇa's pleegvader, die teruggekeerd is uit de vergadering der Ouden, in huis en vraagt, of de jongens nog niet van 't melken teruggekomen zijn: Yaśodā verhaalt hem, wat er intusschen is voorgevallen. Nanda roept hen nu, want de maan heeft 't midden des hemels reeds overschreden en zij moeten het door de moeder gereedgemaakte bed oogenblikkelijk „aan 't doel van zijn bestaan doen beantwoorden”. Zoo komen dan de beide knapen in huis en leggen zich te bed. Kṛṣṇa verzoekt zijne moeder

¹⁾ Vgl. Coomaraswamy, *Rajput Paintings*, vol. I, pag. 31 (waar eene afbeelding; vol. II, plaat 45).

al de hem dierbare benoodigdheden: zijn pauwstaartsieraad, zijn bamboestok, zijn kostbare fluit en ook de kooi met de sārīkā onder zijn oog neer te leggen. Dan begeeft zich ook de moeder ter ruste. Doch Kṛṣṇa, die blijkbaar niet slapen kan, houdt een gesprek met den vogel, aan wien hij vraagt, hoe 't wel met zijne geliefde zou gaan. De sārīkā zegt, dat, als Kṛṣṇa de kooi wil'openen, zij op kondschap zal uitvliegen: zij raadt Kṛṣṇa aan, zich ondertusschen met den ring zijner geliefde te troosten, die van de essentie harer handaanraking doortrokken is. Zoo geschiedt, en Kṛṣṇa, op het door helderen maneschijn verlichte en van jasmijnen doorgeurde dak van het paleis den ring uit zijn geel gewaad losgemaakt hebbend, beschouwt aandachtig de beeltenis ¹⁾ zijner aangebedene. Als Kṛṣṇa in dichterlijke taal zijne geliefde, die hij voor zich waant te hebben, heeft toegesproken, is de sārīkā alweer terug: zij meldt, dat Rādhā gezond en wel in 't huis haars vaders is, en dat zij hem doet weten:

„Vergeet niet den op 't oogenblik van 't vertrek aan mijn pols gehechten jasmijn-krans des bruijgoms ²⁾, nadat gij in 't dichte woud mij ontmoet hadt. Doe dien aan zijne bestemming beantwoorden in het lianen-priee!

Verder laat zij door den vogel berichten, dat zij om haar ring te zoeken naar dezelve met lianen begroeide plaats zal komen.

Hierop neemt de dichter de gelegenheid te baat om een bijzonder geliefde scène uit Kṛṣṇa's jeugd-eyclus in te vlechten, nl. die van het wegnemen der kleederen van de badende herderinnen. Als Kṛṣṇa met den vogel spreekt, wordt allerwege een verward gedruisch gehoord, dat, volgens mededeeling van de sārīkā, veroorzaakt wordt door de herdersdeughters, die in grooten getale in fraaie kleederen uitgedost in de Yamunā gaan baden. Het geluid harer armbanden, enkelbellen en stemmen is hoorbaar tot zelfs in de woningen der herders. Kṛṣṇa vormt nu het plan om naar dat belangwekkende schouwspel te gaan zien, en staat van zijn bed op. Zijn moeder, die ontwaakt is, en zegt, dat het nog geen tijd is om op te staan, vertelt hij, dat de bewoners der herdersnederzetting volgens de aanwijzing van Nārada in de Yamunā een bad gaan nemen tot genieting en tot delging der zonden, en dat ook hij daarheen wil. Nu gaat Kṛṣṇa met de andere vrienden — Rāma moet vandaag maar op het vee passen — er snel heen en dan volgt de bekende

¹⁾ Juist zoo bevindt zich op den door Hanuman aan Sitā overhandigden zegeling van Rāma diens beeltenis: *andhrāśvīyapāda ānandā prathīyābāhu āśat cānarsya* (Hanuman-nāṭaka V, 61 ed. Vidyasagara. = vs. 289 ed. K. Likhna Bahadur).

²⁾ *carā*, in *caranallīlādhānam*, zou natuurlijk ook „draai“ kunnen beteekenen.

scène van het stelen der kleederen, die gevolgd wordt door een gesprek tusschen Kṛṣṇa en de Gopi's van mystieken inhoud en eindigt met Kṛṣṇa's belofte in den eerstkomenden herfst haar allen door de klanken zijner fluit tot den rāsa-dans te zullen oproepen.

Na 't vertrek der herderinnen blijft Kṛṣṇa met zijn vriend Madhumangala alleen achter, zoekend naar de plaats, waar hij te voren Rādhā heeft ontmoet: cindelijk meent hij de juiste plek te hebben gevonden, en het trekken van zijn rechterarm en 't knippen van zijn oog doen hem besluiten, dat hem geluk te wachten staat. Door een opening in 't kreupelhout ziet hij dan in de verte Rādhā aankomen, die naar den verloren ring zoekt:

„Haar liefelijk lichaam bedekt door 't met goud gesierde gewaad, de hemelstreken verlichtend door de stralen van haar oorsieraad-
parel, wordt de slanke Rādhā in de dichte kruipers en struiken gezien, als een bliksem-liane tusschen de wolken”.

Kṛṣṇa blijft verdekt toekijken en luisteren.

Als Rādhā en Lalitā den ring zoeken, doch niet vinden, oppert de laatste het vermoeden, dat Kṛṣṇa, die na haar hier geweest is, want zijn voetspoor is nog zichtbaar, den ring zal meegenomen hebben en dat hij wel zal komen met den ring aan den vinger. Zij gaan nu zitten en wachten. Op Lalitā's vraag, wat zij zullen doen, als Kṛṣṇa komt, zegt Rādhā, dat zij, na hem gastvrij te hebben ontvangen, om den ring zullen vragen en dan huiswaarts zullen keeren. Doch Lalitā heeft een ander plan, en Kṛṣṇa, die dit alleen wil hooren, zendt onder een voorwendsel zijn vriend heen. Nu zegt Lalitā, dat het haar plan is, Kṛṣṇa wél, evenals Rādhā heeft voorgesteld, gastvrij te ontvangen, maar dan Rādhā, na hare hand te hebben voorzien met een kraus en een mangala-sūtra ¹⁾, met Kṛṣṇa in 't luwelijk te vereenigen, na onder 't uitspreken van goeds voorspellende woorden eene offerande in het vuur te hebben verricht. Op het oogenblik dat Rādhā, uit beschaamdheid haar gelaat met haar kleed bedekkend, zegt, dat zij wil heengaan, treedt Kṛṣṇa te voorschijn en Lalitā zegt tot Rādhā: „Lieve Rādhā, bied den in nu verblijf gekomen gast de zitplaats van jonge loten aan. Deze schaamachtigheid, die tegenwerkt wat plicht is, moet gij onderdrukken.” Als zij hem door een teeken beduid heeft zich neer te zetten, spreekt Kṛṣṇa haar aan:

„Keer mij nu bliken toe, gazellenoogige; verre latend de schare der herders, ben ik hier gekomen om uw liefelijk glimlachend gelaat te aanschouwen.”

¹⁾ De tali (het *mangalasūtra*) wordt anders der bruid om den hals gehangen.

In hare plaats antwoordt Lalitā: „Ook zij is de menschenmenigte ontvloten, daar ze, als ware 't door een koord, is aangetrokken door liefde tot U; doch op dit oogenblik verleent zij, daar ze angstig van harte is door vrees voor hare moeder, niet de genade harer blikken”. Op Kṛṣṇa's vraag, waarom ze zoo beangst is gelijk 't maanlicht voor de ontmoeting met Rāhn, vertelt Lalitā, hoe Rādhā den vorigen dag op deze plek haar ring heeft verloren, en hoe hare moeder, opmerkend, dat zij dien niet aan de hand droeg, gevraagd had, wie dien ring had weggenomen, die in waarde zelfs al de schatten van Kubera evenaarde; hoe daarop Rādhā (en hier verdraait Lalitā blijkbaar opzettelijk de ware toedracht) geantwoord had, dat de jengdige herdersknaap uit Nanda's dorp, befaamd als melk-dief, den ring van hare hand had genomen, hoe hare moeder toen Rādhā de les had gelezen en haar gewaarschuwd had voor dien moedwilligen knaap, wiens tegenwoordigheid zij had te schuwen, en, wat den ring betrof, zij zou iemand tot Nanda zenden, om hem dat stnkje van zijn zoon te melden en den ring terug te vragen. Door die mededeeling is natuurlijk Kṛṣṇa ontdaan, daar hij bedenkt, dat Rādhā's onders, hem voor een dief houdend, hem hare dochter niet zullen geven. Als Lalitā hem nu vraagt, of hij den ring heeft of niet, erkent Kṛṣṇa wel hem te bezitten, doch verzekert, hem gevonden te hebben en hij geeft te kennen, dat, als hij en van den ring en van Rādhā zal moeten afstand doen, hij niet langer in 't leven wil blijven. Lalitā ziet nu, dat het hem ernst is met zijne genegenheid voor Rādhā:

„De rivier”, zoo zegt zij, „kan door den stormwind nog wel uit de zee worden gehouden, de Cātaka-vogel (die van enkel regendroppels heet te leven) kan den regenwolk nog wel opgeven, de bij kan den honig en 't hert het (leven in 't) woud nog wel laten varen, doch voor U is geen weggaan van uwe geliefde mogelijk”.

Kṛṣṇa verzoekt haar nu hare vriendin te vragen, of deze zich zal gedragen overeenkomstig het gebod harer moeder en dus hem denkt prijs te geven. In verbloemde taal antwoordt Rādhā, dat zij Kṛṣṇa niet wil opgeven:

„Verwijdert zich soms de liane in 't woud, al wordt ze geteisterd door rukwinden, ver van den boom, die haar steun geeft? Laat soms de naar zee gaande Goden-rivier (de Ganges), al wordt ze ook door sneeuw-massa's weerhouden, het na, met haar luppelende golven zich oceaana-waarts te spoeden?”

Dan geeft Kṛṣṇa den ring aan Rādhā terug, die dezen aan haar borst drukt.

Nu Lalitā heeft bemerkt, hoe standvastig beider genegenheid is,

doet zij het huwelijk der gelieven voltrekken volgens den gandharva-huwelijks-ritus:

„Van lotussen wond de slanke Lalitā een eereboog en kransen, met blaren van de nalinī vervaardigde ze een feestpavilloon, waarin de gezangen der gezellinnen weerklonken; toen, na een offerande in 't vuur van Amor te hebben verricht, vereenigde zij hen door „handgrijping” in 't huwelijk, waarbij zij hij wijze van mantra's verhalen van liefde nitsprak”.

Toen 't huwelijk zoo voltrokken was, hielden vijf geluk aanbrenkende jonge vrouwen, daartoe aangekomen, de „lampzwaaiing” (*nīrājana*) voor het op een bed van jonge twijgen neergezeten jonge paar: na een regen van jasmijn-bloesems en gerstkorrels op hen te hebben doen neervallen en na het tilaka op hun voorhoofd te hebben aangebracht, verrichtten ze het *nīrājana* door het lampje om hen te bewegen met handen stralend van de juweelen der vinger-ringen, en zij spraken zegenwensen over hen uit:

„Moge de dochter der Zee (Lakṣmī), die de lotus in hare hand draagt, uw echtstand beschutten; laat de dochter des Bergs (Pārvatī) uw geluk onafgebroken doen zijn; laat Bhārati (d. i. Sarasvatī) doen groeien de plant uwer zaligheid, en laat de overwinnaar van Mura (d. i. Viṣṇu) U beider levensduur doen strekken tot het einde der wereldperiode”.

Nu Kṛṣṇa zijn hartewenschen vervuld ziet, raadt hij, daar zoo aanstonds zijn vrienden terug zullen komen, de meisjes aan, zich te verwijderen, en nadat Lalitā hem nog op 't hart heeft gedrukt er voor te waken, „de ontkiemde liefde niet te doen verdorren door 't scheidingsvuur”, gaan eerst de herderinnetjes weg en daarna Kṛṣṇa met de na haar vertrek teruggekeerde herdersknapen.

Vijfde bedrijf. In het volgende, waarschijnlijk HET VIJFDE BEDRIJF, treedt Lalitā zuchtend op, zich beklagend, dat zij Kṛṣṇa wel gewaarschuwd had, de arme Rādhā niet alleen te laten, die in liefdepijn en twijfelingen verkeert. Zij zoekt Kṛṣṇa, dien zij eindelijk in den tuin voor Nanda's woning, in diep gepeins verzonken, aantreft. Immers de vereeniging met Rādhā is nog steeds een diep geheim, en ook Kṛṣṇa treurt over de scheiding. Doch Lalitā heeft een list bedacht: Kṛṣṇa moet zich als meisje verkleeden en dan meegaan naar de woning van Rādhā's ouders, waar hij moet worden voorgesteld als een bewonderaarster van haar, knap in 't schilderen en ervaren in de zangkunst. Kṛṣṇa doet, zooals zij voorstelt: hij verdwijnt achter 't scherm en komt na een oogenblik verkleed terug, en wel zoo volkomen vermood, dat zelfs Lalitā hem aanvankelijk niet herkent, maar eerst door zijn fluit ontdekt, dat het toch

Kṛṣṇa is. Beiden komen dan in het land van Vṛṣabhānu, Rādhā's vader, aan diens paleis, dat schoon is als de Kailāsa. Hier wordt zij door Lalitā binnengeleid en in Rādhā's tegenwoordigheid gebracht, die haar hartelijk welkom heet en haar vraagt, wie zij is, waar de woonplaats haars vaders zich bevindt, en wie hare ouders zijn. De als meisje verkleede Kṛṣṇa antwoordt:

„Śyāmā (de donkere, vermoede naam voor Kṛṣṇa: „de zwarte”) heet men mij, o lieve: mijn geboorteplaats is Naudīśvara; Premalātā („Liefdeliane”) geheeten is mijne moeder, en mijn vader draagt den naam Abhilāṣa („verlangen”).”

Nu noodigt Rādhā haar uit dagelijks te komen en zich met haar te vermaken aan den heerlijken lotus-vijver voor hare woning, waar de lianen zoo welig tieren en de lotussen bloeien. Er ontspint zich een gesprek, waarin Rādhā aan Kṛṣṇa en Kṛṣṇa aan Rādhā een raadsel opgeeft. Rādhā zegt: „Denk eens na over mijn raadsel.” De woordelijke zin van Rādhā's nu volgende raadselvraag is:

„Weet gij, waarom de antilope zonder hoorns en van levenskracht ontdaan, die schittert als antimonium, wanneer hij door dorst gekweld is, zich niet begeeft tot het vlammen-dragende water?”

In de woorden is evenwel voor een goed verstaander ook deze zin verborgen: „Waarom nadert de dorstende Kṛṣṇa niet tot de lippen zijner geliefde om zich te doen kussen?”

In plaats van de oplossing te geven, antwoordt Kṛṣṇa zijnerzijds met een raadselvraag, waarvan de letterlijke beteekenis is:

„Waarom komt het heerlijke „na-looze” gesternte (maanhuys), dat niet in 't luchtruim wandelt, o schoone jonkvrouw, niet tot de maan (terwijl toch anders de nakṣatra's aan den hemel zich bewegen en met de maan beurtelings in conjunctie komen)?”

De onderzin der woorden is: „Waarom komt Rādhā niet tot Kṛṣṇa, wiens gelaat is als de maan?”

Een goed deel van 't nu volgende gesprek is, ten deele door de schuld des boekbinders, reddeloos verloren gegaan. In 't vervolg verzoekt Rādhā haar lieve Śyāmā (d. i. den vermoeden Kṛṣṇa) haar eigen beeltenis te schilderen, opdat zij een aandenken aan haar moge behouden. Kṛṣṇa-Śyāmā maakt echter een portret van Rādhā, en als Rādhā hare bevreemding daarover uit, gaat hij nu van zichzelf een conterfeitsel maken.

„Op het doek bracht hij de beeltenis van zichzelf aan met op de kruin een menigte fraaie panwstaartveeren, met bewegelijke lotus-oogen, met door zoeten glimlach gesierde lippen, met zijwaarts ge-

Kṛṣṇa-Śyāmā antwoordt, dat ook Yaśodā steeds met weemoed hare kinderjaren herdenkt, en dat zij eens tot haar zoon gezegd heeft, dat, toen ze eens poppen-huwelijk speelden, Kīrti beloofd had aan hare, Yaśodā's, zoon hare dochter te zullen geven. Nu draagt Kīrti aan Kṛṣṇa-Śyāmā op, Yaśodā te berichten, dat zij zich hare gelofte zeer goed herinnert en die gestand wil doen. Plotseeling wordt op dit moment achter 't scherm een roepen gehoord, dat „niemand het huis mag verlaten, omdat er een krijgstocht op handen is; wie zou willen weggaan, die zal door den Herdersvorst gestraft worden.” Kṛṣṇa kan dus nu niet vertrekken en wordt door Kīrti uitgenoodigd daar te blijven, dan kan hij den volgenden dag naar Yaśodā teruggaan. Zij treedt dan nu de woning binnen met Rādhā aan hare eene en Kṛṣṇa-Śyāmā aan hare andere zijde. Na hier smakelijk voedsel te hebben genuttigd en frisch water te hebben gedronken, deden Rādhā en Śyāmā in 't paleis, nadat al de vrouwen zich daaruit verwijderd hadden, te bed gegaan zijnde, den nacht verstrijken met het spel van onschuldige gesprekken en omhelzingen. — Zoo eindigt het vijfde bedrijf, in 't vervolg wordt niet meer vernomen of en hoe het huwelijk van Kṛṣṇa en Rādhā bekend wordt. Wellicht is het in overeenstemming met de Purāṇa-overlevering ¹⁾, dat het huwelijk geheim blijft, zoodat voor den Indischen toeschouwer dit slot niet zoo onbevredigd behoeft geweest te zijn als 't ons voorkomt.

Zesde bedrijf. Het laatste, waarschijnlijk ZESDE, B I D R I J F hangt met de voorafgaande slechts zeer los samen. Aan 't begin treedt, ontdubbeld als twee personen, de herfst-vollemaan op; zij beklagen er zich over, dat Kṛṣṇa zijne belofte aan de herderinnen gedaan, om in den eerstvolgenden vollemaan'snacht van den herfst zich met haar in 't rāsa-spel te vereenigen, schijnt te hebben vergeten. Als Kṛṣṇa nu opgekomen is, herinneren die beide hem zijne belofte, en nu ontbiedt de Herder door bloote gedachte de als zijne dienaress voorgestelde Tooverkracht (*yogamūyā*), aan welke hij de opdracht geeft al de bewoners van de herdersnederzetting (den Vraja) te betooieren, om den rāsa-dans met de herderinnen te kunnen houden. Te dien einde

naam is, vgl. Growse, Mathura², pag. 81. „Rāval, where Rādhā's mother Kīrti lived with her father Surbhān” wel is volgens Growse p. 157 Rāval uit *raṇḍala* ontstaan, doch dit behoort d. m. niet, en het kan wel regrecht aan ons *raṇḍala* beantwoorden. Misschien is hier met Bhān met Vyābhān, de echtgenoot van Kīrti gemeend, doch haar vader, die volgens Growse Surbhān d. i. Surabhān? heette, Surabhān is trouwens volgens het Brahmavaiṣṇava de vader van Vyābhān.

¹⁾ In het Brahmavaiṣṇavapuranā, dat overigens het meest uitvoerig is over Rādhā, in de andere Purāṇa's wordt zij of niet of slechts terloops vermeld, vmd ik hieromtrent geen aandiuiding.

treedt Kṛṣṇa in vol ornaat op: met de rietfluit in de hand, op zijn hoofd den krans van paauweveeren dragend, de voeten voorzien van tingelenden voetringtooi, dragend het fraaie parelsnoer en om het middel den met bellen versierden gordel, stralend gelijk de zon door de aan de neus zich heen en weer bewegende parels, trad hij in de gestalte van den danser bij uitnemendheid op. Als de herderinnen de zinnenbedwelvende fluitmuziek vernemen, komen ze aan, hare huiselijke bezigheden opgevend en hare echtgenooten verlatend. De werking van Kṛṣṇa's muziek is zóó sterk, dat zelfs een der herders, meenend een melkkoer voor zich te hebben, een stier de achterpooten vastbindt om dien te gaan melken! en in de lucht wordt plotseling het geluid van trommelslag, tamboerijn en luit vernomen, dat afkomstig is van al de goden, die daarboven Kṛṣṇa huldigen. Ingevoelsten wordt een dispuut tusschen Kṛṣṇa's *yogamāyā* en een onzichtbaren persoon, over de mystieke strekking van de verlossings-leer der bhakti. Intusschen zijn de herdersvrouwen gekomen en na ontspint zich een gesprek van haar en Kṛṣṇa, waarin deze de vrouwen op haar plicht als echtgenooten wijst en ze aanspoort terug te keeren, daar zij immers in den geest in Kṛṣṇa kunnen opgaan en niet zijne persoonlijke nabijheid behoeven. Toch geeft Kṛṣṇa aan haar vurig verlangen toe en:

„Met gouden nimbus voorzien, met zijn als een donderwolk donkerblauw lichaam, brengend de liefelijke rietfluit aan zijn mond, terwijl zijn gelaat door een zachten glimlach verhelderd werd, bedekt met dichten bloemkrans, waaraan de om zijn schouders zweremde bijen als dronken zich vasthechtten, speelde hij te midden der herderinnen in dansersgestalte zijn spel, hij, de éénige openbaring der hoogste verrukking”.

Het schijnt evenwel, dat dit tooneel niet vertoond wordt, want de tooneeldirekteur neemt aan 't einde van het spel het woord, om te zeggen: „Genoeg nu! Wij zijn niet bij machte om hier te vertoonen het verrukkelijk spel (*līlā*) des Heeren, wiens vermogen zoo verschillend en eindeloos is”.

Met een zegenwensch sluit dan het tooneelstuk, dat door Rāma-kṛṣṇa, de belichaming van Hari, tot stichting der Viṣṇu-vereerders vervaardigd is.

Het behoeft nauwelijks gezegd te worden, dat de boven gegeven schildering van den inhoud der Gopālakheandrikā slechts een zeer zwakke poging is, en dat ze slechts een flauw begrip van 't origineel geeft, daar juist het dichtelijke er van wel verloren is moeten gaan en het geheel zeer bekort is. Overigens heeft men kunnen

opmerken, dat de compositie van dit tooneelstuk, volgens onzen maatstaf, vrij zwak is: er is betrekkelijk weinig handeling, en die handeling wordt nog onderbroken door lange passages, die meer van religieus-ethische strekking zijn, en door tafereelen, die door den auteur zijn opgenomen, niet omdat ze in 't stuk te pas kwamen, maar omdat ze nu eenmaal zoo groote aantrekkelijkheid hebben voor de Viṣṇuïeten, zooals het tafereel van den kleederendiefstal en het geheele laatste bedrijf. Intusschen maakt het hoofdgedeelte, bedrijf 1 tot en met 5, toch een soort van eenheid uit.

Van philologisch standpunt bezien is ons tooneelstuk alleszins merkwaardig, niet alleen omdat het een soort van unicum is wat zijn compositie betreft, maar ook ten eerste, omdat het verscheidene trekken en détails uit de geschiedenis van Kṛṣṇa's jeugd bevat, die tot dusverre òf onbekend zijn òf niet in Sanskrit bronnen worden aangetroffen, en ten tweede, omdat er een menigte woorden en woordbeteekenissen in gevonden worden, die òf niet bekend waren uit de Sanskrit-literatuur òf nog niet door bewijfsplaatsen gestaafd.

Moge nog eenmaal een tweede, geheel volledig, handschrift van dit tooneelstuk aan 't licht komen. Dan zal menig punt, dat nu nog duister is gebleven, opgehelderd worden.

G O P A L A K E L I C A N D R I K Ā.

|| om namo bhagavate śrīvāsudevāya ||

vaṁśīnāḍavinohitāmaravadhū-	vṛndair apāṅgābataḥ
sasvedaṁ taruṇārkaśarṇaśaḍṛśā	yo durmūṛikṣo 'hinaḥ
nirṇikto bhujamūlayoḥ kuvalayā-	pīḍasya dānūmbhasā
kaṁśākarṣaṇapaharṣitāmaragaṇaḥ	pāyān mukundābhidhaḥ

5 apī ca |

nidhāvyaḥ upetya kuṇjabhavane	suptasya mānasaṁ
rādhā mādhabamādhuṇipramukhitā	tāvac cucumbādharaṁ
śmīraspanditatāraṁśikāmalāṁ	saṁvīkṣya patyur mukhaṁ
sā nūnaṁ vidadbhātu maṅgalacayanā	lajjānamadvīkṣaṇā

10 nāndyante sūtra dhāraḥ |

aho niṣeṇaṁ śaradindumauḍaṇā
bhramanīmilindāvaligītakairavā |
apāsya vṛndāvanarāsalaṅkṛtāṁ
upāsyaṁ atyantavilokaṇīyaṁ ¹⁾ ||

15 sarve kuśīlavāḥ |

satyaṁ uktam āryamīśraḥ | rāsānukūlaiva rātriḥ | tathā hi !
paritāḥ prasānti gandhavāḥ
kṛtasaṁkhyāḥ kumudālivaktrabimbaiḥ |
kvaṇayanti milindapaṅktayo
makaraṇḍāsavamatavṛttayāḥ ||

20

saphalibhayaṁ nīlāntaṁ kṛṣṇacaritrāmṛtenāśau |
nūnaṁ mānasakūlaṁ bhāti marālavallīkalitaṁ ||
ataḥ kathamāṁ prakaraṇam āśṛtyopatiṣṭhāmaḥ | nivedayātv āryaḥ

sūtra dhāraḥ |

25 yatraivam

mīmāṃsādhvaradhūmadhūmitaḍṛśāṁ	māndyāpahaṁ sarvatas
tarkākarmaṇakhedakharvitasukha-	śrotrābhīraṁ ca yat
māyāvādaḥ saṅgabhāṅguramano- ²⁾	mohāmayocchedanaṁ
yat kṛpā dharidāsahṛtkamalinī-	prollāsi śauram mahā ³⁾

¹⁾ anupamā

²⁾ bhāṅgurā

³⁾ mahaḥ = udāḍṛṣṭam ita śeṣaḥ

sarve |

vayam tāvad hūmnikāparigrahāya gacchāmaḥ | tvaṃ tāvad grhiṇām
āhūya saṃgītān anutiṣṭha |

sūtradhāraḥ |

5 bhavatv evam |

nepathyābhīmukhaṃ avalokya |
ārye | itas tāvat |

praviśya naṭī |

ajjāutta ko niyoḥ |

10 naṭaḥ śākṣepam |

uātrāvasarāḥ priye kṣudrālāpaśya | nāyaṃ sūdhāraṇarājasaṃmājaḥ
kiṃtu haribhaktavaryāṇām

trayyāntāntanītāntasāntamatayo vaimānikānām mudā

vācaḥ pallāvayanti tatra bhagavat- satkīrtivarnojjvalā ¹⁾ |

15 nānyā hi sphuradīndusundaramukhī kiṃ vāṇīṇī prīṭaye
śuddhāntahpuracāriṇī kulavadhū- vaktrāravindasprśām ||

naṭī |

ārya | tadā kimiti pravṛtto naṭanāṭyasīṣṭāv ²⁾ asan |

sūtradhāraḥ |

20 sumukhi | sadāntarāle rasacarvaṇām ³⁾ kurvatām api viśeṣato 'bhi-
nayena tāṇḍavam ākalayitum cetāḥ pravartate | tathā hi |

bhasmoddhūlitavigraho 'pi girijā- kānto nijāntargatam

śāntajyotir amandasaukhyanilayaṃ dhyāyaṃś ciraṃ tiṣṭhati |

rāsollāsānirīkṣaṇāya vanitā- veśepa vṃdātavīm

25 avyājam kila yāti yāti murali- nāḍāmṛtaṃ bibhrati ||

naṭī |

kathaṃ tadā prākṛtaracanācamatkāraṃ vinābhinayapradarśanam |

sūtradhāraḥ |

nahi mahākavipraṇītahanumānāmākādiṣu prākṛtaracanācamatkāraḥ |

30 rasānubhavas tu pratipadam anubhūyate 'to gīrvāṇabhāṣayā vya-
vahāraḥ kāryaḥ | kiṃ ca |

ākāritā vāyam iha prabhubhīḥ prakṛṣṭa-

premāśrnpūrṇanayanai rasacarvaṇāya |

bhavyaṃ tathāiva bhavatiḥhīr ⁴⁾ aśeṣabhūṭyā ⁴⁾

35 saṃyujyate hi puruṣo 'numataḥ prabhūṇām ||

naṭī |

upadīśatu bhavān ko niyogaḥ |

1) ? ³ varasampradāyaḥ.

2) ² naṭanāṭyaḥ.

3) ³ carvaṇā (ot ? po ?).

4) ⁴ ⁴ tībhāṣeṣaḥ.

sūtradhāraḥ |

ārye | tad idānīm |

yenedaṃ nṛpamaṇḍalaṃ kumudini- bandhuprasannāuane
sadyaḥ śāntim upaiti kṛṣṇaviraha- jvālāvaliviśattham |
5 nīrvyāḥaṃ kim api prayogaviśaye 'pūrvam tvayā gīyatāṃ
yāvat¹⁾ sūryam²⁾ anūrur eva vihaga- śreṇīṃ dhiṇoti sphuṭam ||
atra bhagavaccaraṇanalināmomodamoditena rāmakṛṣṇena viracitam
apūrvagopālakelīcandrikābhīdhaṃ nāṭakaṃ asmāsu nikṣiptam | tad
idānīm aśyaḥ pariśada utsavāya niyuktavyam iti |

10 nāṭī |

kim ayaṃ kulajo hi daṇḍino
bhavabhūter uta bhāravat kaveḥ |
racanā vacaso yato 'sya vai
bhavitā rājasado hṛdutsavāya ||

15 nāṭaḥ |

ayaṃ ayaḥ pulakayati bhāgavatān | tathā hi |
āśīd gurjarakhaṇḍamaṇḍanagmā- grāmābhīṇāmākṛtiḥ
śrīrāmānujapādacintanasudhā- nirdhantatāpatrayaḥ |
andīcyāmalavaṇṣaviśrutakathāḥ śrīdevajitdivijas
20 taśyāyaṃ tanayo nayoruphalito yady eṣa karnaṃ gataḥ ||

naṭī gurjarakhaṇḍamaṇḍaneti samākarnya sākṣepaṃ karnaṃ pidhāya

kva snehayitā nīlsnehakulasyālāpaḥ | yataḥ |

nīlsneho hi parasneham apahanti prasaṅgataḥ |
sundarīkavarībhāra- sneham āśu khalo yathā ||

25 sarasānuṃ caraṇavinīyāsam api na kṣamate | tathā hi |

bhāti javā sakapoto²⁾ viśamanīdāghe 'pi saikate nibhṛtam |
samuditajaladharapaṭale³⁾ śuśyati parito 'mbuśīkarasparśāt ||

naṭaḥ sākṣepaṃ |

āḥ pāpe nahi kulam eva kāraṇaṃ snehodayasya satsaṅgama eva
30 pradhānam | tathā hi |

paṅkād utthitam indirāsanapadaṃ dhatte 'ravindaṃ mudā
kāntābhīḥ kamalekṣaṇābhīr abhitaḥ karnāvatamaṣīkṛtam |
citraṃ maiva nīrasya vāsaraṇates tūṅgāndhakārācalaṃ
nīrvyāḥaṃ parirabhyate pulakitaiḥ prātaḥ prasannāṃśubhīḥ ||

35 ayaṃ tu sākṣāt trailokyānirmāṇavicakṣaṇena bhagavatā kāl-
dikūlakamaṇīyakaladhantavallārīyarāgapuṇjapūjitavadanendumaṇḍa-
lena | caladamalakamalavilocanavimohitavallavivallivellitaśarīreṇa
caraṇavinīyāsamukharitamaṇjunmaṇjīrasaṇjitasabacarīkṛtamilindavru-
dena | malayamandamārutāndolitakuntalāntamālitaṅḍamaṇḍala-

1) of yāvatśuryam? 2) ? 3) sasamudita°.

vikhaṇḍitānaṅgavaibhava n a ' marakatavibhaṅgojjvalatribhaṅgāṅga-
vimugdhavenūvādanasācīkṛtādharanīrīkṣaṇaprasa r e ṇ a | gopālena
svadhyānadhārādalitāśeṣadoṣajālasuigdhahṛdayo na pratikūḍanīyaḥ |

ko na nundaṁ samudañcati viśati mukunde 'ntarā hṛdayam
5 kva nu khalu doṣādoṣaḥ kumudavaneṣe samāyāte ||

api ca |

caṇḍāṁśus ¹⁾ tuhināyate jalaniḍbhīḥ kuḷyāyate dustaraḥ
kīnāśaḥ svajanāyate hi kuḥśam puṣpāyate vajriṇaḥ |
raṅko vai dhanadāyate parapadaṁ dvārāyate cakriṇaḥ
10 saṁsāro 'pi padāyate bhagavati prīte ramānāyake ||

na t i |

katham idaṁ pramāṇam āvedyatam pramāṇasiddham vastujātam
āmandāya bhavati sādḥūnām |

na ṭ a ḥ |

15 sadyo bhāmini bhāratajīrajanāḥ kaṅkāḥ pulindāḥ khasā
ābhīrā yavanāḥ kuvindaśavarā lokāṁ punānā yataḥ |
kiṁ citraṁ caraṇasmyter bhagavato jātā ²⁾ ataś cāyasaḥ ²⁾
piṇde sparśamaṇeḥ prabhāvanahimā nūnaṁ samujjimbhate ||
dr̥ṣṭāntīkṛtam artham āptavākyaena paśya paśya | śvādo 'pi sadyaḥ
20 savanāya kalpata iti ³⁾ | kiṁ ca :

na hi bhagavanu aghaṭitam idaṁ tvaddarśanān nṛṇām akhila-
pāpakṣayaḥ | yamānuśakṛcchravaṇāt pulkasako ⁴⁾ 'pi vimucyate
saṁsārād iti bhāgavatam |

na t i |

25 prāyo dṛśyate 'rtbhavādo hy āptavākyaṇi |

na ṭ a ḥ |

siddhir eva sakalasya vastuno
dhāraṇaṁ bhavati bhāsanam yataḥ |
śīryate na rasanā katham harāv
arthavādavacanam prajalpatām ||

30 sarvavākyaṇām eva bhagavati mukhyayāvṛtyā pravṛttatvād bhū-
tārthatā samarthitā sadbhīḥ |

kiṁ nāgataḥ smukhi vāraṇakūjitena
kiṁ prastarān munivadhūr na kṛtā sarīṇā |
35 kiṁ stambhato ⁵⁾ na vigataḥ priyarakṣaṇāya
nāyāsyati priyatamo nu janopahūtaḥ ||

āyāty eva bhaktair ākārītaḥ | kiṁ arthavādam ndāharasi |

¹⁾ caṇḍāśas ²⁾ onzeker; jātasatasāyasaḥ; boven sa is, als correctie, gezet wat zoo-
wel als a als als tpra kan gelezen worden. ³⁾ Bhāg. pur. III. 33. 6. ⁴⁾ paśhasako;
vgl. Bhāg. pur. VI. 13. 8. ⁵⁾ stambhato.

naṭī |

yadi bhaktajanapriyaḥ sa tadā tvam apy ākārāya samāyāti cen
nārthavādān śaṅke |

naṭaḥ |

5 aho priye | āyāsyaty eva bhaktāṁkampi bhagavān | yataḥ |

puṇḍarikavanabandhuwayūkhaiḥ

kliṣyamānakmudālim avekṣya |

daṇḍayan virahatāpam aśeṣam

prīṇayāṁs tuhinaraśmir upaiti ||

10 dhyānamudrāṁ nāṭayitvā kṛtāñjalīḥ prārthayate |

vāmatāmarasadāmasuśobhinu

indranīlamāñbhāṅgamibhāṅga ¹⁾ |

locanānī sapthalikrūr tāvad

veṇumaṇḍita mikuñjavinodīn ||

15 api ca |

āstīrṇanayanāñcalair nayavatāṁ siktāśrubhīḥ premajaiḥ

sabhyānām aravindalocana ciraṁ cintāviśuddhātmanām |

soktanideyamaśeṣa ²⁾ śekharamaṇe svātmānam ākāṅkṣati

kṣoṇī kṣodayitum kṣaṇena carana- nyāsais tvadīyaiḥ śubhaiḥ ||

20 api ca |

smaraṇād eva pāñcālī pāñcālīva viṇirmitā |

pañcālīpurato nātha mālikam kuru bhāṣitam ||

nepathye |

nivartaya ³⁾ ito vatsān |

25 phullāmbhojagalatparāgapatālī saṁyuktapāthahkaṇa-

prādurbhūtamahendranīlaśakala- - - - dūrvāṅkuraiḥ ⁴⁾ |

dhāvantaḥ paritaḥ pralobhitadhiyo vatsālī śaśāṅkojjvalāḥ

kañṭhāviṣṭasavarṇaśrīkhalajhaṇat- kūrāḥ purovartinaḥ ||

punaś ca nepathye |

30 svakṣuṇṇapadapaddhatim ⁵⁾ anuvartamānāḥ kathaṁ nivartanīyāḥ |

tatraiva punaḥ |

yāvad aham adyānavadya talpād utthāya vatsacāraṇāya pravṛtto

bhavāmi tāvad avirakapremākṣaramibaddhapadyenākāritaḥ kenāpi

tasya pratijñāparipālanaṅyopasthātavyam mayā |

35 himam iva dinakarakiraṇaiḥ kanakam ivāpiha taṅkaṇenaiva

drāvitamadhunā hṛdayam karuṇākālitena vāgvilāsena ||

¹⁾ ? *bhāṅga* ²⁾ ? Vooral de syllabe *de* is onzeker. ³⁾ Zoo met verwaarl. sandhi!

⁴⁾ *śakalavechādūrvāṅkuraiḥ*, naast de syllabe *echā*, die op 't eind v. d. regel staat, sec. m. *ta* of *ja* ? ⁵⁾ *svakṣuṇṇ*

- naṭaḥ karmam dattvā śṛṇoti |
 priye upāttapaśupaveśasya ¹⁾ nandakumārasyāgamanam iva lakṣyate
 naṭī |
 katham |
 5 naṭaḥ
 ittham ²⁾ | aṅkuritam mama cittam naidāghī bhūr ivāmbhobhīh
 nepathye kalarāvaḥ ³⁾ |
 sumukhi vasantena mādhavīlatikā ⁴⁾ | na pratyeṣi cet karmam dehi
 āha ca naṭī |
 10 yaśiśmādaḥ samantāt prasarati bahulam kiṅkiṇīnām minādo
 vatsānām eṣa pāda- dhvanir api nitarām rambhāṇodbhūtarāvaḥ
 gopālodāragoṣṭhī- vipulabhujataṭi- tādānottho virāvo
 nūnam dhammilamallī- militaparimalo vāti vāto murāreḥ ||
 tataḥ praviśati vatsamaṇḍalīm puraskṛtya sasakho ⁵⁾ gopālāḥ |
 15 naṭaḥ | priye | samāgato yaṁ gopālāḥ |
 gaṇḍamaṇḍalasamullasadambul
 kambukaṇṭhatataḥkambitamālāḥ |
 nīlakuñcitavilolakacālī
 tūryam eti vanato vanamālī ||
 20 api ca |
 cārucandrakacamatkṛtamauliś
 cañcarīkaparicumbitacūḍaḥ |
 gaṇḍamaṇḍalavilolavataṁsal
 kākālīkalitaveṇur upaiti ||
 25 smerasantatir iyaṁ madhndviṣo
 locanāni śīśirakarotu vaḥ |
 candranirgata-udbhārayo yathā
 khinnakairavakulāni sarvataḥ ||
 vandanīyacaraṇo munivṛndair
 30 nanditāmaragaṇo guṇasamkhyaiḥ ⁶⁾ |
 premarajjuvidhṛtāṅghrīr ivāyaṁ
 cittavṛttisamakālam udeti ||
 sumukhi | samānaya tāvad asya nīrājanāya sādhanam iti |
 naṭī yathā nirliśati tathā karoti | śaśāṅkamaṇḍalam iva sacandraka-
 35 vartikam nīrājanabhājanam ādāya gāyanti copasthitā |

¹⁾ *upānto* ²⁾ *ispṭa* ³⁾ *nepathye* | *kalaravah* *sumukhi* enz. ⁴⁾ Dit schijnen nog de woorden van den Sātradhāra te zijn, waarmee hij de naṭī aanspreekt. Moeten het nom. pr. fem. gen. zijn? ⁵⁾ *sasakho* ⁶⁾ *samaghyaiḥ*

naṭaḥ |

harṣāśrubindubhiḥ prokṣya pradīpaṃ paritaḥ priye |
aravindadalair bhūyaḥ pūjayantīva vikṣyase ||

sāmājikān prati |

5 ayaṃ sāksāt parapadanāyako bhaktānugraha¹⁾artham āvirbhūto mayo-
pasthāpito nadājñāyeyam¹⁾ mama gr̥hiṇī nīrājanabhājanam ādāyo-
pasthūtā | paśyantu bhavanto 'pi svasvabhāvena |

sāmājikā vidhātāñjalipuṭā avanatamastakās tasthuh |

naṭī nīrājanamudrāṃ darśayati |

10 naṭo varṇayati²⁾ |

marakatanukuranibheṣu³⁾ sphurati śaśūkaḥ pradīpakavyājāt
candrakavartimayūklaiḥ śekharabhāṣāntarālabimbeṣu⁴⁾ ||

kusumair abhivarṣya praṇamanti sabhyāḥ |

nepaṭhye |

15 āḥ pāpa durātman śailāṣpasada kvāpanīto 'nācaritaprātarabhyā-
valaraṇo vanamālī |

naṭaḥ |

priye | ko 'yaṃ kalakalaḥ | karṇaṃ dehi |

āḥ pāpeti puṇaḥ paṭhati sma |

20 priye | ayaṃ ko'pi gopakumārāḥ prakupīto 'smāsu prāyaḥ |

tataḥ pravṛṣaty⁵⁾ udātadaṇḍo lambakaccho dṛṣṭamayārapiccha āḥ

pāpeti paṭhan lambālakō gopālāḥ |

naṭaḥ paścād vilokya |

aye |

25 krodhāruṇīkṛtavilocanadurnirikṣo
bhrūvallivisphurayadarśitapamagābhāḥ |
daṇḍāvaghātāsīthilikṛtabhūmibandhaḥ
ko 'yaṃ priye⁶⁾ samupayāti kṛtāntamūrtiḥ ||

apī ca |

30 ghoṇāputaṃ priyatame ghaṭayaṃ nitāntaṃ
valmīkarandhiraṃ iva mārutaphlūtṛteṇa |
gātrāṇi vepayati tāmramukhaprabhābhīr
dāvotthavahnīr iva bhūruhapallavāni ||

ataḥ svāmināṃ praṇamyaṣaraṇam evāsmākaṃ itaḥ śreyāḥ | svāmin

35 namaskaromi | gacchāmi | gopadaṇḍāvaghātābhiyā punar gantum
api na śakto bhaviṣyāmīty nktvā ubhan niṣkrāntau |

| tataḥ⁷⁾ prastāvanā |

¹⁾ *jāyate* ²⁾ Onzekeer: *naṭo varṇayati?* ³⁾ *śaśūka* ⁴⁾ *śeṣara* ⁵⁾ *pravṛṣaty*
⁶⁾ De syllabe *ya* ontbreekt. ⁷⁾ sic.

kṛṣṇaḥ | are durvītagopātmaja kim aparāddham te yenāyaṁ
daṇḍapradarśanenāpasārīto naṭaḥ |

gopālaḥ | ayam evātidurvīto ¹⁾ yo 'sanyate tvām ihājohāva |
kṣamasva bhagavan dhruktavacanāṁ me |

5 yaḥ ko 'pi yatra kutra prathayati nāmāvalīm bhavataḥ |
hāsyād vā bhramato vā- gacchasi ko 'yaṁ nisargo 'sti ||
api ca |

tātas te 'kṣilagopamūrdhamukṣo vikhyātapuṇyaḥ kṣītau
mātā hanta mukundakalpalatikā sūte 'rthinaḥ kṅkṣitam
10 yat tvam dhāvasi lubdhavat kalayitum kṣṇeti sambodhitas
tat te mādhaiva nocitam kulavatām etat kalaṅkāspadam ||

api ca |
yad bāḷye navaṇītamātram akhilam cauryeṇa mātur grhād
dattaṁ yad vrajasundarībhir abhūto lāsyāya hāsyāya tat |
15 nedāuim neitam nītantavanitā- netrāravindātithe
dṛṣṭvai(ṭa)d gṇalāghavam tu bhavataḥ kauyaṁ ca ko dāsyati ||

kṛṣṇaḥ |

jātaṁ loke vastumātraṁ yad etat
karmāyattaṁ ²⁾ bhukṭaye tat phalānām |
20 haṁho jāto nandagehe jānānām
bhāvādhiṁo nāparaṁ me nīmittaṁ ||

ato me sarvatrāṇsaraye kalaṅko bhavitā ced bhavatu | svabhāvas
tu dustyajaḥ | tathā hi |

matto 'pi bhramarah kalindatanayā- kaṇṭhāsavāsavadanair
25 āhūto hi puṇaḥ sugandhasacivair mākandasamabhūṭaye |
āyāto yadi khaṇjarīṭapaṭalair lubdheti sambodhitah
kim tāvan madhupaḥ svabhāvasaraṇīm bhūtyā paraṁ muṇcati |
mā prayacchantu me ke 'pi kanyā vrataparāyaṇāḥ |
ahaṁ eva śaratkāle veṇunā samupāhvaye ||

30 gopālaḥ |

bhavatu tadā kim vivāhena | tatho ceu nocitam ekatra kārkaṣyam |

kṛṣṇaḥ |

kutra mayā (kā)rkāṣyam ācaritaṁ dhūrta |

gopālaḥ |

35 dattaṁ ³⁾ tāvat prātaraśāya mātṛā
pūtre citraṁ pāyasam cāru cāru |
no bhuktaṁ tan nīrajākṣi yaśodā
(bā)ṣpavṛtāḥ siṅcatīvāvatasthe ||

- tatra rohiṇī |
 kasmād bibharṣi vāmoru locane vāriviplusam |
 indīvaradaladroṇī sthūlamuktāphalam yathā ||
 yaśodā |
 5 āryamātar na jāne 'ham bālakaḥ kupitaḥ kutaḥ |
 gato vṛndāvanam rantum abhukto bālakaiḥ ¹⁾ saha ||
 rohiṇī |
 kati santi grhe bālā bāle bālendusumdari |
 yenāyam atasīgnecha- cchaviḥ prakṣobhitas tvayā ||
 10 kṛṣṇaḥ |
 tatas tataḥ |
 gopāla kaḥ |
 yat tu yaśodayā bhavantam uddiśyoktam tan nāham sākṣād vak-
 tum kṣamaḥ |
 15 kṛṣṇaḥ sāsāṅkam |
 tathāpi tathāpi |
 gopāla kaḥ |
 yathāham gopair anabhīhataḥ syām tathā kuru |
 kṛṣṇaḥ |
 20 tathaiva bhaviṣyati |
 gopāla kaḥ |
 rohiṇi kāpi kiśorī netum vaiśākhya āgatā sadane |
 tām āha me purastād nrasi dhṛtaṁ kandukaṁ tv anyā |
 tadā mayā vihrītāyās ²⁾ tasyā anuayārthanāṁ talapradarśanaceti
 25 proktam |
 capalakuraṅgavilocana viṣṇuṁ adbhutaiva na smarasi |
 bhūyo bhavitum ihecchasi jāne dāmodaraḥ prayaḥ |
 rohiṇi | etan madbhāṣitaṁ tathyaṁ iva matvā bhojanam apāhāya
 vatsamaṇḍalāṁ puraskṛtya gato me mukundaḥ |
 30 kṛṣṇaḥ |
 satyaṁ vadasi mātṛaivaṁ pratibodhitā rohiṇī |
 satrāsaṁ vadanam ākalayya gopāla kaḥ |
 naivaṁ nāthāham eva vacmi | tathāpi |
 gokulakṣmīndavanālī virahadiuesāṁśubhir nitarām |
 35 naivollasati guḍālaka- daśanavilolāṁśukiṅjalkaiḥ ³⁾ ||
 api ca |
 vanam iva mādhavarahitaṁ rajanī candrāṁśubhir vidhurā |
 matir iva vigatavivekā gokulavīthi tvayāpetā ||

¹⁾ bālakaiḥ bālakaiḥ ²⁾ Onzeker (*vyatāgās*, hs.) ³⁾ daśanaḥ or dṛṣṇaḥ?

- api ca |
 nandāyatana-saṁūpe tava mukhakānticchaṭāvidbhure |
 alikulam iva kṛtāmukule kamaḥ gopījano bhramati ||
 kṛṣṇaḥ |
 5 vayasya gopālaka 'satyam evābhuktvaiivāgato 'smi na smarāmi |
 gopālakaḥ |
 tvaṁ tv adyaivam āgato 'si '
 sāyam¹⁾ vatsakam āturā vipinato gaur ullasatpaṅkajam
 prātar jālakamālīnītarulataḥ samtyajya bhṛṅgā iva |
 10 samketam rajanīṣu nīrajadyas talpād upetā yathā
 no cittikṛtadarbhāśakavikṛtīḥ prāpto 'si bhaktāvanūm ||
 api ca |
 tyaktā sā sārīkeyam kṣyam api namitā no purasthā yaśodā
 saṁśliṣṭo nāpi nandas tanayaratikalā- kaudalībhūtagātrah
 15 bhṛātar bhṛātaḥ kva yāsi- tyanugaditamatho na śrutam te balasya
 prānapreṣṭhāpi vaṁśi śayanam upagatā prāpitā cūpareṇa
 kṛṣṇaḥ |
 sakhe | satyam na smṛtam bhaved iti |
 na tatho me priyatama ātmayonir na saṅkaraḥ |
 20 na ca saṅkasaṅgo na śir²⁾ yathā bhakto mama priyaḥ ||
 ato vayasya prayāhi goṣṭham | drutam eva mātaram samāśvāsyā³⁾
 prātaraśanāya samānaya bhojyasambhāram iti |
 gopālakaḥ | mātṛā pratibodhito jayantaḥ | vatsa jayanta |
 yamunākūlakadamba- cchāyam upāśritya bālakaiḥ yuktah |
 25 kvāpi bhaviṣyati nūnam gacchopādāya bhojyasambhāram |
 iti pratibhāṣito jayanto bhojyasambhāram nītvā drutam adbhutāga-
 miṣyati | atra yathājñāpayati devaḥ |
 iti niṣkṛānto gopālakaḥ |
 nepathye |
 30 aho karman namas te 'stu yenaiva⁴⁾ bhṛāmitam⁴⁾ jagat |
 kva sā palāśayyā me kvedam vanaviceṣṭitam ||
 dhātā tavopalabdhīś ced yena nīto daśam imām |
 vetradaṇḍaprahāreṇa jānubhaṅgam karomy aham ||
 kṛṣṇaḥ |
 35 subala | ko 'yam vetradaṇḍaprahāreṇa vidhātāram api gatajānam
 karoti |
 subalaḥ |
 pratibhāti śabdena jayanta iti | priyaḥ samāgato bhojyasambhāram
 nītvā sa eva |

¹⁾ sāmya ²⁾ śrī ³⁾ śvāsya ⁴⁾ gaurābhāramita

kṛṣṇaḥ |

karṇaṃ dattvā punaḥ śrayatām |

subalaḥ karṇam dadāti |

- 5 nirviṣṭā ¹⁾ girinirjharā ravisarini- nīrāvaṭāmbarā ²⁾
 dhvāntakrāntatamaḥlakāṇanabhuvo jhṛṇiravālisayāḥ |
 vyāḍhībhātkrīdihīrabhūtijanikāḥ kālīkavāle hitā ³⁾
 hālīkaṃ bhavati śramaḥ na nilito nīlotpalāṅgo barīḥ ||
 śhīmaṃ nodvabhate kaṭiḥ kaṭutarair nādair viraṣṭe śrutī
 pādau me naṭataḥ paṭo 'pi vigataḥ kāṣṭhāyitam me vapuḥ
 10 bhūmaṃ bhūmam ahaṃ nagendragahana- droṇiṣu nidrāyito
 droṇībhūtatanur nate hi śirasi droṇaudaraṃ bilhrataḥ

- gacchantu gopālāḥ dāśīputrā diganteṣu |
 phalitaṃ mamaiva bhāgyaṃ ⁴⁾ bhokṣye 'haṃ bhojyaḥjātaṃ vai
 kvedaṃ śikhariṇībhāṇḍaṃ uśāṃ āpyāyati dhruvam |
 15 pītṛvā patrapuṭāḥ suptvā tato gacchāmi keśavam ||

śrutyā subalaḥ |

kiṃ bhāṣate 'yaṃ svāmin |

kṛṣṇaḥ |

- śrūyate bhavatāpi nirlajjo yadi śikhariṇīm pītṛvā gacchati cet sarve
 20 vañcitā bhaveyuh | ata uccatarum āruhya dṛśyatām kutrāyam balā-
 tiduṣṭaḥ |

subalas tathaiva karoti |

are 're jayanta | ihāgaccha sasakho gopālas tvām ākāṅkṣan
 vartate | jīvitum icchasi ce cchikharīṇīvyayaṃ mā kuru |

- 25 dṛṣṭim utthāpya jayantaḥ |

kutrāsti gopālāḥ | ko 'yaṃ śikhariṇīvyayaṃ varṇayati ⁵⁾ |

subalaḥ |

daṇḍayitā khalu kuḍhiyām sudhiyām saṃtoṣakāraṇaṃ kṛṣṇaḥ
 krīḍati yamunātīre nīreṇāpyāyati prāṇān ||

- 30 jayantaḥ |

ucitam evāśya nīreṇāivāpyāyanam | tathā hi |
 ānūtaṃ ⁶⁾ madhu madhuraṃ mātṛā premātivesena ⁷⁾ |
 tyaktaṃ kimiti nitāntaṃ ⁸⁾ krīḍākṛṣṭeua ceta-sā nūnam ||
 taśyaivedaṃ phalam |

- 35 tataḥ pravīṣṭo mastakanilūtasambhārāḥ khaṇḍībhūtapādo daṇḍam
 avaṣṭabhya jayantaḥ |

1) of staat er *nordstet* 1) 2) *hervort* 3) of te verbonden: *karatehita* 4) *bhāgya*
 5) 2) *vyūṣṭi* 6) *hṛdya* 7) *prema* 8) *mita*

pādanyāśasannuccaladdadhikaṇā-¹⁾ liḍhānāno nīrgata-
 śvāsatiśāsitasajjanaś capaladrg viśvakśiroveṣṭanaḥ |
 skandhāropitaśākapākanicayo droṇandanam mastake
 bibhrat saucalito²⁾ yathā śukalabhaḥ prāpto jayanto 'bhavat ||

5 sarve sahāsam³⁾

jayanta⁴⁾ pādābhivandanam kurmaḥ |

jaya n ta ḥ |

abhivādayantu pādān nādān kurvantu sarvato gopāḥ |
 dāsyē naiva bhavadbhyo hāsyenāpi prapūlikākhaṇḍam⁵⁾ ||

10 kvāsti nandanandanah | aho ayam eva prāyah |

dantaḥyotsnāvanarśais tirayati tamasa(h) stomadhārām apārām
 yacehan nīlāravindā- yatadalanicayam sarvato vīksitena |
 yasyālōlākālī dalayati nitarām rūḍhakandarpadarpanam
 bhūyo dhamuḥlabandho janayati dayayā yoṣitām tatpraroḥam ||

15 deva | namaskaromi | kim aparāddham mayā ;

(kṛṣṇaḥ) |

mayā te kim kṛtam yenāpauḍbinam ātmānam sambhāvayasi |

jaya n ta ḥ |

abhuktvā gamanam eva⁶⁾ | prasthite trayi yaśodayā māni praty
 20 uktaṁ | vatsa jayantādyābhuktyaiva gopālo vat-ān upādāya gataḥ
 taśyedam bhogyaṁ vā-tāpamaya | anye sarve gatā yaśaśās tvam
 evātra pratibhāsi | tadā mayā tava bhogyaṁ grhītvā pravṛttaṁ
 tāvāt subalādīnām itareṣām mātaro mānu apauḍya pṛthak pṛthag
 bhogyaṁ daduḥ | mayā vicintitam ity ekena mayā voḍhum na
 25 śakṣate | bhavatu yāvad gopālasaṅgamo bhaviṣyati | idam eva
 mama pātheyaṁ bhaviṣyati hastāgatam kimiti paribharāṇyam iti
 dr̥ṣṭyā mātṛā bhojanāyā⁷⁾ ākārītena⁸⁾ mayā na bhuktaṁ | na
 copasthāpitaṁ mātṛānītam pathi bhogāya |

subalādayaḥ kṛṣṇam upetya karṇe samūcuh |

30 kṛṣṇa | kim ayam asabhyo vinodāya vadaty uta tathyam |

kṛṣṇa ḥ |

paścāt praśṭavyah |

pamar jaya n ta ḥ |

vāgyvāpāram nivartya⁶⁾ maddaśāvagamāyā | tadā mayā sarvaṁ nītvā

35 tataḥ prasthitaṁ atalrabho⁷⁾ |

1. "sannuccaladd" 2. "sannuccaladd" 3. "liḍhānāno" of "sannuccaladd" 4. "prāpto" 5. sic.
 6. "maddaśāvagamāyā" 7. "maddaśāvagamāyā" 8. "maddaśāvagamāyā" 9. "maddaśāvagamāyā"

kveyaṃ nidrā kuṭīre kva ca galanavane kaptakeṣu pracāraḥ
kvāyaṃ mihārahārā- valimilitamarut- tāṇḍavenātikhedaḥ
vepante 'ṅgāni śrūṇā radanapariṇatīḥ śṛtakampāvaghātāt ¹⁾
prāpteyaṃ bālyabhlāve vapuṣi ca bhagavaṃs tvatkrpāto jarā me

5 kṛṣṇaḥ |

vayasya | parāutham avasādanam ²⁾ bhūṣaṇam eva satām | tathā hi |
hemaṇḍe hīma-saṇṇiṃ sahaṇtī śṛṣṇī
kliṣyante davadahanair nīdāghakalē |
varṣāsu kṣayitatneo 'pi vārivarṣair
10 nodvegaṃ dadhati mahūruhaḥ pareṣu ||

jayaṇtaḥ |

aho vibhṛāntaniśreṇūm āśrito 'yaṃ mahājanah |
acetanopanānena cetanaś copamiyate ||
ātmanaś ccha kāmāya priyaṃ sarvaṃ iti śrutiḥ |
15 kḥiḍyamāne katham tasmim puruṣārtho bhaviṣyati ||
bhavatu | yadā paropakṛtir eva bhavatsiddhāntaḥ tadā tvayaiva
saṃrakṣaṇīyaḥ svasiddhāntaḥ | tathā hi |
bhārasyodvahanān me bhavatu bhavān ³⁾ śreyasūṃ hetuḥ |
bhūyāsaṃ yadi bhoktā- mpakāritvaṃ mamaivāstu ||

23 kṛṣṇaḥ |

vayasya | kim ānitaṃ kasya kasya ca saṃbhāraḥ |

jayaṇtaḥ |

tava ca muna ca ko 'nyo 'trārhati vibhāgīkartum | athavā |
yo 'yaṃ vastukalāpḥ yasya ca yāvān vibhāgato 'py asti ⁴⁾
25 arthaṃ tac ca māliyam tv anyasyārdham mayā kṛptam ||

kṛṣṇaḥ |

are durviṇṭa katham tavārdham parakīyaṃ vastu |

jayaṇtaḥ |

satyaṃ janaśṛntis tv eṣā mūnam atra pratiyate |
30 vāruṇī tatra sarveṣāṃ yatrāha nṛpater vadhūḥ ||
aho 'yaṃ vraja-rājakumāro 'py anyāyaṃ brūte |

sarve sahāsam |

katham anyāyaṃ jayaṇta ⁵⁾ asmākaṃ svakīyaṃ kartum icchasi ⁶⁾

jayaṇtaḥ |

35 bhāras tu śīrasto 'vatāryatām |
sarve tathaiva kartum pravṛttāḥ |

1) "kampāva" 2) "avasadanam" 3) "bhavānta" 4) "thasta" 5) "A. prapantasmaham, of uchata,"

jayaṇṭaḥ | svagatam |

aho uttāraṇāvāsaraḥ¹⁾ eva svīyam hastikurvanti cet katham me
dāsyanti²⁾ ato nīcītya pascād adho neyaḥ |

prakāśam | darata eva sthīyatam darata eva sthīyatām | ādāv any-
āyām śrūyatām |

kāsthād atikathineyam jātā mṛṣṭir³⁾ na me jātā |
katham iti madhuram ndāram tv ānītam kaṣṭatobhataḥ⁴⁾ ||
ato 'rdham jayantasya neti bruvato nyāyām⁵⁾ |

kṛṣṇaḥ |

10 matsakāśam upanaya | māṃ na pratyeṣi |

jayaṇṭaḥ |

bhavatu tathā | ete tu hastākṣepam mā kurvantu |

kṛṣṇapura⁶⁾ upasthāpitam kāsthād⁶⁾ uttārayan vakribhāya nīpatitaḥ
kṛṣṇāt tāvad utthāpito gopāḥ sarveśam vastv āsamūkītya⁷⁾ śrīkṛṣṇāya⁸⁾

15 bhāgam prayacchati |

iyam tu deva phīśirīṇī rodanam dūlikā nodakā bhāṇḍopalāḥ kūpā
gharvaṭā laṭakāḥ⁹⁾ phenikā raghāḥketi |

anye gopāḥ |

re re durvinīta kīṃ vadasy apaśabdena¹⁾ śikharīṇī odanam pūlikā²⁾
20 modakāḥ khaṇḍopalāḥ pāpāḥ parpatāḥ vaṭakāḥ phenikā rasālikā
ceti vaktavyam |

jayaṇṭaḥ |

satyaṃ satyaṃ | pūnas tathaiva³⁾

kṛṣṇaḥ muṣṭiprahāreṇa⁴⁾

25 kīṃ vadasi dhṛṣṭa

jayaṇṭaḥ |

svamin⁵⁾ śītaśramakṣuttrābādhān¹⁰⁾ nātivīśuddhā varṇasaṃtatiḥ
mukhān¹¹⁾ mīṣarati¹¹⁾ |

kṛṣṇaḥ |

30 tarhi gopakānām api dāyam yathāruci dehi |

jayaṇṭaḥ |

bhavatu | bhavataiva maddattam diyatām ādan subalāya¹⁾

¹⁾ svāp. ²⁾ pr. m. svāp. sv. m. mṛṣṭir. ³⁾ śa. 'corrupt'. ⁴⁾ L. 'mṛṣṭiprahāreṇa'. ⁵⁾ 'pūrā
⁶⁾ kāsthād. ⁷⁾ āsamūkītya. ⁸⁾ laṭakāḥ. ⁹⁾ phenikā. ¹⁰⁾ vādhāt. ¹¹⁾ mukhāntiśa.

kṛṣṇaḥ |

kiṃ dattam subalajananyā |

jayaṇtaḥ |

deva | sadya eva kṛtāni dugdhaphalāni subalamātrā preṣitāni
5 caulāṇcalābaddhāni ¹ | prayaccha sudāmane ghṛtamodakān) stokāya
madanamodakān sarvebhyaḥ sarvāṇi prayacchety upanarāma |

subalaḥ bhagavatā dattam vastrapoṭalūn ummreya sahāsam ¹
are kitavaśiromaye kṛmity avahelanām karoti |

kṛṣṇaḥ |

10 subalaḥ | kiṃ asti |

subalaḥ |

svāmin | mātṛā prahitāni dugdhaphalakāni svayam bhuktvāpakvāni
viṣatindukāny andumbaraphalāni mahyam dattāni |

sudāmā poṭalūn ummreya |

15 apasada | kiṃ ānītam idam | indravāruṇīphalāni kharjaraphalāni
kva modakāni |

stokaḥ śaśokaḥ |

durvinīta kiṃ ānītam bhuktvā madanamodakān |
ugragandhīni tivrāṇi phalāny arkataroḥ kim u |

20 jayaṇtaḥ |

kṛṣṇa | sarve mithyābhiśampśinaḥ |

mātṛbhiḥ ca samānīya baddhvā ² | caulāṇcale yathā

tathā mayā samānītam vastujātam idaṃ hare ||

sudyumnasyeva saṃjātam strītvam phalavipākataḥ |

25 gopānūḥ mandabhāgyānām kiṃ kurmo 'tra vayanī prabho

kṛṣṇaḥ śāśaṅkam |

manāpi tu kiṃ api vaiparītyam tu nācaritam anena |

svabhōjana-saṃbhāraṃ avalokayati | dṛṣtvā prahṛṣtaḥ kṛṣṇaḥ sar-
vatra vilokya |

30 aho nivṛtteyam rātriḥ |

subalaḥ |

katham vijñāyate bhavatā

kṛṣṇaḥ |

saṃsārayati niśāntam kairaviṇī saṃkṣeantiyam |

35 nayanaśīr iva sudṛṣam gurujana-savidhe kulastṛiṇām ¹

¹ *caulāṇcalābaddhāni* - pr. m. *caulāṇcalā*?, see. m. *caulāṇcalā*?

- api ca |
 muñcati bimajalakāṇikā latikeyaṃ candranirmuktā |
 sadyaḥ proṣitamatikān ¹⁾ nayanasarojād ivāmbhūni ||
- kāṇḍīpulinōṣitā kamaliṇī- vṛndeṣu tulyāllīṣu
 5 prauḍhānalpahimāṇśudīdhitisāra- vrātaḥ kṣatā marmasu |
 seyaṃ saṃprati cakravākavanitā tair eva sākāṃ punaḥ
 saṃphullānanakuḍmalaiḥ pramuditā nūnaṃ narīṇṛtyate ||
- aho subakīyaṃ bhagavān ambaracūḍāmaṇiḥ samuditaḥ ²⁾ saṃprati
 tubināṇśus tu bhūta iva lakṣyate | tathā hi |
- 10 prasaranti ³⁾ tigmarāśmeḥ kirāṇā iti śaṅkayā prātaḥ |
 saṃkocayati nijāṇśun tuhināṇśur maṇḍalavyūjāt ||
- bho subala |
 saritas tīre tīre bhāti navīnāṅkmā ⁴⁾ bhūmiḥ |
 bhāṣā garuḍamaṇīmāṇ vibhṛāntiṇ kurvatīveyaṃ ||
- 15 vayasyeḥa vatsā apāḥ pītvā tṛṇāni carantu vayaṃ api cetaḥsam-
 īpe mādhyāhnikūḇje navakisalayaḥstaraṇe tāvad upaviśya jayantena
 samānitābhyavaharaṇīyaṃ sapthalikurmo yadi rocate vayasānām |
- jayaṇtaḥ |
 mama tv idam eva rocate |
- 20 icchanti ke 'pi kīrtiṇ ke 'pi bhūvo rājyaṃ akīṣṭam ⁵⁾
 ye tu vayaṃ kamaṇīyaṃ dhyāyamaḥ ⁶⁾ sarvadā bhojyaṃ ||
- sarve padāntare |
 idam eva yamunākūlam |
 ākārayanti vihagā bhavataḥ pura-stād
- 25 āruhya nīpaśikharāṇi manoharāṇi |
 saṃphullavallimilitāni nijājīreṣu
 saṃveśanāya mahatām hi nisarga eṣaḥ ||
- upaviśatu bhagavān navakisalayaḥkṛtaparamāṣane ⁷⁾ |
 śikhināṃ śirasi vidhuvān marakatabhaṅgābhīṇāne ⁸⁾ picchāni |
- 30 kurvanillocanalināṃ ⁹⁾ śrutipathasaṃcāracāturimīratam ||
- sarve copaviśtā maṇḍalākāreṇa |
- punaś cūkūṣe |
 aho gopāla | aho gopāla |
- kṛṣṇo niśāmya |
- 35 subāhur iva pratibhāti | karṇaṃ dehi |

¹⁾ ? *proṣitamatikāṇ* is. ²⁾ *Samudritaḥ* ³⁾ *prasarati* ⁴⁾ *nāvīnāṅkmā* ⁵⁾ sic! *akīṣṭam*? ⁶⁾ sic! *1. dhyāyamaḥ* ⁷⁾ *kṛpta* is onzeker; er staat *klasa* ⁸⁾ *1. bhūṣṇam* ⁹⁾ *kurecallocanalināṇ*

sarve karmāṇi dattvā śṛṇvanti |

vibhṛānto 'haṃ samantād upavanavalaye tvatkiṛte nandasūno
kvāsi ¹⁾ śrīmaṇi idānīṇi hrdayakumudini- kheda candrābhīrāma |
nāhaṇi vaṇśīnīnādā- ²⁾ mṛtam idam api ca tvatprayuktaṃ ³⁾ kṛpātali
5 prāyo neśā bhavanti svasukham anuratā dṛḥkhabhājali pareṣām ||

tatraivāṇyaḥ ⁴⁾ |

nātur eva na jātas tarhy anyeṣāṃ kutaḥ |
rudatī vatsa vatseti virahāc cañcalā muhūḥ |
mātā na prāpitā prītiṃ kinu asuṇi kathayāmy aham ||

10 sarve |

kṛṣṇa ' subāhur evāyam |
tava vadanaviyoga- vyādhibhili khinnacetāḥ ⁵⁾
paripatḥati tatheyam ⁶⁾ sārīkā kāpi cānyā |
śīthilavacanabandho bāṣpasamruddhakaṇṭhaḥ
15 kamalanayana loke dustyajas tvatprasaṅgaḥ ||

kṛṣṇaḥ |

kinu ahaṇi subāhuṇi viṣṇṛtyāgato 'smi | tadā svātmaiva viṣṇṛtaḥ
re re subāho kvāsi saṇṇprati | deli bāhubandham |

ajāyantaḥ |

20 viṣṇṛtyaivāgato bhavān kimiti vṛthā suchaṇi viḍambayati |

kṛṣṇaḥ |

aye gatatrapa na mayā viṣṇṛtaḥ | tathā hi |
talpe cetasi nīto nidrādūṭyā niśāyāṇi me |
subalānena ⁷⁾ viyuktaṇi nātmānaṇi saṇḍadhe tāvat ||

25 idānīṇi evānubhūtaḥ subāhuviyogaḥ |

ajāyantaḥ |

ko 'nya uttarasamarthane samarthas tvattaḥ |

subalaḥ |

kṛṣṇa | veṇur āpūrvatām | tena nidarśitavartimā svayam evāgaṇi-
30 ṣyati |

kṛṣṇas tathaiva karoti | tadānīṇi tu |

bhṛṅgāḥ padmeṣu khinnā madhūramadhurasam no pibanti prapaṇnā
na spandante tarūṇāṇi kiśalayaniḥvalāḥ ⁸⁾ pakṣiṇo na svananti |
ghāśagrāseṣu vatsū(ḥ) ⁹⁾ svavadanasaraṇiṇi ⁹⁾ nādhikurvanti bhoktuṇi
35 mandaṇi mandaṇi caranti dhvaniḥṛtamataḥ kṛṣṇasārāḥ sadārāḥ ||

1) kṛāsi 2) caṇṣīnīnīnādā 3) tce 4) tatraiva 5) khittā 6) tatheyam
7) subalāne 8) kiśalaya, met s 9) caṣvatsāvadana

tataḥ pravṛṣati yathānirdiṣṭaḥ karadhṛta-ārikaḥ sāsrūṇayano nanda-
prahitānūkārasādhanaakakṣaḥ subāhulḥ | tathā hi |

maulaṁ candrakabhūṣaṇo mukhavidhu- vyādhūtanīlākakaḥ
pūnāmsaḥ karapaṇkajāntavipula- śrīsārikāpañjaraḥ |
5 maṇḍasmerasudhābhīṣiktasujanaḥ pītāmbarāḍambara ¹⁾
gaurāṅgo bhagavatpriyo 'tisukhadaḥ prāptaḥ subāhulḥ puraḥ

subāhulḥ |

sārike | vāṁśidhivaniḥ prāyaḥ kṛṣṇasāṁnidhyam nirdiṣṭi |
nṛtyanty amī śikhina eva śilātaleṣu
10 ye vāridodayamadodayamodavantaḥ |
baddhā bhavanti nīmadāyatapāsāyogāt
te 'mī mṛgāḥ parisaṛeṣu paribhramanti ||

pratibhāsate tv evam eva | tathā hi |
ete 'līnas tilakaharmyam apohya nānam
15 phullāravindapaṭalaṁ paribhūya bhūyaḥ |
dhāvanti nimnam iva vārirayāḥ samantāt
prāyo 'tra saurabhasamākālito mukundaḥ ||

padāntare |

ko 'yaṁ kusumāni pūṣṭāpatrāṇi cāvacinoti |

20 subāhulḥ nṛ nṛpaśṛtya |
aho vayasya makaranda |

makarandaḥ |

subāho | namaṣkaromi |

(subāhulḥ)

25 namaṣkaromi bhrātāḥ | kvā-ti vanamālī |

makarandaḥ |

subāho | virahānalakalitāṁ tava vāṇīm nṛpaśṛtya mahat kāśmalyam
gato vartate | ahaṁ tu subāhūnā salaivāgataḥ ²⁾ kathaṁ subāhu-
nāham agresarīkṛtaḥ svayaṁścātyaḥ ³⁾ saṁjātaḥ |

30 subāhulḥ |

yady ahaṁ saṁgaṁśyam ⁴⁾ tadā tu kenāpi dīṣṭaḥ śyam |

makarandaḥ |

paścāt svayam eva vicintya ⁵⁾ paṭhitam |

talpe cetasi nīto nidrādūtyā nīśāyam me |

35 subālūnena virahitam nātmānam saṁdadhe tāvad ||

ity nktvā sāsrulocanas tyaktabhōjano bhavadāgamanam anukūlayam
vartate |

¹⁾ sic. ²⁾ *ścherāpatāḥ* ?? ? ook *ścapatāḥ* kan gel. worden. ³⁾ ? = *samaptamāyutam* ?
⁴⁾ *vicintya*

subāhuh |

sakhe makaranda · pratibodhitasya mātṛā talpād utthāya mukhataḥ ¹⁾
maruttāpatram ²⁾ ivaitad vapur iha ratyā samāuītam |

makarandaḥ |

5 vayasya subāho | kṣaṇamātram tu hrir ³⁾ api tathaiva jātaḥ |
karṇakalpitarasālapallavaṃ
śvāsamārutavimāśabādhitaḥ ⁴⁾ |
marmaradhvanim avāpa tatksaṇāt
tīvradāvadahanatviśeva hi ||

40 subāhuh |

tvaṃ kutra gacchasi |

makarandaḥ |

prasavair alaṅkaraṇāya kusumādīny āhartum upabhogāya nalinī-
patrāṇi pūṭebhyaḥ palāśapatrāṇi preṣito 'smi | ito nātīdūre ka-
15 dambavedikāu alaṅkṛtya kṣiṇas tiṣṭhati |

subāhuh padāntare gatvā |

aho

gopaśre(ṇī)ṣu venī- niyamitakusumaḥ kuṇjam ullālayānaḥ
śreṇībhūtākṣipakṣma- ⁵⁾ kṣubhitaratipatiḥ padminīpatraṇiṣṭha(h)
2) aṇṣavyāsaktamālā- mūlitaḥ parimalo -mattabhrūṅgāvalīḍhaḥ
kākṣāṇḍyaśtoriveṇur mama nayanapuro bhāti gopāvataṇṣaḥ ||

kekipiccham āndolayantam śīdāmanānam ālokyāha |

dhanyo 'si śīdāman dhanyo 'si | tathā hi |

sadā yogārūḍhair manasi munibhir dhyeyavapuṣo
25 harer līlāmūrter ⁶⁾ lalitānuralīm ⁶⁾ ākalayataḥ |
nīātāṅkaḥ pañke- ruharuciraṇi netraṣya subhage
latāmūle līno - vahasī caraṇāmbhojayugalam ||

parikramya |

aho subalo 'py asti | tadyathā |

30 imukhībhūtakapole kalayati kṣiṇānanacechāyām
vidhir api vibhūr ⁷⁾ na vaktum ⁸⁾ bhāgyam aho gopaputrasya

śūkṣṇaḥ | dūrataḥ subāhum ālokyā |

kṣiṇasya gātrayaṣṭiḥ premārūḍhais tanūruhair bhāti ⁹⁾ |
upavanalateva madhumā patyā saṃvikṣitā tanvī ||

1) sandhi! 2) sie: *deus* misschien: *māratātapatram* 3) sie; l. *missch.* *hrir*
4) *seṭsa* 5) *śraṇī* 6) *līlāmūrterlīlā* 7) *vibhūr* 8) Of staat er *vaqadham* d. i.
baddham ? 9) i. p. v. *dezen* regel die in *marginē* gegeven wordt heeft de *prima*
manus: *premārūḍhais* *prarohit* *acchhatair* *babham* *kṣiṇaḥ* |

kṛṣṇaḥ |

vayasya subāho | dehi me bhujabandham |

tāv āśliṣyataḥ | āśleṣasukhaṃ samambhūya |

virahajvalanaviśṇyad- gatarasaromālikūpeṣu |

ko 'yaṃ dayayā devo vaṣati saṃpurāyaṃ sudhayaḥ ||

kṛṣṇaḥ |

subāho | anāmayaparamparāsti gopājireṣu |

subāhuḥ |

candhāyoge ga — — hanatimira(ta)ma(h)-¹⁾ stomavidhvastabodhe

10 bodhāyānūtadīpo yadi niśi marutā- kṣepavikṣepitaḥ syāt |

sphūrjatsandhāgrasālā- vinihitavividhā- lekhyalilāvilāso

modāyodāranilo- tpalaviśadadrśāṃ bhāmimīmāṃ katvaṃ syāt

kṛṣṇaḥ |

vayasya | balarāmādayas tu santy eva |

15 subāhuḥ |

deva |

ndayanti tārakāṇāṃ śataśo rātraṃ kumudvatīvr̥ndam

kim u mukhamukhilitabhāvaṃ tvajati sahasrāṇṣubhir divase ||

vrajajanānāṃ tvam eva sarvathā hṛdāpahlādakārī ²⁾ yataḥ ²⁾ sārīke

20 tvam eva mātur avasthātathyaṃ bhayaḥ |

sārikā sūśram |

kṣaṇaṃ gr̥sthāgāre kṣaṇam api babir yāti jananī

kṣaṇaṃ cāntaḥ kṣiṣṭā kṣaṇam api tavākrośanapatā |

kṣaṇaṃ sup̥teyāste dharapitalam ālambya ³⁾ sadane

25 harer ⁴⁾ hinā dīnā nali kim api kartuṃ prabhavati ||

kṛṣṇaḥ |

subāho | ko 'yaṃ uttaram āpūrayati |

subāhuḥ |

kim na jānāsi | tava vinodāya mātulenopasthitā mañjuvādīnī

30 sārikā | mātṛā pratibudhya mām upahūyoktaṃ | vatsa subāho

śrīkṣṇa imāṃ prāṇato 'pi priyāṃ vaṃśīm iva sārikāṃ vismṛtya

gato 'sti | tad enāṃ prāpaya drutam eva |

kṛṣṇaḥ sotkanṭhaḥ |

aho mañjuvādīnī me sārikā |

35 hastena nītvā cañcuputīm dhṛtvopalākayati |

¹⁾ Of moet men lezen: *candhāyoge ga — — hanatimira(ma)śasama*? ²⁾ Sic. I. misseff. ³⁾ *kare atah*. ⁴⁾ Laatste syllabe onzeker. ⁵⁾ *here*.

re re rāmya vihaṅga nilajalaja- prallāsigaṭradṛyute
bandhukārūpacañcecañce¹⁾ puraḥ kim maumam ālambase
tvadvaktrodgatamañjuvākyaracanā-²⁾ pīyūṣapānotsukalī
kākṣīkṛtya niśā smūdritamukhaḥ prāyo na samtyaktavān

5 sārīkā |

vrajeśvarī śoka-santaptā | nāto 'haṁ samyak pralapitūṁ śaktā |

kṛṣṇaḥ |

anbātikaṣṭhaṁ prāptā kathaya kim uktavati |

sārīkā yaśodāvākyam avatārayati |

10 tvaṁ no datto 'tīvrddhatve nīvīdravyaṁ svayambhuvā |

locanād anyato gantum anarho 'si vanāntaram ||

ity uktvā kaṇam unameya ruroda | taṁ niśāmya gṛhāntarebhyo
gopyaḥ samājagmuh |

sarvāḥ |

15 mātāḥ kiṁ rodiṣi | kṛṣṇo madhuravaṁśīṁ³⁾ vādayan vṛndāva-
nanikuñjaṁ gato vartate | kuśalam asti |

yaśodā |

ayi sakhiyaḥ | śrūyatām | ekaputrikā jananī mā bhavatu | adya
prātaraśauṇām akṛtvaiṣa vatsamaṇḍaliṁ puraskṛtyākṛtasambhāṣaṇo

20 gataḥ | tena me hṛdayam atikṛimnam abhavat | samprati na
saṁdhārayitūṁ śaktābhavam |

ayam atimañjulacareṇa⁴⁾ locanapurataḥ pravartate yāvat

tāvad ahaṁ sakhi manye jīvitālābhaṁ kim anyena ||

tatra tāvad gocarapradeśād upasthito nando 'pi śūnyaṁ vrajam

25 ālokyā vitarkayati | tathā hi |

na śrūyante vayasaiḥ kalakalaninadā nāpi gānaṁ na vaṁśi-

nikvāṇaṁ kvāpi līlā- haṇiṣiśūpada- nyāśaśabdapiaroḥāḥ

no vai gopāṅganānām dadhimathanasamud- bhūtarāvaḥ samantān

30 nopālabhāprabandhā na ca sakalasuhṛt- kṛṣṇasaṁjalpitāni ||

evaṁ vitarkayan nandaḥ praṅgaṇe samprāptagopīnikaraṁ ālokyā
saṁbhrāntaḥ |

kimiti bho yaśode |

yaśodā |

sāśram locanapaṅkajam vidadhatī niḥśvāsavātābata-⁵⁾

35 pramlānaṁ navapallavādharaputaṁ bhraṁṣyaddukūlaṁ⁶⁾ vapuḥ⁶⁾,

dhammīlaṁ varamallikāvirahitaṁ premākulaṁ vīkṣitaṁ

mandaṁ mandam uvāca gadgadatarāṁ patyūḥ purovartinī ||

1. 'cañcecañce' 2. 'abgata' 3. 'vaṁśi' 4. 'careṇa' 5. 'niśvāsa' 6. 'dāhāhānraṇaḥ'

- āvābhyām tapasā pratiṣya balmśo vaiṣṇūṭhanuātham hariṇ
 saṃprāptaś carame vayasṣ annmataḥ ¹⁾ sarvatra sadbhīr guṇaiḥ
 so 'yaṃ prāḡ aruṇodayād upagato 'bhuktvaiva vṇdāvanam
 darbhair aṅkṛitam vṛkair bhayakaram vyalībhīr utphūtkṛtam
 5 mayoktam | putra | kṣaṇāntare 'mbaracūḍāmaṇir udeṣyati tāvad |
 idam atibhṛdyam upabhuṅya
 bhujyamānatimiraviliyamānaduṣṭajana-moḍamānakamalanulinda-
 vṇda k ū j i t e |
 kriḍamānahaṃsacakra-vākacārṇvīkṣamāṇagīyamānabāhukuraṅga-
 10 gaṇa p ū j i t e |
 ūḥyamānabakūlakadambatūtanakaraṇduciyamānasubhagavitāna-
 pari r ū ṣ i t e ²⁾ |
 yāhi jalajātadalapeśalaśāṭra ³⁾ suta kūle yamunāyā dīnamāṇi-
 kara b h ū ṣ i t e ||
 15 evaṃ ⁴⁾ pratibodhito 'pi saṃpasthitavayasyair gata eva | tadvina-
 hākiṣṭhahṛdayāyāḥ ⁵⁾ samākranditam ākaruṇya ⁶⁾ saṃnāvayathā gopyaḥ
 svasvagrāhād upagatāḥ |
 nandah |
 gopānām ayaṃ ativiśamo dharmo gopālanuṇṇaḥ |
 20 kvāyam tāmara-ekṣaṇaḥ kṣaṇapada- nyāsenā gopāṇgaṇe
 svedārdrikṛtakarṇamūlaphalako ⁷⁾ yaś ⁷⁾ cakṣuṣā vīkṣyate
 kyedam duṣṭaravatsakarsaṇagṇa- ⁸⁾ sparśakṣataṃ hastayor
 nirlūnāgrakṣātiśūkanivahe pādārpṇam vai śiṣoḥ
 vrajeśvari | svavṛttisthān eva bhagavān harī rakṣati |
 25 yaśodā |
 he gāvardhana deva devi yammue phullāravindāmane ⁹⁾
 mātā te pulināṅkamaṇḍalagato bālo mama kīḍati |
 saṃrakṣyaḥ payasābhivardhitatanur hīṃsair aganyair alaṇ
 śāntaḥ kṣāmataras taraṅganikarair āsīya ti — — ||
 30 he vṇdāvanadevate bhagavati kṣmālanīkṛte te namaḥ
 protphullāmalamallivillilasat- kuṇḍāyataprāṅgaṇe |
 saṃrakṣyo 'yaṃ apatyabuddhīkalayā hīno mayā mādhave
 dhāvaṃ dhāvaṃ upāiti te pari-sre puṣpaprabalādibhiḥ ||
 bhavatu grheśvara bālaśya kṣālam | mayā jayantas tadānīm
 35 bhojyaṃ grāhayitvā prasthāpitaḥ | ayaṃ ca subāhur viśvīrtasā-
 rikāpaṅjaram upanīya gacchati tāvat |

1) *annamatas* 2) *'anta* (i. p. v. *anta*; *'ekānta* met *a*. 3) *'gopāśāṭra* 4) *eva*
 5) *'vindhakṣma* 6) *'ākaruṇya*? 7) ? steekt hier *phalakoṣaś* = *phalakoṣa* in?
 8) De lezing *duṣṭara* is onzeker. 9) *phullā*

nandaḥ | subāho | kṣaṇam tiṣṭha | mayā nītāni guṇjābharāṇāni
nītvā gaccha |

subāhuḥ |

kṛṣṇa | mayā nītāni | ¹⁾

- 5 guṇjānirmītacārūhāraranā vakṣaḥsthalālambinī
saṁdāsyaty alakākulaṁ ²⁾ pravila-at- pītūṁśukāntargatā ³⁾ |
prātaḥ padmavanīyakāntikalikā- saṁliptanīlotpaḥ-
cchāyāṁ kesaramālinīm alikulaḥ āsvādītām ādarāt ||

kṛṣṇaḥ |

- 10 dhanyo 'si subāho dhanyo 'si | atipriyaṁ me guṇjābharāṇam |
tathā hi |

hitvā yasya kṛte 'haṁ vaikuṇṭhaṁ gokule jātāḥ |

tulaye manasi na kalayā guṇjābharāṇasya kaustubhaṁ br̥ḍyam |

vayasya |

- 15 gāvo vṛndāvanasya vrajasaṭir iyaṁ bhūruhāṇāṁ prajāḥ
kūle kūle — — — — — tapasādulūtur lolakallolabhāḥ ⁴⁾ |
bhūṣā guṇjāvalibhir viracitamukutaḥ kekipicchair nītāntam
kāntāḥ govardhanaśṛiḥ pulakayati mano darśanād eva dūrāt

jayaṁtaḥ |

- 20 aho vibhṛāntā buddhir gopadārāṇām |

vihāyāpūpasamīyava- phalikāmadhinsīrṣikāḥ |

kim guṇjāpnūjasaṁlāpo ⁵⁾ rasanāyāḥ ⁶⁾ rasapradah ||

yadi mayā nītam atiramaṇīyaṁ bhojyaṁ na rocate tadā kimartham
kālatikramah kriyate | mahyam idam sarvaṁ deyam | tad bhuktvā

- 25 saṁprāptabalo 'haṁ bhavadartham yāvanti mayūrapicchāni kusu-
magnūjāpnūjāni bahusāḥ samāneṣyāmi | ayaṁ subāhur mithyā
brūte | nandena yad uktaṁ taṁ mayā nocyate |

kṛṣṇaḥ |

kim uktaṁ re dhyṣṭa |

- 30 jayanto nandoktīm paṭhati |

gatvādyeva kalindajāvanabhavaṁ

baddhyā ⁷⁾ sadgūṇavallarībhir adhunā

ānīyāsu ⁸⁾ nījāṅgauc ⁹⁾ gūṇagaṇe-

bhūyo 'yaṁ bhavitā na kuṇjablavane

kṛdāparaṁ bālakair

saṁhṛtya vastrādikam |

nāhe vimokṣye yathā

gatvā vihartaṁ kṣamaḥ |

- 35 sarve sahāsam |

kim ayam anuvadati |

¹⁾ De rest van de pagina (2½ regel) is wit, doch er blijkt hier geen lacune te zijn.

²⁾ 'kula' ³⁾ 'kāntar' of 'kontar' ? ⁴⁾ 'lolaṁ' ? ⁵⁾ 'guṇjāpnūjā' ⁶⁾ sic.

⁷⁾ 'vadhā' ⁸⁾ 'āsau' ⁹⁾ 'nījāṅgauc' (of 'nījāṅgauc'?)

jayantaḥ 1

pīṭā kusumāni guṇjavalayāni sanyak preṣitāni tubhyan | dhartum
akāṅkṣati jaratḥaḥ 4)

(kṛṣṇaḥ) subāhunā pratyarpitāni guṇjabharāṇāni bahumānapurāḥ-
5 sarāṇi svīkaroti |

bhṛātāḥ subāho | tātena kim apy anyad uktam |

subāhuḥ |

naudena tāvad ity uktō bhavān |

10 puṣpodyānam idam grhaṣya purato bhṛṅgāvah-sam-skṛtam 2)
śrīdāmāpramukhā vayasakaganāḥ sarve purovartinaḥ |
krīḍa tvam puravedikāparisare mā yāhi dūram manāk
labdhā 3) vai caranāyūṣi pravayasoh pitroḥ samāmbhanam ||

śrīkṛṣṇaḥ |

tadā tvayā kim abhāni |

15 subāhuḥ |

mayaiḥ bhāṇitam | idānīm api yūyam bhayākṛṣṭahṛdayāḥ 4) | hā
kaṣṭam kaṣṭam | tatbā hi |

20 pītvā stanyam durjvarāṇi pūtanāyā
vātyānīto nāpi mṛtyum jagāmā |
kālmāṇe 5) tādavaṇi yo vyadhata
pīto vahnir yena dāvānalyaḥ ||
mātrā baddho baddhāyor muktido 'bhūt
tarvor garvaś cāpanīto 'suiṇām |
mātre 6) netre 6) viśvam etat samastam
25 vyastam nyastam darśayānāsa yo 'yam ||
so 7) 'yam sākṣād indirānandamānam
mānam śaśvad viśvabhūmīrūhaṣya |
bhītyā vāto vāti yaśāmalātman
pātram bhīter bhīṣaṇānām katham syāt ||

30 subālaḥ |

dhanyo 'si dhanyo 'si | jānāmy aham avagatam kṛṣṇa tattvam |

kṛṣṇaḥ svagatam |

vijñātātattvasya kim deyam mayā |

35 jñānīnām mama bhaktānām na matto 'nyat priyam kila |
na yāti campakam bhṛṅgaḥ pītvā padmavanāsavam |
prakāśam |

vayasya subāho pīto 'smi | deli me samālinganam |

1) ? jaratḥaḥ ls.: waarsch. ontbreekt hier iets meer dan alleen kṛṣṇaḥ 2) ? calirāṇākrītam
3) l. labdhā ? 4) ex conj.: mayā ? ls. 5) kālmāṇe 6) mātre, netre uit Grantha-origineel ?
7) l. yo ?

su bā h u h nātyena samāliṅgati | kṣaṇaikam ¹⁾ brahmānandam annu-
bhaya muditanayanas ²⁾ tathān | pmaś ca kṛechrāt samjñām
avagatya |

aho ! alaukiko 'yaṁ ramaḥ | tathā hi |

5 kṛtveyaṁ munimandālī giritatī- ³⁾ kile kuṭṭhī pallavai ⁴⁾
ruddhvā ⁴⁾ netrapuṭṭī ⁴⁾ paṭṭī vidadhati cīrāñcalair aṇcitām |
kaṣṭā ⁵⁾ kṛṣṭasupīṣṭamuṣṭighatitā- ⁵⁾ vṛttih śiloñchādibhis
tuṣṭā kim na bhaved yato bhagavataḥ sparśottham ⁶⁾ itthaṁ sukham

kṛṣṇaḥ |

10 are jayanta | patrāharapārthaṁ prasthāpito makarando nāgatas
tāvad ākāraḥ ced ⁷⁾ bhoktum icchasi |

jayaṁtaḥ |

īyam eva vārtā madanukulā | yathājñāpayati devaḥ |

tūrṇaṁ taruṁ āruhya |

15 are dāsīputra | kiṁ vilambase | patrāṇy upanaya |

makarandaḥ |

āgato 'haṁ vayasya |

upasthito makarandaḥ | tataḥ sarve komalaharitamapalāśuputamanḍita-
karā upasthītāḥ |

20 kṛṣṇaḥ |

makaranda | kotia vilambitam etāvatparyantam |

makarandaḥ |

svāmīn | kiṁ vaktavyam apūrvam madhy iva madhuraṁ vākyam

idānīm eva vṛṣabhānuprapadesād āgato gopadārako me mārge

25 militaḥ | tenoktam | adya vṛṣabhānugoparājena bhagavatya vṛndā-
devyā makhah samārabdhah |

kṛṣṇaḥ |

kimarthaṁ makhah samārabdhah | na hi prayojanam anuddiśya
mando 'pi pravartate | kīdṛśaś ca makhah |

30 makarandaḥ

kanyā kāpi bhavān ivātivayasi

pitṛā te vṛṣabhānmuṇī lalitā

tāmyaty adya nītāntam induvadanā

tasyaḥ sāntim abhīpsatā ⁸⁾ bhagavatā-

35 yāvatyaḥ sukumārīkā vrajabhuvō

nītvā svābhimatam ca bhāṇḍam akhilā

rādhayāḥ purato bhavantu bhagavad-

dattvādyaiva baliṁ prayantu śataśo

prāptā hareḥ sevayā

vallīva hemnaḥ kilah |

durdaivacandātapaś

rabdhō hi vṛndāmakhaḥ |

dhṛtvā vibhūṣāmbaram

dadhnaḥ śirasya eva hi |

vṛndāpadapṛtaye

veśmāni ranyānanāḥ ||

¹⁾ kṣaṇaikam ²⁾ mudritanayanas ³⁾ giritatī ⁴⁾ Onzeker! hs.: pallavaruddhāne-
trapaṭṭi ⁵⁾ l. kṛṣṭakṛṣṭā? ⁶⁾ sparsottham ⁷⁾ n. b. de stelling van ced! ⁸⁾ pṛsata

iti vṛṣabhānunarūpitaḥ kanyā-ṛtvinmakho 'dya | tadartham anena
mārgena rādhāpramukhā gopakanyā āyāsyanti | bhavatām rocate
ced vāyam eva devyai nivedayāmaḥ | devyāḥ prasādārbhās tu vāyam
eva |

5 kṛṣṇaḥ |

bhavatv evaṃ | dṛśyatām kiyaddāre santi |

jayaṇtaḥ |

aho hatā vāyam durvinīṭair gopātinajaiḥ | lobhākrānto 'yaṃ mahā-
janaḥ | eṣa kaler mahinā |

10 hitvā khādyam idaṃ nijam bahuvīdham paryāptam apy ātmano
dhūrtā daivahatāḥ parasyamatayo garjanti śaṅkātyayāt |
bhrūvallīṃ parisarpayanti paritaś cūṣphotayanti spluṭaṃ
dordandam ghaṭayanti pariputaḥkāny¹⁾ ākarṇya¹⁾ gopyāgatam |

kṛṣṇaḥ |

15 samyag vadati jayaṇtaḥ | yathāsthānam upaviśyatām |

sarve | upaviśṭā(h) smaḥ | dīyatām |

(kṛṣṇaḥ) | svasvagrāhād āgatam ādāv upabhuṅgyatām |

sarve | asmanmātrā prahitam anena darvinīṭenāttam jayaṇtena |
tvadadhīnā vāyam idānīm bhojane |

20 dhanyo vaṃśaḥ smerapūrnāyatākṣa²⁾
mātā dhanyā yatra jātas tvam īdṛk |
jānīmo 'nyam naiva loke dayāluṃ
tūrṇam yo no gartapūrtim vidadhyāt ||

kṛṣṇaḥ |

25 gartapūrtir bhavatu vā mā bhavatu nāham mātṛā preṣitastokam
api dadāmi³⁾ |

sarve |

mā dadātu bhavān | hastaprakṣālanam tu kurmaḥ |

akathitā eva hastaprakṣālanam nātayanti |

30 pātrāṇi purataḥ prasārya kiṃ vilambase |

kṛṣṇaḥ |

amṛtāyatām |

jayaṇtaḥ |

kim |

1) °putākāṃnyākasarya 2) °nāyattākṣa 3) 1. miśch. mā bhavatu vā | ahaṃ

kṛṣṇaḥ |

etc pallavitā drumāḥ pratidiśaṃ śītā vimugdhānilāḥ
kharjūrīkṛtamālakākṣabadarī nimbāḥ phalair uāmitāḥ |
bhallātāmalakārkaśigrusarala- dhattūrasarjādayaḥ ¹⁾
5 santy etc purataḥ prasannavadanais tāvat sukhaṃ bhujyatām :

jayantaḥ |

bho bho kṛṣṇa | vayanṃ tvaducchiṣṭabhojino bhavāmaḥ |

kṛṣṇaḥ |

mithyābhiśaṃsī bhavāu | kadā jātā yūyaṃ matprasādākhādinaḥ |
10 tathā hi |
re re dhūrta bakī payodharaghaṭī pītā mayā gokule
taccheṣaṃ na manāg vyadbhāyī vadane śraddhāya gopādhama :
muñjāpuñjavighūrṇitānalaśikhā ²⁾ pītā mayā prāṇinām
rakṣāyai yaṃunātate na bhavatā ³⁾ bhūyaḥ samāsvaditā ⁴⁾
15 subāho | vatsūnām kā kathā | kutra santi |

subāhuh | utthāya paśyati |

kṛṣṇa | vatsā nandayanti kālindīkūlam | tathā hi |
ete bālanṇālakomalaruco vatsā latāntargatā
romanthaṃ kalayanti uṇṇitadyeśo dūrvāṅkurākhādinaḥ |
20 niḥśaṅkaṃ mṛgaśāvavaktrapataḥ ⁵⁾ kaṇḍūyanānanditā ⁶⁾
vikṣyāntaḥ ⁷⁾ śikhpicchapiicchalamukha- cchāyaṃ bhavantaṃ mudā
ato niḥśaṅkaṃ bhujyatām |
tataḥ kṛṣṇo gopannandalīmadyagataḥ śuśubhe | tathā hi |
śuśubhe daśanavikāśaḥ paritaḥ saṃhāsayan gopān |
25 kumudānīva himṇūṇiśuḥ premākṛṣṭaḥ prabodhayan kīraṇaiḥ ||

kṛṣṇaḥ |

samānīyatām bhojanasaṃbhāraḥ |
pātram udghāṭya ⁸⁾ nalinīpatrasthaṃ bhaktam abhivarnayanti sarve |
saurabhyaṃ ākalayya tv eke |
30 jātīpuspacāyaḥ kim utpaladale kim ⁹⁾ mauktikānām ayaṃ
kūṭaḥ kim tu hināmśukāntipataḥ kim vā sudhāsaṃghaṭiḥ |
nāsūṇ ¹⁰⁾ karṣati harṣayapbalaṃ uraś cāhrūdayaty antaraṃ
cetaś candralalāma cālayati no jīhvāñcalaṃ vai yataḥ ||

kṛṣṇaḥ dvitīyabhāṇḍan udghāṭya svayaṃ varṇayati | vataḥ kām ālokya :

35 kalaṅkaṃ vibhrāntaḥ kavayati kavir netrapadavīm ¹¹⁾
anārūḍhe ¹¹⁾ candre ¹¹⁾ dadhati nabhaso nīlmarucam |

1) dharturā° 2) °śikha 3) l. bhavātām ? 4) of °khādita 5) °vakra° 6) °ta
7) l. vikṣyāntaḥ ? 8) udyādya 9) ki 10) nāsā 11) ? °manārūḍhe cande ḥs,

- samakṣaṃ paśyantu- ¹⁾ mrabhavati ¹⁾ bilam ²⁾ naiva hṛdaye
 kim indor dadhyabdhau vaṭaka miṣato labdhavapuṣaḥ ||
 kṛṣṇaḥ sarvebhyo yathābhāgaṃ dattvā jayantāya stokam prayacchati |
 jayaṃto netraṃ ghṛṇayan sphuṭam asphuṭam vā vyāharati |
 5 atikṛṣṭenānītasya ³⁾ svayam idānīm datā sampannāḥ ⁴⁾ | mayā
 nānītaṃ cet |
 subāhuḥ |
 are durvinīta tadānenaiva sarvaṃ saṃpāditam syāt |
 jayantaḥ sapraṇāman |
 10 saṃpādayatu bhavān navam eva | idam tu yātayāman sarvaṃ
 mahyaṃ dīyatām |
 ity uktvā sarvaṃ apahartuṃ hastam cālayati |
 subāhuḥ |
 dūram sthīyatām vibhāgato grāhyam ⁵⁾ |
 15 jayantaḥ |
 atrāpi vibhāgaḥ |
 pūpānām śatakaṃ kapolaphalake sanmodakānām śataṃ
 nāhaṃ vedmi vayasya paśya karabha- syāsyaśya kim ⁶⁾ jīrakam
 kim caite vaṭakāḥ puṭopaghaṭitā dattaprahārakṣamāḥ
 20 kim me phūtkṛtimārutena ⁷⁾ bhagavan bhāraudanam sthāsyati ||
 kṛṣṇaḥ |
 vayasya kathaya katham api tava trptiḥ syāt |
 jayantaḥ |
 yady evam |
 25 bhaktāyate yadi giriś ca sitāyate 'yaṃ
 reṇuḥ sarid yadi payodadhivāhinī syāt |
 pūpāyate yadi palāśapalāśapaṅktis
 trptis tadā nirupamā mama ⁸⁾ mādhiava syāt ||
 sarve nīṣanya svasvapātrāṇy ācchādayanti | kṛṣṇo jayantāya bahu-
 30 taram prayacchati | svayam ākhyāya varṇayati |
 iyam atimañjulaḥṛdayā saṃkucitapāninābhimṛṣṭā ⁹⁾ |
 madhurādharaḥ viniveśe pūli mūlam hi saukhyasya ||
 aho apūrveyaṃ madhuśīrṣikā |
 subalaḥ |
 35 modakāmmodo modayati |

¹⁾ sic (l. paśyann usra?)

²⁾ vlam

³⁾ l. anī?

⁴⁾ Onzeker (saṃyabdhau?).

⁵⁾ ex conj. āhyam' pr. m., āgram sec. m.

⁶⁾ ki (mijne woordscheiding is onzeker).

⁷⁾ phat is onzeker.

⁸⁾ ma

⁹⁾ nāśiprṣṭā

su b ā h u l |
nāhi nāhi ¹⁾ | apūpānāṁ pelavatvaṁ vilokaṇīyam |

su b ā h u l ²⁾ |
kamaṇīyam idaṁ pāyasam |

5 drākṣācchabhaṅgakalitaṁ ³⁾ phalitaṁ sitābhir
elābhirañjitaṁ ⁴⁾ idaṁ puṭitaṁ ghanena |
ājyejyam ⁵⁾ āryavanitākaratālavṛntair
āvijitaṁ ⁶⁾ bhavati pāyasam āśvavāśyam ||

ja ya n ta l |

10 aho āśvavāśyaṁ kathaṁ syāt ||

k ṛ ṣ ṇ a l |

atropāyadvayam asti | tatraikaṁ tu |

gaṅgādvāram upetya śītalaśilām āviśya padmāsane
saṁrudhyānilamārgam ambudatanuṁ ⁷⁾ dhyāyee ciraṁ cetasā |
15 nirdhūtākhiladoṣajātaviṣamaḥ saṁjātapaṁyodayas
tasyāśyaṁ khalu pāyasena suciraṁ vāśyaṁ bhaved bhūyaśā
niḥśaṅkaṁ vinamayaṁ vaktrakamalaṁ dhṛtvā karaṁ vakṣasā
pādan codaranamāḍalīracanayā ⁸⁾ kūrṁmākṛtiṁ dhārayet |
niḥśabdaṁ nijapṛsthaniṣṭhuratate muṣṭiprahāraṁ sahed
20 etat pāyasapūṇapātram akhilaṁ tasmai vidhātṛa kṛtam

ja ya n ta l |

satyaṁ eva |

tathaiva ⁹⁾ karoti |

k ṛ ṣ ṇ a l | taṇtratārpyāny ¹⁰⁾ asmai prayacchati |

25 evaṁ gopālḥ parasparaṁ vañcayanti |

madhye kṛṣṇaḥ — — — kavalakalitaḥ kekipicchaṁ dadhānaḥ
kaṇṭāklptāravindaḥ kaṭividhṛtapaṭo vetradaṇḍābhīrāmaḥ |
gopālīdrkprajāli- nīnavadhi paramā- mundaśaṇḍohakārī
bhūṁkte vidhvastakālī ¹¹⁾ vividhanatākalā- kelisālī murārīḥ ||

30 ā k ā ṣ e |

hastenāpīḍya vaktraṁ hasati kamalabhūḥ kaṁpayān maulimālāṁ
śambhūḥ saṁbōdhya devīm diśati muraripuṁ deśinīpallavena |
vāraṁ vāraṁ lalāṭaṁ spṛśati surapatir lajjate vikṣya lakṣmīr ¹²⁾
bhūñjānaṁ ¹²⁾ gopabālair vidhitanayatatir nunīcati premabāśpam ||

1) ? hs.: nāhi 2. 2. sic. 3. kalita 4. adobhirañjitaṁ 5. sic. 6. āvijitaṁ
7) I. ambudatanuṁ? 8) I. racanayā 9) I. tathā 10) I. taṭra i. p. v. taṇtra? voor
tārpyāni kan men ook tārpyāni lezen. 11. I. kalā? 12. Zoo, bij wijze van gissing,
aangevuld; het hs. heeft slechts: I. I. tārpyāni.

kṛṣṇaḥ |

aye makaranda kā vartā | vṛkṣam āruhya dṛṣyatām |

makaraṇḍas tathā kṛtvā |

etāḥ samānavayasa dadhibhājanāni

5 saṁnyasya mūrdhasu nisākararaśmigauryaḥ |

nīlāravindaracitāmalakarpapūrāḥ ¹⁾

saṁpūrayanti kakubho rasauāviravāḥ ||

api ca |

10 saṁlakṣyante 'vatirpās taralatanulātā gopakanyāḥ samantād
rādhām ā(dā)ya madhye vidbivihitavadhūṇi ²⁾ jāhnaviyā ivāpaḥ |

candrajyotsnām iva mavaghaṇa- śreṇayaḥ sūradīyā

ramyāṇi mākandaśakhām iva madhubharitāṇi bhūruhāṇāṇi ³⁾ praṇālyāḥ

saṁvīkṣyante ghanavanalātā kuñjarandhreṣu nūnaṇi

vātāndolo- cchalitakusumā- modasamvāsīteṣu |

15 tacīnātāṅkacūdā ⁴⁾ valayamaṇicalae- ⁵⁾ candrikāṇāṇi prarohāḥ

saṁsanty ⁶⁾ ete ghaṇaghaṇaghaṭā- saṅgiśamyā vilāsaṁ ||

etās tv asmān ālokya nirbhayatayā nāgamiṣyanti ' ato latāntarītā
bhavāmaḥ |

kṛṣṇaḥ |

20 bhavatv evam |

| iti niṣkrāntāḥ sarve |

|| p r a t h a m o ' ũ k a ḥ ||

tataḥ praviṣati gopīsamudāyaḥ | tathā hi |

25 ātāmurāyatalocanaḥ śraṇajala- prakṛinnagaṇḍasthalo

vyālolalakajālaramyavadanaḥ sāsāṅkam udvīkṣitāḥ |

pādāropapaṇaviślathoruṇaghaṇo niruktakeśotkaraḥ

kākuvyākulabhāṣanaḥ samaganuad gopījanānāṇi gaṇaḥ ||

tatra tāvat prabuddhapaḍminīpatrāntargatakarnīkeva ⁷⁾ vividharat-

30 nāvanaddhapaḍmarāgaprabhā ⁸⁾ iva ⁸⁾ pariveṣṭitavidhulekheva ⁹⁾ sa-

hacarīgṇasamārādhitā śrīrādhā svānurūpadevatārādhanaśaṁbhāram

ādāyopasthitā | tathā hi |

upahasatīva ¹⁰⁾ mṛgāṅkam mṛgamadabinduprasāddhanakriyayā |

no ced vigatakalāṅkam katham upamīyeta tadvatā vadanam |

35 tad idānīm eva kāpi nalinīpatrārācitātāpavāraṇam ¹¹⁾ bibhrati

gopakanyā praviṣṭā |

¹⁾ °pūrāṇs ²⁾ ex conj.; ls.: radhiradhaḥ padhūṇi ³⁾ dhārāt ⁴⁾ sic! corrupt. ⁵⁾ °calāe

⁶⁾ saṁsanty ⁷⁾ De lezing karṇikere is ten deele conject. ⁸⁾ l. °prabhā ⁹⁾ pariveṣṭitā

¹⁰⁾ °hasantīva ¹¹⁾ conj.; ls.: °patrāraṇitā

gopakanyā |

mandam mandam dehi pādāravindam
mitro mitra- bhṛāntim āpādyā vaktre ¹⁾ |
bhūyo bhūyo 'bhyeti patrāntarāle
5 'tyuṣṇair usrair antarāpīḍitāmā ||
ato latāmārge 'pi te mukhlakamalasyātapatrākāṅkṣety ²⁾ uktvā na-
linapatram upanayati |

śrīrādhā padāntare gatvā lalitām ³⁾ sahacarūṃ saṃbodhya |
keyaṃ latikā lalite vilalitaśākhāsayaprāntaiḥ ⁴⁾ |
10 saṃmārjyeva ⁵⁾ nikuñjaṃ vikirati mālyāni vāyunā dhūtā ||

lalitā |

priye | iyaṃ mādhavīlatikā tavātithisutkārayopasthitā | tathā ca
paśya |
viśamīkṛtaṃ parāgaṃ ciraṇibhṛtaiḥ prāṅgamaṃ svasya |
15 saṃmārjya puspapātaiḥ kurute te 'ṅbhrikṣamaṃ bhūyaḥ ||
patrānta- cyntamakaraṇadhārāyeyam ⁶⁾
arghyaṃ te ⁶⁾ madhukarahuṅkṛtais tanoti |
āstīrya kṣitim amalām ⁷⁾ parāgacailair
varṣautī kusumakalāpalājapātaiḥ ||
20 raṇibhāstambho- dbhūtakarpūradhārā
dhūpas te 'yaṃ dīpikā ⁸⁾ kiṇśukānuṃ |
phullā mallī nṛtyati prīṇanāya
kekānekā gītikā maṅgalānuṃ ||

śrīrādhā |
25 tasyaḥ śṛṇvasāphalyāya kṣamaikam upaviśya gamyatām |

sarvāḥ |

satyaṃ vadasi kalyāṇi |
tathaiva kartuṃ pravṛttaiḥ | puro vilokya |
kuta imāni malinīpatrāṇi kutastarāṇi kusumajālāni |

30 lalitā |

priye | bhāti bhuktapūrveyaṃ dharaṇī |
khaṇḍitādharapalāśavikāśā
kliṇṇabāhulatikāparimarśāt |
bhuktabhogavaniteva nītāntaṃ
35 kuñjabhūmīr aparāgaparāgā ||

1) vaktre 2) āṅkṣaty 3) lalitā 4) vilalita 5) jyeṣṭha 6) cyntamarghyante
7) amala 8) dīpikāḥ

campakalatikā |

upaviśyatām kenāpi bhuktā bhavet kiṃ na | ramaṇīyo 'yaṃ bhū-
mibhāgaḥ | yatra tu |

madhuravamadhukaragītā kuntalitā manjarīnivahaiḥ |
5 kisalayapāṇiniveśā bhāti tamālāvalambinī ¹⁾ latikā ¹⁾ ||

śrīrādhā |

priye | tvam apy evaṃ abhilaṣasi |

campakalatā |

kā nahi dhatte kalikā vadanavikāsaṃ samāgate ²⁾ kāle |
10 saiva bhaved atidhanyā yāṃ paricumbya pragalbhate madhupaḥ

latāntaritaḥ kṛṣṇaḥ |

īyaṃ tu sakḥsamūhe saiva |

madhumāṅgalaḥ |

kā sā priya ³⁾ |

15 kṛṣṇaḥ |

sandhyāyāṃ sukumārī campakadalapelayam ⁴⁾ |

nibhṛtaṃ mañjulaḥsaṃ ⁵⁾ saṃprāptā mādhavīvalaye ||

kuñjatala kamaṇīyā kalayati kusumāni komalaiḥ karajaiḥ ⁶⁾ |

upagatamadhukaranīkarair upavītā vallarīruddhā ⁷⁾ ||

20 nīrgantuṃ na samarthā saṃprati ruddhā latājālaiḥ |

cañcalalocananaliniḥ paśyantī sarvataś cakitā ||

parimocitā mayeyāṃ bālā bhrūgāvalibhītā |

nītā vasanavinītā pañthānaṃ sadmanas tanvī ||

madhumāṅgalaḥ |

25 pūrvakṛtaprasaṅgena bhavatā prāptā ⁸⁾ kiṃti saṃgopyate ⁹⁾ |

kṛṣṇaḥ |

sandhyāyāṃ sakṛtprasāṅgena katham ahaṃ vijñāto 'bhavam |

madhumāṅgalaḥ |

īyam atirūpasamṛddhiḥ sakṛd api dr̥ṣṭā na karṣati ¹⁰⁾ svāntam |

30 kiṃ pamar apekṣate yo bhūyo bhūyo hy ¹¹⁾ ayaṃ ¹¹⁾ skāntam ¹²⁾ ||

kṛṣṇaḥ |

bhavatu | tathāpy aśyāḥ parokṣatayā kantukam ākalayitum utkan-
thate cetāḥ |

punas tathaiva dattakarṇanetrau tiṣṭhataḥ |

¹⁾ ex conj.; hs.: 'tā 'calārmūlatikām ²⁾ samāgate ³⁾ priyāḥ ⁴⁾ 'pelavā (eind v. d. regel) gam (beg. volg. regel); sec. m. ingevoegd voor gam: qī (of śrī?) ⁵⁾ sic.
⁶⁾ karajaiḥ ⁷⁾ ex conj.; 'buddhyā (onzeker!) ⁸⁾ onzeker; prā (of ā) tmā hs.
⁹⁾ go niet geheel zeker. ¹⁰⁾ kārṣati ¹¹⁾ onzeker. ¹²⁾ sic!

punaś ca śrīrādhā purato vilokya |
 kasyeyam padapaṅktir lalite saṁsarpato rabhasāt |
 āmatatamalakunjaṁ kimīti na saṁlakṣyate purataḥ ||

lalitā |

5 priye | prāyaḥ ko 'py asmān ālokya latānilīno vartate |

śrīrādhā sāsankam

mandam mandam yāhi kuñje 'navadye

dhṛtvā siñjan-¹⁾ mekhalāsūtram ārāt |

dṛṣṭim dattvā sarvato vīkṣamāṇaḥ²⁾

10 ko 'yam dhṛtaḥ saṁmilīno latāsu ||

lalitā tathaiva karoti |

śrīrādhā tāvat paricayam karoti |

yavakuliśadhvajanalinair anyair api ranjita cilmailḥ |

tasyeyam padapaṅktir yena hṛtaṁ me manaḥ kuñje ||

15 so 'yam khalu vananālī militamilindāvalīgahanāt

māṇ mocayan nītāntaṁ trasitakuraṅgīm iva vyādhāt ||

no cet kaśya padālī cittaṁ me cañcalaṁ kuryāt |

nollāsayati cakorīm dinakaradīptir hi nirgatā gagane ||

cetaścañcalāṇāmāvaha³⁾ etāsām aviditavṛtāntānām yathoktaṁ⁴⁾ na

20 syāt tathā kartavyam |

iti manasi vicintya tūṣṇim tasthau |

saṁprāptā tāval latāntarāl lalitā |

ayi priye | ko 'pi navakiśoro vayasena saba latāmālām....⁵⁾

cānye latāntarītā gopā vatsamaṇḍalaṁ ecti⁶⁾ | yo 'yam kiśoraḥ

25 sa tu nātidūre vartate |

vāraṁ vāraṁ vīkṣaṇam sānurāgaṁ

vallijāleṣv- indranīlābhīrāmāḥ |

dattvā dattvā te 'navadye 'navadyam

līlāsindhunī gāhamāno vibhāti ||

30 śrīrādhā bhayalīlāṁ nāṭayati | tathā hi |

taralavilocananalīnaṁ paritāś cailai(h) samāvṛṇute |

matsyadvayam iva jāle khañjanayugalaṁ ca pañjare capalaṁ

śrīrādhā |

sakhyo na stheyam asmābhir atra |

35 ayam atigahananikuñjo dūre purato vayan bālāḥ⁷⁾ |

madhyamgato dīnēśaḥ pathiko nāgacchati prāyaḥ ||

aviditajanas tamāle saṁlīno vīkṣute tv asmān |

ko jānāti kṛṣodari kasya manaḥ kīdṛśam bhavati ||

1) Zoo, met s, niet ś. 2) Dit mase. kan hij 't volgende genomen worden. 3) sic. 4) Of staat er *yathālam*? 5) Een achttal akṣara's nagenoeg onleesbaar. 6) ? *centi* hs. 7) *vātāḥ*

lalitā |
priye |

cañcalakacalalitāsyō hāsyenottambhayan kāmam |
kāmayate bhavatīnām saṃlāpaṃ vīkṣitair jñātam ||

5 rādhā |

satyaṃ vada | nirṇiya samāgatāsi |

bho bho sakhyo yady ayaṃ nandasūnuś

cūḍāpīḍe kekipiccham dadhānaḥ |

gavyaṃ bhavyaṃ bhokṣyate sarvaṃ etat

10 satyaṃ satyaṃ pūjayālam ramāyāḥ ||

capalā |

rātrau gopagrheṣu gokulapateḥ sūnuḥ priye sādaram

cauryāya prasabham prayāti subhage dadhnam udarakriyāḥ |

so 'yam naḥ katham adya — ō kuhare gavyapriyo mādhave

15 mugdho mokṣyati sānukūlaviddhinā hy abhyarṇam abhyāgatam

candrāvalī |

samānītais tūrṇaṃ vrajavyvatibhir dāmanicayais

tadā mātṛā baddho yadi guṇagaṇānāṃ nidhūr ayaṃ |

sutas tv ekaḥ pitroḥ sukṛtaparīṇāmo hi caramaḥ

20 prathāṃ dhatte dāmo- dara iti nijair dorabhir uditām ||

śrīrādhā |

yātu na kāpi ¹⁾ kadācil locanapanthānam aśya dhūrtasya |

gavyaṃ harata ²⁾ purastān no cet prasabham ³⁾ mano ³⁾ harati ³⁾ ||

mādhumaṅgalāḥ |

25 śrūyate svāmīnū ātmanaḥ kīrtiḥ | bhavadbhūtyā palāyitum ⁴⁾
icchanti |

etās tāmarasāyatāmalaḍṣaḥ saṃdhāya bhāṇḍāni vaḥ

śaṅkātāṅkitacetaso nijaśirassv atyantakhinnārnvā ⁵⁾ |

dhāvaṃ dhāvaṃ amandapādanivahaiḥ kurvanti kuñjāntaraṃ

30 bālāḥ paṅkilam alpakaḥpalatikū- niryātapuspāmbubhiḥ ||

kṛṣṇaḥ |

sakhe | tadā vyaṃ api saṃmukhībhavāmāḥ |

sūcakaḥ sāmājikān prati ⁶⁾ |

haste vaṃśīm udvahan ⁷⁾ aṃsadeśe ⁷⁾

35 vetraṃ netraṃ lālayan śrotraśūṇi |

gaṇḍe 'nalpe maṇḍayan kuṇḍalābhyaṃ

kāntaḥ kṛṣṇaḥ kuñjato nirjagāma ||

¹⁾ kopī ²⁾ Conj.; harati hs. ³⁾ Onzeker. prasabhamano harati ⁴⁾ palayitum
⁵⁾ ? khutāruvā hs. ⁶⁾ pūti ⁷⁾ udvahanāṃsadeśe

agrato gatvā |

aye madhumaṅgala subāho toka pratoka jāyanta vijaya prabharṣan
vasantaka gopālaka iantideva madana purato nivāryatām | asmān
vañcayitvā gacchati vrajasundarīnivahā |

5 sarve svasrasthānaviśeṣād aṇum ¹⁾ utthāya |

sthīyatām sthīyatām na gantavyam na gantavyam iti |

nandanandanamukhendusāsanād

indramaulitapaṭhalālītāt |

drāk padam na purato nidhīyatām

10 samūdeśakaraṇam ²⁾ vidhīyatām ||

sarvāḥ netrāṇi parāvṛtya |

ayi mātāḥ katham idam apārvaṇi praśāsanam ³⁾ |

indrādiṣu niyojya niyogam idam abalāsu vidhīyate ||

tathā hi |

15 nāsmākaṇi rāparaṅgadurnmadabhaṭṭa-
no śailāgranibaddhakūṭabhlavanā-
no rātrau paraveśmagā na ca vāyam
kasmād eva nideśavākyaṛacanā

nīkaṇi na durgātavī
yāmā na paṇyakriyāḥ |
kṣetrāpahārodyatāḥ
balāsu visphūrjati ||

madhumaṅgalaḥ |

20 rūpāveśa ⁴⁾ durantavīranivahā ⁵⁾
mānottuṅganagendrabaddhabhavanā-
yūyam yat paracittaveśmani ratā
tasmād eva bhavadvidhāsu nitarām

audāśyam evātavī
yāmāparam yositām |
mānāpahārakṣamās
nyūyyo nideśo hareḥ ||

lalitā |

25 kasya nideśaḥ kīdṛśaś ca |

madhumaṅgalaḥ |

15 iha khalu sakalakalikaluṣavidalanasamuditayaśovitānasamśobhitadin-
maṇḍalakhaṇḍitākhaṇḍalavaibhavaśyāganyapanyapanyasamgrhītagī-
taśilaviśvalakelidattacittavittasya samastaballavavanditapadapallava-
30 vrajaparivṛḥṣasya naudamabārājasya nideśāt pratighaṭṭa- ⁶⁾ niveśita-
bhaṭacakraṇūḍāmaner mahārājaknmāraśyāyam ghaṭṭas ⁷⁾ tenātra
vāyam niyojitāḥ vikretum dadhi gopikā yadi pathā niryānti vāyanti
vā pādanyāsavighaṭṭanair ⁸⁾ vasumatīm samkṣobhayantyo hi naḥ |
etāś copavanasya pavanasya pallavacayaiḥ sammaṇḍayantyo nijam
35 gatvā rājakuḷocito 'yam adhunā bhāgaḥ samānīyatām iti |

1) Of staat er *dandam*? (*dandam utthāpya*?) 2) *°karene* 3) *praśānane* 4) corrupt.
5) *durata* 6) *pratighaṭṭa*-hs. 7) *ghadus* 8) *°ghadanair*; deze moeilijke passage is
overigens juist zoo door mij gegeven als ze in het hs. staat.

viśākhā |

apūrho 'yaṃ rājaśabdah karṇam āviśati | tathā hi |

pākaśāsamasamānaśāsano

(go)kuleṣu vṛṣabhānir īribhaḥ ¹⁾ |

5 rājaśabdakalitām navābhidhām

ātmanah prathayati priye hitaḥ ²⁾ ||

anyā ca |

jīvati kaṃsamareṣe saṃprati vaṃṣe hi bhojānām |

rājeti śabdārājis tālīntarṇmastakeṣeḥ ³⁾ ||

10 caṃpakālatā |

latāmūle sthitvā yadi upatisamjñāṃ prakurute

pralubdho viśrabdhair naṭa iva (na)reṣaḥ prabhavati |

bako gadvā padmā- karapulinabhūman pulakito

gataḥ kiṃ vā tāvad rucikaramarālaśya padavīn ||

15 madhumaṅgalaḥ |

bho bho vayasā iyaṃ atidhr̥ṣṭā ⁴⁾ kiṃ pralapati |

citraṃ 'yena bakī nipītagaralā- bhītā ⁵⁾ padam ⁵⁾ śāśvataṃ

bhītā gokulaballavī praśamitā varṣāvamar̥ṣāt punaḥ ⁶⁾ |

bhinnā cañcupuṭī paṭiva kapaṭī sarpo ⁷⁾ nirasto madāt

20 satvaṃ tasya na śobhate narapater hīnā padopasthitiḥ ||

jayaṇtaḥ |

madhumaṅgala | kiṃ etāḥ prajalpanti |

hastād ācehidya matta- dviradagatiraṇat- kiṃkiṇīuām amūṣāṃ

jalpantīnām duruktam dadhi madhuram idaṃ kaṃkauakvāṇamugdhāt |

25 pepīyantaṃ samantād upagatam anṛtaṃ bhāgyato 'raṇyabhūman

ko 'yaṃ kaṃso m̥ṣaṃso bhavati mama puro muṣṭipīṣṭāṃsadeśaḥ ||

madhumaṅgalaḥ |

aye jayanta | yadi saralatayā ditsanti ⁸⁾ tarhi krauryeṇa kim |

tathā hi |

30 śākhābhiḥ phallitābhir ānatataru- śreṇī purovartinām

pānthānām nirupadravaiva sukhayanty ānanditā sarvataḥ |

atyuttuṅgaśikhāgraguptaphalakā prāyo janair bhujyate

grāvāghātaviśṛṇaparṇavibhavā khimātikhedaṃ gataiḥ

¹⁾ Of te lezen: 'bhanurīribhaḥ. Is īribhaḥ misseh. nom. pr.? ²⁾ Of priyehataḥ?

³⁾ Bedorven (zie ook 't metrum) en onbegrijpelijk. ⁴⁾ 'dhr̥ṣṭā ⁵⁾ 'bhītāpaṇḍa overigens is te splitsen: 'goratā abhītā (van i + abho). ⁶⁾ Doelt blijkbaar op de redding van Rādhā; ⁷⁾ m̥ṣāt hangt dan af van bhūtā ⁸⁾ sarpa ⁸⁾ ditsanti

madhumaṅgalaḥ śrīrādhām prati |

karṇāntabhrāntanetre sumukhi kacalatā- krāntavaktrāravinde
nūnam gopālagosthī- layanajalaruha- śreṇimrājītāṅgh(r)eḥ
dānam bho deli vṛndā- vanaruci(ta)latā- kuñjalilāpriyaśya
5 rājño nandasya sūnoḥ pathī pathikajanā- niṣṭavidhvamsakasya |

hariṇākṣī |

nando bhavatu nareṣo vānditapādo 'stu gopajātīnām |
yo 'yaṃ ghaṭṭaniviṣṭaḥ 1) satanuḥ saṃjīvito 2) dadhnā ||

sumukhī |

10 re re maṅgala rājasūnuracitaṃ nūnam samākarṇyatām
gopībhiḥ parinartito nijagrhe dadhnā 3) ciraṃ stobhitaḥ |
no tṛptiṃ samavekṣya teṇa sadane cauryāya naḥ saṃgataḥ
sadyaḥ saiva vaśikṛto rasanayā dānāya sajjībhavat 4) ||

lalitā |

15 bhavatu tadā |
haste pustakam ākalayya karayor darbhā(ṃ)s tathā vārṇi
suātvā puṇḍram atho vidhāya mukhataḥ śāntiṃ paṭhan bhūyasīm |
eṣā tvām upavītiṇaṃ vrajapater bhāsoḥ sntā sādaraṃ
dānāyābhavayati prayāñi yaumnā- kūle yadā te manah |

20 śrīkrṣṇaḥ |

madhumaṅgala | kaśyā iyaṃ sahacarī samuttarayati |

madhumaṅgalaḥ |

svāmin nirṇīyate |

kāsti 5) na paśyasi candrakamaulir iyaṃ vṛṣabhānusutā ramanīyā |
25 ramyaguṇālayamañjulahāsavibhūṣitavaktrapuṭī kamanīyā |
atra kuto vanadaivatapūjanakāmanayā 6) sakhibhir namanīyā
tat kimiti pratikūlavidhiprahitā vikṛtir ūtibhiḥ samanīyā ||

krṣṇaḥ pura upasṛtya |

na gantuṃ deyaṃ |

30 vāraṃ vāraṃ ihopayāti saritaḥ kūle latāmaṇḍale
cauryeṇaiva sakhijanair mama lūtā mallīdalaiḥ śeṣitā |
vijñātaṃ hi mayādhunaiva dalitā prāyo 'nayā vallarī
yaccintākulitaśya me jayauato 7) nidraiva dūraṃ gatā ||

jayantaḥ |

35 mamāpi pratikūlakārī sakhīsamūho 8) viśeṣato nigṛhyatām , tathā hi |

1) Ex conj.; *ghadant* 2) *saṃjī* 3) Laatste ak'ara onzeker. 4) sic, l. *bhavan* ?
5) *kāsi* 6) *pūjaya* 7) sic. 8) *sakhīmanūho*

prātaḥ prātaḥ prasannā- nana¹⁾ tava¹⁾ caraṇā- mbhojasaṁsthāpanāya
kuṅjo guṅjamnilindaḥ²⁾ pratidivasam aho tanyate doṣahīnaḥ |
tāvat tanvī sakhībhir vikasitanalīnī- dhūlibhīḥ keligehāny-
ātānvānā parokṣaṁ tad apānayanataḥ khimagātro 'ham āsam |

5 śrīrādhā |

bho bho uandakīśora nocitam idaṁ vākyaṁ kalaukāspadaṁ
mallīyaṁ na tavaiva puṇyabharataḥ kṛte vikāsaṁ gatā |
bhaṅgair³⁾ aṅkagatair³⁾ aṅkapaṭhikair³⁾ saṁsevyate sarvadā
satro 'yaṁ paramēśvaraśya sūtarām sarve janā bhāgināḥ ||

10 api ca |

dodhūyate pavanapaṅktibhir uddhātābhīḥ
sārāṅgaśāvanivahair³⁾ paribhujyate 'pi |
pepiyate madhukarair³⁾ alakāntareṣu
kāntābhīḥ eva saḥalīkriyate lateyaṁ ||

15 na hi⁴⁾ kadāpi mayā kamanīyasakhībhir amaudamaḥī kaliteyaṁ |
nāpi tu dṛṣṭipathaṁ gamito 'si kadāpi latākusumākuliteyaṁ ||
khidyati maddhṛdayaṁ mṛduhāsaṁśāvacanaḥ kva matir³⁾ militeyaṁ |
doṣabhareṇa viśeṣaya⁵⁾ mām amśāsaya yatra ruciś caliteyaṁ ||

kr̥ṣṇaḥ |

20 jalpasi⁶⁾ kiṁ tarale na gr̥he manu yena mṛśāvacanaṁ racanīyaṁ |
doṣabharo bhavatīṣu na suṁdari mām auudhā(va)ti kiṁ kathanīyaṁ
nandaṁrpaśya mahī sakalā sakalaṁ vasujātāni idaṁ ramanīyaṁ |
yena kṛtaṁ subhage pāribarhya⁷⁾ samāṁ naṁ gopakulaṁ namānīyaṁ

śrīrādhā |

25 sakhi⁸⁾ |

jñāmy ahaṁ nalināsundara tātagehe
yad bhujyate nīśi nīśakaragaurahāsa |
mātrā dhr̥to dadhīkr̥te vrajasuṁdarībhiḥ
saṁmocito natisatair³⁾ viditaṁ janeṣu ||

30 kr̥ṣṇaḥ |

ko mām vimocayati kena dhr̥to bhavāmi
nānto na madhyam iti māmīni veditavyam
saṁmocaṇāya yamakūṇḁmayor idānīm
ātma māyaiva kṛpayā pariyantrito⁹⁾ 'sti ||

1) *ṇanamatara* 2) *qapan* 3) *sic bhūga, caṅka?* 4) *L. nala?* (metri causa?)

5) *Dus niet mbesayati* luidt het composiitum.

6) *jalpasi*

8) *sakhi* 9) *pariparito*

7) *Niet geheel zeker.*

vasanta ka(h) :

iyam aticapalā taruṇī nīlapatmaṇḍita gaṇṇī
rādhādaksīnabhage nannā candrāvalī bhātī :
sadyo hṛdyam apūrvam gayyaṇ sandhāya bhajane prapta |
5 ratyā natya bhūtya nayan mūlyena canryād vā ||

candrāvalī :

ko 'tibalo vṛṣabhānujanādhipaśasmatigmalutāśa nato ya h |
dharmapatham pariḥṛtya suresu nareṣv itareṣu jano na nato ya h ||
ittham avekṣya nato na jano hi nato vibudhair namo so 'yam ato ya h
10 durlabham etad aham madhuraṁ dadhi tasya sadā namate nirato ya h
 yadi mūlyena natyā vā grhṇāsi ced grhṇāsi |

kṛṣṇa h |

candrāvalī | kim aśya mūlyam |

candrāvalī :

15 dātum na śakyate bhavatāṁ 1) | dūrata eva sthūyatām |

kṛṣṇa h |

bhavadu | ucyatām tāvat ' sāmartyam bhaviṣvati ced grāhyaṇ no
ced anyato gatvā vikrīṇita |

candrāvalī sahāsam |

20 yāvatyaḥ pitṛgāvo bhūṣaṇavaśanair vṛtā gopaiḥ 2) |
 tāvaṇ mūlyam dadhno bhavati rucis te yadā manasaḥ ||

kṛṣṇa h |

prīye candrāvalī | māhātmyam ucyatām aśya dadhnaḥ |

candrāvalī |

25 nandātmaja | na jñāsy aśya māhātmyam | paśya paśya |
 yaśyādanakṛtapuṣṭer adharapute vaṇṣikāmodāt 3) |
 nirgatapavanaśikhāyām anātad govardhanaṁ madhupa 4) ||
 api ca |

nītaṇ yaṇ navaṇītaṇ vadanapute śaiśave bhavataḥ |

30 kāle mukhapraṇālī śiśiramṇālīva saṇjātā ||

anyae ca :

kāḷindītarṇśuśkakotaranatū- 5) jīvalāvalīm 5) ndbhata
 prāleyānilabhītibhaṅguramano- gopījanair vīkṣitaḥ |
 mīṣāṅkaṇ jalajātaloceanasudhā- dhārām ivādad bhavāṇs 6)
35 tan no yaṇ 7) navaṇītabhojanakṛte māhātmyam ujīrṇabhate |

kṛṣṇa h |

kasmād evaṇ māhātmyam iti :

1. bhavatu 2. ex. comp., gopaiḥ hs. 3. ex. comp.; āmodāt hs. 4. madhupaiḥ

5. I. mischieu. 6. bhavās 7. I. 'gopā?

niruttarāḥ sarvās tasthuh |

tatra sudāmā nāma gopakumāro 'vadat |

svāmin | kiṃ prechasi | nedaṃ gopibhir uttarayitum śakyam |

kṛṣṇaḥ |

5 kuto vasyaḥ |

sudāmā |

asti kim api nigūḍhabhijam |

kṛṣṇaḥ |

kathayatu bhavān |

10 śrīdāmā karṇamūle |

trayyantoditaśuddhabuddhaparamā- nandābdlhisamsthāmrtaṃ
niḥśiṃam nirupadravaṃ¹⁾ nirupamaṃ svātmānubhūtaṃ sukham |

nikṣiptaṃ karuṇākulena bhavatā jīvānubhūtyai punar
goloke surabhīṣu muktajanatā- nityābhligamyam param ||

15 tad bhūyo bhavabhūtibhaṅgurajanā-²⁾ nāsvādanāya tvayā
līlāviṣkṛtavigraheṇa surabhī- vargo bhṡamatrāgataḥ |

etās tāmarasābhirāmavadanā jñānādayaḥ śaktayas

tāsāṃ hastagataṃ tad evaṃ anṛtaṃ natyādibhīḥ prāpyate ||

nedam prākṛtaṃ atra me cakataṇo līleyam aprākṛtā

20 māhātmyam payaso ghr̥tasya bhagavaṇ dadhno 'pi bhūmeḥ punaḥ

netraprānta ihāsti deva sakalaṃ vaikuṇṭhalīlāmrtaṃ³⁾

dhanyāḥ ke 'pi pibanti ye tu saralī- bhūtā manovṛttayaḥ⁴⁾ ||

kṛṣṇaḥ | netrayor vihasya |

vasyaḥ | sadya eva bhāṇḍabhaṅgaḥ kṛtaḥ | priye candrāvali |

25 vicārya mūlyam vaktavyam yadi vikretukāmāsi⁵⁾ |

candrāvalī |

grahītā ced asi satyam vadasi |

kṛṣṇaḥ |

brūhi brūhi |

30 (candrāvalī |)

tyakto nando mandrahāsābhirāma

vṛddhā mātā sāpi samśamnocitā⁶⁾ |

kiṃcid anyat tyajyatām iti vadasi cet |

tyakto bhrātā sīrapāṇis tavāyam

35 nānyad gayam⁷⁾ yady alam syād grhītā⁸⁾ ||

1) *drava* 2) Zoo schijnt er te staan. 3) *cūkuṇḍa* 4) Omtrent de woordsplitsing in deze drie strophen ben ik hier en daar onzeker. 5) *kāmāsi* 6) Corrupt! 7) ex conj., *dāyam* hs. 8) *grahītā* (goed?). De maat is niet in orde: wellicht iets uitgevallen.

kṛṣṇaḥ |

na paṇanīyo vastukalāpo bahuḍhā yuṣmākam |
anyat tyaḥyatām iti ced rājabhāga eva dīyatām iti ||

candrāvalī |

5 aye bāla vayanṁ tyaktuṁ na śaktā smaḥ | iyaṁ asmākaṁ svāminī
śrīrādhā tyaktuṁ netuṁ samarthā | śrūyatām karṇe |

iyaṁ atiparamavadānyā mantram te 'haṁ prayacchāmi
śaraṇaṁ gaccha caraṇayor dāśyati mūlaṁ ¹⁾ vinā sakalan ||

no cen mayā gatvā praṣṭavyā priyā |

10 rasiko yady asi dadhmaḥ śocasi kiṁ yāhi pādayor mūlaṁ |
loko bhavati sa vidvān kurute yas ²⁾ tv ²⁾ ātmano ²⁾ 'bhīṣṭam ||

kṛṣṇaḥ |

yeṣāṁ dānarako loka te necchanti pratikriyām |

nīradāḥ kim u vāñchanti ye prayacchanti jīvanam ||

15 candrāvalī rādhāntikaṁ gatvā |

devi jalajātalocane 'yaṁ nandanandano mūlyena dadhi samā-
kāṅkṣati | kiṁ mūlyam asya |

śrīrādhā |

lalitāhūyatām |

20 sarvāḥ sametya saṁmantrayanti |

tatra lalitā karṇākarṇikṛtvā |

aho priye |

yā vṛndāvanamañjukuñjavalaye ranvādharasparśinī

nīḥśāṅkam nīśi no 'bhikarṣati mano vanśī madāghūrṇitā |

25 seyaṁ saṁprati ³⁾ grhyatām madhupater gavyaṁ puro nīyatām
dharmāḥ strīṣu nīśyātām mama vacaḥ sakhyo yadā rocatām ⁴⁾ ||

śrīrādhā |

lalite | nāyaṁ dāśyati | yady evaṁ syāt tadā tv aparāḥ kṛṣṇas
tvam eva syāḥ ⁵⁾ |

30 kāṇḍyagaralavihīnā ⁶⁾ kṛṣṇā kṛṣṇena ⁷⁾ saṁbhūtā |

vanśīgaralavihīnaḥ kṛṣṇo lalite trayā bhavatu ||

tataḥ parāvṛtya kṛṣṇāntikaṁ upāgatā lalitā candrāvalī ca |

ity āha candravadanī rādhā saṁbhāgyamañjarī tathyaṁ |

vāñchasi ⁸⁾ ced rasanīyaṁ muralīṇo no dehi saptadhā bhinnām ||

35 kṛṣṇaḥ |

ākārayāmi dayite muralīmādena dūrato vatsān |

saṁstobhayaṁ hṛdayaṁ mātur dūre gato 'raṇye ||

¹⁾ l. mūlyam? ²⁾ 'strā' is niet geheel zeker. ³⁾ ex conj., saṁghataḥ. ⁴⁾ l. rocate? ⁵⁾ trenaśyāḥ ⁶⁾ pr. m. kāṇḍyagalaḥ ⁷⁾ of kṛṣṇāna? ⁸⁾ vāñchati

api ca |
 prāṇād adhikatareyaṃ vaṃśī kalabhāṣiṇī nūnam |
 bhavatīnām iva rādhā kṣaṇam api neṣe parityaktum ||

api ca |
 5 dāsyāmi sundari munīśvaravīndavandyaṃ
 ātmānam āśu kalahaṃsavadhūvirāve |
 vaktrāravīndamadhupānaparāṃ anindyāṃ
 vaṃśīm kadāpi karato na viyojayāmi ||

candrāvalī |
 10 kṛṣṇas tvam asi taveyaṃ muralī garalaṃ mukhād vamatī |
 tām apaharati ¹⁾ sakhi me kriyate kiṃ te 'nayaṃ tv anayā ²⁾ ||
 gacchati me samayo 'yaṃ anindita bhānur asan śirasō vinivṛttaḥ |
 mandirakandarataḥ paripaśyati devavaraḥ kṣudhayaḥ parivṛttaḥ ||
 saṃprati bālavadhūnikaraḥ parilolati pūjanato gatavṛttaḥ |
 15 māvinayaṃ kuru paśya puro nicayo 'nnabhavo rasato 'pi nivṛttaḥ

kṛṣṇaḥ |
 sā vanitā bhavatīṣu mayā vinayopanatā na gatā sakhi tuṣṭā |
 indumukhī vṛṣabhānūsūtā hi yayā tu bhaved vacauhiḥ paripuṣṭā ||
 rūpayutāpi sabhā sakalā vikalā mama bhāti manorathaduṣṭā |
 20 kiṃ sakalābhir iyaṃ kukalāpūrato ³⁾ hi guror vinayena vighuṣṭā ||

śrīrādhā lalitābhīmukham |
 praṣṭavyo 'yaṃ nīlajīmūtagātras
 tāmyaty evaṃ ⁴⁾ hetunā kena mugdhaḥ |
 kṛto mārgo mārḡagā ⁵⁾ no ruṇaddhi
 25 deyaṃ dattaṃ kiṃ punaḥ patrapūrvam ⁶⁾ ||

lalitā tathaiva lalitā vāṇyojjagāra ⁷⁾ |
 re re bālanṛṇālakomaḷabhuja vyālolahārāvale
 mārgaṃ muṇca ⁸⁾ na kañcavajvaya ⁹⁾ manāg vyāghūrṇayan locane |
 kiṃ kṛtvā ¹⁰⁾ vayan atra kiṃ tu bhavatāṃ vāsaḥ purātrābhavan-
 30 nāyātāsti kadāpi karṇaphalake dānākṣa — vyāhṛtiḥ

śrīdāmā |
 garvakharvitamate lalite te
 na sphuṭaṃ vrajapateḥ sadane 'sya |
 janmanā pratigṛhaṃ bhavatīnām
 35 dattam indrapadasankhyam analpam ||

1) ? pr. m. *apaharasi*, verbeterd in *apaharas* (?) 2) ? *kṛtenayampranayā* 3) ? *gurato*
 4) *eva* 5) pr. m. *mārḡi*, sec. m. *mārḡyaṇ* 6) sic. of *yatra pūc* 7) sic: beteekenis?
 8) ? *smuṇja* hs. 9) sic. 10) Onzeker.

śrīkṛṣṇaḥ |

ayi rādhe mitahāse doṣaṁ adōṣaṁ tu me deli |
dāsyāmi naiva carauṇaṁ purato dātum vinā dānaṁ ||

śrīrādha |

5 śraddhayā diyate pātre saṁkrāntigrahaṇā(di)ṣu |
rājño deyaḥ karo dānaṁ athavā grahadoṣahṛt ||
tatredānīm saṁkramaṇādyabhāvāt kathaṁ dānaṁ dvitīyaśyāpy
asaṁbhavena ¹⁾ | tathā hi |

viṣṇor nābhisaroruhāt samabhavad vedhā vidhātum jagat
10 sṛṣṭyāgre manasā kumāramukhato devāsuraṁ mānavān |
paścād atra vicitṛa ²⁾ dharmaviṣabhaṁ pādaiḥ caturbhir vyadhāt
tannāmnā tadanupravṛttam abhavat khyātaṁ purāṇaṁ bhūtale ||
yato vṛṣa(bha)rūpaśya dharmasya pravṛttir abhavat ato vedhasā
vṛṣabhānupuraṇa ³⁾ nirmāya govṛttibhyo dattaṁ | tad ārabhyāsmat-
15 pūrvajānām evātra saṁsthitih | saṁprati tu |

gopālānvayamauliratnamatanu- ⁴⁾ khyātyāvanīmaṇḍano
nāmnah śrīvṛṣabhānugopānṛpater nākārṇavikṣṇavaliḥ ⁵⁾ |
yasyālindaniviṣṭagokulamahā- godoharāvāpagā-
yūrāpūritabhūrikarṇakuharo ⁶⁾ dhātā kṣaṇaṁ tiṣṭhati ||
20 ato 'yam asmākaṁ pitur evaitad bhūmaṇḍalam | katham asmatpra-
deśeṣu bhavadāgamanam dānāya |

na brūmaḥ ⁷⁾ śikhīpicchacūḍa yamuvā- ghaṭṭe ⁸⁾ karagrāhiṇaḥ
ke (yū)yaṁ paśubhis tṛṇāni (ba)huśaḥ saṁcarvayanto hi naḥ |
haṇho paśyata muktatātasadanā vṛtṭyāpi saṁbhāpitā
25 dhṛṣṭā vai paraveśmagā api tathā nojjhanti dhṛṣṭyaṁ muhuraḥ |
api ca |

grāmas tv ekas tvatpituh śrūyate vai
nadyālī pāre gokulaṁ nāmato yaḥ |
tatrāyaṁ te śobhate rājasabdalḥ
30 sthānabhṛṣṭaḥ kiṁ nu datto vibhāti ||

api ca |

yāhi munda na me 'vinayaṁ kuru kiṁ janakasya yaśaḥ pari-
lumpasi |

naiva tathā jananī tava bhāti kutaḥ kapaṭena ⁹⁾ vacaḥ pari-
sumphasi ||

15 yācaya tubhyam ahaṁ pradade dadhi yady anavadyatayā na hi
tumphasi |

bho iyatī rasanā yadi te 'sti kathaṁ kamanīyagrāhaṁ sukham
umbhasi ||

¹⁾ bhavatu ²⁾ vicitṛa ³⁾ purāṇa ⁴⁾ sic (of 'nāmanānu' ⁵⁾ Onzeker; nākārṇa-
see. m. *ga* of *ga* of *ga*? *carṣṇā* (of *ksā*) *valih* ⁶⁾ Of *pūrvā*; het geheel is duister.
⁷⁾ *vanah* ⁸⁾ *ghaṭṭe* ⁹⁾ *kapaṭena*

ma d h u ma n̄ ga l a l a ḥ |

carāṇanalinamūlān nirgatā vāridhārā
surasarid iti loke gīyate kalmaṣaghñī |
śirasi bhavati mālā yā purārer murārīḥ
5 sa tu tava purato 'yaṁ pātrabhlūto 'marāṇām ||

ataḥ |

dānaṁ dehi yatas tavānanavidhau parvādhunā vartate
śrīkṛṣṇānananīlārājinivala-¹⁾ cchāyā samākrāmati |
paśyodagratayā latās tarugatā nūnaṁ dvījebhyo madhu
10 srāvaṁ srāvaṁ abhīṣṭam utkaṭarasā yacchanti sadbhūtaye ||

api ca²⁾

yaśya nābhīnalinād vinirgato
viśvasiṣṭim akarod vidhiḥ svayaṁ |
so 'yaṁ ambujapalāśalocane
15 rocate nikhilagopamūrdhasu ||

na kvāpy atiriktā viśvasiṣṭir asnuāt |

l a l i t ā |

āścaryam āścaryam | tathā hi |

nāsmākaṁ sadane rahasya api gataṁ bhītyātisaṅgopitaṁ²⁾
20 na tyaktaṁ kaṇaśo 'pi gopakagaṇair bhuktaṁ chālācchadminā
kva brūṣe³⁾ nanu pātratāśya ca vidheḥ kvotpatipadmaṁ punaḥ
kiṁ no vākyaḥ tathena⁴⁾ te khalu mano dānāya⁵⁾ saṁsiṅyate ||

ma d h u ma n̄ ga l a l a ḥ |

na prāyo vaḥ karṇamūlam upagatāśya mṛtsnākelih | paśya paśya |
25 dīmbhair anubhasi rantum utpaladala- śyāmaḥ kadācid gataḥ
kāḷindiyāḥ kamanīyakauñcitakaco mṛtsnām adānto hy adāt
tae chrutvā jananiṁ nīṁya vadanam dr̥ṣtvāpaśaikā bharaṁ
brahmāṇḍam tilapiṣṭapīṇḍam iva yat-⁶⁾ tunde 'ravindaprabhe ||
ato nāsmād bhinnam jagat tajjanayitā cāyam |

30 ś r ī r ā d h ā |

bhavatu | kim asmākaṁ sakhi |

pūjākṛtyam vartate bhūri devyā
mārge ruddhā nirdayair gopaputrāḥ |
tūraṁ blāmr vāruṁ yāti nūnaṁ
35 dehacchāyā pādamaṇi jahāti ||

¹⁾ "nīlākūṭ" of "kaṇīṭ" ²⁾ bhūtopagatasaṅgo ³⁾ caṣe ⁴⁾ bahana ⁵⁾ Onzeker, er schijnt *śhātaya* te staan. ⁶⁾ L. tot-?

aparā kāpi |
 krnddhā me janani vai jīvitam adyānavadyāṅgi |
 kālātikramadoṣān nūnam hantāruṇāpāṅgā ¹⁾ ||
 ity uktvā gantum pravṛttā |

⁵ kṛṣṇaḥ kareṇa dūrṭvā |
 kva gacchasi varūname 'dattvā vadanam āvṛtya |

sā covāca |
 hāhā nandanareudratāta kalahā mātā mamātīva hi
 prāyo me janako 'pi kopagahano bhrātā vidhātāiva ²⁾ hi |
¹⁰ dūre tiṣṭha na māṃ sprṣa sprḥyasi preṣṭham yadi pre - tāṃ
 nāham tvatkarajakṣatema ³⁾ bhavitum gātreṣu śaktānyathā ||

viśākhā |
 ādarśe samavekṣyatāṃ mukham idam kiṃ te vidhātrā kṛtaṃ
 no gavyāya bhavati yena viduṣāṃ devātithīnāṃ kriyāḥ |
¹⁵ yuṣmākaṃ tu kadambanimbakavalī- kharjūrāpūthīphalāṇy
 attum vakranatiṃ ⁴⁾ tatāna kuśalo vedhā ⁵⁾ tirascām iva ||
 evaṃ capeṭāmutthāya ⁶⁾ pravṛttāyā hāraṃ harir jagṛāha |
 viduṣāṃ ⁷⁾ hi yajanti lolamāle haviṣā māu adhidaivam adhvārāṇām
 avatāritam ⁸⁾ atra ⁸⁾ divyalokād idam ātmanocitam ⁹⁾ ātmano ⁹⁾ hitāya
²⁰ yad idam pratisadma sundarīnām bhavatīnām amṛtaṃ vilokyate |
 tad idam vinayāni ¹⁰⁾ kaitavād vā paribhokṣye sakalaṃ ¹¹⁾ balena vā

viśākhā |
 muñca māṃ capeṭāṃ dāsyāmi | ravathacchalabalādikaṃ ¹²⁾ nāham
 bibhemi |
²⁵ kṛṣṇo mālāṃ karṣati |
 sundarapāṇisaroje dehi capeṭāṃ ¹³⁾ vinodāya |
 kā ¹⁴⁾ tānyati jakajaśrīr madhupavadhūṭīpadanyāsaḥ ||

campakalatā |
 aye viśakhe 'yam atilobhī dadhmaḥ | capeṭāṃ apy aṅgikaroti |

³⁰ śrīrādhā sahasam |
 bho bho nandakiśora muñca purato mārgaṃ prayāmo vayan
 yātrāyai bhavataḥ karomi śapatham tātasya dhairyaṃ kuru
 asuābhilīḥ saha gaccha bhāmnagarāṃ yad rocate bhujyatāṃ
 vatsāṃś ¹⁵⁾ cāraya no 'nayo na bhavitā ¹⁶⁾ dadhmo hi yady arthitā
³⁵ nedam śakyaṃ te pitā me vṛttiṃ dāsyati na vā |

¹⁾ pāṅgā ²⁾ l. vidhātāva? ³⁾ tatatka? ⁴⁾ Of rukhratutū? ⁵⁾ l. vedhās?

⁶⁾ Moet datief van een subst. n. zijn „om een klap te geven”. ⁷⁾ viduṣā ⁸⁾ 2tārāpatya

⁹⁾ ātmanocittabhūtmāno ¹⁰⁾ emagani ¹¹⁾ sakala ¹²⁾ racaqa? ¹³⁾ capeṭāṃ ¹⁴⁾ ka

¹⁵⁾ catso ¹⁶⁾ Veranderd in: bhavati?.

pitā te gopānām adhipatir idamrūpam atulaṃ ¹⁾
 balaṃ te dordande dalaṃ gavāṃ bhitinivaham |
 glaho 'pi svalpo 'yaṃ dadhigṛhapayomātram api te
 vinā tuṣṭer dhātur milati katham idṛk pariṇaṇaḥ ||

5 ma d h u m a ṅ g a l a ḥ |

dadhno lobhī na gopālo bhāvalubdho varāṇane |
 dṛptānām ²⁾ darpasamhārī ³⁾ naḥ ⁴⁾ śruto nandanandanah ||
 tathā hi | bhāvalubdho yathā |

10 bhaktānugrahakātarah samagamad dhritvā padam śāśvatam
 vaikuṇṭham karirājarāvaracanā- ⁵⁾ sambaddhapācāmbujah |
 vegadhvastapaṭo naṭakacataṭo ⁶⁾ bhraṣyatprasūnotkaro
 grāhogrāṣyavidāraṇo 'śya ⁷⁾ vigalac- cakrāṃśurājatkarah ||

darpaharatvaṃ yathā |

15 madoddhatadaśānana- ⁸⁾ prabalavaktrapāṅkticchada-
 kṣayopacitasāyako vikaṭasindhubandhoddhataḥ |
 sahasrabhujakandalī- dala(na)tigmadhārūṇśubhṛt
 kuṭhārakathināṃsakah sumukhi dṛṣyatāṃ gopatiḥ ||

śrīrādhā satrāsam ⁹⁾ lalitāṃ pariśvajati ¹⁰⁾ |

l a l i t ā |

20 sakhi na bhetavyaṃ na bhetavyam | iyaṃ tv aśya janmāntarīyā
 hīlā | idānīm tu |

mātrā baddho nartito gopikābhir
 bhīto bhīto yācito yacchatīti |
 bālye bāle pādūkādarsapīṭhāṇy
 25 uccaistalpaṃ yaśya kaśyādhiśete ||

bhāva īśad api yatra vīkṣyate
 tatra bhāmīni hi bhātī mādhavah |
 nīmanabhumīvalayāṃgāṇīmī
 prāyaśo bhavati vārisamptatiḥ ||

30 ś r ī r ā d h ā |

lalite | tadā sāhityaṃ vidhīyatām |

l a l i t ā |

ucitam ¹¹⁾ avindam ¹¹⁾ eva |

ś r ī r ā d h ā |

35 tadāhūyatām blaadre |

¹⁾ atulaḥ ²⁾ tānū ³⁾ darpayā ⁴⁾ na ⁵⁾ rasana ⁶⁾ kacamatā ⁷⁾ Zoo de pr. m.;
 sec. m.: *culācanastha*; doch ook 'sga is weinig bevredigend. ⁸⁾ *śubhṛta* of *śuddhṛta*
⁹⁾ *mātrāsam* ¹⁰⁾ *dṛṣyati* ¹¹⁾ Of is er bedoeld: *ucitam adam eva*? vs. *ucitamevādam*

lalitā tathaiva karoti |

idam atimadburam ¹⁾ gavāṃ murāre

dadhi nalinīdalabhājanam vidhehi |

drutam iha gamanam vidhāya nūnam

5 piba dayayābhiniṛikṣito 'nayaiva ||

kṛṣṇas tathā kartum upasasarpa | tathā hi |

jaṭhare ²⁾ muralīṃ niveśya hastāt kuṭilam kuntalajālam munamayya ³⁾

putakam nalinīpalāśajā(ṭam) ⁴⁾ karakañjēna vidhṛtya saṅgato 'bhūt

ja y a n t a ḥ |

10 nocitam rājakumārasya cauryam | asmākam api dīyatām | kā vā

hānir ⁵⁾ bhavati gopakanyānām dadhiyave |

kṛṣṇo lalitāntike |

ayam atidhṛṣṭo nigṛhyatām yuvatibhiḥ |

lalitā |

15 jayanta | ihopagamyatām |

yaṣṭim hitvā durataḥ kṣālayitvā

vaktram ⁶⁾ tūṇam rajjupāśam nīṛasya |

hastau baddhvā mandamandam prayāhi

rādhāpārśve mādhave nātra hetuḥ ||

20 (j a y a n t a ḥ |)

suātāvāgamyate | kiṃ mukhaprakṣālanamātṛeṇa dadhilābhas cet

kaś ca kṛṣṇaḥ śrīrādhāyā eva pādapadmopajīvy aham tathā hi |

pitā vā mātā vā yuvatir api putro 'pi lalite

na loke preṣṭho me bhavati ca tathā daivatam api |

25 yathā prītyā pātre ⁷⁾ nīrupamarasam bhakṣyanivahan

prayacchaty alpaṃ vā sumukhi samaye yo 'tikaruṇaḥ ||

lalitā |

kṛto vilambase |

jayantaḥ plutiṃ nāṭayati |

30 rādhā |

upaviśyatām | sakhyo dīyatām jayantāya dadhi |

ekā ⁸⁾ culuke ⁸⁾ dadhidhārām prayacchatī | chadmanā cāparā bhūru-

hasākhayām śikhām badhnāti |

ja y a n t a ḥ svagatam |

35 aho yady aham śikhām mocayitum hastam cālayāmi tadā hastād

dadhi gacchati | yadi śiraḥ karṣayāmi tadā śikhaiva gacchati

ato yathāsthito dadhi pibāmi | tato yad bhāvi tad bhavatu |

¹⁾ madhura ²⁾ 'tha' onzeker. ³⁾ ullamagga ⁴⁾ palāśaja ⁵⁾ hāter ⁶⁾ cakka
⁷⁾ pātre ⁸⁾ ekāculuke

prakāśam |
 no me sandhyā vidheyā sunukhi munipate¹⁾ vālekaśyeva¹⁾ yena
 kuryāṃ śraddhāṃ śikhāyāṃ na ca mama bhavitā hāmīr aśyā vyapāye
 māsād arvāk²⁾ tathaiśa bhagavati bhavitā bhūyasī mūrdhadeśe
 5 dadhno dhārāvīyoge kṣaṇam api subhage vepate mānasam me

śrīrādhā :

bhavatu | pīyatāṃ yathecchaṃ dadhi |
 tadānyaikākhaṇḍāṃ dadhidhārāṃ prayacehati | aparā tadīyāṃ eva
 rajjum ādāya ha(sta)bandhanāyopasthitā |

10 jayantaḥ :

hastabandhanam api prāyaśaḥ kariṣyati | karotu nāma |
 sukhaṃ duḥkhaṃ tūbhayaṃ api dhātrā śarīrasya nirmitam |
 śarīrabādhād api dadhikṣatiṃ kartuṃ na śakto 'smi

na sābhilāṣo gaṇayati kaṣṭam | tathā hi
 15 alitātī aravindagandhaṇubdhā
 mukulamukhe 'py uśitā dinātyāye
 pariharati na cetasāpi saṅgam
 kamalavanasya bhiyā kadāpi hi ||

śrīrādhe kim api kurvantu³⁾ nāmañtalī nāham īśad api dadhi
 20 tyajāmi :

anucitam idaṃ bhavatyā viśvāsenāgatasyādya |
 samupekṣaṇam mamaiśa prakṛtir naivātīpūṇyā nāma ||

śrīrādhā :

bālyād yena samrakṣitaḥ samprati dadhilobhena tam viḥāya mām
 25 upagato 'dhuuā mām kim upakariṣyati |

jayantaḥ :

hā kaṣṭam ubhayaabhrāṣṭo jāto 'ham bhavatu kṣaṇam upātṭaye⁴⁾
 tāvat | svāminn adyaśa jayanto viśamāvasthāṃ gato vartate |
 śākhābaddhaśikho janopahasito nagnīkṛtaḥ sarvato
 30 rajjvā baddhakaro vimuktakavaraḥ sikto hi dadhmaḥ kaṇaiḥ |
 daṇḍāghātāmitamba — vikalo yaḥ prāk tvayā⁵⁾ lālitaḥ
 svāminn adya jayanta eṣa viśamā- vasthāṃ gato vartate ||

kṛṣṇaḥ :

jayanta | kim aparāddham tvayā gopījanānām |

35 jayantaḥ :

na kim api svāmin | vṛthā baddho 'smi |

¹⁾ Sic: wordsplitting en beteekenis? *munimater hale kaspara?* ²⁾ *arvāh*, of *arvāh*.

³⁾ *kurvaṇto* suit *kurvaṇto*. ⁴⁾ Niet zeker: *upādāye* hs. ⁵⁾ *ayā*

kṛṣṇaḥ |
śrīrādhāśaraṇaṃ yāhi |

jayaṇtaḥ |
ko 'nyaḥ karoti vayasya | śrutaṃ na bhavatā '

5 (kṛṣṇaḥ |)
bhaṇa kim |

(jayaṇtaḥ |)
śrūyatām śrūyatām vayasya |

10 garalaṃ vamatī vyālī janaikaprāṇanāśanaṃ |
vyālikavalitaṃ kṣetraṃ kodravāṇāṃ viśāyate ||
ataḥ sarvā asyāḥ ¹⁾ sakhyāḥ samprati viśavāhinyāḥ santi |
abhāgyena matir jātā mama pādaṃ vimucyate |
prayāto dadhi saṃbhoktuṃ gopakanyāviśāmbudhau ||

evam kriḍaty ²⁾ ākāśe |
15 bho bho gopātunājāḥ | vatsās tāvat śimāman ullaṅghya kva gatā
iti na jñāyante | tathā hi |
grāiveyodagraḥṇatā- ³⁾ dhvanir ³⁾ api bhagavaṇṃ eti karṇātithitvaṃ
pādaṇyāsotthapiṣṭā- takavimalarajo vyānaśe nābhrajālam
durād evāvaloke ⁴⁾ na ⁴⁾ carati tatīmī nūtakallolamālā
20 mauvairuṇṇāgradārvā ⁵⁾ kva ⁶⁾ m khalu surabhī- śāvanīḥ — — — ||

kṛṣṇaḥ sāśaṅkaṃ |
aho dr̥ṣyatām | kaṇṣaprabhitā rakṣogamāḥ prāyaś caranti vipi-
nāntareṣu | yathā naivoparodhaṃ kuryus tathā vidheyam |
iti saṃbhvāntā vatsāu ⁷⁾ pālayitum pravṛttāḥ |

25 kṛṣṇaḥ śrīrādhām prati |
cintāmaṇiphalake me suudari haimī tannḥ kāpi |
jātatiṃ ⁸⁾ gatā nitānta ⁹⁾ premṇā samropitā hy antaḥ ||
api ea |

30 asmin dadhimi manojña smarasitākṣodanikṣepāt |
jātā kāpi śikharīṇī nayaṇe na vismarati ¹⁰⁾ ||
vayaṃ tu vatsānveṣamāya gacchāmo | bhavatibhir api devīyātrām
nirvartya yathāsukham asmin pradeśe viśrabhyāgamyaṭām |
iti niśamya

¹⁾ *śaśyāś* (? ²⁾ *kriḍaty* : moet wel als loc. abs. beschouwd worden. ³⁾ *sie*; steekt er *adherant* in, gelijkwaardig met *na dherant* ? ⁴⁾ Of *lokena* te verbinden ?

⁵⁾ *Bedorven*. ⁶⁾ ? *Hs.* naar 't schijnt *kr* ⁷⁾ *vatsayāḥ* ⁸⁾ *sie*. ⁹⁾ l. *tan* ?
¹⁰⁾ *Corrupt* ? *metrum* ?

śrīrādhā tu |

saṁjātāśruvilocanotpaladalā saṁśoṣayantī muhuḥ
śvāsenādharapallavaṇi mṛdutanau romāñcam ātanvatī |
pāṇau pāṇisaroruhāṇi pīdadhatī śaṅkābharaṇaṁ bibhratī
5 rādhā hemalateva kāntavirahe paryākulā ¹⁾ vīkṣyate ||

śrīrādhā |

deviyātrātpralena ²⁾ kṣaṇasukhadā ³⁾ bhavad- vīkṣaṇāyopayātā
saṁvīkṣya tvāṁ kadācin nijabhavanapuro- vartikuñjāntarāle |
citta ⁴⁾ jātānurāgā tadavadhi bhavataḥ saṅgamaṇi prārthayanti ⁵⁾
10 daivād āsādyā sadyaḥ prabhavatī ca katham tadviyogaprasaṅgaḥ ⁶⁾ ||
virahaparyākulaḥ kṛṣṇaḥ priyāmaṇibandhe mallimālāṇi ⁷⁾ nibadhya
śākhāvalambitasrīrikāpañjarāṇi viśmṛtya niṣkrānto vatsānveṣaṇāya |

| iti niṣkrāntaḥ sarve gopāḥ |

|| d v i t ī y o ' n k a ḥ ⁸⁾ ||

15

| tataḥ prastāvanā |
kṛṣṇavirahāviṣṭo gopīnivahaḥ | sa ca yathā |
mukhavigalitakeśapāśabandhaḥ
skhalitapatāvagatorugātraśobhaḥ |
sīthilitapadapaddhatiprajalpaḥ
20 prasarati matta ivāṅganāsamūhaḥ ||

20

tatra śrīrādhā virahamandrāṇi nātayati |
pratidiśau atilohitākṣipakṣmapātāṇi
saghanalatāvivareṣu vaktrabimbam |
kalayati ca pūnaḥ pūnaḥ trapābhavārtā
25 vadati na maumam upeyusī sakhibhyaḥ ||

25

api ca |

30

lajjāśilā ⁹⁾ locane kuñcayantī
bibhrāṇeṣat pāṇḍimāmaṇi kapole |
bhūyo bhūyo sāṅkuribhūtagātraṇi
saṁvṛṇvānā vāsasā sarvataḥ sū ||
30 kadā ¹⁰⁾ sakhyantsaṅge nīpatati niśāntenduavadanā
vahanti svedambhaḥ- kaṇavīratārāvalim abhut |
vivṛṇvānā kheda- jvarajamitabādhām api tanau
na saṁjalpe śaktā varitum abhidhānaṇi madhupateḥ ||

1) ex conj.; *laggākalya* ls. 2) sic, doch *tpa* is sec. m. veranderd in iets onleesbaars.
3) *kṣaṇasukhadā* 4) *cute* 5) *gentim* 6) l. *tradyogap*? 7) *mallimāralām*
8) *devīyo 'ākaḥ samaplam agat* 9) Zoo grissender wijze aangevuld, het ls. heeft slechts
laggā 10) l. *tadā*?

lalitā mukhakamalau vāsasā samproñchya viśrñālakajalam apasārya

gātram te priyasakhi nādhavmikuñje
 kālindī- jalarnhamārutāvalīdhe |
 saṁtaptam bhṣam abhivikṣyate kim etan
 5 naidāgham jalam iva palvalasya nūnam ||

campakalatā |

lalite | jāne 'ham priyāyā vedanāhetum | tathā hi |
 iyaṁ atimṛdvī latikā gopavacoblir vikampitā prāyaḥ |
 tenaivam taralākṣī śakṣī ceto hi me brūte ¹⁾ ||

10 viśākhā |

śrūyatām śrūyatām campakamāle |

devyā yātrā vikṣatā gopaputrair
 yām uddiśyo- pāgateha pradeśe |
 tenaivaivam caudrabimbābhiraṁbā
 15 klāmaty eṣā prāṇato 'pi priyā me ||

ato nātidūre vṛudāsadanam asyā riṣṭaprasamanāya gatvā pūjanam
 vidhīyatām iti |

lalitā |

satyam uktaṁ viśākhe | iyaṁ tu padamātram api latābhavanād
 20 gantum na śaknoti | katham devyā grham gamiṣyati |
 tuhinamahīva mayūkhair bhānoḥ prasvinnatām eti |
 nūnam saghananikuñje naliuḍalavijitā tanvī ||

ato bhavatībhīr devī vijñāpanīyā | aham tu yāvad iyaṁ nirvṛtavi-
 klavā bhaviṣyati tāvad ihaiva bhavatīmām āgamanam pratikṣamāṇā
 25 samayam paripālayiṣyāmi |

sarvāḥ parasparam |

aho iyaṁ tu svarūpalāvanyenānukūlayiṣyati śrīkṛṣṇam | nāsyāḥ
 sādhanāpekṣā |

kvāyam tāmarasābhirāmanayano naḥ kekīpicchacchaṭā-
 30 pīḍāpīḍitamannatho ²⁾ vidhumukhaḥ puṇyair aganyair vinā |
 sakhyā pāṇisarojasamputālasad- vanśinimāḍāmṛta-
 stabdhībhūtakurāṅgavāmanayanā- netrāravindārcitaḥ ||

kāpi |

durlabham idam murārer nirupamabimbādharam tanvī |
 35 sulabho vipinalatāyām kusumāyudhasāyakāghātaḥ ||

¹⁾ brūte ²⁾ In margine: *apūḍatā mukhataḥ*

apara |

gacchāmo yatra vaṁśī- kalitamukhavidhu- smerasaṁdohadhārā-
 saṁpātadhvastaviśvag-¹⁾ viśamaśarasamud- bhūtasamṭāpalābhaḥ |
 sakhyo niḥśaṅkam aṅka- sthalarasatafinī- lolakallolabhājām
 5 ete gopālabālā vayam iva niratāḥ kiṁ kariṣyanti nīnam

apara |

sakhyo yadi vanamāly asmāsu kroḍikṛtaliṛdayaś²⁾ cet sarvaṁ
 saṁbhavati | tathā hi |
 niḥśaṅkam kamalavaneṣu gandhalubdhā
 10 gacchanti bhramarakulāṅganāḥ samantāt |
 saṁdigdhā dadhati padāni gaṇḍamūle
 sāśaṅkam madagajakarṇatālabhītyā ||

apara |

sakhyah | bhītiṁ bhajantyo 'pi padārpaṇaṁ kurvanty eva |
 15 tatrānyā |
 samprati devīpādavandauaṁ kṛtvāśiṣaṁ grhītvā paścād anveṣayāma
 iti parikṛāmati | padāntare gatvā socchvāsam |
 kathinā purajanaivasatir vivarānveṣi jano yatra |
 vivarīkṛtaṁ mano naḥ kṛṣṇāpāṅgena tikṣṇena ||
 20 kiṁ kurmo vrajadevyo no vasatir naiva goṣṭhe 'smiṁ |
 yat praviśati grhākṛtye tac cittaṁ³⁾ kṛṣṇam abhyeti ||

anyo vāca |

nāhaṁ sakhyo gopikā durvacobhiḥ
 śaktā roddhuṁ cittavṛttiṁ³⁾ murāreḥ |
 25 iṣac chaḷyaṁ bādhiate pādamūle
 vaṁśinādai romarandhreṣu viddhā⁴⁾ ||

apara |

kuśalaṁ tadānavadye yadi naḥ kṛṣṇānukūlyaṁ syāt |
 pañkajadalendhanedlhe no ced vahnau tanuṁ juhumaḥ ||

30 anyā dhīrā kāpi |

yāṣyāmaḥ sakhi nandasadmasavidhe sāyaṁ pibāmo gavāṁ
 vṛnde lo(cana)cañcarikanivahair⁵⁾ vaktrāravindāsavam |
 saṁkīṛṇavrajavīthiṁirgamavidhau vakṣaḥsthalāpīḍanā-
 nandād eva viyogaduḥkhasaritaḥ pāraṁ vrajāmo vayam ||

¹⁾ *ceṣvak*

²⁾ *1. kroḍhā?*

³⁾ *cantam (canta)*

⁴⁾ *cedra*

⁵⁾ *cama* door mij ge-
 suppleerd.

a p a r ā |

gāyantam sunukhi kadāravindahastam
 āpīnā- yatabhujadaṇḍamugdhasobham |
 sollāsam mayi kṛtanetrapadmapātam ¹⁾
 5 loke 'ham ²⁾ kam ³⁾ api kisoram aṅjanobham ⁴⁾ ||

a p a r ā |

adharamadhnraśīdhusindhulubdham
 smitavidhudhītinirjītorutāpam ⁵⁾ |
 sakhi katham adhunā mano madīyam
 10 nipatati kṣullakavīthikājaleṣu ⁶⁾ ||

a n y ā |

yady eśānaladhārayāmaralatā- valli divā me mauḥ
 praptā ⁷⁾ yā ⁷⁾ bhavatīṣu reṇupāṭalair ādhumitā dhakṣyati |
 jāne 'ham nīsi śīlaraśmikirapa- vyādhīhadikprāṅgaṇe ⁸⁾
 15 vyādhūtāyatakairavānīlāsaraiḥ kiṃ me tamḥ stbāsyati |

a p a r ā kiṃśukān ālokyāha |

aho vṛndāṭavyāṃ punar api sakhe kaṣṭam adhunā
 gaṇe dūre kṣṣo ⁹⁾ 'pi vanadalamālām ¹⁰⁾ api tu yaḥ |
 samantād udvṛttā ¹¹⁾ kavalayati nūnam vrajavadhu-
 20 manovṛttim bhūyo viśamaśavadāvānalatatiḥ ||

a n y ā kokilaravam ākarṇya |

re re kokila duṣṭaniṣṭhuravacah kīlāḥ samālokyatām
 prāyo no hṛdayam vilokaya paṇaḥ padmaprabālopanam
 prāḡ īśac chikhi(ma)ṇḍamaṇḍitaśiro ¹²⁾ vaṃśinīnādāṅkura
 25 praklinnam tvam ihecchasi praṇayinī ¹³⁾ prāṇāṭyayam prāyasah |
 evam vīrahabādhām nāṭayantyah pratinvṛttā gopakanyāḥ |

l a l i t ā rādhām prati |

ākarpāntair ¹⁴⁾ locanair ¹⁴⁾ kiṃ vilole
 bhūyo bhūyo vīkṣase me 'ṅkadeśāt |
 30 madhye madhye karṇam uttanṣayanti ¹⁵⁾
 cittasthevā- ¹⁶⁾ bhāsi ¹⁷⁾ bhūyaḥ kṣaṇena |

a p i c a |

bāhā rādhe vepate me 'ntaraṅgam
 dṛṣṭvā khinnam cāruvaktrāravindam |
 35 bhūtim hitvā gīyatām ādhimūlam
 mūlam bāle matsukhasya tvam eva ||

¹⁾ "netrapadma" ²⁾ 'ha (= pasyāmy aham) ³⁾ 1. tam? ⁴⁾ aṅjanobham
⁵⁾ "prāṇāṭyayam" ⁶⁾ Onzeker: ook 't metrum niet in orde: "kāpāṇḍeṣu" ⁷⁾ prāṇāṭyayam
⁸⁾ ex conj.; dhakṣprāṅgaṇa ⁹⁾ kṣṣo ¹⁰⁾ Onzeker: radanalamālām, sec. m.: radānamālām
¹¹⁾ Onzeker: udvṛttā of ughṛttā hs. ¹²⁾ De syllabe ma gissender wijze gesuppleerd
 (manḍa: „sieraad"?) ¹³⁾ ex conj.; praṇayinī hs. ¹⁴⁾ ākarṣatadho ¹⁵⁾ Onzeker;
 karṇamuttanṣayanti ¹⁶⁾ citra? ¹⁷⁾ bhāsi

jala-jadala-ir upavītā mālā vai mālātī-puṣpailiḥ |
śvāsānalaparīśuṣkā guṇaśeṣa lakṣyate hṛdaye ||

prīye : katham prāṇān dhārayāmi |

tvadadharagandhavi-lubdhō madhupo 'yaṁ pūrvavat prāptah
5 jambūphalam iva patito dagdhapatatro mukhaśvāsāt ||

api ca |

tanutaratanulatikā te tanurubhakalitātīduḥsahasparśā |
dahanaśikheva sadhūmā vamatī mukhād visphuliṅgāni ||

evaṁ bahusō rādhāṁ spṛṣtvā caranajalam¹⁾ locanābhyāṁ²⁾ mārjayanti
10 bhūyaś cojjagau |

ahaṁ te nirvyājam caranajalajātāsivasarit-
pravāhaprollāsa-grathitahṛdayā kāpi makarī |
katham tivrājvalā-tanūtapana-tāpena tanūtām³⁾
upāyāte bhūyo vapuṣi tava saukhyam bhavati me ||

15 punaḥ śrīrādhāṁ gatasuṛtiṁ tarkayati .

aho prāyaḥ kṛṣṇavirabhākrāntā bhavati ' neyaṁ sādharanajvarapīditā
na ca śramayuktā ato 'ham enāṁ yuktāntareṇa prabodhayāmi
karṇamūlam upetya | tathā hi |

rādhe rādhe dehi gavyam murāreḥ
20 pātre bhūyo yācate 'bhyetya dūrāt |
vatsūn gopān dūram utsrjya bāle
kṣntkṣāmo 'yaṁ khedasaṁbhinnagātraḥ ||

śrīrādhā netram udghātya⁴⁾ sarvataḥ samālokyeṣad utthāya |

kāmam tūmarasekṣaṇo muralikāṁ āśye dadhānaḥ sakhi
25 kvāyaṁ bhugnamahendranīlasakala- cchāyollasaccandrakāḥ⁵⁾

ity uktvā punar mūrchāṁ nāṭayati |

tām āśāḍya punar lalitā pratibodhayati cārdhena⁶⁾ |

so 'yaṁ saṁprati yāti te nayanato⁷⁾ mārgeṇa cāntaḥ⁸⁾ prīye
nūnaṁ kiṁ na vilokya te⁹⁾ prapayinī- cittāpahārī hariḥ ||

30 śrīrādhā lalitāhastam ālambyopaviśya dhyānamudrāṁ darśayati
āha ca |

ākṛṣṭam gṛmaganaśīraghaṭṭanena¹⁰⁾
hṛt-kṣetram samuklī samīkṛtam vacobhīḥ |
nirvynptam hasitanirīkṣaṇair idānīm
35 saṁśuṣkaṁ bhavati viyogavahnisāṅgāt ||

1) °jalam 2) Hoe kan dit? 3) tanūntām 4) udghāḍya 5) cchāyollāsa 6) cārdhena
7) ? nayanatoḥ hs. 8) l. cāntaḥ? 9) Of cālokyate? 10) °ghaṭṭanena

lalitā |

sakhi | vijñāte roge auśadham api bhavitum arhati | dhairyam
āvaha |

5 satyam ambujapalāśalocane
kaśmalo bhavati te 'tidustarah |
nandanandanamukhenducandrikām
autareṇa nahi taśya bheṣajam ||

śrīrādhā |

lalite | katham asya saṅgamo bhavati |

10 lajjā netra- prāṅgaṇe sakhy upetā
smṛtyā bhūyo bādhitā mādhavasya |
vātāndolair nīranīliva ¹⁾ tīre ¹⁾
yātāyātair dolayantīva reje ||
netraṃ sadyo 'tītya sīmānam etad
15 vāṇī naivam vakti vācyaṃ jameṣu |
dṛṣṭvā dṛṣṭvā mārgam āraṃ murārer
lajjā prāyo lajjiteva prayāti ||

lalitā |

sakhi | samāśvasiḥi | tava tāpaśāntiṃ kariṣyati | tathā hi |

20 saṃpūrayan muralikāminadair digantān
pītāmbareṇa capalācaritaṃ ²⁾ vitanvan ³⁾ .
muktāphalair urasi baddhabalākamaṇāḥ
kṛṣṇāmbudair samupavāṣyati jīvameśaḥ ||

śrīrādhā |

25 pathikasya ko viśvāsaḥ | tathā hi |
saṃbodhayan dinamāṇiḥ kamalāni nūnaṃ
prātaḥ prapitsur udīto bhavati pratīcīm |
ākārīto madhukarai rajauṃmukhe tu
nāyaṃ dayākavalitaṃ hṛdayaṃ karoti ||

30 lalitā |

nāyaṃ kañjavilocane pathika iva kṣaṇasauhārdaḥ | kiṃ tu |
tava vadanasarojasaurabhānurāgī.
barinudhupo muralī ~ vik janena ⁴⁾ |
calakacaracanāvinodapakṣapātaiḥ
35 sumukhi sameṣyati mādhavō 'navadyaḥ ||

śrīrādhā |

lalite | katham trayā vijñātam |

1) Niet geheel zeker: pr. m.: *nīranīlīre*, eerst veranderd in: *nīranīlīre reje*, later in *nīranīlīre*. 2) *caritam* 3) *vittacan* 4) Hoe te lezen?

lalitā |
asti kim apy atra bījaṃ ! na smarasi |

śrīrādhā |
smāraya sakhi |

5 lalitā |
hasteuākṣya hastam tava sūmukhi kare mallimalām bābandha
srastām anūsād anuṅgo- pacitarasakalā- sāṅkurībhūtabandhe ¹⁾ |
lajjālōlakṣipadman ²⁾ vadanam api tava pronnamayyālpahāse
vijñāto me bhavatyāhi kamalajarajasā lāñchitaḥ ³⁾ premabhāvaḥ ⁴⁾
10 api ca | cintāmanīphalaka iti papāṭha ⁵⁾ |
mālābandhanam ākarṇya vṛkṣavismṛta sārīkā lakṣitaivottaram praya-
cchati |

ayi |
lalite lalite prakoṣṭhadeśe
15 hariṇā ⁶⁾ mallikayū ⁶⁾ vinirūṭam |
tad idam navabhāvinīvadhnī-
vararakṣāvalayaṃ vilokyate ||

śrīrādhā sāsāṅkam |
keyam mañjulagirottarayati tvaduktim | dṛśyatām dṛśyatām |
20 hetum alakṣayanti lalitā yuktyā saṃbhāvayati |
ayi priyasakhi rādhe |
saṃdehasyāpanodāya vidhir eṣa latāntare |
avaśyabhāvinīrthena maduktim draḍḍhayaty alam ||

śrīrādhā !
25 samyak saṃsūaritāsmi | vismṛter idam eva hetubhūtam |
uttunigāpīdapiccha- cchadaracitaghana- cchāyayācchannagātraś
cetaḥ pāntho hi bhūyo 'sitasaridalakā- pūrasaṃplāvito 'bhūt |
dṛṣṭaḥ smerāṇsūdharā- sitasurataṭinī- tīram āsādyā sadṛśas
tatrāvartābhavaṃśī- ninadanīpatito naiva dṛṣṭaḥ kva yūtaḥ
30 api ca |
sāyam dṛṣṭaḥ kadaмба- dyutivasanadharah sācinetrapravāro
vaṃśīm āpūrya manda- smitasudhitakaco- ddīptavaktrāravindah
cintāviṣṭas ⁷⁾ tadānām priyasakhi nitarām premabījāni tanvaṃs
tasyāyam me vipākah pariṇamati latā- mandire nirvivādam ||

35 lalitā |
priye | nāvayor vicchedah kadāpy abhavat | sāyam vicchidyā
katham dṛṣṭaḥ |

¹⁾ sāṅkurī, vgl. 92, 29. ²⁾ Lalāksipadman ³⁾ lāñchitam ⁴⁾ Hier na in den tekst: tadeti śeṣah ⁵⁾ XI. het vers op pag. 91, 26. ⁶⁾ Zoo mijne gissing: harepāmāṭhayaḥ ⁷⁾ citteviṣṭas

śrīrādhā |

ekadāham bhavatrībhīḥ sahita puspāharanāya mandāravīthikāyām ¹⁾
pravṛttā | madhye samāgatā mayūramandālī | tasyāḥ kautukasa-
kṣṭhahṛdayādattanayanābhūvam ²⁾ | tad yathā |

5 acchinna- drumadalabaddhameghabhāse ³⁾
svarṇābha- sphuṭalatikātaḍidvilāse |
puspebhyas cyaṁtamakarandabinduvarṣe
kuñje vai varaśikhinamandālī ⁴⁾ nanarta ||

bhavatrībhīḥ tāvat puspālobhenādhītam | ekaivāham anveṣamāṇā
10 padapaddhatīm nādhigamanī ⁵⁾ bhavatinām | praviṣṭā tāvad ahaṁ
mārgam atītyānyatra pullamallikāvalaye ⁶⁾ | tatra tu |

rambhāstambhotthareṇu- vrajadhavalaghatā- maṇḍale nīlamegha-
cchāyā saṁkrāmitābhūd alikulaninadair nāditā gandhalobhāt |
haṁho yāvat pranaṣṭa- priyajanapadavīm yāmi tāvat samantād
15 ānandākhyaṇḍadhārā- jalagahananadī- ruddhamārgā hy abhūvam
api ca |

mallivallīpratānair api sakhi bahuśo naiva śaktā tadānīm
sthātūṁ hastāvaruddhair mama tanūlatikā kāmavātāvadhūtā |
premākūlabdhipūre pariṇatamuralī- nādakallolabhāḍī
20 vibhrāntā muktakeśa- cyaṁtakusumabharā bhīmanavastrā papāta ||
tadā drutam eva dayārdīribhūta cetā ayaṁ atisundaro mandasme-
rapūritavadano mām upasṛtya bāhubhyām utthāpya pītāmbarāñca-
lenopaviya ⁷⁾ kā tvam ekākinīha sandhyāyām ālokase ⁸⁾ | katham
idānīm nipatitāsi | tathā hi |

25 khedākhinnair vilolair nayanajalarnhaili khedayantī mano me
kampavyādhūtakeśa- cyaṁtakusumabharair vāpayantī ⁹⁾ dharitīm |
mākaṇḍaskandhadeśād atipavanavaśād āpatantī latāvad
reje ¹⁰⁾ bhūmāv akasmiṇi upavanavalaye kāsī kaśyāsī bāle ||
tadā mayoktam |

30 kanyāham vṛṣabhānunnarpate rādheti kuñjālaye
puspārtham samupāgatā sahacarī- vṛndair aganīyair iha
hītvā mām aravindalocana gatāḥ sakhyo nikuñjāntare
saṁprāpto 'si mayādhunā vidhivaśān mārgam manāg darśaya
tadā mām nvāca | priye |

35 nodvegāṁ vraja candrikāsamudayaḥ prāpto bhaviṣyaty alau
kāntāsv adya latāsu kairavavadhū- vaktrāṇi saṁbodhayan
mallivallisugandhipuspanivahair dhanuṁla ābadhyatām
viśruṇya kṣaṇam atra devi bhavatīm neṣyāmi tātālayam ||

¹⁾ 'vīthikāyām' ²⁾ 'hṛdayādanta' ³⁾ bhāse pr. m., bhāse sec. m. ⁴⁾ 'śikhinamandālī'

⁵⁾ Zonder augment! ⁶⁾ pulla, niet phulla° h. ⁷⁾ 'cīyga' ⁸⁾ l. mis-schien ālokase

⁹⁾ cepayanti ¹⁰⁾ Het subj. schijnt te zijn tanūlata te ontnemen aan latāvad.

punar mayoktam |

ekaivāhaṃ nānudiṣṭo dvitīyaḥ
sandhyā jātā pakṣīno ¹⁾ 'pi pralīnāḥ |
sakhyaḥ prāyo 'nveṣayantyo latāsū
5 tūrṇaṃ mārṅgaṃ mādḥava prāpayādya ||

antarikṣe sārīkā |

tadavadhi lalite niśāvasāne
bhujalatikāṃ api netravarīsekaiḥ |
snapayati parivartane manojño
10 vrajapatir ucchvasanenuadhūmamūṇcan ²⁾ ||

śrīrādhā śāśāṅkam |

kāpi ³⁾ tadīyā ³⁾ latāntarītā mām uttarayati | anviṣyatām |

(lalitā |)

sakhi | na kāpi ⁴⁾ dṛṣyate | prāyo vanadevataivottarayati |

15 (śrīrādhā |)

bho bho vanadevate kiṃ tirohitena ¹ tathyaṃ iti bhāṣitaṃ ced
dṛṣyatām | aya tarudevate |

idam atimadhuraṃ te pāyasānnaṃ ⁵⁾ parārdhyaṃ
pranātativimīśraṃ bhujyatām tūrṇaṃ etya |
20 kathayatu bhavatī me prāṇanāthasya gāthāṃ
ativirahadavāgneḥ prāṇadānaṃ vidhehi ||

api ca |

samudayati śāśāṅkaḥ vyāghravaktrī nitāntaṃ
parimalaviṣavegā vallarī paṇuagīva |
25 bahalamalaya-vāta- śvāsadāvānaloptya
hrdayaṃ atikarālā vepayantī hi rātrīḥ ||

sārīkā |

sakhi | dhairyaṃ kuru | vatsāṃ nītvā sāyam anena mārgēṇa vana-
mālī samāyāsyati | tadā saṃgamo bhavitā | samprati tu madhyā-
30 hñād īṣat samuttūrṇo bhagavān dinamaṇiḥ |

śrīrādhā |

sulalitayamunāyās tīramandāraakuñje
vigalitamakaraudā- modamattālīpuñje |
katham iha śikhipicchā- pīdanīdāntareṇa
15 hariharipariśiṣṭaṃ vāsaraṃ vāhayāmi ||

1) *yakṣīno* 2) Scheiding der laatste woorden onzeker: i. p. v. 'cartane kan ook
'cartate gelezen worden. 3) *kapi tadīya* 4) *kapi* 5) 'anna'

sārikā |

aham apy āśayaiva jīvāmi | tathāpi ¹⁾ |

haste saṁlālītāhaṁ pratidinam abale cañcupatyādharoṣṭhaṁ

cumbantī skandhadeśe mukutamapiṇḍilac- candrikārañjitāṅgī ²⁾ |

5 sāhaṁ tyaktānavadye tava vīrahakathāṁ bibhratā mādhaveṇa

mākandāmandasākhā- vinihitavilulat- pañjare vismṛtāsmi ||

(śrīrādhā |)

kāsi bho mañjubhāṣiṇi |

(sārikā |)

10 sārīkāsmi | mām yadi mādhave saṁgamayaśy ahaṁ tvām api

mādhave saṁgamayiṣyāmi |

śrīrādhā |

ayi sārīke 'bhyupāyaṁ vada kathaṁ tava samāgamah syāt |

sārikā |

15 rādhe | pañjarāmukhaṁ udghāṭaya | ahaṁ tava daśaṁ mādhavāya

nivedayiṣyāmi |

śrīrādhā lalitayā pañjarān ānāyya |

lālita ³⁾ murabhidā yadi nūnam

cāruṇḍipāṭale ramaṇīye |

20 darśanaṁ tava sukhāya dṛṣo naḥ

kokaśoḥaḥaraṇo 'py aruṇo yat ⁴⁾ ||

śrīrādhā pañjarakapātaṁ unmuçya haste grhītvā bhagavatkaraka-
malalālītāṁ netrābhyāṁ pakṣau ⁵⁾ saṁsprṣya vakṣasi niveṣya śrī-
kṛṣṇam anubhavati | tathā hi |

25 lalitoṣṭhapuṭe niveṣya vaṁśaṁ

caraṇaṁ cāru niveṣya vāmapāde |

upajīvaya jīvaneṣa jīvaṁ

kuṭilālolavilocanābjapātaiḥ ⁶⁾ ||

api ca |

30 madhuraṁ dadhi pūrvato (dadhā)no ⁷⁾

bhṛśaṁ ānandakaraṁ hi nirvivādaṁ |

piba nūnam anūnapallavīye ⁸⁾

puṭake saṁpuṭitoṣṭhapallavena ||

1, 1. *tathā hi?* 2, *lāṅgī* 3, *lālita* 4, ? De aksara *pya* is onzeker; overigens
wordt in margine *koka* verklaard als *cakravākaḥ* en *aruṇa* als *sūryasūratilak*.

5, *pakṣatam* 6, *jeupatari* 7, Zoo gissender wijze aangevuld. 8, *anūnat*

api ca |

madano hi tiraskṛtas tvayaīṣa
 sunitasandīpitanetrasāyakena |
 kusumeṣubhir etya me mano 'yaṁ
 5 kurute lakṣyaṁ alakṣyavagrāho 'pi ||
 śirasā nann lāhitas tvayā ¹⁾
 varapicchair anusṛtya mammatham ¹⁾
 avadhīrayatīva nīlakaṇṭho
 hṛdaye me kila kekayā nikuṇḇe ||
 10 madhusūdananāmato 'vagamyā
 madhureṣaḥ kupito mamopariṣṭāt |
 nījarājapadaṁ samarthayan ¹⁾
 parito 'bhyeti pikāliyodhanukhyaiḥ ||
 kṣaṇāntare sārīkām avagatya sandeśayati ²⁾ |
 15 vraja sapadi vihaṅga vṛttam etat
 kathaya hareḥ purato nivedanīyam |
 harivadanavīyogavedanāṁ me
 tvam api sakhe hṛdayena vetsi sarvām
 anucitam idam ambujākṣa sāksāt
 20 kṣaṇam abalājanam aṅga saṅgamayya
 vitarasi nann dustarārtibandho
 virahadavāmalapātam āsarīram ||
 iyaṁ api muralī mukunda khedaṁ
 janayati jīlmagatir nikuṇḇjanadhye |
 25 kṛtam apakṛtam alpato mamāsyā ³⁾
 kim adharaśīdhusudhārasasya pānāt ||

api ca |

viraho mayi pātayaty alam
 rajasū dhūmitaketakolamukam |
 30 muralī vinivāryatāṁ hare
 paritah kiṁ vitanoti phitkṛtīm ||
 satatam pibatīti te 'dharam
 madhuraṁ nāham ⁴⁾ upaimi ⁴⁾ vedanām |
 yadi te vadane vikūjati
 35 prasabham ⁵⁾ marmam śarma necchati ||

dṛṣṭvā candrakacārucudaracanam ⁶⁾ cāmīkarābham ⁷⁾ calac-
 caḥam candrakarābhīrāmahasitam cīntāmaṇim vakṣasi ⁸⁾ |
 nīlakuṇḇitacikkāṇāmalakaea- krāntācchagaṇḍasthalam ⁹⁾
 cittikṛtya kṛpāciram ¹⁰⁾ ruṇikaram netram cakorīkṛtam ||

¹⁾ Maat niet in orde! ²⁾ *sandēśasamagata* ³⁾ *hs. mamā 'syā*, l. *mama syāt*?
⁴⁾ *nāhasapāina* ⁵⁾ *pramabham* ⁶⁾ *racanāṅga* ⁷⁾ *rama* ⁸⁾ *raṣṣami* ⁹⁾ *gaṇḍasthalam*
¹⁰⁾ Onzeker; *kṛpāciram* of *kṛpāciram* *hs.*

hṛdayaṃ kim idaṃ dunoṣi me
 śitayā locanapatradhārayā¹
 arayā tulitotpalārayā
 bahir antarviṣagarbhalīlayā ||

5 śrīkṛṣṇaśya pūrvalīlāṃ smārayanti saṃdeśayati |

haṃho¹⁾ sūndara saṃnidhehi supadaṃ netrāravindeṣu no
 rakṣāyai kṛtakotano²⁾ hi giriṇā gopījanānūṃ yataḥ |
 sadyaḥ kiṃ pravilokya³⁾ te na³⁾ madhumā saṃphullavallīmilad-⁴⁾
 bhṛṅgālikṛtakākālīṃ kalayātā kāmo 'dharmaṃ⁵⁾ skandati ||

10 api ca |

dadhani nipatitā pūrvam sitayā saṃbhāvitā bhavatā |
 seyaṃ vārivimokair locanānalīnasya nirgatā lakṣmīḥ ||

sārikā |

prīye 'laṃ saṃdeśaiḥ |

15 ity uktvā hastād uddīya pratiniṣṭtā |

paṭāntare |

aho devyā vacanaṃ tv ativilambena na⁶⁾ phalotpādakaṃ pratibhāti
 tathā hi |

20 pratipadam anupamarūpaṃ praviśati hṛdaye mukundasya |
 katham ila sādhanam aparaṃ na⁷⁾ mayi⁷⁾ caraṇaṃ nijaṃ kuryāt
 iha sthitvāvalokyatāṃ śrīvādhāyāḥ kāvasthā kīdrśi vedanā |

sarvāḥ |

bhavatv evam eva |

latāvivaraiḥ⁸⁾ paśyanti | atho tathaiveyaṃ nalīnīpatratatpe viśṛṇvā

25 kāñcanakateva virahabādhāṃ dhatte : tathā hi |

vāto 'śyāḥ parirabhya taptahṛdayaṃ snāto⁹⁾ 'pi pañkernhā-
 śreṇūruddhajaleṣu tīvradahana-¹⁰⁾ jvālāvalīṇ¹¹⁾ bibhrati¹²⁾ |
 haṃho paśyata sarvataḥ kamalinī- mūlāni patrāṇi vai
 śaivālāni tanor viśoṣitarasūny ābhānti śuṣkāṇi hi ||

30 iyaṃ lalitā tu |

vāraṃ vāraṃ vāri vaktre¹³⁾ nalīnyāḥ¹³⁾
 patrai ruddhaṃ yacchati premabaddhā |
 gādhaṃ kṛtvā mānasam tāpaśāntyai¹⁴⁾
 bhūyo bhūyo dostatīm saṃnidhatte ||

1) haṃho 2) sic. 3) Zōō te scheiden? 4) saṃspulha 5) Corrupt. n.b. metrum.

6) ? tatḥ hs. 7) tana cot is te L: tanam apr, tanam apr? 8) De syllabe ca is onzeker.

9) sic. De zin-constructie onduidelijk. 10) tīvradahana 11) pālāvalīṇ 12) ?

13) cakrenalīnīpāl 14) napaḥ hs.

śrīrādhā saṁjñāṁ abhigamya |

lalite | idānīm api nāgataṁ sakhībhiḥ | kadācid āyānti | tadā
tābhyā ājñā ¹⁾ deya | yatheccchaṁ gamyatāṁ svasvasaṁniveseṣu |
yā tv ahaṁ rādhā sā tu |

5 sūyam kṛṣṇamukhendndīdhitisudhām āsvāḍya netrāmbujaiḥ
pāṭiradravasiktabāhulatikām ādhāya kaṇṭhe punaḥ |
saṁtīrtvā virahāmbudhiṁ yadi mama prāṇās tanau sthāyino
loke 'haṁ janauṇi na cec caraṇayor dīrghā natih procyatām

sarvāḥ |

10 aho kṛṣṇadarśanam antareṇa prāṇatyāgāya niścitam anayā | ato
'smābhir ātmā tūrṇam āvedyatām |

ity uktvā patāvarāṇaṁ apasārya praviṣṭā gopyaḥ |
devi rādhē |

15 kiṁ te 'dyūpi na saukhyam²⁾ eti vadanam netrāravindaṁ manāg
vyākoṣaṁ kuru locanālinivalo naḥ³⁾ śyandate vīkṣitum
śrotrāṇi tvarayanti te 'dharapuṭi- nirbhinnavarṇāvalīm
ādātum hṛdayaṁ hi bāhulatikām āśleṣtum utkaṇṭhate ⁴⁾

īyam devyāḥ śeṣā saukhyāya samānūtā | dhārayatu bhavati |
anyac coktaṁ devyās tad api drutam eva bhaviṣyati |

20 lalitā śeṣām ādāya bhagavatyaḥ śirasi sthāpayati | abhivādanaṁ
kārayati rādhayā ⁵⁾ |

vrudāyāḥ prapīpātapūrvakam idaṁ bāle prabālādhare
tūrṇaṁ saṁgamayaty ahaṁ pariṇūtā canraṁ digante gatam |
rādhē te hṛdayaṁgamā priyasakhī candrāvalī cañcalā
25 cārvaṅgī capalā hi campalatikā sarvāḥ puraḥsthā imāḥ |
devyā vyāhṛtaṁ ānauābjapuṭake saṁnīya mudrīkṛtaṁ
māliṇyaṁ samavekṣya te mukhavidhor nāghvāṭayanti ⁶⁾ kṣaṇāt

śrīrādhā |

priye candrāvali svāgatam | kim uktaṁ devyāḥ |

30 candrāvalī |

ito gatvāsmābhir devī saṁprārthitā | bho devi |

idaṁ te dadhyannam ⁷⁾ prāṇatipuṭitaṁ ⁸⁾ talpaphalake
gatayā rādhayāḥ sadāyanayanair lokaya manāk |
yathā bhūyāc ebāntiḥ kṣayitamukhakānter ⁹⁾ himarucā
35 nalinyā vāsantair iva divasabhāgair ¹⁰⁾ abhimukhaiḥ ||

1) ājñā 2) saukhyam 3) na 4) utkaṇṭhate 5) śir. 6) Wat is te herstellen?
7) Zoo mijne gissing: idam te dhyanam hs. 8) prāṇatī 9) kṣayitā 10) divasabhāgair

tadā śrīvṛndādevy asuṇān sākṣepaṇi darśayāmāsa | aho gopyaḥ |
rādhā na mayā dayanīyā | rādhādayāpātram aham asuṇi | tathā
hi |

5	nityānapāyinī śaktiḥ śṛṇtau lileti vikhyātā yaḥ kṛṣṇaḥ saiva rādhā vai ¹⁾ anayor antarādaśī rādhāyā virahaṇ uaiḥ śrīrādhā virahaṇ tasya rādhāpremalatā jātā 10 śrīkṛṣṇapādapaṇiḥ hitvā anayārādhito nūmaṇ krīḍate paramātmāpi bhavatīnām harīḥ sādhyāḥ 15 āto mārgaśire ²⁾ māse tadā vo bhagavāṃs tuṣṭo tayā vaśikṛtaḥ kṛṣṇo na daibikajvarā bhūtā īyaṇ kṛṣṇagrāhāviṣṭā 20 pūruṣakṛpāvatāṇi tāvad sahayoge nūneṣeṇa lauḷyena dāsabhaktānām dāsair ākūṅkṣyate nityaṇ śrībhūlilādīnīyeṣu ³⁾ 25 miścintasarvagātreṣu ⁴⁾ rādhāṇi ⁵⁾ prema vinā nāsti lauḷyaṇ na virahād bhūmaṇ viśabhānugṛhe jātā śrīkṛṣṇo madhupo jāto 30 na bhetavyaṇ dvayor dṛṣṭvā svabhāvo 'yaṇ sthitiś caiṣā anayor saṅgaviechede dvayor saṅgamayatṛ etya saṅkalpaṇi akarot pūrvam 35 sthāne nityavilāsasya hlārasamayi yatra nityair āsvādītā yatra samnārgiyāḥ kathaṇ jivāḥ hlāsvādāḥ kathaṇ teṣāṇ	śrīrādhā mādhavasya hi yayā hlāyate harīḥ yā rādhā kṛṣṇa eva saḥ pātakīti śivoditam sahate puruṣottamaḥ kṣaṇamātraṇ na kūṅkṣati kāpi vṛndābhidhe vane kathaṇ anyatra vartate bhagavān harir īśvaraḥ tadvaśe dāruyantravat sākṣān mathamammathaḥ ²⁾ samārādhata mādhavam ratim ātmani dāsyati rādhāṇi iva sameṣyati nāpi daivopatāpitā ⁴⁾ rādhā mādhavabhāmīni viraho na vinūṇcati vartate nayanāṇcale dāsyē hetutayottthitam ⁵⁾ no ced ⁶⁾ dāsyam praśāmyati prema tāvad akrītrimam niḥ-sīm(am) anuvartate prema lauḷyaṇ vinā na hi tad vinā naiti mādhaveḥ śrīrādhā premamañjari nandānandagrāhantare sakhyo virahavedanām yataḥ premamayan smṛtau lahitākhyā sakhi tñ yā nam nānopapattibhūḥ ¹⁰⁾ sargādan hlāyānvitāḥ sthito nityavinodakṛt devānām eti durlabhā nāsti kālakṛto 'vyayaḥ bhaveyāḥ prakṛte pade bhaved evānayaḥ ¹¹⁾
---	---	---

1) *en* door mij ingevoegd, hij wijze van gissing. 2) *sic*. 3) *mārgaśire*. 4) *darśayāmāsa*.
5) *tanūpattitham*. 6) *ce*. 7) *lilādhām*. 8) 2° *sarvagātreṣu* of *sarvagātreṣu* *hs*. 9) *rādhā*.
10) *namnopapattibhūḥ*. 11) *l. mischien premapāgataḥ*

	jñānādayo mahādevyāḥ ¹⁾	śaktayaḥ samnpasthitāḥ
	ūcuḥ prāñjalayaḥ sarvāḥ	saṅkalpena pravartitāḥ
	devadeva mahādeva	kiṁ cintayasi cetasā
	ājñāpaya padāmbhoja	sevāmpaṭacetasām
5	puruṣottama uvāca	
	bhogyasthānam idaṁ devyo	mamānandarasūtmānaḥ
	mayā saṁvikṣitā nityā	jīvā ye santi saṁghaṣaḥ
	mayā saṁgopitāś caite	māyāto muktabandhanaḥ
	nityasiddhāḥ pibantīman	rasaṁ matpārṣadā mudā
10	nityasaṅkalpajā nityā	śṛṣṭir aprākṛtā matā
	sātra nātra kathānmāyā	gandhasyāpi kadācana
	saṅkalpajā parā śṛṣṭiḥ	prākṛtā sā vidhīyate
	kālādhnā naikarūpā	prākṛtānāṁ vinodabhūḥ
	duḥkhaikasamśrayā māyā	guṇair ākrāmitā mitā
15	tatra jīvās tu ye devyo	māyayūkrāntacetasaḥ
	saṁsaranti bhātāmbhodhan ²⁾	tadbhogaśavartināḥ
	māyānirmītalokānām	bhogāya kṛtasūdhānāḥ
	na māṁ jñānti matsthānaṁ	kuto nityamukhātmanakam
	yajñadānatapobhiś ca	sūdhayanti gatiṁ hitām
20	yayā saṁsārāpadavīṁ	bhūyo bhūyo viśanti hi
	naiva muktā bhavantiha	prakṛter matkṛtpāṁ vinā
	aham tu pādālilāyām	tadvāraikatayā ³⁾ sthitāḥ
	tadbhogyabhuktayeṣāṁmā-	tmātātvena ⁴⁾ sthito 'bhavam
	tripādvibhūtilāyām	aham ātmānubhuktaye
25	ramayā lālitapadaḥ	sthito 'smi puruṣottamaḥ
	pādālilālaye cāpi	tathā bhavitum ātmanā
	icchāmi yena baddhāś ca	muktā bhūtāpraḍhānataḥ
	mām saṁīyur mahātmanō	madamudhyānatatparāḥ
	mallilāsvādaniratā	matpremākṛṣṭacetasaḥ
30	ato macchaktayo nūnaṁ	matsamdeśena sarvaśaḥ
	aprākṛtaṁ mama sthānaṁ	prakṛte prathayanti tāḥ
	karmajanyaṁ prakṛtaṁ tu	dviparārdhāvasāṅgakam
	akarmajanyaṁ icchātāḥ	sthāyi me nirgṇaṁ hi tat
	yatrāham nirgṇaḥ śrīmān	koṭikandarpasundaraḥ
35	tadgopanāya gopeṣu	goparūpeṇa saṁsthītāḥ
	tā eva śaktayas tatra	jñānānandādayaḥ smṛtāḥ
	bhagavatpreraṇāt sadyo	divyāṁ līlāṁ samādadhuh
	jñānānandamayī bhūmīr	bhūruhā api tādrśāḥ ⁵⁾
	gonadīnagarūpeṇa	divyā eva vibhutayaḥ

¹⁾ madāde^o ²⁾ De akṣara *to* is onzeker.

³⁾ Of staat er *taddeśena*?

⁴⁾ Sic.

⁵⁾ *tādrśāḥ*

	tatra rādhābhīdā nityā jātā brahmavinodāya śrībhūlilāpatih śākṣāc śrīkṛṣṇaḥ puruṣaḥ pūrṇaḥ ¹⁾ 5 sarvadārasalīlāyām rasabhaktivitānāya anayā līlayā jīvā śrīkṛṣṇam rādhayā yuktam gamīṣyanti mahālīlām 10 bhuvī vṛndāvauṇī nāma tatrāhaṁ devatārūpā śrīrādhākṛṣṇayor nityam cetasā bhāvayāmy atra nikunjeṣu madīyeṣu 15 viśrāntīm prāpsyati ⁵⁾ śrīmān īyaṁ tu rādhikā kṛṣṇa- pradhyāyanti harer yogaṁ prasādād aham evādyā pītvā yāsyāmi sāphalāyaṁ 20 atha yūyaṁ mahābhāgāḥ kāṭyaṇam mahāmāyām praṇipatya vaco gopyaṁ ⁷⁾ proktaṁ rādhic haris tāvāt śaktir ahlādinī matā līlākyā paramēśvarī cinmayānandavigrahaḥ gopālīlām upāśritāḥ samyak saṁmihitātmanāḥ rasalīlām karoti hi bhaviṣyanti rasānugāḥ dhyātvā rāsarasotsukam tripādbhūtām ²⁾ parātmanāḥ vaiṣṇavaṁ dhāma dṛṣyate vipinasya niveśitā caraṇau ³⁾ śaraṇam ⁴⁾ mama ⁴⁾ nānyā me manaso ratih rādhāvirahabādhitāḥ bhaktānugraha-kātarāḥ virahād iha śaktibhiḥ gamīṣyati latāṅgane brahmakeliṁ imām parām janmano nātra saṁśayaḥ samārādhya sarittate vīyogābद्धim ⁶⁾ tariṣyatha saṁdeśam vṛndayā tava saṁeṣyati na saṁśayaḥ
	marudupahr̥takañjakośadhūli- 25 pramuditavaktrapuṭī piśaṅgarociḥ tvadadharamadhulubdhamugdhaveśaḥ sumukhī saṁeṣyati mādhave 'navadyaḥ
	vigalita-kacabhārām vāridhārām vahantīm nāyanajalakośe rādhikām premaruddhām 30 sakhisamuditavāgbhir nīcitārthopadābhir vinanūtalalitāṅgī bodhayāmāsa tanvī

(lālītā |) ⁸⁾

	sakhi pratibuddhā bhava devyā vacanaṁ śraddhāya tava dar- śanena paryutsukam vṛṣabhānūtātagrhaṁ caraṇavinīyāsaiḥ sāphali- 35 kuru imām tavāvasthām kayāpi saṁsūcitām te janani nīṣamya vigatajivitā bhaviṣyati
--	---

¹⁾ pūrṇa ²⁾ bhūtām ³⁾ caraṇau ⁴⁾ śaraṇam ⁵⁾ ex conj.: prāpsyati lis.
⁶⁾ vīyogābद्धa ⁷⁾ gopyam ⁸⁾ Deze aanduiding is door mij duidelijkheidshalve ingevoegd: zij behoeft niet uitgevallen te zijn, daar in 't voorafgaande vers de spreekster is aangeduid.

śrīrādhā |

sakhi lalite | tātapurāḥ ¹⁾ katham saṅgopyeyaṁ virahabādhā |
 netre vyāghūrṇayanti vadanāśāsīsudhā- kākālikāpi vaṁśyā
 bhūyo bhūyo — — śravaṇa — kalitā vepayanti siro me |
 5 gātraṁ prāvinnayanti ²⁾ smṛtir uta vacaso romarūjīm dadhānā
 saṁsṛṣṭā bandhuvargaiḥ kim iti punar ahaṁ tūttaraṁ kiṁ vidhāsyē

lalitā |

etadgopanaṁ kartuṁ samarthāsmi | khedaṁ mā gāḥ |
 caraṇaṁ vidhehi purato hastaṁ no dehi rādhike nibhṛtaṁ |
 10 gacchāmaḥ sakhi sadanaṁ pitroḥ śaikū na cetaso bhūyāt ||
 priye | dūre gantavyaṁ samayas tv anyathā jātaḥ | tathā hi |
 dinamāṇidīdhititāpas tanutāṁ dairghyaṁ tanucchāyā |
 dhanam iva kṛpāṇajanānāṁ puṇyaratānām ivāyatir yāti ||
 uttejayati kṛpānaṁ ketakapatreṇa nirmītaṁ bāṇaiḥ ³⁾ |
 15 kākūkṣati ⁴⁾ dīnāvāsānaṁ madanaḥ kupito viyoginīnivahe ||

ity uktvā sakhibhiḥ saba śrīrādhikāṁ śrīkṛṣṇapremakliṁnām utthā-
 pya parikrāmati |

padāntare śrīrādhā |

sakhi | kva yāmaḥ |

20 lalitā |

sakhi govardhanaśikhare vaṁśīm āpūrya mādhas tv asmān |
 ākārayati vihartuṁ gacchāmas tatra sollāsam ||

śrīrādhā |

tadā tūrṇaṁ caraṇavinyāsaḥ ⁵⁾ kriyatām | sakhi |
 25 dorvallīm parirabhya vakṣasi gatā bimbādharaṁ sādaraṁ
 dhāsyē tām atikarkaśākṣaravahāṁ vaṁśīm nīrasyāsyataḥ
 dāsyē 'smānapadaṁ ⁶⁾ punaḥ katham api prāṇapriye pāṇinā
 dhṛtvā smerasudhāprasādanīlayaṁ vaktraṁ vilolākam

ity uktvānaudodrekeṇesaddrutam ⁷⁾ abhigamya |

30 priye lalite |

aṁśālambitalolakunḍaladharaṁ vyādhihūtanetrāñcalaṁ
 smigdhākūñcitakeśamaṇḍitamukhaṁ sasmerabimbādharaṁ |
 hastanyastavinugdhaveṇuṁ atasī- ⁸⁾ puṣpācchagucchacchaviṁ
 tūrṇaṁ darśaya darśanīyatīlakaṁ govardhanordhvaṣṭhitam ||

1) ? *nāṭahpurāḥ* ls. 2) *prakṛi* 3) ? *vāṇarū* ls. 4) ? *kāṇḍakā* schijnt er te staan.
 5) *vinjāsana* 6) Wat moet hier gelezen worden? Voor *smā* kan men ook *spā* of *spā*
 lezen. 7) *rekeṇesad* 8) *anasi*

taḍānīm nātidūre gacchantām mayūram ālokyāha |

kiṃ yāsi drutam āpagūparisare saṃtyajya veṇmī ¹⁾ karād
 ādhuvan śikhipucchapicehanicaya- sphāraṃ mayūracchalāt |
 citraṃ ²⁾ cañemracauracauracarāṇa- uṇāsair amandair alaṃ
 5 baddhvā saṃprati lolabāhulatayā saṃdhārayiṣyāmy aham
 agrato gatvā kusumitamākande kokiladhvanim ākalayyāha |
 kṛṣṇaḥ kṛṣṇamadhuvratāvalimilan- mauliḥ parāgotkara-
 vyākīruṇām ³⁾

— — — — vaniḍambitādhare
 10 korakālīhṛtadantapaṅktike ⁴⁾ !
 kiṃ dunoṣi latike priyābhramāt
 ṣaṭpadaprasaranirmūṭālake ||
 kuṣiṣaiḥ kim u kundakuḍmalaiḥ
 karapatraiḥ kim u ketakāyataiḥ |
 15 kim u kṛntasi patradhārayā
 śitayāsiprabhayā kuśeṣaya ||

maḍḥu maṇḡa laḥ |

astaṃ gacchati bhagavān ambaracūdāmaṇiḥ |
 goṣṭhadvāre mātaro vatsapānām
 20 bhūyo bhūyo mārṅam anveṣayantyaḥ |
 putrasnehāt saṃsṛavantyaḥ stanebhyah
 kṣīraṃ nīraṃ locanebhyo 'vatasthuh ||

api ca |

gāvas tāvac chrūyatām ārtabandho
 25 dhāvaṃ dhāvaṃ yantraṇām nādhijagmuḥ |
 vatsasnehāt ⁵⁾ prasnuto ⁶⁾ 'dhaḥprāvāhair
 bhūyo bhūyo bhūnim āplāvayanti ||

ato nivartyatām vayasya | dhairyam evāparam auśadham |

kṛṣṇaḥ |

30 yathā bhavatām rocate |

sarve parikrāmantī |

tataḥ pravīṣṭo yathānirdiṣṭo nandīśvaraḥ paṭāpasāraṇena | tathā hi |
 saudhāgrodyat- ⁷⁾ tuṅgaketuprapātaḥ ⁸⁾
 sandhyāsūco yatra niḥsānanādaḥ |
 35 vyāvalānto ⁹⁾ vāsītārghyaṃ mahokṣā
 vṛddhair gopair yatra nandaś cakāsti ¹⁰⁾ ||

1) *veṇmī* 2) Er kan zoowel dit als *cittam* en *cintam* gelezen worden. 3) Nu ontbreken drie blaadjes, die vermoedelijk het slot van dit en 't begin van 't volgende bedrijet bevatten. 4) °*dattapa*° 5) °*snehā* 6) *prasnuto* (*prasnutaḥ* is nom. pl. van *prasnata*). 7) ? *saudhāgrodyan* hs. 8) ? °*ketuprapātaḥ* 9) Zoo (of °*lāto*) hs., tegen de maat. 10) De gansche strophe is zwaar te herstellen.

śrīdāmā |

kṛṣṇa | saṁprāpto nandīśvaraḥ | gopagopīnām pramodāya veṇur
āpūryatām |

5 eṣā śrīkṛṣṇa vaṁśī tava vādanasudhā- sārasaṁpūrītāṅgī
kuryād ānandabāṣpa- suutiśīśiram ¹⁾ nro mṅgdhagopījanānām |
yat prāg udyadviyoga- dyumaṇikharakara- vrātasam̐tāpataptaṁ
tena premothharomā- valibhir api vapuḥ pallavitaṁ ²⁾ vidadhyāt ²⁾ ||

kṛṣṇas tathaiva vaṁśīm āpūrayati | tadā vaṁśīnirgatātānair ³⁾ vrajam
āplāvitam abhūt | śrīkṛṣṇavirahakhinnā vrajāṅganāḥ purato mārgam
10 avarodhinyo babhūvuḥ | tathā ca śrīdāmā kṛṣṇam prati |

āyāntam vanato niśamiya bhagavan vaṁśīninādāurṭair
āhūtā iva mañjukuṇjabhavana- dvāreṣu dattānanāḥ |
śreṇībandham imam vilokaya sakhe vaktrāravindair alaṁ
saṁtenuḥ pramadā vilocanadalaiḥ smerāsavāmodibhiḥ ||

15 kṛṣṇaḥ kuṭilakaṭākṣaiḥ prītiṁ prayacchann upasasāra | purato vilokya
aye balarāmas tūrṇam samabhyeti | tathā hi |

vapuṣḥ himāṁśurocir nīradarociś ca vāsasā tirayam ⁴⁾
sasmitamukhendukamalaṁ ⁵⁾ premāviṣṭo balaḥ prāptaḥ ||

kṛṣṇaḥ pītāmbareṇa mudrikām saṁgopayati |

20 balarāma upasṛtya |

bhrātāḥ | kim ativilambitam |
ity uktvā bāhubhyām ākṛṣya samālilinga |

kṛṣṇaḥ |

bhrātāḥ kim vaktavyādyatanā vṛndāvanalakṣmīḥ |

25 nīrgacchattarurājīpuṣparajasām ātopamattālibhiḥ
prārabdhasvaragītikonmukhaśikhi- vrātātālāśyakrame ⁶⁾ |
vātāpūritakīcakoccaninadaiḥ sadvaṁśakṛtyodaye
saṁlagnā manaso hi vṛttir adhunā nūnam na vicchidyate ||

balarāmaḥ |

30 tava vanaśobhāvalokanena vrajam vanam ivābhavat | tathā hi |
vigalitacabharaṣatpada- paṭalasamākīrṇaśekharaḡrebhyaḥ ⁷⁾ |
gopavadhūtanulatikāḥ sasṛjuḥ kusumāni vepitā virahāt ||

kṛṣṇaḥ |

ārya | kva gacchasi |

1) *stuti* 2) Zoo mijne gissing; *pallavimtram didadhyāt* hs. 3) *nirgatātānām*
4) *tirayat* 5) *mukhetakamalaṁ* 6) *vrātānta* 7) *kīrṇāśekhā*

rāmaḥ |

bhrātāḥ gocarād upavṛtto gopaḥ sadyaḥ prasūtā śabalī nāyāti
goṣṭhaṁ ato bhrātror madhye tv ekataraṁ ¹⁾ pratyeti sā bhavatā-
nayyety ²⁾ āha ²⁾ | tannayanārthaṁ gacchāmi | tvaṁ dūrād āgataḥ
5 śānto bhubhukṣito drutaṁ sadanaṁ yāhi |

kṛṣṇaḥ |

ārya | kevaṁ śabalī |

balarāmaḥ |

bhrātāḥ | śārdūlavitrāsīnī |

10 kālindīpuline kadāpi hariṇā prītyā carantī darī-
dvārād āpatitena tāvad alagha- ³⁾ plutyeyam āplāvītā |
gūtraṁ kuṇḍalitaṁ vidhāya vadanam saṁkucya karṇadvayaṁ
lāṅgūlaṁ ca samunnamaya śabalī śārdūlaṁ atrāsayat ||

śrīkṛṣṇaḥ |

15 ārya | seyaṁ śabalī pratibuddhā | neyaṁ śārdūlavitrāsīny aṁba
kiṁ tu prāvṛṭṭpayodharā | tathā hi | ekadā mātṛā niyukto 'yaṁ
ahaṁ | vatsa śabalīṁ dūgdhi | tadāhaṁ ārya pātraṁ grhītṛvā
pravṛttaḥ |

20 gātrātōpaghaṭeva kaṇṭhakanaka- ⁴⁾ sragdānīmī vibhramād
dhārābhiḥ payasāṁ yadā pariṇatā gaṅgeva vatsekṣaṇāt |
bhrātar gaṇḍī śabalī payodharaghaṭi- nirmuktadugdhadravaiḥ
prāyaḥ kṣīrapayoniḍhiṁ samasṛjan nirmūtam etan mayā ||
samyag jñātaṁ ⁵⁾ sampraty ekaiveyaṁ aham asmākaṁ tṛptyai |
tūrṇam āmaya |

25 ity ukto balo miśkrāntaḥ |

tataḥ praviṣṭo nandaḥ | sa ca yathā |

30 gamrāṅgo varadaṇḍamaṇḍitakaro vṛddho viśālekṣanaḥ
śubhrāṇalpapaṭīputīkṛtatanuḥ svarṇākṣamālādharāḥ |
pīnāṁso vapuṣo 'tigauravatayā maṇḍāṅghriviṇyāsakṛt
premaśrusrutibhinnavaktrakamalo nando nirākṛāmata ||

nandaḥ |

vatsa | kva vilambitam adhunā | mātāvasthāṁ na jānāsi prāyaḥ |

35 na bhuktaṁ no pītaṁ kṛtam api na gavyaṁ saha mayā
jananyā te pītāni- baravirahakhimmānanarucā |
ito vatsān nītvā gatavati vanānte tvayi sute
prabuddhedānūṁ sā madhuramuralīmādakalayā ||

¹⁾ ekataraṁ ²⁾ bhavataḥ nayyetyāha ³⁾ sic, l. alagha? ⁴⁾ kaṇṭha ⁵⁾ jñātaṁ

api ca |

kṛṇ na santi paricārakā gr̥he
vatsacāraṇavidhan paṭavo ¹⁾ hi ¹⁾ |
yena tigunarciraśmisamgamād

5 ānane vahasi kṛṣṇa kṛṣṇatām ||

kṛṣṇa | kuṇjakṛdāsaktamānasam tvām ke 'pi na jñāsyanti kṛṇ
tu pitaivainam lobhād ahaniṣam vatsacāraṇe pravartayati | idam
ayaśo no mā vitara putra | antarbhāvam ko 'pi na jñāti |
viṣabhānupraukhā asmākam suhr̥do goparājāḥ santi | teṣām
10 bhayam cātiva ²⁾ naḥ |

kṛṣṇaḥ |

tāta | kṛṇ bhayam | vayam tu gopajātayo vatsapālanaṁ tāvad
apraṇḍhāṇam dharmah |

nandaḥ |

15 putra | na jñāsi madantargataṁ bhāvam |

kṛṣṇaḥ |

kīdr̥śo bhāvaḥ |

nandaḥ |

rājāno vayan adya tāta vipina-	drouṇivāsapriyāḥ
20 kṅksāmah svajanaiḥ samam samagunaiḥ	saṁbandham atyubdhatāiḥ ³⁾
audāryaṁ samavekṣya rūpam atula-	khyātiṁ pratāpodayaṁ
kanyām dāsyati sajjano 'dya bhavate ⁴⁾	vārtā hi saṁjāyate
re re putra mamoditam kuru puraḥ	sīmānamāuātṛyagā ⁵⁾
nepathyam ⁶⁾ viracayya tigmadiuakṛt-	tāpo yathā ⁷⁾ na spṛśet
25 nūnam tvām abhivikṣitum tv anusaranty	anveśicārā mudā
bhānor gokulamaṇḍitasya duhitur	yogāya saṁyojinaḥ

kṛṣṇaḥ svagatam |

aho ko 'yam bhānuḥ | yasya duhitādya mayā dr̥sto 'nyo vā | yadi
sa eva tadā tv aprārthitevābhīṣtasiddhir jātā | anyas cet ko 'yam
30 iti nirṇayam karomi tāvat |

kṛṣṇaḥ prakāśam |

tāta gokulamaṇḍitasya bhagavato bhānor duhitā kālindī | sā tu
katham vāraṇṇyā | tathā hi |

toyāvartagabhīranīrabhayadā	ḍiṇḍīrapindolbanā
35 svacchandoccaladuḥcakacchapakula- ⁸⁾	vyālālīmālotkaṭā
vātottuṅgataruṅgabhaṅganipatat- ⁹⁾	tīrāvartārtipradā ⁹⁾
kālindī katham adya sadmani gatā	prollāsam ādhāsyati

¹⁾ Zóó, tegen 't metrum! ²⁾ cātiva ³⁾ Er schijnt te staan: atyubdhatā (of atyagata -
taiḥ; lees: abhyudgataiḥ of abhyutkataiḥ? ⁴⁾ bhavate (ook te verdedigen? ⁵⁾ Onzeker
de bef. en de woordscheiding sīmānam ā mā 'tyagāḥ, doch wat is ā? ⁶⁾ nepa (of nreya)
rthyam ⁷⁾ yathā ⁸⁾ svacchandoccalad ⁹⁾ 'nyagatanirā?

nandaḥ | vakṣasāpīḍya |

kiṃ vatsa buddhaṃ viśabhāṃgoparājasya dñhītā |

vidyuccandrasuvarṇacampakacayam vāryaṅgaśobhācayair ¹⁾

nīlendīvaramīnakhatījanamṛgā- numendranetrasrīyā ²⁾ |

5 yā nānaṃ tiraty anāṅgaramaṇīm ānandakidyeva te

nītyaṃ putra vadhūr vidhāsyati mukhaṃ mā ³⁾ gā ³⁾ manūk saṃśayam ||

kṛṣṇas tātavacanam ākaruṣya nayanayos trapābharam nāṭayati |

nandaḥ |

vatsa sadyo vanāntarād āgatā gā yavasair yojayitvāgamīśyāmi |

10 tvaṃ tāvad idaṃ puraṃ praviśyātikhinnāṃ mātaram ānandaya |

pratinivṛtto nandaḥ |

kṛṣṇaḥ padāntare gatvā |

vayasya madhumaṅgala | tātaḥ kim asmākaṃ kuṅjavṛttam vi-

jñāyaiva jagāda |

15 madhumaṅgalaḥ |

yathā bhavati tathā tavāmukulyam eva | ko 'tra vicāraḥ |

kṛṣṇaḥ

vayasya | evam eva | tathāpi |

lajjābhareṇa hṛdayaṃ kampaṃ dhatte mamedānīm |

20 annucitam idaṃ gurūṇāṃ purataḥ prāgalbhyam atyantam ||

bho bho vayasyā bhavanto 'pi gacchantu | saṃprati godohanasa-

mayo vartate | gāvas tvarayanti | vatsān upanayadhvam |

sarve pratinivṛtāḥ |

tataḥ praviśtājñāntargatā vaśodā | sā ca yathā |

25 dvāropānte nihitanayanā bāspadhārāṃ vahantī

putrasneha- smutakucayugā- vartim āvartayantī ||

āprechantī purasthāṃ subhagasahacarīm snehanirbhīmavācē

bāle nādyāpi vaṃśī- kalitamukhavidhūr nāgato me mukundaḥ ||

api ca |

30 nīdaṃ prāptā vihaṅgāḥ sumukhi dinamaṇer dīptayo vai pradīpaṃ

prāptā nīraṃ taraṅgāḥ punar api saritaḥ kulapātaṃ vīlāya |

saṃprāpto 'yaṃ himāṃśuḥ prati sadanam alaṃ dhvāntadhārāṃ vidhmuvan

bāle nādyāpi vaṃśī- kalitamukhavidhūr nāgato me mukundaḥ ||

agrato vilokya |

35 sahacari | premāśruparyākulānanair ⁴⁾ nāhaṃ saṃyag avadhartuṃ ⁵⁾

śaktā ko 'yaṃ npasarpati purataḥ |

1) Of *carpaṇa*. 2) Zoo mijne gissing, er staat: *numendran*. 3) *bhaṇā*. 4) Niet geheel zeker: *kalanānair* ls.: I. ms. ch. *kalanetrar*. 5) Zoo sec. m.: *avadhartuṃ* pr. m.

sahacarī |
devi vrajādhīsvarī |

vanyapuṣpakṛtakarṇabhūṣaṇo
reṇurañjitamukhendumaṇḍalāḥ |
yojayan nijañiveśaniketair
āgato hi vanato vanamālī ||

āgamanam ākariya premabharākrāntā yaśodā ciravirahitavatsā gaur
ivopasasāra |

yaśodā |
vatsa | kva vilambito 'si | dehi me samālīṅgamam |

kṛṣṇaḥ sapraṇāmam pariśvajati | mātṛā tu |
āghrātāḥ śirasīndusūmdaramukhe sañcumbitaḥ siñcito ¹⁾
netrāmbhojagalatpayobhir abhitaḥ sañpīḍito vaksasā |
āśirbhir ²⁾ viniyojito hi kusumaiḥ sañvardhitaḥ sarśapair
āstūrṇaḥ paritaḥ pradīpatatibhir ³⁾ nīrājito mādhabaḥ ||

hastam grhītvā |
tāta | kutra sthitam kiṃ ca kṛtam |

kṛṣṇaḥ |
mātāḥ , saṃprati vaktum na śakyate | sthītvā vaktavyam |
mātṛā saha grhaṃ praviśya samānītena vāriṇā mukhaṃ prakṣālyo-
paviṣṭa ⁴⁾ āha |
adya mātāḥ | jayantena saha tvayāstlāpitabhogyaśaṃbhāreṇeṣat
santarpito vayasāvargah |

yaśodā |
katham iṣat santarpitaḥ |

kṛṣṇaḥ |
jayantaḥ patito mātā nānābhogyaśya bhakṣaṇe |
dīnamīnākule vārdhan baḍabāgnir ivotthitaḥ ||
prāśya sarvam mahābhāgaḥ sūptaḥ kuñjalatāntare |
sakḥāyo mama vibhrāntāḥ ⁵⁾ kṣudhā sañpīḍitā bhīṣam ||

yaśodā | ūrdhvoṣṭhe 'ṅguliprakṣepaṃ kṛtvā sahāsam |
are daivakata jayanta kiṃ kṛtaṃ tvayā |
evam gṇagaganaśampanno na vijñāto mayā ||

kṛṣṇaśirasi hastam cālayanti |
vatsa | katham kṣutkṣāmena ⁶⁾ vartitaṃ tvayā |

¹⁾ siñcanto ²⁾ asibhir ³⁾ ōḥ śatibhir ⁴⁾ praśchīdyat ⁵⁾ vibhrāntā ⁶⁾ kṣāmēna

kṛṣṇaḥ |

mātaḥ | īśvaraḥ kiṁ dūre gataḥ | tadānuṁ eva dūradeśāc chrīvṇ-
dādevyāḥ samārādhavāya saṁprāptaḥ ko 'pi gopikānivahah |

5 nṛtvā maulau gavyabhāṇḍāni mātah
 śrāntāḥ saivāḥ kuṇjamūle nivīṣṭāḥ |
 dattaṁ tāblūr devatāprīṭaye nās
 tevaivāyam toṣito me samājah ||

yaśodā |

10 putra | kiṁśī puṇā | vasantānambhe śrīpañcamyām śrntā | nādyā-
 vasarah |

kṛṣṇaḥ |

mātaḥ | naimittikīyam |

yaśodā |

kiṁ nimitam putra | śrntam kiṁ api |

15 śrīkṛṣṇaḥ |

mātaḥ | ko 'pi vṣabhānuṁāmā gopah | tasyaikā kanyā | tasyāḥ
pratikūladaivopasamanīya pravṛttā |

yaśodā |

20 vatsa | kīrtes tanayā prāyah | iyaṁ tu kanyā mayā tavārtham
 abhyarthitā prāg vāco ¹, bandhena | mā bhūyād asyā daivaprūti-
 kūlyam | bālye sakhibhīḥ samam kṛdānūnātīmānam kīrtel pṛthan
 nāvīkṣya ² tadā svapāñcālīputrikā kīrtel pāñcālīkāputrīya dattā ³
 mayoktam ³, ca | kīrte matpāñcālīkāputrīya kā kauyām dāsyati
25 tadā kīrtiā tuktam | sakhi kiṁ idam ucyate | yadi me kanyā
 bhaviṣyati tava putras tadāham te putrīya svakanyām dāsyē
 idānuṁ ko veda smarati na vā | atas tava bhāgaḥ kīrtel kanyeti |

tatra bhogyan saṁpādy rohiṇī samupasthitā |

30 ayi mātā yaśode | kṣaṇāntare godohasamayō bhaviṣyati tāvat
 kālatikrameṇa samāgato 'dya kṛṣṇaḥ karotu bhojanam sabalaḥ |
 vārtā tu pascād api bhaviṣyati |

yaśodā |

bhavatu tathā | kṛṣṇa | sajjo bhava |

kṛṣṇaḥ |

mātaḥ | sabalas tāto 'py ākaraṇīyah |

1. vāco 2. mā of mā? vāco kan een impf., maar dan zonder augment! bedoeld zijn?

3. datta matpāñcālīkāputrīya ca |

yaśodā hastam udyamya |

re re rāma mṛṇālakhandadhavala proddāmanāmāvale
tūṛṇaṁ tāvad upaili vatsa yavasam dattvā gavām agrataḥ
tātaṁ vṛddham ¹⁾ api praṇīya purato bhutvā bhavām ²⁾ chrāyatām ²⁾
5 bhuṅkte bhaktamayam na bhaktam adhunā bhrātā bhavantaṁ vinā ||

balah |

mātaḥ | samprāpto 'smi samandah |

bhojanalīlāṁ nāṭayanti sarve |

ākāśe

1) gāvas tv adya vayasya vatsakakulāḥ samyojitā apy alaṁ
'trptā vai vavasair jalair gataṛṣo yacchanti naivam payah
pātum te mukhaandrikānucanasam prāyo 'bhivāṅchanti naś
cittam ³⁾ veti ³⁾ klmaṣ tudanti dharāṇām ndgrīvam ndvīkṣya ca

kṛṣṇah |

15 āya 'ko 'yam mām ahvayati

balarāmah |

bhrātaḥ | godolane 'dlukto ⁴⁾ virabāhur nāna ⁵⁾ gopah samāhva-
yati | tāvādyā cindarśaneṇa payutsukā gāvas tvām anālocya vatsair
apy ātmānam na prīṇayanti vijñāyate |

20 kṛṣṇah | evam eva jñāyate bhrātaḥ |

ity uktvā bahur gantum iyeṣa

tāvad bhagavadvadanamādhyam ākalayitum utsukā gopyah sar-
vato 'bhyetya svastvāvasare kṛṣṇam prārthayantyo 'vatasthuh |

tatraikā dohanapātram gṛhṭvā |

25 bho bho mandakiśora me 'sti sadane gaur ekikā nāgato
gopo 'dyāpi vanāntarāt tvarayati preṣṭhaḥ ⁶⁾ pipāsuh ⁷⁾ stanam
vatso nāham alaṁ kṛpākulatayā drṣtvā ⁸⁾ manū ⁸⁾ mādhyā
prāyah sīdati sajjanah parakṛte dharmo 'yam ādyaḥ smṛtaḥ
pītāmbaram gṛhṭvāpakarṣati |

30 tad ānyāpi gṛhāntarād abhyetya

hāhā hare na sadanaṁ mama cātiduram ⁹⁾
tvām eva viśvasiti gaur mama dohadakṣam |
doho 'bhavat pratiniveśam ¹⁰⁾ avekṣya cāham
atrāgatāsmi kuru mammanaso hitam tat ||

¹⁾ vṛddham ²⁾ sic. ³⁾ cittam or citram ²⁾ veti (het. 2) ⁴⁾ dlukto ⁵⁾ nāna

⁶⁾ preṣṭhaḥ ⁷⁾ pipāsa ⁸⁾ Zoo. of staat er drṣtam? (sic. m.; drṣtamam? pr. m.

⁹⁾ cātī or cāt or cām ¹⁰⁾ = pratipaham volgens marg. aant.

yaśodā |

lajjā nāyāti mugdhā katham api gahanād āgato 'dyaiva bālo
viśrāntīm nopayātaḥ kṣaṇam api caraṇa- nyāsataḥ komalāṅgaḥ |
dhāvaṃ dhāvaṃ grhebhyo niśi mama sadana- dvāradeśam praviṣṭā
5 hastanyastorupātrāḥ ¹⁾ kim u mama tanayo vo gavām asti dogdhā ||
vatsa | etā munadā bahusah pralobhayiṣyanti na mantavyam ²⁾
iti | viśramyatām |

kṛṣṇaḥ |

mātaḥ | vīrabahunākārto 'smi |
10 iti nirgataḥ |

kṛṣṇaḥ |

ārya | tāvat tvaṃ svagoṣṭham gaccha | gavāṃ kaṇḍūyanādinā ³⁾
prastobbhaya | aham api samupasthitānāṃ godohaṃ kṛtvā sapady
āgata eva |

45 āryaḥ |

bhrātāḥ | kim svagodohaṃ hitvā kim anyatra gacchasi |

kṛṣṇaḥ |

kim kartavyam durghaṭo grānavāsaḥ
pratyālambho duḥsahaḥ preyasūṃ naḥ |
20 bhrātāḥ netraṃ saṃmukhaṃ nopayāti
lajjābhārāir mantharaṃ nānam etat ||

balaḥ |

bhavatu tathā | drutam āgantavyam

kṛṣṇaḥ |

25 aho etā matpremākṛṣṭahṛdayā mām samāhvayanti | ato 'haṃ ga-
cchāmy ekadaiva sarvatra | tathā hi |

dhṛtvā haste rajjini ābadhya keśam
pūtaṃ vāso veṣṭayitvāvalagne |
tūṇaṃ tanvi- cītavṛttim ⁴⁾ vikarṣam
30 mugdhaḥ kṛṣṇo dohanāya pravṛttaḥ ⁵⁾ |

dohanamudrām nātayitvopaviṣṭaṃ kṣiṇam avalokayitum dohapātram ⁶⁾
upādāyopasthitā tanvī |

ākarmānte locane mādhyasya
35 dṛṣṭvāviṣṭa- naṅgabānoruiddhā |
goṣṭhadvāro- eutrarūḍheva ⁷⁾
vātāpāye kāpi haimi lateva ||

— — —

¹⁾ pātrāṇi - ph geeft blijkbaar den jhvanahya weer. ²⁾ I. qm? ³⁾ kaṇḍūyanāḥ

⁴⁾ cītavṛttim ⁵⁾ pravṛttaḥ ⁶⁾ dohapātram ⁷⁾ sic - metram!

kr̥ṣṇaḥ |

bāle deli karṇa dohanaghaṭṭi gantavyam anyatra me
naukaivāsi yato mayātra nikhilāḥ kālo 'panyo bhavet |
ānītas tvaṛayā tvaṛāham ¹⁾ adhmā kvāyaṁ vilambakramo
5 mugdhe nottarayasy analpagadite pṛstāpi roṣṭeva kim ||

vātavyājena ²⁾ dīpaṁ nirvāpya pariraubhapaṛā babhuva | āha ca sā
śūcaya vṛbadavānala- paribhutaṁ gātram abhyarṇam |
mahānādharadhārādharā dhārānṛtanirbharaḥ nirbhṛtaḥ ||

tadbhavanān nirgato dvārāvalambīyā svagṛhaṁ nītaḥ |

1) bāle | samānaya dohanapātram |

ānītaṁ pātraṁ hastād gṛhītvā |

sthītā dhenor adhistān navajaladatanur dolanān ādadhāno
jāmbūḥyām ardhvaśṛṣṭyā kalayati vadanam svānane nyastanetram
gopyā romāñcitāṅgyāḥ prajāyasaḥkharā- veśavepākulāṅgo ³⁾
15 hītvā pātraṁ cakori- kṛtamaṇayāngo bhatale gāṁ dudola

anyatra dohane pravṛttaṁ ⁴⁾ kṣipam tyaktum aśaktāha | tathā hi

bāhā cañcala nā tvaṛāṁ kuru mauṅg yady āgato duhyatām
patre svalpaṁ api prayacchati payo nūnam ghaṭagṛhī ⁵⁾ ghaṭaḥ
nītvordhvaṁ punar āsṛaty amudīnam cauryasavabhāhare ⁶⁾

20 vaktum te vasanāñcalaiḥ śṛṇayantaṁ saṁvījayiṣyāmy aham |

pratigrhaṁ ⁷⁾ evāpurvaraṁ asvādayan mīṇāndam amubhavan sva-
goṣṭham upasāra |

gāvo hṛpkāṅgarabhair upanativadanair lelīkās tadīyaṁ
gātram jihvāñcalaiḥ tāḥ prapātitaḥkharaiḥ pādam āmarṣayantyāḥ |
25 bhūyāḥ saṁvikṣamānāḥ ⁸⁾ suutaputitamukhaṁ nūnam udgrīvīkābhīḥ
smṛhaprasrāvitoḥho- sayanajaladharaiḥ kṣīraṁre vītenuḥ ||

śrīkṣṇas tu muhur muhuḥ karakaṁkalaiḥ tattamāmūnā ⁹⁾ parimṛjati
tāsāṁ madhye saṁsthite kṣṇe gopair dohaḥ pravartitaḥ |

tredhā kṛtvāṅgabhaṅgam lalitāmuralikām oṣṭhadeśe dadhāno
30 mandam maṇḍam nikhūṅjā- nilavidhūtakaca- sphāravispharjitāsyāḥ |
karpayāllokumuktā- phalaphalitarucīḥ candrakāpīdaśobhā-
lobhāviṣṭarugobhīḥ kṛtavalayagalo gopaveśo 'vatasthe ||

tadā nando vṛddhagoṣṭhīto 'ntahpuram āsādyāha |

adyāpi bālan godohanān na nivṛttaṁ ¹⁰⁾ |

35 yaśodā |

goparāja | ākāryatām |

¹⁾ karṇāham ²⁾ vātavyājena ³⁾ 'cega' ⁴⁾ pravṛtta ⁵⁾ ghaṭagṛhī ⁶⁾ cēn lange
syllabe te wenig. ⁷⁾ pratigṛhāṁ ⁸⁾ saṁvīkṣamānā met n., niet met n. ⁹⁾ tantan
¹⁰⁾ nīvṛttaṁ

sāyaṃ prāpto vanāntād atikathinalatā- jālaniryāpanena ¹⁾
 kḥinno bhoktum nivīṣto yuvatibhir atulaṃ yācito dohanāya |
 pratyākhyātāṃ na tāvac ciraṇibhṛtapara- preṇabhaṅgaṃ viciutya ²⁾
 saudhāgrodagratalpaṃ viracitam adbhutā niṣphalatvam sameti ||

5 nandaḥ |

bhavaty ākārayami | bho bho putra | dohanān nivṛttaś cet turṇam
 āgamyatām | gopais tāvad gāvo gocaraṃ prati neyāḥ | candro
 'yam ardhānbarātikrāntaḥ | kṣaṇam idaṃ mātṛā kalpitam talpaṃ
 saphalīkuru | punar apy ete vayasīyās tvām idānīm ākārayiṣyanti |

10 kṛṣṇaḥ |

he ārya | tāto 'yam ākārayati prāyaḥ | gacchantu tāvad ete gā
 nītvā yathāsthānam |

ity ājñaptā niṣkrāntā gobhiḥ sala gopāḥ |

kṛṣṇarāman tu talpaṃ ctya yathāsthāne sāyanam nāṭayataḥ ³⁾ |

15 kṛṣṇaḥ |

mātar me śikhīpicchabhūṣanam idaṃ sthāne 'dhumā sthāpyatām
 vetraṃ netrapuro nidhehi paśnyu- kṛyāśaṅca ⁴⁾ vanīśīm imām
 paryāñke viviveśayāsu ⁵⁾ bahavaḥ spardhanti yaśyām ahaṃ ⁶⁾
 tasmān ⁶⁾ naiva viyojayāmi vadanād dhastān mraśto ⁷⁾ manāk ||

20 yat tu manna sārīkāpañjaraṃ tad ⁸⁾ apīhāmāya ⁸⁾ |

mātā ⁸⁾ tathā kṛtvā pratiniṣṛtā ⁹⁾ sāyanāya ¹⁰⁾ |

kṛṣṇaḥ parito vilokya sārīkāpañjaram ādāya |

prīye sārīke | priyāyāḥ ¹¹⁾ kīṇ ¹¹⁾ vṛttam ¹¹⁾ |

sārīkā |

25 nāgaravarāmukhamudrām ¹²⁾ udghāṭaya | kṣaṇena viditavṛttā bhū-
 tvāganīṣyāmi |

kṛṣṇaḥ |

sārīke | tāvan manna jīvane ka upāyaḥ |

sārīkā |

30 ānītā bhavatā hi tāpaśumanī mndrā priyāyāḥ kara-
 sparśaviṣṭarasādhumātra ¹³⁾ virahe sanjīvinī vā hare |
 tāvan netrapuro nidhāya rajanī- bhāgo 'paneyas tvayā
 vartābhiḥ rasagarbhitābhir amala- prāleyabimbodayaḥ ||

1) *aniryāpanena* (met *n*, niet met *n*). 2) *evallha*. 3) *tātoantaḥ*. 4) *pasuyukhyāśaṅca*

5) *āsu*. 6) *ahamatsaṅga*. 7) *ex conj.*; *dhastānmraśto* *hs.*. 8) *nadapīhāmāyamānā*

9) *evacartā*. 10) *sāyanāya*. 11) *prigayāḥ kīncallam*. 12) *śic.*. 13) *sparśaviraḥ*; de

twee akṣara's *dhumā* zijn onzeker.

kr̥ṣṇaḥ |

sārike | samyak saṁsmārīto 'smi | gacchetaḥ ¹⁾ prāṇapūyāyā vṛttān-
tam āhara sadyah |

pañjarād ṇḍīya ¹⁾ gatā sārīkā |

5 kr̥ṣṇaḥ sandhāgre 'malacandrikādhavalite ²⁾ saṁphullamallivallimo-
dāmodite pītāmbaṁ mudhām munneya priyāpratīkṛtīm vibhāvyāha

svāgataṁ smuukhi kiṁ vilambitam

visurtāsi mama dīrghaveśanām !

tvannukhendmādhvasīdhutaṁ vinā

10 ko vinocayati ³⁾ mām adhiśvaraḥ ||

kiṁ nu rājayasi mañjunālpite

smerarañjītavilocanājvalaḥ |

saṁmūrīkṣya mṛdugaṇḍamaṇḍale

mandamandavacanāmṛtodayāt ||

15 api ca |

āgatāsi dayayā yadi bale

kiṁ nu tāvad udarīkarōṣi mām |

lolabāhulatayālabhayaṁ ⁴⁾

tvadviyogjanitātapataptam ||

20 evaṁ tāvaj jalpato rātriśeṣe pratīvṛttā ⁵⁾ sārīkā |

sārīkā |

deva ! saṁjīvati priyā bhānoḥ sadmaui |

praṇipātapuraḥsaraṁ sakhe

priyayā te 'bhilitaṁ vaco navam |

25 gamanāvasare karakṛtam

varanallīvalayaṁ ⁶⁾ na vismara ||

saghaṇe vipīne sametya māṁ

saphalaṁ tat kuru kuñjamandire |

sakhibhūḥ kṛtamaṅgalodaye ⁷⁾

30 varavaivālikakautukodayāt ⁸⁾ ||

api ca |

racitāṁ tava mūrtim ūjjvalāṁ ⁸⁾

phalake nīlasarojalocanām |

hṛdaye viniveśya rādhikā

35 kurute tāpaparīkṣayaṁ niśi ||

aṅgulīyakāuveśanāya tasmīnn eva latāvalaya āgamiṣyati | ato yathā
bhavatāṁ rocate |

1) *adīya* 2) Begint als Sardulavikrīṭita 3) *vinocayata* 4) *alasaṁjivana* 5) *carita*

6) Of is *vara*, als vocatief, te scheiden? 7) *manūgala* 8) *ujjvala*

kṛṣṇaḥ |
sārike | paritaḥ ko 'yaṁ kalakalaḥ |

sārikā |
svamin | saṁyak saṁsmāritāsmi | etā gopakanyāḥ śataśaḥ sahasraśo
5 viracīvaraveśā ¹⁾; yamunāṁ snātuṁ gacchanti | tāsāṁ valayānāṁ
kiṅkiṇmāṁ vacasūṁ kala-kaḥ gopamivāseṣu pravṛttaḥ ²⁾ |

kṛṣṇaḥ |
tārhi vayan api kaurukāvalokanūrtṇaṁ gacchāmaḥ |
iti vicintya talpād utthāya |
10 ko 'tra bho |

pratibuddhā mātā
vatsa | aham aṣuṁ | kim ājñāpayasi | idāṁ śayanānukūlā pāścimā
yāminī vartate ¹ tathā hi |

mandan mandan vāyur abhyeti gātraṁ
15 prāleyāṁśaḥ ³⁾ saṁskṛtaḥ kuṅjadesāt |
bhaṅgū ⁴⁾ antar nādito locaneṣu
nidānmudrā- mndritatvaṁ vidhatte ||
ataḥ kṣapaikaṁ viśramyatām | aham api tāvad bhavatkṛte nayanam
gavyam saṁpādayāmi |

20 kṛṣṇaḥ |
mātāḥ | vrajajanās tāvaṁ nārādopadeśato hemante prathamē māsi
kāḷindiyāṁ bhuktaye muktaye ca snātuṁ gacchanti | aham api
tatkaṭukāvalokanāya yāmi | āryo 'dya paśūṁś cāraṇāya gacchatu

yaśodā |
25 vatsa | tathāiva vidhīyatām | bhogasaṁbbhāraṁ kim api nītvā gan-
tavyam | idāṁ ca snātvā brāhmaṇebhyo deyaṁ vastu nīyatām iti

kṛṣṇo veṇmā madhumaṅgalādīṁ priyāṁ vayasyaṁ pratibodhya
saṁprāptān āha |
bho bho vayasyaś tu(rṇa)m āgamyatām | vayan adya śrīyamu-
30 nām snātuṁ gacchāmaḥ |

sarve |
yathājñāpayati devaḥ |

kṛṣṇo 'pi gr̥hītavetraviṣṇaḥ sakhibhiḥ saha nīcakrāma | tirohitā
yaśodādayaḥ |

¹ C. *rahṣa* ² *pravarṇaḥ* ³ *prale* ⁴ I. *bhaṅg*?

padāntare kṛṣṇaḥ |

aho iyaṁ kālindī |

paśyantīva sarojapaṅktibhir aṭam vāgbhir dvajānāṁ puro
brūte svāgatam ¹⁾ arghyayaty ¹⁾ api ¹⁾ calat- kalloladhārāmbubhūḥ |

5 vātāṁ ²⁾ vījayatīva tīratarujair ācchādayantī rajah-
puñjair no mama-ah prayacchati sukham svātithyakarmodayair ||

he vayasāḥ | etā gopyaḥ snānārtham yamuṁyāṁ praviṣṭāḥ
sambhānti | tatha hi |

10 śītāmbusaṅgamasukantakitāṅganair
phullānanābjacalatāarakacārubhraṅgair ³⁾ |
dalāśukeśarakalādharaṇapallavais ⁴⁾ ca
saurī sarit kanakakañjatatīṁ babhāra ||

tadānṁ śrīkṛṣṇāgamanena vibhinnaatmanisraṁ kālindīkūlam ālokya
gopyaḥ |

15 aho rātriśeṣam ⁵⁾ ākalayya vivastīā eva vayanṁ snātum praviṣṭāḥ |
saṁprati tu |

nedānṁ dinakṛmmayukhamivahāḥ ⁶⁾ prāptodayo dṛśyate
no śītāṁśukalākālāpavibhavo vyomāṅganam gāhate |

20 ko 'yaṁ saṁprati yamuṁyāsalilam ⁷⁾ saṁkāśayaty aṁśubhir
nūnam no 'vayavāḥ sphuranti salile nagnāḥ katham prāśmahe ⁸⁾

itas tato vilokya |

ayī |

mandasumir ayaṁ adya nikṇṇje

veṇunā sakhi jahāra mano naḥ |

25 so 'yaṁ āśu mukha-candramayūklair ⁹⁾
udgato bhavadamandavinodah ||

api ca |

kaśyāśyasya sudhābhiḥṛṣṭir abhūtaś eutālavāleṣu no

nūnam kāmala-tāṅkurāṇi janayed anyasya taccetasām |

30 nāṇyaḥ ¹⁰⁾ kandalinīm karoti kumuda- śreṇīm himāṁśuṁ vinā
yā darśāvadhi rātridustyajatamā ¹¹⁾ kleṣam dadhānorasi ||

anya |

sakhi | tarhi vastrāṇi paridhīyantām ¹²⁾ iti |

yāvat paridhātum pravṛttā ¹³⁾ bhaveyus tāvac chrīkṛṣṇo vastrāṇi niniya

¹⁾ *tanuadhyegatpary* pr. m.; de *r* is verbeterd tot *r*. ²⁾ *cutantur*. ³⁾ Onzeker! *phullānanāvroca* pr. m.; *phullānanāvroca* sec. m.; l. *bhṛṅganyā*? ⁴⁾ De eerste akṣara *lā* is geheel onzeker en past ook niet in 't metrum; er schijnt zoo iets als *pa* te staan (*adantā*?). ⁵⁾ *rātriśeṣam*. ⁶⁾ *amagṛṣa*? ⁷⁾ *salilā* vs. ⁸⁾ In margine *tiṣṭhāmāḥ*, blijkbaar bedoeld als periphrase. ⁹⁾ *amagṛṣat*. ¹⁰⁾ *apanyaj*. ¹¹⁾ *tanuḥ*; of moet men l.: *tanuḥ-kleṣam*? ¹²⁾ *adhyapātām*. ¹³⁾ *praveśita*.

kadambastho babhruva | tad dṛṣṭvā sarvās trapakūṭitalocanāḥ paras-
param viṣṣamāṇā jalasulā |

sakhyāḥ | no vastrāṇi mītvāyam gataḥ | kiṃ kurmaḥ katham grhaṇ
yāmaḥ | saryo 'pi tāvad vaditum ¹⁾ icchati | abhyarthanīyāḥ |

5 sarvāḥ |

vastrāṇi dehi dayayā dalitendramla- ²⁾
gotradynte dnakaro 'yam udeti mūnam |
nre 'balā vayam iheṣyati pāṇthasārtho ³⁾
lajjā hi bhūṣaṇam alaṇi kulajāṅgauṇām ⁴⁾ ||

10 kṛṣṇaḥ |

tadā ki(ma)rtham iha samprāptāḥ |

gopakanyāḥ |

tava vadana-sarojasudhāsavā-vādanāyāptopadeśena āryāvādhanāya kā-
ludyāṇi prāptāḥ |

15 kṛṣṇaḥ |

yad yuyam vivastṛā eva jalam praviśatāto vigṛhitaṁ etad bha-
vatinām ⁵⁾ | etatpurtaye māṇi ⁶⁾ nanno ⁶⁾ 'kuruta ⁷⁾
sarvās tathaiva cakruḥ |

kṛṣṇaḥ |

20 aho svaṇi svaṇi vāso grhṭvā gacchantu bhavantiyāḥ |
gopyāḥ kṛṣṇadattāni vastrāṇi paridadhur jalāu nirgatya |

sarvā buddhāṅjalipuṭāḥ |

25 yāmaḥ kutra vihāya te caranayoh | sāṁnidhyam ānandabhṛn-
netrendivaramoṣitā vayam aho govinda gopātmaja |
dhyāyānto girikandarāsu munayo yasyāśayā ⁸⁾ prāyaśaḥ
svāsāyāmaniruddhacittagatayo ⁹⁾ nādyāpi jagmuḥ ca tat ||
api ca |

dehi no 'dharasudhām asitābhra-
vibhramākālitakūṭalitāśya |

30 kiṃ na yacchasi padaṇi padayor ¹⁰⁾ maḥ
kiṃ bibharṣi śirasā śikhipiccham ||

kṛṣṇaḥ |

ahaṁ tu madakhaṇḍasmitisanūtānasādhana-prāpyo 'smi puṇaḥpara-
saṁbandhena nānyāni sādhanāni māṇi sādhyantīti śāstrasiddhāntāḥ |
35 tathā hi |

1) Men verwacht *aditum* 2) *dalitendramla* 3) *pāṇthasārtho* 4) *jāṅgauṇām*

5) Vgl. Bhāg. pur. X. 22. 19. 6) *mūnammo* 7) 1. *namah kuruta* ? 8) Önzeker: *gaspāśanīya* hs. 9) *śaśa* 10) *padayor*

- nāhaṃ vedair na tapasā na dānena na cejyayā |
 śakya evaṇvidho draṣṭuṃ yathā bhaktajanaḥ ahaṃ ||
 bhaktyā tv ananyayā śakya akṣuṃ evaṇvidhaḥ priyāḥ |
 jñātuṃ draṣṭuṃ ca tattvena praveṣṭuṃ ca vrajāṅganaḥ ¹⁾ ||
 5 ato mayā parikṣitā bhavatyo vrajāṃ vrajadhivam ²⁾ |
 gopakanyāḥ |
 sarvāvadhes tvaṃ aṣi rupagunasvabhāva-
 śaktyādiminigamagitaśovitānaḥ ³⁾ |
 tatpādapadmaṃ upalambhya kathaṃ vrajāmo
 10 dhyānīspadaṃ puruṣapuṅgava ⁴⁾ dehi dāsyam |
 kṛṣṇaḥ |
 yaḥ idam idāṃṇaṃ pradarsitaṃ tat tu dhyānārthaṃ sakhyāḥ |
 idam me rapam manaḥkaraṇḍe nidhāya madananyasaṃbandha-
 prayojanaśūdhanaṭayā bhajadhvam | tadāhaṃ bhavatīnāṃ manora-
 15 thasiddhaṃ garīṣyāmi ⁵⁾ |
 gopakanyāḥ |
 kadā deva vayan idam anangamohanavinmgdhaveṇumaṇḍitakuṇṭila-
 nirikṣaṇavilolākāvalisundaravadanāravindasudhāṃ ⁶⁾ pibāmaḥ |
 api ca |
 20 kadā niśānāthakarabhuranjita-
 prasammakṛṣṇapuline nivīṣya |
 bhavadbhujāpīḍitakuṇṭhadeśā
 niśāsu ⁷⁾ nāthūgamayāṃbabhuvimaḥ ⁸⁾ ||
 api ca |
 25 nidhāya kuṇṭhe bhujam indirāpate ⁹⁾
 niśāsu cātmanāṃ alaṃ uikuñje |
 amandasauḡgitakāvilasair
 vinodayāmo bhavatā kadā hi ||
 api ca |
 30 apurvauānārasakeliśālbhur
 viceṣṭanais te niśi rā-samaṇḍale |
 tribhāṅgino veṇuvimmgdhakūjitaḥ
 kadā mano no vilayaṃ suneṣyati ||
 śrīkṛṣṇaḥ |
 35 jātābalā vrajaṃ siddhā mayebhā ¹⁰⁾ raṃsyatha kṣipāḥ ¹¹⁾ |
 dhairyaṃ kurta kāmīnyo na mithā vyābṛtaṃ mayā ||
 āgāmiyaṃ śaradī veṇuravenākārayisye |
 iti niṣkrāntā gopakanyāḥ |

1. Deze twee 'loka's', met lichte verandering, uit MBh. VI. 35 (Bhag. gītā 11). 53, 54.
 2) *vrajadhivam*. 3) Corrupt (metrum!). 4) *puruṣapuṅgava*. 5) I. *kari*? 6) i. p. v.
'vilolākā' (200) mīn gīṣiṅg. *'vilolākā'* ms. 7) *niśāsu*. 8) *nāthūgamā*. 9) *indirāpate*
 10) sic. I. *naṭṭha*? 11) sic. of *ksipāḥ*, *ksipā* = *ksipā*?

kṛṣṇaḥ |

madhumaṅgala | kvedānīm latāvalayaṃ ¹⁾ yatra devyātrārthaṃ
samā(ga)tā priyā viśrāntā |

madhumaṅgalaḥ |

5 deva | nātidūre |

gāyanti śatpadakulāni latāntareṣu
sīmantinīkusumareṇuvirūṣitāni |
nṛtyanti yatra śikhino vitatordhvacucchā
vātopanītagirinirjharasīkarāktāḥ ||

10 kṛṣṇaḥ padāntare gtvā |

aho idam eva pratibhāti latāsadma
tatraiva priya ²⁾ yābja ²⁾ raṇyaparaṇapātre
dattaṃ me dadhi madhuraṃ saroruhāksyā |
sāsāṅkam sahacara lajjayā vyaloki
15 niryāṇe ³⁾ kuṭilakataḥśavīkṣitena ||

kva pamar adya purvavat priyāyāḥ samāgamah | tathāpi gam-
tavyam | ucitam eva | tad evāha |

virahitahṛdayaṃ tayā mamaitad
bahir apī yāsyati nīścitam sajīvam ⁴⁾ |

20 yadi padapadavīm nīṛīkṣya — —

sthirapadavīm upayāti ced varaṃ svāt ||

padāntare |

aho svnyakteyaṃ priyāyāḥ padapaddhatih prāyaśo dināntarītā |
haimāmbūkṣītadarbhakoṭivilasah-lāksāṅkamālāntike
25 sadyaḥ keśavinuktapuspapātali-vidyotitālisvanah ⁵⁾ |
rādhiyāḥ sakhibhiḥ samāgamanidhiṃ saṃsūcayaty eva me
bāhuh sphūryati dakṣiṇo hi nayanam praspandate śreyase ||

evam vitarkayan kṛṣṇo 'ṅgulīyaṃ anveṣamaṇāṃ priyaṃ kuṇḍjāntarāle
dūrato dadarśa |

30 cāmikarāṇḍitapaṭāvṛtagātrasobhā ⁶⁾

tāṭaṅkaratnakiraṇāvalidīpitāsā ⁷⁾ |

saṃvīkṣyate saghanakuṇḍjalatāntarāle

rādhamāndāntarataḍīlatīkeva tanvī ||

kṛṣṇaḥ |

35 iyaṃ tu taḍid iva latāsadmani parisphurati śrīvṛṣabhāmujā |

paśyāmi tāvat |

sthitvā śṛṇoti |

1. latāvalayaṃ 2. ?? priyaya 'bja anetrum! 3. niryāṇe 4. ? onzeker, sajīvam
of tadīyaṃ? 5. vidyotitāli 6. 'karānta 7. 'karaṇaḥ

kṛṣṇaḥ svagatam |

lalitā kim api nigūḍha(m) (va)ktum icchaty ato mayaikākinā
śrotayyam iti |

prakāśam |

5 bho madhumaṅgala | priyātraivāgatā | ato 'traivāmadhyāhnam
avasthiti(ḥ) pratibhāti | yadi tava rocate tadā gopātmajaiḥ stha-
lāntareṣu pravartitān vatsān atraiva pravartaya |

madhumaṅgalaḥ |

yathājñāpayati vayaṣyaḥ |

10 iti niṣkrānto madhumaṅgalaḥ |

kṛṣṇas tathaiva karṇam dattvāvatasthan |

śrīrādhā |

lalite | katham tavecchā |

lalitā |

15 astuim eva puro'nuvartini latā- veśmany apāstātape
saṃveśyālimarandakuṅkumarsair ānareya ¹⁾ nandātmajam |
mālāmaṅgalasūtrasaṃdhitakarāṇi prāk preyaśu tvām ito
hṛtvā pāvakaṃ āśu maṅgalaravaiḥ saṃyojayāmo 'mumā ||

śrīrādhā lajjayā patena vadanam āvṛtya |

20 mukhe ²⁾ saṃlāpitā ²⁾ katham mī sthūlair jalabindubhir no 'bhi-
varṣet | gacchāmy aham itaḥ |

lalitā |

bhavatu priye | mudrikāṃ grhṛtvā gaccha vā tiṣṭha vā |

kṛṣṇo latāvalayan apasārya ³⁾ |

25 premārdrīkṛtalocanaḥ sarasijam prollāṣayan pāṇinā
guṇjānirmitadāmaruddhahṛdayaḥ kāñcīravālisvanah |
prāpto hṛṣṭatanūruho ⁴⁾ madhulatām ālīngitum vīkṣyate
nūnam pallavito 'nurāgalakail śṛṅgāraśākhī yathā ||

lalitā |

30 dayita ⁵⁾ | samāganayātām sukham | ativāhitā rātriḥ |
svasty āste janāni yayāsi vidhṛto bhargeva ⁶⁾ saṃlālito
yena tvaṃ samayānmukūlavasubhis tātena nānāvidhaiḥ |
eṣā te dalitendranīlaśakala- cchāyābhirāmā tanur
nirvyājam ⁷⁾ tanute sukham vrajavadhu- vṛndair apāṅgaiḥ śritā
35 priye rādhike | grhagatāyātithaye nivedaya pallavāstarāṇam | saṃ-
nivāryeṣaṃ dharmapratibandhikā lajjā |

¹⁾ Zoo het hs.: lees missch. *abhyareya*? ²⁾ sic. ³⁾ *apasārya* ⁴⁾ *hṛṣṭa* ⁵⁾ *dayita*

⁶⁾ sic, l. misschien *mārga* ca ⁷⁾ *atreyāṇam*

kr̥ṣṇaḥ |

bhavatīnāṃ darśanenaiva kṛtāṭhīyā vayan |
iti priyayā hastasamjūyā uiveditāsane tūpaviṣṭaḥ kṛṣṇaḥ priyāṃ
saṃmukhayati |

5 saṃmukhībhava kuraṅgalocaṇe
 vikṣīṭuṃ vadaṇam āgato 'smy ahaṃ |
 smaranṃgdhamadhubhāramantharaṇ
 gopasārtham apahāya dīnataḥ ||

lālītā |

10 īyaṃ api te premarajjuvikarṣitā sakhīsamuham apahāya samāgatā
 saṃprati kiṃ cin mātṛtūāsasaṃtrastahṛdayā nayanaprasādan na
 dhatte |

kr̥ṣṇaḥ |

 kimiti mātuh ¹⁾ samtrāsah ¹⁾ |
15 ekaiveyaṃ padminiṭpatranetrā
 labdhā ²⁾ devā rādhānāṭiprayāsaiḥ |
 mātus trāsād vepate kiṃ na jāne
 candrajyotsnā rāhusaṅgād ³⁾ ivaiṣā ||

lālītā |

20 priya | hyaḥ samāgateyaṃ atra karamudhāṃ viṣṇṭya gatā | tayā
 riktaṃ pāṇikamalam ālokyoktaṃ mātṛā | kenāpanītā te karān ⁴⁾
 mudhā ⁴⁾ yā tu mūḷyena mudrayati dhauadasyāpi lakṣmīm |

śrīkr̥ṣṇaḥ |

 saṃkocayitum ⁵⁾ lalitā priyā kim ⁶⁾ avatārayati ⁶⁾ |

25 (lālītā |)

 tadānayaḥ proktaṃ |

 nandagṛāṃnād āgataḥ ko 'pi bālaha
 khyāto 'yo 'yaṃ uacyagavyāpahārī
 kḥinnāyā me mārgataḥ kuñjamūle ⁷⁾
30 mātar hastāt ⁸⁾ tena ⁸⁾ nītā hi mudrā ||

 mātā | tadā tvayā cau(r)aḥ kimiti saṃnidhikṛto vatse svabhāvād ⁹⁾
 dustyaḥ ⁹⁾ prāṇinām |

 bāḷye 'yaṃ tanaye gṛhe yuvatibhiḥ cauryāya rātrau divā
 dṛṣṭa(h) steyavidhānavid dhi bahuṣo mukto gṛhīto 'pi vā ¹⁰⁾
35 mātṛā tu prasabhaṃ ¹¹⁾ dhr̥to raśanayā ¹²⁾ kaṣṭena gomāyukas
 tarvor utpatito nirūpya ca tann- bhīṭuṃ parām ādisat ¹³⁾ |

¹⁾ mātṛsamtrāsah ²⁾ tadha ³⁾ saṅgād ⁴⁾ karānendrā ⁵⁾ saṃkocayitum

⁶⁾ karānāḥ : overigenes vgl. pag. 63 regel 9. ⁷⁾ pūle ⁸⁾ hastāntena ⁹⁾ bhāradvājaḥ

¹⁰⁾ ca d. i. ca? ¹¹⁾ prasabha ¹²⁾ rasānaya ¹³⁾ L. unsschien arisat

putri | vismṛtyāpi na kartavyaś caurasya samnidhiḥ | mudrām tu
coritām nando 'pi dhārayitum na śaknoti | ko 'pi gopātmaja ito
gatvā nandāya putrakṛtyām nivedya mudrikām ānayaṣyati | vatsē
modvignā ¹⁾ bhava mudrā kva yāsyati kṛṣṇagṛhītā cet |

5 kṛṣṇo gopātmajapreṣaṇam niśamya socchvāsam |
śakhi ! mahānarthah saṃpāditah priyayā ! hatāśo ²⁾ 'ham jāto 'smi
lalitā |
kā te parāstā priyāsā ³⁾ |

kṛṣṇah |
10 na vaktum śakyate samakṣam priyāyāḥ |

lalitā |
priya | mām eva vada | nāśāhām ⁴⁾ bhaviṣyati |

kṛṣṇah |
priye | karṇe śrūvatām |

15 lalitā tathaiva karoti |

kṛṣṇah |
hyah ⁵⁾ pitiāham uktah | putra | gṛhād anyatra kvāpi na ganta-
vyam | goparājasya sadnani ⁶⁾ tava vivāhavārtā pravartate | tasya
carāḥ pracaranti | mayoktam | tāta | bhavatu | na gantavyam
20 yadi tu rādhayāham steyakṛd ukto mātṛe tadā tiṣṭhatu cāraṣatair
api praśamsanam | katham mām cauram āptavacannād avagatya
kanyām dāsyati | tāto nandas tu mām atitarāṃ saṃtrāsaṣyati
ato 'ham lalite gṛhād api hatāśo ²⁾ 'smi '

lalitā |
25 priya | aṅgulīyakam tvayā prāptam na vā | yadi tu prāptam tadā
niśankam tvayā deyaṃ | vivāhas tu mayā ⁷⁾ te ⁸⁾ kāryo bhānor ⁸⁾
eva | na cet kalaṅkas tu jāta eva mithyābhisāparūpaḥ |

kṛṣṇah |
lalite | na mayā coritā priyāyā mudrā kim tu sārīkāvākye prerito
30 'ham ihāgatya klinno bhuvi patitam priyam iva mudrām adrāk-
ṣam | tayaiva mayā vakṣasi nihitayā rātrir ativāhitā | idānim yady
aham dadāmi pumaś ca priyāsaṅgamo na syāt tadāham gatajivita
eva syām | atho yathopadiśati bhavati |

1. *mudrignā* 2. *hatāśo* 3. *preyāśā* 4. *nāśāhām* 5. Wat er staat lijkt meer op
ghah 6. *sadnani* 7. *mayā* 8. *bhānor*

lalitā |

sarito gatiṛ asti kāpi vātyāj¹⁾
jaladher ambudharāc ca cātakasya |
madhupasya madhor vanān nirgūṇān²⁾
bhavato nāsti gatiḥ priya priyāvāḥ ||

kṛṣṇaḥ |

yadi priyā mātṛvacanān³⁾ mām na jahyāt tadāṅguliyam prayacchā-
mīti praṣṭavyā priyeti |

lalitā śrīrādhāntikam |

10 priye rādhike mātṛvacanād yady aśyānādarami kuryās tadāyam
ati-nigdho janas tvadvirahādhimulikām mudrikāṃ dātum necehati

śrīrādhā |

15 ādhatāpi vanāntare⁴⁾ mām latā tanvaṅgi⁵⁾ vātyāगतair
ātmanāṃ virahayya pādapabhuṅjāt kiṃ vartate dūrataḥ |
kiṃ vā sāgaragūṇinī suranadi ruddhā himanīcayaiś
cācattoyatarāṅgabāhulataḥ⁶⁾ nopaiti vārāṇ midhim ||

kṛṣṇaḥ |

priye |

20 mālinyam tyaja bandhujīvarneira- snigdhabādhare candraka-
cchodasmerasudhātatiṃ⁷⁾ vitaraya bhūvallim⁸⁾ āsphālaya |
mudreyam tava locanābhjamukulaṃ bhindyād amandadyubhis
tan me locanakaḥḥjarīṭayugalaṃ puṣpātu satkeśaraiḥ ||

śrīrādhā bhagavadvakṣaḥsthalāsleṣiṇīṃ mudrām ādāya patāntare
samāśliṣati vāgvaidagdhīyena⁹⁾ |

25 matpāṇipallavam apohya gatātikaṣṭam
mudre sthitāsi parasadmami yau miśyāṃ |
māsūyitum tad alam arhasi mātṛadaivam¹⁰⁾
hetuḥ samāgamaviyogavidhan na cānyaḥ ||

30 tadāticaturā lalitā tayoh premanirbandham jñātvā gāndharveṇa
vidhinā vivāham nāṭayati

ābadhyāmbhujatorasrajam atho patraiḥ malinyās eiram
kṛtvā maṅgalamaṇḍapam saḥacarī- gītaiḥ¹¹⁾ samummaditam¹²⁾
hutvā manmathapāvake rasakathā- saṅjalpamantrākṣaraiś
tanvī¹³⁾ saṅgamayāṃcakāra lalitā paṇigrahe kautukāt ||

1) vātyāj 2) l. nirgūṇāṇi? 3) mātṛ 4) vanāntare 5) tanvaṅgi 6) cācattoyatarāṅgabāhulataḥ
7) Wat is voor *cchoda* te lezen? 8) *bhūvallim* 9) *vaidagdhīyena* 10) l. waarsch, *tatva*
darayam 11) *gītāiḥ* 12) ex conj.: *samummaditam* hs. 13) l. misschien *tanvaṅgi*

- vivāhaṃ kṛtvā pallavatalpe saṃviṣṭayor vadhūvarayor nīrājanāya
 samāgatāḥ pañca smaṅgalyo nīrājayāmāsuḥ | saṃphullamālātiku-
 sumākṣataiḥ saṃabhivaṅśya pañcakamaakarandabindubhīyām ¹⁾ pīta-
 nīlābhīyām bhālayor tilakaṃ dattvā maṇimudrikākiraṇadīpadīptyā
 5 nīrājayantya āśrībhīr yojayāmāsuḥ | tathā hi |
 pāyād ambhodhikanyā kṛtakamalakarā kāpi dāmpatyam ²⁾ ambā ²⁾
 līlavicchedahānuṃ janayatu girijā patyur ardhaṅgasaṅgā ³⁾
 ānandodrekavallīṃ pratlayatu nitarām bhārati vām ⁴⁾ analpaṃ ⁴⁾
 kāmaṃ kalpāntam ⁵⁾ āyuh ⁵⁾ kalayatu bhavator ādidevo ⁶⁾ mūrārīḥ
 10 kṛṣṇaḥ | samavāptamanorathah | svagatam |
 mayā madhumaṅgalo ⁷⁾ vyaśyākāraṇāya ⁷⁾ niyukta āyāsyati tāvad
 ahaṃ priyaṃ prasthāpayāmi |
 prakāśam |
 lalite | saṃprati madhumaṅgalādayah saṃāyāsyanti | ata ito 'pa-
 15 saraṇam eva śreyo bhavatīnām |
 lalitā |
 raṇaṇa | tvayāṅkurīkṛto ⁸⁾ 'mayāṇmāgalḥ | sa ca viyogāgninā yathā
 śuśko na bhavet tathā vidheyam iti |
 vāraṃ vāraṃ vāksudhāsekayogād ⁹⁾
 20 āmlāntar ¹⁰⁾ lolate cālavālaiḥ ¹¹⁾ |
 kiṃ vaktavyaṃ ko na jānāti ¹²⁾ sarvaṃ
 evaṃ vyuptā vardhate premavallī ||
 sandhyāyām yathā puṇaḥ priyasaṅgamo bhavet tathā kartavyam iti
 niṣkrāntā salalitā rādhā |
 25 kṛṣṇo 'pi saṃprāptaiv madhumaṅgalādibhir vīṛṭtya pratinivṛtto ¹³⁾
 niveśāya |
 iti niṣkrāntāḥ ||
 || i t i c a t u r t h o ' n k a h ¹⁴⁾ ||

praveśakah ||

- 30 tataḥ praviśati lalitā socchvāsam |
 aho mayā pratibodhito bahuśo mādhavah | iyaṃ atimañjulanā
 ciravirahena na khedanīyā | saṃprati sū tu |
 dattvā mātṛe mudrikāṃ atyudārāṃ
 līlāsthānaṃ saṅgatā sāsṛmetrā |
 35 vrī(dā)krāntā nādhimulaṃ gurnibhyo
 brūte sāte saṃśayānām prarohān ||

1) Dualis! 2) dāmpatyabhinivā 3) ardhaṅgasaṅga 4) vāmanalyaṇ 5) kalpāntakāpura
 6) Gissenderwijze zoo door mij aangevuld, het h. heet slechts ādica 7) āgalepi, āgalepi
 8) āgalepi, āgalepi 9) āgalepi, āgalepi 10) Wat is āmlā? I. misschien āmlā (begoten). 11) d. i.
 ca ālavālaiḥ 12) ko na jānāti 13) Deze drie ww. door mij ingevoged.

kutrāham adya pitesadunani samniviṣṭam āptavargair grhītapārśvaṇi
kṛṣṇaṇi paśyāmi |

parīkramya |

5 goṣṭhadvāri vinidramallimalaye śītāṃśuśuddhāntare
mandam mugdhamulindakūjitakale sāpaśyad ārād dharim |
cittottambhitanetrayugyam atula- śvāsoṣmaṇā ¹⁾ bhūyasā
svacehādarśakapolamaṇḍalam alam pramlānayantaṇi muhūḥ ||
nivedayāmi priyāvṛttāntam |

ity upasasāra ¹

10 viphalīkarōṣi rātriṇi kim ²⁾ tāvaṇ ²⁾ mallikājāle |
uāleṭhamallikāyās ³⁾ tāmyati rādhā nivāse sve ||

kṛṣṇaḥ saśaṇbhramam | kveyam akasmāt samviśati rādheti varṇā-
valīkarṇayor ⁴⁾ iti | aho |

15 manmathasāyakabhīmanam ⁵⁾ ko mā ⁶⁾ sanjīvinīprāyam ⁶⁾ |
hanumān iva dāsarathīṇi rādhāsiddhauśadham datte ||

lalitā nirgatya |

kim vismṛto 'si |

tava kelikañjalubdhā rādhāhamsī katham kānta |
jīved ihairakābhīḥ śaṅkhakulair ākule sarasi ||

20 kṛṣṇaḥ |

lalite | tādṛṣe sarasi katham mama kelikañjollāsah |

lalitā |

deva | kām api yuktim kṛtvāgatāsmi yenāñjāta eva bhavām ⁷⁾
sthāsyati | mayoktam kīrtvādīgurujaṇapurataḥ | mātah |

25 kāpi kiśorī militā puṣpārtham tv āgatāranye |
nandagrāmād ekā gopakumārī vimugdhāṅgī ||

api ca |

nīlotpaladalarucirā līlālekṣaṇā tanvī |
citrālekhyavidagdā vīṇāsaṇlāpinī kāntā ||
30 vaṃśvādānucaturā gītakaḷākovidā nūnam |
sāyam iheṣyati mugdhā rādhāpremuṇā niyantritā ⁸⁾ nitarām ||

tadā devyoktam | lalite | prādarsanīyā sā naḥ samāgatā | evam
samayaṇi kṛtvāgatāsmi tāvad aham | priya | vanitāveṣaṇi vidhāya
yatra tava vihātālīlāhrdayā ⁹⁾ rādhāsti tatra gamyatām iti |

1) Zoo geemendeerd. De tekst heeft *śvāsoṣmanā*. 2) *litam*. 3) De syll. *tha* is onzeker. Lezing? 4) Hoe zijn deze ww. op te vatten? 5) *saṅgha*. 6) De traditie is waarsch. niet ongerept. 7) *bhuvān*. 8) *niyantritā*. 9) Onzeker de twee syllaben *līlā* *chola*?

śrīkṛṣṇaḥ |

yathā nirdiśati bhavati |

paṭāntaritaḥ kṣaṇāntare viracitavanitāveśo vimirgataḥ kṛṣṇaḥ |

tathā hi |

- 5 bhrāmyadbhṛṅgakulāntasāra-kavarī- ¹⁾ bhāreṇa pādaspr̥ṣā
 kālindījalaruḍha-atkuvalaya- śreṇītīraskārīṇī |
 nāsūgrollasadacchana-uktikagala- ²⁾ dīptyādharālabayā
 śobhāsindhusudhāktaviḍḍamadala- ³⁾ droṇīm iva sparḍhate ||
 api ca |

- 10 keyaṇ śyāmā pītaśātīṇi vasānā ⁴⁾
 samtanvānā kāmāpūrvāṅgaśobhām |
 meror haimī- vonnatā kāpi bhūmih
 kāntiśreṇīṇi gāruḍānām maṇīmām ||

kṛṣṇamāyāvīmohitā lalitā ārād āgatām ⁵⁾ prechati |

- 15 ayī sundari | godohārtham ākārayitūm āgatām ⁶⁾ aram ⁶⁾ ila sthā-
 pyāntargato gopālas tvayā dr̥ṣṭaḥ |

kṛṣṇaḥ |

- ayī mātāḥ | kathaṇi pratyēṣi kitavaśiromaṇim enam | eśaś ⁷⁾ caikato
 viyojayati saṅgamayaty ⁸⁾ anyatra cātmanam ⁹⁾ | aham api tasyai-
 20 vānveśaṇāya pravṛttāsmi ¹⁰⁾ |

lalitā |

sakhi | tvam kāsī kadā vañcitāsi tvam api kathaṇi ca |

kṛṣṇaḥ |

- aham tatraiva nivasāmi | tadrūpākṛṣṭacintayā saṃprārthito mām
 25 uktavān rādhāpresītūṇ sabacarīm nīvartyāgamīṣyāmīti nīrgataḥ |
 tvam kāsī |

lalitā |

saivāham sakhi | āvābhyām samavedanābhyām anveśaṇāyah ¹¹⁾ |

ubhe anveśaṇāya ¹²⁾ pravṛtte ¹³⁾ | padāntare sthītvā |

- 30 re re nandakīśora kām api dīśam saṃbhāvyā samtiṣṭhase ¹⁴⁾
 rūpaṇi yanvanavaibhavaṇi vidhikṛtaṇi tvayy eva lokottaram |
 kiṃ nan saṃgatayoḥ pralobhya vacasā pādāravindāntike
 tyaktūṇ nārhasi picchapicchalamukha- chāyām puro darśaya ||
 evaṇ saṃbaddhabāhulatike mallīmālatisevantiṇīcampakabakulaka-
 35 dambāurapūrījātavandanādīśākhino ¹⁵⁾ vilokayantyau ¹⁶⁾ jagmatuḥ |

1) °bhraṇṇaḥ: en lees missch. °atta° voor °ānta° 2) °gata 3) sic: corrupt?
 4) °vasanā 5) °āgatām 6) ? °āgatāmamarām hs. 7) sic. 8) °saṅgamā° 9) °cātmanam°
 10) °pravṛttāsmi 11) °saṃvāgah 12) °nveśanāya 13) °pravṛte 14) °samvṛṣṭase°
 15) °mālanādi° 16) °tyo

kr̥ṣṇaḥ |

sakhi | tvayā kutrāntāsmi | apūrveyaṁ me bhumiḥ pratibhāti | na
milito 'trāpi vanamālī | tvaṁ ¹⁾ tyaktum asamarthāṁ api mām
āñāpaya ²⁾ grhāya | sa tu prāyaśaḥ kayāpy anyayā pralobhito
5 mādhuakarṇiḥ kartuṁ gato bhaviṣyati punaś cāvayoh saṅgo bhavatu

lalitā |

itthaṁ tena kathaṁ bhaven matir iyaṁ tadgrāmanavāsā ³⁾ yataḥ
santyaḥkāsamaye dayāviraḥṇā teuānyasamcāriṇā ⁴⁾ |
gantva cecchasi mām viḥāya capale yat prāhur agresarā
10 maitrīṁ saptapadīm hitāṁ nayavidah prāṇaiḥ priyair vātyagubh

kr̥ṣṇaḥ |

priye | sā te gauḥ kutra yaśvā dohanāya kṣṇam ākāṅkṣasi | idam
eva te kāryaṁ mayaiḥ vidheyaṁ |

lalitā svagataṁ |

15 sa eva tu | na mām pratārayati svamāyayā | paśyāmi tāvad enam |
vaktraṁ cāru nirīkṣya candrakiraṇair ⁵⁾ āsvāditaṁ nādhyagān
nṛdvīm bāhulatāṁ vilokya hṛdayaṁ naiḥsargikaṁ cānuanam ⁶⁾ |
paścād vīkṣya paṭāntarikṛtaṁ atho venuṁ jahāsūrmū-
pāṅgair lolavilocanair hi vidito dhurto 'dhunā sthīyataṁ

20 kr̥ṣṇaḥ |

lalite | kenāpi yathāhaṁ vidito na syām tathā kartavyaṁ iti |

lalitā |

tvaṁ evātmānaṁ mā pratyakṣikuru | mayā kadā vijñāto 'si veśo ⁷⁾
'nubhūto ⁸⁾ 'pi |

25 padāntare ⁹⁾

samprāpto 'yaṁ viśabhānvavanīḥ |

paṭaṁ apasārya ¹⁰⁾ |

atyntnūganagendraśekharagataṁ ¹¹⁾ sphuryatpatākāncilam
kūjatkaṅkarakīṅkīṅkīkalavaya-
30 bhānoḥ saptagavākṣanirmitasā- ¹²⁾ vyāghraśamadhyaṁ malat |
śrīrādhā sakhi kelīgītahṛdaya-
nandākarod ¹³⁾ bhāvanam ||

tataḥ praviṣṭā sakhibhiḥ saha śrīrādhā |

lalite | kva vilambitāsi |

¹⁾ *trāpi* ²⁾ l. misschen *āsthāpaya*, ³⁾ *veśo* ⁴⁾ ex conj., *gend* l.s. ⁵⁾ *candā*

⁶⁾ Onzeker *veanumatam* schijnt er te staan. ⁷⁾ sic. ⁸⁾ Of staat er *padāntare*?

⁹⁾ *asargya* ¹⁰⁾ *seṣaya* ¹¹⁾ *supra* ¹²⁾ *dyavah* ¹³⁾ Onzeker! *nandāntakurod* l.s.

lālitā |
 priye | tava kelipurtaye ¹⁾ puṣpāharanārthan̄ vaṭikāyām̄ gatā | ta-
 traikā kāpi gopakanyā militā tava līlārasānubhavāyechopasthitā ²⁾

rādhā |
 5 kvāsti | samānaya |

lālitā |
 tathā |
 iti praveśayāmāsa |
 dhammilodgatamālatibhir̄ avam̄ saṃpujāyanti va sū
 10 kāncīmañjumarālasin̄janasukhair̄ ³⁾ āpurāyanti diśaḥ |
 mandasmerasudhābhisūrasalilaiḥ | prolāsāyanti ⁴⁾ dīśo ⁵⁾
 naivāntaḥpuracārīṇ̄ ⁶⁾ samabhavat̄ kiṃ tu praviṣṭā manah̄ ||

(rādhā) dūrād̄ evotthāya |
 svāgataṃ |
 15 iti bruvāṇā svāsane niveśayāmāsa |
 priye ⁷⁾
 pūrvaṃ naiva vilokitākṣamadhupair̄ ⁸⁾ naivopabhuktā punaḥ
 śrotraiḥ sundari te 'ṅgakalpalatikā- kīrtir̄ janair̄ bodhitā |
 sadyas̄ tvaṃ tu tathāpi me tvarayasi | prolāmyahaddostaṃ ⁹⁾
 20 āśliṣṭajjaladher̄ ¹⁰⁾ ivāmbulalarūṃ jyotsnā śaśāṅka-sya hi ||
 bahubhyām̄ parasparam̄ samāśliṣyopaviviṣatuḥ |

śrīrādhā |
 kām̄ āśm̄ ¹¹⁾ avalambya tiṣṭhati pitur̄ grāmas̄ tavānandite ¹²⁾
 kasyāḥ kuṅkṣisudhānūrgatam̄ ¹³⁾ idam̄ saubhāgyaratnam̄ vapuḥ |
 25 nūnmā kena nirasyate pravadatām̄ pāpaugha ārdrah̄ ¹⁴⁾ priye
 nūnam̄ naḥ sukṛtam̄ kim̄ apȳ atisuram̄ ¹⁵⁾ gatyeḥ saṃsūcyate ||

śrīsaṁhā |
 śyāmeti pravadanti mām̄ priyatame nandiśvaro me jani-
 grāmaḥ premalateti nāma janani tāto 'bhilāṣābhidhaḥ |
 30 saṃprāptā navarūpavāibhavaguna- grāmān̄ samākarṇya te
 saṃkrītāsmi kayāpi bhām̄ini bhavat- saṃśliṣyapanyāśriyā ¹⁶⁾ ||

śrīrādhā |
 sakhi | pratyaham̄ ihaivāgatya yathāsukham̄ apūrvābhiḥ krīḍābhiḥ
 cikrīḍasva |

¹⁾ kelpo ²⁾ 'sūjyama' ³⁾ pollo ⁴⁾ dāsa ⁵⁾ 'parascāritā' ⁶⁾ L. 'akṣma' ? ⁷⁾ Zoo
 schijnt er te staan. ⁸⁾ Staat er 'āśliṣṭa' of 'āśliṣṭa' ? ⁹⁾ āśm̄ ¹⁰⁾ L. 'taranandite' ?
 11) ? 'sudhādharmaragatam' ls. ¹²⁾ ārdrah̄ ¹³⁾ In marg. bij wijze van paraphrase:
 devātūgam ¹⁴⁾ 'pāpaga'

etan me sakhi sadmasīmmi vilasat- kāsāram atyujjvalam
 paṣyendīvaralocane hi purataḥ suptāravindānanam |
 kāsūmīrasarañjītambukiraṇair ¹⁾ mīdrasatkairavaṇ ²⁾
 vardhaproṣitabhartṛkaṇ ³⁾ puram iva ⁴⁾ preṣṭoditam ⁵⁾ tv ekataḥ
 5 eṣā candramayūkharañjitalatā satpallavālī priye
 yacchantīva vibhāti bhāsvaramaṇi- vrātān anekaprabhān |
 etat puṣkariṇṭaṭopavilasat- karpurapāṇisūcelhayaṇ ⁶⁾
 līlāyai nanu kaṣṭati pratidiśam cetas tvayotkanṭhitam ||

śyāmā sakhī |

10 mayā tu vicintyaitad ihāgatam | tathā hi |
 eṣā rādhā rādhayaty arthajātam
 arthai rāddhā tv āśritānām mayetā |
 ko 'smiṇloke sarvakāmo 'lpaśāraṇ
 hitvā ⁷⁾ kalpaṇ ⁷⁾ kalpavallīm upaiti ||

15 śrīrādhā |

 lalite | aticaturā śyāmā bhāmā ⁸⁾ |

lalitā |

 priye |

20 kāvyālāpasudhāsarin nirupama līlaubhasāṇ vāpikā
 saujanyaḍigūṇaikaśevadhīr ⁹⁾ alam saṇṇigṭasūnāvaniḥ |
 premānbhodhivibāraramyaṇakarī trailokyasaṇṇijivinī
 vidyā vārījalocane nipuṇatā ratnaughaṇañjūṣikā ||

śrīrādhā |

 priye me prahelikāṇ viṃṣa | tathā hi |

25 līna-sāro 'pi sārāṅga(h) śrīṅgabhīno 'ñjanaprabhaḥ |
 jāuāsi tṛṣitaḥ kasmāt payo naiti śikhādharam ¹⁰⁾ ||

śyāmā sakhī |

 nakṣatram annā muktam akhecaram anuttamam |
 kasmān nopaiti vāmoru candrakānuṇam āgatam ||

30 rādhā samīpe parito vilokayāmāsa |

 āvāṇ ¹¹⁾ — — — — — tam kṛṣāṇgi
 paśyāmi candrakadharāṇ puruṣaṇ striyaṇ vā ||

1) *kāsumīrasaraṇḍitambukiraṇa* 2) *kairavaṇ* 3) l. *misschien vārda* l. p. v. *vārda*
 4) *eva* 5) *sic.* 6) *karpurapāṇisūcelhayaṇ* 7) *hitrakalpāṇ* 8) l. *bhāmā*? 9) *śevadhīr*
 10) *Marginaalnoot bij līna-sāro: kṛṣṇasārah sārena līnath saraśabdena rahitath san kṛṣṇa*
ity avasṛjate; bij śikhādharam: śikhāṅgam aprabhāṇe adharasādho gasya tat payah
paṇḍharābhavadu? tan. 11) Van hier tot en met *apa ca* (137, 11) in den tekst over-
 geslagen en, slecht leesbaar, in margine aangevuld.

śyāmā |

yāvan na paśyasi katham vada tāvad eṣa
trībhādrito 'pi punar eti payaḥ puroktam ||

śrīrādhā |

5 hamesamastiṇ 1) gataṁ candrakadharāṇi jānāsi |

śyāmā samāhṅva |

ekagrāmanivāsiniṁ punar iyaṁ nandājirāndolinū
jānīyāṁ na katham vimugdhava — — hrī — saṁcārīṇiṁ |
tenaivāhaṁ (a)pūrvarūparavaṇā 1) saṁbōdhito te 'ntikaṇ
10 saṁprāptāsmi varoru munīca kapaṭā- kuṭaṇi sakhiṇāṁ puraḥ ||
api ca |

sakhi tava bāhulatābhūḥ śisirikṛtam āturaṁ gātram |
dyudhūmītaralataṛaṅgair usrair iva tāpitaṁ 2) ||
sakhi | māṁ ājñāpayā kim api te hitam |

15 śrīrādhā |

kim apy ālekhyāṁ vicaya 3) |

rātrir gamiṣyati bhavadvacanopacūraiḥ
saṁvīkṣiteṇa tava rupauddheḥ priyāyālī |
prātaḥ katham viraḥiteṇa hrīdā subhāyāṇi
20 bāle samālikha mījānukṛtiṁ sukhāya ||

syānū sakhyā samānūtalekhasaṁbhāraḥ tāvad ātmavallabbhāṁ śrīra-
dhāṇi vyalikhat |

śrīrādhā |

sakhi | kim likhasy ātmānukṛtiṁ vibhāya |

25 śyāmā |

tvayā pratibodhitayā mayā cintitam | manāpi priyāvīyoge divā
kālamirgamo bhaviṣyati | ato mayā |

tvatsaundaryapayonidheḥ sakhi mayā netrotsavāyoddhṛtam
patrāmatraṇukhe niveśya sadaye 4) yāvat punar darśanam |
30 matyedaṁ gṇābhūtayā 5) surasudhā- saṁspardhi rūpāmṛtaṇi
nirvyājanī kila gokuleśvarasūto yatprāptaye 6) mubhyati ||
ity uktvā punar ātmānam alikhat | tathā hi |

maulau mañjuśikhaṇḍipicchanicayaṇi vyālolanetrāmbujāṇi
suṅghasmeravibhūṣitādharapṭaṇi sākṛtāṅgatrāyaṇi |
35 oṣṭhāveśitaveṇuṁ 7) utpaladala- 7) śreṇiṁ 7) nraśy udgalad-
gātraśrījītamammathaṇi ca phalake svātmānam āropayāt ||

1) Onzeker. 2) Er ontbreken 4 morae. 3) L. *vicaya*? 4) *sadaye*. 5) In margine hierbij: *rajyāyā*. 6) In margine: *gasya rūpāmṛtasya*. 7) *ceṣṇamutpaladalaśreṇim*

śrīrādhā citraphalakam ¹⁾ avalokya svagatam |
 aho kṛṣṇa eva vanitāveśeṇa tu nāgataḥ prāyaḥ sa eva |
 lalitāntike prakāśam |

paśya paśya sakhi nandanandano
 5 bhāti me yuvativeṣam udvahan |
 nāparo vigatakarmasaṁśrayaṁ
 gātram arhati guṇatrayottaram ²⁾ ||
 api ca |

sudhādher ³⁾ niryāto vadi bhavati koṭṇudunivahaḥ
 10 kalaṅkān nirmukto 'py apagatakulīkroḍanilayaḥ
 sadā ⁴⁾ rākākrānto yugapad udito 'nantakalabhaḥ ⁵⁾
 kinu aśyaḥ saṁprāpto jagati jagadāhlādakavidhim ||

lalitā |
 priye | bhāti tu tathaiva yathā uirdiṣati bhavati | kṣaṇāntare
 15 svayaṁ eva sarvaṁ paktibhaviṣyati | alaṁ saṁdehena |

tāvad gṛhākṛtyān nivr̥ttaṁ svāṅgaṁagatā ⁶⁾ vrajeśvarī kīrtir devī-
 putrikāpremanibaddhahṛdayā rādhāṁ ākārāyati |

rādhe bālaṁṇūlakomalabhujē ⁷⁾ susuṅghalolālake
 mugdhe ketakapatragātralatike lāvayapāthouidhe ⁸⁾
 20 vatse khelasi kutra caudracaraṇair āsvādītāntaṅgrhe
 mātīrā sākaṁ upetya śeṣarajani- bhāgaḥ sukhaṁ niyatām ||

śrīrādhā |
 sakhi | ambā saṁāgatā citraphalakam ācchādyatām |
 śyāmāsakhi tathaiva karoti |

25 tataḥ praviṣati yathānirdiṣṭā kīrtiḥ | tathā hi |
 tātaṅkatāṇḍavitaṅgaṇḍatātī tadidvad- ⁹⁾
 raṇcatpaṭīkaṭītaṭīkṛtamekhalābhā ¹⁰⁾ |
 premāśrnlocanaputīsupaṭīrapaṅka- ¹⁰⁾
 līptāpayodharaghaṭī prakāṭībabhūva ¹¹⁾ ||

30 śrīkīrtiḥ |
 vatse | śrutaṁ mayā kāpi gopakanyā nandanagarād upasthitā |
 māṁ pradarsaya |

śyāmāsakhi lajjayā vadanāravindam āvṛṇvānāvatasthe |

lalitā tu caudrakavartīśalākayā darśayati |

1) citraṁ phā 2) gopā 3) sudhādher 4) ? nandaḥ ls. 5) In margine: anantabhaḥ 6) kalābhūv bhātī tathā 7) scanagaṇa 8) mṇala 9) lacanaga 10) Niet geheel zeker; tadidvadropatpaṭī pr. m., tadidvadropatpaṭī sec. m. 11) premāś 12) prajayati

kīrtir vilokya mukhapaṭam apasānya citrakaphalakam grhītvā |
 eṣā rupasarīdvarā sakhi kutah prāptā manovāraṇo
 dhāvam¹⁾ dhāvam¹⁾ anekakarmasu muhuḥ khīno 'tra śāntim gataḥ
 netrāmbhojavahān smlakavarī- śaivālamālodayān
 5 saṁvikṣyāsu manekṣaṇorumakarī pātum samutsarpati ||
 rādhe putri | viśrāmaya tāvad atithisatkārāḥ |

lalitā |
 mātah | iyaṁ yaśodāyāḥ sakhitauyā puspārtham āgatā saṁprati
 śrīrādhāmaitrīsampādanāyopasthitā | vadi te rocate pāñcalikālilāṁ²⁾
 10 kartum ākāṅkṣati |

kīrtir netrāyor vārileṣaṁ babhāra |
 sakhi lalite | kim atisaṁkueatī gātrapuṭake praviṣṭā |
 niḥśaṅkaṁ nanu mānasotpalatatan haṁsiva vallīsv iva
 śetphullāsu³⁾ caṣarghedī⁴⁾ tu hariṁ rodhaḥsv ivārdrāṅkurāḥ⁵⁾
 15 sūcantiṁ sudhābhīr antaraḡṛhaṁ candraprabheva⁶⁾ smitair
 līlābhīr navapallavair iva latā kḥelatv iyaṁ rādhayā ||

lalitā |
 mātah | netrāyor jalam kimity āvilīkaroṣi |

kīrtiḥ |
 20 bālye gauri yaśodāyāham anīṣam⁷⁾ cikrīḍa mātur⁸⁾ grhe⁸⁾
 kṛdābhīr bhavatiṁ bhānusntayā sampāditam yat sukham
 tam me vārī vilocanān niragumat saṁvikṣaṇād vaḥ priye
 vārdheḥ kulam atītya candrakirāṇāḥ protsāhitasyeva hi ||
 tava darśanena mayādyā priyasakhī yaśodaivānubhūtā | māṁ samu-
 25 āśliṣa |

bāhubhyāṁ śyāmāṁ tāvad āśleṣāya cakarṣa | ākarṣitāyā⁹⁾ abhyu-
 pāyāṅke¹⁰⁾ gopitam citraphalakam papāta | āśleṣān nivṛttā¹¹⁾ kīrtir
 bhuvī patitam ālokyādāya vilokayati |

aho kaṣeyam pratikṛtiḥ |

30 vahanī nīlābja-¹²⁾ dyutimadhurimāṇam śubhatanaṁ
 vitanvati keki- cchadapaṭalapātīm śirasi ca |
 vivṛṇvāu hy autar- madanamadabādhām yuvatiṣu
 smitodrekaiḥ sācī- kṛtavapusi vaṁśīm vidadhatī ||
 lalite | kim anayā nirmītam uta naisargikam |

35 lalitā |
 mātah | aṣyā eva cāturyam aṅgulīpallavānām iti |

1) *dhāvam* *dhāvam* *dhāvam* 2) *lilā* 3) Lees misschien: *set* 4) Zóó staat er duidelyk.
 Hoe te emendeelen? *sa* zou, zooals elders, voor *ha* kunnen staan. 5) *ardra* 6) Niet
 geheel zeker. 7) *anīṣam* 8) *māturgrhe* 9) *ākāṅkṣitāyā* 10) *āṅke* 11) *nivṛtta* 12) *nīlābja*

kīrtiḥ śyāmāpāṇipallavam ādāya encumba | svastān navaratnagha-
titān ¹⁾ mudrikām uttāryāṅgulidale yojayitum pravṛttā ²⁾ | tām ana-
nukūlām ālocya śuśoca |

śrīrādhā |

5 mātāḥ | kīm śocasi |

kīrtiḥ |

putri |

saṃprītā tanutarapāṇipadman asyā
vūchāmi svajanahite vibhūṣaṇena |
10 saṃyoktum katham atipīvarāṅgulīyaṃ
tanvaṅgyāḥ ³⁾ sapadi vibhūṣayen madīyam ||

śrīrādhā |

adya madīyam aṅgulīyam asyā aṅgulīyā anukūlam bhāti | pra-
dīyatām |

15 iti svāṅgulīyakam prayacchati |

tadā śyāmā tu |

yat kīrtiā prapayabhareṇa bhūṣaṇam hi
rādhāyāḥ priyasakhipāṇipallave prayuktam |
tan mene manasi nude ⁴⁾ varapriyāyāḥ ⁵⁾
20 prasthāno- citam iva vastu ⁶⁾ bhāviṣaṅgamaśya ||

kīrtiḥ bhūyo bhūyo 'valokayati citraphalakaṃ |

ayi lalite |

asminn adya vibhāti citraphalake kāpi cchavir gopater
naudāśya pramadāmukhenduracitā hāṣye ca saṃvīkṣaṇe
25 kiṃ naivā ⁷⁾ hi bhavet ⁸⁾ tadīyatanaḥ ⁹⁾ vapsīdharo 'tīsruto
nūnam kāryagumā bhavanti nitarāṃ hetor guṇair nirnūtā

kīrtiḥ svagatam |

ayam atiramaṇīyagātrayaṣṭir
yadi hi bhaven naṃ ¹⁰⁾ gopavaṇṣajanmā ¹¹⁾ !
30 tam aham ananupṛṣṭanāmagotraṃ
vidhuvadanūṃ tanayāṃ niyojayāmi ||

prakāśam |

śyāme | yaśodāyāḥ kuśalam asti |

nandāvāso gokulān nandikeṣe
35 bhānor vāso rāvaler atra yāvat |
tāvad vutse saṅgamo naṃ na cābhūn
munam jantur neśvaraḥ svābhilāṣe ||

¹⁾ Zoo mijne gissing: "khasatāṃ of rarasatāṃ" hs. ²⁾ pravṛtta ³⁾ clathraṅgulīyāḥ
4) J. mudi? ⁵⁾ varā is sec. m. ingevoegd. ⁶⁾ id. ⁷⁾ sic. ⁸⁾ bhavetadīya? ⁹⁾ Of
staat er ten moet men lezen? na ta? ¹⁰⁾ gopavaṇṣajājanmā

śy ā m ā |

mātaḥ | yaśodāpi pratikṣaṇaṁ bhavatīm smarati |

yā yāḥ kṛdās tvaṁ cakarthāmba bāye

mātā goṣṭhe gopikānām purastāt |

5 premāviṣṭā saṁsmarantī yaśodā

netrāmbhojād vāridhārām sṛjantī ¹⁾ ||

ekadā dadhinnanthānaṁ ²⁾ kurvaty ³⁾ aticapalena putreṇa prakṣo-
bhitāha ⁴⁾ |

kīrtiḥ |

10 kim āha |

śy ā m ā |

re re cañcala cūpalam tyaja purā

kīrtiyā paṇo nirmitaḥ

pāñcālitanayāvivāhasamayē

jātaśya me putrikām |

svīyām datum aye na te ⁵⁾ punar iyaṁ

dṛṣṭvā vigītām gatīm ⁶⁾

15 nūnam dāsyati goparājadayitā

vacē pramāṇikṛtam ⁷⁾ ||

kīrtiḥ saḥāsam |

aho yaśodā sarvaṁ smarati | samyak smāritāsmi tvayūmayā pra-
stāvanayā | ito gatvā devī yaśodā sapraṇāmanā saṁdeśanīyā ma-
yoktyā | tathā hi |

20 kanyā te kamalekṣaṇā priyasakhi

prāyo gatā vismṛtiṁ

naivāhaṁ yaṁunopakāṇṭhavalaye ⁸⁾

vānīrasaṁveṣṭite |

līlāveśarasena te karatale

dattaḥ karo yo mayā

so 'yaṁ saṁphalito hiraṇyanikaśā ⁹⁾

yogo hi no sadmani ⁹⁾ ||

śyāme | yathāhaṁ yaśodātānayaṁ locanābhyāṁ vilokayāmi tathā

25 katham bhavet |

śy ā m ā |

mātaḥ | pralobhyāham ānayaṣye yadi te śraddhā | atha ca yo 'yaṁ

citrāphalake ¹⁰⁾ mayā līlayā racitaḥ sa tata īśamnyūnaḥ ¹¹⁾ sarvo

'pi sa eva samyag vilokyatām |

30 kīrtis tathāiva punar vilokayati |

śy ā m ā |

kīrte ¹²⁾ paśya nirikṣaṇe madhupates

tv evaṁvidhe viṣphurat-

karnāmbitakuṇḍale ca madana-

vyāmohake gaṇḍayoh |

bāhū rūpataṇḍinīsamuditau

vicīvaṇānyādr̥ṣau ¹³⁾

35 cintodrekavidhāyiniṁ bhagavato

vāṇi tu tatraiva hi ||

1. Zoo mijn gissing, de eerste syllabe van dit woord is onleesbaar, de twee anderen: *mānta*. 2. Zoo! I. *manthanam*? 3. *kurvati*. 4. *peñcha*. 5. pr. m. *datumayapanta*: de sec. m. geeft waarsch. het door mij opgenomen. 6. *gatiṁ*. 7. Lees missch. *līlām* als appos. bij *gatiṁ*. 8. *'kanyā*. 9. Woordscheiding en beteekenis onzeker. 10. *'ko* 11. ? staat er *īśamanyūnaḥ*? 12. *kīrti*. 13. Woordscheiding onzeker.

nepathye |

sāvadhānā bhavantu sāvadhānā bhavantu |

rājadvāre

sārdhayānasya nādo

niḥsāṇasya

prādur āsīd anūnah |

5

netali prāyaḥ

ko 'pi bāhvaṃ prayātu

daṇḍyaḥ so 'yaṃ

goparājasya bhānoḥ ||

śyāmā |

koṣṭhapālāḥ prāya ākrośati | mayā katham gantavyaṃ iti |

kīrtiḥ |

10

adya rādhāntikaṃ sthitvā prātar mayā saṃsmāritā gaccha nandī-
śvaram | āgaccha sadmanīti |

kalpitavidhabhogopabāre praviṣṭāḥ sarvāḥ kīrtyavalambitapāṇir
ekato rādhaikataḥ śyāmeti |

15

bhuktvānnaṃ ruçiraṃ sitāvinūlitam

pītvā payas talpage

rādhāśyāmālike niṣṛṭṭavanite ¹⁾

saudhe sudhāśobhite |

mugdhalāpabhujopagūhanarasa-

kīṛḍākalāpāir alaṃ

rātriṃ nirgamayāṃbabhūvatur ²⁾ amū

vidyāprabodhāḥ iva ||

iti niṣkrāntāḥ |

|| i t i p a ṇ c a m o ' ṇ k a ḥ ³⁾ ||

20

praveśakāḥ |

tataḥ praviśataḥ paurṇamāsī śārādī ca |

paurṇamāsī |

prīye śārādī | āvayoḥ samāgamo jātaḥ paraṃ tu vrajavanitānāṃ
virahavedanāṃ na sahāmi | tathā hi |

25

mayi samuditacandracandrikāvitānair

alaghuvinoditadiktateṣu bāle |

sarasī natati kairavāṅganāpraṇālī

pavanavidhūmitapallavāligītā ||

tvayi samuditaśālīpākagandhaiḥ

30

praśamitareṇuviyadvinoditoḍupaṅktyā |

vyathitahrdayagopakanyakāsamūho ⁴⁾

janayati me paritāpaśaśim ⁵⁾ antaḥ ||

śārādī |

sakhi | kiṃ vidheyaṃ ⁶⁾ tāsāṃ tāpasāntyai |

¹⁾ *prerita* ²⁾ *virajayanta* ³⁾ Deze drie woorden door mij ingevoegd. ⁴⁾ *hanyahā* ⁵⁾ *śre metrum* ⁶⁾ *radhaṃ*

paurnamāsi¹⁾ |

rādhām²⁾ āsāḍya²⁾ līlā- vidhanijadayitām³⁾ kāntakuñje⁴⁾ nivṛṣṭaḥ
svātmā rāmo 'pi rāmā- caritagurutayā yānnuṇṇiye 'nubis-aṅghe |
saṃdhatte naiva nuṇṇaḥ navanijavacanair⁵⁾ bodhitām yānniṇṇi yā
saṃprāptā vatsarānte tvam iha sukhagṇṇā śāradī matpurogā ||
ato 'yam āvābhyāṃ pratibodhanīyaḥ

śāradī |

bhavatu tathaiva |

ubhe parikramya |

10 sūyam gopāśadāmā- ūkitakarakamaḥ dhūlidhūmrākāntaḥ
kāntaḥ gauvardhanīyair⁶⁾ nirṇpa(ma)vibhavaḥ nīlajmūṭa-gātram |
vaṇyālāṇkārakharvi-⁷⁾ kṛtasūraracanaḥ gopitaḥ gopavargair
dūrād āyāntaḥ āśā- gajam⁸⁾ iva⁸⁾ sasakhī śāradī taṃ dadarśa ||
sakhī pūrṇime | gopava(r)gaḥ parito 'yam katham bodhyo
15 'lakṣyaḥ⁹⁾ tvayā⁹⁾ sthīyatām |
tataḥ praviśaty uktaveśo gopālāḥ |

gopālāḥ |

bho bho vaṇyāḥ | gā(va)ḥ svastagoṣṭhaḥ nīyantām | vāvad
godobhasamayō bhavet tāvaj jivasam¹⁰⁾ dīyantām |

20 sarve¹

yathājñāpayati devaḥ |

saprañānaḥ nirgatāḥ |

praviṣṭe tāvad¹¹⁾ ubhe¹¹⁾ |

bhagavan | praṇavāvah |

25 kṛṣṇaḥ |

ke bhavatyau |

śāradī |

svāmin | āgāminīyāḥ śāradī rāsakṛdārthaḥ pratijñātaḥ gopīnām
puraḥ | sāhaṃ adya sapūrṇimā bhavantam smāraṇāya saṃprāptāsmi

30 kṛṣṇaḥ |

samyak smārito 'smi |

dhyānamudrāṃ nāṭayati |

tāvat purastād āvirbhūtā yogamāyā khyā sakhī |

jayatu jayatu devaḥ | ko niyogaḥ |

1, pāṇḍ^c 2, rādhābhāṣadāpā 3, ? rathā^c hs. 4, ex conj.; kab^c hs. 5, nava^c
6, pāṇḍ 7, śāradī ad śāradī 8, pāṇḍ 9, lakṣapāṇḍ 10, śie. 11, tārāṭabho

kṛṣṇaḥ |

yogamāye |

madājñayā pūrvam ivādhunāpi
vinohayaitad ¹⁾ vrajamaṇḍalam hi |
apūrvam aprākṛtavastujātam
rasāya ²⁾ tāvat tam tanvi tūrpaṇu ||

yogamāyā

yathājñāpayati devaḥ ;

iti niṣkrāntā yogamāyā |

10 kṛṣṇo 'pi tvarayā goṣṭham praviśya godolaṇṇaṁ nivartya ³⁾ yaśodādīn
pūrvavat pratoṣya māyayā vrajajanān vinohayāmāsa | svayaṁ tu
tadā

vaṁśīm ādāya baddhvā śirasi suradhannr- ⁴⁾ dīptabarhāvataṁsaṁ ⁴⁾
siñjamajjirabhūṣā- vṛtacaraṇayugo lolabīrābhīrāmāḥ |
15 kāñcīmugdhāvalagno nasi lalitāmāhā- śuktisṁuprakāśo
goṣṭhād ⁵⁾ oṣṭhāruṇaśrīr ⁵⁾ naṭavaravapuṣā raṅgam abhyājagāma ||

parito vilokyā |

aho atiramaṇīyam idaṁ kālindikūlam |

20 karpūracehoṭadhūti- ⁶⁾ lavam amarakatā- reṇusaṁprkṛtamādyad-
bhṛṅgālgītam ⁷⁾ ndyad- vidhmviśadakalā- ⁸⁾ cchādītāśeṣatāpam ⁹⁾ |
kūlam ¹⁰⁾ vātāvadhūta- sphuṭakumudalasat- keśaraiś cāmarābhair ¹¹⁾
āvitaṁ sarvato me prathayati nitarāṁ rāsālasyāya cittam ||
bhavatu tāvad enāṁ mallikāmodamantharāṁ ¹²⁾ rākeśakararañji-
tāṁ ¹²⁾ rākāśātriṇī ¹³⁾ veṇuādenāhūtaballavo ¹⁴⁾ vallivellito 'haṁ
25 sammāmayāmi | tathā ca karoti |

vinidhāya manoharaveṇum alaṁ ¹⁵⁾ madhuraṁ ¹⁵⁾ madhure ¹⁶⁾
vadane ¹⁷⁾ vana m ā l ī |

gṛyati mañjulahāsavinoditadevavadhūranitadyutiś ā l ī ||

cañcalacandrakabhūṣaṇabhūṣitakuñcitakeśakalāpavikāśī |

30 rādhikayā nijayā ¹⁸⁾ kalayā kalito lalito vitatāmbara p ā ś ī ¹⁹⁾ ||
muraliravākaraṇena praviṣṭāḥ ²⁰⁾ svagrāhakāryaṁ ²¹⁾ ujjhīya ²²⁾
gopyaḥ |

kṛṣṇaḥ |

saṁbhinnavadamasetur ²³⁾ gopavadhūpaddhatiś caiśā |

35 āśu vidāritakūlā kariṇvānañkuṣāyāmā ²⁴⁾ ||

1) 'getad 2) rāsāya 3) aśchayā 4) Ex conj.: 'dhanadūptā' hs. 5) goṣṭhādostāra

6) karpūracehoṭā 7) 'satam 8) 'esardā 9) cchādītā of is 'skhālito' bedochl?

10) kalām 11) cāmarābhair 12) 'mantharārākeśa 13) rākām rāteem 14) cālāte

15) alāmanadhāya 16) madhura 17) caudane 18) nepagā 19) cātātāmbara 20) tā

21) svagrāhamā 22) aṭhāya 23) eadasetur 24) karagya woordscheiding?

ākāśe |

bho bho ballavavyā¹⁾ vraje parito 'niṣṭam²⁾ avalokyatām iti |
tathā hi |

tā³⁾ nītāntaḥpradipā³⁾ vrajavipinavadhūr⁴⁾ muktaparyāṅkabālā
5 hā kaṣṭam tyaktadehā- dyuparataviṣayā dhvastalajjā gurūṇām |
tūrṇaṁ vyatyastavastrā- bharaṇatamurco bhimakēśorubandhā
dūrād ākarṣayanti niṣi nījanadaiḥ kapi dūtīva vaṁśī ||
api ca |

iyam adya samuddhatordhvakarṇā⁵⁾
10 taruṇī⁶⁾ tūrṇam abhaṅkta⁷⁾ bhaktavyṛddhyā⁸⁾ |
upaviṣtasahrjjaeṣṇ⁹⁾ bhoktuṁ
taralātūṇitatūlam¹⁰⁾ utpalākṣī ||

api ca |
aho gopo 'py ayaṁ vibhrāntaḥ | tathā hi |

15 vibhrānto muraliraveṇa capalo godohapātraṁ kare
kṛtvā kañjavilocano 'pi vṛṣabhaṁ baddhvā¹¹⁾ pade prṣṭhataḥ
dhūmre¹²⁾ tiṣṭha tavāpi veṇuviṣamo¹³⁾ varvarti kiṁ cetasī-
ty uktvā¹⁴⁾ kambalakandharo hi vṛṣaṇaṁ nirvyājam ākarṣati ||

krṣṇaḥ |

20 priye yogamāye | kaṣyākāśe¹⁵⁾ kalakalaḥ |

yogamāyā |

svāmin | kim aviditaṁ bhavatām | tava veṇuvicaravartinyā mayā-
karṣitagopījanānām¹⁶⁾ ayaṁ ākrośaḥ | bhavantam¹⁷⁾ tu¹⁷⁾ no¹⁷⁾
jānanti |

25 sākṣād viśvasamṛddhaye nijapadād āviṣṭam atyadbhutaṁ
gopālaṁ vapur udvahantaṁ adhunā vṛndāvane pāvane |
gopīnām eiraśādhano ditaphalā- svādāya divyānane
veṇuṇi saṁdadbhataṁ¹⁸⁾ tam¹⁸⁾ utpaladalaṁ¹⁸⁾ brahmcti naite viduḥ |

krṣṇaḥ |

30 tadā bhavadviṣayā ete nātrādlīkārīṇaḥ | prasvāpaya tavad enān
nijaśayyāyām |

yogamāyā saprapānam |

deva | tvadvimukhānām āvaraṇam evocitam | apasāritā mayaite
yathāsthānam |

1) 'ballava' 2) 'niṣṭham' 3) Onzeker; *āṇṇāitāntaḥ* 4) 'vipinā' 5) ? *samuddhatordhvakarṇā* 6) *taruṇī* 7) *abhaṅkta* 8) 'evadhyā' 9) *sahajajenesa* 10) sje 11) *vaddhvā* 12) *dhūmre* 13) I. mīsch. 'vṛṣamo' 14) *tyaktā* 15) ex conj.; het. h. heeft slechts: *pratyogopījanāśe* 16) 'janānām' 17) ? *bhavantatena* 18) *sapadadhatatatasutpaladalaṁ*

jñānaikadiṣyamūrter bhavataḥ svāmandatuṣṭasya |
 mayā ¹⁾ puṭite dṛśāṃ vai vṛtilā kvāventāṇe ²⁾ puṇisām ||
 pumar ākāśe sahasaivānakāvaghāta(ka)lakalāḥ |

kṛṣṇaḥ |

5 yogamāye |

vyomāṅgane madhurakāṇkaṇkiṇkiṇāṇi ³⁾
 nādo mṛdaṅgamurajānakavalla kīṇāṇi |
 mugdhapralāpanivahāḥ surasindura rīṇāṇi
 kasmād ndeti kusumotkaravarṣatīṇāṇi ||

10 yogamāyā |

deva | ete devagaṇāḥ sāksāt parapadanāyakaṇi sarvātmānaṇi sar-
 veśvaraṇi nityaniravadyānantagūṇaṇilāyaṇi ⁴⁾ iha bhaktāvanāyāvīr-
 bhūtaṇi | brahmādi devaprārthanāyāvīrbhūtadevavadhūnāṇi aneka-
 sādhanasiddhānāṇi vīmodāyopāttanaṭavaraveśaṇi ālokyā saṃjñātā-
 15 nandasūndohāḥ | bhavanmṛtyūnukūlavādyasaṃbhāraṇi ādāya devāḥ
 samupasthitāḥ |

kṛṣṇaḥ |

bhavatu tadā |

20 eṣā brahmanamayī sāksāt kelir advaitarūpiṇī |
 dhyaṇatāṇi anurāgeṇa matsāṇimidyavidhāyini ||

santo 'nayā manā vilāśasudhātāṇiyā
 saṃśāragahvaraviḡāhanasvedakhūmāḥ |
 yūṣyanti śāntim atulāṇi (na) tathā kriyābhī(r)
 yogair na caṇḍriyajanair ⁵⁾ na tapobhīr ugrāḥ ||

25 rājastanaḥ prakṛtibhīr durvijñeyā ⁶⁾ durāgrahāḥ |
 sāttvikāḥ sādhaḥ śāntāḥ ⁷⁾ śraddhāyā dhārayanti tām ||

ākāśe |

katham iyaṇi ⁸⁾ advaitarūpiṇī |

30 candro muṇcati keśarāruṇakarāṇi vṛkṣeṣu nānyādṛśāṇi ⁹⁾
 kālindīpulinaṇi sugandhamarutā grhṇāti cetasaḥ tathā |
 gopānāṇi vanitāḥ prayānti śataśo hitvāryamārgaṇi ¹⁰⁾ mūdā
 kāmārtāḥ pumar eti kaṇaputaḥ neṣat ¹¹⁾ praśāntaḥ kathā ||

kṛṣṇaḥ |

yogamāye | ko 'yaṇi vitarkayati mallilāṇi | pratibodhaya tāvad

35 enaṇi |

¹⁾ ? māyā ḥs. ²⁾ Corrupt, *keśareṇa* of *the* *ne* ḥs. ³⁾ *kaṇkaṇaṇkaṇkaṇaṇi*

⁴⁾ *mityāniravadyānantagūṇaṇi* ⁵⁾ *śānti* ⁶⁾ *durv* ⁷⁾ *śāntaṇi* ⁸⁾ *iyam* ⁹⁾ *śe*
¹⁰⁾ *hitvā* ¹¹⁾ ? *neṣat* ḥs.

yoga m ā y ā |

naśū rātrih¹⁾ prākṛtā vyomacārīn
nāyaṇ candrah sāmpratāṇ sindhujamnā²⁾ |
divyaṇ sarvaṇ śuddhataṭtvātmakaṇ vai
5 yatra śrīmān krīdate³⁾ pūrṇabodhah ||

prakṛteḥ pariṇāmena vyomādi racitaṇ ea yat |
prākṛtaṇ tad anityaṇ hi karṇajanyaṇ amaṅgalam ||
muktaganyaṇ idaṇ sarvaṇ avāṇmanam⁴⁾ agocaram⁴⁾ |
pañcapaniṣadā⁵⁾ vedyaṇ nirguṇaṇ nityaṇ advayaṇ ||
10 aprākṛtākhyāṇ dravyaṇ hi saccidānandalakṣaṇam⁶⁾ |
karṇakālakriyātītaṇ avehi⁷⁾ brahmanamaṇḍalam ||
idaṇ aprākṛtaṇ brahma- śarīraṇ prakṛtāv api |
mokṣaṇ sūkṣmadṛśaṇ yaccha- ty anubhāvaya tāṇ lṛḍi ||

punar ā k ā ś e |

15 svāmīn | alam atiprasaṅgena | ānītā prāyaśo bhagavatā satyaṣaṇ-
kalpeṇa golokād iyaṇ lilā |

siddhānto 'yaṇ sāttvatānāṇ viṇuktyai
nirdiṣṭo vai mālabhūtāgameṣu |
nityaiśvarya jñānasaktyādiṇukto
20 devo divyo divyate divyarūpaiḥ ||

ity upararāma |

yoga m ā y ā |

deva | paśya paśya |

25 bhūṣṭbhūṣitakuṇkumārmaṇco gopyo nikuṇjāntare
tūrṇaṇ candramarīcikā iḇa harid- ratnāgrasandhāntare |
bhānor bhāsa iḇasitāmbujavane bhṛṅgakule⁸⁾ vārīda-
śreṇiṣv antariṭājvaladyntikalā⁹⁾ dhūmeṣv iḇāgneṣ chaṭāḥ ||

kṛṣṇaḥ |

30 svāgataṇ vo mālabhāgaḥ priyaṇ kiṇ karavāṇi vaḥ |
vrajaśyānāmaṇ kaccid¹⁰⁾ brūtāgamaṇakāraṇam ||
rajaṇy eṣā ghorarūpā ghorasattvaṇiṣevitā |
pratīvāta vrajaṇ neha stheyaṇ strībhūḥ sumadhyamāḥ¹¹⁾

gopyaḥ |

35 muralīm abhiyojya mukhe bhavatā bhavatāpahareṇa hare 'bhihataḥ |
kva vayaṇ pratīvāma ito bhavato vacanāmṛtanīṣeṇyapāṇi kṛtāḥ ||
yadi no tava saṅgana eva tadā rajaṇi bhayadā śaśinā pi dhṛtā |
kamaṇiṇya madhusunita¹²⁾ kā hi vayajjaladhes tanayā caraṇa praśatā¹³⁾ |

1) pati 2) sidha 3) krīdate 4) avāṇmanasaṇagocaram 5) paṇṣadā 6) saccidānandam
7) avehi 8) bhṛṅgakule 9) āśeṣatā 10) kaccid 11) Deze beide śloka's in Bhāg. pur.
X. 29. 18. 19. 12) 'sunitā 13) sie; woordscheiding onzeker vayanā patadhes?

kr̥ṣṇaḥ |

mātarah pitarah putrā bhrātarah patayaś ca vah |
vicinvanti hy apaśyanto mā kṛdhvam bandhusādhrivasam ¹⁾ ||

gopyaḥ |

5 pitarah patayo hi sukhaikanidhe svahitaṁ sprhayanti param na
param |
tad iha kṣaṇabhaṅguram ekarasam na ha dānavaram na
varam ²⁾ ||
kva tavānanacandrasudhāhasitaṁ kasitaṁ bṛdī ³⁾ tāpaharam hi
10 haram |
vidito 'si subhṛt ⁴⁾ tvam ⁴⁾ ihaiva hare kam ito ⁵⁾ 'nusarāmi ⁵⁾
naram kanaram ||

kr̥ṣṇaḥ |

15 dṛṣṭaṁ vanaṁ kusmitaṁ rākeśakararañjitaṁ |
yamunūnilalīajāt- tarupallavaśobhitaṁ ||
tad yāta māciraṁ goṣṭhaṁ śuśrūṣadhvam patīn satīḥ |
krandanti vatsū bālāś ca tām pāyayata ⁶⁾ duhyata ⁶⁾ ||

gopyaḥ |

na vyaṁ vana-jākṣa vanaikarasū na gṛhaikarasū prapātiṁ cara-
20 vāmaḥ ⁷⁾ |
kim ⁸⁾ u ⁸⁾ vānanacandram apohya sukhāya puraṇa ⁹⁾ harer
viṁśāmaḥ ||
parihṛtya kathaṁ patiputrajanaṁ bhagavantaṁ upetya vrajaṁ
pratiyāmaḥ |
25 ~ ~ mānasakūlam ṛte varadā ¹⁰⁾ hṛdaye ¹⁰⁾ kim u gartarayo hy
abhirāmaḥ ¹¹⁾ ||

kr̥ṣṇaḥ |

athavā madabhisuehād bhavantyo yantritāśayāḥ |
āgatā hy npapanuam ¹²⁾ vah ¹²⁾ priyante mayi jantavaḥ ||
30 tathāpi |
bhartuḥ śuśrūṣaṇaṁ strīṇāṁ paro dharmo hy amāyayā |
tad bandhūnāṁ ca kalyāṇyaḥ prajānāṁ cānupoṣaṇaṁ ||
duḥśīlo durbhago vṛddho jaḍo rogy adhano 'pivā |
patīḥ strībhir na hātavyo lokepsubhir apātākī ||
35 asvargyam ayaśasyaṁ ca phalgu kṛechraṁ bhayāvaham
jugupsitaṁ ca sarvatra ampapatyaṁ kulastriyāḥ ¹³⁾ ||

1) Bhag. pur. l. c. 21. 2) Er ontbreekt iets (metrum! 3) *hanti* 4) *subhṛtam*
5) *ānusarāmi* 6) *tānapāpatubhata*, doch vgl. Bhag. pur. l. c. 22. 7) l. misseh.
carapāmaḥ; voor *prapātiṁ* heeft het *hs. prapātiṁ* 8) Ex. conj.: *kam tu* *hs.*
9) Ergens ontbreekt iets. 10) ? *varatāhadye* *hs.* 11) Daarachter, in den tekst:
bharatita śeṣaḥ 12) *npapannam* 13) Deze vier śloka's in Bhag. pur l. c. 23—26.

g o p y a ḥ |

na vayanī kamaniya bhavantam ṛte puruṣaṁ kaṁ apīha param
v i m ṛ ś ā m a ḥ ¹⁾ |

yo hi mano ²⁾ suśarīram idaṁ sakalaṁ sunivīṣya bibharti

5 n i k ā m a ḥ ||

neitaṁ na vibhāya tavāṅghriyugaṁ ³⁾ vrajanātha param katamaṁ
p r a v r a j ā m a ḥ |

kiṁ hi jugupsitam etad alaṁ niramu vṛthā p r a l a g ā m a ḥ ⁴⁾ ||

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

10 śravaṇād darśanād dhyānān mayi bhāvo 'mukīrtanāt |

na tathā sapnikarṣeṇa pratiyāta tato gṛhān ⁵⁾ ||

g o p y a ḥ |

tathyaṁ idaṁ bhavato vacanaṁ bhagavan na kadāpi vṛthā
l a p i t a ṁ t e |

15 sādhanam etad alaṁ hi rater nanu sā tu yadā kṛpayā

'p y n d i t ā t e ||

tvam ⁶⁾ tu ⁶⁾ tayā vidhṛto na manāg ⁷⁾ api gautum alaṁ prabhava-
s y n d i t a ṁ t e |

kiṁ na karoṣi mndā hṛdaye hṛdayeṣa vrataṁ na param

20 s a p a t h a ṁ t e ⁸⁾ ||

api ca |

maivaṁ vibho 'rhati bhavāu gaditum nṛṣaṁsaṁ

saṁtyajya sarvaviṣayāṁs tava pādamūle |

bhaktā bhajasva duravagraha mā tyajāsmān

25 d e v o y a t h ā d i p u r u ṣ o b h a j a t e m u m u k ṣ ũ n ⁹⁾ ||

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

yadi mayā kadācid adharmavacanam uktam syāt tadā bhavatībhīr
evam nktam syād iti |

g o p y a ḥ |

30 kathaṁ vismṛtaṁ prāg bhāṣitaṁ likhitvā sthāpitam asmābhiḥ |
paśyatu bhavān |

k ṛ ṣ ṇ o v ā c a y a t i |

na mayy āveśitadhyān kāmāḥ kāmāya kalpate ¹⁰⁾ |

bharjitāḥ kvathitā dhānāḥ prāyo bijāya neṣate ¹¹⁾ ||

35 iti svanigaditam avekṣya |

aho yūyam siddhāḥ | parikṣārtham eva mayoktam | ato mām
ājñāpayantu bhavantyah |

1) 'śāmo 2) sic 3) tavāṅghri- 4) Deze regel niet in orde. 5) Bhag. pur. I. c. 27.

6) tvattu 7) manānag 8) sapathame 9) Dit vers Bhāg. pur. I. c. 31. 10) kalpyate

11) Bhag. pur. X. 22-26.

g o p y a ḥ |

tan naḥ prasīda vṛjinārdana te 'ṅghrimulani
prāptā vīṣṭiya vasatīḥ tvadupāsauśāḥ |
tvatsundarasmitanirīkṣaṇatīvrakāma- 1)
5 taptātumanāṃ 2) puruṣabhāṣaṇa dehi dāṣyam ||
vikṣyālakāyītamukhaṃ tava kuṇḍalaśrī-
gaṇḍasthalādharasudhaṃ hasitāvalokaṃ |
dattābhayaṃ ca bhujadaṇḍayugaṃ vilokya
vakṣaḥ śrīyaukaramaṇaṃ ca bhavāma dāṣyaḥ 2) ||

10 kīṣṇas tu tadā svāmurāgātīṣayam ālakṣya |

tāsūṃ madhye kanakaparidhir 3) nīlajñūtagātro
mandasmero- 4) 5) 6) 7) 8) 9) 10) 11) 12) 13) 14) 15) 16) 17) 18) 19) 20) 21) 22) 23) 24) 25) 26) 27) 28) 29) 30) 31) 32) 33) 34) 35) 36) 37) 38) 39) 40) 41) 42) 43) 44) 45) 46) 47) 48) 49) 50) 51) 52) 53) 54) 55) 56) 57) 58) 59) 60) 61) 62) 63) 64) 65) 66) 67) 68) 69) 70) 71) 72) 73) 74) 75) 76) 77) 78) 79) 80) 81) 82) 83) 84) 85) 86) 87) 88) 89) 90) 91) 92) 93) 94) 95) 96) 97) 98) 99) 100) 101) 102) 103) 104) 105) 106) 107) 108) 109) 110) 111) 112) 113) 114) 115) 116) 117) 118) 119) 120) 121) 122) 123) 124) 125) 126) 127) 128) 129) 130) 131) 132) 133) 134) 135) 136) 137) 138) 139) 140) 141) 142) 143) 144) 145) 146) 147) 148) 149) 150) 151) 152) 153) 154) 155) 156) 157) 158) 159) 160) 161) 162) 163) 164) 165) 166) 167) 168) 169) 170) 171) 172) 173) 174) 175) 176) 177) 178) 179) 180) 181) 182) 183) 184) 185) 186) 187) 188) 189) 190) 191) 192) 193) 194) 195) 196) 197) 198) 199) 200) 201) 202) 203) 204) 205) 206) 207) 208) 209) 210) 211) 212) 213) 214) 215) 216) 217) 218) 219) 220) 221) 222) 223) 224) 225) 226) 227) 228) 229) 230) 231) 232) 233) 234) 235) 236) 237) 238) 239) 240) 241) 242) 243) 244) 245) 246) 247) 248) 249) 250) 251) 252) 253) 254) 255) 256) 257) 258) 259) 260) 261) 262) 263) 264) 265) 266) 267) 268) 269) 270) 271) 272) 273) 274) 275) 276) 277) 278) 279) 280) 281) 282) 283) 284) 285) 286) 287) 288) 289) 290) 291) 292) 293) 294) 295) 296) 297) 298) 299) 300) 301) 302) 303) 304) 305) 306) 307) 308) 309) 310) 311) 312) 313) 314) 315) 316) 317) 318) 319) 320) 321) 322) 323) 324) 325) 326) 327) 328) 329) 330) 331) 332) 333) 334) 335) 336) 337) 338) 339) 340) 341) 342) 343) 344) 345) 346) 347) 348) 349) 350) 351) 352) 353) 354) 355) 356) 357) 358) 359) 360) 361) 362) 363) 364) 365) 366) 367) 368) 369) 370) 371) 372) 373) 374) 375) 376) 377) 378) 379) 380) 381) 382) 383) 384) 385) 386) 387) 388) 389) 390) 391) 392) 393) 394) 395) 396) 397) 398) 399) 400) 401) 402) 403) 404) 405) 406) 407) 408) 409) 410) 411) 412) 413) 414) 415) 416) 417) 418) 419) 420) 421) 422) 423) 424) 425) 426) 427) 428) 429) 430) 431) 432) 433) 434) 435) 436) 437) 438) 439) 440) 441) 442) 443) 444) 445) 446) 447) 448) 449) 450) 451) 452) 453) 454) 455) 456) 457) 458) 459) 460) 461) 462) 463) 464) 465) 466) 467) 468) 469) 470) 471) 472) 473) 474) 475) 476) 477) 478) 479) 480) 481) 482) 483) 484) 485) 486) 487) 488) 489) 490) 491) 492) 493) 494) 495) 496) 497) 498) 499) 500) 501) 502) 503) 504) 505) 506) 507) 508) 509) 510) 511) 512) 513) 514) 515) 516) 517) 518) 519) 520) 521) 522) 523) 524) 525) 526) 527) 528) 529) 530) 531) 532) 533) 534) 535) 536) 537) 538) 539) 540) 541) 542) 543) 544) 545) 546) 547) 548) 549) 550) 551) 552) 553) 554) 555) 556) 557) 558) 559) 560) 561) 562) 563) 564) 565) 566) 567) 568) 569) 570) 571) 572) 573) 574) 575) 576) 577) 578) 579) 580) 581) 582) 583) 584) 585) 586) 587) 588) 589) 590) 591) 592) 593) 594) 595) 596) 597) 598) 599) 600) 601) 602) 603) 604) 605) 606) 607) 608) 609) 610) 611) 612) 613) 614) 615) 616) 617) 618) 619) 620) 621) 622) 623) 624) 625) 626) 627) 628) 629) 630) 631) 632) 633) 634) 635) 636) 637) 638) 639) 640) 641) 642) 643) 644) 645) 646) 647) 648) 649) 650) 651) 652) 653) 654) 655) 656) 657) 658) 659) 660) 661) 662) 663) 664) 665) 666) 667) 668) 669) 670) 671) 672) 673) 674) 675) 676) 677) 678) 679) 680) 681) 682) 683) 684) 685) 686) 687) 688) 689) 690) 691) 692) 693) 694) 695) 696) 697) 698) 699) 700) 701) 702) 703) 704) 705) 706) 707) 708) 709) 710) 711) 712) 713) 714) 715) 716) 717) 718) 719) 720) 721) 722) 723) 724) 725) 726) 727) 728) 729) 730) 731) 732) 733) 734) 735) 736) 737) 738) 739) 740) 741) 742) 743) 744) 745) 746) 747) 748) 749) 750) 751) 752) 753) 754) 755) 756) 757) 758) 759) 760) 761) 762) 763) 764) 765) 766) 767) 768) 769) 770) 771) 772) 773) 774) 775) 776) 777) 778) 779) 780) 781) 782) 783) 784) 785) 786) 787) 788) 789) 790) 791) 792) 793) 794) 795) 796) 797) 798) 799) 800) 801) 802) 803) 804) 805) 806) 807) 808) 809) 810) 811) 812) 813) 814) 815) 816) 817) 818) 819) 820) 821) 822) 823) 824) 825) 826) 827) 828) 829) 830) 831) 832) 833) 834) 835) 836) 837) 838) 839) 840) 841) 842) 843) 844) 845) 846) 847) 848) 849) 850) 851) 852) 853) 854) 855) 856) 857) 858) 859) 860) 861) 862) 863) 864) 865) 866) 867) 868) 869) 870) 871) 872) 873) 874) 875) 876) 877) 878) 879) 880) 881) 882) 883) 884) 885) 886) 887) 888) 889) 890) 891) 892) 893) 894) 895) 896) 897) 898) 899) 900) 901) 902) 903) 904) 905) 906) 907) 908) 909) 910) 911) 912) 913) 914) 915) 916) 917) 918) 919) 920) 921) 922) 923) 924) 925) 926) 927) 928) 929) 930) 931) 932) 933) 934) 935) 936) 937) 938) 939) 940) 941) 942) 943) 944) 945) 946) 947) 948) 949) 950) 951) 952) 953) 954) 955) 956) 957) 958) 959) 960) 961) 962) 963) 964) 965) 966) 967) 968) 969) 970) 971) 972) 973) 974) 975) 976) 977) 978) 979) 980) 981) 982) 983) 984) 985) 986) 987) 988) 989) 990) 991) 992) 993) 994) 995) 996) 997) 998) 999) 1000) 1001) 1002) 1003) 1004) 1005) 1006) 1007) 1008) 1009) 1010) 1011) 1012) 1013) 1014) 1015) 1016) 1017) 1018) 1019) 1020) 1021) 1022) 1023) 1024) 1025) 1026) 1027) 1028) 1029) 1030) 1031) 1032) 1033) 1034) 1035) 1036) 1037) 1038) 1039) 1040) 1041) 1042) 1043) 1044) 1045) 1046) 1047) 1048) 1049) 1050) 1051) 1052) 1053) 1054) 1055) 1056) 1057) 1058) 1059) 1060) 1061) 1062) 1063) 1064) 1065) 1066) 1067) 1068) 1069) 1070) 1071) 1072) 1073) 1074) 1075) 1076) 1077) 1078) 1079) 1080) 1081) 1082) 1083) 1084) 1085) 1086) 1087) 1088) 1089) 1090) 1091) 1092) 1093) 1094) 1095) 1096) 1097) 1098) 1099) 1100) 1101) 1102) 1103) 1104) 1105) 1106) 1107) 1108) 1109) 1110) 1111) 1112) 1113) 1114) 1115) 1116) 1117) 1118) 1119) 1120) 1121) 1122) 1123) 1124) 1125) 1126) 1127) 1128) 1129) 1130) 1131) 1132) 1133) 1134) 1135) 1136) 1137) 1138) 1139) 1140) 1141) 1142) 1143) 1144) 1145) 1146) 1147) 1148) 1149) 1150) 1151) 1152) 1153) 1154) 1155) 1156) 1157) 1158) 1159) 1160) 1161) 1162) 1163) 1164) 1165) 1166) 1167) 1168) 1169) 1170) 1171) 1172) 1173) 1174) 1175) 1176) 1177) 1178) 1179) 1180) 1181) 1182) 1183) 1184) 1185) 1186) 1187) 1188) 1189) 1190) 1191) 1192) 1193) 1194) 1195) 1196) 1197) 1198) 1199) 1200) 1201) 1202) 1203) 1204) 1205) 1206) 1207) 1208) 1209) 1210) 1211) 1212) 1213) 1214) 1215) 1216) 1217) 1218) 1219) 1220) 1221) 1222) 1223) 1224) 1225) 1226) 1227) 1228) 1229) 1230) 1231) 1232) 1233) 1234) 1235) 1236) 1237) 1238) 1239) 1240) 1241) 1242) 1243) 1244) 1245) 1246) 1247) 1248) 1249) 1250) 1251) 1252) 1253) 1254) 1255) 1256) 1257) 1258) 1259) 1260) 1261) 1262) 1263) 1264) 1265) 1266) 1267) 1268) 1269) 1270) 1271) 1272) 1273) 1274) 1275) 1276) 1277) 1278) 1279) 1280) 1281) 1282) 1283) 1284) 1285) 1286) 1287) 1288) 1289) 1290) 1291) 1292) 1293) 1294) 1295) 1296) 1297) 1298) 1299) 1300) 1301) 1302) 1303) 1304) 1305) 1306) 1307) 1308) 1309) 1310) 1311) 1312) 1313) 1314) 1315) 1316) 1317) 1318) 1319) 1320) 1321) 1322) 1323) 1324) 1325) 1326) 1327) 1328) 1329) 1330) 1331) 1332) 1333) 1334) 1335) 1336) 1337) 1338) 1339) 1340) 1341) 1342) 1343) 1344) 1345) 1346) 1347) 1348) 1349) 1350) 1351) 1352) 1353) 1354) 1355) 1356) 1357) 1358) 1359) 1360) 1361) 1362) 1363) 1364) 1365) 1366) 1367) 1368) 1369) 1370) 1371) 1372) 1373) 1374) 1375) 1376) 1377) 1378) 1379) 1380) 1381) 1382) 1383) 1384) 1385) 1386) 1387) 1388) 1389) 1390) 1391) 1392) 1393) 1394) 1395) 1396) 1397) 1398) 1399) 1400) 1401) 1402) 1403) 1404) 1405) 1406) 1407) 1408) 1409) 1410) 1411) 1412) 1413) 1414) 1415) 1416) 1417) 1418) 1419) 1420) 1421) 1422) 1423) 1424) 1425) 1426) 1427) 1428) 1429) 1430) 1431) 1432) 1433) 1434) 1435) 1436) 1437) 1438) 1439) 1440) 1441) 1442) 1443) 1444) 1445) 1446) 1447) 1448) 1449) 1450) 1451) 1452) 1453) 1454) 1455) 1456) 1457) 1458) 1459) 1460) 1461) 1462) 1463) 1464) 1465) 1466) 1467) 1468) 1469) 1470) 1471) 1472) 1473) 1474) 1475) 1476) 1477) 1478) 1479) 1480) 1481) 1482) 1483) 1484) 1485) 1486) 1487) 1488) 1489) 1490) 1491) 1492) 1493) 1494) 1495) 1496) 1497) 1498) 1499) 1500) 1501) 1502) 1503) 1504) 1505) 1506) 1507) 1508) 1509) 1510) 1511) 1512) 1513) 1514) 1515) 1516) 1517) 1518) 1519) 1520) 1521) 1522) 1523) 1524) 1525) 1526) 1527) 1528) 1529) 1530) 1531) 1532) 1533) 1534) 1535) 1536) 1537) 1538) 1539) 1540) 1541) 1542) 1543) 1544) 1545) 1546) 1547) 1548) 1549) 1550) 1551) 1552) 1553) 1554) 1555) 1556) 1557) 1558) 1559) 1560) 1561) 1562) 1563) 1564) 1565) 1566) 1567) 1568) 1569) 1570) 1571) 1572) 1573) 1574) 1575) 1576) 1577) 1578) 1579) 1580) 1581) 1582) 1583) 1584) 1585) 1586) 1587) 1588) 1589) 1590) 1591) 1592) 1593) 1594) 1595) 1596) 1597) 1598) 1599) 1600) 1601) 1602) 1603) 1604) 1605) 1606) 1607) 1608) 1609) 1610) 1611) 1612) 1613) 1614) 1615) 1616) 1617) 1618) 1619) 1620) 1621) 1622) 1623) 1624) 1625) 1626) 1627) 1628) 1629) 1630) 1631) 1632) 1633) 1634) 1635) 1636) 1637) 1638) 1639) 1640) 1641) 1642) 1643) 1644) 1645) 1646) 1647) 1648) 1649) 1650) 1651) 1652) 1653) 1654) 1655) 1656) 1657) 1658) 1659) 1660) 1661) 1662) 1663) 1664) 1665) 1666) 1667) 1668) 1669) 1670) 1671) 1672) 1673) 1674) 1675) 1676) 1677) 1678) 1679) 1680) 1681) 1682) 1683) 1684) 1685) 1686) 1687) 1688) 1689) 1690) 1691) 1692) 1693) 1694) 1695) 1696) 1697) 1698) 1699) 1700) 1701) 1702) 1703) 1704) 1705) 1706) 1707) 1708) 1709) 1710) 1711) 1712) 1713) 1714) 1715) 1716) 1717) 1718) 1719) 1720) 1721) 1722) 1723) 1724) 1725) 1726) 1727) 1728) 1729) 1730) 1731) 1732) 1733) 1734) 1735) 1736) 1737) 1738) 1739) 1740) 1741) 1742) 1743) 1744) 1745) 1746) 1747) 1748) 1749) 1750) 1751) 1752) 1753) 1754) 1755) 1756) 1757) 1758) 1759) 1760) 1761) 1762) 1763) 1764) 1765) 1766) 1767) 1768) 1769) 1770) 1771) 1772) 1773) 1774) 1775) 1776) 1777) 1778) 1779) 1780) 1781) 1782) 1783) 1784) 1785) 1786) 1787) 1788) 1789) 1790) 1791) 1792) 1793) 1794) 1795) 1796) 1797) 1798) 1799) 1800) 1801) 1802) 1803) 1804) 1805) 1806) 1807) 1808) 1809) 1810) 1811) 1812) 1813) 1814) 1815) 1816) 1817) 1818) 1819) 1820) 1821) 1822) 1823) 1824) 1825) 1826) 1827) 1828) 1829) 1830) 1831) 1832) 1833) 1834) 1835) 1836) 1837) 1838) 1839) 1840) 1841) 1842) 1843) 1844) 1845) 1846) 1847) 1848) 1849) 1850) 1851) 1852) 1853) 1854) 1855) 1856) 1857) 1858) 1859) 1860) 1861) 1862) 1863) 1864) 1865) 1866) 1867) 1868) 1869) 1870) 1871) 1872) 1873) 1874) 1875) 1876) 1877) 1878) 1879) 1880) 1881) 1882) 1883) 1884) 1885) 1886) 1887) 1888) 1889) 1890) 1891) 1892) 1893) 1894) 1895) 1896) 1897) 1898) 1899) 1900) 1901) 1902) 1903) 1904) 1905) 1906) 1907) 1908) 1909) 1910) 1911) 1912) 1913) 1914) 1915) 1916) 1917) 1918) 1919) 1920) 1921) 1922) 1923) 1924) 1925) 1926) 1927) 1928) 1929) 1930) 1931) 1932) 1933) 1934) 1935) 1936) 1937) 1938) 1939) 1940) 1941) 1942) 1943) 1944) 1945) 1946) 1947) 1948) 1949) 1950) 1951) 1952) 1953) 1954) 1955) 1956) 1957) 1958) 1959) 1960) 1961) 1962) 1963) 1964) 1965) 1966) 1967) 1968) 1969) 1970) 1971) 1972) 1973) 1974) 1975) 1976) 1977) 1978) 1979) 1980) 1981) 1982) 1983) 1984) 1985) 1986) 1987) 1988) 1989) 1990) 1991) 1992) 1993) 1994) 1995) 1996) 1997) 1998) 1999) 2000) 2001) 2002) 2003) 2004) 2005) 2006) 2007) 2008) 2009) 2010) 2011) 2012) 2013) 2014) 2015) 2016) 2017) 2018) 2019) 2020) 2021) 2022) 2023) 2024) 2025) 2026) 2027) 2028) 2029) 2030) 2031) 2032) 2033) 2034) 2035) 2036) 2037) 2038) 2039) 2040) 2041) 2042) 2043) 2044) 2045) 2046) 2047) 2048) 2049) 2050) 2051) 2052) 2053) 2054) 2055) 2056) 2057) 2058) 2059) 2060) 2061) 2062) 2063) 2064) 2065) 2066) 2067) 2068) 2069) 2070) 2071) 2072) 2073) 2074) 2075) 2076) 2077) 2078) 2079) 2080) 2081) 2082) 2083) 2084) 2085) 2086) 2087) 2088) 2089) 2090) 2091) 2092) 2093) 2094) 2095) 2096) 2097) 2098) 2099) 2100) 2101) 2102) 2103) 2104) 2105) 2106) 2107) 2108) 2109) 2110) 2111) 2112) 2113) 2114) 2115) 2116) 2117) 2118) 2119) 2120) 2121) 2122) 2123) 2124) 2125) 2126) 2127) 2128) 2129) 2130) 2131) 2132) 2133) 2134) 2135) 2136) 2137) 2138) 2139) 2140) 2141) 2142) 2143) 2144) 2145) 2146) 2147) 2148) 2149) 2150) 2151) 2152) 2153) 2154) 2155) 2156) 2157) 2158) 2159)

Lijst van opmerkelijke woorden en uitdrukkingen. ¹⁾

agresarikṛta 60. 29 (vooraangeaan).	gomayuka 128. 35 (bet.?).
aṅkurikṛta 131. 17.	gauravata 111. 29.
ativayas 67. 31 (hooge leeftijd).	gauvardhaniya 113. 11.
akarpanta 95. 25; 117. 33 (tot aan 't ooreinde reikend, vgl. Bhartḥari, Śṛṅgara 26. Śravaṇapathaga).	ghaṭṭa 77. 30, 31; 79. 8; 85. 22 (veer).
aḍambara 60. 5 (bet.?).	cakorikṛta 102. 39; 118. 15.
ārdrikṛta 127. 25.	carv-sam 85. 23.
ārdribhuta 99. 21.	cikrīdasya 135. 34 (corrupt?).
āsannikṛta 56. 11.	ced. opmerkelijke plaatsing 67. 11; met yadī 81. 11; 94. 7 (SPEYER, S. S. § 184. 3).
āśvavāsyā 71. 8, 10, vgl. 71. 17.	javasa 113. 19 (yavasa).
indirāpati 121. 25 (Viṣṇu-Kṛṣṇa).	jānubhaṅga 52. 33 (knieval).
iribha 78. 1 (nom. pr.?).	jhaṇatkāra 47. 28.
nūch-sam, pra 93. 1.	dīṇḍira 112. 34.
uttarayati-sam 79. 21.	taukita (of ataukita) 76. 25.
udarīkaroti 120. 17 (bet.?).	tanuruba (met u) 96. 7.
udgrīvīkā 118. 25 (subst. f.?).	tapanaduhitṛ 65. 16 (yamnā).
uru voor partie : urnaviddha 117. 34; urnuphalita 45. 20.	tu(m)ph 85. 37.
ullālayāna 16. 18 (voor ullalayamaṇa?).	trayyanta 44. 13; 82. 11 (vedanta).
karnākarakṛtya 83. 21.	tribhaṅga 46. 1 en tribhaṅgin 124. 32 (drie buigingen hebbend; doelt blijk- baar op de bevallig gekromde houding van hals, middel en knieën, vgl. ook 118. 29; 137. 31).
kalindaja 65. 34 (yamunā).	daṇḍayitr 53. 28.
kalināga 66. 20 (kaliyānāga).	dāmin 111. 19.
kāśmirirasa 136. 3 (safran).	dvārāyate 46. 9 (tot een (open) deur worden: toegankelijk worden).
kaṣṭhāyate 53. 9 (stok-stijf worden).	nandikeśa 140. 34 (waarsch. plaats-naam).
kīrti 115. 19 en elders (naam van Rādhā's moeder).	midrayita 53. 10.
kuntahita 123. 29.	nī-apa 118. 3; 119. 32 (met obj. kalam enz.).
kṛṣṇā 83. 30; 124. 21 (yamunā).	nīrājana 48. 35; 131. 1 (met de in den Śābdakalpādr. aangevoerde bet. van arātrika): denominat. daarv. 131. 2.
khañjibhūta 53. 35.	
khaṇḍopala 56. 20 (khaṇḍaśarkara).	
kharjūrīkṛta 69. 3.	
khala 45. 24 (zon?).	
garuḍamaṇi 58. 14 (smaragd)	
gartapūrti 68. 25 (buik-, maagvulling).	

1) Deze lijst bevat woorden en enkele uitdrukkingen en grammaticale vormen, die de aandacht verdienen, omdat ze óf niet bekend zijn (nl. aan de samenstellers der Petersburgsche woordenboeken) óf niet door bewijsplaatsen gestaafd zijn, óf om andere redenen opmerkenswaard schijnen. De beteekenis der meeste woorden is duidelijk, van velen daarentegen is zij, mij althans, onbekend.

paktibhū 138. 15.
 padāyate 16. 10 (tot het (hoogste) oord
 worden).
 parpaṭa 56. 20.
 paśyukti 119. 17 (bet.?).
 pathonidhi 138. 19.
 pilū (met ū) 87. 15.
 puṭ-sam 101. 33.
 puṇyabharat 80. 7 (ben. van de yamuna?).
 pulkasaka 16. 22 (naam van zekere bar-
 baren).
 pulla 99. 11 (61. 26?) (= phulla of
 corrupt?).
 pūpāyate 70. 27 (tot koek worden).
 pūli 70. 32 (soort gebak = pūlikā).
 pūlikā 56. 19.
 pratyāmbha 117. 19 (het zich verzetten).
 prapūlikā 54. 9 (soort gebak).
 pramukhita 43. 7.
 pramlanayati 132. 7 (denomin. van
 pramlana, vgl. prasvinnayati).
 prasnut 109. 26.
 prasvinnayati 108. 5.
 premamaya 103. 31.
 prollāsa 96. 12; 112. 37.
 phenikā 56. 20 (zeker gerecht).
 bakūla (met ū) 61. 11.
 bhaktāyate 70. 25 (tot voed-el worden).
 bhānu 112. 26 en elders (vṛṣabhānu,
 naam van Rādhā's vader).
 madhureṣa 102. 11 (= madhuripu).
 madhuśīrṣikā 65. 21.
 mādhuṅkarī 134. 5.
 mukaribhūta 61. 30.
 mudrikṛta 101. 26.
 muralikā 96. 24; 97. 20. 118. 29.
 muralī 14. 25; 83. 34 en elders (fluit).
 yathopaṇṇam 126. 25 (= ṇṇam).
 yāmuniya 113. 3.
 rambhāṇa 48. 11 (geleit).
 rasālikā 56. 20 (zeker gerecht).
 rāmanāyaka 16. 10 (= rāmanātha).

rāvali 140. 35 (waarsch. plaats-naam).
 rāsālasya 43. 13; 111. 22.
 ruṣ-pari 61. 12.
 lul-pari 84. 11; -vi: vilulat- 6^e praes.
 kl. 101. 6.
 vidyaprabodha 112. 17 (zooveel als vi-
 dyādharma?).
 vivarikṛta 91. 19 (bet.?).
 vṛndāṭavī 95. 17 (= vṛndāvana).
 vṛndādevī 67. 25.
 vyāmohaka 141. 33.
 śāñc-a 119. 17 (ophangen, bevestigen).
 śiṣ-mi (caus.) 80. 18 (= niḥśeṣayati).
 śu(m)ph-pari 85. 35.
 saṇḍapin 132. 29.
 samalaubana 66. 12.
 samuccana 80. 33.
 sahasrabhūja 88. 16 (= Arjuna Kartavīrya).
 sāṅkuribhūta 92. 29; 98. 7.
 sardhayaṇa 142. 3 (persoon-naam?).
 siñcita 114. 12 (part. praet. van den
 praescus-tam).
 śiñj 15. 38. 75. 8; 114. 11 (= śiñj).
 śiñjana 135. 10.
 sitayate 70. 25 (tot suiker worden).
 śidhura 120. 9 (= śidhu).
 śimantini 125. 7 (zekere struik of boom).
 śirapaṇi 82. 34.
 sūnu 114. 15 (zon).
 sūcaka 76. 33.
 stubh-pa, caus. 117. 13; -sam. caus.
 83. 37.
 snuti 110. 5.
 sphūryati 125. 27, sphūryat 134. 25
 (= sphurati).
 -mera 13. 8, 60. 5 en vele malen elders,
 subst. (glimlach).
 svajanayate 16. 8 (tot een verwant
 worden).
 haṣ-sam, caus. 69. 24.
 hastikurvanti 56. 2 (de hand leggen op).
 hrād 69. 32 (āhrād = āhlād).

M e t r a.

Pag. 43, r. 1—1 : śardūlavikrīḍita.	Pag. 50, r. 8—11 en 13—16, śardūla-
.. .., r. 6—9 : id.	vikrīḍita.
.. .., r. 11—14 : combinatie van vaṇ-, r. 18—21 : triṣṭubh.
śasthabila en upen-, r. 24—27 : śardūlavikrīḍita
dravajrā, r. 28—29 : śloka.
.. .., r. 17—20 : combinatie van upa-, r. 35—38 : śālīnī.
jati en vaiṭaliya.	.. 51, r. 2—9 : drie śloka's.
.. .., r. 21—22 : npagīti, r. 22—23 : ārya.
.. .., r. 26—29 : śardūlavikrīḍita, r. 26—27 : upagīti
.. 44, r. 13—16 : id., r. 31—p. 52, r. 3 : drie upagīti's.
.. .., r. 22—25 : id.	.. 52, r. 8—11 : śardūlavikrīḍita.
.. .., r. 32—35 : vasantatilaka, r. 13—16 : śragdharā
.. 45, r. 3—6 : śardūlavikrīḍita., r. 19—20 : śloka.
.. .., r. 11—14 : combinatie van vai-, r. 24—25 : gīti.
taliya en aupacchan-, r. 30—33 : twee śloka's.
dasika	.. 53, r. 4—11 : twee śardūlavikrī-
.. .., r. 17—20 : śardūlavikrīḍita.	ḍita's.
.. .., r. 23—24 : śloka., r. 12—13 : upagīti
.. .., r. 26—27 : gīti., r. 14—15 : śloka
.. .., r. 31—34 : śardūlavikrīḍita, r. 28—29 : āryā.
.. 46, r. 4—5 : npagīti., r. 32—33 : ndgīti.
.. .., r. 6—10 : śardūlavikrīḍita	.. 54, r. 1—4 : śardūlavikrīḍita.
.. .., r. 15—18 : id., r. 9—10 : gīti (?)
.. .., r. 27—30 : rathoddhata., r. 11—14 : śragdharā.
.. .., r. 33—36 : vasantatilaka	.. 55, r. 1—4 : id.
.. 47, r. 6—9 : svāgata., r. 7—10 : praharṣiṇī.
.. .., r. 11—14 : id., r. 12—15 : twee śloka's.
.. .., r. 16—19 : śardūlavikrīḍita., r. 18—19 : upagīti.
.. .., r. 21—22 : śloka, r. 24—25 : āryā.
.. .., r. 25—28 : śardūlavikrīḍita., r. 29—30 : śloka.
.. .., r. 35—36 : gīti.	.. 56, r. 6—7 : upagīti.
.. 48, r. 10—13 : śragdharā.	.. 57, r. 18—19 : śloka.
.. .., r. 16—19 : svagatā, r. 22—25 : twee śloka's.
.. .., r. 21—24 : id., r. 31—35 : upagīti
.. .., r. 25—28 : rathoddhata.	.. 58, r. 2—3 : id.
.. .., r. 29—32 : svāgata, r. 4—7 : śardūlavikrīḍita.
.. 49, r. 2—3 : śloka., r. 10—11 : upagīti.
.. .., r. 11—12 : gīti., r. 14—15 : id.
.. .., r. 25—28 en 30—33 : vasanta-, r. 20—21 : id. (?)
tilaka., r. 24—27 : vasantatilaka.
.. 50, r. 5—6 : upagīti., r. 29—30 : gīti.

Pag. 59, r. 2—5 : sragdharā.	Pag 71, r. 13—20 : twee śārdūlavikrī-
.. .. r. 8—9 : śloka. r. 26—29 : sragdharā.
.. .. r. 12—15 : mālīnī. r. 31—34 : id.
.. .. r. 23—24 : npagīti.	.. 72, r. 4—7 : vasantatilaka.
.. .. r. 32—35 : sragdhara. r. 9—16 : sragdhara en man-
.. 60, r. 3—6 : śārdūlavikrīḍita. r. 17—20 : dakranta gecombi-
.. .. r. 9—12 : vasantatilaka r. 21—24 : neerd.
.. .. r. 14—17 : id. r. 25—28 : śārdūlavikrīḍita.
.. .. r. 31—35 : npagīti. r. 31—32 : gīti.
.. 61, r. 6—9 : rathoddhata	.. 73, r. 2—5 : śālinī.
.. .. r. 18—21 : sragdharā. r. 9—10 : udgīti.
.. .. r. 24—27 : śikhariṇī. r. 14—15 : upagīti.
.. .. r. 30—31 : upagīti. r. 16—19 : praharsinī.
.. .. r. 33—34 : ārya. r. 20—23 : śālinī.
.. 62, r. 1—5 : upagīti. r. 32—35 : svagatā.
.. .. r. 9—12 : sragdharā.	.. 74, r. 1—5 : udgīti.
.. .. r. 17—18 : āryā. r. 9—10 : id.
.. .. r. 22—25 : śikhariṇī. r. 16—17 : upagīti.
.. 63, r. 1—4 : śārdūlavikrīḍita. r. 18—19 : āryā.
.. .. r. 10—11 : śloka. r. 20—21 : upagīti.
.. .. r. 22—23 : āryā. r. 22—23 : id.
.. .. r. 26—29 : sragdharā. r. 29—30 : ārya.
.. .. r. 34—p. 64, r. 1 : twee śārdū-	.. 75, r. 2—3 : upagīti.
.. .. r. 7—14 : metrisch? r. 7—10 : śālinī.
.. .. r. 20—23 : śārdūlavikrīḍita. r. 13—14 : upagīti.
.. .. r. 26—33 : twee idem r. 15—16 : id.
.. 65, r. 5—8 : id r. 17—18 : udgīti.
.. .. r. 12—13 : udgīti r. 26—29 : śālinī.
.. .. r. 15—18 : sragdharā r. 31—32 : udgīti.
.. .. r. 21—22 : śloka r. 35—38 : twee upagīti's.
.. .. r. 31—34 : śārdūlavikrīḍita.	.. 76, r. 3—4 : id.
.. .. r. 36—39 : id. r. 7—10 : śālinī.
.. .. r. 18—29 : drie śālinī's r. 12—15 : śārdūlavikrīḍita.
.. .. r. 34—35 : śloka r. 17—20 : śikhariṇī.
.. 67, r. 5—8 : śārdūlavikrīḍita. r. 22—23 : āryā.
.. .. r. 31—35 : twee idem. r. 27—30 : śārdūlavikrīḍita.
.. 68, r. 10—13 : id. r. 34—37 : śālinī.
.. .. r. 20—23 : triṣṭubh.	.. 77, r. 7—10 : rathoddhata.
.. 69, r. 2—5 : śārdūlavikrīḍita. r. 12—13 : metrisch?
.. .. r. 11—14 : id. r. 15—18 : śārdūlavikrīḍita.
.. .. r. 18—21 : id. r. 20—23 : id.
.. .. r. 24—25 : udgīti.	.. 78, r. 3—6 : rathoddhata.
.. .. r. 30—33 : śārdūlavikrīḍita. r. 8—9 : upagīti (defect!).
.. .. r. 35—p. 70, r. 2 : śikhariṇī. r. 11—14 : śikhariṇī.
.. 70, r. 17—20 : śārdūlavikrīḍita. r. 17—20 : śārdūlavikrīḍita.
.. .. r. 25—28 : vasantatilaka. r. 23—26 : sragdharā.
.. .. r. 31—32 : npagīti. r. 30—33 : śārdūlavikrīḍita.
.. 71, r. 5—8 : vasantatilaka.	.. 79, r. 2—5 : sragdharā.

Pag. 79, r. 7—8 : arya.	Pag. 86, r. 32—35. śalinī.
.. .., r. 10—13 : śārdūlavikrīḍita.	.. 87, r. 2—3 : upagiti
.. .., r. 16—19 : id., r. 8—11 : śārdūlavikrīḍita.
.. .., r. 21—27 : mayūragati., r. 13—16 : id.
.. .., r. 30—33 : śārdūlavikrīḍita., r. 18—21 : aupacchandasiḥa (?).
.. 80, r. 1—4 : sragdhara., r. 26—27 : upagiti.
.. .., r. 6—9 : śārdūlavikrīḍita, r. 31—34 : śārdūlavikrīḍita
.. .., r. 11—14 : vasantatilaka	.. 88, r. 1—4 : śikhariṇī.
.. .., r. 15—18 : mayūragati., r. 6—7 : śloka.
.. .., r. 20—23 : id, r. 9—12 : śārdūlavikrīḍita.
.. .., r. 26—29 : vasantatilaka, r. 14—17 : pṛthvī.
.. .., r. 31—34 : id., r. 22—25 : śalinī.
.. 81, r. 2—3 : upagiti, r. 26—29 : rathoddhata.
.. .., r. 4—5 : āryā.	.. 89, r. 2—5 : aupacchandasiḥa.
.. .., r. 7—10 : mayūragati., r. 7—8 : id. (b).
.. .., r. 20—21 : upagiti., r. 16—19 : śalinī.
.. .., r. 26—27 : id., r. 23—26 : śikhariṇī.
.. .., r. 29—30 : id	.. 90, r. 2—5 : sragdhara
.. .., r. 32—35 : śārdūlavikrīḍita., r. 12—13 : metrum ?
.. 82, r. 11—22 : drie id., r. 15—18 : aupacchandasiḥa (?).
.. .., r. 31—35 : śalinī (ontbr. iets?), r. 21—22 : udgiti.
.. 83, r. 2—3 : metrum?, r. 29—32 : śārdūlavikrīḍita.
.. .., r. 7—8 : upagiti.	.. 91, r. 9—10 : śloka.
.. .., r. 10—11 : arya, r. 12—13 : id.
.. .., r. 13—14 : śloka, r. 17—20 : sragdhara.
.. .., r. 23—26 : śārdūlavikrīḍita, r. 26—27 : upagiti.
.. .., r. 30—31 : upagiti., r. 29—30 : metrum? id?
.. .., r. 33—34 : giti	.. 92, r. 2—5 : śārdūlavikrīḍita.
.. .., r. 36—37 : āryā., r. 7—10 : sragdhara.
.. 84, r. 2—3 : upagiti., r. 17—20 : puṣpitaḡrā.
.. .., r. 5—8 : vasantatilaka, r. 22—25 : soort van id.
.. .., r. 10—11 : upagiti., r. 27—30 : śalinī.
.. .., r. 12—15 : mayūragati., r. 31—34 : śikhariṇī.
.. .., r. 16—20 : id.	.. 93, r. 2—5 : praharṣiṇī.
.. .., r. 22—25 : śalinī., r. 8—9 : arya.
.. .., r. 27—30 : śārdūlavikrīḍita., r. 12—15 : śalinī.
.. .., r. 32—35 : svagata., r. 21—22 : upagiti.
.. 85, r. 2—3 : upagiti, r. 29—32 : śārdūlavikrīḍita.
.. .., r. 5—6 : śloka., r. 34—35 : upagiti.
.. .., r. 9—12 : śārdūlavikrīḍita.	.. 94, r. 2—5 : sragdhara.
.. .., r. 16—19 : id., r. 9—12 : praharṣiṇī.
.. .., r. 22—25 : id., r. 18—21 : twee upagiti's.
.. .., r. 27—30 : śalinī., r. 23—26 : śalinī.
.. .., r. 32—35 : acht dactyli., r. 28—29 : upagiti.
.. 86, r. 2—5 : mālīnī., r. 31—34 : śārdūlavikrīḍita.
.. .., r. 7—10 : śārdūlavikrīḍita.	.. 95, r. 2—5 : praharṣiṇī.
.. .., r. 12—15 : rathoddhata., r. 7—10 : puṣpitaḡrā.
.. .., r. 19—22 : śārdūlavikrīḍita., r. 12—15 : śārdūlavikrīḍita.
.. .., r. 25—28 : id., r. 17—20 : śikhariṇī.

Pag. 15, r. 21—25 : śārdūlavikrīḍita.	Pag. 104, r. 32—35 : śikharipī.
.. .., r. 28—31 : śālinī.	.. 105, r. 4—p. 107, r. 23 : śloka's.
.. .., r. 33—36 : id.	.. 107, r. 24—27 : puspitāgrā.
.. 96, r. 1—2 : upagīti., r. 28—31 : malinī.
.. .., r. 4—5 : id.	.. 108, r. 3—6 : sragdharā.
.. .., r. 7—8 : ārya., r. 9—10 : gīti.
.. .., r. 11—14 : śikharipī., r. 12—13 : upagīti.
.. .., r. 19—22 : śālinī., r. 14—15 : gīti.
.. .., r. 24—25 : śārdūlavikrīḍita., r. 21—22 : ārya.
.. .., r. 28—29 : śārdūlavikrīḍita., r. 25—28 : śārdūlavikrīḍita.
.. .., r. 32—35 : praharipī., r. 31—34 : id.
.. 97, r. 1—7 : rathoddhatā.	.. 109, r. 2—5 : id.
.. .., r. 10—17 : twee śālinī's., r. 9—12 : rathoddhatā.
.. .., r. 20—23 : vasantatilaka, r. 13—16 : viyoginī.
.. .., r. 26—29 : id., r. 19—22 : śālinī.
.. .., r. 32—35 : aupacchandāsika, r. 24—27 : id.
.. 98, r. 6—9 : sragdharā., r. 33—36 : id.
.. .., r. 14—17 : soort van aupacchandāsika.	.. 110, r. 4—7 : sragdharā.
.. .., r. 22—23 : śloka., r. 11—14 : śārdūlavikrīḍita.
.. .., r. 26—29 : sragdharā., r. 17—18 : ārya.
.. .., r. 31—34 : id., r. 25—28 : śārdūlavikrīḍita.
.. 99, r. 5—8 : praharipī., r. 31—32 : gīti.
.. .., r. 12—15 : sragdharā.	.. 111, r. 10—13 : śārdūlavikrīḍita
.. .., r. 16—19 : id., r. 19—22 : id.
.. .., r. 25—28 : id., r. 27—30 : id.
.. .., r. 30—33 : śārdūlavikrīḍita., r. 33—36 : śikharipī.
.. .., r. 35—38 : id.	.. 112, r. 2—5 : rathoddhatā.
.. 100, r. 2—5 : śālinī., r. 19—26 : twee śārdūlavikrīḍita's.
.. .., r. 7—10 : puspitāgrā., r. 34—37 : id.
.. .., r. 15—21 : malinī.	.. 113, r. 3—6 : id.
.. .., r. 23—26 : id., r. 19—20 : upagīti.
.. .., r. 32—35 : id., r. 25—28 : mandākrantā en sragdharā.
.. 101, r. 3—6 : sragdharā., r. 30—33 : sragdharā.
.. .., r. 18—21 : svagatā.	.. 114, r. 3—6 : rathoddhatā en svagatā.
.. .., r. 25—33 : aupacchandāsika's., r. 12—15 : śārdūlavikrīḍita.
.. 102, r. 2—13 : drie idem., r. 27—36 : twee śloka's.
.. .., r. 15—26 : drie puspitāgrā's., r. 32—33 : metrisch?
.. .., r. 29—35 : twee viyoginī's.	.. 115, r. 4—7 : śālinī.
.. .., r. 36—39 : śārdūlavikrīḍita.	.. 116, r. 2—5 : śārdūlavikrīḍita.
.. 103, r. 1—4 : viyoginī., r. 10—13 : id.
.. .., r. 6—9 : śārdūlavikrīḍita, r. 25—28 : id.
.. .., r. 11—12 : udgīti., r. 31—34 : vasantatilaka.
.. .., r. 19—20 : upagīti.	.. 117, r. 2—5 : sragdharā.
.. .., r. 26—29 : śārdūlavikrīḍita., r. 18—21 : śālinī.
.. .., r. 31—34 : śālinī., r. 27—30 : id.
.. 104, r. 5—8 : śārdūlavikrīḍita., r. 33—36 : id.
.. .., r. 14—17 : id.	
.. .., r. 22—27 : id.	

Pag. 118, r. 2—5 : śārdūlavikrīḍita.	Pag. 131, r. 19—22 : śālinī.
.. .. , r. 7—8 : upagīti. , r. 33—36 : id.
.. .. , r. 12—15 : sragdharā.	.. 132, r. 4—7 : śārdūlavikrīḍita.
.. .. , r. 17—20 : śārdūlavikrīḍita. , r. 10—11 : upagīti.
.. .. , r. 23—26 : sragdharā. , r. 14—15 : id.
.. .. , r. 29—32 : id. , r. 18—19 : id.
.. 119, r. 1—4 : id. , r. 25—26 : id.
.. .. , r. 16—19 : śārdūlavikrīḍita. , r. 28—29 : id.
.. .. , r. 30—33 : id. , r. 30—31 : udgīti.
.. 120, r. 7—11 : twee rathoddhata's	.. 133, r. 5—8 : śārdūlavikrīḍita.
.. .. , r. 16—19 : svagatā , r. 10—13 : śālinī.
.. .. , r. 23—30 : twee vyoginī's. , r. 30—33 : śārdūlavikrīḍita.
.. .. , r. 32—35 : id.	.. 134, r. 7—10 : id.
.. 121, r. 14—17 : śālinī. , r. 16—19 : id.
.. 122, r. 3—6 : śārdūlavikrīḍita. , r. 28—31 : id.
.. .. , r. 9—12 : vasantatilaka.	.. 135, r. 9—12 : id.
.. .. , r. 17—20 : śārdūlavikrīḍita. , r. 17—20 : id.
.. .. , r. 23—26 : svagata. , r. 23—26 : id.
.. .. , r. 28—31 : śārdūlavikrīḍita. , r. 28—31 : id.
.. 123, r. 6—9 : vasantatilaka.	.. 136, r. 1—8 : twee idem.
.. .. , r. 23—26 : śārdūlavikrīḍita. , r. 11—14 : śālinī.
.. .. , r. 28—31 : svagata. , r. 19—22 : śārdūlavikrīḍita.
.. 124, r. 1—4 : twee śloka's. , r. 25—26 : śloka.
.. .. , r. 7—10 : vasantatilaka , r. 28—29 : id.
.. .. , r. 20—33 : 3 maal combuatie van vanśasthā en upendravajra (?). , r. 31—p 137, r. 5 : vasantatilaka
.. .. , r. 35—36 : śloka.	.. 137, r. 7—10 : śārdūlavikrīḍita
.. 125, r. 6—9 : vasantatilaka , r. 12—13 : upagīti (?).
.. .. , r. 12—15 : praharṣiṇī. , r. 17—20 : vasantatilaka.
.. .. , r. 18—21 : puṣpīrāgrā. , r. 27—30 : śārdūlavikrīḍita.
.. .. , r. 24—27 : śārdūlavikrīḍita. , r. 33—36 : id.
.. .. , r. 30—33 : vasantatilaka.	.. 138, r. 4—7 : rathoddhata
.. 126, r. 2—5 : prthvi. , r. 9—12 : śikharīṇī.
.. .. , r. 7—10 : bhujaṅgaprayāta. , r. 18—21 : śārdūlavikrīḍita.
.. .. , r. 30—33 : śārdūlavikrīḍita. , r. 26—29 : vasantatilaka.
.. 127, r. 15—18 : id.	.. 139, r. 2—5 : śārdūlavikrīḍita.
.. .. , r. 25—28 : id. , r. 13—16 : id.
.. .. , r. 31—34 : id. , r. 20—23 : id.
.. 128, r. 5—8 : rathoddhata. , r. 30—33 : śikharīṇī.
.. .. , r. 15—18 : śālinī.	.. 140, r. 8—11 : praharṣiṇī.
.. .. , r. 27—30 : id. , r. 17—20 : id. afgewiss. met ?
.. .. , r. 33—36 : śārdūlavikrīḍita. , r. 23—26 : śārdūlavikrīḍita.
.. 130, r. 2—5 : aupacchandāsika. , r. 28—31 : puṣpīrāgrā.
.. .. , r. 13—16 : śārdūlavikrīḍita. , r. 34—37 : śālinī.
.. .. , r. 18—21 : id.	.. 141, r. 3—6 : id.
.. .. , r. 24—27 : vasantatilaka. , r. 12—15 : śārdūlavikrīḍita.
.. .. , r. 30—33 : śārdūlavikrīḍita. , r. 20—23 : id.
.. 131, r. 6—9 : sragdharā. , r. 32—35 : id.
	.. 142, r. 3—6 : śālinī.
 , r. 14—17 : śārdūlavikrīḍita.

Pag. 142, r. 25—32 : anapaechanlasika	Pag. 147, r. 34—37 : verzen van acht
.. 143, r. 2—5 : sragdhara.	anapaesten (toṭaka)
.. .. , r. 10—13 : id.	.. 148, r. 2—3 : śloka.
.. 144, r. 3—6 : upendravajra. , r. 5—12 : verzen van acht
.. .. , r. 13—16 : sragdhara.	anapaesten.
.. .. , r. 19—22 : id. , r. 14—17 : twee śloka's.
.. .. , r. 26—30 : anapaestisch en , r. 19—26 : anapaestisch.
dactylisch , r. 28—36 : vier śloka's.
.. .. , r. 34—35 : upagiti.	.. 149, r. 2—8 : anapaestisch en
.. 145, r. 4—7 : sragdhara.	dactylisch
.. .. , r. 9—12 : upajati. , r. 10—11 : śloka.
.. .. , r. 15—18 : śardulavikṛīḍita. , r. 13—20 : dactylisch.
.. .. , r. 23—25 : id. , r. 22—25 : vasantatilaka.
.. 146, r. 1—2 : upagiti. , r. 33—34 : śloka.
.. .. , r. 6—9 : vasantatilaka.	.. 150, r. 2—9 : twee vasantatila-
.. .. , r. 19—20 : śloka	ka's.
.. .. , r. 21—24 : vasantatilaka. , r. 11—12 : combinatie van
.. .. , r. 25—26 : śloka.	mandakranta en
.. .. , r. 29—32 : śardulavikṛīḍita.	citrakṛāṇa.
.. 147, r. 2—5 : śalinī. , r. 13—14 : sragdhara.
.. .. , r. 6—13 : vier śloka's. , r. 18—21 : indravajra en u-
.. .. , r. 17—20 : triṣṭubh.	pendravajra.
.. .. , r. 24—27 : śardulavikṛīḍita. , r. 23—26 : sragdhara.
.. .. , r. 29—32 : twee śloka's , r. 27—28 : śloka.

Addendum en Corrigendum.

Op pag. 19, noot 2 Het is mij intusschen gebleken, dat deze wijze van versiering geen gegeven is ter tijd-bepaling van ons tooneelstuk, daar ze reeds door Bhartṛhari vermeld wordt: śṛṅgāśataka 47: nāsāgramuktāphalacchalena.

Pag. 99, r. 9 l. bhavatībhīḥ i p v. bhayatībhīḥ.

LE ROMAN DE PHLORIOS ET PLATZIA PHLORE

PUBLIÉ

avec une introduction, des observations et un index

PAR

D. C. HESSELING

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam

AFDEELING LETTERKUNDE

NIEUWE REEKS

DEEL XVII. N°. 4

AMSTERDAM
JOHANNES MÜLLER
1917

A

HUBERT PERNOT

Hommage sympathique à l'ami et au Français.

INTRODUCTION.

I.

Analyse du roman d'après la version grecque.

Un noble chevalier de Rome et sa belle épouse regrettant de ne pas avoir d'enfants, font vœu d'aller faire un pèlerinage au sanctuaire de Saint-Jacques-de-Galice. La jeune femme devient enceinte : on se met en voyage pour l'Espagne. Le roi de ce pays, un Sarrasin nommé Philippe, attaque avec son armée les pèlerins : le chevalier romain et un grand nombre de ses compagnons de voyage sont tués, son épouse devient la servante et bientôt l'amie de la reine espagnole, qui tâche de la consoler de son malheur. La reine s'appelle Kalliotera, la captive Topatzia. Un jour la reine lui fait porter une étoffe précieuse venue de la Dalmatie.

Au mois de mai les deux femmes accouchent le même jour de deux superbes enfants, la reine d'un garçon qu'on nomme Phlorios, son amie chrétienne d'une fille appelée Platzia Phlore „parce qu'elle avait la fraîcheur du lis”. La chrétienne ne survit pas à ses couches. Les enfants grandissent. Le roi ordonne à son fils d'aller à l'école, mais Phlorios n'y consent qu'à condition que Platzia Phlore l'y accompagne. Après un certain temps d'instruction, la lecture du „livre d'amour” (c'est-à-dire d'Ovide), révèle à Phlorios sa passion pour sa belle compagne ; il n'a des yeux que pour elle et dorénavant il se soucie de tout enseignement comme „d'une toile d'araignée.” Son précepteur s'en plaint auprès de son père et lui signale la cause de l'indifférence de son élève. Le roi voulant séparer le couple, invite Phlorios à se rendre à Montorion pour y compléter ses études : il y sera le bienvenu auprès du duc, son parent. Mais le fils refuse de quitter Platzia Phlore, qu'il déclare aimer plus que sa vie. Cependant il se conforme à la volonté de son père lorsque celui-ci lui promet que la jeune fille le rejoindra bientôt : pour le moment elle doit tenir compagnie à la reine qui, feignant une indisposition, s'est alitée. Le jeune homme prend congé de sa belle ; elle lui donne une bague dont le saphir perdra son lustre dès que celle qui l'a donnée se trouvera en danger.

A Montorion le duc s'efforce en vain de faire en sorte que Phlorios oublie son amour; il ne prend aucun plaisir aux fêtes qu'on donne en son honneur. Le roi Philippe de son côté veut se débarrasser de Platzia Phlore, qu'il soupçonne d'avoir ensorcelé son fils à l'aide d'un breuvage magique; de concert avec son épouse il ordonne à son sénéchal de lui envoyer, comme venant de la part de Platzia Phlore, une volaille empoisonnée. Assis à table, entouré de ces chevaliers, le roi reçoit des mains du sénéchal une belle volaille, que, d'après les paroles du traître, la noble Platzia Phlore présente à Sa Majesté. Il en découpe une aile et la jette à un de ses chiens, qui tombe raide mort. Platzia Phlore est accusée d'avoir attenté à la vie du roi, et comme la pauvre fille ne réussit pas à trouver une seule parole pour attester son innocence, elle se voit condamnée à être brûlée vive. Conduite au lieu du supplice, elle déplore l'absence de Phlorios, son seul protecteur.

A cette heure même, Phlorios s'éveille plein d'inquiétude, il regarde sa bague et la voyant terne il emprunte à un ami des armes et un cheval et se précipite au secours de sa bien-aimée. A son arrivée le bûcher est déjà allumé. Sans être reconnu il promet son aide à la victime et lui demande l'explication de ce qui se passe. Platzia Phlore lui raconte la ruse du sénéchal, sur quoi le jeune chevalier s'adresse au peuple, déclare fausse l'accusation portée contre la jeune fille et provoque en duel l'accusateur. Dans le combat qui suit Phlorios reste vainqueur, il tue le sénéchal et retourne à Montorion après avoir recommandé Platzia Phlore aux soins du roi.

A Montorion il explique son absence en disant qu'il a passé son temps avec de belles dames, mais il reste triste et lorsque le duc lui envoie deux jeunes filles qui par une coquetterie éhontée tachent de le séduire, il reste insensible à leurs paroles et à l'étalage de leurs appas. Le roi Philippe, renseigné sur l'état d'âme de son fils, trouve un autre moyen de se débarrasser de Platzia Phlore: sur l'avis de sa femme il vend la jeune fille à des marchands étrangers. On l'invite à revêtir ses plus beaux vêtements prétendant que Phlorios est revenu de Montorion et désire lui parler. A la vue de la beauté extraordinaire de Platzia Phlore les marchands offrent de vrais trésors de l'or, des boucliers, des animaux et une coupe artistement ornementée. Le marché est conclu et la jeune fille est emmenée par les étrangers: sa profonde douleur émeut tout le monde et touche même le cœur du roi et de la reine.

Une seconde fois la bague merveilleuse avertit Phlorios d'un danger; il accourt aussitôt, mais cette fois il vient trop tard. Il fait des reproches amers à ses parents et il déclare son intention

d'abandonner sa famille et tous les honneurs qui l'attendent pour se mettre à la recherche de son amie. Le roi doit acquiescer à la décision de son fils : il lui fait un long discours plein de conseils sur la manière dont on doit se conduire en voyage : ce sont surtout la modestie et la largesse qu'il lui recommande. La reine répète ces conseils en peu de paroles ; en outre elle lui donne une bague magique qui préserve le porteur de toute mort violente.

Phlorios se met en route accompagné de nombreux chevaliers. Après quelques jours il découvre les traces de Platzia Phlore : l'hôtesse d'une auberge où l'on passe la nuit est frappée de la ressemblance qu'elle remarque entre le jeune seigneur et une jeune fille qu'elle vient d'héberger et qui, en compagnie de riches marchands, est partie pour l'Égypte. On se rend immédiatement à Alexandrie et à l'hôtel où Phlorios descend il apprend que celle qu'il cherche est allée à Babylone ; comme preuve de sa reconnaissance pour les informations qu'on lui donne, il remplace un verre cassé par une précieuse coupe d'argent. Les renseignements reçus à la première auberge ont été récompensés par le don d'une belle ceinture et d'un riche vêtement tout neuf. D'Alexandrie on part pour Babylone.

À Babylone son hôte lui raconte que les marchands ont voulu la jeune fille à l'émir, qui la garde dans une tour dont l'accès est surveillé par un châtelain impitoyable. Les largesses que fait Phlorios pour se gagner l'amitié de son hôte, lui font apprendre encore davantage. On lui fait une description détaillée de la tour, qui porte sur son sommet une fontaine dont l'eau miraculeuse se trouble à l'approche d'une jeune fille qui a commis une faute. Le châtelain est joueur et avide d'argent ; c'est de ce côté qu'il faut l'attaquer.

Phlorios va le trouver. Il est sans armes et par son habile langage il entre en relation d'amitié avec le gardien sévère. Celui-ci, gagné par la ressemblance de Phlorios avec sa prisonnière, accepte de jouer avec le jeune homme, qui gagne la partie, mais refuse l'argent et lui en donne par dessus le marché. Le lendemain on dîne ensemble ; de riches présents offerts par Phlorios font du châtelain un ami dévoué. Alors Phlorios lui raconte le véritable but de son voyage ; son nouveau confident lui suggère un stratagème pour y arriver. Le mois de mai, la fête de Pâques fleuries, approche ; de tout côté on viendra apporter des fleurs que l'émir enverra aux belles dames de son entourage. Le jeune homme n'aura qu'à se cacher dans une des corbeilles de fleurs pour être introduit dans la tour. Il le fait, mais à deux reprises sa ruse est sur le point d'être découverte : d'abord l'émir, en prenant quelques roses, touche la tête de l'intrus, ensuite

une des demoiselles de Platzia Phlore pousse un grand cri en voyant sortir la tête d'un chevalier d'une des corbeilles. Mais la singulière ressemblance que ce chevalier présente avec sa maîtresse lui fait comprendre que c'est Phlorios; elle garde son sang-froid et elle raconte à ses compagnes accourues que c'est un oiseau qui l'a effrayée. Enfin les amants sont réunis et se dédommagent dans la chambre de la jeune fille des privations que la séparation leur a fait souffrir.

L'émir mis en éveil par l'eau de la fontaine, demande à voir Platzia Phlore. Lorsqu'on lui apprend qu'elle est indisposée, il va la visiter et la trouve endormie dans les bras de son auant. Il se retient avec force de les tuer sur-le-champ et demande au conseil des grands seigneurs de sa cour de prononcer un jugement. Les jeunes gens sont condamnés au bûcher. Phlorios veut passer sa bague protectrice aux doigts de sa bien-aimée, mais celle-ci refuse et les amants tendrement entrelacés sont jetés dans les flammes. La force magique de la bague est telle que le feu s'éteint. Le peuple voyant le couple indemne et chantant les louanges de Dieu, invoque la miséricorde de l'émir pour ces innocents. L'émir se montre élément, on délivre les amants de leurs liens et on demande à Phlorios d'où il vient et comment il s'est introduit dans la tour. Il répond qu'il est le fils du roi d'Espagne, que l'amour pour Platzia Phlore lui a fait surmonter tous les dangers et que, grâce à l'art de sa mère, experte en philosophie, il a pu franchir le seuil de la prison. A ces mots l'émir, parent du roi d'Espagne, court embrasser les amants, il les comble de ses bienfaits, fait célébrer leur mariage et les renvoie à leur patrie. Là ils sont reçus avec magnificence; un second mariage royal a lieu et toute la cour, tout le peuple d'Espagne se convertit à la religion des grecs orthodoxes. La ville de Rome choisit Phlorios pour son roi.

II.

Hypothèses sur l'origine du roman. La version grecque est le remaniement d'un poème italien. L'auteur et la date de la version grecque. Quelques complets du cantare et tableau de concordance.

§. 1. L'histoire qu'on vient de lire se retrouve avec des variations plus ou moins importantes dans presque toutes les littératures de l'Europe. Aujourd'hui on est d'accord que toutes ces versions ne sont que des traductions ou des remaniements d'un original français, composé au XIIme siècle, qui nous a été conservé dans deux rédactions différentes, l'une faite à l'usage des classes supérieures de la société l'autre d'un

caractère plus populaire. ¹⁾ C'est de la version populaire du poème que dérivent les traductions dans les langues de l'Europe méridionale.

Inutile de dire que les savants ne se sont pas arrêtés à ces résultats assez sûrs. On s'est demandé d'où venait cette histoire qui sous tant de rapports rappelait des mœurs étrangères au monde occidental. Les réponses désignaient tantôt l'Orient, tantôt Byzance comme lieu d'origine. En faveur de l'Orient on a allégué surtout : *a.* que le noyau du récit (amour de deux enfants élevés ensemble, séparation par les parents, aventures et voyages des héros, réunion des amants) est un motif très répandu dans les romans persans du temps des Sassanides ; *b.* que ce même motif est traité dans les Mille et une Nuits. On y trouve encore cette particularité que le jeune homme, déguisé en femme, s'introduit dans le harem du calife ; il se trompe de porte et vient chez la sœur de ce dernier. De même Phlorios se glisse dans la prison et manque d'être découvert, parce qu'il se montre trop tôt.

Voici ce qui a paru militer en faveur d'une origine byzantine : *a.* dans le poème français les parents de Floire s'opposent à son mariage à cause de la condition inférieure de Blanchefleur, dans le monde oriental cette différence de position sociale n'aurait pas été un obstacle ²⁾ ; *b.* les noms propres ont l'air d'être traduits du grec : Floire répondrait à *Ἄλσος* ou à *Ἀσιόσις*, Blanchefleur à *Ἀσπασσία* ou à *Ἀσιόπη*, Fenice à *Φοῖνιξ* etc.

Reste un grand nombre de particularités qui peuvent être rattachées aussi bien à Byzance qu'à l'Orient, et dont quelques-unes peuvent appartenir à la forme la plus ancienne du récit. Je n'en signale qu'une seule, la ressemblance extraordinaire du héros et de l'héroïne qui aide Phlorios à retrouver Platzia Phlore. Ainsi l'hôtesse d'une auberge donne des indications sur le chemin à prendre, parce que la personne de Phlorios lui rappelle une jeune fille qu'elle a reçue chez elle il y a quelques jours (v.v. 1220, 1227—1229) ; à Babylone le châtelain favorise l'entreprise du héros, parce que celui-ci ressemble étrangement à Platzia Phlore (v. 1408) et grâce à cette même ressemblance la servante de la jeune fille reconnaît dans l'intrus l'amant de sa maîtresse (v.v. 1607, 1631). Qu'y a-t-il au fond de tout cela ? Flore et Blanchefleur étaient-ils primitivement frère et sœur ? Et faut-il chercher l'origine lointaine du sujet dans un pays comme l'Égypte où le mariage consanguin était permis ? Ou bien doit-on aller plus

¹ *Floire et Blanchefleur*, poèmes du XIIIe siècle, publiés avec une introduction, des notes et un glossaire par Édéhstand du Meril. Paris 1856.

² Je fais observer qu'elle l'aurait été très peu à Byzance. On peut dire la même chose au sujet de la différence de religion ; le roman de Digenis en fournit la preuve.

loin encore et penser à une époque de proximité sexuelle? . . Nous n'avons aucune envie de nous lancer dans de telles considérations, qui ne promettent aucun résultat sûr; toutefois nous nous étonnons que cette curieuse ressemblance n'ait pas été discutée par les critiques.

Les deux opinions émises sur l'origine du poème ont ceci de commun qu'elles reposent sur la ferme conviction que le poème français est une traduction ou un remaniement. Or c'est justement ce qui nous paraît très difficile à prouver. M. Leendertz ¹⁾ relève dans le roman quelques incohérences qui sans doute peuvent provenir de fautes de traduction, mais qu'on peut aussi bien expliquer d'une autre façon. Accordons-lui cependant que ce sont en effet les erreurs d'un homme qui comprenait mal ce qu'il voulait rendre en langue française; est-ce une preuve que le roman tout entier est l'imitation d'un original étranger? Ne se peut-il que l'auteur se soit trompé dans certains détails empruntés à différentes histoires qui lui étaient connues soit par un texte écrit soit par la voie orale? Certes, les éléments constitutifs de son poème sont en grande partie d'origine orientale ou byzantine; un roman grec comme l'histoire de Daphnis et Chloé lui a peut-être suggéré certains traits de ses héros, mais tout cela ne nous contraint pas à lui refuser l'honneur d'avoir composé ce charmant conte d'amour. ²⁾

Nous n'avons pas insisté sur la valeur intrinsèque des rapprochements qu'on a faits entre le poème français et les récits orientaux; nous avouons qu'ils nous semblent assez vagues. Si nous avons dit deux mots sur la question compliquée des origines du roman, c'était pour faire ressortir la différence qui existe entre emprunt de matériaux et traduction complète. Avant tout nous nous méfions de l'hypothèse des „originaux perdus”, dont vraiment on a abusé. Gidel en avait besoin pour rattacher une grande partie de la littérature populaire grecque à des poèmes écrits en ancien français; d'autre part le livre de Gaston Paris sur la littérature française au moyen âge contient tout un chapitre consacré à des romans mis en fran-

¹⁾ Dans l'introduction à son édition de la version néerlandaise du poème *Floris ende Blancefloer* van Diederik van Assenede, uitgegeven door Dr. P. Leendertz Jr., Leiden 1912, M. Leendertz a traité à fond tout ce qui se rapporte à l'origine du roman. Pour des détails plus précis nous renvoyons le lecteur à cette excellente étude. Presqu'en même temps que l'édition publiée par M. Leendertz a paru L. Ernst, *Florie und Blantschefflor*, Studie zur vergleichenden Literaturwissenschaft, Strassbourg 1912. Ce travail ne s'occupe pas des versions méridionales du poème.

²⁾ N'oublions pas que ceux qui soupçonnent une origine étrangère sont enclins à négliger les détails qui prouveraient le contraire. Ainsi le fait qu'on donne aux jeunes gens Ovide comme livre de lecture est bien caractéristique pour l'éducation du moyen âge occidental; il serait arbitraire d'attribuer cette particularité à un traducteur.

cais et remontant à des originaux grecs qui auraient existé et se seraient perdus. Le grand nombre de ces pertes prétendues dans les deux littératures suffit à les révoquer en doute.

Si l'on pouvait admettre que ces romans grecs perdus avaient appartenu à la littérature populaire, dont en Grèce on ne faisait pas grand cas, on s'expliquerait encore la disparition de quelques uns, mais la date des écrits français qui en seraient des traductions nous force à les rapporter à une époque où l'on n'écrivait qu'en grec ancien. Or des monuments de ce genre disparaissent rarement sans laisser de trace.

§ 2. Mais revenons à la version grecque que nous allons publier. Elle est la traduction ou plutôt le remaniement d'un poème toscan, intitulé *Il cantare di Fiorio e Bianciflore* et datant du XIVème siècle. L'importance de ce poème et ses rapports, d'une part avec l'original français, d'autre part avec un roman espagnol, avec le *Filocolo* de Boccace et avec notre version grecque ont été mis en lumière par M. Crescini, dans son beau livre *Il cantare di Fiorio e Bianciflore*, Bologna 1889—1899, deux volumes in 8, publiés en 202 exemplaires numérotés. M. Crescini a montré à l'évidence que ce *cantare* se rattache par l'intermédiaire de poésies du nord de l'Italie à la version populaire de l'original français (*o. l.* II p. 14), qu'il a été la source du roman espagnol et de notre poème grec (*o. l.* I p. 81—86), et que Boccace s'en est servi pour écrire son premier roman, le *Filocolo* (*o. l.* I p. 32—80, II p. 1—28)¹. Le roman de Boccace forme un gros volume de près de 800 pages petit in 8°, le poème italien, tel qu'il nous est conservé dans les plus anciens manuscrits, ne compte que 1104 vers, divisés en 138 couplets (ottave rime). Cette différence d'étendue provient surtout de ce que Boccace a fait du simple conte médiéval un livre surchargé des ornements mythologiques et allégoriques qu'aimait la renaissance; en outre il a développé le thème en y ajoutant un grand nombre d'aventures et en donnant l'explication psychologique du caractère des personnages, chose dont se souciaient fort peu les conteurs médiévaux. Il suffit de citer un seul exemple de ce procédé. Dans le *cantare*, comme dans les autres versions de *Flore et Blanche fleur*, le sénéchal poursuit l'héroïne simplement parce qu'il est méchant et que son maître le lui ordonne; dans le *Filocolo* il aime lui-même

1. Profitant des recherches faites par M. Crescini, j'ai étudié dans un article intitulé *Floris ou Blanche fleur en Zuid-Europa* (*de Gids* 1916 II, p. 147 et suiv.) les versions méridionales du poème en cherchant de mettre en lumière comment les différents traitements d'un même sujet répondent aux divergences psychologiques qu'on constate entre les Italiens, les Espagnols et les Grecs.

la jeune fille et c'est par le dépit d'un amour froissé que Boccace a expliqué sa haine féroce.

À côté de l'accroissement dû à l'auteur du roman, il faut tenir compte du fait que Boccace a connu une rédaction du *cantare* moins succincte que celles qui nous ont été conservées. A vrai dire le texte que nous en possédons est tellement resserré qu'il paraît plutôt l'abrégé d'un poème qu'une œuvre originale.

Voyons maintenant comment l'auteur de la version grecque a traité son modèle. Il l'a suivi de beaucoup plus près que Boccace : néanmoins il s'est permis assez de liberté pour amplifier le texte en y introduisant des détails de son invention. On peut se demander si, comme Boccace, il avait à sa disposition un texte moins écourté que le nôtre. Il est vrai que la version grecque, seule parmi les rédactions méridionales ¹⁾, nous apprend que l'émir avait l'intention d'épouser Blanche fleur et que le mariage des héros est célébré une seconde fois en Espagne : une troisième particularité, la mort de Blanche fleur un an après celle de son mari, n'est mentionnée que dans le manuscrit de Vienne (voir ci-dessous p. 19), qui est le plus jeune. Toutefois il faut se garder d'attacher trop d'importance à ces deux détails qui peut-être sont dûs à l'esprit moralisateur du traducteur : une union illégale le choquait : nous verrons ci-dessous qu'il laisse de côté un passage où l'émir est représenté comme un voluptueux, qui passe chaque nuit avec une autre femme ; un mariage contracté devant un infidèle n'avait pour lui qu'une valeur provisoire. ²⁾

M. Crescini (o. l. p. 467) a établi que la rédaction du *cantare* dont s'est servi le poète grec, ressemblait à celle qui nous a été conservée par un groupe constitué par deux manuscrits de Paris (*D* et *E*, d'après la notation de M. Crescini) et par un manuscrit de Florence (*C*). Cependant la ressemblance dont parle M. Crescini est très relative et n'exclut pas de grandes différences. Les couplets assez nombreux du *cantare* qui sont propres au groupe *C D E* et que M. Crescini n'a pas admis dans son texte, n'ont pas d'équivalent dans la version grecque. ³⁾ Cette observation nous porte à supposer que le traducteur avait sous les yeux un manuscrit du

¹⁾ Crescini, o. l. I. p. 468.

²⁾ De même l'auteur de *Belhandoos et Cheysantza* fait suivre l'unon de ses héros par un mariage devant l'évêque de la capitale (Voir Legrand, *Biblioth. gr. cult.* I. p. 168, v. v. 1330 et suiv.).

³⁾ *D* a intercalé un couplet entre les couplets 51 et 52, et deux couplets entre 61 et 62, 69 et 70; *G* et *D* ont ajouté un couplet entre 14 et 15, 46 et 47, 72 et 73, 90 et 91, 125 et 126, et quatre couplets entre 56 et 57; *E* a un couplet de plus entre 107 et 108, 125 et 126. Cela fait un total de 14 couplets (= 112 vers) dont on ne trouve rien dans le poème grec.

cantare qui s'éloignait assez de ceux que nous connaissons, hypothèse qui est confirmée par les remarques suivantes.

1°. La version n'a rien qui réponde aux couplets 1 (prologue), 43 (une députation rapporte au roi la provocation en duel de Fiorio), 68 (le patron du navire des marchands salue les messagers du roi), 76 (l'énuir garde dans sa tour cent jeunes filles; chaque nuit il en choisit une), 78—88 (les parents de Fiorio font ériger un cénotaphe pour Bianciflore dans l'espoir de tromper son ami), 96 et 97 (l'aubergiste Biligiantie recommande à Fiorio de descendre à l'hôtel de Dario où il trouvera bon accueil), 119 (le châtelain annonce à Fiorio qu'il le cachera dans une corbeille remplie de fleurs). Il est probable que le traducteur a rejeté les couplets 1 et 76, qu'il jugeait superflus ou inconvenants; admettons ensuite que par une négligence vraiment extraordinaire il a sauté les couplets 43, 68, 96, 97, 119, dont cependant les derniers contiennent des détails importants et même indispensables: il reste toujours la série de onze couplets (78—88) qu'il était impossible de ne pas remarquer et où il n'y a rien qui eût pu le scandaliser.

2°. Dans trois passages les événements se succèdent dans un autre ordre que dans le *cantare*: les noms de la reine et de sa captive, ainsi que l'arrivée d'une étoffe de la Dalmatie (v.v. 112—122 = couplet 9)¹⁾, sont mentionnés après le récit des confidences que se font les deux femmes; Blanchefleur prononce sa prière après le coup d'épée porté par le sénéchal (v.v. 688—701 = couplet 50); l'épisode du verre cassé a lieu dans la seconde anberge (v.v. 1267—1275 = couplet 94). La conclusion s'impose que dans le manuscrit du *cantare* que suivait le traducteur grec, les couplets 10, 51, 95 précédaient les couplets 9, 50, 94 du texte actuel. Or, dans *C D* le couplet 9 vient aussi après 10 (il manque dans *E*) et l'ordre 51, 50 s'observe également dans *E* (pas dans *C D*), mais en vain on cherche parmi les variantes données par M. Crescini un exemple de 95 précédant 94. Les trois transpositions, prises ensemble, confirment donc que le modèle du remaniement grec, quoique apparenté au groupe *C D E*, avait son caractère propre.

3°. En discutant la valeur des deux manuscrits que nous connaissons du poème grec, nous montrerons que la traduction a été faite sur un original dont le texte dans plusieurs passages était obscur (voir ci-dessous ch. III). Dès à présent nous osons dire que le poète

¹⁾ Le *cantare* fait donner l'étoffe à Topatzia, parce qu'elle excelle dans l'art de broder, dans la version grecque la reine en revêt son amie.

grec avait affaire à un manuscrit défectueux, et plus ou moins différent de tous ceux que nous a fait connaître M. Crescini.¹⁾

Comparé au *cantare* italien, le remaniement grec porte un caractère rhétorique et moralisateur. C'est dans ce sens que le texte a été amplifié. L'auteur aime à insérer de beaux discours qui remplacent quelquefois un ou deux vers du poète italien (exemples: v.v. 158—166, 201—209, 406—426, 1091—1148, 1151—1168, 1475—1520); il montre une vraie virtuosité à former de longs adjectifs, exprimant les rares qualités de ses héros (exemples: v.v. 154 et suiv., 190 et suiv., 732 et suiv., 790 et suiv., 1712 et suiv.); les figures rhétoriques qu'il affectionne sont la palilogie, qui consiste à commencer un vers par le mot qui finit le vers précédent (exemples: v.v. 382—383, 443—444, 459—460, 568—569, 1209—1210, 1570—1571, 1690—1691, 1762—1763) et l'interruption (exemples: v.v. 543, 1198, 1490, 1491, 1492). L'enjambement, chose rare dans la poésie du peuple, se rencontre chez lui très souvent et quelquefois au détriment de la clarté (exemples: 241—242, 332—333, 461—462). Il résulte de tout cela un style verbeux et ampoulé qui cependant ne manque ni de vivacité ni de force.

Nous avons vu que l'auteur laisse de côté ce qui est trop contraire à la morale chrétienne et qu'il tient à régulariser l'union de Phlorios et de Platzia Phlore par un mariage ecclésiastique; son caractère de moraliste se manifeste d'une façon positive par les leçons de conduite qu'il donne, là même où elles sont assez déplacées. Dans le *cantare* le roi d'Espagne se contente de dire à son fils qui part à la recherche de son amie: „a tutta gente dona e fa larganza ed usa cortesia et leanza” (complet 90); l'auteur grec a développé ces simples paroles dans deux discours, l'un fait par le père et l'autre par la mère du jeune homme. Les conseils du père occupent 57 vers (1091—1148), ceux de la mère 17 (1151—1168); ils rappellent les leçons de sagesse qui forment le poème à Spanéas (cf. Krumbacher, *Gesch. der byz. Lit.*, p. 802 et suiv.). Que des parents donnent de longs conseils à un fils partant en voyage, c'est sans doute la chose la plus naturelle du monde, mais l'auteur n'a pas senti qu'il est bizarre de faire prêcher la morale par un couple qui ne recule devant aucun crime. Cette considération n'entraîne pas

¹⁾ Le plus ancien texte du *cantare* que nous connaissons a déjà assez de passages corrompus, cf. Crescini, *o. l. l.* p. 57 et suiv.

²⁾ L'excès, on peut dire la caricature, de cette figure sont les *στίχοι λυμναστοί* de Tzetzes; Krumbacher (*Gesch. der byzant. Lit.*, p. 534 et suiv.) en donne des exemples amusants.

dans l'esprit du poète : pour lui les préceptes de la sagesse sont toujours bons à entendre, n'importe qui les énonce.

§ 3. Le texte ne nous donne aucun renseignement sur le poète grec. Krumbacher (*Gesch. der byz. Lit.* p. 868) a cru en trouver un dans les derniers vers du poème, où nous lisons que les parents de Phlorios avec tous leurs sujets sont convertis *εἰς πίστιν τὴν καθολικὴν Παλαιῶν ὁρθόδοξων* (v. 1794 de notre édition). Les paroles citées prouveraient, d'après Krumbacher, que l'auteur de la version était un Franc hellénisé, un gasmule peut-être : un grec aurait changé ces paroles que le savant allemand traduit par „zum orthodoxen katholischen Glauben." Pour lui le fait que le père de Platzia Phlore est, comme dans le *cantare*, un chevalier *romain* qui fait un pèlerinage à Saint-Jacques-de-Galice, doit être interprété de la même façon. Il me semble que l'opinion de Krumbacher repose sur une erreur de traduction : *εἰς πίστιν τὴν καθολικὴν Παλαιῶν ὁρθόδοξων* signifie „à la religion grecque orthodoxe". Un Franc hellénisé aurait dit simplement „la religion catholique" ou, mieux encore, „la religion des Latins". Le traducteur grec n'avait aucune raison de changer les noms des lieux de l'original ; il nous raconte une histoire qui s'est passée *ἐν παλαιαῖς τοῖς χρόνοις* (v. 21. Pour lui il n'y avait dans ces temps anciens qu'une seule religion chrétienne, celle qui dans sa pureté primitive était conservée par les *Παλαιῶν ὁρθόδοξοι*. Nous avons vu que la version a un caractère essentiellement grec : rien n'y vient appuyer la thèse de Krumbacher.

Pour notre part, nous croirions volontiers que le traducteur était un ecclésiastique grec, un moine probablement. Ce ne sont pas seulement les traits dominants de son œuvre qui nous ont suggéré cette hypothèse, mais aussi quelques-unes de ses expressions. Au vers 1152 la mère de Phlorios appelle son fils *τὸ Φᾶς τὸ νοστὸν τῆς ὁλῆς μου καρδίας* ; au milieu des flammes du bûcher les héros chantent les louanges du Seigneur comme des martyrs chrétiens et toute la terminologie de ce passage (v.v. 1724—1734, notamment le vers 1733) paraît empruntée à la lecture édifiante des moines.

La langue populaire de la version et le fait qu'on y rencontre des vers empruntés aux chansons du peuple (exemples : v.v. 764, 1369, 1450, 1600) ne sont pas défavorables à la supposition que nous venons de faire. Au contraire. En Grèce, comme ailleurs ¹⁾, le bas clergé, recruté en grande partie parmi les classes inférieures de la

¹⁾ Voir Salverda de Grave, *Over het ontstaan van het genre der chansons de geste* (Comptes-rendus de l'Acad. d'Amsterdam, Vme Série, T. I, p. 514 et suiv.).

société, avait une singulière aptitude à adapter au goût du peuple des romans et des contes, écrits dans une langue étrangère ou savante.

Pour la datation du poème dans sa forme originale nous avons comme *terminus a quo* la date du *cantare*, dont le manuscrit le plus ancien ne peut remonter plus haut que l'an 1343 (Crescini, *o. l.* p. 55). Le *terminus ad quem* nous est fourni par le ms. *L*, écrit dans la seconde moitié du XV^m siècle. Étant donné que le ms. *L* n'est pas le manuscrit original (voir ci-dessous, p. 20 et suiv.) et que les scribes ont la coutume de modifier les formes grammaticales des textes, on ne se trompera pas de beaucoup en attribuant le poème original au commencement du XV^m siècle ou à la dernière partie du XIV^m.

La langue ne nous permet pas de préciser la date du texte que nous publions; l'ensemble des formes grammaticales que nous en relevons au ch. IV nous en fait rapporter l'origine au XV^m siècle.

Nous n'avons aucune conjecture à proposer sur la provenance du texte, qui est écrit dans une langue commune.

§ 4. Le *cantare* n'est pas dans toutes les mains, l'édition de M. Crescini n'étant tirée qu'à 202 exemplaires.¹⁾ Pour donner une idée du texte italien à ceux qui ne peuvent le consulter en entier, nous copions les couplets 17 et 32—36. Nous les avons choisis parce que la comparaison avec les vers grecs qui y répondent (184—200, 389—515) montre clairement la méthode suivie par le remanieur. Une comparaison complète des deux textes sera facilitée par le „Tableau de Concordance” que nous ajouterons. On y remarquera que certains couplets de l'original sont rendus par deux ou trois vers de la version grecque, tandis que d'autres — ceux surtout qui contiennent des discours — ont donné lieu à des développements démesurés.

Stanza 17²⁾

E poi lesson lo libro dell'amore,
chelli facea legendo innamorare,
e dava lor di tal ferite al core,

¹⁾ Une édition du *cantare*, faite sur quelques manuscrits seulement, a été publiée par E. Hausknecht dans *Archiv für das Studium der neueren Sprachen*, vol. 71 (1884), p. 1—48. Le travail de Hausknecht méritoire en soi a été surpassé de beaucoup par le livre de M. Crescini.

²⁾ Nous reproduisons fidèlement le texte établi par M. Crescini, en laissant de côté l'apparat critique.

che spesse volte i faceva sospirare
e Fiorio riguardava Biancifiore,
di lei non si potea saciare.
e lo maestro se ne fu acorto:
al re Felice n'andò molto tosto.

St. 32.

E 'l re fecie sonare a parlamento
e tuto il puovol fecie ragunare,
e disse: be' signiori, io mi lamento
di Biancifior che mi volle atoscare.
quella vedendo sì gran tradimento
non si sapea disdicer nè scugiare:
verr' è che i savii l'eber giudicata
ched ella fosse ad ardere menata.

St. 33.

E incontro li dicea tuta la gente
però che non sapean ben la cagione:
e 'l siniscalco cane e ricedente
tosto la fece mettere in pregione,
e fecela legare istrettamente,
perchè ella non dicesse sua ragione:
poi la fece menare a la giusticia
lo siniscalco pieno di malicia.

St. 34:

Ad arder fu menata la dongella
sença ragione e per amor di Fiorio.
ella dicea: lasa tapiuella,
o drudo mio, tu ti stai a Montorio,
e già non sai di questa mischinella.
come per te ricevo gran martorio:
nonn' agio messo che tel venga a dire
come per te son menata a morire.

St. 35.

E poi dicea: o misera dolente,
perchè son io ad ardere menata?

io non agio nè amico nè parente
 che mi conforti e sono abbandonata.
 o laso lo mio core e la mia mente!
 per te, Fiorio, mi duole ch'ï'son nata!
 io mi morò, e tu non mi vedrai,
 e a la tua vita alegro non sarai.

St. 36.

E Fiorio a quello punto avea dormito:
 con gran paura si fue svegliato,
 e riguardò l'anello ch'avea in dito,
 quello che Biancifiore li avea dato:
 e vide lo giafiro iscolorito
 che molto fortemente era scanbiato.
 allora disse: doloroso, laso,
 credo che Biancifiore sia a mal paso.

*Tableau de concordance entre le cantare et la version grecque
 de Phlorios et Platzia Phlore.*

N. B. Les numéros en caractères gras sont ceux des *Stanze* (couplets) du *cantare*; les autres chiffres représentent les vers de l'édition présente.

1 manque dans la version grecque, **2** = 1—17, **3** = 18—23, **4** = 24, **5** = 25—44, **6** = 45—56, **7** = 57—67, **8** = 68—71, **9** = 112—122, **10** = 72—93, **11** = 94—111, **12** = 123—133, **13** = 134—135, **14** = 146—155, **15** = 156—179, **16** = 180—183, **17** = 184—200, **18** = 201—209, **19** = 210—219, **20** = 220—234, **21** = 235—248, **22** = 249—263, **23** = 264—279, **24** = 280—283, **25** = 284—304, **26** = 305, **27** = 306—325, **28** = 326—343, **29** = 344—356, **30** = 357—371, **31** = 372—387, **32** = 388—438, **33** = 439—459, **34** = 460—476, **35** = 477—484, **36** = 485—518, **37** = 519—536, **38** = 537—549, **39** = 550—556, **40** = 557—569, **41** = 570—587, **42** = 588—597, **43** manque dans la version grecque, **44** = 598—615, **45** = 616—626, **46** = 627—634, **47** = 635—655, **48** = 656—663, **49** = 664—672, **50** = 688—701, **51** = 673—687, **52** = 702—705, **53** = 706—716, **54** = 717—724, **55** = 725—756, **56** = 757—770, **57** = 771—786, **58** = 787—804, **59** = 805—824, **60** = 825—843, **61** = 844—854, **62** = 855—872, **63** = 873—

891, **64** = 892—904, **65** = 905—914, **66** = 915—924, **67** = 925—930, **68** manque dans la version grecque, **69** = 931—938, **70** = 939—945, **71** = 946—974, **72** = 975—981, **73** = 982—1029, **74** = 1030—1044, **75** = 1045—1052, **76** manque dans la version grecque, **77** = 1053—1061, **78—88** manquent dans la version grecque, **89** = 1062—1090, **90** = 1091—1148, **91** = 1149—1183, **92** = 1184—1229, **93** = 1230—1249, **94** = 1267—1275, **95** = 1250—1266, **96** et **97** manquent dans la version grecque, **98** = 1276—1283, **99** = 1284—1292, **100** = 1293—1306, **101** = 1307—1315, **102** = 1316—1325, **103** = 1326—1336, **104** = 1337—1346, **105** = 1347—1349, **106** = 1350—1362, **107** = 1363—1378, **108** = 1379—1401, **109** = 1402—1411, **110** = 1412—1422, **111** = 1423—1438, **112** = 1439—1448, **113** = 1449—1460, **114** = 1461—1469, **115** = 1470—1474, **116** = 1475—1520, **117** = 1521—1534, **118** = 1535—1561, **119** manque dans la version grecque, **120** = 1562—1575, **121** = 1576—1584, **122** = 1585—1595, **123** = 1596—1605, **124** = 1606—1620, **125** = 1621—1633, **126** = 1634—1646, **127** = 1647—1665, **128** = 1666—1672, **129** = 1673—1689, **130** = 1690—1700, **131** = 1701—1710, **132** = 1711—1718, **133** = 1719—1729, **134** = 1730—1739, **135** = 1740—1748, **136** = 1749—1772, **137** = 1773—1785, **138** = 1786—1796.

III

Les manuscrits, les éditions et les commentaires.

Tableau des corrections proposées.

§ 1. Nous connaissons deux manuscrits contenant l'histoire de Philorios et Platzia Phlore. Ce sont :

L = Musée britannique, mss. additionnels n°. 8241, ff. 782^v à 165 v°.

V = Bibliothèque de Vienne n°. 244, ff. 211 r°—222 v°.

L date de la seconde moitié du XVe siècle. C'est le même manuscrit qui nous a conservé, aux ff. 165 r° à 202 v°, les chansons d'amour, dont en 1913 M. Pernot et moi avons donné une nouvelle édition ¹⁾. La maison Donald Macbeth, 66 Ludgate Hill à Londres, nous en a fourni d'excellentes photographies.

1. Ερωτοπαίγνια (chansons d'amour), publiées avec une traduction, une étude critique sur les ελατολογια, des observations grammaticales et un index par D. C. Hesselung et H. Pernot, Paris-Athènes 1913 (Bibliothèque grecque vulgaire X).

L'histoire de Phlorios et Platzia Phlore y est acéphale, le f. 75 r° commençant par le vers. . . ἂν συλλάβῃ ἡ γυνὴ τοῦ νὰ τεκνοποιήσῃ, suivi d'une note de copiste: λείπει ἐδῶ. Vient ensuite le vers 36 de notre texte, après quoi le texte continue sans interruption. Des notes marginales, glissées en partie dans le texte, montrent que c'est la copie d'un manuscrit illustré, ou qui devait l'être. *L* n'a ni illustrations ni blancs destinés à en recevoir; ces notes prouvent donc que notre manuscrit est la copie d'un autre, et en même temps que cette copie a été faite par un scribe peu intelligent.

On pourrait se méprendre sur le caractère de quelques-unes des notes marginales, mais d'autres ne laissent pas de doute. Je citerai d'abord cette seconde catégorie.

Après 152: ὁ διδάσκαλος νὰ τοὺς διδάσκη καὶ τοὺς δύο; après 1040: ἐδῶ (sic) ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ δέσποινα, καὶ τὴν κόρην ἐπαίρνουν οἱ πραγματευτᾶδες; après 1318: ἐδῶ (sic) ὁ Πελέσαντας καὶ ὁ Φλώριος.

On reconnaîtra des indications analogues dans les passages suivants:

Après 111: κἀσεται ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα νὰ παρηγοροῦν τὴν κόρην; après 157: ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ μητέρα του διδάσκουν τὸν υἱόν τοὺς; après 197: τὸν βασιλέαν συντυχάνει ὁ διδάσκαλος; après 220: ὁ βασιλεὺς διδάσκει τὸν υἱόν του (même note après 1090 et après 1111); après 517: ὁ Φλώριος σηκώνεται ἀπὸ τὸν ὕπνον; après 557: ἡ κόρη παρακαλεῖ τὸν Φλώριον ἀρματωμένον; après 828: ὁ Φλώριος καὶ οἱ ἀρχοιστοῦδες; après 976: ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ-πραγματευτᾶδες; après 998: ἡ κόρη λιγοθυμᾷ. Ces notes marginales, écrites à l'encre rouge, à en juger par la photographie, indiquaient la scène à illustrer¹); la plupart pouvaient aussi servir de devises aux dessins. Elles sont de la même main que le manuscrit.

Le texte de *L*, quoique partout défiguré par la négligence du scribe, est assez clair, surtout dans la première moitié du poème. Il est plus sobre et moins éloigné de celui du *cantare* que la rédaction conservée par *I* (voir ci-dessous); malgré les fautes nombreuses qu'on y rencontre, le texte de *L* nous donne une image plus fidèle de l'original disparu. Nous renvoyons le lecteur pour les détails à nos observations sur les vers 150, 245, 720, 819, 1302, 1415, 1602, 1702 et aux paragraphes que nous avons consacrés aux noms propres (*Introd.* ch. IV, § 97 et suiv.). *L* a servi de base à l'édition présente.

1. Il est bien entendu que nous n'interprétons pas de la même façon toutes les notes marginales qui se trouvent dans les manuscrits destinés à être ornés de dessins. Dans tous les quatre mss. que nous connaissons de *Lophyros et Rhodanne* on a laissé des blancs pour des enluminures ou des dessins, mais les notes marginales y ont un caractère différent.

*I*⁷ est le manuscrit de Vicence bien connu dont Wagner a publié une grande partie dans ses *Carmina graeca medii aevi* (Leipzig, 1879). Dans la préface de ce livre on trouve, de la main de M. Sathas, une description détaillée du manuscrit. Nous en rappelons ici les traits suivants :

*I*⁷ a été composé vers la moitié du seizième siècle; il contient des pièces en prose et en vers; l'histoire de Phlorios et Platzia Phlore y occupe les ff. 211 à 222^v.

Nous avons vu que la version du roman qui nous est transmise par *L* était destinée à être illustrée. Rien ne nous autorise à constater la même chose pour le texte conservé par *I*⁷. M. Köstlin (voir ci-dessous, p. 22) a observé que plusieurs vers n'y sont que des notes marginales introduites dans le texte, mais ces notes ont un caractère tout différent: elles résument ou annoncent le contenu du passage qui va suivre. J'en citerai quelques-unes: ὁ βασιλεὺς βουλευέται κακὴν βουλὴν μεγίστην | πικρότατην, ὀδυνηράν, ὥς ἔδειξεν τὸ τέλος (872 *a*, *b*); λόγια τὰ στυγνάσιν οἱ ἄρχοντες ἀλήλους | καὶ μετὰ ταῦτ' ἐπῆραν τοὺς κ' ἐπ' αὖν εἰς τὸ παλάτι (935 *a*, *b*); εὐχεται καὶ ἐπείχεται πατέρας ὁ Φλωρίου | μὲ δάκρυα καὶ μὲ βρυχισμούς λέγει πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ (1091 *a*, *b*). On en trouvera d'autres exemples aux vers 857 *a*, *b*, 916 *a*, *b*, *c*, 1411 *a*, *b*, 1458 *a*, 1478 *a* etc.; d'ordinaire elles se composent de deux ou trois vers (les notes de *L* sont très brèves et en prose), et elles ne donnent aucune indication au dessinateur. Ces interpolations ne se rencontrent pas dans le texte de *L*; d'autre part *I*⁷ n'a pas une seule des indications propres à *L*. On pourrait supposer que le scribe de *I*⁷, plus attentif que celui de *L*, se soit gardé de copier des notes qui n'avaient pas de sens dans un manuscrit non-illustré, mais le texte de *I*⁷ se soucie si peu de clarté et d'ordre que nous n'acceptons pas cette explication, qui en outre est en contradiction avec les résumés marginaux glissés dans le texte. Nous croyons donc que la différence que nous avons remarquée entre les notes de *L* et de *I*⁷ provient de ce que ces deux manuscrits ne sont pas des copies d'un même modèle.

Le texte de *I*⁷ abonde en passages inintelligibles, en vers superflus, en lacunes laissées telles quelles ou gauchement comblées. On n'a qu'à jeter un coup d'œil dans les éditions de Bekker et de Wagner (voir ci-dessous, p. 21) pour s'en convaincre. *I*⁷ a des développements qui sont étrangers à *L* (exemples: 916 *a*, *b*, *c*, 1088 *a—h*, 1586 *a—u*, 1635 *a—d*, 1796 *a—h*)¹); il renchérit

¹) En revanche il laisse de côté ou rend imparfaitement les interruptions rhétoriques, voir ci-dessus p. 12 et les vers 543, 1198, 1490 et suiv.

sur la prédilection qu' avait sans doute l'original pour les adjectifs composés. Souvent les deux manuscrits se complètent ou se corrigent et d'ordinaire c'est *L* qui paraît le mieux informé.

Les passages sont nombreux où il y a corruption manifeste aussi bien dans *L* que dans *I*. Dans la grande majorité des cas les deux manuscrits présentent à ces endroits des leçons différentes (citons les vers 151, 279, 572, 685, 1205, 1303). Le texte est à peu près identique, quoique corrompu, aux vers 1327 et suiv., 1528, 1564, 1641, 1662 (voir nos observations sur ces vers). Nos observations sur les vers 1055 et 1327 portent sur des lacunes communes. Cette identité prouve qu'il existe une certaine parenté entre *L* et *I*, mais les grandes différences qui séparent ces deux manuscrits prouvent qu'elle était éloignée. Vu le caractère indépendant de *L* et de *I*, il faut chercher l'origine de la corruption du texte dans un manuscrit antérieur à ceux dont *L* et *I* sont les copies respectives.

Il y a des cas où l'obscurité doit remonter au texte primitif de la version, parce qu'elle provient d'un passage obscur ou corrompu du *cantare*. En voici un exemple. Dans le *cantare* Fiorio en sauvant son amie du bûcher n'est reconnu de personne, pas même de Bianciflore. Or nous lisons au complet II : E Fiorio disse : non aver temença e la guardia de l'elmo si levò : | si come cavalier di gran valença : davanti a tutto il popolo parlò. M. Crescini *loc. cit.* I. p. 292) s'étonne à juste titre que le poète italien ne s'est pas aperçu du contresens que présentent ces vers : le jeune homme en levant la visière de son casque ne pouvait garder l'incognito sur la place publique de sa ville natale. A cet endroit *L* a un vers dépourvu de sens : ἡ Σερφία τοῦ κασιδιᾶς Φιλιάξην σε, ἄνθρωπον (v. 572), et *I* a laissé le passage de côté, probablement parce que son modèle ne l'avait pas non plus. Il faut admettre qu'ici l'altération du texte a sa source dans un passage inintelligible du *cantare*.

C'est surtout dans les développements du texte que les vers dénués de sens sont fréquents. *I* étant postérieur à *L*, on y trouve un texte plus interpolé, car toute proportion gardée on peut appliquer à notre roman ce qu'on a constaté pour les poèmes vulgaires attribués à Prodrome¹⁾ : chaque copiste était tenté d'ajouter des vers de sa fabrication au texte original et leur verve poétique s'est exercée surtout sur les parties rhétoriques et didactiques du poème qu'ils avaient à reproduire.

Nous sommes convaincu que, si un heureux hasard nous mettait

1. Hesselink et Pernot *Poèmes prodromiques en grec vulgaire*, Amsterdam, 1910 p. 16 et suiv.

sous les yeux un manuscrit plus ancien que *L.* on y trouverait un texte ayant les mêmes traits dominants, reproduisant des obscurités de l'original italien, mais moins défiguré par des interpolations.

§ 2. *L.* n'a pas été publié jusqu'ici; de *V.* nous possédons trois éditions complètes et le fragment d'une quatrième. Emmanuel Bekker en publia le texte dans les *Mémoires de l'Académie de Berlin* (1845, p. 125—180), sans introduction, sans notes¹⁾ ou commentaire d'aucune espèce. L'illustre philologue s'est contenté de diviser le texte en vers et d'en rétablir l'orthographe, en y laissant un très grand nombre de fautes (τρεσβι pour τρεσβις, v. 12; κλεγεον pour κλαίγειον, v. 17; ἀμου pour ἀ·η μου, v. 86; ἐδωλες pour ἐδωλες, v. 209, etc. etc. Pour la constitution du texte son édition est sans valeur; elle a servi de base aux publications de Mullach, de Maurophrydes et de Wagner.²⁾

Mullach (*Conjectaneorum byzantinorum libri duo*, Berlin 1862, p. 32—60) a réimprimé les premiers 103 vers du texte de Bekker; il en a corrigé les fautes d'orthographe et il a ajouté des notes critiques et explicatives.

Dans son *Ἑλλογὴ μυθιστοριῶν τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς γλώσσας* I (Athènes 1866), Maurophrydes donna une nouvelle édition du poème. Il a épuré le texte de Bekker des fautes d'orthographe, au bas des pages il a proposé sur plusieurs passages difficiles des corrections, toujours accompagnées d'un point d'interrogation. Plusieurs de ces conjectures sont confirmées par *L.* Maurophrydes a connu le travail de Mullach.

Enfin, huit ans après l'édition de Maurophrydes, Guillaume Wagner en publia une autre dans les *Medieval Greek texts* I (Londres 1870, p. 1—56); l'auteur avait l'intention de faire suivre les textes de ce recueil d'un glossaire et de notes explicatives (voir la préface, p. XXI), mais la seconde partie de son livre n'a jamais paru. Le texte qu'il donne a profité des corrections de Mullach et de Maurophrydes, qui sont en partie mentionnées aux bas des pages. Wagner lui-même a redressé quelques erreurs du manuscrit et il

1. Il y a une seule exception: à la fin du poème on trouve la remarque: „V. 1428 und 1433 lies το ια ὄν' pour τοιζὸν. Les vers 1541, 1542 correspondant au vers 1528 de l'édition présente) sont imprimés ainsi:

ἐκεῖνον ἔχει ἀληθινόν | ὅτι διὰ φίλον τάτχει

ἐκεῖνον εχει ἀληθινόν | ὅτι νῦν τρέπει φίλον

L'éditeur n'explique pas les crochets; il n'en fait usage qu'ici.

2. La guerre européenne nous a empêché de consulter le manuscrit de Vienne. La haute compétence de Bekker en paléographie et son dessein manifeste de donner une édition quasi diplomatique nous sont garants qu'un nouvel examen du manuscrit n'aurait donné que des résultats insignifiants.

a signalé plusieurs passages obscurs, soit en déclarant le texte corrompu (par exemple, aux pages 46. 47. 48. 55 de son édition, les passages correspondant aux vers 1502, 1545, 1550 *a*, *b*, 1551 *c*, 1766, 1767 de notre texte), soit en supposant des lacunes (voir aux pages 3, 10, 11, 18, 19, 31, 51 de son édition). Malheureusement il a travaillé d'une manière peu systématique; tantôt il admet parmi les variantes des divergences sans valeur, telles des fantes d'itacisme, tantôt il change des mots ou des formes du texte de Bekker sans en avertir le lecteur.

Le nombre des passages incompréhensibles du texte de Wagner est certainement dix ou douze fois plus grand que celui des vers corrompus qu'il signale. Des huit lacunes supposées par lui une seule est confirmée par *L*. En somme l'édition de Wagner n'est pas de beaucoup supérieure à celle de Manrophydes: c'était de sa part un jugement trop sévère de déclarer que son devancier avait donné un texte qui ne mérite pas confiance („a very untrustworthy text", préface p. XVIII).

§ 3. Trois études spéciales ont été consacrées au roman, à savoir:

1. H. Köstlin, *Zu Phlorios und Platziaphlora* (*Byz. Zeitschr.* I (1892), pp. 393—399). L'auteur remarque que la tradition du texte laisse beaucoup à désirer; il signale un grand nombre d'interpolations, il propose des corrections sur une dizaine de passages corrompus et il discute l'étymologie de quelques noms propres. La plupart des ses athétèses sont confirmées par le manuscrit de Londres, ses conjectures ne le sont pas.

2. J. Schmitt, *Zu Phlorios und Platziaphlora* (*Byz. Zeitschr.* II (1893), pp. 212—221). Schmitt fait observer que l'étude du roman grec doit se baser sur celle du *cantare* et sur le livre de M. Crescini, dont à l'époque où il écrivait avait paru le premier tome. Il combat les corrections de M. Köstlin et en propose d'autres sur deux ou trois passages. Dans un seul cas (v. 193) le manuscrit de Londres a ratifié sa correction. Il conclut que l'état du texte n'est pas aussi mauvais que le croit M. Köstlin et qu'il n'a pas besoin d'une cure radicale.

3. E. Teza, *Del nome Μπερχηλ nella Διήγησις Φιλοφίλου καὶ Πλάτωνα Φλωρίου* (*Rendiconti della R. Acad. dei Lincei, classe di sc. mor.* Ser. 5, IV (1895), pp. 511—520). D'après M. Teza le nom Μπερχηλ (v. 1588, 1600) ou Μπερχηλδά (v. 1606) est d'origine germanique et équivalent à Beraht-hild ou Peralthild. Il présente quelques corrections sur des passages obscurs, dont une seule (voir v. 283) est confirmée par le manuscrit de

Londres, et juge ainsi de l'état du texte publié par Wagner : „il testo bizantino vuole ancora ripulitori, ma tutti debbono aspettare che lumi e soccorsi dia il codice di Londra” (p. 513). Enfin, il compare les lacunes supposées par Wagner avec les passages correspondants du *cantare*.

Nous insérons ici un tableau synoptique des principales corrections proposées par Mullach (M.), Manrophydes (M.), Wagner (W.), M. Köstlin (K.), Schmitt (S.), M. Teza (T.). Nous n'y avons pas reçu celles qui ont un caractère orthographique ou qui ont rapport à des détails insignifiants (par exemple *οἱ δ' ἄρ' εἰσι* pour *οἱ δὲ ἄρ' εἰσι* etc). On a espacé les corrections admises dans le texte de l'édition présente; presque toutes ont été confirmées par le manuscrit de Londres.

Tableau des corrections proposées. ¹⁾

6 suppr. K. — 14. ὥσάν M. — 16. διὰ νὰ ἤχη τ. χ. Ml. — 17. νὰ πάγουν M. ἐποίησεν W. — 24. μετ' αὐτοῦ Ml. — 27. ξ. γὰρ τ. Ml. — 35. ἔστησαν Ml. — 44. εἶδεν M. — 50. εἰς αὐτοῦς M. πᾶν αὐτοὺς Ml. — 52. θράσους M. θράμον Ml. — Après 60 une lacune W. — 65. τ. θ. γε καὶ W. — 79. τελειῶς W. — 94. οὕτως Ml. εἰς ταῦτα M. — 97. ὀδυρμοὶ Ml.

106. νὰ συνεργήσωμαι M. — 137. ἀγούρους M. — 150. ἀνδὴ μία Ml. ἀνθέμια M. ἀνθέμιον S. — 166. ταπεινοὺς M. — 167. κ. ἀπεκρίθη ὁ Φ. T. — 173. μὲ ταύτην ἀπελθῶ W. — 188. σχεδόν τι W. — 193. νεραντζαροτάκουστον M. νεραντζερωτάκουστον S. —

201. τὸν υἱόν σου M. — 204. τοῦτου καὶ μονὴ συντυχία W. — 207. κατ' αὐτόν M. — 217. ὅτ' οἱ ... ἐκείνην W. — 223. πατρός σου πατρί M. — 232. διὰ σενα M. — 233. διατὸ σέ W. διὰ τοῦτο στέλλει T. — 236. μὲ λέγεις W. — 245. κ. κ. ἀγάπης τὸ σταθὶ νὰ φήσῃς νὰ μὲ κόψῃ T. — 247. δώκωσι M. — 251. ὀρθώσασιν W. — 252. κ. θῆκαν τὴν W. — 281. αὐτὸ τ. ὁ. M. — 283. εἰδῇσιν T. — 287. αἰλικούς M. — 290. συντροφιασμένος M. —

301. περιδιαβασμόν M. — Après 302 une lacune W. — Après 302 a une lacune W. — 302 a. suppr. W. — 311. suppr. K. — 315. τούτους M. — 325. φιλικῶς διάγειν Ml. — 330. ἐταναστρέφει M. — 332. μὲ λύπην τε καὶ ἄγνοιαν W. — 340. οὔτε M. — 341. οὐδὲ ἄλλον W. — 352. προσταχθέν σοι M. —

¹⁾ Tous les passages cités ont rapport au texte du manuscrit de Vienne, les chiffres sont ceux des vers de l'édition présente.

353. ὄρνιν *W*. — 363. συγκέραστον *W*. — 369. οὕτως *M*. — 370. ἐπιτραπέζης *W*. — 372. μετὸν ἐπιτραπέζης *W*. — 377. ἅμα δ. δ. *M*. — 385. ἦ μὴ φανερῶς ἔχῃ δόλον *W*. — 389. τοιοῦσαν ἑπταισμάν τι *W*. — 395. δικάσου *M*. —

415. δορυφορίας *W*. — 419. λόγιασα *W*. — 421. κοσμησά την βασιλικά *T*. — 430. τ. ἀναίτιόν της *M*. — 431. νὰ εἰτῇ *M*. ν. του τῇ *W*. — 432. τῆς ἀναίτιας νὰ πράξῃ *W*. — 435. τί νὰ τοκρίσῃ *W*. — Après 452 une lacune *W*. — 462. αὐτὴν βιαίως *W*. αὐτὴν ἤφερασιν *T*. — 463. ἀφ' ὅτου *W*. — 486. Σορυβημένος *M*. — 493. ἀνεηραλίζει *M*. —

513. βωθειαν *W*. — 518. την *suppr.* *W*. — 526. φ. τοσάπον *M*. 527. ἱπποσελλιον *M*. ἑποσέλλινον *W*. — 533. ἐπάνω τ. ἅ. *W*. παρόμοιον Lindheimer, cité par *W*. — 536. ἑποπλισμένος *W*. — 538. ἔσω *W*. — 547. διχ' ἅ. *W*. — 563. ἐ. νὰ φαρμακήσω *W*. — 568. ἐξαίτοῦμαι *W*. — 569. στραφήτω *M*. — Après 570 une lacune *W*. — 594. Θέλω *W*. — 599. τὸν τρόπον *W*. —

606. ἀν βουλή *M*. — Après 632 une lacune *W*. — 620. δ. πολλὰ μεγάλην *W*. — 625. ἐξόπλισιν *W*. — 628. χερόφτια *W*. — 632. αὐτός τε καὶ ἡ κόρη (*suppr.* μετ' ἐκείνον) *W*. — Après 634 une lacune *W*. — 636. ὅτε *M*. — 639. τὸν ἄλλον *M*. — 640. ὁρσοί *W*. — 648. ἕκαστος νὰ νομίζῃ *M*. νὰ νομίσῃ *W*. — 649. οὐκ ἦτο *M*. — 652. ἀτηγολοῦσθαι *M*. — 653. διὰ τοῦ *W*. — 666. ν' ὁμάδι *W*. — 670. ὅ τὸ σκουτάριν *W*. — 671. χαμόσε *W*. — 677. ν. τ. θαναώση *W*. — 681. εἰς *M*. καὶ *W*. — 683. γυμνώνουσιν *M*. — 685. Σορων *M*. — 686. κρούει *W*. — 689. κρούσαι *W*. τὸ νὰ κρούσῃ *M*. — 690. *suppr.* *W*. — 691. ἐ. ἐνικήσῃκεν *T*. — 692. κλίνει πρὸς γῆν τὰ γόνατα *T*. — 693. τάνταρχε *W*. — 697. ὁ *suppr.* *W*. —

702. μετὸν ἐπιτραπέζης *W*. — 703. ἐκείνον *W*. — 708. π. σὰς ἔτη *W*. — 709. ὅτι διὰ λόγον γλυτωσεν *W*. — 713. στὰ ἐνδότερα εἰσῇ *M*. — 719. A mettre après 721 *W*. — 723a αὐ-θέντη *suppr.* *W*. — 761. λέγει του *W*. — 763. ἔτιζι ἔχω *W*. — 771. νὰ ajouté *W*. — 775. προστοιμάζει *M*. — 776. ἀλλήλως *W*. — 773. καιρὸν τοῦ ἀγαλλιᾶσθαι *M*. — 778. παραιτουμένος *M*. — 781—785. Révoqués en doute *W*. —

800. διαβασμόν *W*. — 803. νὰ ἡσθῇ ἡ Ψ. *W*. — 804. τοὺς π. *M*. — 814. μάτια του *W*. — 819. ἀλλὰ καὶ μάλλον ἔτρεπε *T*. — 838. τ. εἰμαρμένης τὸ νερόν *M*. νοῦς του *W*. — 848. ἐξ (bis) *M*. — 857a. *suppr.* *K*. — 876. τὸ κατὰ Φλωρίου *K*. — 892. πολλὰ μεγάλην *W*. — 896. συμβουλευέται *W*. —

910. κρυφῶς *W*. — 916 b, c. *suppr.* *W*. — 935. *suppr.*

W. — 938*b*. *suppr.* W. — 950. *χαίρεισεν* W. — 954. *suppr.* W. — 988 *a, b, c.* *suppr.* K. — 989. *ταραπόνεσης* W. — 995. *καταδική* M. — 996. *καίγει* M. *κάψε.* — 999. *ῥοστε να ζ.* M. —

1000. *ἐχάρισα* W. — 1005. *μὴ ἔχω* W. — 1010. *τῶν* *suppr.* W. — 1012. *ξενιτεύσου* M. — 1022. *ἐγενετο* W. — 1024. *ὁλοση καρδιακόν* W. — 1026. *εἰ χ.* W. — 1031. *σαίρνει* M. — Après 1037 une lacune W. — 1039. *ὡς* *suppr.* W. — 1052 *τὴν κ.* M. — 1076. *κακόπραγον* M. — 1087. *ἀγαλλιάσου* W. — 1088*d.* *και* *suppr.* W. — 1088. *μὲ τ. β.* M. — 1091 *a, b.* *suppr.* W. —

1105. *ἂ πάτον* M. — 1106. *να ζῶ να βλέπω* M. — 1125. *καὶ παραιτοῦ τὴν δόξαν* W. — 1129. *Φερνει σου* W. — 1130. *μικράς* W. — 1134*a.* *suppr.* K. — 1140. *ὡς* *suppr.* W. — 1150 *a, b, c, d.* *suppr.* K. — 1150*b.* *μὲ στεναγμοὺς ἔλεγεν τοι ἰδόν* M. — 1150*c.* *τὰ τριχάρια σ.* M. — 1157. *στεφεμος σου* M. — 1158. *ἀναστεινάξω σφόδρα* W. — 1166. *θαυροφορησε τοὺς* M. — 1161*f.* *suppr.* K. — 1170. *να διακῇ* W. — 1186 *c, d.* *suppr.* K. — 1189. *εἴητις ἂν εἶναι τ.* M. *εἴητις εἶν οὕτω* W. —

1209. *περιτατοῦν* W. — 1217. *τὴν θλίψιν* M. — Après 1225 le vers 1240 W. — 1248. *ζωνάριν* W. — 1250, 1250*a* *suppr.* K. — 1261. *τάλιν ἀταπεκρίσθηκεν* M. — 1273. *λεγει τον* *suppr.* W. — 1276. *ἀνασαίνουσιν* M. — 1274. *ἄλλην* *suppr.* W. — 1281. *λέγει του* *suppr.* W. — *ἐν...* *εὐμορφῇ* W. — 1287. *ὡς ἤρεσεν* W. — 1293. *ἀπ' τὴν* W. — 1296. *ὡς* W. —

1310. *δουλεύσω* W. — 1312. *ὅ. να σὲ τῶ* W. — 1321. *ἐν* W. — 1332. *καὶ τοῦ νεροῦ ἢ ἡ ἐνεργεία* W. — 1341. *ἡ γρίση οὐ τιάνση* M. — 1344. *ἔθιμον* M. — 1350*a* *τοὺς ἀ.* W. — 1355. *τὸ β.* W. — 1357*a.* *ἐγὼ εἰς τ. ἀ. τ. θελω ψυχομαχῆση* W. — 1357*b.* *κ' εἰς τὸ γλυκὶν της ὄνομα σεμβαίνει με ἀσθένεια* W. — 1379. *ἀπλωνει κρατεῖ τον παρευθὺς* W. — 1380. *τόσε καὶ τόθεν* Lindheimer, cité p. W. — 1385. *οὐδὲ ταιδόπουλόν τινος καβαλλαριστοῦ ὑπάρχω* W. —

1410. *τὰ τέκνα τοι* T. — 1411. *τοῦ να π.* W. *Φέρτε τὸ ταβλὶν* T. — 1411*b.* *suppr.* K. — 1416*a* *μνηστήριον* T. — 1420*c.* *να σὲ ἀναγνυρίσω* M. — 1423. *ἐν καρδιᾳ* W. — 1436. *μετ' ἐμενα* M. — 1458*a* *suppr.* K. — 1478*a.* *suppr.* K. — 1482. *ἐκ τῆς ἀρχῆς* M. —

1516. *γενοῦ* M. *ἀδιάκριτον* W. — 1524. *οὐ σὲ δ.* M. — 1525. *ἀπὸ τῆς ὀρκωμοσιᾶς* M. *ἀφορμὴν ὀρκωμοσιᾶς* W. — 1528. *ἐ. ἔ. ἀ. ὅ. να πρέπει φίλος;* *suppr.* le reste W. *ὅτι να τ. φ.* M. — 1533. *ἀπ' τὸ κ.* W. — 1539. *ἀκροκούνηα* M. — 1545. *ἐ. τ. σ. ξεύρω καὶ τὴν θέλω να σὲ μάθω* W. — 1547. *σιμάνει καὶ τὸ πάσχα*

W. — 1552. κάθ' ε χ. M. — 1579, 1580. suppr. W. — 1581. ἔλαβεν W. — 1584. νὰ τὰ ἐπάγουν M. — 1586f. ἄνεμον παῖρν' ἢ τοδιά της W. — 1586n. ἀποστειλάμενοι M. — 1583. ἐπῆραν τα οἱ ῥῆγες W. — 1586a ὅπου ἀπέσω W. — 1588. Μπερχηλδὰ τ' ὀνομάν της W. — 1595a. νίκησαν τ. μ. τ. 'Α. τ. τ. K. — 1596. βλέπει τον W. —

1617. ἦ. σύ κ. W. — 1638d. τὴν γλυκιά W. — 1648. μὴνεί M. — Après 677 une lacune W. — 1678. ὀχλίζει M. — 1685. καταπλεγμαμένη W. — 1690. ἀπηλογάται W. —

1705. ἀποκρίνεται W. — 1715. ὅλως M. — 1717. ἔχω γὰρ δ. W. — 1721. δίχως ἐς τ. Θ. M. — 1722. νὰ μένα πανθλιμμένη W. — 1724. νὰ βρῶ W. — 1730. ρίπτουνται W. — 1736. ἐστέκουσαν suppr. W. — 1743a. οἶκ' ἔχουν αἵτι' οἱ π. W. — 1750. νὰ βγοῦν W. — 1752. ἄκου τὸ τί σ. λ. M. ἄλλο νὰ τὸ σ. λ. W. — 1753. ἀντὶ Θ. νὰ τ. ζ. κ. W. — 1766. παράξενου W. — 1772. δροσείδες W. — 1773. ἐδιηγῆσθην W. — 1773a. δείχνει Ml. — 1776. ὡς σεβαστοκρατόρους W. — 1796a. τόλιν τε 'P. W. — 1796. σαράντα πέντε Ml. —

IV

*Observations grammaticales sur la langue des deux manuscrits.**Les noms propres.*

§. 1. Le poème grec est écrit dans une langue qui, malgré son caractère populaire, s'éloigne assez de celle de la conversation. Son auteur, tout en se servant de formes franchement vulgaires, admet aussi des datifs, des participes et d'autres formes savantes. Il est vrai que l'incohérence de l'état linguistique du texte est due en partie aux copistes des deux manuscrits, l'influence savante étant surtout sensible dans le manuscrit de Vienne, le plus récent et le moins fidèle à la tradition (voir ci-dessus, p. 19). Cependant les souvenirs de l'ancienne langue que les manuscrits ont en commun sont trop nombreux et trop liés au contexte pour ne pas remonter en majorité à la forme originale du poème. Il est même possible que cette rédaction originale se rapprochât encore plus de la langue mi-savante des prosateurs populaires byzantins. C'est là une hypothèse que me suggère la comparaison avec d'autres poèmes en grec vulgaire du moyen âge, notamment avec ce que nous savons de l'histoire du texte de l'épopée byzantine (cf. *Laographia* III, pp. 545—551). On aurait tort de la fonder sur la prédilection pour l'orthographe savante et pour les formes anciennes qui caractérise le texte de V,

car ce manuscrit présente en même temps des exemples de presque toutes les formes modernes qu'on lit dans *L*; il y a même beaucoup de passages où *I* est plus „vulgaire” que *L*. En outre on trouve dans *I* des formes modernes que *L* ne connaît pas; ainsi *εἴναι* (3 p. du Sing.) et à l'Aor. Pass. les formes avec *-αα* au pluriel. Il s'agit donc de la part du copiste de *I* d'une préférence peu conséquente pour les formes scolastiques.

La différence qui existe entre les formes des deux manuscrits n'étant ni essentielle ni considérable, nous avons pu réunir dans un même coup d'œil nos observations sur les deux textes. On verra que l'examen de la grammaire du poème n'est pas d'un intérêt capital pour l'histoire de la langue médiévale. Nous en avons cependant relevé les formes principales, conformément aux principes émis dans l'édition des *Ερωτοταίγνια*. Pour la classification des parties du discours nous avons suivi le système adopté dans cette même édition.

ACCENTUATION.

§ 2. *Substantifs et adjectifs.* ἀρρωστιά, 257 *L*, 1652 *L* (ἀρρωστια 257 *I*), μέριμνας (acc. pl.), 773 *L*. ἐπηρέτων, 1730 *L*. ἄμετροις, 1065 *LI*, δῆμιοις, 602 *L*, ἐνδοξοις, 165 *LI*. νεός, 822 *L*, ὀλιγὴν, 646 *L*, ποταπῆς, 1747 *L* à côté de ποτάτος, 526 *L*, ποτάπην, 620 *LI*, 892 *LI*.

§ 3. *Pronoms.* μετ' αὐτον, 92 *LI*, 295 *LI*, 307 *LI* (commencement du vers), εἰς αὐτην, 338 *LI* (commencement du second hémistich), ἐκεῖνοῦ, 592 *L* (fin du premier hémistich).

§ 4. *Verbes.* ἐποίκεν, 274 *LI* (commencement du second hémistich), 560 *LI* (fin du vers), ἔποικες 1067 *LI* (fin du premier hémistich), ἐδάκρυς 907 *LI* (fin du vers), καὶ ἐσύρ(ν)αν 1592 *LI* (commencement du vers), ἐφανάξαν 707 *LI* (fin du vers), ὡς ἐδυνάτον 1597 *I* (fin du vers), ὀδυρόμενη 60 *LI*, ἀμέτε 917 *LI*. L'accentuation εὔρω (p. ex. 1154 *LI*) et ἴδη (p. ex. 608 *I*), alterne avec εὐρής (p. ex. 1146) et ἰδῆ (p. ex. 615). — μέριμναν, 837 *LI*, pour ἐμερίμνα? cf. § 79.

§ 5. *Enclitiques.* ἤϊρα et ἤλθες deviennent enclitiques dans la formule καλῶς σε ἤϊρα, καλῶς ἤλθες 1454 *L*, cf. 1640 *LI*, 1640 *a I*.

Voir aussi *Synizèse* à la *Phonétique*.

PHONÉTIQUE.

Voyelles.

Changements de voyelles.

§ 6. $a > e$. ἀνατερεται, 859 *L* (ἀναπαυεται *I*).

§ 7. $e > a$. κακαμπτιστεται, 521 *L* (κακαμπτιστευεται *I*). ἀποδιστῆ, 914 *I* (ἐμποδιστῆ *L*).

§ 8. $e > o$. γιόμα, 1430 *L* (mais γεμα 1438 *L*). τεττατῶ, 183 *L*, 1360 *L* (τεττατῶ *I*), ἐξόμπλισις, 525 *L*, 625 *I*, 980 *L*, ἐξομπλισιά, 625 *L*.

§ 9. $i > e$. τεττει, 385 *L*, 1059 *L* (τίπτει *I*), τέφτει, 1270 *I*, ἐλικιά, 231 *L* (ἡλικιά *I*), φρονεσιν, 226 *LI* (pas phonétique, de même que τέττει, ἔθεκεν 117 *L* etc.), ξεπτέριζ, 292 *LI*, 978 *L* (ξεπτέριζ *I*). Groupe *ir* changé: μερίν (μηρίον) 382 *L*, 383 *L*, σίδερον 532 *L*, σιδερός (adj.), 531 *L*, 533 *L*: groupe *ir* maintenu: θηρίων 248 *LI*.

§ 10. $o > e$. ἀπέ 547 *L*, 682 *L* (*I* a toujours ἀτό); $e > o$: φόρνοι 68 *I*.

§ 11. $o > ou$. Dans les désinences verbales *o* alterne avec *ou*. εἰθειάουονται, σπολιζονται, 805 *LI* etc. etc.

Contraction.

La contraction d'un mot à l'autre est rarement notée: le rythme montre que les deux voyelles ne forment qu'une seule syllabe.

§ 12. $a + e > a$. νᾶχχ, 16 *I* etc. — παραιτοιμάζου, 775 *L*.
 $a + e > e$. νῆχχς, 622 *L*.

§ 13. $a + i > a$. νᾶναι, 810 *L*, νᾶν, 1216 *L*.

§ 14. $e + i > ei$ (dift). ἐλεσινῆ, 63 *LI* (mais ἐλεσιωῆς en 4 syllabes, 81 *LI*).

§ 15. $i + i > i$. ἐγείαν, 263 *LI*, τείσης, 208 *LI*, χίλοι, 1324 *L*.

§ 16. $o + e > o$. ὀλόγλαμτρον, 826 *L*.

§ 17. $ou + i > ou$. ὀποῦτον, 1628 *b I*.

Synizèse.

Les scribes des deux manuscrits ne marquent jamais la synizèse: le rythme des vers et une graphie inverse telle que γιόμα (p. ex. 1263 *L*, 1430 *L*) prouvent qu'ils suivaient une orthographe traditionnelle. On trouve donc toujours παρρησία, βασιλέα etc.

§ 18. *Synizèse de i*. Absence de synizèse: ἄγιον, 39 *LI*. βαγίς 1291 *L*, Ἰάκωβον, 39 *LI*. δυό, 145 *LI*, ξενοδοχείον, 1254 *L*, Φλωρίος, 167 *LI*, χριστιανῆς 120 *LI*, etc. Synizèse: βᾶγίς, 1291 *I*, δυό, 141 *I*, ξενοδοχείον, 1210 *LI*, 1278 *L*. ταφηγίον, 96 *LI*. ξειπειῶν 110 *LI*, etc. etc.

§ 19. Après un groupe de consonnes dont la dernière est ρ, la voyelle *i* ne forme pas syllabe: κριστιαν·αφιλόδοδα, 154 *LI*. τριάντα, 975 *LI*. κλώστρα (pour κλωστρία), 994 *L*: mais ισουστρες, en trois syllabes, 1788b *I*.

§ 20. *Synizèse de e*. I. *e* accentué a) conservé: κλέος, 111 *LI*, κοινάρεα, 668 *LI*, 670 *LI*. πράϊς, 98 *LI* etc. b) ne formant plus syllabe: βασιτιά, 69 *I*. σταθεά, 686 *LI*. ώραιον, 272 *L*, etc. — II. *e* atone a) conservé: Θεῶ 1179 *L*, Θεόν 1179 *I*, ἀνελέημων, 1340 *LI*. Θερίων, 1402 *LI*. εἰέ, 1093 et suiv. *LI* (constant). b) ne formant plus syllabe: Θεός 401 *LI*. 1017 *LI*. Θερεῖ, 666 *L* (Θερεῖ *I*), ώραιωμένη, 6 *I*. etc.

§ 21. Dans les mots composés l'o du premier élément est toujours écrit: tantôt il y a hiatus (ήλιοαγλαίζοντα 118, *LI*. ὀλοεκλαμπρον 78 *L*), tantôt synizèse (τὸ χαρισεμντόμορφον, 79 *L*. ἐρωτοαλατρεμμένα, 154 *LI*).

Aphérèse.

§ 22. *a*: κρεῖ, 784 *L*. *e*: γιαιλός, 917 *LI* (mais αἰγιαλός, 926 *LI*).

i: Les scribes écrivent d'ordinaire εἰς etc. (mais στὸ κοφίνον, 1591 *L*): le rythme montre qu'il y a souvent aphérèse dans ce mot. ex. 93 *LI*, 197 *LI*, 208 *LI*, etc. etc. τανδρείαν, 792 *L*.

Prothèse.

§ 23. *a*: ἀμαχη, 904 *L* (μάχη *V*). *e*: ἐδίκεο.

Consonnes.

Changement de consonnes.

§ 24. β > τ: τεζάντια, 920 *L*.

§ 25. θ > φ: Φηκάριν, 539 *L* (θηκάρη *I*). ἔφιμον, 1344 *LI* (pour ἔθιμον; le scribe de *I* ne comprenant pas ἔφιμον de son modèle a écrit ἔθφιμον).

§ 26. λ > ρ: βόρκος, 1335 *L* (βοῦρκος *I*).

§ 27. κ > χ: διώχη, 526 *L* (confusion avec διώχνη).

§ 28. $\tau > \theta$: συνανάθροφος, 196 *L*, συνανάθροφοι, 1187 *L* (συνανάθροφος, συνάθροφοι *V*).

§ 29. $\tau > \phi$: φισκίνα, 1326 *V*.

§ 30. λ intercalé: φλισκίνα, 1326 *L*. — nasale intercalée: ἐξομπλισιά, ἐξόμπλισις, 625 *LI*.

§ 31. γ anormal: καβαλλικεύω 683 *L*, cf. 925 *L* (sans γ *V*), μισεύω, 742 *L* (sans γ *V*). πεζεύγει, 706 *L*, cf. 1267 *L* (sans γ *I*). κατακαίγομεν, 1498 *c I*. κλαίγουν, 17 *I*, 715 *I* (sans γ *L*), ἐκλαιγεν, 400 *LI* (mais νὰ κλαίη, 428 *LI*).

§ 32. Groupes de deux consonnes. $\pi\tau > \phi\tau$: τέφτει, 705 *L* (τίττει *I*), mais πέπτει, 385 *L*. πτωχοί, 136 *LI*. χερόπτια, 532 *L*. — $\sigma\tau > \sigma\phi$: σφαράσσει, 1230 *L*. — $\sigma\chi > \sigma\kappa$: σκήματος, 849 *L* σκολῆτον, 225 *L* (σκόλαν *I*), σκόλη, 239 *I*, mais σχόλη, 1548 *LI*. ἀσκόλησιν, 1482 *L*. σκολάζουν, 160 *L* (σχολάζουν *I*). — $\phi\theta > \phi\tau$: ἐξεντεύτην, 1388 *L* (ἐξεντεύθην *I*). συνέφτασε 124 (συλέφτασε *I*). — $\lambda\kappa > \lambda\chi$: σινεσκάλχος, 583 *L*, 594 *L*, 616 *L*, 711 *L*. — $\beta\nu > \mu\nu$: ἔμνοστον, 200 *LI* etc. — $\nu\tau > \nu\theta$: ἐνδρανίζει, 493 *L*. ἐνδρανίζει, 493 *I*.

33. Assimilation. $\beta\mu > \mu$: ἔμορφον, 9 *V*, 117 *LI* (mais εὔμορφα, 301 *I*). ἀτλικεμένοι, 917 *L*. ἀναγυρεμόν, 1020 *LI*. γέμα, 1438 *L* (d'ordinaire γιόμα, p. ex. 1430 *L*). — $\gamma\mu > \mu$: περιπλεμένοι 1665 *LI*, cf. 1685 *LI*. πρᾶμα, 104 *L* (mais πρᾶγμα, 424 *LI* etc.). — $\nu\zeta > \zeta$: συζῆσαι, 483 *I* (συζῆσαι *L*). — $\mu\beta > \beta$: συβουλήν, 1313 *L* (συμβουλήν *I*). — $\mu\phi > \phi$: ἀφοτέρων, 1783 *L* (ἀμφοτέρους *I*), συφοράν 1483 *L* (mais συμφοράν 995 *LI*, 1001 *LI*, 1505 *LI*). συφέρνει 1294 *L*, 1707 *L*, ἐσύφερεν 989 *L* (συμφέρνει etc. *I*). Dans les substantifs et adjectifs suivis de *μου* et de *σου* le ν est d'ordinaire supprimé; en finale l'emploi du ν est assez arbitraire, *I* le maintient plus souvent que *L*.

§ 34. Assimilation dans deux syllabes consécutives: ὄντα(ν), 126 *L*.

§ 34a. Dissimilation: ἀφέντης, 1425 *L* (αὐθέντη *I*).

§ 35. Disparition de consonnes. Groupe de trois consonnes: τέψε, 357 *L*, 865 *L* (πέμφε *I*). τέψει, 365 *L* etc., mais ἐκτέμψω, 355 *L*, 1556 *L*.

§ 36. Métathèse: πουργόν 256, *LI*, τρέψιν, 801 *L* (τέρψιν *I*).

§ 37. Graphie inverse: πτέγκεσθαι, 456 *L*. ἐπεδέκτηκεν, 305 *L* (ἀποδέχθηκεν *I*). πτόνον 391 *L*, πτονερός 357 *L*.

MORPHOLOGIE.

Genre et Cas.

§ 38. *Genre*: τὴν βίβλον, 186 *a* *I*⁻, βίβλους πολλάς 183 *I*⁻, τὸ πλοῦτος, 1796 *a* *I*⁻, τὸν πλοῦτον, 1429 *L*. ὁ ἄριστος (déjeuner) 350 *L*, mais τὸ ἄριστον, 351 *L*, τὸ πόθος 535 *b* *I*⁻.

§ 39. *Nominatif au lieu du vocatif*: ὦ βασιλεὺς, 265 *I*⁻. ἡ κόρη, 727 *L*. καρβαλλαρῖων ὁ εὐγενής, ἀνδρείων ὁ ἀνδρεῖος 567 *L* (κ. εὐγενή... ἀνδρειωμένε *I*⁻), ἐμοῦ πατήρ, 168 *L* (ἐμὸς πατήρ *I*⁻). πατήρ 1067 *I*⁻ (πατέρα *L*), ἀφέντης μοι, 1425 *L* (αἰφέντη *I*⁻).

§ 39. *Nominatif avec anacoluthie (nominatif absolu)*: ὁ βασιλεὺς... μισεύσας ὁ υἱὸς του... λέγει, 331 et suiv. *LI*⁻. οὕτως εἰπὼν ὁ Φλώριος ἀτηλογεῖται ἡ κόρη 557 *LI*⁻, cf. 202 *LI*⁻, 186 *LI*⁻ etc.

§ 40. *Génitif et accusatif*. Le régime indirect, soit substantif soit pronom, tantôt précède tantôt suit le verbe: ce régime se trouve au génitif ou à l'accusatif, moins souvent au datif. Quelquefois les constructions alternent dans un même vers. Il suffira de produire un ou deux exemples de chaque construction: *a* le régime précède: σὲ λέγω, 1239 *LI*⁻. σὲ τέμπει (στέλλει), 233 *LI*⁻. τὸν ἐσύντυχε, μετὰ θυμοῦ τοῦ λέγει, 345 *LI*⁻. τὸν Φλώριον ἐλάλει 1238 *LI*⁻. τὸν βασιλέαν εἶπε 200 *LI*⁻. λόγους τὸν λαλεῖ ὦ Φλώριε τοῦ λέγει, 311 *L*. τοῖς ἀνόμοις ἐλεγεν 61 *LI*⁻. τοῖς ὁμοφυλοῖς... ἤρξατο κελευεῖ, 41 *LI*⁻. *b*) le régime suit: λέγει μοι, 243 *LI*⁻. λέγει της, 553 *LI*⁻. λέγει τον, 1380 *LI*⁻. ῥίπτει το τὴν κυναὶ (τὸ σκύλον), 381 *LI*⁻. νὰ... ποιήσωμεν.. τὴν κόρην... πραγματευτάδων (πραγματευτάδες *I*⁻), 909 *LI*⁻. ἐλάλησεν ἐκεῖνον, 232 *LI*⁻. Avec l'impératif le régime vient après: λέγε μοι, 554 *LI*⁻. δός μοι, 628 *LI*⁻.

§ 41. *Emploi notable du génitif*: τῆς Αἰγύπτου... ἐπάσιν, 1245 *L*. τῆς Αἰγύπτου ἐτέρασεν, 1245 *I*⁻. νᾶλθω τῶν ὧδε, 1498 *L* (pour arriver ici).

§ 42. *Emploi notable de l'accusatif*: πῦρ νὰ τὴν τυρτολήσης, 1069 *L* (τυρί *I*⁻). θανάτου συμφορὰν... νὰ μὴ ἀποθάλης, 1176 *LI*⁻. μέλη καὶ μέλη... νὰ σὲ κόψω, 1406 *L*. — Le génitif et le datif sont quelquefois suivis d'une apposition à l'accusatif: υἱέ μοι, τὸν πανάθλιον, 1093 *LI*⁻, cf. 1094 *L*. βοήθει μοι, τὴν ξένην, 699 *LI*⁻.

§ 43. *Datif*: ἐν ταλαίοις τοῖς χρόνοις, 2 *I*⁻. τῇ λύτῃ, 4 *I*⁻.

Article.

§ 44. *Fém. plur. nom.*: αἱ, 137 *LI*, 798 *LI*, 812 *LI* etc. τές 140 *LI*, 236 *L*, 671 *LI*, 833 *LF* etc. τάς, 35 *I*, 163 *I*, 886 *LI* etc.

Déclinaisons.

§ 45. *Décl. I pg. Fem. plur. nom.*: ἀμφότερες, 123 *L* (ἀμφότεραι 125 *LI*). ἔγκυες, 123 *LI*. ἐκείνες, 825 *LI*. — *Fém. plur. acc.*: κόρες ἐμνοστούτσικες, 769 *LI*, μυραδίες, 126 *LI*. στόλες, 806 *LI*. Φορσιές, 807 *LI*. εὐγενικές... ἐξηρημένες, 789 *LI* etc. etc. *I* connaît aussi *l'acc. plur.* en -ας: βίγλας πολλές, 35 *I*. χαῖρες μεγάλας, 19 *I*. βασιλικὰς ἀνταμοιβὰς καὶ εὐχαριστεῖας μεγάλας 418 *I*: peu d'exemples dans *L*: δορυφορίας, 415 *L* etc. — *Masc. plur. nom.*: τοπάρχεις, 407 *L* (τοπάρχει *I*). — *Masc. sing. nom.* en -άρης, *plur. acc.* en -ιους: καβαλλάρης, 1 *I*. καβαλλαρίους, 46 *LI*.

§ 46. *Décl. III pg. Plur. acc.*: τοὺς ἀέρες, 526 *L* (ἀέρας *I*). ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, 55 *LF*. τοὺς ἄρχοντες, 287 *LI*, mais συνοικήτορας, 912 *LI*. χεῖρας καὶ πόδας, 155 *LI*. — *Nom. sing.* en -η, *gén* en -ης: ἡ πρόσωψη, 1216 *L* (τὸ πρόσωπον *I*). ἡ χάρη, 195 *L* (χάρις *I*). τῆς φύσης, 1217 *LI*, τῆς ἀσχόλησης, 506 *I* (ἀσκολήσεως *L*) etc. mais ἐνθύμησις, 870 *LI*. προαιρέσεως, 1134 *LI* etc. — *Gén. sing.* en -ας: τῆς νύκτας, 1449 *LI*. — *Acc. sing.* en -ο(ν): τὸν ἔρον, 838 *I*, 1646 *b I*. — *Neutres* en -μαν: τὸ αἶτημαν, τὸ θέλημαν, τὸ ζήτημάν σου, 178 *L* (les mêmes mots en -μα *I*). ὄρθωμαν, 251 *L* (ὄρθωμα *I*), mais ἐρώτημα, 100 *LI*. πῶμα, 104 *L* etc. — *Neutres* en -ος; *gén.* en -ου: τοῦ βάρους, 400 *L* (βάρος *I*). τοῦ στῆθου, 825 *L*. τοῦ τείχου, 1320 *L*: *plur.* en -η: ὄρη, 32 *I*; *plur.* en -ια: μέρια, 1040 *L* (μέρη *I*).

§ 47. *Mots indéclinables ou non déclinés.* ἀνὴρ (*acc.*), 57 *LI*. ὄρνιξ (*acc.*), 353 *L* (ὄρνι *I*). τοῦ παντοκράτωρ, 1733 *I*. τὸν παντοκράτωρ, 1735 *I*. — πᾶν (*avec fem. acc.*), 1079 *L* (τᾶσαν *I*), πᾶν (*avec masc.*), 1498 *L*, πᾶσα (*avec neutr.*), 1510 *L*. — ἡνὶ πλήρης θεωρίαν, 130 *LI* (cf. ci-dessous, § 51).

Diminutifs.

§ 48. ἀγουρίτση, 817 *L*. βαγίτσα, 955 *LF*. ἐμνοστούτσικος, 643 *LF*, 769 *LI*. καρδίτσα, 837 *L*, 1033 *L*. μαλλίτσια, 1595 *II I*. ξενούτσικος, 700 *L*.

Adjectifs.

§ 49. Féminins en -ος: ἡ ἄνευρος, 11 *IT*. ἐξαίρετος, 6 *IT*. ἄλιος (ἡ κόρη), 1328 *LI*. τὴν πανεύρονον, 258 *LI*, 327 *LI*. — Féminins en -ρα: δολερά, 441 *L*, mais δολερή 441 *I*, 560 *L*. Στιβερή, 62 *LI*.

§ 50. Adjectifs en -ης: εὐγενεῖς, 165 *LI*. πολυελῆ, 308 *LI*, mais ἀλγῆτος, 54 *LI*, ἀλγῆς (voc.), 700 *LI*. ἐσσεβους, 37 *L*. ἡμιθανής, 547 *LI*, συγγενής, 476 *LI*, 519 *LI*.

§ 51. Adjectif masculin employé adverbialement: πλήρης, dans πλήρης γέμων δόλου, 130 *LI*, 357 *L*, 451 *LI*, 1693 *LI* (cf. τελέειος γεμων δόλου, 379 *L*).

Comparatifs.

§ 52. τὸ ἐνδωτέρον παλάτιν, 713 *LI*.

Pronoms.

§ 53. Personnels. Première personne: ἐγώ, 239 *LI*. ἐμεν, 91 *LI*. ἐμέναν, 87 *LI*. μέ, 245 *LI*. μένα, 237 *LI*. δός μοι, 628 *LI*. ἐμᾶς, 1314 *L*, 1739 *L* (ἡμᾶς *I*). — Deuxième personne: ἐσένα, 232 *L*. σέ, 234 *LI*. ἐσᾶς, 424 *LI*. σᾶς, 327 *I*. — Troisième personne. Le neutre de αὐτός est quelquefois αὐτόν: δι' αὐτόν, 337 *L*.

Périphrastique.

§ 54. διὰ λόγον του? (*I* a διὰ λόγον του, *L* διὰ λόγου, cf. 877 *L*: λόγον τῆς Πλάτζια Φλώρες).

Réfléchis.

§ 55. ἀτός μου, 86 *LI*, 1107 *LI* etc. ἀπατός του, 1659 *LI*. — ἀπατός en fonction d'adjectif: ἀπατός ὁ Φλώριος, 724 *L*; en fonction d'adverbe: ὡς ἀπατᾷ ἐμένα, 589 *L* (ὡς ἀγαπᾷ ἐμένα *I*).

Possessifs.

§ 56. τ. ἐμὴν ψυχὴν, 244 *LI*, ἐμοί τοπάρχαι (Voc.), 390 *L*, ἐμοῦ πατήρ (Voc.), 236 *L* (ἐμὸς πατήρ, *I*). ὁ ἡμέτερος, 233 *LI*.

Démonstratifs.

§ 51. αὐτός, 84 L (αὐτός I), αὐτοῦτον, 1391 I (ἐταῦτον L), τοῦτον (neutr.), 205 LI, mais τοῦτο, 171 LI, ἐκεῖνος, 40 LI, 41 LI etc. — ταυταῦτα, 16 I, 219 LI, ταυτων, 179 LI.

Relatifs.

§ 58. ὅπου se lit surtout au nominatif: 41 LI, 244 LI, 329 LI etc., mais ὅπου (acc.), 111 I; à l'accusatif on trouve ἕς, 236 L, τὰ 136 I, 276 I etc. — ὅστις, 10 L, 328 I, — ὅσπερ, 970 L, ὅτερ (neutr.), 185 L, 1072 L — ἐδ' ὅποιό, 1077 LI.

Interrogatifs.

§ 59. τίς, 638 LI, τί, 129 LI, 332 LI, — ποῖος, 241 LI, τίς καὶ ποῖός, 651 LI, — πῶς, 1542 L, — ποτατός, 1747 L (voir le glossaire).

Indéfinis.

§ 60. τινάς, 645 LI, — καπεῖν (acc.), 475 I, καπεῖς, 738 LI, καμμά, 922 LI, 923 LI, — καθενός (gén.), 271 L (καθενός I), κάθα, 1324 L (τᾶσαν I), — τίποτας, 553 L, 869 L, 1304 L, τίποις, 868 LI, τιποτες, 398 L (τίποις I), — ἕτις, 1188 LI, 1167 L, 1171 I, ἔτι, 50 LI, 168 LI, 559 L, 1541 LI etc. ὅποιος, 795 L, 1171 L.

Verbes.

§ 61. Sing. εἶσι 316 LI, 621 LI, 1114 LI etc. εἶσι, 169 I, 227 L, 321 L etc. εἶσι, 105 LI, 217 L etc. εἶ devant consonne: 152 L, 169 L, εἶ devant voyelle: 49 L, 1160 L (bis), 321 I, εἶ devant consonne: 206 I, 322 I, 653 I, εἶ devant voyelle: 227 I, 278 I, 323 I, εἶσι devant consonne: 410 I, εἶσι devant voyelle: 942 I, 1160 I (bis) etc. — Plur. 1. εἴμεθεν, 855 L (εἴμεσθεν I), — Imparfait. ἤμου, 770 LI, ἤσου, 720 I, ἤτον 6 I, 1268 LI, ἤταν, 150 I etc.

Désinences verbales.

§ 62. -άνω et -αίνω: μαθάσκων, 181 I, παθάνω, 473 L (πάσχω I), 469 L, παθάνει, 512 LI, μαθαίνει, 181 L, -ττω, -σσω et

-ζω: πράττω, 170 *LI*. προστάττει(ν), 15 *L*, 140 *L*. κατασφάττουσι, 212 *LI*. φυλάττου, 137 *L*, 141 *F*. δράσσω, 52 *LI*, 1615 *L*, 1638 *L*, 1699 *L*. συνάσσω, 1780 *L*. θηλάσσειν, 141 *L*. θηλάζειν, 141 *F*. προστάζει, 140 *F*. νὰ σφάζῃ, 429 *LI*.

§ 63. Les formes en -σι alternent avec celles en -ν, à l'indicatif comme au subjonctif: παγαίνουσιν, 38 *LI*. ἐγγλυωσασιν, 56 *LI*. ἐκινήσασιν, 661 *L*. ἐτήρασιν, 639 *F*. ἔφερον, 459 *F*. ἐκίνησαν, 664 *F*. ἐγέννησαν, 125 *F*. νὰ ἰδοῦν, 608 *L*. νὰ ποίσοι, *LI*. νὰ φέροισιν, 607 *LI*. νὰ παιδεύθοῦσιν, 579 *L*.

Dans les temps historiques on trouve à la troisième personne du pluriel -αν et -ον: ἐθαύμαζαν, 67 *F*. ἔκατσαν, 1455 *LI*. ἔλαβαν, 58 *L*. ἔλαβον, 58 *F*. ἐθαύμαζον, 67 *L*.

La seconde personne de l'indic. aor. est en -ε: ἐρωήσεε, 558 *LI*. ἐδικάσετε, 576 *L* etc.; mais ἤλθατε, 948 *F* (ἤλθετε *L*), ἤμπεε, 1757 *L*. — Voir §§ 77—80, pour les désinences des verbes contractes.

Augment.

§ 64. Augment en η: ἡγάπα, 298 *F* (ἀγαπα *L*). ἡτέλασιν (ἐτέλασιν *L*). ἡλεγα, 419 *L* (λόγιασα *F*). ἡλθαν, 304 *LI*. ἤμπεε, 1757 *L* (ἐσέβηκε *F*). ἡστέκετον, 548 *L*. ἡφέρασιν, 374 *F* etc.

§ 65. Augment en ε: ἐδιάρχη, 133 *L*. ἔθικεν, 197 *F*. ἐμάχητον, 401 *LI*, ἐποίηκα 403 *LI* etc. Dans ἐκροκοιτα, 1539 *F*, l'augment en ε a remplacé la voyelle initiale (α); il faut expliquer de la même façon ἐπέθανεν, 132 *L*, et ἐλλοιώθη, 80 *L*.

§ 66. Augment interne: ἀνέγνωσεν, 183 *LI*. ἀντηγόει, 8 *F*. κατέτρωσεν, 187 *LI*. συνέλαβεν, 18 *F* etc.

§ 67. Double augment: ἐδιεβην, 133 *F*. ἐκατεστησασιν, 138 *L*. ἐκατεφλόγισεν, 185 *LI*. ἐχαριτοεκόσμησεν, 271 *L*. ἐσυνήχθησαν, 396 *LI*. ἐκατεδίκασαν, 119 *L* (κατεδίκασαν *F*). ἐκατέλαβεν, 187 *F* (κατέλαβεν *L*) etc.

§ 68. Augment impropre: ἐβλέπωνα, 676 *F*. ἐγνωρίζω, 746 *LI*. (γνωρίζω, 1258 *LI*). ἐγνώρισε, 201 *L* (γνώρισε *F*, en dépit du rythme), ἐποίησα (subj. de l'aor.), 888 *LI*, ἀνηγέθητε 513 *L*, ἡξέυρω, 1013 *LI*. ἡσβέννεται, 1732 *L* etc. Absence d'augment: μέριμναν, 837 *LI*.

Impératif.

§ 69. L'impératif de l'aoriste actif est en -ε ou en -ον: ἄκουσε, 276 *L* (ἄκουσον *F* et ἄκουσον, 221 *LI*). χάρισε, 628 *F* (χάρισον *L*). ὄρισε, 628 *F* (ὀρίσον *L*). ποίησον, 222 *LI*. — A la voix

passive on trouve -σου, -θητε et -θησε: αἰκράσου, 558 *LI*, 559 *L*. ἀνεγέρθητι, 513 *LI*. ἀφηγησου. 1237 *LI*. παραιτήσου, 1125 *LI*. θανατώθησε, 1198 *L*, 1490 *L*. Exemple isolé d'un impér. act. en ω: ἄκω. 1464 *L*.

Infinitif.

§ 70. Les infinitifs anciens ne sont pas rares: ἀνάψαι, 444 *L* (ἀνάψουν *I*), δεῦναι, 15 *I*. μετὰ τὸ... ἐξελθεῖν, 131 *L* (ἔμα... ἔτεσεν *I*). παρὰ τοῦ ζῆν, 91 *LI*. σταράξαι καὶ ταράξαι, 53 *LI*. τεθνηκέναι, 449 *LI*. πορεύεσθαι, 25 *I*. καῆναι, 462 *L*. ῥιπτῆναι, 145 *L* (ῥιφῆναι *I*). στραφῆναι, 320 *LI* etc.

§ 71. Dans les temps composés l'infinitif en -ει(ν) subsiste: νὰ εἶχεν κατακαύσει, 91 *LI*. νὰ εἶχεν πέσειν (πέσει *I*)... πυρτολήσειν (πυρτολήσει *I*) 90 *LI*. νὰ εἶχεν σχισθεῖν καὶ διχασθεῖν, 1105 *LI*.

§ 72. Infinitif de circonstance: ἀκούσειν, 1230 *L* (ἀκούσας *I*). τὸ ἰδεῖ, 1668 *L* (τὸ νὰ ἰδῇ *I*) etc.

§ 73. Paraphrase de l'infinitif: τοῦ νὰ κρούσῃ, 689 *L* (κρούσαι *I*) etc.

Participes.

§ 74. Participes anciens: ἰδών, 44 *LI*. διαβαίνοντας, 36 *LI*. γεγονός, 186 *LI*. λελχθεν, 210 *LI*. τληρωθεῖσαν, 20 *I*. *L* remplace quelquefois un participe par le présent de l'indicatif: γέμει, 357 *L* (γέμων *I*), θέλει, 358 *L* (θέλων *I*).

§ 75. Formes du masculin pour le féminin: ὄντων (en parlant de deux femmes), 115 *LI*. ἡ ἐλπειν... κατέχων, 398 *LI*. οὕτως εἰπὼν ἡ μάννα, 1184 *LI*.

§ 76. Participes indéclinables en fonction de gérondif: ἐβλέπομαι, 676 *I*. θέλοντα, 1116 *L*. κρατῶντα, 731 *L*.

Observations sur les verbes contractes.

§ 77. Contractes en -ᾶς: ἐνθυμᾶται, 294 *LI*. καρδιοδιχοτομᾶται, 214 *I* (-εῖται *L*). θρηνᾶ, 429 *L* (θρηνεῖ *I*). κινᾶ, 620 *LI*. μηνᾶ, 616 *LI*, 1648 *L*. En général *I* a une prédilection pour ἀπηλογᾶται: 177 *I*, 264 *I*, 598 *I*, 618 *I* etc., *L* pour ἀπηλογεῖται (passages cités), mais aux vers 744 et 776 *L* a ἀπηλογᾶται et *I*, au vers 744, ἀπηλογεῖται.

§ 78. Contractes en -εῖς: θρήνου, 1042 *LI*. κρατεῖ, 730 *LI*, 735 *LI* (mais κρατῶντα, 731), etc.

§ 79. A l'imparfait on trouve, à côté de ἐθρήνει, 749 *I*, ἐφόρειν, 1171 *LI*, ἐκράτειν, 1269 *L*; ἐξείουν (1 pers. du sing.),

§ 80. La troisième personne sing. de l'imparfait finit quelquefois en -ν: ἐδείλιαν, 1538 *LI*. ἐκράτειεν, 831 *L*, 1269 *L*. ἡμέριμναν, 837 *LI*. ἐφόρειν, 1171 *LI*. — ἐθρήνου, 749 *L* (ἐθρήνει *I*), est une faute de copiste amenée par cette ν finale.

Observations sur la voix passive.

§ 81. Imparfait. Sing. 3 en -ετον: ἐκείτετον, 674 *LI* (cf. κείτεται, 260 *L*. κείται, 260 *I*). ἐκόττετον, 399 *L*. ἐστήκετον, 471 *L*. ἐχαίρετον, 819 *L* etc.

§ 82. Aoriste. Sing.: ἀπεκρίθην, 317 *LI*. ἀπεστάλθην, 334 *LI*. ἀτηλοργήθην, 94 *LI*. ἐφρίγην, 1521 *L*. ἀπεθάνην, 1002 *L*: nombreux sont les aoristes en -κα etc.: ἀπηλοργήθηκα, 570 *I*. ἐνεδεχτηκα, 1419 *L*. ἡβουλήθηκα, 892 *LI*. ἐτρωθήκα, 4 *V*. ἐφάληκα, 1068 *L*. ἐνεπαύτηκα, 1439 *L*. — Plur.: ἐγεννηθησαν, 1747 *LI*. ἐδιδάχθησαν, 228 *LI*. ἐτορεύθησαν, 180 *LI*. ἐφάλησαν, 230 *LI* etc.: les formes en -κα ne se rencontrent que dans trois passages de *I*: ἀπεχαιρετηθήμασιν, 1784 *f I*. περιεπλανήκαν, 1645 *a I*. ἐσυνάχθηκα, 571 *I* (συνήχθησιν *L*).

Verbes du type τάζω.

§ 83. καίει (en une syllabe), 538 *L*. κλαίη (en deux syllabes), 542 *L*. — κλαιώ (en une syllabe): 1005 *L*, 1200 *L* (κλαίγω *I*). κλαιού, 1042 *L* (κλαίουν *I*). κλαίω (en deux syllabes), 1058 *LI*. — κρού, 671 *L*, 1603 *L*. ἔκρου, 703 *I* (ἔκρουεν *L*). — λεί(γει) (en une syllabe), 720 *L*, 1639 *L*. — νά τάς, 752 *L* (ἐπάγεις *I*). Sing. 3: ἐπά, 730 *L*, 786 *L* (πάγει *I*). πά, 1266 *L*. Plur. 3: ἐπάν, 853 *LI*, 938 *b I*, 1245 *I*, mais ἐτάγων, 126 *LI* et ἐτάσιν 1245 *L*. πάν, 1266 *I*.

Futur.

§ 84. 1°. Futur ancien: πράξω, 171 *LI*. θείησει, 740 *LI* etc. 2°. Θέλω et l'infinitif: θέλει βλέπει, 208 *LI*. τέψει (στελλει *I*) θέλω, 365 *LI*. θέλω κατασκευάσει (κατασκευάσαι *I*), 363 *LI*. θέλω φλέγessαι, 209 *LI*. 3°. ἔχω et l'infinitif: ἔχω ποιῆσαι, 173 *LI*. τρυφῆσαι ἔχω, 325 *LI*. Au vers 319 *LI* on peut traduire ἔχουν par „ils peuvent”, mais nous préférons y voir un futur. 4°. νά suivi d'un subjonctif: νά πληρώσω, 175 *LI*.

Conditionnel

§ 85. Le conditionnel s'exprime: 1°. Par le seul imparfait: ἔκοπτα, ἔπαιρνα, 1368 *LF*. 2°. Par ἤθελα et l'infinitif ou la paraphrase de l'infinitif: νά θελα ἀποξερωθεῖ, 248 *I* (νά θέλησα νά ξερωθεῖ *L*). 3°. Par l'aoriste avec νά: νά εἶπα, 723 *LI*. 4°. Par l'imparfait avec ἄν, s'il s'agit d'un cas irréal: ὁ Φλώριος ἄν εἴχεν (s'il était présent)... ἀνδραγαθίης, 721 *L*.

Voix moyenne.

§ 86. ἀτηλογησατο, 651 *LI*. ἐφθεγξατο, 157 *LI*. 253 *LI*, παρεστησατο, 12 *I*.

MOTS INVARIABLES.

Adverbes.

§ 87. Adverbes de manière. ἀντάμα, 1023 *LI*. ἀποκριφα, 1312 *I*. δηθέν, 718 *L*. διασυντόμω, 1583 *L*. διασυντόμως, 514 *LI*. ἐλεεινῶς, 81 *LI*. κάλλια, κάλλιον, 1723 *LI*. ὁμάδι, 1283 *I*. etc. etc.

§ 88. Adverbes de lieu. ἄλλοῦ, 847 *LI*. ἐκεῖσε, 27 *I*. παντοῦ, 1142 *LI*. μερεάν, 804 *L* etc.

§ 89. Adverbes de temps. ἀκόμην, 256 *LI*, ἀκόμη, 1256 *L*. ἀπόψε, 225 *LI*. πάλαι, πάλιν, 919 *LI*. πάντα, 189 *LI*. πρῶτα, 1000 *LI*. πρῶτον, 1069 *LI*, σύχρον, 218 *LI* etc.

§ 90. Adverbes de quantité. καθόλου, 547 *LI*. κἄν, 55 *LI*. τοσῶς, 1341 *LI*. τίποτες, 553 *LI* etc.

§ 91. Adverbes de négation. μή, 402 *LI*. μήπως, 1314 *LI*. οὐ, 260 *LI*. οὐδέ, 774 *LI*, οὐδέν 205 *LI*. δέν, 554 *LI*.

Prépositions.

§ 92. ἀντίς et le gén.: 279 *L*. ἄντε et l'acc.: 278 *I*. — ἀπό et le génitif: 553, *LI*. ἀπό et l'acc.: 49 *LI*, 75 *I* (ἀπέ *L*). — διά et le gén.: 207 *L*. — δίχως et le gén.: 248 *LI*. — δίχα et le gén.: 716 *LI*. — εἰς: 171 *LI* etc. — ἐκ et le gén.: 11 *I*. — ἐν et l'acc.: 43 *LI*. ἐν et le datif: 321 *I*, — κατά et le gén.: 401 *LI*. κατά et l'acc.: 268 *LI*. — μετά et l'acc.: 59 *LI*. μετά et le gén.: 60 *LI*. — μέ et l'acc.: 86 *LI*. — μά et l'acc.: 254 *LI*. — πρός et l'acc.: 157 *LI*. — σύν et le gén.: 1783 *L*. — ὑπό et le gén.: 326 *LI*.

§ 93. Dans les verbes composés l'augment en -ε se substituant à la voyelle initiale du mot a contribué à une confusion entre certaines prépositions. Entre ἀπο et ἐπί: ἐπεχαίρετιςεν, 251 L et ἀποχαίρετιςεν (I^o). ἐπεσωθήσαν, 304 L et ἀπεσώσαν (I^o). Entre ἀνα et ἐν: ἐνεθράφησαν, 145 L et ἀναθρέφουσαν (I^o). ἐνεθρεψα, 416 L et ἀνάθρεψα (I^o). Entre ἐπο et ἐπί: ἐπήκοος (forme correcte à ce passage), 223 I^o et ἐτήκοος (L). I^o se méfiant de la forme ἐτ(ί), écrit ἐτέτεσεν, 255, pour ἐπέτεσεν (L), ἐτεσέβησαν, 53, pour ἐπεσεβήσαν, ἐτεύχεται, 1091b, pour ἐτεύχεται. On lit côte à côte ἐτεσάθη, 58 L, ἀπεσάθη (I^o), ἐτέσασεν, 960 L, ἐπεσασεν (I^o). Cette confusion a frayé le chemin à des alternances encore plus bizarres, les scribes ne sachant plus à quoi s'en tenir sur les prépositions dans les mots composés: de là ἐπιπαγός, 158 L, pour ἐποπαγός (I^o), παραδιαβάσαι, 319 L, pour περιδιαβάσαι (I^o). La forme étrange ἀποπατεῖ, 671 LI° (voir notre observation à ce vers) est due à la même confusion; de même ἐτέλαβεν, 1397 L, pour κατέλαβεν (cf. I^o).

§ 94. La préposition συν donne à certains verbes intransitifs une valeur transitive: συναπώσανε την, 517 LI°. χαρὰν ἔχεις συνιζήσαι, 483 LI°. συμπάσχισέ την, 517 L (συμπάθησέ την I^o), συμπόνησε τήν θλίψιν της, 515 LI°. συμπονεῖ καὶ πάσχει (pour συμπάσχει) τον, 524 LI°.

Conjonctions.

§ 95. Conjonctions de coordination: ἀλλά, 620 LI°. ἀλλοι, 660 L. ἀλλή, 1677 L. ὅμως, 1442 L. τλήν, 237 LI°. μηδέ, 1371 L. οὐδέ, 239 LI°.

§ 96. Conjonctions de subordination: ὅν, ἐάν, 208 LI°, 260 L etc. ἀφοῦτις, 1475 L. ἀπὸν, 1499 L. διότι, 712 LI°. ὅτι, 87 LI°. ὅντα, 126 LI°. ὡς, 44 LI°. ὥσάν, 261 L etc.

Les noms propres.

§ 97. Dans les deux manuscrits le nom du héros est toujours Φλώριος; dans le *cantare* c'est toujours Fiorio.

§ 98. Πλάτζια Φλώρε, nom. et acc. (tantôt avec, tantôt sans ν finale); au génitif: Πλάτζια Φλωρες. C'est la déclinaison suivie par L: 149, 181, 189, 203, 238, 240, 263, 266, 349, 368, 378, 411, 491, 509, 549, 575, 689, 748, 774, 782, 908, 956, 1041, 1063, 1067, 1082, 1104, 1240, 1482, 1489, 1719, 1768, (nom. ou acc.): 172, 500, 618, 785, 860, 872, 877, 1208, 1220, 1403, 1407, 1512, 1607, 1616, 1766 (gén.). Dans deux passages (335, 1534) on lit ἡ Πλάντζια Φλώρε, une fois (1584) τῆς Πλάντζια

Φλώρε. Dans les deux manuscrits le nom est toujours écrit en deux mots, dont le premier est indéclinable. La forme Πλάτζια est un souvenir du nom italien.

Dans la première partie du poème, *I'* aussi a au nomin. et à l'acc. Πλάτζια Φλώρε (119, 151, 189, 203, 238, 240, 263, 335, 376*a*, 411, 491, 575), mais le génitif en -εσ lui est inconnu; il a d'ordinaire Πλάτζια Φλώρεσ (titre, 349, 365, 500, 549, 618, 1208, 1220, 1580*c*, 1628*b*), quelquefois Πλάτζια Φλώρεα (1401, 1607, 1766) et une fois τῆς Πλάτζια Φλώρεα (1773*b*). Dans la seconde et plus grande partie du poème la forme du nom. et de l'acc. est pour *I'* Πλάτζια Φλώρε(ν) (748, 774, 782, 804*b*, 1261*d*, 1407, 1586*a*) ou bien Πλάτζια Φλώρεα(ν) (877, 908, 956, 988*b*, 1063, 1067, 1082, 1104, 1240, 1512, 1584, 1586*a*, 1586*g*, 1616, 1621, 1652, 1705*a*, 1719).

Le *cantare* a *Bianciflore*; quelques manuscrits ou éditions ont à des passages isolés *Bianciafiore* (st. 14), *Bianchofiore* (st. 62), *Brancifiore* (st. 91, 124, 126).

§ 99. Φίλιππος, toujours même forme; dans le *cantare* *Felice* et *Felicie* (st. 136, 137, 138).

§ 100. Μαχουμέτης, 1144 *LI'*; Μαχουμέτην, 245 *LI'*, 745 *LI'*; en italien *Malcometto* ou *Malchometto* (st. 22) et *Macometto* (st. 91).

§ 101. Τοπατζια, 113 *I'*; Τοπιλάτζια, 113 *L*. La forme de *L* n'est qu'une erreur du scribe, qui pensait à Πλάτζια Φ.; l'accent le prouve. Le *cantare* a les formes *Topacia*, *Albacia*, *Tropatia* (st. 9).

§ 102. Δαβίδ (écrit, par une abréviation bien connue, Δαδ), 1279 *L*; Δαδέν, 1279 *I'*. Dans le *cantare* l'aubergiste s'appelle *Dario*, nom répondant au français *Daire* (st. 98). Nous expliquons ci-dessous (voir notre observation au vers 1279) pourquoi le rennaisier grec a changé ce nom. La forme Δαδέν de *I'* provient d'un scribe qui ne comprenait pas l'abréviation Δαδ.

§ 103. Μπελισάντα, 1255 *L*; Πελέσαντρος, 1302 *L* (accentuation fautive; mot corrigé dans le texte); Πελέσαντας, note marginale du scribe de *L*, venant après 1318; Πελεσκύτα, 1255 *I'*. L'italien a les formes *Biligiante*, *Bellizante*, *Balizante*, *Belizante*, *Belirante* (st. 96), *Bella Santa*, *Bella Sancte*, *Bilisanti*, *Bellizante*, *Belizante*, *Belizzante*, *Balizante* (st. 100). Ici encore le texte de *L* se rapproche de celui du *cantare*; il est inutile de rechercher l'étymologie de la forme bizarre Πελεσκύτα de *I'*. La tradition flottante du nom italien montre à l'évidence qu'il y a peu à tirer des noms qui ne se rencontrent qu'une ou deux fois. Le poème français ne donne pas de nom à ce personnage; aux passages correspondants il est question d'un „oste”, d'un „bourgeois”, d'un „pontonnier”.

§ 104. Καλλιστέρβα, 114 *LI*⁻; c'est la traduction du nom italien *Melliore* (st. 9), qui dans quelques manuscrits du *contare* est défiguré en *Managia* et *Manre*.

§ 105. Κορίτζια, 1588 *L*, 1600 *L*, 1651 *L*, 1657 *L*. Le nom est dû à une parétymologie de l'italien *Gloritia* (st. 122, avec les variantes *Groricia*, *Gloria*, *Coloriso*, *Cholo riso*), qui à son tour veut rendre le nom *Claris* des deux versions françaises.

Aux vers 1588 et 1600 *I* a Μπερχήλ; nous avons vu ci-dessus (p. 22) que M. Teza croit que ce nom est d'origine germanique. Nous y voyons plutôt une erreur inexplicable d'un copiste, et cela d'autant plus volontiers qu'aux vers 1651 et 1658 le manuscrit *I* porte κορίτζιν.

§ 106. Ἀγγιττον 1251 *LI*⁻, 1253 *LI*⁻; Ἀλεξάνδρειαν 1276 *LI*⁻. Βαβυλωνος, 1277 *I*⁻, 1742a *I*⁻; τὴν Βαβυλωνά 1498b *I*⁻. *L* (1277) a la forme populaire Βαβυλωνίας, qui se rapproche de la forme italienne *Babellonia* (st. 98).

§ 107. ἐν Γαλίτζε; (ou Γαλίτζαις), 17 *I*⁻, 43 *I*⁻. Le pluriel m'est inexplicable.

§ 108. Δαλιμάτζια, 116 *L* (Δαλιμάτια *I*⁻). *I*⁻, comme d'ordinaire, s'éloigne plus de l'italien.

§ 109. Μαιόν, 126 *LI*⁻; τοῦ Μαιού, 1547 *I*⁻; ὁ Μᾶς, 1547 *L*.

§ 110. Μοντόριον, 225 *LI*⁻, 304 *LI*⁻, 334 *LI*⁻. 286 *I*⁻, 471 *L*; Μοντόρι, 286 *L*; Μοντούρι, 471 *I*⁻.

§ 111. Πωμάιν, 1794 *LI*⁻, 1795 *LI*⁻; Πώμη, 1795 *LI*⁻; Πωμην, 1796 *L*, 1796a *I*⁻.

V.

Le texte de l'édition présente.

Plus on étudie les écrits en grec populaire du moyen âge, plus on se persuade que les graves défauts des textes sont plutôt l'œuvre des copistes que des auteurs. Les scribes — en même temps des remanieurs de textes — sont principalement responsables du mauvais renom de la langue médiévale. Les contresens, les formes monstrueuses, les mots de remplissage (tels que γάρ, δέ, γοῦν) augmentent à mesure que la tradition s'éloigne du manuscrit original. On avait bien peu de respect pour un texte écrit dans la langue de tout le monde; on l'écourtait quelquefois, le plus souvent on l'élargissait. Ces développements, d'ordinaire reconnaissables à des vers de soudure, sont surtout riches en fautes contre la grammaire et le bon sens.

Ces considérations pourraient amener un éditeur à corriger les imperfections du texte toutes les fois que la saine raison l'exige. Seulement si la corruption de nos textes est un fait acquis, il n'est pas moins sûr qu'on réussit rarement à restituer les mots originaux ¹⁾. Un savant grec comme Maurophrydes, qui connaissait de naissance le génie de la langue, a souvent proposé des mots ou des changements de phrase qui conviennent au vers, mais peu nombreux sont les cas où ses corrections, acceptables en soi, sont confirmées par le manuscrit de Londres. Le partie négative du travail à faire paraît moins hasardeuse: nous avons constaté que la plupart des passages suspectés par Köstlin ne se trouvent pas dans le manuscrit.

Averti par le médiocre succès du plus compétent de nos devanciers, Maurophrydes, nous avons rarement risqué des conjectures: celles qui demandent une explication ont été discutées dans nos observations. En revanche nous avons signalé, dans ces mêmes observations, les passages obscurs du texte, ne fût-ce que par un seul mot. On verra qu'ils sont nombreux, malgré le secours offert par *L*. Nous ne nous sommes écarté de *L* que dans les cas où *I'* seul offre un texte intelligible.

Pour ne pas surcharger l'apparat critique, nous n'avons pas mentionné au bas des pages les fautes d'itacisme, les accents omis etc. Ces minuties sont plus que superflues, elles découragent le lecteur de consulter les variantes. Nous avons donc tacitement rétabli l'orthographe, l'accentuation et la ponctuation usuelles.

Voici quelques particularités du scribe de *L* qui valent la peine d'être signalées: le groupe $\tau\zeta$ correspond à *dz* et à *ts*: nous l'avons gardé dans les noms propres; le scribe ne marque pas la synizèse de *i*, il va jusqu'à écrire $\gamma\acute{\iota}\omicron\mu\alpha$ etc.; *εἰς* est toujours écrit en toutes lettres, même lorsqu'un mot à consonne finale précède et que le rythme prouve qu'on ne prononçait qu'un simple *s*; d'ordinaire $\acute{\alpha}\nu$, $\mu\acute{\epsilon}$, $\sigma\acute{\epsilon}$, $\tau\acute{\omicron}\nu$ n'ont pas d'accent.

1) Nous exceptons les corrections légères telles que $\sigma\acute{\epsilon}\nu\alpha$ pour $\mu\epsilon\iota\alpha$, $\tau\epsilon\lambda\omega\upsilon$ pour $\tau\epsilon\lambda\omega$, $\sigma\delta\upsilon\rho\mu\acute{o}\iota$ pour $\sigma\acute{\iota}\delta\alpha\lambda\mu\acute{o}\iota$ (corrigé au vers 97 d'après le vers 82 etc. etc. Elles forment la plus grande partie des corrections mises en caractères espacés au tableau que nous avons inséré aux pp. 23 et suiv.

TEXTE.

Διήγησις ἐξαίρετος, ἔρωτικὴ καὶ ξένη
Φλωρίου τοῦ πανευτυχοῦς καὶ κόρης Πλάτξια Φλωρης.

- Εἷς καβαλλάρης εὐγενὴς ὁρμώμενος ἐκ Ῥώμης,
ἀνδρεῖος, καλοπρόσωτος, ἐν παλαιαῖς τοῖς χρόνοις,
ἔσχε παρθένον σύζυγον πλὴν ἐξ αὐτῆς τῆς κόρης
τέκνον οὐδὲν ἐποίησεν, κ' ἐτρώθηκεν τῇ λύπῃ
5 ὑπῆρχε γὰρ εὐγενικὴ, τὸ εἶδος κρυσταλλόχροια,
ἐξαίρετος εἰς ἡλικίαν πλὴν ἦτον ὠραιωμένη,
εἰς ἡλικίαν κυπάρισσος, σελήνη εἰς τὴν ὄψιν
ὁ κύκλος τοῦ προσώπου τῆς τὸν ἥλιον ἀντηύγει,
τὸ κάλλος τῆς τὸ ἔμορφον φλόγα νὰ παρασταίνη.
10 ἰδὼν δὲ ὁ αὐτῆς ἀνὴρ αὐτῆς τὴν ἀτεκνίαν,
ἐκ βάθους τῆς αὐτοῦ ψυχῆς θεὸν ἐξίλεοτο,
καὶ πρέσβυν παρεστήσατο μύστην τοῦ τηλικούτου
Ἰάκωβον τὸν ἔνδοξον ἀπόστολον κυρίου,
ὅσον νομίζων παρρησίαν ἔχειν πρὸς τὸν δεσπότην
15 τοῦ χάριν δοῦναι αἰτήσεως ἵνα | τεκνοποιήσῃ | . (f 78 r°.)
ὁ δὲ ἀνὴρ τῆς γυναικὸς διὰ νὰ ᾗ τοιαύτην χάριν,
ὑπόσχεσιν ἐποίησεν νὰ κλαίγουν ἐν Γαλιίτζε.
μετὰ δὲ τὴν ὑπόσχεσιν συνέλαβεν ἡ κόρη,
καὶ πάντες εἰς τὸν οἶκον τοὺς χαρὰς μεγάλας κάμνουσι.
20 ἰδὼν δὲ τὴν ὑπόσχεσιν ἀπάρτι πληρωθεῖσαν,
ἔλαβεν τὸ μαρσίπιον μετὰ τὴν βακτηρίαν,
ὡς εὐτελὴς καὶ τὴν στολὴν ἐφόρεσεν αὐτίκα,
νὰ πᾶν εἰς τὸν εὐκτήριον ναὸν τοῦ Ἰακώβου
καὶ ἀτάμα ἐποίησαν τὴν ὁδὸν μετ' αὐτῶν καὶ ἑταῖροι.
25 μετὰ δὲ τοῦ πορεύεσθαι στράταν τοῦ ταξιδίου
ἐπάντημαν ἐνάντιον, πλῆρες ζημίας γέμον,
ἐκεῖσε συνεπήντησαν ζημίαν γὰρ τοιαύτην
ἐκίνησεν ὁ βασιλεὺς Φίλιππος ἐκ Σπανίας
Σαρακηνοὺς τὴν γενεὰν ἦτον μαχαρισμένους.
30 τληῆθος πολλῶν καβαλλαριῶν ἔσυρεν συντροφία

15. Le manuscrit de Londres commence par le vers: ἰὲ' ἄν συλλάβῃ ἡ γυνὴ τοῦ νὰ τεκνοποιήσῃ. Puis les mots: λείπει ἐδῶ, après quoi commence le vers 36, dont le premier mot (ἐκεῖ), a l'initiale ornementée. — 16. ὁ δὲ ἀ τ. γ. αὐτὴ τ χ. V. — 17. ἐποίησαν V. — εἰς τό V. — 24. ἀντάμας ἐποίησαν. , ἐτέρων V. —

- καὶ τεζικὸν ἀμέτρητον ἐμπρός τοῦ μετ' ἐκείνων.
 τερνοῦν εἰς ὄρη δύσβατα νικτοπεριπατοῦντες·
 ἐχάραξε ἡ ἀνατολή, ἐσίμωσε ἡ ἡμέρα,
 ἔλαμψεν καὶ ἐμόρφωσεν τὸ φῶς τὸ τοῦ ἡλίου,
 35 καὶ βίγλας ἔστησεν πολλὰς βλέποντες τὰς κλεισούρας.
 ἐκεῖ εἶδε διαβαίνοντας ῥωμαίους πελεγρίνους, f 75 r°
 ἀνθρώπους ὅλους εἰσεβούς, Χριστιανούς τὴν τίστιν,
 ὅλοι διὰ τὰ παγαίνουσιν ὡς διὰ τὰ προσκυνήσου
 τὸν ἅγιον Ἰάκωβον, ἀπόστολον κυρίου.
 40 ὥστε ἐτήρχεν μετ' αὐτῶν καὶ ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος,
 ἐκεῖνος ποῦ τῇ ἄτεκνον εἶχεν καὶ ὑπεσχεσθῇ
 „ἐὰν λιθῇ τὸ τοῦ δεσμοῦ καὶ ἡ γυνὴ συλλάβῃ
 μὲ τὴν ἡμῶν ὁμόζυγον ν' ἀπέλθω ἐν Γαλιίτζε.”
 ὡς γοῦν ἰδὼν ὁ βασιλεὺς τούτους ὁδοιποροῦντας,
 45 τοῖς ὁμοφύλοις ἤρξατο κελεύειν καὶ προστάττειν. f 78 v°.
 καρβαλλαρίους δ' ἔλεγεν τοὺς σφικτοαρματωμένους·
 „ἄνδρες καλοὶ πολεμισταί, στρατιῶται ἀνδρειωμένοι,
 δράξετε, ἰδέτε, μάθετε τὸ τί γενεᾶς ἐπάρχουν
 καὶ ἂν ἐν' ἀπ' τὸ χριστιάνικον γένος ὅτερ μισοῦμεν,
 50 εἴτι κακὸν καὶ ἐμπόδιον ὅς αὐτοὺς ποιήσετέ το.”
 λαβόντες δὲ τὸ ἄσπον δέλημαν παρ' ἐκείνου,
 ὡς θῆρες δράσσουν κατ' αὐτῶν καὶ ὡς κύνες μετὰ θράτους,
 καὶ ὡς λύκοι ἐπεσέβησαν σταράξαι καὶ τaráξαι
 τοὺς ἀληθοὺς Χριστιανούς καὶ φίλους | τοῦ κυρίου. f 79 r°.
 55 κὰν ἐκατὸν κατέσφαξαν ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες,
 καὶ ὅσοι ἐγλυτώσασιν στρέφονται ἐξοπίσω.
 κατέσφαξαν καὶ τὸν ἀνὴρ ἐκεῖνον τῆς γυναῖκα
 καὶ τὴν γυναῖκα ἐλαβαν ἐκείνην τὴν ὠραίαν.
 μετὰ δὲ τὴν ἀναίρεσιν τοῦ ὁμοζύγου ταύτης
 60 κλαίουσα, ὀδυρόμενη, μετὰ θλιμμένοι τρόποι
 τοῖς ἀνομίοις ἔλεγεν „τὴν ταπεινὴν μ' ἀφήτε,
 τὴν ταπεινὴν, τὴν θλιβερὴν καὶ τὴν πολλὰ καμμένην,
 ὅτι ἀπεσώθην ἡ ἐλεεινὴ εἰς ἄδικον λιμένα.”
 οἱ δ' ἄσπει Ἀγαρηνοὶ βλέποντες τῆς ὠραίας f 79 v°.

33. ἐσίμωσεν ἡμέρα V. — 34. καὶ manque V. — 36. ἐκεῖ δὲ δ L. ἐκεῖ ὅστιν... ἀνθρώπους V. — 37. ῥωμαίους δ' εὐγενεῖς V. — 38. ὁ γὰρ ὑπ' διὰ ν. π V. — 40. ὅστις L. μετ' αὐτοῦς V. — 41. τὸ ἄτεκνον L. — 42. καὶ γὰρ τεκνοποίησεν L. — 43. ἐκείν... ἀπέλθουν V. — 45. ἄλλοφύλοις... προστάσσει V. — 46. κ. λέγει. δὲ σ. V. — 47. ἄνδρες καλοὺς πολεμιστὰς ἀνδρειωμένους V. ἄρματωμένους L. — 48. δράμετε, ἰδέτε V. — 49. εἶναι... Χριστιανῶν V. — 50. ἐπώθυον... ἄς V. — 51. οἱ ἄσπει V. — 52. μ' ἐράσει V. — 53. ἐπεσεβήσαν V. — 56. κ. ὅσους... ὀπίσθεν τοὺς ἐδόσαν V. στρέφοντες L. — 57. ἐκεῖνος V. — 58. ἐλαβον V. — 60. κλαίμενη V. τοῦ V. — 61. καὶ τοῖς ἀνόμοις... μ' ἀφέλῃς V. — 62. καὶ ἐλ V. — 63. ἐσώθην V. Ap. 63, dans le text. ἐφερον καὶ ἐταρῶνάν τῇ εἰς τὸν βασιλέα L. — 64. Σαρακηνοί... τὴν ὠραίαν V. —

- 65 τὴν Φεωριάν, τὴν σύστασιν, τὸ κάλλος τοῦ προσώπου,
τὴν σύστασιν εὐγενικὴν, τὸ ὠραῖον Φρόνημάν της,
ὑπερβαῖνον ἐθαύμαζον τὴν κόρην τὴν ὠραίαν.
τί τὸ λοιπὸν ἐγίνετον; ἐπήρασιν τὴν κόρην,
Φέρουσιν τὴν εἰς τὸν βασιλεῆα, αὐτὸν τὴν παραδίδουν,
70 πλὴν τὴν χαρίζει δομενὴν, ἐξακριβῶς τὴν εἶχεν,
ἐξακριβῶς ἐφύλαττε τὴν εὐγενεῖαν τῆς κόρης.
ὑπάρχουσα ἡ Χριστιανὴ ἐντὸς τοῦ βασιλέως
Θλιμμένη ἐκαθέζετο παντὸς ἐνθυμᾶτον
τὴν ξενεῖαν τὴν | ἔπαθε, θάνατον τοῦ ἀνδρός της· f 80 r°.
75 καὶ ἀτὲ τὴν λύπην τὴν πολλὴν καὶ τὴν στενοχωρίαν,
τὸ κάλλος τοῦ προσώπου τῆς τελείως ἐτελειώθη
καὶ Φεωριὰ οὐδὲ κἂν ποσῶς ἐφαίνετο εἰς αὐτήν.
τὸ ἡλιοκυκλοθεώρημα, τὸ ὁλοέκλαμπρόν της,
τὸ χαριτωτέρωτόμοφον, τὸ ἐξαίρετον καὶ ὠραῖον,
80 ἡ Θλίψις της τὸ ἔσβεσεν, τελείως ἔλλοιώθη.
ἐκλαiven πάντοτε δεινῶς καὶ ἐλεεινῶς ἐθρῆνει,
καὶ οἱ ὀδυρμοὶ ἐφλόγιζον τὴν ὅλην τῆς καρδίαν
καὶ κλαίουσα γὰρ ἔλεγεν ὡς πρὸς τὸν βασιλεῆα
καὶ πρὸς | αὐτὴν τοὶ ὁμόζυγον, αὐτὴν τὴν βασιλίσσαν· f 80 v°.
85 „ἀφῆτε μὲ τὴν ταπεινὴν, τὴν τόσα πονεμένην
μὴ σφάξω τὴν καρδίᾳ μου ἀτὴ μου μὲ κοντάριν,
ὅτι εἰς ἐμέναν ἔφτασεν τῆς ἀτυχίας ὁ κλόνος·
τῆς εἰμαρμένης τὸ δεινὸν ἀπάνω μου ἐτεσώθη,
ὅταν ἐσφάγην ὁ εὐγενὴς ἀνὴρ ὁ ἐδικός μου.
90 νὰ εἶχεν τῷρ ἐξ οὐρανοῦ τέσειν καὶ πυρπολήσειν
καὶ κατακαύσει καὶ ἐμὲν πλέον παρὰ τοῦ ζῆν με·
μετ' αὐτὸν γὰρ ἐκίνησα μετὰ χαρᾶς μεγάλης
νὰ ἱτάμεν εἰς τὸν εὐκτῆριον ναὸν τοῦ ἀποστόλου.”
καὶ | ταύτην ἡ βασιλίσσα οὕτως ἀπηλογήθη· f 81 r°.
95 „κυρά, εἰς τὴν Θλίψιν τὴν πολλὴν καὶ τὴν ἀδημονίαν
ἔχε μικρὴν παρηγορίαν καὶ ἄνεσιν ὀλίγην
οἱ γὰρ συχνοὶ σοῦ ὀδυρμοὶ τὸ κάλλος σοῦ μαραΐνουν

65. τ. ε. καὶ τὸ ἀκέραιον Φρόνημάν της V. — 66. τ. σ. τὸ εὐγενικόν. πολλὰ τὴν ἐθαυ-
μάζαν V. — 67. manque V. — 68. ἐγένετο, φέρουσιν V. — 69. βασιλεῦ L. — 70.
ἀκριβῆς L. — 71. ἐξακριβῆς L. ε. τὴν ἐβλεπεν τῆς κόρης τὴν εὐγενεῖαν V. — 72. γοῦν ἡ L.
ὑπῆρχε γὰρ ἡ εὐγενική V. — 73. ἐνθυμᾶται V. — 74. τὸν τοῦ ἀνδρός της θάνατον μᾶλλον
καὶ τὴν σκληρίαν V. — 75. ἀπὸ V. — 76. ἡλλοιώθη V. — 77. κ. ε. κ. π. οὐ φαίνετο V. —
78. τ. ἡλιοκυκλοθεώρημα. τὸ πῦρ το λαμπροτάτον V. — 79. θεοχαριτόμοφον V καὶ manque
V. — 80. ἔσβεσεν... το ἀφανίζει V. — 81. γὰρ π. L. V. δεινῶς manque V. — 82. οἱ
manque V. — 83. καὶ manque L. — 84. π. τὴν τούτου... ταύτην V. — 87. ἐτυχεν τ.
δυστυχίας ὁ χρόνος V. — 88. ἀπεσώθη V. — 90. ν. εἰ πέσει ἐξ ὁ. πῦρ καὶ νὰ π. V. —
91. κρεῖττον ὑπέρ V. — 93. νὰ πᾶμεν εἰς τό V. — 94. κ. ταῦτα... οὕτως V. — 97. ὁ. γ.
συχνάκις L. οἰδαλμοὶ V. —

- τὸ ὥραϊον τοῦ προσώπου σου τελείως ἀφανίζουσιν
διὰ τὴν ἀγάτην τὴν ἐμὴν, παρηγοροῦ πολλὰκις.
- 100 ἄλλου δὲ τάλι ἐρώτημα σὲ θέλω ἐρωτήσῃ
καὶ εἰπέ με το διὰ κουρτεσίαν, βλέπε μὴ με το κρίψῃς.
Θεαυῶ, στοχάζομαι συχνῶς, βλέπω τὴν σὴν γαστέρα
καὶ ὁ ὄγκος τῆς κοιλίας σου δείχνει σ' ἐγγαστρωμένη.
καὶ ἂν εἶσαι ἔγκυος, κυρά, θάρρησ' ἐμοῦ τὸ τράμα f 81 v°.
- 105 καὶ ὅρκου τοιῷ στήν βασιλείαν νὰ ἔναι διὰ τὴν τιμὴν σου,
νὰ ποίσω, νὰ ἐργάσωμαι καλῶς νὰ σὲ δουλεύουσιν.
καὶ ἡ κόρη ὡμολόγησε ὅτι ἔγκυος ὑπάρχει.
καὶ τάλιν ἡ βασίλισσα οὕτως ἀνταπεκρίθη
„ἐδὲ, λοιπὸν παρηγοροῦ, μὴ θλίβεσαι ἀπὸ τάρμα.
- 110 χαρὰν ἤγου τὴν ξενιτειάν, ὅτι ἀπεδὰ ἐλτίζω
νὰ ἔχῃς δόξαν καὶ τιμὴν καὶ καυχῆμαν καὶ κλέος.“
Μάθε καὶ τὰ ὀνόματα τῶν δύο καὶ ξενίζου f 82 r°,
ἡ κλήσις δὲ τῆς Χριστιανῆς ὄνομα Τοπατζία.
τῆς βασιλίσσης πάλιν δὲ τὸ ὄνομα Καλλιόπερα.
- 115 ὄνταν ἀντάμα δὲ τῶν δύο χάρις τῆς βασιλείας.
ἦλθεν ἀπὸ Δαλμάτζια εὐγενεστάτη χάρις
ροῦχον χρυσὸν μεταξωτόν, ἔμορφον, ἴφασμενον,
ἡλιοαγλαίζοντα, ἀστράπτοντα ἐν δόξῃ
ἔφεραν τῆς βασιλίσσης· καὶ ἡ βασίλισσα τὴν κόρην.
- 120 ἐκείνην τὴν Χριστιανὴν, τὸ ἐφόρεσεν ἐν πρωτοῖς.
ἔμορφοφερνοπαιδεύτος ὑπῆρχεν ὁ χιτῶνας,
ἐκεῖνος τὸν ἐφόρεσεν ἡ εὐγενὴς ἡ κόρη. f 82 v°.
ὑπῆρχον δὲ ἀμφοτέρως ἔγκυες τὴν γαστέρα,
συνέφτασε δὲ ὁ καιρὸς ἀντάμα καὶ τῶν δύο
- 125 καὶ ἀμφοτέραι γεννήσασιν εἰς ταλατιοῦ τοὺς οἴκους,
τὸν Μάϊον ὄντα τὰ ῥόδ' ἀνθοῦν καὶ ἐκπέμπτου μωραδίς·
καὶ ἐγέννησεν ἡ Χριστιανὴ ἔμορφην θυγατέρα,
γεννᾷ καὶ ἡ Σαρακηνίσσα υἱὸν ἐξαιρεμένον.
τί τὸ λοιπὸν ἐγένετο 'ς τὴν ὥραϊαν ἐκείνην.
- 130 τὴν ἔμορφον καὶ Χριστιανὴν, τὴν πλήρης Θεαρίαν;

98. ἡλλοιώθη V. — 99. τ. πολλὴν L. τ. ὀλίγον V. — 101. κουρτεσίαν μου, πέ το V. —
102. καλὰ στοχάζομαι V. — 103. καὶ ὄγκος L. ἐγγαστρωμένης V. — 104. χάριτέ με τ
τράμα V. — 105. στὸ κράτος... διὰ τιμὴν σου V. — 106. σὲ ἐργάσωμαι... δουλεύουσιν V.
— 108. τὴν ἀπεκρίθη V. — 110. τὰ ξ... ἐλτίζου L. ἀτάρτι V. — 111. Après 110 f.
a, dans le texte: κἀκεῖται ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα νὰ παρηγοροῦν τὴν κόρην — 113. δε
manque V. Τοπατζία L. — 115. ἦτον ἀνάμεσα τῶν δύο χάριν τῆς βασιλίσσης V. — 116.
Δαλμάτζια V. — 118. ἐνδοξως V. — 119. ἔφεραν τὴν βασίλισσαν β τ. κ V. — 120. ἐκεῖνης
τῆς Χριστιανῆς .. αὐτίκα V. — 122. ἐκεῖνον τὸ V.L. ἡ εὐγενὴς κ V. — 123. ἐγκύως L. —
124. συνέφτασε δ καὶ... ἐκείνων κ. V. — 125. ἐγέννησαν ε. βασιλέως οἶκον V. — 126.
ἀνθίσουσιν καὶ ἐκπέμπτου L. ὅταν τὰ V. — 127. καὶ manque V. — 128. γεννᾷ manque
L. — 129. καί... ἐγένετο V. — 130. ἔμορφην X V. —

- μετὰ τὸ βρέφος ἐξελθεῖν ἐκ τὴν αὐτῆς γαστέρα,
 ἐπέθανεν ἡ εὐγενική. καὶ ἐκ τὴν ζωὴν τὴν ᾧδε f 3 r°.
 ἐδιάβη, ὡς τὴν αἰώνιον ζωὴν ἀντεκατέστην.
 διὰ δὲ τὰ γενέθλια καὶ τὴν χαρὰν ἐκείνην
 135 οἱ πάντες μεγιστάνοι τε μετὰ τὸν βασιλέα,
 καὶ πάντες πλουσιοὶ καὶ πτωχοί, μικροὶ τε καὶ μεγάλοι,
 καὶ οἱ βάρεις τοῦ ταλατιοῦ μετὰ καὶ τοὺς ἀγῶρους,
 χαρὰς ἐκατεστήσασιν διὰ παραδιαβασμὸν τῶν,
 καὶ τὴν χαρὰν ἐχαίρουσαν ἐξάμηνον καὶ πλέον.
 140 τὲς βάρεις δὲ ὁ βασιλεὺς παρακαλῶν προστάττει
 τὸ βρέφος, τὸ ἐν καὶ τὸ ἕτερον, ἐξακριβῶς θηλάσσειν, f 3 v°.
 στερεῶς διὰ νὰ τ' ἀποκρατοῦν μὲ προσοχὴν μεγάλην,
 νὰ τὰ φυλάττουσαν πάντοτε, καλῶς νὰ τὰ προσέχουν,
 καὶ μιᾶς κοπῆς καὶ φορεσιᾶς ρούχα νὰ τὰ ἐνδύουν.
 145 τὰ δύο ἐνεθράφησαν, τὸ ἀρσενικὸν καὶ ἡ κόρη.
 καὶ ὁ βασιλεὺς, ὡς ἀγαπᾶν ἀμφοτέρω τὰ βρέφη,
 ὀνόματα τῶν ἔθηκεν τὰ ἔπρεπεν κατ' ἀξίαν
 ὀνομαζόμενον τὸ ἀρσενικὸν Φλώριον, τὴν δὲ κόρην
 εὐγενικήν καὶ ἐξαίρετον ἔθηκεν Πλάτζια Φλώρε,
 150 ὅτι „ἀνθομοῖα, ἔλεγε, τοῦ δροσεροῦ | ἔναι κρινου“ f 4 r°.
 καὶ τὸ καθὲν τὴν θεωρίαν εἶχεν ἀπὸ τὴν ὄψιν.
 ὥσπερ τὸ ρόδον ἔσπρον ἐν καὶ κόκκινον καὶ ὠραιον
 οὕτως τὸ κάλλος ἔτλασεν ἡ Φυσις καὶ τῶν δυο,
 κρινοτριανταφυλλόροδα, ἐρωτοαναθρεμμένα,
 155 ἀναθρεμμένα σύντομα καὶ ἐρωτοαγαπημένα.
 Μετὰ δὲ τὴν ἀνατροφὴν τῶν ἀμφοτέρων παιδῶν
 ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν υἱὸν ἐφθέγγετο τοιάδε·
 „δεῦρο, υἱὲ παμφίλτατε, ἄκουσον τοῦ πατρός σου
 τὴν ἐντολήν, τὸ θέλημα καὶ τὴν βουλήν, τὸν λόγον.
 160 | ἀνθρώπων παῖδες εὐγενῶν εἰς τὴν γραφὴν σχολάζουν, f 4 v°.
 τὰ γράμματα σπουδάζουσιν, ἀτέλθουν διὰ νὰ μάθουν,
 νὰ ἔναι εἰς λόγον φρόνιμοι καὶ εἰς ἀξίαν μεγάλοι

131. ἄμα τ β ἔπεσεν V. — 132. ἀπέθανεν... ἐκ τοῦ ζῆν ἐκλείπει V. — 133. ἐδιέβην V. καὶ εἰς L. — 135. ἄπαντες μ. τ μικροὶ τε καὶ μεγάλοι V. — 136. manque V. — 138. χαρὰν ἐκατεστήσασιν δ ξεφάντωσιν τοὺς V. — 139. ἐχαίρουσαν V. — 140. προστάττει V. — 141. τὰ δύο βρέφη ἐξακριβῶς θηλάζει καὶ φυλάττειν V. — 142. στερεῶς νὰ... προσοχὴν L. νὰ ποικρατοῦν καλῶς νὰ τὰ προσέχουν V. — 143. manque V. — 144. ἐνδύουν V. — 145. ἀναθρεμνόμενα V. — 147. τὰ ἔθηκεν τὰ πρέπου V. — 148. ὀνομαζόμενον V. — 149. τῇ κόρην τὴν ἐξαίρετον ἐκάλει Πλάτζια Φλώρε V. — 150. τῇ ἀνθομοῖα ἔλεγε οὐ δ ἔ κρινου L. διὰ τὸ ἦταν ἀνθίμια τ δ κρινου V. — 151. καὶ τοῦ καθὲν ἡ θεωρία ἔνι V. ἀπὸ τὴν νότον L. — 152. ὅταν τ ρ L. κόκκινον ὠρ. V. — 154. κρινοτρ. L. — 155. καὶ ἐρωτοαγαπημένα L. ἐρωτοαγαπημένα V. — 156. τ δύο ἐκείνων παιδῶν V. — 157. Après ce vers on lit dans le texte de L: ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ μητέρα του διδάσκουν τὸν υἱὸν τοὺς — 158. τῆς φωνῆς μου V. — 159. τὸ λέγω V. — 160. πατέρων... σχολάζουν V. — 161. σὺ δ σπουδάζουσιν. νὰ ἀτέλθουν νὰ τὰ μάθουν V. —

- καὶ εὐτυχέστατοι εἰς βουλὴν μᾶλλον καὶ ἂν βασιλεύσου·
 τὰ τρίτοντα τῆς βασιλείας φρόνιμω νὰ ἐξάγουν
 165 τοὺς εὐγενεῖς καὶ ἐνδοξοὺς ἀξίως νὰ δεξιοῦνται,
 τοὺς εἰτελεῖς καὶ κατενους πάλιν νὰ ἀγατοῦσιν·
 καὶ ὁ Φλωριος ἀπέκρισιν πρὸς τὸν πατέρα λέγει
 „ἐμὸς πατήρ γλυκύτατε, εἴτι εἰς ἐμὲν προσάγετε,
 ἂν ἔν τὸ πρᾶγμα δίκαιον, ἂν ἔν καθὼς τυγχάνει,
 170 πληρώσω, πράττω, οἰκονομῶ, θέλω το, δέχομαί το. f 85 r°.
 τοῦτο καὶ μόνον γίνασκε, ὅτι εἰς τὸ σχολεῖον
 μόνος μου οἶκ ἀτέρχωμαι, δίχα τῆς Πλάτζια Φλώρε·
 ἐὰν μετ' αὐτὴν ἀτέρχωμαι ἔχω καλῶς τοῖηται
 καὶ πρᾶξω καὶ τοὺς ὀρισμοὺς καὶ τὰ προστάγματά σου
 175 καὶ ὅλα σου τὰ κελεύματα ἐτόίμως νὰ πληρώσω,
 μᾶλλον καὶ εἰς τὰ μαθήματα ὑπ' ἀτέρχωμαι σπουδαίως·
 πάλιν δὲ τοῦτοις ὁ πατήρ οὕτως ἀπολογεῖται
 „τὸ αἶτημα, τὸ θέλημα, τὸ ζήτημά σου, υἱέ μου,
 πράττω, ποιῶ, ὑποδέχομαι τέτοιον ὡς τὸ λέγεις·
 180 ἀντάμα οἱ δύο ἐτορεύθησαν, ὁ Φλωριος καὶ ἡ κόρη, f 85 v°.
 ἡ Πλάτζια Φλώρε ἡ εὐγενική τὰ γράμματα μαθαίνει,
 συντόμως γοῦν ὁ Φλώριος καὶ εἰς καιρὸν ὀλίγον
 ἀνέγνωσεν, κατέμαθεν, βίβλους πολλοὺς διήλθεν
 διήλθε δὲ καὶ ἕτερον βιβλίον τῆς ἀγάπης,
 185 ὅπερ ἑκατεφλόγισεν τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν.
 ὁ βασιλεὺς δὲ θεωρῶν τὸ γεγενὸς ἐκείνου,
 βέλος δεινὸν κατέτρωσεν τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν
 σχεδὸν τι οἶκ ἀνεπέσει οὐδὲ ἐταρρηγόρειον.
 ὁ Φλώριος δ' ἀτέβλεπε πάντα τὴν Πλάτζια Φλώρε, f 86 r°,
 190 ἐκείνην τὴν ἀγλαόμορφον τὴν εἶχεν ἐν καρδίᾳ,
 τὴν κρουσταλλίδαν τοῦ νεροῦ, τὴν τάχυν τῶ χερμαῖνος,
 τὴν δεινρογλιόμορφον, μαυροπλουμιστομμάτην,
 τὴν νεραντζερωτοάκουστον, ροῖδοκοκκίνοχεῖλαν.

163. εὐγενεῖς εἰς τὰς βουλὰς V. βασιλεύσει L. — 164. τῆς βασιλείας πρέπουσιν φρόνιμα νὰ
 ξηγοῦνται V. — 166. παρηνούς V. — 167. π. τ. αὐτοῦ πατέρα V. — 168. τοῖω... εἴτι ἐμὲν
 V. ἐμοῦ L. — 169. ἂν ἔν' manque dans le second hémistiche L. ἂν ἔναι καὶ τυγχάνει V. —
 170. πληρῶσω L. — 171. εἰς τὸ σχολεῖον μόνος V. — 172. χωρὶς V. — 173. ἐὰν μετ' ταύτην
 ἀπελθῶν V. ἐὰν δὲ μετ' L. — 175. βουλευματα V. ἐτί ὡς ν. π. L. — 176. εἰς manque
 L. — 177. ἀπολογεῖται V. — 179. ἀποδέχομαι... ὅπερ λέγεις V. — 180. ἐμοῦ οἱ V. —
 181. μαθαίνει L. μαθάνουν V. Après ce vers on lit dans le texte de L.: ὁ διδάσκαλος νὰ
 τοὺς διδάσκῃ καὶ τοῖς δύο — 183. ἐμαθεν καὶ ἀνέγνωσεν β. πολλὰς V. — 184. δ. καὶ εἰς
 V. — 185. νοῦν του καὶ κ. V. — 185a. ἐπὶ τὴν γὰρ ἀνέγνωσε τὴν βίβλον τῆς ἀγάπης V. —
 185b. ἀγάπῃ ἑκατεμάχρηνεν τὸν νοῦν του καὶ καρδίαν V. — 186. τ. γ. μὴ φέρων V. — 188.
 σχεδὸν ὅτι L. V. ἀπετάετο V. — 189. ὁ δὲ Φ. L. V. ἀπὸβλεπε τ. Π. Φ. πάντα V. — 191. τ.
 παχνοχιονάτην V. — 192. manque V. — 193. νεραντζερωτοάκουστην. κριστοκρανταφυλλάτην
 V. νεραντζερωτοάκουστην L. — 193a. τραχηλομαρμαρομίστην, ροῖδοκοκκίνοχεῖλα V.

- τὴν συντυχολοκολαίον, ἐρωτοστειναιμένην,
 195 ἐκείνην τὴν ἐκόσμησεν ἡ χάρις τῶν ἐρώτων,
 ἐκείνη ἐστοχάζετο· ὁ συνανάτροφός της
 ἐς αὐτὴν τὸν νοῦν τοῦ ἔθηκεν καὶ σαλεῖμόν οὐκ εἶχεν
 καὶ πάντα τὰ λεγόμενα εἶχεν τα ὡς ἀράχην.
 ὁ δὲ διδάσκαλος αὐτοῦ πρὸς Φίλιππον ἀπήλθεν, f 86 v".
 200 τὸν πόθον του, τὸν ἔμυστον, τὸν βασιλέαν εἶπε
 „ἐγνώρισε, κατέμαθε τὰ κατὰ τοῦ υἱοῦ σου
 ὁ γὰρ υἱός σου, ἐμοὶ δοκεῖ ὡς ἐρωτοστράδην
 εἰς Πλάτζια Φλώρε τὴν ὠραιάν, τὴν κόρην τὴν νεᾶνιν,
 καὶ ἀπὸ τὸν τόσον ἔρωταν τὸν ἔχει στὴν Φουδούλαν,
 205 βίβλους οὐδὲν διέρχεται, ποτὲ οὐκ ἀναγινώσκει.
 τοῦτον καὶ μῖλλον ἡ συντυχία ἔνανι διὰ ἀγάπην,
 τλατάνει λόγους δι' αὐτῆς, λέγει | διὰ τὸν πόθον, f 87 r".
 καὶ ἐὰν ἐς ἐκείνους χάρισμόν μὴ ποίησης, ἤξευρέ το,
 συχνάκις θέλει φλέγασθαι ἐκ πόθου τῆς οἰδύνης."
 210 ὁ βασιλεὺς δὲ τὸ λεχθὲν λέγει τῆς βασιλίσσης·
 „εὐγενικὴ κυράτζα μου, τί λέγεις νὰ τοιῆσω;
 οἱ πόνοι κατασφάττουςι, συντρίβου τὴν καρδίαν μου
 ὅτι ὁ ἡμέτερος υἱὸς χάνεται δι' ἀγάπην
 διὰ πόθον τῆς ταπεινοῦς καρδιοδιχοτομεῖται
 215 νὰ τὸν χωρίσω, εὐγενική, λέγω ἀπ' τὴν Φουδούλαν
 καὶ εἰς ξένους τόπους βούλωμαι ἐκεῖνον νὰ ξενώσω,
 καί, ἂν τύχη νᾶν τὸ ριζικόν, νὰ ἔβγῃ ἀπὸ τὸν νοῦν του, f 87 v".
 ὅτι οἱ τόσον τὸ συγχρόν ἐκείνην θέλει βλέπει."
 τοιαύτην εἶχεν τὴν βουλὴν μετὰ τῆς βασιλίσσης.
 220 ὁ βασιλεὺς ὁ Φίλιππος πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ λέγει
 „θεῦρο, υἱὲ παμφίλτατε, ἄκουσον τῆς Φωνῆς μου,
 ποίησον καὶ τὸ θέλημα ἐμοῦ ὡς ἀγαπητός μου
 υἱὸς ὑπῆκοος πατρὸς γενοῦ, υἱέ, νὰ λάβῃς
 εὐχὴν καὶ τῶν γονέων σου καὶ δόξαν ἐξ ἀνθρώπων.
 225 θέλω εἰς τὸ Μοντόριο νὰ ἀπέλθῃς ἐς τὸ σκολεῖον,
 διὰ νὰ μάθῃς φρόνεσιν, ὃ ἀναγινώσκῃς βίβλους.
 ἐκεῖ ἔναι καὶ ἡ φρονεσις, ἐκεῖ ἔναι καὶ ἡ σοφία, f 88 r".

194. ἐρωτοποινημένην V. — 195. χάρις V. — 196. συνανάτροφος V. — 197. τ. ἔβαλεν V. Après ce vers le texte de L. porte τὸν βασιλέαν συντυχάνει ο διδάσκαλος — 201. γνώρισε V. κατέμαθε L. — 202. ὡς ἐ L. V. ὅτι manque V. — 205. οὐδὲ ἂ V. — 206. εἰ V. — 207. κατ' αὐτόν V. — 209. εἰς πόθον V. — 214. ταπεινοῦς L. καρδιοδιχοτομεῖται V. — 215. ἐκ τ. φ. V. αὐτὴν φ. avec ἐκαυ-dessus de αὐ L. — 216. ποστειλω V. — 217. νᾶν L. κ ἂ τ καὶ τ ρ. ν τὴν ἐβγάλλῃ ἐκ V. — 218. ὅτι πολλάκις τ σ ἐκεῖνον V. — 219. εἶχαν L. ἔχει V. — 220. λέγει π τ ὁ τ Après ce vers on lit dans le texte de L. écrit à l'encre rouge: ὁ βασιλεὺς διδάσκει τὸν υἱὸν του. — 222. π ἐμοῦ τὸ θέλημα. γλυκώτατε υἱέ μου V. — 223. ἐπίκουρον L. ὑπῆκοος πατὴρ V. — 224. ἐ τὸν τ γ V. — 225. θέλεις. . . σκολα V. — 226. καὶ νᾶν L. — 227. ὅτι ἐ ἐ καὶ ὁ φ L. ἐκεῖ γὰρ εἰς ἐ φρονεσις ἐ κ ὁ σ V.

- ἐκεῖ πολλοὶ ἐδιδάχθησαν παῖδια μεγιστάνων
καὶ φρόνιμοι ἐνεφάνησαν εἰς βουλὴν καὶ εἰς ἔργον.
230 καὶ ἀπ' ἡμετέρων γενεᾶν ἔναι καὶ ὁ δοῦξ τοῦ τόπου,
καὶ ἐπιθυμᾷ, υἱὲ καλὲ, νὰ ἰδῇ τὴν ἐλικίαν σου,
ὅτι ἔπαινον ἐλάλησαν ἐκεῖνον διὰ ἐσένα
δι' αὐτὸν σὲ πέμπει τάντοτε συγχοχαιρετισμοὺς τοῦ.
ἄπειλθε τοῖνον, ἄτελθε ἂ σὲ προστάτιω ποίει.”
235 ὁ Φλώριος πρὸς τὸν αὐτοῦ πατέρα ἀνατεκρίβην
„ἔμοῦ πατήρ, ὦ βασιλεῦ, τίς συντυχίης | ἄς λέγεις f 88 v°.
ἤξευρε οὐκ ἔνι δίκαιοι, πλὴν ἀπὸ μένα μάττε
ἐὰν μὴ ἔλθῃ ἡ εὐγενικὴ μετὰ μοι, ἡ Πλάτζια Φλώρε,
μόνος ἐγὼ οὐκ ἀπέρχομαι ἔς τόπον οὐδὲ εἰς σχολεῖον,
240 νὰ ξενωθῶ ἀπ' τὴν ὥραιαν κόρην τὴν Πλάτζια Φλώρε
καὶ ποῖα καρδιά καὶ ποῖα ψυχὴ τὸν τόπον νὰ βαστάξῃ
νὰ ξενωθῶ; καὶ ὁ λογισμὸς συχνᾶς μὲ συμβουλεύει,
καὶ λέγει μοῦ μὴ ξενωθῆς καὶ χάσῃ τὴν Φουδούλαν,
ἐκεῖνην ὅπου τὴν ἐμὴν ψυχὴν ἀποκερδαίνει.
245 καὶ κάλλιον μὲ τὸ σπαθὶ ν' ἀφῆκα | νὰ μ' ἐκόψαι. f 89 r°.
νὰ μ' ἐδιχοτομήσασιν μέλη μέλη καὶ βρῶμα
θιρίων νὰ μ' ἐδώκασιν, παρὰ δίχως τῆς κόρης
νὰ θέλῃσα νὰ ξενωθῶ, κ' ἔδ' ἀνομία μεγάλη.”
καὶ ὁ βασιλεὺς ὡς ἤκουσεν ἀτόκρισιν τοιαυτήν,
250 κἀθεῖται, συμβουλεύεται, μὲ τὴν ὁμόθυρόν του.
καὶ μετὰ δόλου ὀρθώσασιν μέγ' ὀρθωμαν τοιαῦτον
εἰς τὸ κλινάριον ἔθηκεν τάχα ὡς ἀρρωστημένη
καὶ ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν υἱὸν ἐφθέγγετο τοιάδε
„υἱέ μου, μὰ τὴν τίστιν μου, τὴν εἰς τὸν Μαχουμέτην,
255 ἀπόψε τὴν μητέρα σου ἐτέτεσεν ὀδύνη
καὶ τὸ πουργὸν τὸ σήμερον | ἀκόμη οὐδὲν ἐγέρθη. f 89 v°.
καὶ τάχα διὰ κουφισμόν τῆς ἀρρωστίας μικρὸς σου
τὴν κόρην τὴν πανεύγενον τοθεῖ τὴν νὰ τὴν βλέπῃ,
νὰ συντυχαίῃ μετ' αὐτὴν διὰ παρηγορίαν τῆς.

228. πλῆθος τῶν μ. V. — 229. ἐφάνησαν V. — 230. κ. ἀπὸ τῆς I. καὶ ἐκ γένους ἡμετέρου
τε ὑπάρχει V. — 231. ἐπεθυμᾷ I. ἐλικίαν V. — 232. ἐπαινέσῃ... ἐμένα I. μένα V. —
233. διὰ τοῦτο σ. στέλλει τ. κεῖνος χαιρετισμούς τ. V. — 234. προστάττει V. — 235. τ.
ἀτεκρίβη V. — 236. ἐμέν, πατέρα βασιλεῦ. τί συντυχίης με τὰ λεγεις V. — 238. ἐ οὐκ
ἔλθῃ... μὲ μέν V. — 239. τὸ σκ. I. εἰς σχολήν V. — 240. ἀπο I. ν. ξ. ἀπ' τῆς ἐμῆς
ἐρωτικῆς ὥραιαν V. — 241. π. ψυχὴ κ. τ. κ. V. — 242. καὶ πῶς, ξ. I. συχνᾶς V. Dans
f 243 precede 242. — 243. κ. λ. μ. ξ. συμβουλή τῆς ἐρωτομανίας V. — 243.1. προσέχει,
νὰ μὴ ξενωθῆς καὶ χάσῃ τὴν Φουδούλαν V. — 245. τῆς ἀγάτης τ. σ. I. κάλλιον τῆς ἀγάτης
τ. σ. ν' ἀφῆτῃς νὰ μὲ κοψῇ V. — 246. ν. μὲ διχοτομήσουσι V. — 247. θιρίοις V. — 248.
νὰ θελῇ ἀποξενωθεῖ εἰς V. — 251. ὀρθώσασιν ὁ τὸ τ. V. μὲ ὁ τ. I. — 252. τὸν ἐθήκαν
V. — 253. τοιαῦτα V. — 254. πίστιν μας V. — 255. ἐτέτεσε. I. — 256. τῆς σ. V. —
257. κ. ἀρρωστίας τῆς V. — 258. τ. x. τῆς V. —

- 260 καὶ ἂν οὐ τίς· οὖτοι, ἄτελθε καὶ ἔδε εἰς τὸ κλινάρην
εὔρεῖν τὴν θέλεις, τίστεψε, νὰ κείνεται ὡς· αὖ λέγω·
ἄτελθε τοῖνυν, ἄτελθε μετὰ δὲ τὴν εὐγείαν,
τὴν τῆς μηρὸς σου, τέμνω σοῦ τάλιν τὴν Πλάτζια Φλῶρε.”
καὶ ὁ Φλῶριος μετὰ στεναγμοῦ πάλιν ἀτηλογεῖται
- 265 „ὦ βασιλεῦ, ἀτέρχομαι κατὰ τὸ | θελήμα σου. f 90 r°.
τὴν Πλάτζια Φλῶρε τὴν ἐμὴν ἐσὲν τὴν παραδίδω,
νὰ τὴν φυλάττης ὡς ἐμέ, καλῶς νὰ τὴν προσέχης.”
κατὰ τὴν ἀποχωρίσιν ὡς ἀμφοτέρω· ταίδω
ἀλλήλως ἐθρηνήσασιν, συχνῶς ἐπεριλάβαν,
- 270 καὶ ὁ εἰς τὸν ἄλλον ἔφηνεν στεναγμάτα καὶ τόνους
καὶ θλίψιν νὰ διχοτομῇ τοῦ καθενὸς καρδία.
τὴν ὥραιον δακτυλίδιον ἢ κόρη ἴδον ἐδάκνεν,
ἐκεῖνον τὸ ἐκονόμησε ἢ ἐέχνη τῶν ἐρώτων
καὶ ἐχαριτοσκοσμήσεν κ' ἐποίησεν το τοιοῦτον
- 275 ὅσον νὰ δείχνη ἐνέργειαν | εἰς ἐρωτοτοδοῦντας. f 90 v°.
καὶ τέτοια λόγια ἤλεγεν καὶ ἄκουσε νὰ τὰ μάθης·
„ἔπαρ' τὸ δακτυλίδι μου, βάστα το μετὰ σένα,
ζάφυρος ἐν ὁ λίθος του, εὐγενικὸν ἐπάρχει·
ἐμορφον ἐν ἐξαίρετον καὶ ἔχε το ὡς ἀπὲς μου
- 280 καὶ ἐὰν ἔς ἐμὲν ἐνάστιον συμβῇ, ὅτι νὰ τάδω,
αὐτὸν τὸ δακτυλίδι μου νὰ θλίβεται δι' ἐμένα.
ὁ λίθος νὰ θαμπώνεται, νὰ χάνεται ἢ θεωριά του
καὶ ἀπ' αὐτοῦ νὰ ἔχης εἰδήσιν ὅτι κανεὶς μὲ θλίβει.”
ἀκούσας ταῦτα ὁ Φλῶριος παίρνει τὸ δακτυλίδιον,
- 285 βάλλει τὸ στὸ δακτύλι του διὰ ταρτηγορίαν του.
| ἐκίνησεν ὁ Φλῶριος καὶ πάγει στὸ Μοντόριον, f 91 r°.
τοὺς αὐλικούς, τοὺς ἄρχοντας ἐπεχαιρέτισεν τοὺς,
καὶ τὴν ὁδὸ ἐκίνησεν ἐκείνην νὰ ταγαίμη
μετ' αὐτὸν ἐπαγαίνουσιν ἄρχοντες καβαλλάρου,
- 290 παιδόπουλα εἰς χρεῖαν τοῦ ἐντάμα μετ' ἐκείνων.
μὲ συντροφιδὴν εὐγενικὴν συντροφιασμένοσ ἦτο·

260. ἐὰν... ἔδε V. — 261. πίστευσον νὰ κείται ὡς σε λέγω V. — 262. τ τ μ σ πίστευ-
σιν στέλλω σοι τὴν Π Φ V. — 264. μ στεναγμον... ἀτηλογεῖται V. — 265. ὦ βασιλεῦς
V. — 266. τ Π Φ τὴν εὐγείαν L. τ Π Φ ἤξευρε V. — 267. ὡς δι' ἐμέ V. — 268.
κατὰ δὲ τὴν α V. μετὰ δὲ τὴν συχωρήσιν τ νεωτέρων π L. — 270. κ εἰς... ἔφηνε V. —
271. τὴν καθενοῦ V. — 272. π δακτυλίδιον ἐρωτικὸς V. — 273. ἐκεῖνο τὸ ἐκονόμησε V. —
274. κ' ἢ χάρις τὸ ἐκονόμησεν V. — 275. πῶς ν V. — 276. τὸν ἤλεγεν L. τὰ λόγια του
τὰ ἔλεγεν ἔκουσον ν τὰ μ V. — 277. καὶ β τ μ' ἐσένα V. — 278. ζάφυρον ἐν εὐγενικὸν
ἔχε το ἀντὶ ἐμένα V. — 279. παρῆκε V. — 280. κ ἂν τι εἰς ἐμέ συμβῇ ἐνάστιον νὰ γένῃ
V. — 282. θεωρία παρ' του V. — 283. ἔχει ἐκδοσιν ὁ ἐγὼ ἐπιβοῦμαι V. — 284. ταῦτα
ἀκούσας L. — 286. ὑπάγει... Μοντόριον V. — 286. αὐλιστάς L. αὐλιστάς... ἀποχαιρέτισέν
V. — 288. καὶ ὑπάγει V. — 289. ὑπάγει, δὲ κα' μετ' αὐτοῦ, V. — 291. συντροφιασ-
μός V. —

- γεράνια καὶ ζαχάρια, φαλκόνια καὶ ξεπτερια,
 τάχα διὰ παραδιαβασμὸν καὶ διὰ παρηγορίαν,
 διὰ νὰ τάγη μὲ χαράν, θλίψιν νὰ μὴ ἐνθυμᾶται·
 295 εἰς αὐτοὶ δε παρηγοριὰ οὐκ ἦτο· οὐδὲν μᾶλλον,
 οἱ τότε | τὴν καρδίαν τοῦ ἐκατεμάραντ τὴν. f 91 v°.
 ὅτισθεν γὰρ ὑπεβλεπεν τοῦ παραδρόμου ἐκείνου
 νὰ ἴδῃ τὴν παράξελον ἐκείνην τὴν ἀγάτα,
 τάχα νὰ λάβῃ ἀνασασμὸν, μικρὴν παρηγορίαν.
 300 ἡ δὲ χαρὰ τὴν εἶχασιν οἱ αὐτοῦ συνοδοιπόροι
 εἰς ἔμορφα κυήγια, εἰς παραδιαβασμὸν τῶν,
 τίς ἔχει διηγῆσασθαι; τλὴν τὴν χαρὰν ἐκείνην
 εἶχεν τὰ ὡς τὰ σκίβαλα, οὐκ ἔβλεπεν εἰς αὐτήν.
 ὁκάποιοι ἐτεσώθησαν, ἦλθαν εἰς τὸ Μονιόριον.
 305 ὁ δουξ τοὺς ἐπεδέχθηκεν μετὰ χαρᾶς μεγάλης
 καὶ ἀτὲ τὸ χέριν τὸν κρατεῖ ὡς | συγγενὴν καὶ φίλον, f 92 r°.
 μετ' αὐτοῦ τεριτλέεσθαι, συχνοῦς τὸν ἀσχολεῖσθαι,
 καὶ ἄριστον πολυτελὴ εἶχεν εὐπρετισμεῖον,
 τὸ μὲν διὰ τοὺς ἄρχοντας, τὸ πλεον δι' ἐκείνου,
 310 διὰ τὰ τοῦ δώσῃ κοφισμὸν, μικρὴν παρηγορίαν.
 τοιοῦτους λόγους τὸν λαλεῖ ὡς Φλώριε, τοῦ λεγεί,
 τὸ ἄριστον εὐτρέτιστα, ἀτέλθωμεν τρυφῆσαι·
 εἶψε τὴν ἔννοιαν, εἶψε τὴν, τὴν θλίψιν ἀποβάλλου
 ἀγᾶλλου, σκίρτησε χαρὰν δίχως τινὸς ἀνάγκης·
 315 καὶ καὶ ὡς διὰ τοὺς ἄρχοντας, τοὺς μεγιστάνας τοῦτους,
 μὴ φαίνεσθαι ὡς κατηφῆς, μὴ εἶσαι ὡς ἐννοιασμένος. f 92 v°.
 ἀκούσας ταῦτα ὁ Φλώριος οὕτως τὸν ἀπεκρίθη·
 ἦοί πάντες μεγιστᾶνοι μοι καὶ οἱ πάντες ἄρχοντες μοι
 ἔχουν τρυφῆσαι καὶ χαρεῖν, ἔχουν παραδιαβάσαι,
 320 ἐγὼ δὲ τάλιν βούλομαι εἰς Φίλιπποι στραφῆναι.
 ἐπὶ τῆς βασιλείας μοι εἶναι ἡ παρηγοριὰ μου,
 ἐκεῖ ὅτ' ἐπὶ τὸ παρηγόρημα τῆς ἐδικῆς μου λύτης,
 ἐκεῖ εἶναι ὁ ἀνασασμὸς τῶν ἐδικῶν μου τόνων.

292. ἐπῆρε γερανοφάλλονα. ξεπτερτζια καὶ ζαχάρια V. — 293. τάχατε ὁ περιδ V. —
 294. διὰ νὰ ὑτάγη... μὴν θυμᾶται — 295. παρηγορίαν οὐδ' ὕλως γὰρ οὐκ ἦτο· V. οὐδὲ L. —
 297. ὁ ἐτυχνοβλεπεν τὸ παράδρομον ἐκείνου V. ὑποδρομον (pour ἵπποδρομον, compris comme
 „cavalcade”?) — 298. ἡγάτα V. — 300. αὐτοῦ οἱ συνοδοιπόροι V. — 301. εὐμορφα... τοὺς
 V. — 303. ἀλλ' εἶχεν τὴν ὡς σ V. — 304. ἀπεσώσασθαι V. — 305. ἀποδέχθηκεν V. ἐπε-
 δέχθηκεν L. — 306. ἀπο... συγγενῆς καὶ φίλος V. — 307. περιμτλεκεται... συχνοῦς κατα-
 φιλεῖ τοῦ V. — 307a. κα' τετοια λογία τὸν ἔλεγεν ἀκουσον νὰ τὰ μάθῃς V. — 310. τὸν
 ὁ V. — 311. τοῦ λαλεῖ ὁ δοῦκας τοῦ Φλωρίου V. — 312. ἐτοίμασται. καὶ ἄγωμεν τ V. —
 313. τ ταύτης ἐ L. — 314. γέλα καὶ χαίρου σκίρτησον δ. V. — 315. ὡς διὰ... οὐτοὺς
 V. — 316. μ γιμεται V. — 317. ταῦτα ἀκούσας V. — 319. περιδιγιάται V. — 321.
 ὅτι ἐντος L. ὅτι ἐν τῇ βασιλείᾳ μου εἰ V. — 322. ἐκεῖ τ L. ἐκεῖ εἶναι V. — 323. εἰ V. —

- τλὴν διὰ τὴν παρακάλεσι· λέγω τὴν ἐδικήν σου
 325 τρυφῆσαι ἔχω μετὰ σᾶς, οἰκῆσαι καὶ διάγειν.”
 τί δὲ κακὰ | συνέβησαι ἐπὶ τοῦ βασιλέως f 93 r°.
 εἰς κόρη· τὴν παρεύγετο, ἃς εἰπὼν καταλέξω
 καὶ ὅτου ἔχει τόνους ἃς τὸν ἡ, καὶ θλίψεις ἃς λυπᾶται,
 καὶ ὅτου τοῦτον καὶ θλίβονται, πάντα ἃς ὑπομένουν,
 330 ὅτι τῆςτυχῆς ὁ καιρὸς πάλιν ἐπαναστρέφει.
 Ὁ βασιλεὺς ὁ Φίλιππος, μισεύσας ὁ υἱὸς του,
 μελέτην τοῦ καὶ ἔνοιαι τί πράξει, τί βουλεύσας
 λέγει πρὸς τὴν βασιλίσσαν, οὕτως τὴν συτυχαίνει
 „ὁ υἱὸς σου εἰς τὸ Μοντόριον ἐπ’ ἐμοῦ ἀτεστάλῃην
 335 εἰς Πλάτζια Φλώρε τὴν ὠραιὰν τί λέγεις, τί νὰ τοῖσω;
 κομίζω τοσοκερασμαν ἐκέρασεν ἐκείνη f 93 v°.
 δι’ αὐτὸν οὐκ ἀναταίεται νύκτες τε καὶ ἡμέρες.
 τλὴν τὸ ἐμὸν ἐκδίκημαν εἰς αὐτὴν ἂν οὐ πράξω,
 οὐ μὴν φορεσῶ ἀπὸ τοῦ νῦν στέμμαν εἰς τὸ κεφάλι,
 340 οἷδ’ ἄλλον διάδημα, μήτε ἄλλον τι πρέτον
 τῆς βασιλείας ἐνδυμαι, ἔαν εἰς αὐτὴν οὐ πράξω
 θάνατον ἀνεκλάλητον, καὶ ἐμτυρσοτολήσω
 καὶ ἀπολέσω παντελῶς, καὶ εἰς τέλος ἀφανίσω.”
 καὶ ταρεῖδης ἐμνηυσεν, ἔρχεται ὁ ἐπιτρατέξης.
 345 καὶ οὕτως τὸν ἐσύτυχε, μετὰ θυμοῦ τοῦ λέγει
 „αὐκράσου, κα’ τε γινώριζε, μάθε τὸ θέλημάν μου” f 94 r°.
 τὸν ὀρισμὸν μου σήμερον ἐσὲν τὸ φανερώνω,
 τὸν ὀρισμὸν μου τοῖσε τον μὴ φοβηθεῖς, σὲ λέγω
 τὴν Πλάτζια Φλώρε βούλωμαι νὰ χάσω ἀπ’ τὸν κόσμον
 350 Φαῖδρόν, λαμπρόν τὸ ἄριστον γοργὸν εὐτρετισθήτω
 καὶ ὅταν ἐγὼ εἰς τὸ ἄριστον μετὰ τοὺς μεγιστάνους
 καθεζόμαι, οἰκονόμησε, τοῖσε τὸ προσταχθέν σοι

324. παρακλήσι· τὴν ἐδικήν σου λέγω V. — 325. μ. σε καὶ... διάγειν (entre και et διάγειν un mot à l'infinitif V. — 325u. στοὶ βασιλεῖς Φίλιπποι νὰ στρεψώμεν τὸν λόγον V. — 327. εἰπὼν καταλέξω L. νὰ σᾶς τὸ καταλέξω V. — 328. α. ὅστις... λυπᾶται V. — 329. τοῦτε κ. θλίβεται, πάντοτε ἃς ποιέμην V. — 330. ἐπαναστρέφει V. — 332. βουλεύσας L. μ. τὲ κ. ἄνοιαν... τ. π. τ. τοῖσσι V. — 334. ἐπ’ ἐμοῦ V. — 335. Πλάτζια Φλώρη V. εἰς Π. Φ. δὲ L. νὰ τοῖσσω V. — 336. νὰ ἐκερᾷ εἰς ἐκείνην L. — 337. τοιοῦτον... οὐ νύκται οὐδ’ ἡμέραι V. κ. τὲς ἡ L. — 338. ἐκδίκημαν V. — 339. νὰ μ. φ. ἀ. τ. σ. τὴν κεφαλὴν μου V. ὁ μ. φ. εἰς τὸ κεφάλι μου στέμμα τῆς βασιλείας L. — 340. στέμμα ο. δακτύλιον τότε V. — 341. ὡς βασιλεὺς ὡς ἐνδυμα εἰς ἀ. π. ὁ V. αὐτὴν πράξω L. — 342. ε. α. καὶ τῷ νὰ πυρπολήσω V. — 342. τελείως ἀ. V. — 343. τοῦ λ. V. — 346. ἀφικράσου καὶ ἐγινώριζε V. — 347. καὶ τὸν βούλην μου σήμερον ἐσὲν τὴν παραδίδω V. — 348. μετὰ κα’ το μυστήριον ἐσὲν τὸ φανερώνω V. — 349. ζῶν νὰ τὰρω βούλωμαι κορὴ τῆς Πλάτζιας Φλώρης V. — 350. Φαῖδρός, λαμπρὸς ὁ ἄριστος L. φ. λ. τ. ἀ. μετὰ τοὺς μεγιστάνους V. — 351. manque V. — 352. κ. οἰκονόμησον π. τ. π. τ. V. οἰκονόμησε L. —

- τέψε με εἰς τὸ ἄριστον ὄρνιν φαρμακεμένην,
σιγά, κρυφὰ καὶ ἄνοητα, αὐτῆς μὴ κατεχούσης,
355 ὅτως καὶ λάβω ἀφορμὴν καὶ κατ' αὐτῆς ἐκπέμψω.
εἰς ὄργην γὰρ ἀνήγειρεν καὶ φθόνον ἡ ψυχὴ μου." f 94 v°.
ὁ ἐπιτραπέζης φθονερὸς καὶ πλήρης δόλου γέμων,
θέλω δὲ καὶ τὸ θέλημα τοῦ βασιλεῶς πληρῶσαι,
ὥσάν τις δοῦλος γνώριμος καὶ ὡς τιστὸς θεράπων
360 καὶ φίλος ἀληθέστατος αὐτὸν ἀπηλογήσῃ
ἢ βασιλεῦν μέγιστε, καὶ τῶν ἀνάγκων ἀναξ,
τὸν λόγον σου, τὸ αἶτημα πληρῶσω διασυντόμως·
τὸ φάρμακον συγκέραστον θελω κατασκευάσειν,
καὶ ὅταν ἐσὺ καθεξέσται μετὰ τῶν σῶν ἐνδόξων
365 πεφειγὴν θέλω φανερῶς οἱ πάντες ἵα τὴν βλέτουν.
ἐκεῖνοι δὲ "ὦ ἀνθρώποι | ὅπου τὴν θέλει φέρει f 95 r°.
εἰπὲν τὸν θελω ἵα εἰπῇ ἐμπρὸς στῶν μεγιστάνων·
ἢ Πλάτζια Φλώρε τὸ σταλθὲν ἔπεφεν πρὸς ἑσένα."
οὕτως ἐκατασκευάσαι ἵα τὴν συκοφαντήσου·
370 ὁ βασιλεὺς ὁ Φίλιππος μὲ τὸν ἐπιτραπέζην.
τὸ ἄριστον ἐποίησαν, συνηχθῆσαι οἱ πάντες·
ὁ βασιλεὺς ἐκάθισεν ἐπὶ χρύσεῃ τραπέζῃ
μὲ μεγιστάνους ἄρχοντας, καὶ μὲ καβαλλαρίους.
ἐκίνησαν, ἔφερανσιν τοὺς μίσσους ἐμπροσθέν τοὺς·
375 ἔφέρειν καὶ τὴν ὄρνιν ἐμπρὸς τοῦ βασιλεῶς,
ἐκείνην τὴν ἐτοίμασεν κρυφῶς ὁ ἐπιτραπέζης·
τὴν δὲ ὅπου τὴν ἔφερε τὸν βασιλέα λέγει f 95 v°.
ἢ Πλάτζια Φλώρε ἡ εὐγενικὴ τὴν στέλλει πρὸς ἑσένα."
ὁ βασιλεὺς ὡς ἄδικος, τελείως γέμων δόλου,
380 τὸ δῶρον τάχα δέχεται ὥσάν ἀγαπημένον
τὸ δῶρον δέχεται ὡς λαμπρόν, πιάνει ἵα τὸ μερίσῃ.
κοττει, μερίζει τὸ μερὶν καὶ ρίπτει το τὴν κύαν·
τὴν κύαν ρίπτει τὸ μερὶν τάχα μὴ ἔχῃ δόλου.
ὁ δόλος ἦεν συντομος καὶ παρευθὺς ἐφάνη·

353. στείλε μου... ὄρνιν φαρμακεμένην V. ὄρνιξ L. — 355. μήπως L. — 356. τὸν ὄρνιν ἀ. L. — 357. γέμων ὅλως δόλου V. πτονερος... γέμει L. — 358. θέλει L. — 359. σά L. — 360. ἀπρηγοῦνται V. — 362. τὸ ζήτημα πληρῶσαι V. — 363. συγκέραστον... κατασκευάσαι V. — 365. στείλει τὴν θέλω φανερά V. — 367. τοῦ ε... τῶν μ. V. — 368. τὸ σταλθὲν L. τῆς Πλάτζια Φλώρης τὸ σταλθὲν γνωρίζει ἡ βασιλεῖα σου V. — 369. αὐτὸς ἐκατασκευάσεν... συκοφαντήσῃ V. — 371. ἐτοίμαται ἐπυποχθῆκαν πάντες V. — 372. ε. β. ε. μετὰ ἐπιτραπέζης. — 373. μ. ἄρχοντες μεγιστάνους τε L. μετὰ τοῦς μ. του. μετὰ τοῦς ἀρχ. του V. — 374. ἐκένωσαν. ἠφέναν V. — 375. ἠφέναν δὲ τ... τὸν βασιλέα V. — 376. κ' ἐκεῖνος ἐτοίμασεν κρυφῶς συκοφαντήσῃ V. — 376a. τὴν Πλάτζια Φλώρεν τὴν εὐγενικὴν τάχα διὰ ἵα χαλὰς V. — 377a. ὦ βασιλεῦ, αὐθέντη μου καὶ ἀναξ τῶν ἀνάγκων V. — 378. τῆς βασιλείας σου το στέλλει V. — 380. ἀγαπημένον V. — 381. δέχεται δῶρον... μερίσῃ V. — 382. μερὶν κ. ρίπτει του τὸν κύαν. V. — 383. τάχα τὸ ρίξεν ἵνα μὴ ἔχῃ δόλου V. —

- 385 τετραὶ ὁ κυλας εἰς τὴν γῆν, ἀπέψιξεν, ἐψιγῆν.
εἶδαν οἱ μεγιστάνοι τοῦ καὶ ἑθαύμασαν μεγάλως,
ἠγνόουν τὸ γινόμενον, ἑθαύμαζον | τὴν τόλμην. f 96 r.
καὶ ὁ βασιλεὺς θορυβηθεὶς τάχα πρὸς τοὺς παρόντας
λέγει, τὴν κόρην ἐγκαλεῖ μὴ οὔσαν ἐπταισμένην
- 390 „ἔμοι τοτάρχει, ἄρχοντες καὶ συνοικητορές μου,
εἰδέτε τόλμην γυναικίς, φθόνον τὸν πρὸς ἐμένα,
ἀπὲ τιμῆς ἀλιαμοιβῆς ἐμὲν νὰ φαρμακώσῃ.”
καὶ παρειδὺς ἐτρόσταξεν τὸ βέλος νὰ σαλπίσῃ,
νὰ συλαχθεῖσιν ἅπαντες οἰκητορες τῆς χώρας,
- 395 οἱ πτωχοὶ τε καὶ πτωχοί, τὴν δίκην νὰ δικάσουν.
οἱ πάντες ἐσυλήθησαν στέκουντες κατὰ τάξιν,
τέμτει διὰ τὸ κοράσιον, φέρουν τὴν δεστωμένην.
ἥσπεκε δὲ ἡ ἑλεεινὴ τίποτε μὴ κατέχων, f 96 v.
θρῆνον ἐκόπτετον θρῆνον πρὸς αὐτὴν μαχομένην.
- 400 ἐκλαίγεν καὶ δολόλizen ἐκ βάρους τῆς καρδιάς της,
καὶ ὁ λογισμὸς ἐμάχετον „μὴ κάτι συκοφάντης
ἄνθρωπος ἦλθεν κατ’ ἐμοῦ, λέγει, μὴ κάτι ἐσφάλλῃν,
καὶ ἐμὲν ἐλέγχει ὁ λογισμὸς κακὸν οὐδὲν ἐποίησ’
καὶ ὁ θεὸς ὁ παντοδύναμος τὸ δίκαιον νὰ κρίνῃ.”
- 405 καὶ παρειδὺς τὸν βασιλεῦσαν βλέπει ὅτι ἐσηκάθην,
στήκεται εἰς τόδας ὄρτιος „δικάζετε δι’ ἐμέαν,
ἄρχοντες ὅλοι πλούσιοι, τοτάρχες μεγιστάνοι,
καὶ | πάντες ὅλοι πένητες, μικροὶ τε καὶ μεγάλοι, f 97 r.
τὴν δίκην τὴν δικάζομαι, κρίνετέ τὴν δικαίως,
- 410 μὴ ἔναιν τρωτοληψιά, πάλιν παρακαλῶ σας.
ἡ Πλάζια Φλώρε σήμερον, ἡ κόρη τὴν θωρεῖτε,
τὴν μάνα της ἐκουρσεφα μὲ αὐτὴν ἐγγαστραμένην
εἰς οἶκον μοι τὴν ἔφερα εἰς τὰ ἐμὰ παλάτια
καὶ ἐκεῖ αὐτὴν ἐγέννησεν καὶ ἐγὼ πολλὰ τὸ ἡχάρην
- 415 εὐγενικά, βασιλικά, μετὰ δορυφορίας
ἐνέθρεφα καὶ ποῖκα τὴν καὶ ἀπεκατέστησά τὴν
κοράσιον ὡς τὸ βλέπετε· κ’ ἐθάρρουν νὰ κερδήσω

385. πίττει ὁ κύλας ἐξεψιξεν V — 387. ἐγνώσαν τὸ γινόμενον V. ἐξ μεγάλως L. —
389. ἐ ποιοῦσα ἐ V. — 391. τοῖσι L. κ φ εἰς ἐμένα V. — 392. ἐμένα φαρμακώσῃ L. —
394. , συλαχθεῖσιν οἱ ὅ οὗ τῆς Ρωμῆς V. — 395. οἱ τ καὶ οἱ τ δικήτους V. — 396.
ἀπαντες στέκουται κατ’ ἀξίαν V. — 397. πέμπου εἰς τ κ φ τ δεδεμένην V. — 398.
ἐστέκετον ἡ ἑλεεινὴ τίποτε V. — 399. μαχομένη L. manque V. — 400. δολολίζεν ἐκ βάρους
τῆς καρδιάς V. — 401. διὰ τοὺς συκοφάντας V. — 402. λογι μοι κατεσφάλην V. — 403.
ἐ ἐλέγχει V. — 405. στήκεται ἐ βασιλεῦς. στέκεται εἰς τοὺς τόδας V. — 406. manque
V. — 407. ἡ ὅ σήμερον τοτάρχει V. — 409. κ τ εἰς δίκαιον V. — 410. εἶλαι V. — 411.
ὅπου θωρεῖτε V. — 412. ἐκούρσεσθαι V. — 113. ἔφερα V. — 114. κ ὅταν τὴν ἐγ ἐγ πολλὰ
ἐχάρην V. — 415. κ’ εὐγενικά δορυφορίας V. — 416. ἀνὰ τρεῖς ἀποκατάστησά τὴν
V. — 417. κ ὡ βλ ἐθάρρουν V.

- βασιλικὴς ἀνταμοιβὰς καὶ εὐχαριστίας μεγάλης, f 97 v°.
 καὶ μὲ ρηγάδες ἤλεγα συμπεθερίαν νὰ ποίσω
 420 καὶ στέμμαν καὶ διάδημαν αὐτὴν διὰ νὰ φορέσω
 νὰ τιμηθῇ ὡς βασίλισσα εἰς τὸν παρόντα κόσμον
 καὶ ἐγὼ θωρᾶ, τὸν θάνατον αὐτῇ τὸν ἐδικόν μου
 δολίως κατεσκεύασεν τοῦ νὰ μὲ φαρμακώσῃ
 δι' αὐτὸν ἐσᾶς ἐσυναξα νὰ μάθετε τὸ πρᾶγμα,
 425 νὰ κρίνετε τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἐπιβουλίαν,
 νὰ πάθῃ ὡς ἐν τὰ τρίτονια, νὰ πάθῃ ὡς ἐν τὸ δίκαιον.
 καὶ ἡ κόρη ὥσπερ κατὰδικος στήκεται δεσμευμένη,
 δριμυὰ νὰ κλαίῃ, νὰ ὀλιγωρῇ, πικρῶς νὰ ὀλολύξῃ f 98 r°.
 καὶ νὰ θρηνᾷ ἀπὸ καρδιάς νὰ σφάξῃ τὰς αἰσθήσεις,
 430 νὰ μὴ ἔχῃ τί ἀποκρίνεσθαι διὰ τὸ ἀναίτιόν τῆς
 πταισμένης οὐκ εἶχε νὰ εἰπῇ, ἀποκρίσιν οὐκ εἶχεν,
 οὐκ εἶδεν τὴν ἐπιβουλήν τῆς ἀνοσίας πράξης
 τὴν ἐπραξεν ὁ βασιλεὺς μὲ τὸν ἐπιτρατέξην,
 τῆς τέχνης τὸ μηχανήμαν, τῆς μηχανῆς τὸν δόλον,
 435 καὶ οὐκ εἶχεν τί ἀποκρίνεσθαι ὡς πρὸς τὸν βασιλέαν,
 τάχα καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας τὸ δίκαιον νὰ ἐγνωρίσουν,
 καὶ οὐκ ἤξευρε τὸ τί νὰ ᾔτῃ, οὐδε τὸ τί νὰ λέξῃ,
 νὰ εἴπῃ τὸ ἀναίτιον, οἱ πάντες νὰ τὸ μάθουν. f 98 v°.
 δι' αὐτὸν οἱ πάντες, ἄρχοντες, πλούσιοι, μεγιστάνοι,
 440 πτωχοὶ ὡς ἐν μιᾷ φωνῇ ἤρξαντο νὰ στριγγίζου
 καὶ δολερὰν ἀπόφασιν κρίνουσιν τὴν τοῦ θανάτου,
 καὶ θάνατον ὀδυνηρὸν χαρίζουσιν τὴν κόρην,
 τὴν κόρην τὴν ἀναίτιον θανάτῳ τυρπολῆσαι
 ὀρίζουν, λέγουσιν κατ' αὐτὴν φλόγαν λαμπρὰν ἀνάψαι
 445 καὶ μέσον τὴν πανεύγενος ριπτῆναι δεδεμένην
 οἱ πάντες τὸ ἐναντίον ἐλέγασιν τῆς κόρης,
 διατὶ τὸν τρόπον ἐκ παντὸς οὐκ ἤξευραν τῆς κόρης,
 οὐκ εἶδαν τὸ μηχανήμαν, | τὸν φθόνον τῆς κακίας, f 99 r°.
 δι' αὐτὸν ἐκατεδίκασαν τὴν κόρην τεθνηκέναι
 450 θάνατον ἀνεκκλήλητον, ὀδυνηρὸν, πικρίας.

418. βασιλικὰς ἀνταμοιβὰς καὶ εὐχαριστίας μεγάλης V. — 419. ἤλεγα σ ν ποίσω V. —
 420. ἀ νὰ τὴν φορέσω V. — 421. ν τὴν κοσμήτω βασιλικὰ V. — 422. αὐτεῖν, τ ἐδικόν
 μ V. — 423. κατεσκεύασεν V. — 424. διὰ τοῦτο ἐσᾶς V. — 425. το I., το πρεπο, τῆς
 ν π V. — 427. στέκεται V. — 428. ἐλιμμένα κλαίει καὶ ὁ V. π ν ἐπιλογίζῃ I. — 429.
 θρηνᾷ V. — 430. καὶ οὐκ εἶ ἐναντίον V. — 431. τίποτε οὐκ ἔχει νὰ λυτῇ V. — 432.
 καὶ οὐκ ἔχει τ εἰ τ ἀναίτιας πράξῃ V. — 434. τὸν τρίτον V. — 435. καὶ οὐκ ἔχει τί ἀποκρι-
 σεῖ V. — 436. ἀ δίκαιον νὰ γνωρίσουν V. — 438. καὶ λέ εἰ τ ἐναντίον V. — 440. πτωχοὶ
 manque I. — 441. δολερὰν ἀποφάσιν V. — 443. τυρπολῆσαι V. — 444. πρὸς ἀ...
 ν ἀνάψουν V. — 445. μέσον... ριπτῇ καὶ V. — 447. ἤξευραν το δόλον V. — 448. ὁ εἶ τὸ
 ἀναίτιον V. — 449. δι' αὐτὸ κατεδίκασαν V. — 450. πικρὸν γὰρ V. —

- ὁ ἐπιτρατεξὴς ὁ δεινός, ὁ πλήρης γέμων δόλου,
 ὁ ψευτὴς καὶ διάβολος, τῆς ἀπιστίας ὁ δοῦλος,
 ὀρίζει καὶ ὑπεβάλλουσιν εἰς Φυλακὴν τὴν κόρην
 ῥίπτουσιν, καὶ ἀσφαλίζουσιν, δεσμεύουσιν ἀλοσίως,
 155 χεῖρας καὶ πόδας σφίγγουσιν δεσμοῖς ἀπαραλύτοις·
 ὀρίζου, τοῦ μὴ φτέγησθαι κατὰ τοῦ βασιλέως·
 μετὰ μικρὸν ἐκ Φυλακῆς ἐβγάλλουσιν τὴν κόρην
 ὁ σιτυσκάκιος ὁ δεινὸς μετὰ καὶ πᾶν ἰδίον
 καὶ εἰς κρίσιν τὴν ἐφέρασι πάλιν τοῦ νᾶ τὴν κρίου.
 460 κρίου καὶ ἀποκρίνουσιν αὐτὴν τυρτοληθῆναι
 καὶ παραδοῦναι τῷ τυρὶ τῷ καυστικῷ τὴν κόρην
 ἤγρου οἱ δῆμιοι, φέρουσιν βιαίως τοῦ καῖναι
 καὶ ἀφ' οἷου τὴν ἐπέσωσαι ὅτου τὸ πῦρ ἀνῆπτε,
 τοῖς δῆμοις ἐλάλησεν, ἄφῃτε με νᾶ εἴτω
 465 λόγια ὀλίγα· καὶ καλὰ καὶ παραπολεμένα· f 100 r°.
 ἀγάτη, ποῦτε μοι καλὴ, γλυκοτερίπλοκέ μου,
 ἡλιέ μου, αἰγὴ μου, ἡμέρα μου, ζωῆς ἐμφύχωσις μου,
 σελήνη μου ἀσιροφυτευτά, νᾶ φυλλὰ τῆς καρδιάς μου,
 ζωὴ μου ὅτου ἔχεις, ἀτ' ἐσὲν κ' ἐδὰ διὰ σὲν ταθάνω,
 470 δι' ἐσένα θλιατῶνμαι, ἀδίκως καὶ ἀναιτίως·
 καὶ σὺ, ἀγάτη μου καλὴ, κάθεται στὸ Μοντόριον,
 καὶ δι' ἐμὲν τὴν κατενὴν τίποτε οὐκ ἐξεύρεις,
 ἀκόμη οὐκ ἐκατεμάδες τὸ νᾶ διὰ σὲν ταθάνω
 ἢ κρίσις μὴ ἀναδεχέσθαι χάρις ἀτ' ἐδὲν κόσμον·
 475 τιτὰ οὐκ ἔχω μνηστὴν οἷδὲ μαγκατοφόρον f 100 v°.
 ἢ συγγενὴν ἢ φίλον μοι ἐσενα νᾶ μνηστῶν
 ταυτὲς ἐκαταλεῖψαι με οἱ σιλοικητορές μου
 ἐπεὶ ὁ πατὴρ σου, ὁ βασιλεὺς, ἐμένα παραλόγως,
 ἀδίκως κατεδικάσει τυρὶ παραδοθῆναι
 480 ὅρα, εἰς τὴν φλόγα ἄπτομαι θλιμμένη τὴν καρδίαν,
 οἱ βλέπεις μοι τὸ θάνατον κ' ἔχω διπλὴν τὴν λυτὴν.
 ἀλλ' οὔτε σὺ χαροποιεῖς εἰς τὸν τάροντα κόσμον,

451. ὁ μαυρὸς L. — 453. ὀρίζου, κα. σιτυσκάζουσιν, εἰς φυλακὴν, τὴν κόρην V. — 454. ἡριε L. ἀλοσίως V. — 455. σφίγγουσιν, L. σ βατταστυγκάζουσιν, V. — 456. πτέγγουσιν L. — 456b. μὴ ὀνίκαις εἶναι αὐτὴν, κα. αὐτὴν κατεβλάζου, V. l. 99 v. — 456b. ὀρίζου, τοῦ μὴ μέμψεσθαι ταχὺ τοῦ βασιλέως L. — 457. μ μ ἐβγάλλουσιν ἐκ φυλακῆς V. — 458. σιτυσκάκιος V. πᾶν δίκαιον L. — 459. εἰς κρίσιν, τὴν ἐφεροῖ κα. συγγενὴν τὴν κρίσιν V. — 460. manque V. — 461. καὶ ἀποφασίζουσιν αὐτὴν τῷ καυστικῷ τὴν κόρην V. — 462. ἤγρου, ἡφέρασι, βιαίως καὶ κακίως V. — 463. καὶ ἀφ' οἷου τὴν ἐπέσωσαι, ἀναπτεῖ V. — 465. κ κ κ πρέποντα ἐμένα V. ἐλεῖα L. — 467. ἡ μου, ἡ μου, ἡ μου, ζωῆς V. ἐμφύχωσις μ L. — 469. ἔχου ἀπὸ σὲ τώρα διὰ σ' ἀποτ' ἔχω V. — 470. κα. manque V. — 471. Μοντόριον V. — 472. ἐξεύρεις V. — 473. ἐκατεμάδες, ὅτι ὁ σὲν ταθάνω V. — 474. τί κρίσις L. μ' ἀποδέχεται V. χαρὰ σὲ ἐκ L. — 475. κακίον ὁ ἐ λυτῶται V. — 476. κα σὺ τὸ ἀναγείλῃ V. — 478. ὅτι ὁ τ V. ταχὺ λογίος L. — 480. χωρὶς τὴν φ ἄπτομαι V. — 482. οὔδὲ L. —

- οὔτε χαρὰν ἐλήθονοι ἔχεις ποτὲ συζῆσαι,
ἐνθυμούμενος θάνατος ἄδικον ἐδικόν μου.”
- 485 Αὐτὴν τὴν ὥρα ὁ Φλώριος εἰς ὕπνον ἐκοιμάτον f 101 r°.
 θορυβημένος ἐξυπνᾷ, ἔμφοβος ἀνηγέρθη,
 καὶ θάμβος κατεκράησεν τὴν ὅλην τοῦ καρδίαν
 καὶ ἐτάρχων ὀλοζάλιστος, μυριομεριμνημένος
- 490 τὸ δακτυλίδιον θεωρεῖ τὸ εἰς δάκτυλον ἐφόρει,
 ἐκεῖνος τὸ τοῦ ἐχάρισε· ἡ κόρη Πλάτζια Φλώρε,
 ὅπου εἶχεν τὴν ἐνέργειαν τὴν θλίψιν νὰ φανίξῃ.
 βλέπει, ἐντρανίζει, θεωρεῖ τὸν ζάφυρον νὰ ἔναι
 μαῦρος, θολός, ἀγνώριστος, | ξέλον ἀπὸ τὴν φυσί, f 101 v°.
- 495 νὰ χάσῃ τὴν λαμπρότητα τὴν φυσικὴν τὴν εἶχε
 καὶ διὰ τὴν θλίψιν νὰ εὔρεθῇ τῆς κόρης θολωμένος,
 καὶ παρυσυ παραλλαγήν νὰ ποίσῃ τὸ λιθάριν
 ἀγνώριστον, ἀνείδεον τὸ ἀληθὲς δεικνύει.
 γνωρίζει καὶ αὐτὰ ὁ Φλώριος, ἐγέρνεται συντόμως,
- 500 τὸν λόγον εἰς ἐνθύμησιν φέρει τῆς Πλάτζια Φλώρε·
 „ὅτι· ἴδης δὲ θολωθὲν τὸν ζάφυρον αὐτίκα.
 γνώριζε ὅτι θλίβομαι καὶ ὅτι κακῶς παθαίνω.”
 γοργά, συγχᾶ ἐτεπήδησεν ἀπέκει ὅπου ἐκοιμάτον
 θρήνῳ καὶ | κλαίῳ ἔλεγεν „καρδιά μου ποτεμένη, f 102 r°.
- 505 καρδιά μου, ὅπου ἐλησμούνησες τὸν πόθον τῆς ὥραιας,
 τῆς ἀσκολήσεως τὸ σπέρρον τὸ εἰς ἐσέναν ἔχει,
 τὸ ἀκέραιο τοῦ φρονήματος, τὸ δολιτὸν τοῦ ποθοῦ,
 τοῦ πόθοῦ τὸ ἀταράλλακτον τὸ εἶχε εἰς ἐσέναν,
 κ' ἐδᾶ διὰ σέν, καρδιά μου, ἡ κόρη ἡ Πλάτζια Φλώρε
- 510 νομίζω εἰς τυχεῖς θάνατος τὴν ἔφερον ἡ μοῖρα
 καὶ εἰς ἄδικον ἐπέσωσε τῆς παραχῆς λιμένα.
 δι' ἐσέν, καρδιά, τειράζεται καὶ δι' ἐσέν, καρδιά, παθαίνει
 καρδιά μου, ἀνηγέρθητι εἰς βοήθειαν τῆς ὥραιας.
 τάλιν, καρδιά μου ταπεινὴ, ἔγειροι διασυντόμως, f 102 v°.
- 515 συμπόνεσε τὴν θλίψιν τῆς, τὴν ἀγαπήσιν τῆς

483. χ. συζῆσαι τ. συζῆσαι V. -- 484. ε. τοι ε. L. -- 485. τὴν ὥραν ταύτην V. -- 486. θορυβημένος ε. με φόβον V. -- 487. ἐκατεκράηεν V. -- 489. ὕπταρχει V. -- 490. θεωρεῖ τ. ὁ τοῦ τὸ ε. το ὁ τοι ε. V. -- 491. τοῦ manque V. -- 492. φανίξῃ V. καὶ ἀφανίξῃ L. -- 493. ἀ. ἐ. τρανίζει, θεωρεῖ ἐκεῖνο το ζάφυρον V. ἐ. ἐ. τρανίζει L. -- 495. ἔχασεν V. -- 496. καὶ ἀπο τ. V. -- 497. κ. τ. παραλλαγήν ἐκλωπει τ. λ. V. -- 498. ἀγνώριστος L. -- 500. τ. γ. ἐνθυμούμενος κόρης τ. Π. Φλώρε V. -- 501. ὅτι ὅταν ἴδῃς ἐκλωπει, στο δακτυλίδιον ἐκεῖνο V. -- 502. κακῶς V. -- 503. γνωρίζω σ. ἐτηόνησεν V. -- 504. κλαίῳ μου manque V. -- 505. κ. μ. ἀλησμούνησες V. -- 506. κ. ἀσκολήσεως τοι καίρι· στοῦ ἔχει εἰς ἐμένα V. -- 507. τὸν ε. Le vers manque dans V. -- 508. manque V. -- 509. κ' ἐδᾶ, καρδιά μου, διὰ σέν ἡ Π. Φ. V. ἡ κόρη manque L. -- 510. ἔφερον V. ἔφερα. L. ἡ μοῖρα manque V. -- 511. ἀπέσωσε V. -- 512. καρδιά μου τ. κ. δὲ καὶ σὲν ταπεινὴ V. -- 513. ἀγαπήσιν V. --

- θεράττεισεν τὸν ἔρωτα, τίμησεν τὴν ἀγάτην,
 συμπάσχισέ την τὴν ὠραίαν καὶ συναποθανέ την."
 καὶ παρὲς αὐτέρριφεν τὸν φόβον ταροτίσῃ
 καὶ εἰς φίλον του ἐγκαρδιακόν, μᾶλλον καὶ συγγενήν του,
 520 τῆς χώρας καβαλλάριον ἐκ τῶν ἐνδοξοτέρων
 λέγει, θαρρεῖ τὴν συμφοράν, καταμπιστεύεται του
 τὴν θλίψιν φανερώει τοῦ τὴν εἶχεν ἐν καρδίᾳ,
 τὸν πόθον, τὴν ἀσχόλησιν τὴν εἰς τὴν Πλάτζια Φλώρε. f 103 r".
 καὶ συμπολεῖ καὶ τάσχει τον ὁ συγγενὴς του ἐκεῖνος"
 525 Φαρὶν τοῦ δίδει καὶ ἄρματα καὶ τὴν ἐξομπλισίν του,
 Φαρὶν ποτάπον σύντομον, νὰ διώκῃ τοὺς ἀέρες
 δίδει του καὶ ἵππόσελλον, καβαλλικεύει ἐκεῖνος,
 θώρακα, περικεφαλαίαν, σκουτάρι καὶ κοιτάριν
 καὶ ἀργυρομούστακον σπαθὶν μὲ δόλοχρυσον Φηκάριν,
 530 εἰς χέριν ἐπιτήθειον ὄξυν ἀκονισμένον,
 βραχιόνια δολάργυρα καὶ σιδερεὰ γονάτια,
 χερσόττια τὸ ἔσω σίδερον, τὸ ἔξωθεν χρυσάφιν
 ζώσμαν ἐξώσθην σιδερόν, παρόμοιον τῶν ἁρμάτων, f 103 v".
 ὡσαύτως καὶ τὸ ἵππάριν του ἦτον ἁρματαμένον
 535 κοιβέρταν χρυσοπράσινην ἔμπροσθεν καὶ ὀπίσῃ
 ἁρμάτωσιν καβαλλαριοῦ κυριῶς ἐξομπλισμένην.
 καὶ παρὲς εἰς τὸ Φαρὶν πηδᾷ, καβαλλικεύγει
 καίει τον ὁ πόθος, σφάζει τον ἡ μέριμνα τῆς λύπης,
 μὴ κατακλίνῃ ἡ τύχη του καὶ φτάσῃ τὴν χαμένην
 540 καὶ συχοκεντοπιτέρνιζεν τὸν μαῦρον του συχνάκις
 καὶ διασυντόμως ἔφτασεν, κατέλαβεν τὸν τόπον. f 104 r".
 βλέπει τὴν κόρην, ἵσταται νὰ κλαίῃ νὰ θρηνηταί
 βλέπει τὴν κόρην — βάσταζε, πολύπουε καρδιά —
 ἴς μέρος νὰ ἀφτῇ ἡ κάμινος καὶ παρὲς ἐκεῖνη,
 545 ἐγγυς νὰ στέκῃ νὰ θαρῇ τὴν φλόγα τῆς καμίνου

517. συμτάττεισε τ ὦ V. Après le mot ἀγάτη, le texte de L. a la note suivante, écrite en petites lettres à l'encre rouge: *σηλῶεται ἀπο τὸν ἔρωτα*. A gauche, en marge: *ὁ Φλώριος*. Le copiste a pris les vers 517 et suiv. pour un nouveau discours de Philorios: il commence le vers 517 par une lettre ornementée. — 520. ἐνδοξοτάτων V. — 521. λ ἐκρηῖται... κατέμπ τον V. — 522. τὴν εἶχεν στὴν καρδίαν του. τ ε φ V. — 523. τ π φανερώει του τὸν ε V. — 524. ὡς σ καὶ φίλος V. — 525. τὸν ὁ... μὲ την διόρῳσιν τ V. — 526. φ ὑποτάτιον... ἀέρας V. διωχῃ L. — 527. ὑποτέλλειον V. — 528. ε ἐπὶ κεφαλῆς V. — 529. ἐγκάρη V. — 530. ἁκονισμένος V. — 531. Le second hémistiche de 531 et le premier de 532 manquent V. — 532. τὰ εἶ V. — 533. ἐξώσθην σίδερον τὰρ ὅμοι V. — 534. καὶ manque V. — 535. κ' ἐξω πράσινην ἔμπρος καὶ ἔξοπίσω V. — 536. ἀκρια ἐξοπλισμός V. — 538. καὶ ἐξω ὁ τ τὸν ἐσφάζει καὶ ἡ V. — 539. κατακλίσῃ κ ἐφτάσῃ L. φτάσῃ V. — 540. συχοκεντο ἐπτερνίζεν L. — 541. ἐφτάσῃ V. — 542. manque V. — 543. καὶ βαστὰ πολύπουον καρδίᾳ V. — 544. μερὶς ἀνάψῃ... σπειτα ε V. νάττη ἡ κ L. —

- νὰ περιμένῃ νὰ ριφθῇ μέσα πυρποληθῆναι,
 ἡμιθανήν, δίχ' ἀφορμήν, καθόλου ἀπὲ τὸν φόβον
 τριγυρᾶντες ἡσυχέσῃσι λαὸς πολὺς νὰ βλέπῃ
 τὴν κρίσιν, τὴν ἀπώλειαν τὴν εἰς τὴν Πλάττζια Φλώρε,
 550 καὶ παρευθὺς ὁ Φλώριος εἰσέρχεται εἰς τὸ μέσον
 . μὲ θάρρος εὐλογεῖται, μὲ ἦθος ἀνδρειωμένον. f 104 v".
 σιμῶναι, ἐφθάνει, στήκειαι ἐγγίστα τῆς ὥραιας
 λέγει τῆς κόρης, ἀπὸ τοῦ νῦν τίποτε μὴ φοβᾶσαι
 λέγε μοῦ τὴν ἀλήθειαν, μηδὲν μοι κρύψῃς λόγον,
 555 εἰπέ μοι πᾶς καὶ διὰ τί ὁ βασιλεὺς τῆς χώρας
 ἐσὲν ἐκατεδίκασεν ἀτόφασιν θανάτου."
 οὕτως εἰπὼν ὁ Φλώριος, ἀτηλογοεῖται ἡ κόρη
 ,αὐθέντα, ἐπεὶ μ' ἐρωτήσας αὐκράσου καὶ νὰ μάθῃς, f 105 r".
 καὶ εἴτι εἰς ἐμὲν συνέβηκεν αὐκράσου καὶ ν' ἀκουσῇς
 560 ὁ ὑπὸ τραπεζῆς δολερὴν συκοφαντίαν μ' ἐποίησεν,
 ὁρῶντα ἐπιβουλευτικὸν μετὰ τοῦ βασιλέως,
 τάχατε οὐκ ἐθέλα ἐγὼ τὸν βασιλέα
 δολίως μετὰ μηχανῆς ἐκείνον φαρμακῶσαι,
 τὸ ὅπερ κριτὴν παρίσταμαι τὸν πάντων βασιλέα
 565 οὐκ οἶδα διὰ τὸ φάρμακον, τίποτε οὐκ ἐγνωρίζω,
 τοῦ δόλου τὸ ἐπιβουλευμὸν οὐκ ἔφερον ὁ νοῦς μοι.
 καβαλλαριῶν ὁ εὐγενὴς, ἀνδρείων ὁ ἀνδρεῖος,
 βοήθειαν ἐξαίτουμαι σε δι' ἀγάπην τοῦ Φλωρίου,
 δι' ἀγάπην τὴν εἰς Φλώριον, βοήθει μοι τὴν ξένην." f 105 v".
 570 καὶ αὐτὸς ἀπηλογήθηκεν τοιαῦτα πρὸς τὴν κόρην
 ,κόρη, ἂν ἔναι τίποτε, φόβον μηδὲν φοβᾶσαι
 ἡ θεωρία τοῦ κασσιδιοῦ φυλάξῃ σέ, τὴν κόρην."
 καὶ παρευθὺς εἰς τὸν λαὸν οὕτως ἀτηλογοεῖται
 ,ἄρχοντες, πλούσιοι καὶ πτωχοί, καὶ γέροντες καὶ νέοι,
 575 τὴν κρίσιν, τὴν ἀπόφασιν, τὴν εἰς τὴν Πλάττζια Φλώρε
 ἀδίκως ἐδικάσατε πυρὶ παραδοθῆναι

546. μέσον L. — 547. καθόλου L. δίχως ἂ καθόλου ἀπὸ V. — 548. νὰ στέκεται V. — 549. ἡ κόρης τῆς Πλάττζια Φλώρης V. — 550. ἔρχεται V. — 551. θάρρος bis L. — 552. φθάνει στέκεται ἐμπροσθεν V. — 553. κορῆς... τίποτε μὴ V. — 553a. στέκει μὲ θάρρος λέγει με. τίποτε μὴ φοβᾶται L. — 554. εἰπέ μου τ ἂ τίποτε μὴ με κρύψῃς V. — 555. εἰπέ με V. — 556. ἐσὲν ἐκατεδίκασεν V. — 557. ἡ κόρη ἀτηλογοεῖται V. Après ce vers dans L.: ἡ κόρη παρακαλεῖ τὸν Φλώριον ἀρματωμένον, note écrite à l'encre rouge. — 558. αὐθέντη ἐπεὶ... αὐκράσου νὰ τὸ μ V. — 559. manque V. — 560. δολερῶς V. — 561. ὁρῶντα ἐπιβουλευτικὸν L. ὁρῶντα ἐπιβουλευτικὸς V. — 562. manque V. — 563. μηχανῶν ἐκείνον φαρμακῶσω V. φαρμακῶσω L. — 564. ἄπερ V. — 565. ο ο γάρ τ φ... γνώσκω V. τίποτε L. — 567. καὶ εὐγενὴς ἀνδρεῖς ἀνδρειωμένε V. — 568. βοήθει μοι ἐξαίτουμαι V. — 570. manque L. — 571. 572. manquent V. — 573. καὶ πρὸς τὸν τοιοῦτους λόγους λέγει V. — 574. ἂ καὶ πτωχοί, γέροντες τε καὶ ν V. — 576. ἂ τὸν πειράζετε V. —

- στραφήτω ἡ ἀπόφασις ὅτισθεν, νὰ συντίχω,
νὰ εἶπω τὸ δίκαιον τῆς ὡραιᾶς, καὶ ἂν ἔπταισεν ἄς τάδη,
ἄς τάδη αὐτὴ καὶ οἱ μετ' αὐτῆς, νὰ παιδευθοῦσιν ἄλλοι.
- 580 εἰ δὲ οὐκ ἔπταισεν κακόν, διὰ τί θανατωθῆναι; f 106 r°.
καὶ οἱ πάντες ἐπεφήμεσαι, λέγουν· „εἰπὲ τὸ θέλεις.”
συντόμως γοῦν ὁ Φλώριος οὕτως ἀπολογᾶται
„ὁ σινεσκάλχος ὁ δεινός, ὁ ψεύτης καὶ διώκτης,
ὁ ἄδικος καὶ ἐπίβουλος, ὁ ἐμφυχωμένος δαίμων,
585 ἐσκεύασεν τὸ φάρμακον διὰ κακοβουλίας
καὶ κακομηχανήματος ὡς πρὸς τὸν βασιλέαν
μὴ κατεχοῦσθης τὸ τραχδεὺς τὸ τῆς βουλῆς ἐκείνης.
διὰ δὲ τὸν τόθου τὸν τοθεῖ τὸν Φλώριον ἡ κόρη
— καὶ ἐγὼ ποθῶ τὸν Φλώριον ὡς ἀπατὰ ἐμένα —
590 καὶ αὐτὴ εἰς ἐμὲν κατεγκαλεῖ | καὶ εἰς ἐμὲν τὸ θέτει. f 106 v°.
εἰς θάνατον καὶ εἰς κίνδυνον βάλλω τὸν ἑαυτοῦ μοι
διὰ ἀγάτην τοῦ ἐκεينوῦ αὐτὴν ἵ ἀποκρατήσω
καὶ ὁ θεός, ὁ ἀληθής, νὰ δείξῃ τὴν ἀλήθειαν.
τὸν σινεσκάλχον βούλομαι, θέλω νὰ πολεμήσω,
595 καὶ πεθυμῶ καὶ θέλω το, βούλομαι, ἀγαπῶ το
καὶ ἂν οὕτως οὐκ ἐποίσω το, πᾶς ἄνθρωπος ἄς εἴπῃ
οὐκ ἀγατᾶ τὸν Φλώριον ὡς πρέτει φίλος φίλον.”
τούτον πατήρ ὁ βασιλεὺς οὕτως ἀπηλογηῖται
μὴ ἐγνωρίζων τὸν υἱὸν ἢ τῆς αἰτίας τὸν τρόπον
600 „δίκαια λέγει ὁ εὐγενής | αὐτὸς ὁ καβαλλάρης, f 107 r°.
θέλω τὸ καβαλλίκευμαν νὰ γένη τοῦ πολέμου.”
καὶ ταρεῖς ἐκέλευσεν τοὺς δῆμιους δεσμωμένῃ
νὰ ἐπάρουν τὸ κοράσιον καὶ νὰ τὸ φυλακώσουν,
νὰ τὴν δεσμήσουν δυνατὰ καὶ νὰ τὴν ἀσφαλίσουν,
605 νὰ ἔχῃ βουλὴν νὰ βουλευτῇ μετὰ τοὺς ἄρχοντάς του,
νὰ εἰπῇ τοῦ σινεσκάλχοι τοῦ ἂν βούλειαι πολεμήσει
καὶ τὸ τουρνὸν νὰ φέρουσιν τὴν κόρην ἔμπροσθέν του,

577. στραφῇ καὶ ἡ ἀπόφασις V. — 578. τῆς κόρης εἶπα τ ὁ V. — 579. . π ὅλοι V. — 580. εἰ δ καὶ σ ἐ αὐτῇ V. — 581. ἐπεφήμεσαι... τί ε V. — 582. manque L. — 583. σινεσκάλχος... ἀλέττης καὶ σ βούτης V. — 584. ὁ δ ἐ V. — 587. καὶ τῆς βουλῆς καὶ τ τ τοῦ τρεπτοῦ V. — 589. ὡς ἀγατᾶ V. — 590. ἐκατάγγρισε... λέγει V. — 591. εἰς κίνδυνον καὶ ε βάλω τὸν ἑαυτοῦ μ V. καυτο μ L. — 592. τοῖ Φλωρίου αὐ V. — 593. ὁ ἀληθής τὸ δίκαιον νὰ δείξῃ V. σ ταῖς ἀληθείς L. — 594. σινεσκάλχος... θέλω V. — 595. καὶ βούλομαι, θέλω καὶ V. — 596. ἐποίσω πᾶς V. — 597. οὐκ ἀγατᾶ τ φ οὐ πρέτει νὰ τοῦ μοι φίλος V οὐκ ἀγατᾶ τ φ καὶ οὐ πρέτω φίλος φίλου L. — 599. ἐγνωρίζω L. — 600. ὁ λόγος λαλεῖ οὕτως ὁ κα V. ὁ καὶ τὸ κα L. — 602. τὴν δεσμίαν δεσμιζομαι V δεσμοῦ μένη L. — 604. δεσμεύουν ὁ νὰ τὴν κατεσφαλίσουν V. — 605. βουλευτῇ V. — 606. τοῦ σινεσκάλχοι τ κα βούλη πολεμήσει V. ἂ βούλεται κα τ L. — 607. ἔμπροσθέν του τ κα V.

- νὰ ἔλθῃ καὶ ὁ ξένος ἄγχιος νὰ ἴδῃ τι τοίησεν.
 σιρέφεται | εἰς τὸ παλάτιον τοῦ μετὰ τοὺς μεγιστάνους f 107 v.
 610 καὶ ὀρίζει τοὺς μεσάζοντας καὶ ὅλους ἄρχοντας τοῦ
 νὰ τάρουν τὸν νεώτερον ἕως τῶν παλατιῶν,
 τιμὴν ἀξίαν καὶ κουρτεσιὰν ἐκεῖ νὰ τὸν τοίησεν.
 δεῖπνον καὶ παραδιαβασμὸν καὶ κουρτεσιὰν μεγάλην.
 ὅτι ταχὺ εἰς πόλεμον ἔχει νὰ τολεμήσῃ
 615 καὶ ἀλλάχῃ εἰς ἀπὸ τοὺς διὸ τέλος νὰ ἴδῃ θανάτου.
 μηνᾶ τὸν σινεσκάλλχον τοῦ, οὕτως τὸν συνιευχαίνει
 „εἴς καβαλλάρης ἔφτασεν, ἦλθεν ἀπ' ἄλλου τόπου,
 ἀπηλογοῦται θάνατον κόρης τῆς | Πλάντζια Φλωρε, f 108 r.
 βοήθης ἐκεῖνης γίνεται, θέλει νὰ τολεμήσῃ
 620 καὶ κατὰ σοῦ κινᾶ θυμὸν καὶ ὀργὴν ἀλλὰ τογάτην
 καὶ ἂν εἶσαι ἀνδρεῖος καὶ δολιγός, καὶ ἂν εἶσαι καβαλλάρης,
 καὶ ἂν ἔχῃς ψῆφον ἀρχόντος καὶ ἂν θέλῃς ν' ἔχῃς δόξαν,
 καὶ ἂν ἔχῃς πόσον εἰς ἔμεν, θέλω νὰ τολεμήσῃς
 παρακαλῶ σε, ποῖσε το, μηδὲν ἰὸ δειλιάσης.
 625 χαρίζω σοι καὶ τὸ Φαρίν μετ' ἡν ἐξομπτισιὰν τοῦ
 καὶ ἄρματα τολευσεῖα νὰ τρέτουν καβαλλάρη·
 ὁ σινεσκάλλχος ὁ δεινὸς εὐτόλμως ἀπεκρίθη·
 „ὄρισον, δός μοι, χάρισον χειρόνια τοῦ πολέμου f 108 v.
 καὶ τὸ πουρνόν, ἀτὴν Φανῆ ἢ λάμπης τοῦ ἡλίου,
 630 θάνατον ἀνεκλάλητον ἐνωπίον ἀπάντων
 ἐκεῖνον νὰ χαρίσωμαι καὶ νὰ τὸν καταβαλῃ,
 νὰ λάβῃ θάνατον καὶ αὐτὸς καὶ ἡ κορὴ μετὰ κείνον.
 τὰ ἄρματα καὶ τὰ ἄλογα ὅρισε νὰ εὐρετιστοῦν.
 καὶ ὥς τὸ κελεύεις, θέλω τὸ ταχὺ μονομαχήσῃ·”
 635 ὁ Φλώριος ἐκπίπτειν ὡς ἦλθεν ἡ ἡμέρα·
 ἐπλάττειν ὁ ἥλιος, ἐλαμφεν ταυταχόθεν
 ἦλθασιν, ἐσυναχθῆσαν ἰὸ πηῆθος τῶν ἀθροῦτων,

608. νὰ ἴδῃ, τί βούλονται καὶ τοῦτο, L. — 610. μεσάζοντας τοῦ καὶ ὁ τοὺς ἀ τ
 V. — 611. ἕως εἰς τὸ παλάτιον, V. — 612. τ ἂν κουρτ ἐκεῖνος καὶ τ V. — 612a
 τάχα μετ' ὅσον τιποτέα μὴ, καὶ τὸν ἐγχαρίσσειν manque L. — 613. περιδιαβασμὰ, V.
 Le second hémistiche de 613 et le premier de 614 manquent V. — 615. καὶ ἂν, τύχην
 δ... τελείως ν' ἀποβῇ V. — 616. σινεσκάλλχος V. — 617. ἐφῆατε, V. — 618. ἀπη-
 λογοῦται... Φλωρεῖς V. — 620. εἰ ὀργή, V. — 621. ἀνδρεῖος καὶ δολιγός V. — 622. man-
 que V. — 623. μετ' ἔμεν V. — 624. manque V. — 625. ἐξομπτισιὰν, V. — 626. τα π
 ἀνδρειωμένον V. — 627. σινεσκάλλχος V. εὐτολμως ἀπηλογοῦται L. — 628. ὅρισε ὁ μοι χάρισε
 V. — 629. καὶ τ τ τὸ νὰ Φανῆ καὶ λάμπης ἡ ἡμέρα V. — 630. τῶν ταῦτων, V. — 631.
 χαρίσωμαι L. εἰ καὶ χ ἐνωπίον τῶν πάντων V. — 632. δὲ καὶ λ εἰς αὐτὸς V. — 633. το
 ἄλογον καὶ ἄρματα V. — 635. ἐκπίπτειν, ὡς manque L. ο φ ε τότε καὶ λαβὴν ἡ ἡμέρα
 V. — 636. ὅτι καὶ τοῦτο λεγόντες ἐπλάττειν, ὁ ἡμέρα V. — 637. καὶ ἦλθεν, καὶ συναχθῆσαν,
 τα πηῆθος, V. —

- να βιητοιουσιν τὴν ταραχήν, | τὸ τίς θελεῖ νικήσει f 109ro.
καὶ οἱ μὲν αὐτὸν ἐθέλασιν, οἱ δὲ πάλιν τὸν ἄλλον.
- 640 Φιάνει, στολίζει τὸ Φαρὶν ἢ ὑποναγὴ τὴν εἶχεν
τηδᾶ κ' ἐκαβαλλίκευσεν, ἐξέβην εἰς τὸν κάμπτον
ὡς ἄστρον εἰς τὸν οὐρανόν, ὡς ἥλιος ἐκ τῶ νέφη,
ὡς δένδρον ἐμυστοτυζικόν εἰς ὥραιον περιβόλιν
οὕτως εἰς μέσον ἔλαμψεν ὁ Φλώριος ἀπάντων
- 645 νὰ εἶτες τοῖς οὐκ ἐφάνηκεν ἄλλος τινὰς σιδὸν κόσμον.
καὶ μετὰ ὥραν ὀλιγὴν ἔρχεται ὁ ἐπιτρατέξης,
εὐτολμος, ἄνδρας ἄγριος, ὡς δράκος Φουσκωμένος,
ὡς θάλασσα ἀγριόφθαλμος, | ἀτός του νὰ νομίζῃ f 109va.
ὅτι οὐκ ἔναι ἄλλος δυνατὸς ἢ τὸν κόσμον ὡς ἐκεῖνος.
- 650 σύρνει Φωὴ μετὰ θυμοῦ, πρὸς Φλώριον ἐλάλει
„οὐέ μου, τίς εἶσαι καὶ τοῖός, καὶ εἴτε μοι τί ἔν τὸ θέλεις;
καὶ τί διὰ τὴν κατὰκριτον θελεῖς ἀτηλογᾶσθαι;
ὅτι ἔναι δίκαιον καὶ εὐλογον ἐκείνη ἢ ἀποθάνῃ
διατὶ τόλμην ἐτόλμησε κατὰ τοῦ βασιλέως
- 655 ἀνόσιον, ἀνόητον διὰ νὰ τὸν Φαρμακωσῇ.”
καὶ ὁ Φλώριος ὡς εὐτολμος καὶ ἔτοιμος δίχῃ φόβου
αὐτὸν ἀτηλογῆτας στερεῶς καὶ ἀδειλιάστως
„ἐπιτρατέξῃ δημῆ, καὶ ἐτίβουλε καὶ ψεύτῃ, f 110ro.
αἰτίε τῆς ὑποθεσεως, τῆς μηχανῆς ἐργάτα.
- 660 ἀμὰ ἡ κόρη ἀνάσιος καὶ ἀμέτοχος ὑτάρχει
τοῦ δόλου καὶ τῆς μηχανῆς τῆς Φαρμακοποιίας.
καὶ ἐὰν ἀλλοτρωτῶς τοῦ νὰ εἰτῆς ἔχῃς κατὰ τὴν κόρην,
ἔβῃ εἰς τὴν πέτρα συστομα νὰ σὲ μονομαχήσω.”
ἀντάμα οἱ διὸ ἐκίνησασιν εἰς κατὰ τοῦ ἑτέρου,
- 665 ὥστερ θυρὰ ἀνημερα, λένουτες νὰ βρυχοῦνται,
ὁ εἰς τὸν ἕτερον θεαρεῖ, ἐντάμα νὰ συγκρούσουν.
ἴσασιν τὰ κοντάρια τοὺς οἱ δυο πρὸς τὴν μάχην
κ' ἐπιλαλοῦν, τὰ ἱπτάρια των νὰ δώσουν κονταρέας. f 110va.
ὁ Φλώριος ὡς ἔχει ριζικόν, ἐκείναι δὲ κ' ἐτιδέξιος.

639. ἤθελασιν, οἱ δὲ τ' ἄλλος V. καὶ οἱ μὲν δὲ τ' ἄ V. — 640. ὀρεῶναι, ... ὁ ὑποναγῶς του V. ἐφτάει I. — 641. τ' ἐξέβαινε V. — 642. εἰς τ' V. — 643. ἐμυστοτυζικόν V. — 644. αὐτός I. Φλώριος ἐφάνη ἐκ τῶ. ταύτων V. — 646. ἔβην, ε V. — 647. Φουσκωμένος I. Le vers manqué dans V. — 648. αὐτός του νὰ νομίζῃ V. — 649. οὐκ ἔναι δυνατὸς ἄλλος τακὸς ἐκεῖνος V. — 650. σ' ὅ. πρὸς Φλώριον μετὰ θυμοῦ ε V. — 651. εἰπέ μοι I. οὐέ μου τ' εἶ κ' τ' εἴτε μ' τι εἶ. V. — 652. ἀτηλογᾶσθαι V. — 653. δι' οὗ γὰρ ἐκείναι δ' ἔναι V. — 654. ἐκείνη τὴν V. — 656. φ' εὐτ' I. Φωρ. V. — 657. γενναίως κ' V. κ' ἐπιβουλετῶς I. — 658. ὡς ἔκ' κ' ψεύστη V. — 659. ὁ καὶ τ' V. — 660. ἡ κόρη γὰρ ἀμέτοχος καὶ ἀνάσιος V. — 661. Φαρμακοποιίας V. — 662. καὶ ἔναι ἔχῃς τίποτε νὰ εἰτῆς κατὰ τῆς κόρης λόγω V. εἰτῆ I. — 663. εἰλα V. — 664. ὁμοῦ οἱ δυο ἐκίνησαν, ὁ εἰς V. — 665. ὡς λ' V. — 666. ὁ εἰς τ' ἄλλον νὰ δώσουν κονταρέας V. — 667. ἔσασιν τ' ἡ νὰ δώσουν κονταρέας V. — 668. manqué V. καὶ ὀρεῶναι I. — 669. ὁ φ' εἶχε, ε καὶ ὅτε, ε V. —

- 670 εἰς τὸ σκουτάρν δέχεσθαι, ρίπτει τοῦ κονταρέαν
καὶ ἀποτα εἰς τὰς σκάλας τοῦ καὶ κρού τὸν σιτισκάνκο
εἰς τὸν λαίμῳ τοῦ ἔδωκε καὶ ταραυνίκα πέττει.
Φαλάσιμος καὶ δουαὴ ἦτον ἡ κονταρέα,
καὶ ἡμιτάης ἐκείνῳ χαμόθεν ἀπλωμένος
- 675 ἀπὸ τῆς νόλμην τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸ στερρὸν τοῦ κοῖτου.
καὶ ὁ Φλώριος κατόμενος ἐκείνου τοῦ νὰ κρούση
οὐδε ὡς γενναῖος ἤτελῃσε διὰ νὰ τὸν δευτερωσῃ.
στέκει, Φαρῆ του, βλέπει τοι ὡς ὅπου νὰ συφέρῃ f 111 r
καὶ ἀπὸν τὸν κοῦν τοῦ ἐσυφέρειν, ὅλον τὸν λογισμόν του,
- 680 σφουγγίζει, δένει τὴν τληγὴν, θέλει νὰ τολεμήσῃ
ὡς δῆθεν ἔαν τὸν δεύτερον πόλεμον νὰ νικήσῃ,
νὰ μὴ φαῖ ὡς καγάκριτος ἀπὸ τὴν πρώτῃ νικῇ.
τάλιν καρβαλλικεύουσιν, γυμνάζουσιν τὰ ξίφη,
κρατοῦν καὶ χειροσκοῦτα καὶ σφικτοτολεμίζουσιν.
- 685 μικρὸν θάρρος ὁ Φλώριος δίδει τοῦ ἐπιγρατεξῆ,
ὁ ἐπιγρατεξῆς δίδει τοῦ σταθεῶν εἰς τὸ σκουτάρν
καὶ ὅσον τὸ ξίφος | ἔκρουσεν, ἔτεσεν ταραυνίκα. f 111 v
καὶ ὁ πόλεμος ἠξάνετο καὶ ἐτληθονεν ἡ μάχη,
καὶ ἡ Πλάτζια Φλώρε, ἡ εὐγενική, ὡς εἶδεν τοῦ νὰ κρούση
- 690 ὁ ἐπιγρατεξῆς ὁ δειλὸς σταθεῶν εἰς τὸ σκουτάρν,
ἐνόμιζεν μὴ νικήσῃ ὁ Φλώριος τῆς μάχης,
κλίνει τὰ γόνατα εἰς τὴν γῆν, τὸν θεὸν ἐξίλεουσιν
„θεὸ παιέρων, κύριε, ἄναρχε, παντοτόττα,
πανάγαθε, ταμβασίλεῦ, παντάναξ, παντοκράτορ,
- 695 ὁ πᾶν ἀγγέλων βασιλεὺς, ὁ πᾶν ἀνθρώπων τλάστης,
ὁ ἐμφανίζων τὰ κριτιά, ὁ πᾶν κριφίον γνώστης,
μόνος γινώσκεις τὸ ἀληθές, τὴν | μηχανὴν τοῦ δόλου, f 112 r
οἱ οἱ ἔχω πταίσισμον, τοσῶς οὐκ ἐγνωρίζω
ἐμφάνισον τὸ ἀληθές, βοηθεῖ μοι τὴν ξένην,
- 700 βοηθεῖ τὸν ξενοεττικὸν ὅπου δι' ἐμέναν τάσχει,
δικαιοκρίτα ἀληθῆ, ὁ πάντων κυριεύων.”

670. καὶ εἰς σκουτάρν του ὁ σκάλκου τῆς κ V. κα εἰς I. — 671. κρούει καὶ manque V. κρού τοι κονταρέαν I. — 672. ἔδωκεν του εἰς τ λ κ τ κοττει V. ταραυνίκα I. — 674. καὶ manque V. ὑπλωμένος I. — 675. manque V. — 676. κ ὁ Φ ἐβλεποτο ἐκεῖνον ἔκλωμένος V. κατόμενος I. — 677. οὐ κατέλυν ἔτελε V. οὐδε γελει I. — 678. στεκεται κα. ἐβλέπει τ ὡστε ν ἀναφέρν V. — 679. κ ἄφ οὐ V. — 681. σφουγγίζει V. σφουγκίζει I. — 681. καὶ τ ὁ V. I. — 682. κα. κα φαῖ I. ἀπὸ V. — 683. καρβαλλικεύουσιν γυμνάζουσιν V. — 684. χειροσκοῦτα κα σφικτοτολεμίζου V. — 685. μ θάρρων ὁ τ κονταρέα V. — 686. κρεί τοι V ἐπιτ sans article ... εἰς το κονταρέ I. — 687. manque V. — 688. καὶ manque V. — 689. κ ἡ κορη εὐγενική ὡς εἶ τοῦτον κρούει V. — 691. ὅτι ἐλικήθη V. — 692. πρὸς γ V. — 693. παντοκράτορ V. — 694. τ π τ παντοτόττα V. I. — 695. manque V. — 696. manque V. — 697. ὁ μ γνωσκων V. — 700. τ ξενος ἀγροφον ὡς V.

- καὶ ὁ Φλώριος μαχόμενος μὲ τὸν ἐπιτραπέζην
 ὅτινα μίαν ἐδέχεται, ἔδιδεν δέκα πέντε.
 705 σταθεὰν τοῦ κρούει εἰς τὸν λαιμόν, ὅπου εἶχεν καὶ τὴν πρῶτην,
 καὶ παρευθὺς ἐκ τοῦ ἄλλου πέφτει ἀπονεκρωμένος.
 γογγὺς πεξεύγει ὁ Φλώριος, κόπτει τὴν κεφαλὴν του,
 καὶ παρευθὺς ἐκρότησαν οἱ πάντες καὶ ἐφανάξαν· f 112 v°.
 „πολλὰ γὰρ ἔτη, λέγουσιν, τοῦ ξένου καβαλλάρη,
 διὰ λόγον τοῦ ἐγλύτωσεν ἡ κόρη τοῦ θανάτου.”
 710 καὶ ὁ βασιλεὺς βασιλικὸς ἐκ τῶν παραθυρίων
 κλαίει καὶ ὀδυρόμενος ὡς διὰ τὸν σινεσκάλχον,
 δίδωι ἔχασεν γνωριμοί, φίλον τοῦ μιστηριοῦ του
 καὶ ἀπὸ τὴν θλίψιν τὴν πολλὴν ἐς τὸ ἐνδότερον παλάτιν
 εἰσέρχεται, καθεύεται μὲ τὴν βασιλισσάν του.
 715 θρηνοῦν καὶ κλαίουσιν, θλίβονται διὰ τὸ οὐκ ἐθανανᾶσθαι
 ἡ κόρη ἡ πανεξαίρετος, ἄδικα δίχα αἰτίας.
 716a καὶ ταῦτα ἡ εὐγενικὴ τὸν Φλώριον ἐλάλει
 κλίνει τὰ γόνατα εἰς τὴν γῆν, θρηνοῦσα τὸν ἐλάλει, f 113 r°.
 συχρὰ τὰ πόδια του φιλεῖ, δῆθεν ὡς ἀπ’ ἐκεῖνον
 δικαιοῦται ἐκ παλὸς καὶ θάνατον φυγοῦσα
 720 „ἀφέντη, λέγει, κύριε μου, ὁ Φλώριος ἔην εἶχεν
 εἰς τὸ κορμί του ἀνδραγαθίαν ὅπως βλέπω εἰς ἐσέναν
 τοσοῦτον εἰς τὴν θωρίαν ὁμοιάζεις μετ’ ἐκείνον
 ὅτι γὰρ εἶπα ἐκ παντός ἄλλος τινας οὐκ ἔναι
 ἢ μὴ ἀπατῶς ὁ Φλώριος ὅπου δι’ ἐκείνον πάσχω.”
 725 σύνομα ἀπλώνει ὁ Φλώριος, κρατεῖ τὴν ἐκ τὸ χέριν,
 λέγει τῆς „βράστα, ἀπὸ τὴν γῆν καὶ σπάσθης, μὴ κεῖσαι,
 καὶ ἀπὸ τὴν μέριμναν καμμιὰν μὴ μεριμνᾶς, ἡ κόρη, f 113 v°.
 καὶ εἰς κύριον τὰς ἐλπίδας σου ἔχε καὶ μὴ ἀπελπίσθης,
 καὶ ὁ Θεός, ὁ παντοδύναμος, δι’ ἐσέναν μεριμνήσῃ.”
 730 καὶ ἀπὸ τὸ χέριν τὴν κρατεῖ, ὑπὰ πρὸς τὸ παλάτιν

702. μετὰ ε. V. — 703. μίαν ἔκρουεν I. μία εἰς ἔκρουεν ἐκεῖνος πέντε V. — 704. δίδωι...
 ποῦ εἶχεν κοῦδάρην V. — 705. εἰς τ’ ἄλλου πέπτει νεκρωμένος V. — 706. γογγὺς πεξεύει
 V. — 708. πολλὰ ἔτη λέγουσιν... καβαλλάρου V. — 709. δίδωι διὰ λόγον τοῦ V. ὅτι δ. λ.
 ἐγλύτωσεν I. — 711. ὀδυρόμενος διὰ τ. σινεσκάλχον V. — 712. φίλον ἐγκερδικόν του V. —
 713. ε. τὸ ἐνδότερον εἰσέρχεται V. — 714. καὶ κ. V. — 715. κλαίουσιν, χάνουσιν τῶς οὐκ ε. V. —
 716. ἀδίκως V. — 716a. manque I. — 717. εἰς τ. γ μὲ δάκρυον τοῦ λέγει V. — 718.
 manque V. — 719. δοξεῖσαν ὅλα μου κ. εἰ φυγοῦσας V. Wagner a mis ce vers après 721. —
 720. ἀφέντη μου ἀνδραγαθίαν μου ὁ φ ἀν ἔσται V. — 721. καὶ τοῦ κορμιοῦ τ ἀ. τὰς V. —
 722. καὶ πάλιν εἰς τ. εἰ δ σὺν εἰ V. — 723. ἐγὼ γὰρ V. — 723a. ταρκαλλῶ σε, ἀφέντη
 εὐγενὴ καὶ μάλλον ἀνδραγαθίαν V. manque I. — 723b. ξεβραλε τὸ καστίδι σου, γὰρ δὴ τὸ
 πρόσωπόν σου V. manque I. — 724. μὴ νῆσαι σὺ ο φ V. ἐκεῖνην πάσχει I. — 725. σύνομα
 πᾶναι ε φ τὴν κόρην V. — 726—729. παρῶ καὶ ἐλπίδας. ἀπὸ τοῦ νῦν τίποτε μὴ φοβῆσαι
 ποῖσε γὰρ ἡλπίσας εἰς θεόν καὶ πλάστην τῶν ἀπάντων | ὁ θεὸς τῶν ἀδυνάτων ἐν καὶ τῶν ἀπελ-
 τισμένων V. — 730. πᾶναι στο V. —

- εἰσέρχεται κρατῶντα την, τὸν βασιλέα λέγει
 „ὦ βασιλεῦ παγκάκιστε, ἀνόσιε, διώκτη,
 μηχανηματεΦευρετά, ἀδικοδολοπλόκε,
 Φύλαττε τὸ κοράσιον, ἔσεν τὴν παραδίδω
 735 δι' ἀγάπην τὴν εἰς Φλώριον ἑξακριβῶς τὴν κράτει
 βλέπε καὶ κράτει, Φύλαττε εὐγενικὰ τὴν κόρην,
 ὅτι ποθεῖ τὸν Φλώριον | καὶ ἐκεῖνος πάλιν τούτην f 114 r°.
 καὶ ὁπότε ἀρνηθῇ κανεῖς τὸν ἥλιον τοῦ μὴ βλέπειν,
 καὶ τὴν ζωὴν τοῦ ἀρνηθῇ καὶ θάνατον θελήσει,
 740 τότε θελήσει ὁ Φλώριος τὴν κόρην ἀρνηθῆναι
 καὶ ἐσὺ ἀγάπα την καλὰ ἄντις του τοῦ Φλωρίου
 καὶ ἐγὼ μισεύω, ἀπέρχομαι, ἰτάγω εἰς τὸ Μοντόριον
 νὰ καταλέξω τὸ καθὲν τοῦ υἱοῦ σου, νὰ τὸ μάθῃ.”
 καὶ ὁ βασιλεὺς ἀπόκρισιν αὐτὸν ἀπηλογᾶται
 745 „ἄνθρωπε, μὰ τὴν πίστι μας, τὴν εἰς τὸν Μαχουμέτην,
 τοῦ δόλου τὴν ἐπιβουλήν οὐδὲν τὴν ἐγνωρίζω
 καθῶς ποθεῖ τὸν Φλώριον, ἐκεῖνον | τὸν υἱόν μου, f 114 v°.
 ἔτσι ἐπόθουν τὴν ὠραιὴν κόρην τὴν Πλάτζια Φλώρε
 καὶ τὸ συμβὰν ἐθλίβουμουν, ἐθρήνουν το ἡ ψυχὴ μου
 750 καὶ ὁ δόλος τῆς ἐπιβουλῆς ἐκάκωσεν τὸν νοῦν μου,
 καὶ τὸ πραχθὲν οἶκ ἤξευρα ὑπὸ τοῦ σινεσκάλκου.
 λοιπὸν ἐπεὶ ἀπέρχেসαι νὰ πᾶς εἰς τὸ Μοντόριν,
 χαιρετισμοὺς πρὸς Φλώριον εἶπε περιχαρεΐας
 καὶ τὸ συμβὰν ἀπόκρυψε, μὴ τοῦτο φανερώσης,
 755 μὴ θλίψῃς τὴν καρδία του πολλὰ ποθεῖ τὴν κόρην
 μηνύματα ἐκ τὴν μάννα του καὶ εὐχαριστιεὺς μεγάλης.”
 Εἰς δὲ πάλιν τὸν Φλώριον νὰ στρέψωμεν τὸν λόγον
 στρέφεται εἰς τὸ Μοντόριον μὲ τὸν | ὑποταγόν του, f 115 r°.
 μέσον χαρᾶς καὶ θλίψεως νὰ κείτεται ὁ νοῦς του.
 760 ὁ δοῦξ ἡγνώνει τὸ συμβὰν, γυρεύει διὰ νὰ μάθῃ
 ἀπὸ τὸ χέριν τὸν κρατεῖ, στήκεται, ἐρωτᾷ τον
 „Φλώριε, τόθεν ἔρχεσαι, εἰπέ μου πόθεν ἦσουν;

731. τὸν βασιλέα ἔλεγει μετὰ τοὺς ἄρχοντας του V — 732. ὦ βασιλέα μέγιστε καὶ τῶν ἀνάκτων ἄναξ V. — 733. μηχανηματέ. φθονερέ, ἀδικοδολοπλόκε V. μηχανηματέ, ἐφευρετά L. — 736. manque V. — 737. ὅτι αὐτὴ π. L. κείνος αὐτὴ σφοδρα V. — 738. κ. ὁπότε... τ. ἡ μὴ β V. κανεῖς manque L. — 741. κ. βλέπε την ἐσὺ αὐτὴν ἀντὶ στήν τ Φ. V. — 742. μισεύω... ε. τ. Μ. πάγω V. — 743. νὰ μάθῃ τὴν ὑπόθεσιν τὴν ἄδικο, τὴν πρᾶξιν manque L. — 744. ἀπηλογεῖται V. — 745. πίστιν V. — 746. οὐκ οἶδεν ἡ ψυχὴ μου V. — 748. Φλώρη V. — 749. κ. τ. σ. ἐθρήνει το πολλὰκις ἡ ψ. μ V. — 752. εἰς τὸ Μοντόριον ὑπάγεις V. — 753. στὸν Φ. περιχαρεὶς μεγάλης V. — 754. μὴδὲν τὸ μολογήσης V. — 758. ἐπιταγόν του L. — 760—762. ὁ δάσκαλος καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ φίλοι τοῦ Φλωρίου | ἐρηκιστὰν το τὸ συμβὰν, γυρεύουν το νὰ μάθουν | λέγει τοὺς ὁ διδάσκαλος μετὰ πολλοῦ τοῦ ποθοῦ V. — 762. εἰπέ με V. —

- ὅτι τρεῖς ἔχω σήμερον ἡμέρας οἷδεν σ' εἶδα."
 ὁ Φλώριος ἐν Φρόνιμος, Φρόνιμα ἀπηλογοῦται
 765 „εἰς περιβόλια ἔμνοστα μυριοδενδρογεμάτα,
 εἰς ὄρη ἐμνοστολίβαδα, εἰς ὄρειες κρύες βρύσες,
 εἰς κάμπους, εἰς παράπλαγα, εἰς ἔμνοστα κοράσια,
 μὲ ἀρχόντισσες εὐγενικές, μὲ πανωραιῆς Φουδούλες,
 μὲ κόρες | ἐμνοστούτσικες, μὲ ἄγαμα κοράσια f 115 v°.
 770 ἤμουν διὰ παραδιαβασμὸν, ὡς πρέπει εἰς τοὺς νέους."
 ἐκεῖνος, ὡς ἐνόμιζεν ἀλήθεια τοῦ λέγει,
 ἐχάρην ἡ καρδία του, ἐσκίρτησεν μεγάλως,
 νομίζει ὅτι μέριμνας ἀπάρτι διὰ τὴν κόρην
 οὐκ ἔχει, οὐδὲ θλίβεται ὡς διὰ τὴν Πλάτζια Φλώρε·
 775 καὶ ἄριστον μέγα, εὐγενικὸν εἰς τοὺς παρατοιμάζουσιν
 τάχα διὰ τὸν Φλώριοι ἀλλήλως νὰ τρυφήσουν,
 ἀλλήλως νὰ σκιρτήσουσιν, ἐρωτοενθόνως.
 καὶ ὁ Φλώριος παρέτοιμος λέγει τὸν δοῦκα οὕτως·
 „Φαγεῖν, τρυφήσαι οὐ βούλομαι, ἀναπαυθῆναι θέλω·
 780 θέλω μικρὰν | ἀνάπαυσιν τοῦ σώματος νὰ δώσω· f 116 r°.
 ἄνεσιν ἔχω καὶ χαρὰν πολλὴν γέμει ἡ ψυχὴ μου
 διὰ τὴν Φουδούλαν τὴν ὥραιάν, κόρην τὴν Πλάτζια Φλώρε·
 δι' ἐκεῖνην ζῶ καὶ πορπατῶ, ἄλλην χαρὰν οὐ θέλω·
 κανεῖ με, περισσεύει με ὁ πόθος τῆς ὥραιας,
 785 ὁ πόθος τῆς εὐγενικῆς κόρης, τῆς Πλάτζια Φλώρες."
 καὶ παρευθὺς ὁ Φλώριος ὑπὸ ἀναπαυθῆναι.
 ὁ δοῖξ θεωρεῖ τὴν γνώμην του, βούλεται δι' ἐκεῖνον·
 δίδει του ἡ γνώμη καὶ ἡ βουλὴ, εὐρίσκει δυὸ Φουδούλες
 εὐγενικές, ἐξαίρετες, παρθένες κορασίες,
 790 | κρινοτριανταφυλλόμνοστες, ῥοδοκαλλιοτάτες, f 116 v°.
 ταρμένοστες, ἐνήδονες, πανώραιες τοῦ πόθου·
 εὐγενικὲς ἀπὸ γενεὰν ἦσαν διὰ πανδρεῖαν,

763. ἔτι ἔχω πέμπτην σ' ἡμέραν δὲν σε εἶδον V. ὁ. ἔχω τρεῖς σ. L. — 764. καὶ ὁ Φλώριος
 τὸν διδάσκαλον Φρόνιμα πιλογῆσιν V. — 765. περιβόλι ἐμνοστων μυριοδενδρογεμάτων V. — 766.
 εἰς ἐμνοστοερίβαδα L. ὁ βρυσιτίζες V. — 767. ὄρεα βουνα V. — 768. εἰς ἀ ε παράξενες
 φ V. — 769. καὶ κ V. — 770. παραβασμοι L. ὡς πρέπειουσιν τοὺς ν V. le second hémisti-
 che manque L. — 771. ἐνέως manque L. ἐ:έως γάρ V. — 773. τάχατε λέγει ἀμέριμνος
 ὑπάρχει δ τ κ V. — 774. ο. ἐ πλεον ἐνθύμῃσιν δ τ. Π. Φλώρη V. — 775. κ ἀ πολυτελεῖ
 εὐ παρετοιμάζει V. — 777. ἀ ν. τρυφήσουσιν κ' ἐρωτοπαλλισσῶσι V. — 778. καὶ manque
 V. — 779. φ. τ. ο. β ὄρεξις οὐδὲν εἶμαι V. θέλων L. — 781. πολλά L. πολλὴν εἰς τὴν
 ψυχὴν μ V. — 782. ὁ κόρην τὴν πανευγενῆ λέγω τ. Π Φλώρη V. — 783. διὰ κείνην
 ζ κ περπατῶ V. — 784. σώσει καὶ π V. — 785. ἐρωτικῆς V. — 786. πάγει στὴν κλίην
 μόνος του ν' ἀναπαυθῇ καμπόσο V. ὑπὸ ν' ἀναπ V. — 786η. βούλεται ὁ ἀνέστης τοῦ τόπου
 βουλὴν τοιαύτην V. manque L. — 788. δίδει τοι... κοράσια V. — 789. ε ἀπὸ γενεὰν
 ἦσαν ἐξηγήμενες V. — 791. 792. 793 manque V. —

- εἰς πᾶσαν ἀφιέρωσιν διὰ λόγου τοῦ Φλωρίου.
λέγει ὁ δοῦκας εἰς αὐτὰς τὰς ἡλιογεννημένας·
- 795 „ὅποια τὸν ποίση νὰ χαρῇ καὶ νὰ καλοψυχῇσῃ
καὶ ἀπὸ τὴν θλίψιν εἰς χαρὰν νὰ στρέψῃ τὴν καρδίαν του,
ὅρκου τῆς κάμνω ἀπὸ ψυχῆς ἄνδρα νὰ τῆς τὸν δώσω.”
καὶ ἀντάμα οἱ δυὸ ἀτοκρίθησαν ὡς πρὸς τὸν βασιλεῖα
„τοπάρχα γῆς καὶ αἰθέλια μας, καὶ συνοικήτορές μας,
- 800 τοσοῦτον παραδιαβασμόν, τόσην παρηγορίαν
| καὶ τόσην τρέψιν καὶ χαρὰν νὰ δείξωμεν εἰς αὐτοὺς f 117 r°.
νεκρὸς ἂν ἦγον, πίστεψε, πάραυτα ν’ ἀνασάνῃ
καὶ νὰ σταδῇ καὶ νὰ ἐλεηθῇ καὶ νὰ χαρῇ ἡ ψυχὴ του,
μερεῖον νὰ ρίξῃ τοὺς δαρμούς τοῦ παροπίστου χρόνου.”
- 805 εὐθειάνουσιν, στολίζονται, ὡς ἔτρεπεν ἀξίως,
λιθαρομαργαρίταρα, στολὲς ἡγλαίσμενες·
ἐμορφοχρυσοκόσμητες μέσα σιῆς φορεσίης,
καὶ λάμπουν ὡς ὁ ἥλιος καὶ ἐκπέμπουσιν ἀκτῖνες·
τὰ μῆλα τοῦ προσώπου τοὺς νὰ φαίνονται ὡς ῥόδα,
- 810 ὀμμάτια καλοσύνητα, μαῦρα, μεγάλα νᾶναι·
τὰ χεῖλη κοκκινόβαφα | νὰ σβινουν ὡς τὴν φλόγα. f 117 v°.
σμίγουν οἱ δυὸ, ἀπέρχονται ἔνδον τοῦ ταλατίου,
σιγήκουν ἀντίκρυ, βλέπουν τὸν νὰ σιγήκειναι θλιμμένος,
θορυβισμένος νὰ θρηνῇ, τὰ ὀμμάτια του νὰ τρέχουν,
- 815 νὰ κλαίγῃ καὶ νὰ τρέχουσιν τὰ δάκρυα του ὡς ποτάμιν.
στέκονται, συμβουλευόνται, θαυμάζουσι τὸ πρᾶγμα,
μὲν πρὸς τὴν ἄλλην ἔλεγεν „βλέπε τὸν ἀγουρίτσιν,
διὰ πόθον πάσχει καὶ πονεῖ, δι’ ἀγάπην τυραννεῖται
καὶ κάλλιον μᾶλλον ἔπρεπε νὰ χαίρετον ὁ νέος·
- 820 μὲ τῆς χαρᾶς τὸ ἐνῆδονον τὴν φλόγα | τῆς καμίνου f 118 r°.
νᾶσβενε, νὰ ἐδρόσιζεν διὰ παρηγορίαν του,
παρὰ νὰ θλίβεται ὁ νέος, νὰ χάνεται ἐκ τὸν κόσμον.

794. manque L. — 795. καμῇ ν χ τὸν Φλωριον τὰς λέγει V. — 796. στρεφῆναι τὴν καρδίαν V. — 797. κάμνω φανερὰ V. — 798. οἱ κορες ἀτοκρίνονται λόγου τοῦ δοῦκα οὕτως V. — 799. καὶ manque. συνοικήτορά μ. V. — 800. τοσόν πολὺν π καὶ τοσην ἀσχολήσιν V. — 801. τρέψιν V. — 802. ἀψυχος νὰ γενη ἐμλυχισμέος V. — 803. κ ν σ κ ν χαρῇ καὶ νὰ ἰδῇ ἡ ψ. τ. V. — 804. καὶ παροπίτω πικρασμοὺς νὰ τοὺς ἐλησημονήσῃ V. — 804a. δύο κοράτσια ἐμορφὰ ὑτάχουν οὐκ πλαιήστου V. manque L. — 804b. νὰ λησμο ἡσθ ὁ Φλωριος τὴν κόρην Πλάτζα Φλώρη V. manque L. — 805. φτείνουσιν V. — 807. ἐμορφὰ χρυσικοσμητὰ βάνουσιν φορεσίης V. — 808. τὸν ἥλιον καὶ πέμπουσιν ἀ. V. κ ἐκπέττουν ἐκ τῆ νέφης L. — 809. τῶν προσώπων τ ν φ ὡς μῆλα V. — 810. μάτια μαῦρα καὶ ὀμμάτια λιθαρωτὰ μεγάλα V. — 811. κοκκινόβαλλα L. ἐκ τ φλόγα V. — 816. devant θαυμάζουσι le mot μανθάνουσι raturé L. — 817. καὶ μὲν τῆς ἄλλης ἔλεγεν... τοῦ νέου τοῦτου V. — 818. ὁ π π. κ θρηνεῖ διὰ πόθον περιτρέχει L. — 819. κ μᾶλλον, κάλλιον ἔ. ν. χαίρεται V. — 820. τ. φ ἄς σβεννύη V. —

- καὶ κὰν διὰ πόνον τὸν ἐμέν, δι' ἀσκόλησιν ἀγάπης
 σκιρτᾶν, χορεύειν ἔπρεπεν ἔρωτοαγαλλιᾶσθαι.”
- 825 τὸ κάλλος τοῦ προσώπου τους, τὸ δόλβευκον τοῦ στήθους,
 τὰ στιλβωμαργυρίζοντα, τὸ δλίγλαμπρον καὶ ὠραίον,
 ἀναίσχυντα τὰ ἐδείχνασιν μὴ νὰ τρωθῇ εἰς ἀγάπην
 μήπως καὶ πέσῃ εἰς τὸν δεσμὸν τοῦ πόθου τοῦ ἐδικοῦ τους.
 καὶ ἐκεῖνες τὸν ἐλέγασιν λόγια διὰ τὴν ἀγάπην,
- 830 ἔλεξαν „δεῦρο, Φλώριε, καὶ τρύφησον τοῦ κάλλους f 118 v°.
 τὴν ἡδονήν, τὸν γλυκασμόν, ρῖψε ἀπὸ τὴν Θλίψιν
 καὶ γλυκοπεριλήφθῃτι ἀναπλοκὴν Φιλίας·
 ὁποῖαν βούλῃσαι ἐκ τὲς δυὸ εἶναι εἰς ὀρισμόν σου·
 εἴτι κελεύεις ποῖσε το, ἅς ἐναι εἰς Θέλημά σου.
- 835 παρθένης κόρες εἴμεσεν, ἄγαμες δίχα δόλου.”
 καὶ ἐκεῖνος τὸ κεφάλιν του, πάντα κλιτὸν τὸ ἐκράτειεν
 μέριμναν ἢ καρδίτσα του τὸν πόθον τῆς ὠραίας,
 τῆς εἰμαρμένης τὸν ἔρον πάντα νὰ ἐνθυμᾶται
 βλέμμαν οὐδὲν ἐσήκωσεν καμμίαν νὰ ἀντρανίσῃ
- 840 ἢ λόγον ἐκ | τὰ χεῖλη του ἐκεῖνες νὰ ἐπάρουν. f 119 r°.
 ἔνδον τοῦ κόλπου νὰ κρατῇ τὰ χέρια του Θλιμμένα,
 νὰ ἔχῃ τὸ βλέμμαν χαμηλά, νὰ μεριμνᾷ ἢ ψυχὴ του.
 εἶδαν, ἐκαταμάθασιν τὴν γνώμην του τελείως
 καὶ μιὰ τὴν ἄλλην ἔλεγεν μετὰ Θλιμμένα μάτια·
- 845 „ὦ ἐτρέχαμεν νὰ ἐφτάσωμεν ἐσφάλαμεν καθόλου·
 οὐ θέλει τὴν ἀγάπῃ μας, οὐ καταδέχεται τὴν·
 οὐ θέλει τὴν Φιλίαν μας, ἄλλοῦ τὸν πόθον ἔχει·
 εἰς ἄλλον πόθον Θλίβεται, εἰς ἄλλον πόθον πάσχει,
 καὶ ὡς ἀπὸ τοῦ σκήματος φαίνεται μαγεμένος·
- 850 ἀλλ' ἅς σγραφοῦμεν σύντομα, ἅς ἐῖπωμεν τὸν δοῦκα, f 119 v°.

Au lieu de 821—824 V a les 4 vers suivants: σηκώσου· φίλησε σ' ἐμέν, τὴν φλόγα σου
 καὶ σβήσῃς | σηκώσου καὶ ἀναπλάκησε κοράσι κατ' ἐνὶ | σηκώτου, γλυκοφίλησε τῶν ἐρώτων
 παιδία | ἡμεῖς διὰ πότον σου πολὺν ἤρταμεν εἰς ἐτέλα — 825. τὸ ἄλλαμπρον τὸ στήθος V. —
 826. Au lieu de ce vers V a les deux vers suivants: τὰ ὠραῖα τὰ τραχήλια τους καὶ
 πόδας των χιονάτους | χιόνι καὶ γάλα καὶ καρτὶ ἀντικουτοῦν οἱ πόδες — 827. ἀ τοῦ τὰ
 ε L. ἀ τὰ δείχνασιν νὰ κετρωθῇ V. — 828. manque V. — 829. κ ε. τ. ε λ δι' ἀγάπης
 V. κ ε. γὰρ τὸν ἔλεξαν L. Après ce vers, au bas de la page: ὁ Φλώριος καὶ οἱ ἀρχοντοπούλες
 L. — 830. ἔλα V. τρύφησου L. — 831. ρῖψε τῆς τ ε V. — 832. κ γλυκοπεριλεύχθητι
 L. κ. γλυκοπεριλάμπασε κοράσι κα τὰ βλέπεις V. — 833. εἴτινες χρῆζεις ἐκταῖ δυὸ εἶναι στὸν
 ο. σ V. — 834. manque V. — 835. εἴμεσεν V. — 836. Φλώριε, σήμα, φίλησε τὰ κοκκινά
 μας χεῖλη V. manque L. — 837. ἄλλοῦ ἦτον τὸ ποῖος του. ἄλλοῦ ἦτοι ὁ νοῦς του V.
 manque L. — 838. κλιτὸν τὸ εἶχεν V. — 839. καρδία V. — 840. τὸν κερὸν L. τ εἰμαρμένης
 τὸν ἔρον ὁ νοῦς του νὰ θυμῆται V. — 841. ἐσήκωνεν V. — 842. πιάσωμεν, ἡμεῖς ε. το V. —
 843. ἀγάπῃ L. — 844. ἄλλης... ἄλλης V. — 845. νέος ἀ τ. βλέμματος... μαγευμένος
 V. — 850. ἀλλὰ σγραφοῦμεν ἄλλὰ ἀσγραφοῦμεν L. —

- στερεὰ ἄς τοῦ ἀφιερῶσμεν τὸ πρᾶγμα ὥσπερ ἔχει,
τὸ πᾶς οὐ καταδέχεται πόθον τὸν ἐδικόν μας.”
ὑπὸν, εὐρίσκουν, λέγουσιν τὰ περὶ τοῦ Φλωρίου
καταλεπτῶς τὰ εἴπασιν, τίποτε δὲν ἐσφάλλαν.
- 855 κάθεται, συμβουλευέται ὁ δοῦκας τί νὰ ποίσῃ
πέμπει συχνὰ μηνύματα πρὸς τὸν αὐτοῦ πατέρα
μὲ ἀποκρισιάρην εὐγενήν, φρόνιμον παρὰ πάντα
„μάθε, δέσποτα βασιλεῦ, τὰ κατὰ τοῦ υἱοῦ σου
ὅτι οὐκ ἀναπεύεται νύκταν οὔδε ἡμέραν
- 860 τὸν πόθον ἐνθυμούμενος | κόρης τῆς Πλάτζια Φλώρες f 120 r.
κ’ ἔδε ζημιὰ καὶ συμφορά, κ’ ἔδε θλίψις μεγάλη
διὰ κόρης πόθον νὰ χαθῇ ὁ Φλώριος ἐκ τὸν κόσμον.
εἰ δὲ καὶ θέλεις ζωντανὸν πάποτε νὰ τὸν ἔχῃς,
καὶ ἂν ἔχῃς πόθον εἰς αὐτὸν καὶ ὅλην σου τὴν καρδίαν,
- 865 πέψε τὴν κόρην σύντομα νὰ ἔλαι μετὰ τοῦτοι,
νὰ τὴν θωρῇ, νὰ τέρτεται, νὰ χαίρεται ἡ ψυχὴ του
καὶ ὄρκον φρικτὸν ὁρκω σου τελειῶς ἀφιερῶμενον
εἰς πίστιν ὁποῦ σέβομαι, τίποτε οὐ ψεύδομαι σε
καμιαν οὐκ ἔχει μέριμναν τίποτας δι’ ἄλλον τρᾶγμα.
- 870 ἡ ἐνθύμησις, ὁ πόθος του, ἡ ἀγάπη του ἡ τελεία, f 120 v.
ἡ ἀναπλοκή του, ἡ ἀπαντοχή, ἡ καρδιοφιχῶσις του,
ὁ πόθος ἔναι τῆς ὠραιᾶς κόρης τῆς Πλάτζια Φλώρες.”
ἀκούσας ταῦτα ὁ βασιλεὺς τῆς βασιλίσσης λέγει
„βασιλισσῶν βασιλίσσα, δέσποινα τῶν δεσποίνων,
- 875 ἀποκρισιάρης ἔφρασεν, ἦλθεν ἐκ τοῦ Μοντόριον.
ὁ δουξ ἡμᾶς ἐμήνυσεν τὰ περὶ τοῦ υἱοῦ μας
λέγει κυριῶς ὀλιγαρεῖ λόγον τῆς Πλάτζια Φλώρες
ἀλλάχῃ καὶ εἰς ἀσθένειαν νὰ πέσῃ δι’ ἐκείνην,
θυμούμενος τὴν θλίψιν τῆς, τὴν ἀγανάκτησιν τῆς,

851. στερεὰς ἀς τὸ φερῶσμεν τ π το γροισῶμεν V. — 852. manque V. — 853. ὁ στοῦ δοῦκας λέγοντι τὸν τὰ κατὰ τοῦ Φλωρίου V. — 854. κατὰ λεπτὸν τὸν εἰπασι τίποτε δὲν ἀφίσουν V. — 855. μ. ἀ. φρόνιμον καὶ εὐγενή μεγάλην V. — 857a. ὁ δοῦκας πέμπει γράμματα πρὸς τὸν αὐτοῦ πατέρα V. — 857b. λογικὰ καὶ μηνύματα ἀσπικῶς τοῦ Φλωρίου V. — 857c. τὸν βασιλεῖα ἐστειλὲν μὲ ἀποκρισιάρη V. — 859. ἀναπλοκή καὶ τὰς ἡμέρας V. — 860. Φλώρη V. — 861. ἔδε... ἔδε V. — 862. διὰ πόθον κόρης V. — 863. καὶ ἂν εἰ νὰ καὶ ζωντανὸς καὶ τελειὸς τ εἰ V. — 864. καὶ ἂν ἀγάπῃς τοῦ Φλωρίου καὶ τελειὸς τοῦτου νὰ καὶ V. — 865. πέψε V. — 866. μ. τ. ε. νὰ χαίρεται καὶ ἐλπίει νὰ μὴ ἔχῃ V. — 867. manque V. — 868. κ’ εἰς... οὐ ψεύδομαι σε ἔγωγε V. — 869. ἄλλοι τίποτε μέριμναν οὐκ ἔχει οὐδὲ πᾶσχει V καὶ μίαν L. — 870. ἐνθύμησις sans εἰ L. ἡ ἀ τ η τὸση V. — 871. ἡ ἀ τ. ο ἀσπικῶς V. — 872. ε τ του ἐλα V. — 872a. h. ε βασιλεὺς L. — 873. τὴν βασιλίσσιν L. — 874. βασιλίσσα βασιλισσῶν δεσποίνων V. βασιλίσσα τὴν βασιλίσσα δεσποίνῃ L. — 876. ὁ δοῦξ χαρτὶ ἀπέστειλεν ὁ κατὰ τοῦ Φλωρίου V. — 877. χαρτὶ νὰ τὰν γλήγορα ἐκεῖ ἡ Πλάτζια Φλώρη V. — 878. μὴ λάχῃ κ’ εἰς ἀσθένειαν ἐμπεσῇ διὰ τὴν κόρην V. —

- 880 τὸν πειρασμόν, τὴν συμφορὰν, τὴν θλίψιν, τὴν πικρίαν. f 121 r°.
τοῦ πόθου τῆς τοῦ ἄραιοσιτικόν, τὸ ἐρωτοσύνητόν της
μαραίνει τὴν καρδίαν του, φλογίζει τὰς αἰσθήσεις.
εἶπε τὸ τί σοῦ φαίνεται, τί λέγεις τί νὰ ποίσω
τοῦ δοῦκα τὰ μηνύματα θλίβουν τὸν λογισμόν μου,
- 885 τὸ μήνυμα τῆς συμφορᾶς ἐκατεμάρανέ με,
μαραίνει μου τὸν λογισμόν καὶ ὅλας μου τὰς αἰσθήσεις,
οὐκ ἤμπορᾷ τὴν συμφορὰν ραστάζειν ἐν καρδίᾳ
ὅν οὐκ ἐποίησα ἐκδίκημα εἰς αὐτὴν τὴν φουδούλαν,
εἰς τὸ κεφάλι μου ποτὲ στέμμα νὰ μὴ φορέσω,
- 890 μὴδὲ | εἰς τὰ βασίλεια διάδημα μὴ βάλω, f 121 v°.
ἀπὲ τὸν κόσμον νὰ χαθῶ καὶ εἰς κόσμον πλεόν νὰ μὴ ἔμαι.
καὶ πρῶτον ἤβουλήθηκε βουλήν, ἀλλὰ ποτάπην,
νὰ κόψῃ τὸ κεφάλι της καὶ νὰ τὴν θανατώσῃ
ὅπως οὐκ ἐσυνέπεσε εἰς τὴν βουλήν ἐκείνην
- 895 ἡ δέσποινα, οὐδὲ ποτῶς ὅτι νὰ τὸ θελήσῃ
ἄλλην βουλήν βουλεύεται μετὰ τὸν βασιλέα
„κάλλιον μὴ φόβου ἐπέθεσις νὰ γένῃ εἰς τὴν φουδούλαν,
μὴ ἀπολεσθῇ, μὴδὲ σφαγῇ, μὴδὲ χαθῇ ἡ ὥραία
τραγματευτάδες ἄρχοντες εἶναι ἀπὸ ξένης χώρας,
- 900 ἀπὸ ἄλλην γῆν καὶ θάλασσαν καὶ ξενοτάτους τόπους. f 122 r°.
αὐτοὺς ὥς τὴν πουλήσωμεν καὶ αὐτοὶ νὰ τὴν ἐπάρου
εἰς ξένον τόπον ἀλλαχοῦ, νὰ ξενοθῇ μελέως,
νὰ ξενοθῇ καὶ νὰ ἐπαρθῇ εἰς τόπους μακροτάτους
καὶ ἀμάχην πλεόν νὰ μὴ ἔχωμεν ἢ θλίψιν δι' ἐκείνην.”
- 905 ἀκούσας ταῦτα ὁ βασιλεὺς παρὰ τῆς βασιλίσσης
χαρὰν ἐχάρην ποταπὴν, χαρὰν ἀλλὰ μεγάλην.
καὶ ταῦτα λέγει ὁ βασιλεὺς „καλὴν βουλήν ἐδῶκες,
κάλλια νὰ τὴν πουλήσωμεν τὴν κόρην Πλάτζια Φλώρε
τραγματευτάδων ξενικῶν ἀπὸ ἄλλην γῆν | καὶ τόπον. f 122 v°.
- 910 κρυφῶς, ἀκρώστως ὥς γένῃ ἡ πουλησιὰ τῆς κόρης,

881. τ π το ἐρωτικόν V. τ ἄραιοσιτικόν τ L. — 882. φ του οὖν μας V. — 883. τί σὲ φ τ λ νὰ τὴν τ V. — 885. τ μ καὶ συμφορὰν ἐκατεμάρανέ με V. — 886. τ λ καὶ τὴν καρδίαν ὅ μ τ. αἰ V. — 887. ραστάζει ἡ θυγῆ μου V. — 888. ἐκδίκησιν εἰς αὐτοὺς τὸ κορίτζι V. — 890. νὰ μὴ με ε τ β L. νὰ β V. — 891. ἀπὸ τ κ ν χ πλέα νὰ μὴ εἶμαι V. — 892. κ πάλιν ἐβουλήθηκε V. ἤβουλήθηκα L. — 893. κοῦ... ἐκατεμάταν L. — 894. ὁ οὐκ εἰσενέτεται V. ἐσυνέπεσα L. — 895. ἡ ὅ εἶδεν καὶ ποτῶς L. — 896. κατὰ. ζου, συμβουλευέσθαι μετὰ τὴν βασιλίσσιν του V. — 897. το κορίτζι V. φ:ον L. — 898. μ. ἀπολεσθῇ, μ χαθῇ, μ σφαγῇ V. — 899. ἀ. ἄλλην χ V. εἶναι L. — 902. ἀλλαχοῦ manque L. ν ξ φουδούλα V. — 903. ν ξ κ ν χαθῇ εἰς τ ξενοτάτους V. — 904. κ π. ἀμ L. κ μάχην πλεόν μὴν ε καὶ ε V. — 906. χ ε θυμασθῇ χ πολλὴν μεγάλην V. — 907. κ τ ἀκούσας ὁ β L. — 908. κάλλιο... Φλώρεν V. — 909. τραγματευτάδες ξενικούς... χώραν V. — 910. ἀκρυφῶς V. —

- μὴ λάβωμεν κατάκρισιν ἀπὲς τοὺς ἄρχοντες μας
καὶ ἀπὲς τοὺς μεγιστάνους μας, τοὺς συνοικητόράς μου.
ἔτσι σιγὰ καὶ ἀπόκριφα ἄς γένῃ ἡ τουλησία,
νὰ μὴ τὸ μάθῃ ὁ Φλώριος καὶ ἐμποδιστῇ τὸ πρᾶγμα.”
- 915 καὶ παρευδὺς ὁ βασιλεὺς προστάττει καὶ κελεύει
καβαλλάρους ἔπεψεν, τάχατε ὡς μεσίτες
„ἡμέτε ἐκεῖ εἰς τὸν γιαιλὸν ὁποῦ ἔναι ἀπλικεμένοι
πραγματευτάδες ἄρχοντες, ἀπὸ μακρόθεν τότους,
ὁποῦ ἔχουν περισσεύοντα | ἀσήμι καὶ χρυσάφι, f 123 r.”
- 920 πεζάντια καὶ ἄλλα πράγματα, μαργαριτάρια, λίθους,
νὰ τοὺς πουλήσω ἐξαίρετον κοράσιον ὠραιωμένον,
ὁποῦ καμμιά οὐκ ἐφάνηκεν ἐμορφωτέρα εἰς κόσμον,
καμμιά οὐκ ἐγεννήθηκε εἰς κάλλος ὡς ἐκείνην,
εἰς κάλλος οὐδὲ εἰς αἰσθήσιν, οὐδὲ εἰς ἐμνοστοσύνην.”
- 925 καβαλλικεύουσι οἱ ἄρχοντες, ἀπεχαιρέτισάν τους,
ὑπάγουσι εἰς τὸν αἰγιαλὸν ὁποῦ ἦτον ὁ λιμένας
εὐρίσκουσιν τοὺς ἄρχοντες, κάθονται κατὰ τάξιν
εἰς παραγιάλιν ἐμνοστον διὰ | παραδιαβασμόν τους, f 123 v.”
πραγματευτάδες ἄρχοντες, πλούσιοι πραγματευτάδες,
- 930 καὶ χαιρετοῦν καὶ ἀπόκρισιν λαμβάνουν ἐξ ἐκείνους
„ἀποκρισιάροι ἦλθαμεν, λέγουσιν, καὶ μεσίται.
ὁ βασιλεὺς ὁ Φίλιππος μηνύματα σὰς τέμπει
τουλεῖ σας μὴν ἐξαίρετον, ἐμνοστον ὠραιωμένην.
ἄσπρη ὥσπερ τὸν ἥλιον λάμπει ὡς τὸ Φεγγάριον
- 935 κυταρισσοβεργολικός ἄφεγος εἰς τὸν κόσμον,
παρθένος, κόρη καθαρὰ, βασιλίσσα νὰ πρέπῃ.
καὶ ἂν θέλετε τὴν πραγματίαν νὰ ποίσετε τῆς κόρης

911. κατάκριτον L. τ μεγιστάνους V. — 912. κ ἀπὸ τ συνοικητόρας. λέγω τοὺς ἄρχοντας μας V. — 913. ὅτι κρυφά... ἄς γ ἡ π. μας V. — 914. ἀμποδιστῇ V. — 915. κ γλήγορα ὁ β δύο φρονίμους στέλλει V. — 916. δύο κ L. εἰς τὸν γιαιλὸν τοῖς ἔστειλεν ταχάτες ὡ μεσίτας V. — 916u. h. c. ὡς φρονίμους καὶ τακτικούς κρυφὰ νὰ τὸ διορθώσουν | πάλιν τὴν κορὴν ἤρηναν ἐρηνίματα καὶ λύπες | καὶ χωρισμὸς καὶ δάκρυα καὶ στεναγμοὶ μεγάλοι V. manquent L. — 917. ἀ στὸν αἰγιαλὸν... τὰ καράβια V. — 917u. γυμνέετε καὶ μάζετε πλουσίους πραγματευτάδες V. manque L. — 918. ἄρχοντας λέγω δυνατοὺς V. — 919. περισσὸν L. — 920. λιθομαργιτάρων, πράγματα τιμημένα V. — 921. τιμημένον V. — 922. ὁ καμμίαν οὐ φάνηκεν εὐμ. V. — 924. εἰς κ καὶ εἰς θεωρία καὶ εἰς ἐμ V. εἰς κ ἀλλ' οὐδὲ εἰς αὐ οὐδὲ εἰς θεωρίαν ἀλλ' οὐδὲ εἰς ἐμ L. — 925. καβαλλικεύουσι οἱ ἀ ὑπάγουσι νὰ γυρεύουν V. — 926. ὁ στὸν αἰγιαλὸν οπου ἦν ὁ λιμένας V. — 927. κάθονται κατ' ἄξιαν V. — 928. εἰς παραδιαβασμόν τ V. — 929. manque V. — 930. χαιρετοῦνται L. κ. χαιρετοῦσιν φρονίμα σὺν ἔτρεπον ἀξίως V. — 930u. λέγουσιν πρὸς τοὺς ἄρχοντας, πρὸς τοὺς πραγματευτάδες V. — 931. manque V. ἀ ἡ ρουσιν L. — 932. σουλτάνος μέγας ἀμνηῖς μνηεῖ πρὸς εὐγενεῖαν V. ἡ μὴν ἡ μά σ. π. L. — 932u. ἐσῶς λέγω τοὺς ἄρχοντας ἀλλήλητε στὸ παλάτι V. manque L. — 933. τωλεῖ... ὠραιωμένην κορὴν V. — 934. ἄσπρη... λαμπρὴν ὡ τ φεγγάριον V. — 935. κυταρισσοβεργολικός λαμπρὸς V. — 936. κατὰ νὰ πρέπῃ βασιλείας V. —

- κέρδος πολὺν νὰ κάμετε | καὶ διάφορα μεγάλα.” f 124 r°.
καὶ εἰς ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες, ἐκ τοὺς πραγματευτάδες
940 στήκεται ὁρθὸς ἔς τοὺς πόδας του, αὐτοὺς ἀπηλογᾷται
„ἄρῃσει μᾶς ἡ πραγματιά, τοὺς λέγει παραυτίκα,
ἂν ἔναι ὥσπερ λέγετε, ὥσάν τὴν ἐπαινέιτε
πλὴν πρῶτον νὰ τὴν ἴδωμεν θέλωμεν τὴν ὠραίαν,
καὶ ἂν ἔναι ἡ κόρη πάντερπνος, ἂν ἔναι ὠραιωμένη,
945 πλοῦτον πολὺν νὰ δώσωμεν, νὰ πάρωμεν τὴν κόρην.
καβαλλικεύουν οἱ ἄρχοντες, ὑπᾶν εἰς τὸ παλάτιν,
καὶ ὁ βασιλεὺς ἐδέχτην τοὺς μετὰ περιχαρείας
| „καλῶς ἦλθετε, ἄρχοντες, λέγει, πραγματευτάδες.” f 124 v°.
„καλῶς τὴν βασιλεία σου”, λέγουσιν πάλ’ ἐκεῖνοι.
950 καὶ ὁ βασιλεὺς τοὺς ἔλεγεν, τὰ τέτοια τῶν ἐλάλει
„ἔχω κοράσιον πάντερπνον, θέλω νὰ σᾶς τουλήσω.”
λέγουν ἐκεῖνοι „θέλωμεν νὰ τὸ πραγματευτούμεν
μαργαριτάρια δίδομεν, χρυσάφια καὶ λιθάρια
μίον ἅς ἐν παράξενος ἡ κόρη ὡς ἐπαινέσῃ.”
955 καὶ παρευθὺς ὁ βασιλεὺς κελεύει τὲς βαγίτζες
„ὑπάτε καὶ στολίζετε τὴν κόρην Πλάτζια Φλώρε
εὐγενικὴν τὴν Φορεσιὰν μετὰ λιθομαργάρων,
ἅς εὐτρεπίσῃ τὴν μορφήν, τὸ κάλλος τοῦ προσώπου, f 125 r°.
ὅτι ἦλθεν ἡ ἀγάπη τῆς, ἦλθεν ἐκ τὸ Μοντόριον,
960 ὁ Φλώριος ἐπέσωσεν, ἦλθεν εἰς τὸ παλάτιν,
ὁρέγεται νὰ τὴν ἰδῇ, γοργὸν τὴν πῆτε ἄλλθῃ.”
καὶ παρευθὺς οἱ βάνιες ὑπᾶν εἰς τὴν ὠραίαν
στολίζεται εὐγενικά, ὅτι νομίζει μόνου
ὁ Φλώριος τὴν ἤθελε νὰ δῇ τὴν ἐμορφιάν τῆς
965 λάμπει ὡς σελήνη τὴν αἰγὴν, ὡς ἥλιος τὴν ἡμεραν,
ὡς ἄστρον τὸ μεσάνυκτον τὸ κάλλος τῆς ὠραίας,
ὡς ἥλιος ἀντήγαξεν μέσα εἰς τὸ παλάτιν,

938. πλοῦτον π. ν κ διάφορα, μεγάλα V. — 938u. ἡ λογικὰ τοὺς τυτῶχας οἱ ἄρχοντες ἀλλήλους | καὶ μετὰ ταῦτα ἐπῆλθον τοὺς κ' ὑπᾶν εἰς τὸ παλάτι V. manquent L. — 939. ἄρχοντας V. — 940. στέκει ὁρθὸς στοὺς πόδας του ἂ ἀπηλογῆται V. εἰς τ π. τ ὁρθος L. — 941. ἂ μ. ἡ π. αὐτὴν τὴν ἐπαινέιτε V. τοῦ λόγου παραυτίκα L. — 942. ἂν εἶναι ὥσάν λ. καὶ ὦ. το ἀφηγᾷτε V. — 944. κ ἂ εἶναι ἡ κ φρόνιμος καὶ ἂν εἶναι ὦ. V. — 946. οἱ manque ὑπάγουσιν στό V. — 947. ἐδέχτην L. μ τιμῆς μεγάλης V. — 948. ἦλθατε V. — 949. στήν... πάλι V. πάλαικεῖνοι L. — 950. κ. ὁ β. ἐχειρήσεν ταυτὰ τοὺς ἐ V. — 951. ἐμορφον V. λέγω ν L. — 952. καὶ κεῖνοι V. — 953. μαργαριτάρην δ. χρυσάφην κ λιθάρην V. — 954. ἂ. εἶναι V. παράξενος L. — 955. ἐρίξει τας βαγίτζας V. — 956. ἀμέτε... Φλώραν V. — 958. ὡς L. ἂ. εὐ. εὐμορφον V. — 959. ἐφῆατε V. — 960. ὑπεσωσιν V. — 961. ὁ ν τ ἰ καὶ πέτε τὴν νὰ ἐλθῃ V. — 962. κ π στολίζεται εὐγενικά ἡ Φουδούλα V. — 963. μόνου L. ἡγάλλετο καὶ χαίρετον, ἐσπέρται ἡ ψυχὴν τῆς V. — 964. ἐφάνηκε τὴν λυγρὴν ἀλλῆσειαν τὴν λέγουν V. — 967. ἀντήγαγεν μέσα V. —

- ὡς κρύσταλλος ἀντέλαμπεν τῆς κόρης τὸ τραχήλιν,
 | ὡς δένδρον ἐμνοστούτσικον στήκεται εἰς τὸ μέσον f 125 v°.
 970 ὥσπερ νὰ γέμη τὸν καρπὸν, νᾶναιν δραιομένη,
 ἔτσι ἐστήκετον ἡ ταπεινὴ καὶ τίποτε οὐκ ἐξεύρει.
 βλέπουν, θεωροῦν τὸ κάλλος τῆς, θαυμάζουσιν τὴν κόρην,
 τὴν σύνθεσιν, τὴν θεωρίαν, τὸ ἐξαίρετον καὶ ὠραῖον,
 καὶ πλοῦτον δίδουν ἄπειρον, οὐ βλέπουν εἰς τὸ πρᾶγμα·
 975 τριάντα μουλάρια παρευθὺς χρυσάφιν φορτωμένα
 σκουτάρια ἐξαίρετα, χρυσοζωγραφισμένα,
 ἀετούς, γεράκια πάντερπνα, λεοντάρια ἡμερωμένα,
 | ζαγάρια καὶ ἐξεπτέρια ἔτοιμα εἰς τὸ κυνήγι, f 126 r°.
 κούπαν ὀρθὴν ὁλόχρυσην μετὰ λιθομαργάρων,
 980 γύροθεν νὰ ἔχη ἐξόμπλισες νὰ πρέπουν κατ' ἀξίαν·
 δίδουν ἐκεῖνοι παρευθὺς τὸν βασιλεῖαν τὸ πρᾶγμα.
 στήκεται ἡ κόρη βλέποντα τὴν πουλησιᾶν τὴν δόλιαν
 καὶ ἅμα ἐπληροφορέθηκεν ὅτι ἐπουλήσασιν τὴν,
 πέπτει εἰς τὴν γῆν, νεκρώνεται, σπαράσσεται ἐκ τοῦς τόκους·
 985 τρέμει ὡς τὸ φύλλον τοῦ δενδροῦ, κλονίζει ὡς τὸ καλάμιν,
 θρηνεῖται θρῆνον ἄμετρον, καρδιοδιχοτομαῖται,
 τρέχουν τὰ μάτια θλιβερά, | τὸ δάκρυον ὡς ποτάμι, f 126 v°.
 στριγγίζει ἐκ τὴν καρδίαν τῆς, λιθοθυμᾷ καὶ τίπτει
 φέρνουν νερόν, δροσίζουν τὴν, ἐσύφερον τὸν νοῦν τῆς
 990 καὶ μετὰ δάκρυα ἤρχισεν νὰ κλαίῃ καὶ νὰ λέγῃ·
 „πάλιν ἔς ἐμέναν ἔφτασεν τῆς ἀτυχιάς ἡ μοῖρα,
 πάλιν ἔς ἐμέναν ἔφτασεν ἡ φλόγα τῆς καμίνου,
 τάλιν τοῦ χρόνου ὁ τροχὸς δι' ἐμέναν ἐγυρίσθη,
 πάλιν ἡ κλώστρα ἡ μοῖρα μου κατ' ἐδικοῦ μου ἐγέρθη·
 995 καὶ ἤγειρεν θλίψιν ἄμετρον χειρότερον τῆς πρώτης·
 πρώτης καμίνου συμφορὰ ἐμέναν διὰ νὰ καύσουν

968. κρύσταλλος ἀντέφεγγεν V. — 969, 970, 971. manquent V. — 971. τιποτὰς L. — 972. θαυμάζουσιν καὶ ἀποροῦσιν V. — 974. δ' ἄμετρον οὐ βλέπουν τὸ π. V. — 975. τ. μ. ἔδωκαν μάλαμα καὶ χρυσάφιν V. — 976. χίλια σ... χρυσιτζουγραφισμένα V. Après ce vers, moitié dans le texte, moitié en marge: ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ πραγματευτάδες L. — 977. μερωμένα V. — 978. ἐξεπτέρια V. — 979. γεμάτην τὰ λιθάρια V. — 980. ἐμορφὴ ἦτο, πάντερπνη, πρέπη βασιλεῖα V. γύροτες L. — 981a. καὶ ἐπαρχαλάβη, παρευθὺς τοῦ ἐξηρημένου κάλλος V. manque L. — 982. στήκεται, βλέπει, θεωρεῖ τ π ἡ κόρη V. — 983. manque V. — 984. πίπτει... ἐκ τὴν λύπην V. — 985. τὸ manque. κλονίζεται V. — 986. θρηνεῖται ἔ ἄμετρον V. — 987. τὰ δάκρυα V. τ θλιβερά τ μ τῆς... τὸ ποτάμιν L. — 988. Après ce vers, dans le texte et écrit à l'encre rouge: ἡ κόρη λιθοθυμᾷ L. Au lieu des vers 988—990 V. a les vers suivants (988a, b, c.): λέγους ἐλιμμένους ἤρξατο διὰ παράπονον τῆς | λοζικα παραπόσεις λέγει ἡ Πλάτζια Φλώρα | ἔμπροσθεν εἰς τὸν βασιλεῖα καὶ εἰς τὴν βασιλίσσιν — 992, 993, 994 manquent V. — 994. ἐχέρην L. — 995. κατ' ἐδικοῦ μου γένετο χειρότερον τ π V. χειρότερον manque L. — 996. πρώτον κ σ μόνον το σώμα κάψη V. συμφορὰν L. —

- καὶ ἐδὰ' καμίνου φλογισμὸς νὰ φλέγῃ καὶ τοὺς δύο μας, f 127 r°.
 φλέγει καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν, φλέγει καὶ τὰς αἰσθήσεις.
 ὥσπότε ζῶ καὶ περπατῶ πάντα νὰ μὲ πικραίνῃ.
- 1000 πρῶτα ψυχὴν ἐχώριζον μόνον ἀπὲ τὸ σῶμα
 μὲ τῆς πυρᾶς τὴν συμφορὰν, μὲ τῆς ἰστιάς τὴν καῦσιν,
 καὶ ἀπεθανοῦσ' ἀνάπαυσιν ἐπήγαينا νὰ ἐφτάσω
 καὶ ἐδὰ, νῦν μὲ χαρίζουσιν ἐκ τὸν ἐμὸν τὸν πόθον
 ζῶν νὰ ζῶ ἐπώδυνον πάντοτε πονεμένη,
- 1005 νύκτες νὰ κλαιῶ, νὰ θλίβωμαι, ἡμέρες νὰ λυποῦμαι,
 τὸ τρώγω νὰ ἔναι ὀδυνηρόν, τὸ πίνω νὰ ἔναι πόνος·
 δεῖπνος | νὰ ἔναι συμφορά, ὀδύνη νὰ μὲ σφάζῃ f 127 v°.
 ποτὲ νὰ μὴ ἔχω ἀνάπαυσιν, ἀμμὲ πικριές, φαρμάκια.
 ποθέ μου, ἀγάπη μου καλὴ, ψυχὴ μου, ἐνθυμήσις μου,
- 1010 ἐπεθυμιά μου, φλώριε, καρδιά μου, ἀπαντοχὴ μου,
 παρηγοριὰ τῶν πόνων μου, ἐκδικητὴ πειρασμῶν μου,
 πάλιν κινδύνοι ἔφτασαν 'ς τὴν ἄτυχον καὶ ξένην,
 καὶ σὺ οὐκ ἤξεύρεις τίποτας καὶ χάνεις μὲ ἀπὲ τώρα·
 ὥς σκλάβαν μὲ ἐπουλήσασιν διὰ νὰ μὲ ξενώσουν
- 1015 καθόλου ἀπὲ τὸν πόθον σου καὶ ἀπ' τὴν ἀσχόλησίν σου·
 τὴν πολυσιαν οἶκ ἤξευρα καὶ θέλημά μου οἶκ ἦτον, f 128 r°.
 μὲ ἐπιβουλιὰν τὸ ἐκάμασιν καὶ ὁ θεὸς αὐτοὺς νὰ κρίνῃ·
 ἐπαίρνουν με, ξενώνουν με καὶ πλεὸν οἶδ' ἐν μὲ βλέπεις·
 ἀγάπη, πόθε μου καλέ, δι' ἐμένα τί νὰ ποίσης;
- 1020 νὰ ἔβγῃς εἰς ἀναγυρεμὸν τῆς ταπεινῆς ἐμένα,
 νὰ ψηλαφήσῃς νὰ μ' εὕρῃς, καὶ ποῦ νὰ μὲ ἐφτάσῃς·
 καὶ τί ἐγένετο 'ς ἐμέν, τὴν ταπεινὴν καὶ ξένην;
 νὰ ἐνθυμᾶσαι πόθον μας τὸν εἶχαμεν ἀντάμα,
 καὶ τῆς ἀγάπης τὸ στερρὸν, τὸ ὀλοεγκαρδιὸν μας.
- 1025 νομίζω νὰ μοῦ ἐπιλαθῇς καὶ νὰ μὲ ἐλησμονήσῃς·

997. τ δύο. V. κ χωρισμοῦ L. — 998. νὰ φ σ κ ψ ν α φ τ αἰ. V. — 999. ὥσπερ νὰ
 ζ νὰ π νὰ 'μαι πάντα ἐλιμμένη V. — 1000. πρῶτον ψ ἐχώριζα V. — 1001. τὸν καύσιν V. —
 1002. manque V. κ ἀπεθάνον L. — 1003. καὶ δ' ἔνταμα μ χ L. κ νῦν τε μ χ V. — 1005.
 νύκται κ' ἡμέραι θλίβονται ποτὲ χαρὰς νὰ μὴ ἔχω V. — 1006. νὰ εἶμαι (bis) V. — 1007.
 εἶμαι V. — 1008. ἀλλὰ π. μεγάλης V; après φ ἡ κόρη καλεῖ L. — 1008a, b. ἡ κορὴ
 ὀλιγοθύμησε στὸ ὄνομα φλωρίου | ἐστὲν ἔδ' ἀνέστη καὶ λέγει τὰ τοιαῦτα V. manquent
 L. — 1009. ἀγάπη, ποθε μ καλέ V. καλέ L. — 1010. ἐπιθυμιά... κ μ ψύχωσις μου
 V. — 1011. π στοῖς πόνοισ μου, ἐκδικητὴς V ἐκδικητῶν π L. — 1012. π. κ ἐφτάσας
 διὰ νὰ μὲ ξενή V. π κινδύλου ἡτύτα L. — 1014. ὡς κλάβαν... ἐξενώσου L. manque V. —
 1015. manque V. — 1016 κ θέλου μὲ τὴν μάξει V. — 1017. μ ἐ. τ ποίκαται ὁ ἐ. νὰ
 κρίνῃ εἰς αὐτοὺς V. — 1019. διὰ μένα V. ποίσω avec ης écrit au-dessus de la dernière
 syllabe L. — 1021. ν ψ ποῦ νὰ μ' εὕρῃς ἢ π νὰ μ' ἀτιτάσῃς V. νὰ εὐ L. κ — 1022. ὅτι
 ἐγένοντο... τὴν ξ V. — 1023. νὰ ἐνθυμῇται π μ V. — 1024. ὀλοεγκαρδιακόν V. —
 1025. πιστεύω αὐθέντη μου εὐγενικὴ νὰ μὴ εὐγὼ ἀπο τὸν νοῦν σου V. — 1025a, b. καὶ ἀλλοῦ
 νὰ βίξῃς πόσον σου καὶ μὲν' ἐλησμονήσῃς | πιστεύω εἰς ἕλην σου τὴν ζῶν ποτὲ νὰ μὴν τὸ
 ποίσης V. manquent L. —

- ἔδε ἀνομιά, | ὅτι χάνεις με καὶ ἐγὼ νὰ χάσω ἐσένα, f 128 v°.
 ἔδε ἀδικιά, ξενώνουν με διὰ τὴν ἀσχόλησίν σου
 ἔδε πικριά καὶ συμφορά, πᾶς νὰ τὸ ὑπομένω
 τὴν ξενιτεῖαν τὴν μὲ κάμνουσιν εἰς ξενοτάτους τόπους;"
- 1030 πίπτει, τὸ στῆθος δέρνεται, σφάζει τὸν λογισμὸν τῆς,
 ξαίνει εἰς γῆν τοὺς πλοκαμοὺς τοὺς ἔπλεξεν ὁ πόθος
 τοῦ τριχαριοῦ τοῦ ἐρωτικοῦ θρηνάται, οὐκ ὑπομένει.
 συχνοθρηναῖ ἡ καρδίτσα τῆς τρόπον τῆς πουλησίας·
 „ὦ ἄτυχῃ, ὦ ἐλεεινῇ, ὦ ταπεινῇ καὶ ἀθλίᾳ,
- 1035 σκύλων ἐθνῶν Σαρακηνῶν νὰ πουληθῶ ὡς κακούργα
 εἰς ξένους | τόπους νὰ μὲ πᾶν, νὰ ξενοθῶ καθόλου. f 129 r°.
 ἐξενιτεῖται ἡ μάνα μου, καὶ ἔμεν εἰς ξενιτεῖαν
 ἐγέννησε εἰς παλάτια καὶ ἡ ἀνατροφὴ μου οὕτως·
 βασιλικὰ μὲ ἐνέθρεψαν καὶ ὡς δῆμια μὲ πουλοῦσιν,
- 1040 τὰ μέρια τὰ ἐνήδονα πλέον οὐκ ἐντρανίζω."
 ἀκούσας ταῦτα ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς βασιλίσσης
 θρηνοῦν καὶ κλαίου, ὁδύρονται, τονοῦσι τὴν καρδίαν
 κλαίουσι αὐτοὶ καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτοὶ οἱ πραγματευτάδες,
 ἐκεῖνοι ὅπου ἐγόρασαν τὴν κόρην Πλάτζια Φλώρε.
- 1045 καὶ παρευθὺς ὁ βασιλεὺς λέγει „πραγματευτάδες, f 129 v°.
 ἐπάρετε, ὑπάγετε τὴν κόρην ἀπομπρὸς μου
 καὶ ἀπὸ τὴν χώραν σύντομα μιστεύσετε, μὴ ἀργεῖτε."
 παίρνουν τὴν κόρην παρευθὺς, ὑπᾶν εἰς τὸν λιμῶναν,
 εἵχασιν καὶ ταχύδρομα καράβια ἡτοιμασμένα·
- 1050 ἔσω σεβάζουν, ἔπλεψαν στὰ μέρη τῆς Συρίας,
 θωροῦν τὸ κάλλος τὸ ἡθικὸν τῆς κόρης καὶ θαυμάζουν,
 βλέπουν καὶ τὸ ἀμετάθετον τῆς θλίψεως τῆς τοσοῦτης.
 Λοιπὸν τὰ περὶ Φλώριον πάλιν διηγιθοῦμεν.
 ἔλειπε μὲ τοὺς | ἄρχοντες, ἦτον εἰς τὸ κυνήγι, f 130 r°.
- 1055 οὐκ ἦν εἰς τὸ Μοντόριον... καὶ σύντομα νὰ ἐφτάσῃ,
 νὰ τὴν ἐπάρῃ πρὶν νὰ βγῇ ἀπὲς τὴν ἴδιαν χώραν

1026. χ μὲ κ. ἔ νὰ χάνω ἔ V. — 1027. ἀμαρτία... δ ἀσχ V. — 1029. manque V. — 1030. π στὴν γῆν νεκρώνεται V. — 1031. ξαίνει L. — 1033. manque V. — 1034. καὶ manque V. — 1036. νὰ ὑπᾶν V. — 1037. ἐξενιτεῖται... καὶ ἐγὼ πάλιν τοιαῦτα V. — 1038. καὶ ἔ μὲ εἰς π. μὲ ἀνατροφὴν τοιοῦτην V. ἔ. μὲ εἰς τὰ π L. — 1039. ἀνέθρεψαν κ ὡς δῆμια V. — 1040. τ μέρη V. Après ce vers, dans le texte de L la note suivante: ἔδω ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ δέσποινα καὶ τὴν κόρην ἐπαίρνουν οἱ πραγματευτάδες — 1040m. ἐκλεψεν τάχ' ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς βασιλίσσης V. manque L. — 1041. ἀκούει V. — 1042. ἔ κλαίου V. — 1043. κλαίου ἐμοῦ καὶ οἱ ἄ καὶ οἱ π. V. καὶ αὐτοὺς... ἐκεῖνοι οἱ π. L. — 1044. manque V. — 1046. ἔ. τὴν σύντομα τ. κ. ἀπὸ μένα V. — 1047. κ. ἐκ τ χ. τὴν ἐμὴν σύρετε μὴν ἔ V. — 1048. ὑπάγουν στὸν λιμῶνα V. — 1049. εὐρίσκουν κ. καρ. σύντομα καὶ παγαίνουσιν V. — 1050. μέσῃ σεβαίνουσιν τὴν ὥρην παγαίνουσιν καὶ μιστεύουσιν V. ἔ. σ. παρευθὺς, ἐπλεψασιν τὰ μ. τ. Σ L. — 1051. τ κ. τὸ λαμπρόν V. — 1052. τὴν λύπην τῆς τὴν τόσῃ V. — 1053. πάλιν ἄς τροποιούμεν V. — 1055. ἐκεῖ ἔ τ. M κ σ. ἐφτάνει V. — 1056. manque V. —

- στρέφεται, βλέπει Φολερὸν πάλιν τὸ δακτυλίδιν,
κλαίει, θρηνᾷται, σφάζεται, σπαράττεται ἐκ τοῦ ὕπνου.
πέπτει εἰς τὴν γῆν ἀναίσθητος, ἀκίνητος καθόλου·
- 1060 Φέρουν νερόν, δροσίζου τον, ἐσύφερεν ὀλίγον.
καβαλλικεύει σύντομα, ἐφτάνει εἰς τὰ ἑδικά του,
εὐρίσκει τὸν πατέρα του, μετὰ καὶ τὴν μητέρα,
λείπει ἐκ τοῦ παλάτιον ἢ κόρη Πλάτζια Φλώρε·
μαθάνει τα ὁ Φλώριος, θλίβεται τὴν καρδίαν,
- 1065 θρηνεῖται πόνους ἄμετρος, πόνους τῆς ὠραιωμένης,
λέγει καὶ ἀποκρίνεται πρὸς τὸν αὐτοῦ πατέρα·
„πατέρα, πρᾶξιν ἔποικες εἰς κόρην Πλάτζια Φλώρε
οἷα ποτέ οὐκ ἐφάνηκεν ἄλλος τινὰς νὰ πράξῃ·
πρῶτον πρῶτον ἠθέλησες πῦρ νὰ τὴν πυρπολήσῃς
- 1070 ὑπάρχουσιν ἀναίτιον, καθόλου δίχα δόλου,
διὰ τὸ ἐπιβούλευμαν δόλου τοῦ ἐπιτραπέζῃ,
ὅπερ ἐκατεσκεύασεν βουλὴ ἢ ἑδική σου
διατὶ εἶχα πόθον εἰς αὐτὴν ἔξ ὅλης μου καρδίας,
βουλόμενος χωρῖσαι μὲ | ἀπὲ τὴν ὠραιωμένην, f 131 r°.
- 1075 νὰ τὴν ξενώσῃς εἰς μακροὺς τόπους νὰ μὴ τὴν βλέπω,
ὡς δούλην, ὡς κακόπραγην, ξένων νὰ τὴν πουλήσῃς,
νὰ τὴν χωρίσῃς ἀπ' ἐμέν, τὸ ὁποῖον θαρρῶ νὰ μὴ ἔναιιν
τὸν κόσμον ὅλον βούλομαι, θέλω νὰ τὴν γυρεύσω,
ῤῃγάδες ἀμηράδες τε καὶ πᾶν Σαρακηνίαν,
- 1080 χώρες καὶ τόπους ἄδηλους καὶ νύκταν καὶ ἡμέραν,
ὥστε νὰ εὕρῃ τὸ ἐπεθυμῶ, ὥστε νὰ τὸ κερδέσω.
εἰ δ' ἀστοχήσω καὶ οὐκ εὕρῃ τὴν κόρη Πλάτζια Φλώρε,
πλέον 'ς ἐσᾶς οὐ στρέφομαι, πλέον οὐδὲν διαγέρνω.
ἀτὸς μου μὲ τὰ χέρια μου νὰ σφάξω τὸν ἑαυτό μου, f 131 v°.
- 1085 νὰ τάθω ἀτὸς μου, νὰ χαθῶ διὰ τὸν τῆς κόρης πόθον·

1057. σ βλέπει θεωρεῖ L. — 1058. σ ὑπομονὴν οὐκ ἔχει V. — 1059. πίπτει εἰς γ νεκρώνεται ἀκίνητος κ V. — 1060. παίρουν ν ξαπνίσουν τ. συλέφερεν ὁ V. — 1061. φτάνει ε τ δικά τ. V. — 1062. κ τῆς μητρός του V. — 1063. ἐ τ παλάτι του... Φλώρα V. — 1064. μαυθάνει ταῦτα V. Après ce vers: | ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα καὶ ὁ Φλώριος ἀρματωμένοι, L. f 130 v. — 1065. ποιεῖ τὴν ὠραιωμένην V. — 1066. φιλονεικίης ἀπὸ ψυχῆς λέγει τὸν βασιλέα V. manque L. — 1067. πατὴρ μου... Φλώραν V. — 1068. ὅτι ποτὲ οὐκ ἤκουσται V. — 1069. π. ἠθέλησες πυρ' γὰρ ν. V. — 1070. ὑπάρχουσα ἀναίτιος δόλος V. — 1071. δι' ἐπιβουλίαν ἄδικοι μὲ τὸν ἐπιτραπέζῃς V. — 1072. καὶ κατεσκεύασες ἐπὶ μὲ φθόνον καὶ μὲ κάκην V. βουλὴ L. — 1073. ἀπ' ὅλης V. — 1074. ἔβηλες γνώμη καὶ βουλὴν νὰ μὲ χωρίσῃς τώρα V. — 1074a. νὰ μὲ χωρίσῃς τὴν ὠραίαν κόρην Πλάτζια Φλώρα V. manque L. — 1074b. δεύτερον πρᾶξιν ἔποικες νῦν τε εἰς τὴν ὠραίαν V. manque L. Après 1074b. V a le vers qui correspond au vers 1077 de notre texte. — 1076. κακόπρασι V. — 1079. πᾶσαν Σ V. — 1080. χώρας κ. τόπους ἄδολους νύκτας κ τὰς ἡμέρας V. — 1081. ὦ. ἐλθεῖν V. εὕρω L. — 1082. Φλώρα V. εὕρω L. — 1083. π. ἐδῶ δὲν ἔρχομαι... γυρίζω V. — 1084. τος L. σ τὸ κορμί μου V. — 1085. τὸν manque V. —

- καὶ ἐσὺ τὴν βασιλεία σου μόνος σου κέρδεσέ την,
μόνος σου ζήσε, σκίρτησε, τρέφῃσε, ἀγαλλιάσου
καὶ ἐγὼ πόνους νὰ χαίρωμαι, θλίψεις νὰγαλλιοῦμαι,
ἡφιφῆς Φαρμάκια καὶ πικριὲς νὰ ζῶ νὰ μὴ ἀναπιῶμαι
1090 δι' αὐτὴν τὴν πανεύγενον ὅπου δι' ἔμεν παθάνει."
ὁ δὲ πατὴρ θλιβόμενος τοῦτον ἀπηλογάται
ἡδεῦρο, υἱέ παμφίλιατε, ἄκουσον τῆς Φωνῆς μου,
υἱέ μου, τὸν πανάθλιον, τὸν ἄτυχον, ὦ υἱέ μου,
υἱέ μου, τὸν ἐλεεινόν, τὸν δυστυχὴν, ὦ υἱέ μου, f 132 r".
1095 υἱέ μου, τὸν ἐτύχησεν τῆς ἀτυχᾶς ἡ μοῖρα,
υἱέ μου, τὸν ἐμαύρωσεν ὀδυνηρὸς ὁ χρόνος,
στέμμαν βασιλείου ἄξιον ἐνόμισα, ὦ υἱέ μου,
νὰ σὲ Φορέσω, βασιλεὺς νὰ σὲ ἀνακηρύξω,
νὰ σὲ τιμήσουν ἄρχοντες, βῆγάδες, μεγιστάνοι,
1100 εἰς θρόνον νὰ καθέζεσαι βασιλικόν, υἱέ μου,
νὰ προσκυᾶσαι ἐκ παντῶν, ττωχῶν τε καὶ πλουσίων
υἱέ μου, υἱέ μου, τέκνον μου, γλυκύτατε υἱέ μου,
ὅταν εἰς οἶκους τοὺς ἐμοὺς, εἰς νὰ ἐμὰ βασιλεία,
ἡ μήτηρ αὐτὴ ἐγέννησεν τὴν κόρη, Πλάτζια Φλώρε, f 132 v".
1105 νὰ εἶχεν σχιστεῖν καὶ διχασθεῖν ἡ γῆς κάτω εἰς ἄδην,
νὰ μὲ εἶχε ἐτάρει ζωντανόν, παρὰ νὰ ζῶ διχῶς σου
καὶ νὰ εἶχεν βρέξει ὁ οὐρανὸς ἱστιάν, νὰ μὲ εἶχεν καύσει
παρὰ ὅτι ἀπὸς μου ἐνέθρεψα, υἱέ, τὸν ξενισμὸν σου.
λοιπόν, ἐγνώριζε, ἤξευρε, μάθε ὅτι ἐπουλήθην
1110 ἀλλότριαις ξένοις, ἔς ἄρχοντες ἀπὸ ἄλλην γῆν καὶ τόπον.
καὶ ἀπὴν εἰς ἀναχυρεμὸν ἐβγαίνεις τῆς ὥραιας,
ἄπελθε, υἱέ μου, ἄπελθε τὸ Φᾶς τῶν ὀμματιῶν μου

1086. τοι manque V. — 1086. κέρδισε V. — Pour 1088—1090 V a les 8 vers suivants (1088a. b. c. d. e. f. g. h.) ἐγὼ νὰ ζῶ στὴν ξενιτεῖαν ὅταν ἀστοχημένος | πόνους καὶ ἀναστε-
ναγμοὺς καὶ ὀάκρυα νὰ ἔχω | καὶ ταρχτόνεσες πολλὰς νᾶχω στὴν ξενιτεῖαν | νὰ μ' εὖργ καὶ ὁ
θανάτος εἰς τὰ ἄλλοτρια ξένα | πατὴρ μου, αὐτέντη μου. σουλτάνε τῶν αὐτέντων. | τοῦτο
ἤτελησες ἐμέν, αὐτέντη, νὰ τὸ πράξῃς, | καὶ τὴν βουλήν τῇς ἔποιεις. τὸ θέλημα τὸ ποῖεις
ἔχασες καὶ τὸ ἕνα σου, ἔχασες καὶ τὸν ἄλλον — 1090. Après ce vers le texte de L porte,
écrit à l'encre rouge: ὁ βασιλεὺς διδάσκει τὸν υἱὸν του — 1091. οὕτως ἀπηλογήτην V. —
1091a. b. εὐχεται καὶ ὑπεύχεται πατέρης ὁ Φλώριος | μὲ ὀάκρυα καὶ με βρυχυισμοὺς λέγει
πρὸς τὸν υἱὸν του V. manquent L. — 1093. υἱέ ἐμέ L. τ τ τὸν τάπεινον. υἱέ μου V. — 1094.
manque V. — 1095. υἱέ ἐμοὶ τὸν ἐτύχησεν L. — 1096. υἱέ ἐμοὶ L. ἡμαύρωσεν V. — 1097. σ
βασιλικώτατον ἐνομίζον, υἱέ μ V. — 1098. manque V. — 1099. τ ἄξιον f V. — 1101.
ὕπὸ παντός V — 1102. υἱέ μ τὸ παιδάκι μου, γ μου τέκνον V. — 1103. κ' εἰς... παλάτια
V — 1104. μήτηρ αὐτὴν ἐ κ τ Π Φλώρα V. ταύτης ἡ μ L. — 1105. ν εἶ σ κ. δ
κάτω εἰς ἄ κάτω V. — 1106. νὰ εἶχα πέσει ζωντανὸς π. ν ζ νὰ λείτω V. — 1107. καί,
é et me manquent V. — 1108. χαρά L. ὅτι manque V. — 1109. λ υἱέ μου ἐ μ
το V. — 1110. εἰς ξένους τόπους ἀθλοῦς, εἰς ἄρχοντες πλουσίους V. ἄλλοτριαις εἰς manque
L. — 1111. ἐπὶν εἰς ἀναχυρεμὸν V. Après ce vers, dans le texte de L.: ὁ βασιλεὺς διδάσκει
τὸν υἱὸν του, note écrite à l'encre rouge. — 1112. ἀφ' ἑαυτῶν V. —

- καὶ ἐκεῖ ὁποῦ θέλεις περπατεῖ, υἱέ, εἰς τὴν ξενιτείαν,
 | φίλος ἄς εἶσαι τῶν πλουσιῶν καὶ τῶν πενήτων πάντων f 133 r°.
- 1115 τίμα τοὺς δὲ καὶ πρόσεχε ὅλοι νὰ σ' ἀγαποῦσιν
 τοὺς ἀγαθοὺς ἀγάπα, υἱέ, τοὺς δὲ κακοὺς μὴ θλίβου,
 διὰ γὰρ τῆς ταπεινότητος δύνασαι τούτους φίλους
 ἐργάσαι καὶ εἰς ὑποταγὴν νὰ ἔν τὴν ἐδικὴν σου
 τοὺς βασιλεῖς βασιλικὰ ἀνταμοιβῇν πολέμα,
- 1120 τοὺς ἄρχοντες ὡς ἄρχοντες, πλούσιους ὡς ἔν τὸ πρέτον.
 τὴν συγγραφίαν σου πόθει τὴν τινὰν ποτὲ μὴ θλίψης
 ὅλα σου ἄς ἔναιν σύμμετρα καὶ βλάβην νὰ μὴ ἔχῃς
 κενόδοξα μὴ ἐπαίρεσαι | μηδὲ εἰς ἀλαζονείαν, f 133 v°.
 ὅτι πολλοὺς ἐτάλεσεν τὸ ἀλαζονικὸν τῶν
- 1125 σιγὰ περπάτειε ταπεινά, τὴν δόξαν παραιτήσου
 καὶ ἂν σ' ἔλθῃ ξενოდόχημαν, υἱέ, εἰς ξενοδοχεῖον,
 μὴ θέλῃς τοῦ νὰ φαίνεσαι ποῖος καὶ πόθεν εἶσαι,
 νὰ θέλῃς ἔπαρσες πολλὰς καὶ παρουσιὰς μεγάλας
 φθόνον καὶ ζῆλον φέρουσιν τὰ πράγματα, ὦ υἱέ μου
- 1130 θέλε μικρὰς ἀποδοχὰς θῆθεν νὰ μὴ ἐγνωρίζουν
 ὅτι εἶσαι βασιλεῶς υἱὸς καὶ στέμμαν σ' ἀναμείνει,
 ὅτι πολλάκις ἔσφαλλον παιδία βασιλέων
 καὶ θάνατον ἐδέχθησαν διὰ τὸν | τοῦ φόνου τρόπον. f 134 r°.
 εἰ δὲ ἀπὸ προαιρέσεως ἀποδοχὴν σὲ κάμνουν,
- 1135 δέξου τὴν ἀπὸ ἄρχοντες, παιδία μεγιστάνων,
 καὶ ἐσὺ διπλὴν ἀνταμοιβὴν χάρισε πρὸς ἐκείνους,
 ἐκείνους τοὺς τιμήσαντας, υἱέ, ἰδὼν ξενισμὸν σου
 ἔχε προαίρεσιν καλὴν πάντα στοὺς ξενოდόχους,
 χάριν ἄς ἔχῃς ἀπ' ἐσὲν καὶ σὺ νὰ ἐπαινῆσαι
- 1140 μὴ ἀφῆσης ὄνομα κακὸν ποτὲ εἰς ξενοδοχεῖον
 καὶ ὅταν ἐκ τόπου εἰς ἕτερον θέλεις περιτατῆσαι,
 ἀγάτην ἄφηνε παντοῦ μὴ σὲ ἀκολουθήσῃ φθόνος.

1113. ποῦ εἰς περπατεῖ V. — 1114. τῶν πτωχῶν. πλ κ πεν V. κ πενήτων τοὺς πάντας L. — 1115. τοὺς πάντας τίμα πρόσεχε V. — 1116. καὶ τ κ μ ἐλίβε V. — 1117. καὶ ἀπὸ τῆς τ ὅλους νὰ ἔχῃς φίλους V. — 1118. manque V. ἔλιν L. — 1119. ἀνταμοιβὰς V. — 1121. ποτὲ τινὰν μὴ θλίβε V. — 1122. θ. σ. ἔχε τ V. — 1123. κενόδοξιν μὴ ποτὲς μ ἀ V. — 1124. πολλὰ L. — 1125. τ δ. παρτίου V. παρτίησου τ. δ. L. — 1126. κ. ἀ. πελὲξ ξ. υἱέ, εἰς ξενοδοχεῖον L. κ. ξ. ἐλθῃ... στήν ξενιτείαν V. — 1127. π εἶσαι κ. τ εἶ L. καὶ ν. φ. τίνας V. — 1128. παρησίης V. — 1129. φέρνει σου, υἱέ, τὸ μεγαλεῖον V. — 1130. μικρὰς ἀνδοχὰς νὰ μὴ, σὲ ἐ. V. — 1131. ἢ στ. V. — 1132. ἐσφαλλον παῖδες τῶν μεγιστάνων V. — 1133. εἰς ἐ. ἐδέκτησαν δ φ τ V; dans V ce vers vient après le vers 1134a. — 1134. ὅτι ἀπὸ π V. — 1134a. βλέπε ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας. παιδία μεγιστάνων V. manque L. — 1137. ἐκεῖνοι τοὺς τιμῶνται ἐκεῖνος ὁποῦ σὲ τιμᾷ υἱέ. στήν ξενιτείαν V. — 1138. πάντας στοὺς V. — 1139. ἀπὸ σὺν κ σ ἐπαινῶν παίρνεις V. — 1140. μ ν α ἀ. ἐπαινῶν καλὸν υἱέ, εἰς ξενოდόχους V. — 1141. κ εἰς ἄλλους τόπους ἑτέρους τοῦ V. — 1142. ἀ ἀ π πρόσεχε ποτὲν μὴ σφάλῃς V. —

- ἄπελθε | τοίνυν, ἄπελθε, υἱέ, μὲ τὴν εὐχὴν μου f 134 v°.
 καὶ ὁ Μαχουμέτης μετὰ σὲν νὰ ἔναιιν πάντα, υἱέ μου
 1145 νὰ σὲ βοηθῇ εἰς τὴν στράταν σου, νὰ σὲ καταβοδώνη,
 τὸ κατευόδωμα νὰ εὐρῆς τὸ πεθυμᾶς, υἱέ μου,
 καὶ νὰ στραφῇς ὅς τὰ ἴδια σου μετ' αὐτὴν νὰ συνζήσης,
 νὰ διαβοῦν τὰ δύσκολα νὰ ἐφτάσης εὐκολίαν."
 οὕτως εἰπὼν ὁ Φίλιππος ἐσίγησεν αὐτίκα,
 1150 καὶ παρευθὺς ἡ μήτηρ του οὕτως τὸν συντυχαίνει
 ἡτέκνον ἐμὸν γλυκύτατον, υἱέ μου ἡγαπημένε,
 υἱέ, τὸ φῶς τὸ νοερὸν τῆς ὅλης μου καρδίας,
 υἱέ μου, ἀγάπη μου καλή, ἀπαντοχή μου, υἱέ μου, f 135 r°.
 ἔλεγα εἰς ἀπαγκούμπισμαν ἐσένα ναῦρω εἰς γῆρας
 1155 καὶ κουφισμὸν εἰς τὰς πικριάς τοῦ παροπίσου χρόνου,
 κ' ἐδάρτε εὐρίσκω δίστομον μαχαίριν νὰ διχάζῃ
 μέσα τὰ Φυλλοκάρδια μου, υἱέ μου, ὁ στερεμὸς σου
 τὸ μισσευμάν σου θεωρῶ ὅτι οἶκ ὑπομένα
 καὶ ἄπελθε τοίνυν, ἄπελθε, υἱέ, μὲ τὴν εὐχὴν μου
 1160 καὶ ἄς ἔν ἡ πρᾶξις σου καλὴ καὶ ἄς ἔν ἡμερωμένη
 ἔχε τὸ πρᾶον μετὰ σὲν ὅλοι νὰ σὲ ἀγαποῦσιν
 Φρονίμους καὶ ἀνεγνώριστους | ἀγάπα ὡς ἐδικούς σου f 135 v°.
 ξένους ἡγοῦ ὡς τοὺς ἴδιους σου νὰ σὲ ποθοῦν ὡς ἴδιον
 τοὺς πάντας τίμα πρὸς χαρὰν καὶ ὅλοι νὰ σὲ τιμοῦσιν
 1165 τοὺς πάντας προσχαιρέτιζε καὶ νὰ σὲ χαιρετίζουσιν,
 τοὺς πάντας δορυφόρει τοὺς νὰ σὲ δορυφοροῦσιν
 καὶ εἴτις δᾶρον εἰς ἐσὲν πρωτύτερον χάριση,
 στείλε τοῦ τὸ διπλώτερον καὶ νὰ σὲ εὐχαριστοῦσιν."
 καὶ ἐβράνει δακτυλίδιον μὲ ἀτίμητον λιθάριν,
 1170 καὶ ὁ λίθος εἶχε χάριταν τὸν θάνατον νὰ διώχῃ.

1143. ἂ τὸ παιδάκι μου, υἱέ V. — 1144. πάντα ν εἶναι V. — 1145. τὸν δρομον σ ν σ κατευοδώνη V. — 1146. κ' εἰς κατευοδίον V. — 1147. νὰ ἔλθῃς V. — 1148. καὶ ν. δ τ δ ν εὐργς V. — 1149. ὁ Φλώριος L. — 1150. ἡ μ τ ἔρχεται μετὰ δάκρυα V. — 1150 u, h, v, d, v. καὶ λόγους καρδιοφλόγιστους ἔλεγεν τὸν υἱὸν τῆς | πικροὺς πυκνοὺς τοὺς στεναγμοὺς ἔβλεπεν τὸν υἱὸν τῆς | ἀναστενάζει ἀπὸ καρδίας, τὸν Φλώριον ἐλάλει | μὲ δάκρυα πικροστῆλα καὶ τριχρυσὸν συρροῦσιν | λογους ἐπεχειρίσματο πρὸς Φλώριον υἱὸν τῆς V. manquent L. — 1151. ἐμὸν manque L. υἱέ μου παγγλυκύτατε, υἱέ ἡγαπημένε V. — 1152. τ φ τῶν ὀφθαλμῶν V. — 1153. ἀπαντοχή, υἱέ μ V. — 1154. ἐγὼ ἐδάρουν ἔλεγα νὰ σ' εὐρω εἰς τὸ γ. V. — 1154. στὴν ὑστερον μου τὴν ζωὴν νὰ σ' εὐρω ἀπαγκούμπιον V. — 1156. τώρα μὲ δίδεις V. — 1157. σ μου V. στερεμὸς σ L. — 1158. ἀπομένω L. καὶ τὴν καρδίαν σφάζει με κι οὐδὲν τὴν ὅ V. — 1158 u. τὸ μίσσευμά σου θεωρῶ κι ἀναστενάζω V. — 1159. εἰς τ. εὐ μ L. ἄπελθε, υἱέ μ. ἂν μετὰ καὶ τῆς εὐχῆς μ V. — 1160. ἄς εἶναι ἡ π σ. κ ἂ εἶναι V. — Au lieu des vers 1161—1168 V a les 5 vers suivants: 1161 u. ἔχε ταπεινώσιν καλή, υἱέ μου, εἰς τοὺς πάντας, 1161 h. τοὺς ξένους πάντ' ἀγάπα τοὺς καὶ δορυφορίζε τοὺς, 1161 c. τοὺς πάντας προχαιρέτιζε μετὰ περιχαρείας, 1161 d. εἰ δέ τις δᾶρον εἰς ἐσὲν πρωτύτερον χάριση, 1161 v. στείλε τὸ ἐσὺ διπλώτερον καὶ νὰ σ' εὐχαριστήσῃ, 1161 f. δακτύλιον τὸν ἐχάρισεν ἀτίμητον καὶ μέγαν. — 1170. τ εὐ διώκει V. —

- ὅποιος γὰρ εἰς τὸ δακτυλον ἐφόρειν τὸ λιθάρην,
 θάνατον εἶχεν ὡς οὐδέν, ἔφειγεν ταλαιτίκα. f 136 r.
 δίδει τὸ δακτυλίδιον, φοραίνει το εἰς δακτύλιον,
 λέγει τοῦ „γίέ μου, ἔξακριβῶς κράτει τὸ δακτυλίδιον,
 1175 καὶ ὡς ὅτου νὰ ἔχῃς μετὰ σὲν τοῦτο τὸ δακτυλίδιον,
 ποτὲ θανάτοι συμφορὰν, γιέ, νὰ μὴ ἀποθάνῃς,
 οὐδὲ εἰς ἰστικῶν, οὐδὲ εἰς νερόν, ἀλλ' οὐδὲ ἀπὸ ξίφος·
 ἡ φύσις γὰρ τοῦ λιθαριοῦ πολλὰ εὐτυχῆς ὑπάρχει
 ἐνέργεια ἔχει ἐκ θεοῦ τὸν θάνατον νὰ διώκῃ,
 1180 καὶ ὁτόταν ἔλθῃ κατὰ σὲν φόρος θανάτου, γιέ μου,
 κράτει το εἰς τὸ δακτυλιν σου, τίποτας μὴ φοβᾶσαι f 136 v.
 τὸ πῦρ ἐσβένει παρειθὺς καὶ θρύβονται τὰ ξίφη
 καὶ τὰ νερὰ σκορπίζουσιν καὶ οἱ δύναται σὲ βλάψαι.”
 οὕτως εἰτὰν ἡ μάνα του δίδει τον τὴν εὐχὴν τῆς
 1185 τὸν κύριν καὶ τὴν μάνα του τοὺς δυὸ ἀποχαιρετίζει,
 καὶ παρειθὺς τοὺς ἄρχοντας τῆς χώρας του οὕτως λέγει
 „ἄρχοντες, συνοικήτορες καὶ συνανάτροφοί μοι,
 εἴτις εἰς τὰς κακώσεις μου, τὰς ἔφερον ἡ μοῖρα,
 θέλει νὰ ἔλθῃ μετ' ἐμοῦ καὶ νὰ μὲ συνορφοιάτῃ,
 1190 παρακαλῶ τον ἄς ἔλθῃ μετ' ἐμὲν νὰ πασχίσῃ
 ὡς οὐ νὰ δῶ τὸ τέλος τῆς ἀσυστάτου ἰχθῆς f 137 r.
 καὶ ἂν ἔναι καὶ ἔναι δυνατόν ὅτι νὰ εὕρω τὴν κόρην,
 καὶ νὰ τεράσῃ ὁ κλονισμὸς καὶ τὸ ἄδελον τῆς μοίρας,
 νὰ τὴν ἐτάρω νὰ στραφῶ εἰς τὰ ἴδια μας νὰ ἐλθοῦμεν,
 1195 καὶ χάριν τῆς ἀνταμοιβῆς καὶ τῆς εὐχαριστίας,
 νὰ τοῦ διπλώσω τὴν ἀξίαν τὴν εἶχεν καὶ τὴν δόξαν,
 εἰ δὲ ἀστορήσω καὶ οὐκ εὕρω τὴν κόρην τὴν γυρεῖω,
 τὴν κόρην — θανατώθῃσε, πολίπωνε καρδιά —

1171. ὅποιος L. εἴτις γ. V. — 1172. τὸν ε. V. — 1173. ὁ τοῦ τ. ὁ L. παίρνει... φ τ ἀτός του V. — 1174. καὶ λ. τ ἡ μήτηρ του ε. τὸ κράτειε V. — 1175. κ ὥστε V. — 1176. π. ε. σ ποτὲ μὲν α. V. — 1177. οὐδὲ ἰσ οὐδὲ νερόν α. οὐ ξίφη V. — 1178. εὐτυχῶς V. — 1179. ε τὸν ἐξού πξ: ε διώκει V. — 1180. εἰς ἐσέν V. — 1181. εἰς τὰς χεῖρας σ τίποτες μὲν φ. V. — 1182. σμενύει V. — 1183. σκορπίζονται κ. οὐ δύναται σ. βλάψουν V. — 1184. δίδει τοῦ V. — 1185. μ. τ ἀπεχαιρετίσέν τους V. — 1186. manque V. qui a les 4 vers suivants: 1186a. καὶ χροῦσιν λόγους φρόνιμους καὶ τεταπεινωμένους. 1186b. τοὺς εἴτεν πρὸς τοὺς ἄρχοντας ἀκούει καὶ ὁ πατήρ του, 1186c. λογικὰ φρονιμώτατα ὁ βασιλεὺς ἀκούει. 1186d. τὰ σύντυχον ὁ Φλώριος ἐμπρὸς στοὺς ἄρχοντάς του. — 1187. συνανάτροφοι V. — 1188. τὰ ε. L. τ ἔφερον V. — 1189. ἐλέτε μετ' ἐμοῦ μὴ ἔλθῃ κανεῖς L. εἴτις ἐκείνος προὔμενος νὰ ἔλθῃ μετ' ἐμένω V. — 1190. manque V. qui à cet endroit porte: καὶ ἐξὶ μῆκος δε κα χρόνον διαβάσῃ | ὅτ' ἀγαπᾷ καὶ προὔμετ' ἄς μὲ συνδράμῃ τῶρα. Après ces vers vient dans V le vers correspondant au vers 1192 de notre texte. — 1191. ὅταν οὐ δ. V. — 1192. καὶ ἀν δώσω ὁ παντοκράτορας καὶ εὕρωμεν τὴν κόρην V. — 1192a. καὶ ἀν ἐπιτύχω καὶ εὕρω τὴν κόρην καὶ στραφῶμεν V. manque L. — 1193. νὰ περπατήτῃ ὁ κ τὸ ἄδικον τ μ V. — 1194. μας manque V. — 1195. manque V. — 1196. διπλώσω τ ἀρχήν V. — 1197. οὐδὲ, L. καὶ manque εὕρω τὴν τὴν κ. τ. ἀρχήν V. — 1198. τ. κ τὴν ἀγάπην μου. ὅπου ὁ νοῦς μου μέσσω V. —

- ὅλοι στραφῆτε εἰς τὰ ἴδια σας, ὅλοι στὰ γονικά σας
 1200 κ' ἐμὲν ἄφῆγε μοναχὸν νὰ κλαίῃ τὴν δυστυχίαν μου. f 137 v.
 ὡς ἀτυχὴς νὰ περπατῶ τῆς ξενιτειᾶς τὰ μέρη,
 ὡς νὰ μὲ ἐφτάσῃ ὁ θάνατος νὰ μὲ εὕρῃ εἰς ἀτυχίαν,
 νὰ ἔναι ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος ὅλα δυστυχισμένα.”
 καὶ παρעὐθὺς δρίζονται τὸ τίς νὰ πᾶ μετὰ του
 1205 μετ' αὐτὸν ὑπαγαίουσιν κόντοι καὶ μεγιστάνοι,
 ἄρχοντες τοπαρχεῖοντες μὲ τοὺς ὑποταγοὺς τοὺς.
 καβαλλικεύγει ὁ Φλώριος, κινᾷ ἐκ τὰ γονικά του,
 ἐβγαίνει εἰς ἀναγύρευσιν κόρης τῆς Πλάτζια Φλώρες.
 καὶ ἡμέρες τρεῖς περιτατεῖ νὰ εὕρουν ξενόδοχεῖον. f 138 r.
 1210 ξενοδοχεῖον εἰρήκασιν, θέλουν ν' ἀναταυθοῦσιν
 καὶ τὸ τουρνὸν νὰ ὑτάγοιςιν τάλιν νὰ ψηλαφήσουν.
 τὸν ξενოდόχον λέγουσιν νὰ τοὺς ξενοδοχήσῃ,
 καὶ ὁ ξενოდόχος παρעὐθὺς τὸν δεῖπνον εὐτρετίζει.
 τί τὰ πολλὰ πολυλογῶ; καθίζουσιν εἰς τὸ δεῖπνον,
 1215 καὶ ὁ Φλώριος καθεζέται, λάμπει μέσα εἰς ὅλους·
 ἡ πρόσοψη του νᾶν κλιτῇ, δῆθεν ὥσαν θλιμμένος,
 ἀλλὰ τῆς φύσεως τὸ ἐκλαμπρον τάλιν νικᾷ τὴν θλίψιν·
 ἔρχεται ἡ ξενοδοχίσσα, βλέπει τον, θεωρεῖ τον,
 | βλέπει τὸ κάλλος τὸ λαμπρὸν τὸ ἔποικεν ἡ φύσις f 139 v.
 1220 καὶ σουσουμιάζει τὴν μορφήν κόρης τῆς Πλάτζια Φλώρες·
 θαυμάζει τὴν ὑπόθεσεν, πολλὰ ἀπορεῖ τὸ πρᾶγμα·
 ἐντρέπεται νὰ τοῦ τὸ εἰπῇ, κόπτει τὴν ἡ φροντίδα·
 ἀποτολμᾷ καὶ λέγει του· „ἂν ἔναι θέλημά σου,
 δυὸ λόγια ἔχω νὰ σὲ εἰπῶ καὶ μὴ ἔχω τὴν ὀργὴν σου·
 1225 κόρην ἐξενοδοχίσσα τροχθεὺς τὴν ἄλλην νύκτα,

1200 νὰ κλαίῃ εἰς τὰ ξένα Γ. — 1201. τῆς ἀτυχίης Γ. — 1202. ἔσιν ν. μ' εὕρῃ ὁ
 εἰ ν. πέσω Γ. — 1203. ζ et ε sans article. δυστοχημένα Γ. ἔναι L. — 1204. μὲ κείνον Γ. —
 1205. ὑτάγουν μὲ τὸν Φλώριον ἄρχοντες μ. Γ. — 1206. ἀ. τοπαρχέχοντες L. ἀ. ἀρχοντοπουλα
 Γ. — 1206u, h, c, i, διακοσιὰ ἀρχοντόπουλα μὲ τοὺς ὑποταγοὺς τοὺς | μὲ τάξιν καὶ ταπει-
 νωσιν ὑπᾶν καβαλλικεύουσιν | καὶ ἐλιβερὰ λυγρὰ καὶ δάκρυα καὶ τόνους | καὶ στεναγμοὺς
 ἀπλήρωτους ἀποκρίνεσθαι τοὺς Γ. manquent L. — 1207. ἐμίσσευσεν ὁ φ. ἀπὸ τ. γ. τ Γ. —
 1207u, πολλὰ θλιμμένα σφαρὰ τὴν κόρην νὰ γυρεύῃ Γ. manque L. — 1208. ἀναγυρεῖον
 τ. κ. Π. Φλώρης — 1209. ἡμέρας τ. ὑπερπατοῦ, ἡμέραν ξ Γ. — 1210. ἡρξασιν Γ. — 1211
 κ. τ. π. ν. πηγαίνουσιν π. εἰς τὴν δουλείαν τοὺς Γ. — 1212. εἶπασιν Γ. — 1214. πολύλογα
 L. — 1215. ἐκάθετον καὶ λ. ὡς το φέρῃς Γ. — 1216. τὸ προσωπον τ. κλειδωτὸν δείχνει
 Γ. — 1217. ἀ. τ. φ. τ. λαμπρον... τ. φύσιν Γ. — 1218. ξ. θεωρεῖ τ. εἰς τὰ μάτια Γ. —
 1219. τ. λ. τὸ ἐξαίρετον ἄριστον Γ. — 1220. μ. μετὰ τῆς Πλάτζια Φλώρης Γ. — 1221.
 καὶ ἀ. τ. π. Γ. — 1224. λογάκια νὰ σ. τῶ μὴ ἔ Γ. — 1224u, h, c. καὶ ὁ Φλώριος τὴν
 ἤλεγεν εἰπέ με εἴτι θέλεις | ἡ ξενοδοχίσσα λαλεῖ τὸν Φλώριον καυτᾶτον | ἀγαλλιστοῦται ἡ
 βουχὴ νὰ μάθῃ διὰ τὴν κορμ. Γ. manquent L. — 1225. λέγει του ἡ ξενοδοχίσσα ἐν τῷ
 ὀκτὼ ἡμέρες Γ. — Après 1225 Wagner a intercalé le vers εἰδὼ ἐξενοδοχήσαμεν τὴν κόρην
 Πλάτζια Φλώρα qui, dans le ms., vient 12 vers plus tard, correspondant au vers 1240
 de notre texte. —

- μετ' αὐτήν ἦσαν καὶ ἄρχοντες πλούσιοι πραγματευτάδες·
εἰς κάλλος καὶ εἰς σύνθεσιν καθόλου ἔναι ὡς ἔσεναν.
ὁπότεν βλέπω | τὴν μορφήν, λέγω τὴν ἐδικήν σου, f 139 r".
νομίζω ἐκείνην ἀπατά· βλέπω νὰ μὴ ἔναι λόγος."
- 1230 ἀκουσεῖν ταῦτα ὁ Φλώριος σπαράσσει ὁ λογισμός του,
λιγοψυχᾷ, λιγοθυμᾷ νὰ μάθῃ διὰ τὴν κόρην.
λέγει τὴν ξενοδόχισσαν „λέγε μοὶ διὰ τὴν κόρην·
πότε τὸ φῶς τῶν ὀμματιῶν, κυρά, τῶν ἐδικῶν μου,
τότε τὸ φύλλον τῆς καρδιάς ἐξενοδόχησές το,
- 1235 τότε ἐξενοδόχησες τὴν σύστασιν τοῦ νοῦ μου,
πότε τὴν κόρην τὴν ποθῶ καὶ τὴν ἀναγυρεύω,
κυρά μου, ἐξενοδόχησες; εἶπέ, ἀφηγήσου μέ το."
- καὶ ὁ ξενοδόχος παρευθὺς τὸν Φλώριον ἐλάλει. f 139 v".
„Φλώριε, μὰ τὴν πίστιν μου ὅτι ἀληθὲς σὲ λέγω·
- 1240 προχθὲς ἐξενοδόχησα κόρην τὴν Πλάτζια Φλώρε,
νὰ ἔναι θλιμμένη περισσά, καμένη, πονεμένη,
νὰ κλαίῃ δάκρυα περισσά, νὰ τρέχουν ὡς ποτάμιν,
καὶ ἀναστενάζῃ ἀπὸ καρδιάς, νὰ ἐνθυμᾶται ἔσένα
καὶ νὰ στριγγίξῃ ἀπὸ ψυχῆς, νὰ λέγῃ τὸ ὄνομά σου·
- 1245 πλὴν τῆς Αἰγύπτου, λέγουσιν, ὑπάσιν διὰ θαλάσσης·"
ἀκούσας ταῦτα ὁ Φλώριος μικρὸν παρηγορεῖται
καὶ δῶρα μετὰ | προθυμίας δίδει τὸν ξενοδόχον, f 140 r".
ζωνάρι ἀργυροστόλιστον καὶ ἐπάνω χρυσομένον,
καὶ φορεσιὰν εἰγενικὴν, ἀφόρεστα σκαρλάτα,
- 1250 καὶ παρευθὺς ἐμίσσευσεν, ἀπεχαιρέτισέν τους
νὰ περπατῇ τὴν θάλασσαν, τὴν Αἴγυπτον νὰ φτάσῃ·
τὴν πλευτικὴν ἐδιόρθωσε, βάνει καὶ τὰ Φαριά του·
τὴν Αἴγυπτον κατέλαβον, ἐβγαίνει ἐκ τοῦ καράβιν
καὶ εἰς μιᾶς ἡμέρας διάστημαν φθάνει εἰς ξενοδοχεῖον,

1226. καὶ manque V. — 1227. εἰς κ. εἰς θεωρίᾳ ὅπως εἰς σὲν ὁμοιάζει V. ὡσὰν ἐ L.
Au lieu de 1228, 1229 V porte: τὸ πρόσωπόν σου τὸ χρυσὸν τῆς κόρης ὁμοιάζει — 1230.
ταῦτα ἀκούσας V. σπαράσσει L. — 1231. λιγοθυμᾷ, λιγοψυχᾷ V. — 1232. manque V. —
1234. π. τὰ φύλλα τ κ καὶ τὸν ἀναστατμόν μου V. — 1235. manque V. — 1239. π με
ἀλήθειαν σ. λ. V. — 1239u. δέκα ἡμέρες σήμερον πιστεύω το νὰ εἶναι V. manque L. —
1240. ἐδῶ ἐξενοδόχισάμεν τὴν κόρην Πλάτζια Φλώρε V. Wagner a mis ce vers après le
vers 1224e de notre texte en laissant ici une lacune. — 1241. π καμένος πονεμένη L. π
νὰ μένῃ π. V. — 1242. ν κ καὶ τὰ δ της τρ. ὦ. π V. — 1243. ἀπὸ ψυχῆς καὶ ν θυμᾶται
ἐ. V. — 1244. καρδιάς V. στριγγίξῃ L. — 1245. τ. Λι. ἐπέρταεν, ὑπᾶν δ Θ. V. — 1246.
παρηγορεῖται V. ταῖτα ἀκούσας VL. — 1247. δῶρον V. — 1248. ζωῶριν ἀργυρόστολον V.
ἀργυρόστιλον L. — 1250. κ π. ἐσέβησαν, πᾶσιν με τὰ καράβια V. — 1250u. ἐμίσσεψεν ὁ
Φλώριος με τὴν ὑποταγήν του V. manque L. — 1251. περπατοῦν... φθάσουν V. — Au
lieu de 1252 et 1253 V a les 3 vers suivants: πέντε ἡμέρες εἶχασιν μέσθαι εἰς τὰ καράβια | καὶ
πλήρωμα τῶν ἡμερῶν στήν Αἴγυπτον ἐφτάσαν | καὶ τὰ Φαρία τους ἐβγαλαν μέσθαι ἐκ τῶν
καράβια. | καβαλλικεύει ὁ Φλώριος μὲ ὅλους τοὺς ἐδικούς του. — 1254. καὶ μίας... ἤρξαν ξ. V. —

- 1255 τοῦ ξενοδόχου τὸ ὄνομα λέγουσιν Μπελισάντα
καὶ χαιρετᾷ τον, λέγει τον „καλῶς | τὸν ξενοδόχον.” f 140 v°.
καὶ ἐκεῖνος ἐπεκρίθηκεν, λέγει ὡς πρὸς ἐκεῖνον
„καλῶς ἦλθες, αὐθέντα μου, ξέने τὸν οὐ γνωρίζω.”
λέγει του „ἦλθασιν ἐδῶ ξένοι πραγματευτάδες
1260 νὰ ἔχουσιν κοράσιον μετ’ αὐτοὺς ὠραιωμένον;”
λέγει του „ναί, ἀκόμη τροχθεῖς ἐξενοδόχησά τους.”
πεξεύγουν ἐκ τοὺς μαυροὺς των μικρὸν ν’ ἀναπαιθοῦσιν
ὡς οὗ νὰ ἔλθῃ τὸ ἄριστον, εἰς γιόμα νὰ καθίσουν
ἀντάμα συνετύχασιν, εἴπασιν ὑποθέσεις,
1265 μαθάνει | μέρεις τῆς ὁδοῦ τοῖαν νὰ περιπατήσουν f 141 r°.
ὀρθὰ νὰ πὰ κατόπισθεν, νὰ μὴ τὸν λάθῃ ἡ στράτα.
τὸ ἄριστον ἐγένετον, καθίζουσιν εἰς τὴν τάβλαν
κὰν ιδιοφελήματος, καὶ λάθος ὅτι νᾶτον,
εἰς χέριν μαχαιρόπουλον ὁ Φλώριος ἐκράτειεν,
1270 γλυτώνει ἐκ τὸ χέριν του καὶ ἔτεσεν εἰς τὴν τάβλαν
καὶ κούπαν μιὰν ἐτζάκισεν γυαλινωραιωμένην.
καὶ μήπως θλίψῃ τίποτας τάχα τὸν ξενοδόχον,
λέγει „διὰ τὴν γυάλινον ἄλλην νὰ σὲ χαρίσω.”
καὶ ὀρίζει Φέρνουν ἀργυρὴν, | δίδει του ἀντὶς ἐκεῖνην f 141 v°.
1275 καὶ τάλι ἐπεχαιρέτισεν καὶ τὴν ὁδὸν ὑπάγει.
ἔφτασε εἰς Ἀλεξάνδρειαν μικρὸν καὶ ἐκεῖ ἐνεπαύθη·
καὶ πάλιν ἐπεδήμησεν ἔς χώραν Βαβυλωνίαν,
καὶ ἀπεκεῖ εἰς ξενοδοχεῖόν ἐκεῖ ἐξενοδοχίσθη
ὅπου ἦσαν τὰ παλάτια Δαβὶδ τοῦ βασιλέως.
1280 τὸν ξενοδόχον ἐρωτᾷ νὰ μάθῃ διὰ τὴν κόρην,
λέγει του „ἐξενοδόχησες ἐδῶ ἔμορφον κοράσιον,
νὰ ἔναι εἰς τὰ κάλλη ἐξαίρετος, καλὴ εἰς τὴν θεωρίαν,
ἀντάμα νὰ ἔναι ἄρχοντες, ξένοι πραγματευτάδες;”

1255. Πελεσκύτα V — 1256. κ. χ καὶ λ τ κατον V. — 1257. ἀποκρίνεται καὶ λέγει π. ἐ. V — 1258. αὐθέντη V. — 1259. νὰ ἦλθασιν L. — 1260. ν. ἐ. καὶ κ V. — 1261. Au lieu de 1261 V a les 4 vers suivants: πάλιν αὐτοῦ ἀπεκρίθηκεν αὐτὸν ὁ ξενοδόχος | μετὰ τὴν ἀλήθειαν. κύρις μου. εὐγενεῖ μ’ αὐθέντη | δέκα ἡμέρες σήμεροι καὶ πλέον πιστεύω νᾶναι ἀφ’ οὗ ἐξενοδόχησα τὴν κόρην Πλάτζια Φλώρην — 1262. ἐπέξουσιν καὶ καθίσταν μικρὸν νὰ ἀνασάνουν V. — 1263. ὥστε ν. γένη... γεῦμα V. — 1264. ὁμάδι ἐσυνέτυχαν εἴπαν καὶ ὁ V. — 1265. μαθάνει γοῦν ὁ Φλώριος τὸ ποῦ νὰ περπατοῦσιν V. μέρες L. — 1266. πᾶν κατοπισθεν... τοὺς λ. V. — 1267. ἐγένετο κ γὰρ νὰ φᾶται V. — 1268. ἐν ἰδίῳ πελήματι κὰν λ. ὁ. νὰ ἦτον V. — 1270. γ. τοι ἐκ L. κ. πέφτει V. — 1271. κ. μ. κ. ἐ γυαλὴν ὠρ. V. γυάλινον ὠρ L. — 1272. τίποτες V. — 1273. λ. του διὰ κούπαν τ. γυάλινον V. — 1274. κ. ὁ. φ. ἀ. καλὴν δ. του ἀντ’ ἐ V. — 1275. κ’ εὐθὺς ἀπεχαιρέτισαν κ. τ. ο. ὑπάγουν V. Le second hémistiche manque L. — 1276. φεύουσιν τὴν Ἀ. ὀλίγον ἀνασάνουν V. ἐνεπαύθηκεν L. — 1277. κ. π. ἀπεσώσασιν... Βαβυλωνίαν V. — 1278. manque V. — 1279. ὅπου ἔσαν... Δαβὶδ V. — 1281. λ. τ. μὴ νὰ ξενοδοχησες ἐδῶθεν κορασίαν V. — 1282. ν. ἔναι εἰς κάλλος εὐμορφία καὶ εἰς τ. φ. V. — 1283. ὁμάδι με τοὺς ἀ. πλούσιους π. V. ἔναι L. —

- λεγει του „ξενοδόχησα, πλὴν τοὺς πραγματευτάδες“ f 142 r°.
- 1285 ἄμε τὴν κόρην ἤξευρε ὅτι ἐπουλήσασιν τὴν
καὶ ὅσον λογάριον ἔδωκαν, ὅλον ἐτρίπλασάν το,
τόσο ἤρεσεν τὸν ἀμῆραν τὸ κάλλος τῆς ὡραίας.
καὶ εἰς ἓνα πύργον ὑψηλὸν ἔβαλεν τὸ κοράσιον
ὁ πύργος ἓναι δυνατός, γύρωθεν ἔχει κάστρον,
1290 ἔχει καὶ καστροφύλακαν μὲ προσοχὴν νὰ βλέπῃ.
βάνεις ἔχει ἑκατόν, τὴν κόρην νὰ προσέχουν,
ὅλες νὰ βλέπουσιν αὐτήν, τὸ θέλει ἐκείνη νᾶλαιν.
ἀκούει ταῦτα ὁ Φλώριος ὀλιγοῦρᾷ ἐκ τὴν λύπην,
τάλιν συφέρνει, ἀτοκρατεῖ στερεὰ τὸν λογισμόν του, f 142 v°.
- 1295 καὶ δῶρα πλούσια καὶ πολλὰ δίδει τὸν ξενοδόχον
δὺο μαυροὺς συντομώτατους νὰ πέτουνται ὡς ἀέρια,
κοῦπαν ἀργυροχρύσατην μετὰ λιθομαργάρων
καὶ δακτυλίδια χρυσὰ καὶ ἀμέτρητα πεζάντια,
νὰ τὸν μεταχειρίζεται καὶ νὰ τὸν ἔχη φίλον
1300 καὶ νὰ τὸν φέρῃ εἰς θέλημα τάχα εἰς ἐδικὸν σου.
φέρει τὰ δῶρα παρευθὺς μετὰ εὐχαριστίας,
λέγει του „ξενοδόχε μοι, μὲ στέλνει ὁ Μπελίσάντας“
ἂν ἔχῃς πόθον εἰς αὐτὸν καὶ καθαρὰν φιλίαν, f 143 r°.
ἔργον νὰ κάμῃς τίποτεας τὴν κόρην νὰ συντύχω,
1305 νὰ δώσῃς λόγον καὶ βουλὴν πῶς νὰ ἰδῶ τὴν κόρην,
τῶς νὰ ἀντρανίσω τὴν ὡραίαν καὶ τῶς νὰ τὴν συντυχῶ.
καὶ ὁ ξενοδόχος παρευθὺς οὕτως ἀπηλογαῖται
„εἴτι δι’ ἐμέναν ἡμπορεῖ νὰ γένῃ διὰ τὴν κόρην
ἔτοιμος εἶμαι δοῦλος σου, δοῦλος δεδουλευμένος“
1310 μετὰ χαρᾶς ὀρέγομαι ὅτι νὰ σὲ δουλεύω
ἀμμὲ ἀπορῶ καὶ οὐ δύναμαι τὸ τί βουλὴν νὰ δώσω
ὅμως ἄς εἴτω τίποτε καὶ ἔγκρυφα τὸ κράτει
καὶ μήτε ξένου, μήτε ἴδιου σου τὴν συμβουλὴν θαρρέσης f 143 v°.

1284. λ. τον ἡ ξενοδοχισσα... μου π. V. — 1285. ἀλλὰ... ἐπουλήσασιν τὴν V. ἂ τ κ
μάσε το, ἡ. L. — 1287. τοσοι V.L. — 1288. καὶ μαυροὺς V. — 1290. προσεχὴν L. —
1291. ἔχει καὶ βάνεις ἑμορφες τῆς κόρης συνοδίαις V. — 1292. καὶ ἀρχοντότουλα πολλὰ διὰ
παρὰδίαβασές της V. — 1293. μιντάνει τ ὁ Φ. ὀλιγοῦρᾷ ἀχτὴν λ. V. — 1294. συφέρνει
V. — 1295. καὶ μαυροὺς L. — 1296. εἰς ἀέρα V. ἀέρα L. — 1297. λιθομαργάρων V. —
1298. κ. ἂ. δουλάτα V. — 1299. διὰ νὰ τὸν μ L. — 1300. διὰ νὰ τὸν ἔχῃ εἰς τὴν καθολικὴν
δικὸν του V. — 1301. περιχαρείας V. — 1302. μὴ νᾶσαι ὁ Πελέσαντος L. — Au lieu de
ce vers V a les 2 vers suivants: κ’εὐχαριστεῖ τὸν Φλώριον μᾶλλον καὶ προσκυλεῖ τον. | ὁ
Φλώριος τὸν ἔλεγεν εὐθὺς τοῦ ξενοδόχου. — 1303. ἐμὲ καὶ καθαρὴν V. — 1304. πρᾶξιν νὰ
ποιήσῃς τίποτεας V. — 1305. τὸ πῶς νὰ δῶ τὴν κόρην V. — 1306. καὶ πῶς V. ἀντρανίσω
L. — 1307. αὐτοὺς ἂ. L. ἀπηλογεῖται V. — 1308. ἐὰν ἔχῃς ἀπὸ λόγον μου τ κ διὰ νὰ
γένῃ V. — 1309. εἴ εἴ. ὁ σ. δὲλω κα σε δουλεύσω V. — 1310. μαυροὺς V. — 1311. ἀμὴ
V. — 1312. ὅμως νὰ στετῶ τίποτεας κα ἀποκρυφα το κράτει V. ἐγκρυφα L. — 1313. κ. μ
ξένου μ. ἐδικὸν τ. συμβουλὴν τ V. —

- μητας καὶ μάθῃ τὸ ὁ ἀμηνᾶς καὶ ἐμᾶς κακοδικήσῃ
 1315 καὶ ζημιωθοῦμεν καὶ τὴν ζωὴν καὶ ἔχωμεν καὶ ἀτιμίαν
 μάθῃ λοιπὸν τὸ πυργωμὴν ποικίλοι ἐν τοῦ πυργοῦ
 καὶ τῶς τὸν ἐσυνέργησεν ἐκεῖνος ὁ τεχνίτης
 τὸ ὕψος οἰκοδόμησεν μέτρος ὀργυιῖς διακόσιες,
 1320 σαράντα ὀργυιῶν τὸ πλάτος τοῦ ἐν, νὰ μὴ ἔναι ὁ λόγος,
 τοῦ εἰχοῦ δὲ τὸ πάχος μὴν ποδάρια διακόσια.
 ἔμορφος, καλοσυνδεις, νὰ λάμπῃ ἀπὸ μακρόθεν f 144 r".
 καὶ οἱ περμαχιῶνες γύρωθεν εἶναι ἰσοδομημένους
 καθάρια λιθομάργα μὲ ἀτίμητα λιθάρια,
 καὶ κάθ' αὐτὰν βλέπουσιν τὸν χίλοι καβαλλάριοι,
 1325 ἀρματωμένοι, δυνατοί, τὸν πυργὸν νὰ γυρίζουν.
 ἄνω εἰς τὸν πυργὸν ἵσταται φλισκίνα ὠραιωμένη
 καὶ ἔχει βρυσὴν καὶ νερόν καὶ τοῦ νεροῦ ἔναι ἡ χάρις,
 ἡ κόρη ἂν ἔναι αἰνίος, ἡ κόρη ἂν ἔναι παρθένος.
 ὅταν ἐβγῇ ὁ αἰγερὸς καὶ ἡ ἀνατολὴ χαράσῃ,
 1330 ὅταν τὰ βόδια τῆς αἰγῆς πυρσοβολοῦν τὸν κόσμον,
 σιμῶναι | ἡ κόρη τοῦ νεροῦ καὶ ἐγγίξει τὴν φλισκίνα. f 144 v".
 καὶ τοῦ νεροῦ ἡ ἐνέργεια ἂν ἔναι δίχα δόλου,
 καθάριον ἔναι ὡς κρύσταλλον καὶ χύνει ἀπὸ παντόθεν,
 εἰ δὲ ἔχει δόλον τίποτε καὶ παρθενίαν οὐκ ἔχει.
 1335 θολώνεται, σπαράσσεται, καὶ γίνεται ὡς τὸ βόσκος
 καὶ ταρκευτὸς γνωρίζεται ὅτι ἄγαμος οὐκ ἔταρχε.
 εἷς καστελλάνος τάντοτε ἰδὼν βλέπει τὴν ἡμέραν
 εἰς γνώμην θηριόπρακτος, ὡς λήσταρχος τὴν πρᾶξιν,
 κακός, δεινός, ἀνήμερος, φίλιαν οἱ θέλει φίλου,
 1340 ἀνελεῖμὴν ἀνδρωτὸς, διάβολος τὴν πρᾶξιν.
 καὶ κἂν ποσῶς ἂν εὐρεθῇ | ἀνδρωτὸς τοῦ νάγγισι f 145 r".
 ἔναν μόνον μὲ δάκτυλον τὸ τοίχημα τοῦ κάστρου,

1314. το manque κ μιν V. — 1315. κ ζημιωθῶ κ τ φυχήν, έχω κ ἂ V. — 1316. το φήλωμιν το πῶς ἔστιν V. — 1317. ἐσυνείργησεν V. — 1318. τ ὕ. ἄνω ἀνέβασεν ὀργυίας ἐνεμήτα V. οἰκοδόμησεν, L. Après ce vers, dans le texte de L. εἶπεν ὁ Πελέσαντας καὶ ὁ Φλωριος — 1319. το πλάτος γὰρ το εἶπεν τριάκοντα ὀργυίας V. — 1320. τὸ πάχος τοῦ τοιχείου τοῦ ὀργυιῖς εἶναι δεκα V. — 1321. εἰς εἶναι ἐξαιρέτως λάμπει ἂ μ V. — 1322. κ οἱ περμαχιῶνες γ μὲ τὴν χρυσὴν τὴ φῆψιν V. — 1323. Au lieu de ce vers V a les 3 vers suivants: καὶ κατὰ τὴν πανέμορφον χρυσοῦς θαλασσοφρογίτας | καὶ ἀπὸ μέσῃ στοριστὰ λαβοῦρην καὶ χρυσάφιν μὲ τὰς καμάρας τὰς χρυσὰς μὲ ἀγρυπὰς καυδὴλας — 1324. πᾶσαν ν... χίλιοι καβαλλάριοι V. — 1325. δυνατὰ τ. π. τριγυρίζου V. — 1326. στεκεται φισκίνα V. — 1327. εἶναι βρυσίτῃ κ V. — 1329. ἐβγαίν αἰγερὸς κ ἡ αἰγὴ χαράξ V. — 1330. τ ρ τὰ περτακ μυροδοτοῦ V. — 1331. σηκωλε... στὴν φισκίνα V. — 1333. κ εἰ τὸ νερόν ὡς κ καὶ χίλι V. — 1334. τίποτε V εἰ δ καὶ ε δολος L. — 1335. τάρκασσεται... ὡς βοῦσκος V. — 1336. γ ἡ κόρη κίτιν εχε. V. — 1337. ὁ κ V. — 1339. κακοδεύς V. — 1341. κ ἀνδρωτὸς ἂ εὐ ποσῶς στοῦ ν V. — 1342. καὶ μ μ τὸ ὁ τ τ τ πυργοῦ V. —

- εἰς μίαν τὸ κεφάλιν του κόπτει νὰ μὴ ἔναι λόγος·
 ἀμμὲ ἔχει καὶ ἄλλον ἔφιμον πάλε ὁ καστελλάνος·
 1345 πλοῦτον ποθεῖ καὶ ὀλιγωρᾷ καὶ πεθυμᾷ καὶ θέλει.
 καὶ τὰ παιγνίδια ἀγαπᾷ νὰ παίξῃ καθ' ἡμέραν,
 καὶ εἰς τόπον ἂν εὐδῶσες νᾶπαιξες μετὰ κεῖνον,
 νὰ ἔδωκες δῶρα πρὸς αὐτόν, φίλον νὰ τὸν ἐτοίκες
 ἀλλάχῃ τρόπον τίποτε νὰ ποίσης δι' ἐκεῖνον.”
 1350 ἀκούσας ταῦτα ὁ Φλώριος οὕτως ἀπηλογοῦται·
 „γοργὸν μὲ στρώσετε | Φαρὶν νὰ πάω νὰ δῶ τὸν πύργον f 145 v”.
 ὁποῦ ἔχει τὴν πολυποδῶ ἔσωθεν κλειδωμένην,
 καὶ κἂν διὰ τὸν τόπον τῆς τὸν πύργον νὰ κρατήσω,
 νὰ ἀπλώσω καὶ τὰ χέρια μου καὶ νὰ τὴν περιλάβω,
 1355 καὶ ἀπέκει τὸ κεφάλι μου ἅς κόψῃ ὁποῦ τὸ βλέπει,
 ὅτι συχνοδαμάζει με ὁ πόθος τῆς ὠραίας.
 ὥσαν ἢ Θέρμη τοῦ ἡλιοῦ τὰ χιόνια τῶν ὀρέων
 Φλέγει μου δὲ καὶ τὴν καρδίαν ὁ ξενισμὸς τῆς κόρης.
 τῶς νὰ τὸ ἰδοῦν τὰ μάτια μου, πῶς νὰ τὸ ὑπομένω,
 1360 ἐγὼ νὰ ζῶ, νὰ πορτατῶ καὶ ἄλλος νὰ τὴν κερδέσῃ;
 εἰτειάνουσιν | τὸν μαῦρον του, πηδᾷ, καβαλλικεύει, f 146 r”.
 μόνος καὶ ἀναρμάτωτος ὑπάγει πρὸς τὸν πύργον.
 ὁ καστελλάνος τὸν θωρεῖ, γοργὸν καβαλλικεύει,
 κατέναντί του ἀτέσσωσεν, ἄκω τὸ τί τοῦ λέγει·
 1365 „εἰπέ μου, εἰπέ μου, ἄνθρωπος, τίς εἶσαι, πόθεν εἶσαι
 καὶ ἦλθες μὲ τόλμην ἔγγιστα τοῦ πύργου τὸν προσέχω·
 καὶ ἂν ἔλειπεν ὅτι θεωρῶ ἄνθρωπον δίχα ἀρμάτων,
 ἔκοπτα τὸ κεφάλι σου, ἔπαιρνα τὴν ζωὴν σου.”
 ὁ Φλώριος ἔν' Φρόνιμος, Φρόνιμα ἀπηλογεῖται·
 1370 „ὦ καστελλάνε, λέγει τον, ἐνάντιον μὴ μὲ ποίσης,

1343. εὐθὺς τῆς ὥρας σύντομα κόπτει τὴν κεφαλὴν του V. — 1344. ἔ. κ. ἄ. εὐφίμον Φλώριε
 ε κ V. — 1345. π. π. κὶ ἐπιθυμᾷ κὶ ὀλιγορᾷ καὶ πολοῦ V. — 1346. κ. τὸ παιγνίδιον V. τὰ παιχνίδια
 L. — 1347. νὰ ποίκες τροπον Φλώριε νὰ παῖξες μετ' ἐκεῖνον V. — 1349. τίποτες νὰ ποικεν εἰς
 σενέναν V. — 1350. ἀκούει τ ὁ Φ τοὺς ἐδικούς του κράζει V. — 1350u. στοὺς ἄρχοντάς του
 ἐμάζωξεν καὶ εἰς τὴν βουλὴν ἐκάτσαν V. manque L. — 1351. ἡξεύρετὸ το ἄρχοντες στὸν πύργον
 ξέλω πάγει V. πάγω L. — 1352. τ. πολλαγαπῶ V. — 1353. καὶ κ δ τὴν ἀγάπην τ. V. —
 1354. τὸν π. L. — 1355. κ τότε V. τὸν β. VL. — Au lieu de 1357 et 1358 l'a les
 4 vers suivants: ἐγὼ εἰς τὴν ἀγάπην τῆς σεμπαινέ με ἀσπένειν | καὶ ὁ χερογλυκὺν τῆς ὄνομα
 ξέλω ψυχομαχήσει | τὸν ἄγγελον τὸν ξέλω δεῖ, ἐκεῖνη ξέλει ὁμοιάζει | τὸ ὄνομάν τῆς ξέλω
 ἰδεῖ καὶ ξέλω ξεψυχῇ — 1359. ἀπομένω V. — 1360. περπατῶ V. — 1360u. ἐσαύμασαν
 οἱ ἄρχοντες τὸν πόσον του τὸν σοῦτον V. manque L. — 1360u. ἐστήσασιν τὴν συμβουλὴν νὰ
 δῇ τὸν καστελλάνον V. manque L. — 1361. ἐστήσασιν του τὸ φαρὶν V. — 1362. πηδᾷ καὶ
 καβαλλικεύσεν στὸν πύργον κατεβαίνει V. — 1363. καὶ ὁ κ ἄνθρωπον ἐβλέπει καβαλλᾶρην V. —
 1364. ἐξοπαζώνει σύντομα, τὸν Φλώριον ἐλάλει V. — 1365. εἰ. εἰ με ἄνθρωπε ἐκ ποίας χώρας
 εἶσαι V. καὶ πόθεν L. — 1366. στὸν πύργον V. — 1367. χωρὶς ἄρμα V. — 1368. ἡκοφτα V. —
 1369. ὁ Φ. ὡς φ. αὐτὸν ἀπηλογήσῃ V. — 1370. ὦ κ ἄρχοντα κακὸν μὴδὲν μ. π V. —

- μηδὲ ὕβριν μηδὲ ἀναισχυντιὰν πράξης ποτὲ εἰς ἔμενα· f 146 v°.
 πρῶτον καταφιλάφησε, πρόσεξε τὴν ἀλήθειαν
 μάθε τὸ πόθεν ἄνθρωπος εἶμαι καὶ τί γυρεύω
 καὶ τί ἔναι τὸ ἀναφιλαφῶ ἐδῶ εἰς τὴν ξενιτείαν,
 1375 καὶ τότε ἐγίνου ἐστὶ κριτῆς καὶ κρίνε τὸ ὡς θέλεις
 καὶ ἂν ἔναι δίκαιον ἐὼς ζητῶ καὶ τὸ ἀναγυρεύω
 κρίνε τὸ δίκαιον καὶ εὐλογον καὶ νὰ σὲ εὐχαριστήσω
 εἰ δὲ γυρεύω τὸ ἄδικον, κόψε τὴν κεφαλὴν μου.”
 ἀπλώνει, τιάνει ταρεῦθες, κρατεῖ τον ἐκ ἐὼς χέριν,
 1380 ἀναρωτᾷ τον, λέγει τον „τίς εἶσαι, πόθεν ἔρχει
 καὶ χώρας τοιαῆς καὶ τοιαυτῆς καὶ τί γενεᾶς ὑτάρχεις; f 147 v°.
 καὶ ἂν εἶσαι καβαλλάριος ἐκ τῶν καβαλλαρῶν
 ἢ δοῦλος ἢ παιδόπουλον τάλιν καβαλλαρῶν;
 „δοῦλος ποτὲ οὐκ ἐγίνομην, αἰθύντη οὐκ ἐγνωρίζω,
 1385 ἀλλ’ οὐδὲ ἄλλου παιδόπουλον ποτὲ καβαλλαρῶν
 οἶος καὶ ἂν εἶμαι, σύντομα γνωρίζω νὰ τὸ μάθης,
 νὰ τὸ ἐγνωρίσης, ἄνθρωπε, καὶ πλέον νὰ μὲ ἀγαπήσης.
 ἄνθρωπος ξένος ἀπ’ ἐδῶ εἶμαι κ’ ἐξενιτεύτην
 νὰ ἔλθω νὰ ἰδῶ τὸν θαυμαστὸν τὸν πύργον τοῦ τραπεζίου,
 1390 ὅτι εἶχα τὴν ἐπαίνεια του καὶ πάντοτε ἐπεθύμουν
 ὅτι νὰ ἔλθω | νὰ τὸν ἰδῶ, καὶ τέτοιον ὡς ἐτοῦτο· f 147 v°.
 νὰ ὀρθώσω νὰ μὲ ποίσουσιν δι’ αὐτὸν ἀτός μοι ἦλθα
 καὶ ἄλλον ποσῶς οὐκ ἔστειλα διατὶ οὐκ ἐμπιστευθῆν.
 καὶ μὰ τὸν Θεόν, ἡ ἐπαίνεια του καλὰ ἦν μὲ τὸ δίκαιο”
 1395 ἑμορφος ἔν, ἐξαίρετος λαμπρὰ ἔναι ἐξομτλισμένος.”
 ὁ καστελλάνος ταρεῦθες ἀκούσας τέτοια λόγια,
 ὑτέλαβεν καὶ ἔλαβεν εἰς λογισμὸν ὅτι ἔναι
 ἢ μεγιστάνος ἄρχοντος ἢ τέκνον βασιλέως
 ὅμως οὐκ ἐφανέρωσεν, εἰς τὴν καρδίαν του τὸ εἶχεν.

1371. manque V. — 1372. π ἰδὲ κὶ ἐρώτησε τὸ τί εἶμαι καὶ πόθεν V. — 1373. καὶ τι δουλείας ἔχω ἐδῶ καὶ τί εἶμαι γ. V. — 1374—1377. manquent V, qui pour ces 4 vers n'a que le vers suivant: ἐν γυρεύω δίκαια τίποτες μὴ μὲ ποίσης. — 1378. ὡς ἄδικον, L. γ ἄδικα V. — 1379. ἢ κρατεῖ τον τ πιάνει τ V. — 1380. ἀναρωτᾷ... ποθεν καὶ πόθεν V. ἔρχεις L. — 1381. κ χ π καὶ π κ γενεᾶς ὕ V. — 1382. manque V. — 1383. δοῦλος τινος εὐγενικοῦ ἀπὸ τῶν μεγιστάνων V. — 1383m. κὶ ο Φλώριος τὸν ἔλεγεν εὐδὺς τὸν καστελλάνον V. manque L. — 1384. οὐ γέγονα καὶ οὐ γινώσκω V. — 1385. οὐδὲ π τινὸς κ V. — 1386. νομίζω ν τ V. — 1387. manque V. — 1388. ἐξενιτεύτην V. — 1389. ἦλθα ν δ τὸν ε π τ ἐφυλάξεις V. — 1390. ὅ εἰ τον ὀρεχτικὸν π V. τὴν ἐπαίνειν τ κ π ἐνθυμούμην L. — 1391. ἦλθα νὰ ἰδῶ νὰ ὀρεχθῶ νὰ ποίσω πάν αὐτοῦτος V. — 1392. ἐγὼ ἀτός μ. L. manque V. — 1393. οὐδὲν ἠθέλησα ποσῶς νὰ στείλω ἀξίωπον μου V. ποσῶς manque L. — 1394. μὰ τὴν ἀλήθειαν, κύρις μου, τὸ ἔπαινος τοῦ πύργου V. κ μ τ ἐ. L. — 1395. Σεμελιωτός, παλεύμορφος, πολλὰ ἔναι τεχνημένος V. λ ἔναι ἐ L. — 1396. τέτοιους λόγους V. — 1397. καταλαμβαίνει παρενδὺς ὅτι εἶναι βασιλέως V. — 1398. ἢ τοῦ σολῆλου ἀπόκομμα ἢ τ μεγιστάνου V. — 1399. ποσῶς οὐδὲν ἠθέλησει λογον νὰ φανερώσῃ V. —

- 1400 κι ο Φλώριος συνεχικῶς λεγει τὸν καστελλάνου
 ἃ θελῇ διὰ μετρωσμοῦ νὰ ταίξῃ¹ μετ' ἐκεῖνον. (140 r)
 καὶ ὁ καστελλάνος βλέπει τοῦ τὴν θεωρίαν τὴν εἶχεν.
 ἐπ' αὐτῇ τὴν μορφὴν τάλιν τῆς Πλάττζια Φλώρες
 καὶ σουσουμιάζε. πρὸς αὐτὸν τὸ κάλλος τῆς ὥραιας
 1405 καὶ λέγει πρὸς τὸν Φλώριον ἡμάδε τὸ τί σέ λέγω
 μετῇ καὶ μέτῃ ἤθελα, ἄγουρε, νὰ σέ κόψω
 ἄμει, διὰ τὴν παρμωσίαν εἶσαι τῆς Πλάττζια Φλώρες,
 θελῶ διὰ τὴν ἀγάπην τῆς νὰ σέ φλοισμῶσω,
 θελῶ καὶ εἰς παραδιαβασμὸν μετὰ σοῦ νὰ καθήσω.
 1410 λεγει πρὸς τὰ παιδοπούλα καὶ τοὺς ὑποταγοὺς τοῦ
 ἡπιάσετε, φέρετε βαβλὶν καὶ θές το ἔμπροστέ μας. (141 v)
 ταίξουν οἱ δύο καὶ ἐνίκησεν ὁ Φλώριος τὴν νίκην
 χιλιάδες δύο τεξάντια νικᾷ τὸν καστελλάνου,
 καὶ ὁ καστελλάνος τοῦ νὰ ἰδῇ ὅτι ἔναι νικημένος,
 1415 ἀπὸ τὴν Σιλίφιν ἔρριψεν παρέκει τὰ χερόπτια.
 ὁ Φλώριος ὡς ἔναι φρόνιμος καὶ θελοντὰ τὸν φίλον
 διαγερνεί τοῦ τὰ ἴδια καὶ δίδει τοῦ ἄλλα τόσα.
 καὶ ὁ ἄρχοντις μετὰ χαρᾶς τὸν πλοῦτον ἐνεδέχθη,
 ὅν πλοῦτον ἐνεδέχτηκεν καὶ μυριοευχαριστεῖ τον.
 1420 ἡεσένα, λέγει, σήμερον ταυτοῦ νὰ σέ κηρίξω
 ἄρχοντις τιμωγατον, τρῶτον καβαλλοκρίων
 ὅμως ἡ ἐσπέρα ἐσίμωσεν, θελεῖς διὰ νὰ μισσεύης. (1419 r)
 καὶ ἀπὸ τὴν τόσην τὴν χαρὰν τὴν εἶχεν ἐν καρδίᾳ
 ἅτε τὸ χέρι τὸν κρατεῖ καὶ ἀποχαιρετᾷ τον
 1425 ἡάφηνω ἐγειάν, ἀφελγης μου, ὅτι μὰ τὴν ἀλήθειαν
 ὅσος τικριές καὶ σιευαγμούς καὶ ἀδημονίες ἂν εἶχα,

1400. manque L. — 1401. αὐ χηρίξεις ὁ μ ταίξωμεν ἀντάμα V. — 1403. manque L.
 1404. εὐθὺς σ τοι μετὰ τῆς Πλάττζια Φλώρας V. — 1404v. καὶ παραμυιάζει τον αὐτόν το
 κάλλος τῆς ὥραιας V. manque L. — 1405. ακουτο, τί σ λ. V. — 1406. μετῇ κομματικὴ ἡ
 τωρ κα τὸ σποτωτῶ V. ἤθελες L. — 1407. καλλὰ ὁ παρμωσίς τιν κόρη Πλάττζια Φλώρη V. —
 1408. ἃ σου V. — 1409. — νὰ ταίξωμεν ἀντάμα V. — 1410. κρίζει π τ τέκνα καὶ εἰς τ
 ὅ τ V. — 1411. γλήγορα φ τ τοῦ περιδιαβάσω V. — 1411v. τοῖ θρισμοῦ του ἐπλήρωται
 καὶ σόλομα το φέρων V. manque L. — 1411v. ο Φλώριος ταίξει το τιβλιν μετὰ τοῦ
 καστελλάνου V. manque L. — 1412. ο Φ ἐν κερδί V. — 1414. το κα V. — 1415. ἃ τ.
 νίκην ἐ τα ξάρι κακροῦν V. — 1416. κι ο Φ ὡς φ βούλεται κα του ποίση V. — 1416v.
 φίλος ἐγκάρδιον τῆς τοῦξες μυστηρίου τῆς ἀγάτης V. manque L. — 1417. εἶδει τον τὰ ἐνίκησεν
 κα ὁ τον καὶ πλέα V. — 1418. ε ο καστελλάνος το κα ὅρ τοῦλα καλοῦ τοῦ φάην V. —
 1419. τ π ἐπαράλαβε V. μυριοευχαριστεῖ τ L. — Pour 1420 et 1421. Va les 4 vers suivants:
 αὐ' λεγει πρὸς τον Φλώριον ακουτο, τί σε λεγω | ἐγω ἀπὸ το σημερι φίλος κα τὸ βαπτίζω
 σπούτην τὴν βαβυλωνία κα τὸ ἀκαμυρίζω κα ἀρχο τρῶτο ευγεῖν κα μετὰ μετρίστῶν —
 1422. ο ἡ εἰ ἐφταται, θελεῖ κα ὑποχαιρῇ V. — 1423. καὶ μετάποση κα χ L. ἡ καρδία V. —
 1424. ἀπο... ἀποχαιρετίζει τον V. — 1425. αὐτέτη μ. ἔχε ζων, μετ' ἄλλην V. ποῦ μ τ ἃ L. —
 1426. ὅ τ κ σ κ ὅτες ἀδημονίες sans ἃ εἶχα L. ὅτ. μετὰ τὴν ἀλήθειαν ὅ τ κα εἶχα V. —

- ὅλως μὲ ἄς ἐλαφρύτες, ἐφυγαν ἀπὸ μενα,
 διατὶ μικρὸν ἐθέλησες νὰ ταιξῇς μετ' ἐμεῖα·
 ὁ καστὲλλανος ἀγατᾶ, πολλὰ τοῖσι ἰὸν πλοῦσι·
 1130 καὶ εἰς γιόμα ἴδ' ἐκάλεσε, τὴν ἐτὶ δυο ἡμέρας·
 „παρκαλῶ σέ, λέγει τον, διὰ νὰ γευτῇς μετὰ μας·
 καὶ μὴ ἔλαι εἰς ὀλιγωτερον, πληρῶσε θέλημά μας·“ f 119 r.
 καὶ ὁ Φλώριος ἴδ' ἐκλεσμά μετὰ χαρᾶς τὸ ἐδέχθη,
 καὶ λεγει του μετὰ χαρᾶς· „εἴτι κελευεῖς νὰ εἶναι·
 1135 στρέφομαι εἰς τὸ ξενοδοχεῖον νὰ ἀπαταυῶ τὴν σκία·
 νὰ ὀρθῶσω καὶ τὴν συνοφιδᾶν τὴν ἔχω μετὰ μενα,
 καὶ τὸ τουρνὸν μετὰ χαρᾶς τάλλιν νὰ λῶ σέ σεία
 καὶ νὰ παραδιαβάζωμαι ὥστε νὰ λῶ τὸ γεμα.
 ἐτῆγεν, ἐνσταυῖκει ὅτου εἶχεν τὸ κρεββάιν·
 1140 ὅλην τὴν σκίαν μελετᾶ πῶς νὰ κατευδῶσῃ
 τῆς κόρης τὴν ὑπόθεσιν μετ' αὐτοὶ νὰ συντυχῇ
 ὅμως τὸν νοῦ, καὶ τὴν καρδίαν ἐθηκεῖ εἰς ἐιοῦτο f 150 r.
 τὸν καστὲλλανον ἐκ ταυτὸς μὲ δῶρα καὶ συγχωρῇ
 „καὶ κἂν ποσῶς τὸν ἀμηνᾶ φοβεῖται ὁ καστὲλλανος,
 1145 καὶ οὐ συνεργήσω τὴν δουλειάν, εἶμαι ἀπολεσμενός·
 ὅμως ἄς ρίψω τὴν δουλειάν καὶ ἄς τοῦ τὴν φαίρωσω,
 καὶ ἀλλάχῃ νὰ μὲ συνδλιβῇ καὶ νὰ μὲ συμπονέσῃ
 καὶ νὰ ἐνεργήσῃ τὴν δουλειάν τὴν κόρην νὰ συντυχῇ·“
 ἐτέρασεν, ἐδιάρκειν τὸ διάστημα τῆς σκίας·
 1150 ἐχάραξε ἡ ἀνατολὴ, τρέχει τὸ φῶς ταυτόθεν.
 καβαλλικεύει ὁ Φλώριος, εἰς τυρρον κατηβαίνει
 τὸν καστὲλλανόν κῆρυκε τὸν τυρρον διὰ νὰ βλεπῇ f 150 v.
 καὶ ὁ εἰς τὸν ἄλλον χαιρετᾶ, ὡς ἐτρέπεν, ἀξίως·
 „καλῶς σε ἤρᾶ“, „καλῶς ἦλθες“, καθίζουσι ἀνταμα.
 1155 ἐκάτσαν, ἐσυντυχασιν, εἴπασιν ὑποθέσεις·
 ὡς οὐ νὰ γένῃ τὸ ἄριστον, νὰ κάτξουν νὰ γευτοῦσιν.
 ἦλθεν ἡ ὥρα, ἐγευτισαν μετὰ χαρᾶς μεγάλης

1127. ὅλως μ τας ἐλαφρύτες... μενας V. — 1128. διατὶ μ ἐμὲν ὑποθέτες μικρὸν περιδιαβάσαι V. — 1129. τὰ δῶρα V. — 1130. κ τοὶ ἐκάλεσε, πρὶν νὰ φάσιν εἰς τὸ στίγι V. — 1131. καὶ μὴ γευῇς παρὶνός πάλιν, ταλαιχλῶ σε V. — 1132. manque V. — 1133. καὶ ο φ V. 1134. κ λ τον μ χ τον δριστον σου εἶμαι V. — 1135. πᾶρῶ V. — 1136. ν διορθῶσω τὴν συνοφιδᾶν... με ταμία V. — 1137. κ κύριον ἐνμερῶμαι νὰ φάγωμαι μαζιτῆ V. — 1138. κ ν περιδιαβάσωμαι τάλλιν εἰς τὸ ταυριδίον V. — 1139. ὑτῆγεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον ποῦσαν εἰ ἀρχοῖτες του V. — 1140. τιν manque, ἐμελετα L. — 1142. ο νοῦς καὶ ἡ καρδία του λέγει κατὰδὴγᾷ του V. — 1143. συγχάσω V. — 1144. ἀληθεῖα τ ᾶ V. — 1145. manque V. — 1146. δεῖλιν κα τοῦτο φ V. — 1147. κα ἄν λάχῃ V. — 1148. καὶ manque, ν ἐ τίποτε τ κ ν σ V. — 1149. ἐδιάρκειν V. — 1151. στον τ καταβαίνει V. — 1152. τ π, νὰ τρεσχη V. — 1153. ε manque V. — 1154. κ τ ἡν κύρις μου κ ἡ, τοὶ λεγει V. — 1156. ὥστε νὰ γένῃ τὸ ἄριστον εἰς γεῦμαν νὰ καθίσουν V. —

- καὶ ἀφ' ὅτις ἐπεφάγασιν, χαρίσματα τοῦ δίδει
 κοῦπαν χρυσὴν, ὀλόχρουσιν μετὰ λιθομαργάρων
 1460 καὶ ἔσθ' αὖτε τὴν ἐγέμισεν λαγαριστὸν χρυσάφι.
 ὁ καστελλάνος τοῦ νὰ ἰδῇ τὸ χάρισμα τὸ τόσον f 151 r.
 κρατεῖ τὸ ξενοχάραγον, καθόλου τὸ θαυμάζει.
 λέγει του „τί σὲ δούλεψα καὶ τόσον μὲ χαρίζεις;
 τόσον χρυσάφιν ἄμειρον καὶ τλοῦτοι οὐκ ὀλίγονι.”
 1465 καὶ παρευθὺς ὁ Φλώριος οὕτως ἀπηλογᾶται
 „ἄνθρωπε, ἂν ἔναιν θέλημα, λέγει το, τὸ ἐδικόν σου,
 ἔχεις καὶ τρόπον καὶ ἀφορμὴν δουλειᾶν νὰ μὲ ποιήσης,
 καὶ τὴν πληγὴν τὴν εἰς καρδίαν ἔχω καὶ βασιανίζεις,
 ἐξεύρω ἂν ἔχης θέλημα συντόμως νὰ ἰατρεύῃς.”
 1470 καὶ ὁ καστελλάνος τρὸς αὐτὸν οὕτως ἀπηλογεῖται
 „εἴτι κελεύεις ὅρισε, ετοίμως νὰ ἐκπληρωσῶ” f 151 v.
 εἴτι διὰ μέναι ἡμπορεῖ νὰ γένη διὰ τὴν κόρην
 δοῦλος σου διαδοῦλαιμαι, θέλω νὰ σὲ δουλεύσω.”
 τάλιν αὖτις ὁ Φλώριος οὕτως ἀπηλογᾶται
 1475 „ἀφοῦτις φίλος γίνεσαι εἰς ἐμὲν, γίνου ἀφιερωμένος”
 ἀφιέρωσέ μὲ ὅρκον σου ἄδολος φίλος νᾶσαι,
 καὶ εἴτι θαρρέσω νὰ σὲ τᾶ, νὰ τὸ ἐκπληροῖς ὡς φίλος
 καὶ ἂν ἔναιν τὸ πρᾶγμα τιποταῶς, τάλιν ποσᾶς μὴ ὀργίζου.”
 ὁμνέει μὲ ὅρκον δυνατόν, εἴτι καὶ ἂν τοῦ ζητήσῃ,
 1480 νὰ τὸ πληρώσῃ παρευθὺς, δίχως καμμιᾶς ἀνάγκης. f 152 r.
 ὁ Φλώριος ἐκίνησεν νὰ λέγῃ, νὰ ᾠηγάται
 τὸν πόθον, τὴν ἀσκόλησιν τὴν εἰς τὴν Πλάτζια Φλωρε,
 τὴν συφοράν, τὴν ἀνυχιάν, τῆς δυσανυχιάς τὸν τρόπον
 „πόθοι ἐγενόμην δουλεύθεις καὶ δοῦλος τῆς ἀγάπης
 1485 καὶ εἰς τὴν καρδιά μου ἐσέβασα πόθον, ἀλλὰ ποτάπον
 πόθον νὰ φλέγῃ ὀλοτελᾶς τὴν ὅλην μου καρδίαν,
 νὰ μὲ μαράνῃ μάρμαρον ὀριστικὸν θανάτου.”

1458. ἀποφάγασιν... τον δ Γ. — 1459. ὁ Φλώριος ἐχάρισεν δῶρα τον καστελλανον Γ. manque L. — 1459. κ ὁρῶν δ γεμάτη τὰ δοκᾶτα Γ. — 1460. λαγαρισμα L. κοῦπαν μετ' αὐτὴν θαυμαστήν, νὰ πρέπῃ βασιλεα Γ. — 1461. το νὰ Γ. — 1462. ἐξενοχάραγον L. — 1463. τ σ δ ἄνθρωπε κ. L. — 1464. τ λογάριον Γ. — 1465. τὸν ἀπεκρίτην Γ. — 1466. ἂ ἂ. εἰ καὶ ἔναιν Σ. L. ἔδαν ἔχης πόθον εἰς ἐμὲν. φιλίαν στερεωμένην Γ. — 1467. ε. κ τ κ. βουλήν δ ν μ δουλεύσης Γ. — 1468. κάρβουνα γέμω στήν καρδίαν δύναται νὰ τὰ σβύσῃς Γ. κ βασιανίσαι L. — 1469. manque Γ. — 1470. κ ὁ κ παρευθὺς τὸν Φλώριον ἐλάλει Γ. — 1471. εἴτι ἐρίζεις ἂν δύναμαι ἔχω νὰ σὲ δουλεύσω Γ. — 1472. κ ὡς δοῦλος σου ἐλλήθηκα τὸ χρεῖζεις νὰ πληρώσω Γ. — 1473. manque Γ. — 1474. ἐκ τέχνης συντυχάνει Γ. — 1475. ἐπεὶ γὰρ φ εἰς ἐμὲν γίνεσαι ἂ Γ. — 1477. εἰπῶ... πληροῖς Γ. — 1478. κ ἂν ἔῃ καὶ π τίποτες νὰ μὴν τὸ πάρος βάρος Γ. — 1478a. ὅρκον ποιεῖ τὸν Φλώριον μέγαν ὁ καστελλάνος Γ. manque L. — 1479. ὁμνεῖ τον... ὅτι τὸν ἐζητήσῃ Γ. — 1480. ν τ π π ἂν χάσῃ τὴν ζωὴν του Γ. — 1482. τ π. καὶ τὰ ἐπαῖον, ἐκ τὰς ἀρχὰς τὰ λέγει Γ. — 1483. τ σ. τὴν ἔπαυον, ὁμολογεῖ τὰ ὅλα Γ. — 1484. τότε L. — 1485. π φρικτὸν καὶ μέγαν Γ. — 1486. τ ταπεινὴν ψυχὴν μου Γ. ὀλοτελῆς L. — 1487. νὰ βάνῃ τοῦ Σ. Γ. —

- πάντα νὰ πάσχω ὁ ταπεινὸς καὶ νᾶμαι πονεμένος
 ὡς διὰ τὴν γλυκοπόθητον κόρην, τὴν Πλάτζια Φλώρε,
 1490 τὴν κόρην — θανατώθηκε, καρδιά μου, ἐκ τοὺς πόνοὺς f 152 v°.
 τὴν κόρην — ὀλιγόρησε, πολὺθλιβε ψυχὴ μου,
 τὴν κόρην — Φύγε, λογισμὲ καμένε, πονεμένε,
 μὴ σ' ἐσεβάσῃ ἡ ἀσχόλησις μέσα εἰς καμένην Φλογα,
 τὴν κόρην — ὅπου ἐξένωσεν ἴδιους ἐκ τὰ δικά ταν
 1495 μετ' ἐμὲν νὰ συντερπατοῦν νὰ τὴν ἀναγυρεῦν.
 τόπους ἐπερπατήσαμεν ἀδήλους, ἀγνωρίστους,
 χώρας καὶ τόπους καὶ βουνά, λιβάδια, ποταμίαις
 καὶ τᾶν τόπον καὶ πᾶσαν γῆν ὥστε νᾶλθω τῶν ᾧδε.
 καὶ ἀπὴν τὸν τόπον ἤβραμεν ὅπου ἔναι τὸ ἐπεθύμουν, f 153 r°
 1500 πάλιν ἀργεῖ τὸ ἐπιθυμῶ κ' ἐδὲ πικριὰ θανάτου.
 καὶ ὅσες πικριεὶς καὶ στεναγμούς μὲ ἐσέβασεν ἡ τύχη
 ὅτι τὴν ὥραν, τὸν καιρόν, τῆς σελήνης τὸν χρόνον,
 ὅταν εἰς τὴν καρδιά μου ἐσέβασα τὸν πόθον,
 κάλλιον νὰ μὴ εἶχα γεννηθεῖ εἰς τὸν ἀπάνω κόσμον,
 1505 παρὰ τὴν τόσῃν σύμφοραν τὴν ἐκατεδουλώθην
 καὶ εἰς δόλιαν ὥραν καὶ κακὴν ἦτον ἔς ἐμὲν ἡ ἀγάτη.
 ὅτι πατρίδα ἔφηκα καὶ βασιλείαν καὶ στέμμα
 καὶ ἄρχοντες συνοικητορες καὶ φίλους καὶ γνωρίμους
 ὅλα ὡς ἀράχνην τὰ ἔταξα καὶ ὀπίσω μου τᾶφῃκα
 1510 καὶ βασιλείαν καὶ ἐξουσίαν καὶ πᾶσα πρᾶμα κόσμου. f 153 v°
 καὶ μόνον ἔναν τὸ ποθῶ καὶ τὸ ἀναγυρεῦν
 τὸν πόθον, τὴν ἀσκόλησιν κόρης τῆς Πλάτζια Φλώρες
 ἐδᾶ, εἰς ἐσένα, Φίλε μου, προδίδω τὸν ἑαυτό μου,
 ἐσύ γὰρ μόνος δύνασαι ζῆσαι καὶ θανατῶσαι
 1515 ταρακαλῶ σε, διάλεξε τὸ ἔναν ἐκ τὰ δύο,
 ἀδιάκριτος μηδὲν γενῆς ἔς ἐμὲν τὸν ξενωμένον,

1488. μονον νὰ π. σ τ νὰ εἶμαι π V. — 1489—1494. manquent V. — 1492. καμένη. πονεμένη L. — 1493. μ εἰς τὴν κ L. 1495. καὶ ἔγω ἐξενιτεύθηκα ν τ. ἀ. V. — 1495u. ἀνθρώπους ἐξενίτευσα τοὺς ἄρχοντας τοὺς βλεπεις V. manque L. — 1496. ἐπερπατήσαμεν V. — 1497. ποταμιῶνες V. — 1498. καὶ παραδείρμεν πολλὰ νὰ ἐλθωμεν ἐνθάδε V. — Au lieu de 1499-1501 V a les 7 vers suivants: 1498u. τῶρα ἐπακουμπήσαμε, στὰ χέρια σου. αὐτέντη. 1498b. καὶ ὅταν τὸ κάπτρον εἶδαμεν ἐδῶ τῆς Βαβυλων. 1498c. μέτοι χαρὰς καὶ εὐλόμεως νὰ κείτεται σ τοὺς μας, 1498d. ἐγὼ ἀνάστανα μικρὸν ὅτι ἤμα το ἐζήτουν, 1498e. καὶ πάλιν κατακαίγομαι διατὶ οὐδὲν τὸ βλέπω, 1498f. νὰ συνατήσῃ. νὰ μὲ ἴδῃ, νὰ δῶ καὶ ἐγὼ ἐκεῖνη, 1498g. καὶ ἐσύ. αὐτέντη. δύναται. νὰ κτίσῃς, νὰ χαλάσῃς — 1502. ὅταν τ ὦ L. ὅτι τ. ὦ. τ. κ. τ. ἐλεήνας ὁ χρόνος V. — 1504. παρὸντα κ V. — 1505. τ ἐπαῖα στὰ ξένα V. — 1506. δολίαν L. manque V. — 1508. ἄρχοντας συνοικητορες V. — 1509. κανεῖν οὐκ ἐθυμῆθηκα, ε μ τ V. — 1510. κ β κ ε καὶ ταρμίσια τῆς Στανίας V. — 1511. κ μ ἐτοῦτο τ. V. — 1512. τ. π καὶ ἀσχόλησιν τὴν εἰς τὴν Πλατζία Φλωρε V. — 1513. ἐπὶ L. τῶρα εἰς σενα φ μ π το κορμι μ V. — 1514. ἐσύ, αὐτέντη, δύναται ζήσῃς καὶ ἀπολέσῃς V. — 1515. π σ δ το κάλλιον ε. τ δ V. — 1516. γενῇ V. L. ξενον μονον L.

- ὅτι ἀπὸ ἐδὰ συνέχει με ὁ τόνος τῆς ἀγάπης·
 πῶς καὶ ἄς ἴδω, αἰδέντη μου, εἰς πρόσωπον τὴν κόρην,
 ἄς ἴδω τὴν λαμπρότητα τῆς ἡλιογεννημένης
 1520 μὴ στερηθῶ διὰ τόπον τῆς ψυχῇ ἀπὲρ τὸ σῶμα." f 154 r.
 καὶ ὁ κασιτελλάνος ταρευθὺς ἐτρόμαξεν, ἐφρίγην
 καὶ ὡς ξένος ἐκ τὸν λογισμὸν ἐγένετον αἰτίκα
 ἰδὼν τὸ εἶταίον ζήτημα ὅτι νὰ τὸν ζητήσῃ
 ὅμως τοῦ λέγει "οὐ καλέ, ἐπεὶ μὲ ὀρκωμοσία
 1525 ἀφίερσα τὴν συνταγὴν, οὐκ ἔνι τοσῶς ἀρῶμαι,
 οὐκ ἀποφεύγω τὸ ὄμμα, θέλω νὰ τὸ πληρώσω.
 ὁπότε γὰρ εἰς κίνδυνον φίλος διὰ φίλον πάσχει,
 ἐκεῖνον ἔχει ἀληθινόν, ὅτι ἔναι ὡς πρέπει φίλος·
 ὅταν δὲ εἰς τῶμα εὐκοῖον τάχα συντρέχει ὁ φίλος,
 1530 διὰ τοῦ καιροῦ τὸ εὐκοῖον πάσχει διὰ φίλιαν,
 οὐκ ἔναι φίλος γνωριμὸς, μὴ γένοιτο στὸν κόσμον,
 ἐδὰ, ἀπὲρ τῶρα γινώριζε καὶ βεβαιῶνα σε το· f 154 v.
 ἂν χάσω τὸ κεφάλι μου τελείως ἐκ τὸ κορμί μου
 τὴν Πλάτζια Φλώρε βούλωμαι νὰ ὀρδάσω νὰ συντύχη·"
 1535 καὶ θέτει ἀπὸς τοῦ μέριμναν πῶς νὰ τὸ καταστήσῃ,
 μὲ ποίαν στράταν καὶ ὁδόν, ὡς νὰ ἰδῇ τὴν κόρην.
 καὶ μετὰ τὰυτὰ ἀρχίζουσι νὰ κἀτσου νὰ συντύχου.
 τοῦ τύρροι γὰρ τὴν ἄλοδοι ἐδείλιαν ἡ ψυχὴ τοῦ
 καὶ πάλιν ἐκροκοῦντα τοῦ πολλὰ ὁ λογισμὸς τοῦ
 1540 βλέπει, θεωρεῖ, στοχάζεται αὐτὸν ὁ κασιτελλάνος
 νὰ τάσχη τὴν συνείδησιν, τὸν λογισμὸν νὰ θλίβῃ,
 καὶ νὰ δειλιάξῃ τὴν καρδιάν, γινώσκει τὸ εἶναι πάσχει. f 155 r.
 καὶ ἀπὲρ τὸ χέρι τοῦ κρατεῖ, αἰκράτε τί τοῦ λέγει
 "τί ἔναιν ὅτι μάχεσαι, ρῖψε τὴν τὴν δειλίαν,
 1545 ἐγὼ τὴν στράταν, τὴν βουλήν, γοργὸν νὰ σὲ τὴν εἶπω.
 τὸ πῶς νὰ ἰδῇ τὴν λυγρὴν καὶ πῶς νὰ τὴν συντύχη·"

1518. τ. α. V. — 1519. ἡλιογεννημένης V. — 1520. στερηθῶ... ἀπὲρ V. — 1521. καὶ φρίττει V. — 1523. ἡ τοιοῦτον... τοῦ ζ V. τελείως L. — 1524. ὁ τὸν λ. Φλώρε ἐπὶ ὀρκον νὰ σὲ ὀρῶ V. — 1525. καὶ ἀφορῇ ὀρκωμοσία τὴν συνταγὴν οὐ φεύγω V. — 1526. ἐκρῶ V. — 1527. ὁ φ. L. — 1528. ἔ. ἔ. ὁ. νὰ πρέπει φ. L. ἔ. ἔ. ὁ. διὰ φίλον πάσχει V. — 1528u. ἔ. ἔ. ὁ. νὰ πρέπει φίλος V. — 1529. ὁ ὁ εἰς εὐκοῖον ὁ φίλος et rien de plus L. ὁ ὁ εἰς εὐκοῖαν τ. σ. ὁ φ. V. — 1530. τὸ εὐκοῖον L. — 1532. τῶρα καλὰ τὸ γινώριζε τῶρα βεβαιῶνεσθαι τ. V. — 1533. ὅχ τ. κ. V. — 1534. τ. Πλάτζια φ. β. τελείως διορδάσω V. — 1534. γὰρ νὰ συντύχη Φλώρε μετ' αὐτὴν τὴν ἀρεῖαν V. — 1535. κατεξέται καὶ μεριμνᾷ V. π. ν. τ. κ. manquent L. — 1536. γὰρ νὰ μετῶρεσθ ὁ Φλώριος τὴν κόρην νὰ συντύχη V. — 1537. ἀρχίζουσι manque L; le vers manque V. — 1539. κ. π. ἐκινδύνευε ἀρχὴν ὁ λ. τ. L. — 1542. κ. ν. ὁ ἀπὸ καρδίας τὴν εἰδὴν τοῦ ἔχασεν V. — 1543. ἀπὸ... ἄκου τ. τὸν λ. V. — 1544. τ. εἰ. ο. λογισμὸς τὸν μ. L. Φλώρε τί δειλοσκοπᾷ καὶ τί δειλίαν ἔχεις V. δουλίαν L. — 1545. ἔ. τ. σ. καὶ οὐ πλην ἐγὼ καὶ σε τὴν μάτω V. — 1546. ὅγῃ V. —

- ἔρχεσθαι ὁ Μᾶς, ἐσιμῶσται· ὁ πάσχα ἡν ἄνθεον
καὶ ἡ σχόλη ἡν καθαίλαριον καὶ ἐπλάτυναν τὰ ρόδα
οἱ γῆς ρόδα γεμίζουσιν καὶ οἱ τεθιαδὲς ἄνθη
1550 καὶ τὰ λαγκάδια λουλούδα καταλεπτοῦς τὰ τάπητα,
ὅλα τλουτολουδιζουσιν, κοσμιζουσιν τὰ ἄνθη.
ἂν ἐλὶ καὶ φέρει σπινθηρὰ | τοῦ τὰ καταγυρεῖσαι f 155 v
ἡς χώρας τὰ τριφυλάδα, τὰ ρόδα τὰ συνάξα.
καὶ τὰν εὐάδες, εὐοσμὸν ἄνθος καὶ τὰν γαίαν
1555 κρίων διὰ παραδιαβασμὸν, δι' ἀκασασμὸν καρδίας,
εἰς ἀμυρᾶν ἰὸν μεγίστον ὅλα τὰ τὰ ἐκτέμψω
μετὰ εἰς καλὰδια ἐρωτικά, τοσοερωτοπλεμεία.
καὶ ἐκ τὸ καθεῖνα ἄνθημα, καὶ ἐκ τὸ καθεῖνα ρόδα
ὅτι κελεῖται ἐρωτικά τὰ ταρὶ διὰ φίλια,
1560 καὶ ὅλα τὰ ἀπομείνοντα τὰ τέψη τὰς φουδούλας,
καταλεπτοῦς τῆς καθεμιᾶς ὡς ἓναι κατ' ἀξία.
ἤλθει ἡ ἡμέρα, ἔσωσεν τὸ πάσχα ἡν ἄνθεον f 156 r
καὶ τὰ ἄνθη ἐσυνάξασι, τὰ ρόδα ὅπόθεν ἦσαν
ἔσω εἰς κοφίνια βάλλουσι τὰ ρόδα ἡν ἄνθεον
1565 βάλουσι τὰ σηκώνουσιν, ὅν ἀμυρᾶν τὰ τᾶσιν
καὶ εἰς ἓν κοφίνιον ἔσωθεν τὸν Φλωρίον τεβάζει
καὶ βάλει ρόδα ἐπάνωθεν, σκετάζει τὸν καθόλου.
δῆθεν ὅτι τὰ φαίνεται ὅτι ἄνθη ἓναι, γεμάτον
καὶ ἐκείνος ἔσω ἐκάθετον τὰ τὸν σκετάζουσι τὰ ἄνθη,
1570 τὰ μελετᾷ ἡ καρδία σου τὴν ἐκεδραν μὴ σφάλῃ,
μὴ σφάλῃ ὃ μυχάνημα καὶ εἰς κίνδυνον ἐκτέστη
καὶ σπερδῇ | καὶ τὴν ξαλὴν, χάστη καὶ τὴν φουδούλα. f 156 v
συνάζονται οἱ ἄρχοντες καὶ πάντες μεγιστάνοι,
καθεύεται ὁ ἀμυρᾶς εἰς θρόνον ἐπιρμένον
1575 φέρουν τὰ ἄνθη τὰ τερτυὰ καὶ θέτουν τὰ ἐμπρός σου

1547. καιρὸς ἐγγίζει τοῦ Μαίου καὶ συγκοιταίνει το πάσχα V. — 1548. le second est manqué V. — 1549. τὴν γῆν φ γ καὶ λουλούδα τὰ πάντα V. — 1550. manqué V. — 1551. ἐ φουτολουλουδιζουσιν. γεμίζουσιν τ. ἂ V. — 1552. κατ' ἴν χρὸν σπινθηρὸν τὰ ἄνθη ἂ συνάξουσι V. — 1553. μαζωνουσι τὰ ἀπὸ ταυτοῦ. τὸν ἀμυρᾶν τὰ φέρουν V. — 1554. ἄνθη L. manqué V. — 1555—1559 se lisent ainsi dans V: ἄνθη κρίων. ρόδων τε καὶ τριφυλάδα. ὅλα τὰ στέλλει ὁ ἀμυρᾶς τὰς εὐγενεῖς ἐκεῖνας | τὰ ἄνθη γὰρ συνάζουσιν. βάλουσι τὰ στα κοφίνια τὸν ἀμυρᾶν τὰ φέρουσιν καὶ βάλουσι τὰ ὅμους του κα ἐκ το καθεῖν κοφίνιον κα ἐκ τὸ καθεῖν ρόδον | ὅτι οἱ χρειάζηται ὁ ἀμυρᾶς ν π. ὁ φ — 1559. ὅ κ ἐ τοσοερωτοπλεμεία. π. ὁ. φ. L. — 1560. κ. ὁ. ὅσα πομείουσιν ν. τέμψω τὰς γυμνάδας V. κ. ὁ. τ. ἐλαπομείονται. . . τὴν φουδούλα L. — 1561. κατὰ λεπτόν, τ κ ὡ. τρετὶ κα. κρμεζει V. — 1562. ἐσιμῶσται τ π. καὶ ἡ σχόλη V. — 1563. καὶ manqué. ἐσυνάχθησαν τ φ ὅθεν ἦσαν V. ὅπόθεν L. — 1564. manqué V. — 1565. βάλουσι V. — 1566. ἐμπτηκεν ὁ Φλωρίος ἄπσω V. — 1567. ἀτάκω του V. — 1568. τάχατε ὅ. ν φ ὁ κ ἔν γ V. — 1569. μετ' ἐκάθετον σκετάζουσι το. τ α V. — 1570. ἂ εὐρα L. — 1571. στὸν θάλατον ἐμπτηγ V. — 1573. συνάσσονται L. συνάξουσι τοι οἱ ἂ κα οἱ πάντων μ. V. — 1574. ἐ μυστικῶμεν V. — 1575. ταίρουν τὰ ρόδα π. τ V. —

- ἀπλώνει, παίρνει ἀπὸ ταντοῦ μοῖραν ἐκ τὸ καθένα·
καὶ ὅπου τὸ χέριν ἤπλωσεν νὰ πιάσῃ ἀπὸ τὰ ρόδα —
ὅπου ἔσωθεν ἐκάθετον ὁ Φλώριος χωσμένος
ἐκ τούτων εἶχεν θέλημαν νὰ πάρῃ ἐκ τὰ ἄνθη —
1580 ὅτι τὰ χέρια ἤγγισαν ἔς τοῦ ἀγόρου τὸ κεφάλιν.
καὶ πόσον τρόμον ἔλαβεν καὶ φόβον ἡ ψυχὴ του,
ὅμως οὐκ ἐκατέμαθεν | ὁ ἀμυρᾶς τὸν δόλον f 157 r°.
κελεύει ἐπαίρνουν ἀπομπρὸς τὰ ἄνθη διασυντόμου,
τῆς Πλάτζια Φλώρες ὅρισεν ὅλα νὰ τῆς τὰ πέφουν
1585 ὥσαν καὶ πόθον εἰς αὐτὴν εἶχεν ἀπὸ καρδίας.
Φέρνουν συντόμως, Φέρνουσιν τὰ ρόδα πρὸς τὸν πύργον,
σέρνουν ἐπάνω οἱ βάργες τῆς ἀπὲ τὸ παραθύριν,
καὶ μιά τῆς βάργια ἐστέκετον, Κορίτζια τὸ ὄνομά τῆς,
ἔτοιμη τοῦ νὰ στέκεται τὰ ρόδα νὰ ἑσβάζουν,
1590 τὰ ρόδα τὰ μυριστικά, τὲς μυρωδιὰς ἐκεῖνες.
καὶ ὁ Φλώριος ἐκείτετον ἀπέσω στὸ κοφίνιν
καὶ ἐσύρναν τον οἱ βάργες τῆς | ἀπὲ τὸ παραθύριν f 157 v°.
ἐνόμιζεν ὁ Φλώριος ὅτι ἔναι ἡ ποδηγὴ του
καὶ ἐσήκωσεν ἀκρόμικρον, τὸ πρόσωπον δεικνύει,
1595 τὴν κεφαλὴν ὁλόξαθι χρυσιοκεκαλυμμένη.
βλέπει, φοβεῖται ἡ βάργια τῆς, στριγγίζει ἀπὸ καρδίας,
φωνάζει ἡ κόρη, ἐννοιώσασιν καὶ ἄλλες οἱ βαγίτζες·
τρέχουν νὰ ἰδοῦν τὴν ταραχὴν, γυρεύουσιν νὰ μάθουν

1576. μέρος ἐκ τὰ καλλίτζια V. — 1577. καὶ ὅταν τ χ του ἤπλωσεν V. — 1578. ο φ. ἀπέσω V. — 1579. ἀπ' κεῖνου... πιάσῃ ἀπὸ τ ρόδα V. — 1579u. ὅταν ἤπλωσεν ὁ ἀμυρᾶς | α πιάσῃ ἀπὸ τὰ ρόδα V. manque L. — 1580. ἐγγίσασιν, τ. χ του εἰς τὴν κορφήν του ἀπάνω V. — 1580 u. b. c. ἐκεῖνου τοῦ χρυσόσκουλου, τοῦ χρυσομηλιγκάτου | ὅπου ἔσαν τὰ καλλιτζια του ὥσαν το δακτυλίδιν | ὅπου τοῦ καὶ ἀντίστοιχος τῆς κόρης Πλάτζια Φλώρης manque L. — 1581. κ π φοβὸν ἔβλεπεν καὶ τρέμαζεν ἡ φ. τ V. — 1581u. νὰ μὴν τὸ μάθῃ ὁ ἀμυρᾶς καὶ τὴν ζωὴν του χάσῃ V. manque L. — 1583. ἐρίζει καὶ ἐπῆραν τας ἱγῆρας ἀπομπρὸς του V. — 1584. τὴν Πλάτζια Φλώραν ὅ ὅ νὰ τὰ ἐτάρουν V. — 1585. τοσούδε π. εἰς V. — 1586u — 1586u manque L. 1587u ὅπου ἀπόστον ἐκάθετον κόρη ἡ Πλάτζια Φλώρα | 1586u ἐκεῖνη ἡ περδικοπλούμιστος. ἡ λιγυωτὴ κουρτέσα | 1586u ὅπου ἐγέμευαν τὰ μαλλιά κατὰ σκουλὶ τὸν πόθον 1586u ἐκράτειε καὶ τοῖς ἐρώτας τριγύρου στὴν ποδιά τῆς | 1586u καὶ ὅταν ἐσηκώνετον δαμί, νὰ περπατήσῃ | 1586u ἤπαιρνε ἄνεμο, ἡ ποδιά τῆς, ἐρώτες κοιλαδοῦσαν | 1586u καὶ ἐπαρηγοροῦσασιν τὴν κόρην Πλάτζια Φλώρα | 1586u „τί ἔχεις κόρη μου ξανθὴ καὶ εἶσαι παυλιμμένη; 1586u τί ἔχεις τὸ σχῆμα σοβαρον, εἶται ἀγριωμένη, 1586u χαίρου, ξανθὴ, τὴν νεότη σου χαίρου, μὴδὲν λυπᾶσαι | 1586u ὅτι ἤλθεν ὁ νεώτερος καὶ τὸν πολλὰ τὸν ζήτασ' | 1576u λοιπὸν στὰ περιλούλουδα ἄς τρέψωμεν τὸν λόγον | 1586u φέρνουν ἀποστειλάμενα τὰ ρόδα εἰς τὸν πύργον — 1587. καὶ σύρουν τα οἱ β. ἀπὸ τ. π V. — 1588. κ. μ κοπέλα ἡ Μπεχλά V. — 1589. ἡ νὰ ἐστέκεται τ ρ νὰ νεβάζῃ V. — 1591. ἐκάθετον μέσα εἰς V. — 1592. ἐσύρην τ... ἀπὸ V. — 1593. ἐφάνη γοῦν τὸν Φλώριος, ὁ ἐν Πλάτζια Φλώρα V. — 1594. σηκώνει τὸ κεφάλι του τ. π του ἐφάνη V. — 1595. ἡ κεφαλὴ του ὁλόξατος κατὰ τὸ χρυσάφι V. — 1595u. ἔσαν καὶ τὰ καλλιτζια του Ἀρβουλοῦμι τῆς τρέχῃ V. manque L. — 1595b. λιθαρωτός, πανέμωστος, ἀτίμητος. ὥρσιος V. manque L. — 1596. βλέπει καὶ ἐξεστῆκεν βάργια ἀπὸ τὸ παραθύριν V. — 1597. ἐστρίγγιτεν ἀπὸ καρδίας φωνάζει ὡς εὐχάτο, V. — 1598. τ οἱ ἄλλες σύντομα (μετοῦ, δικ ν. μ. V. —

- ἡτί τὴν μορφήν ἡλλοίωσας, τί ἐσιρίγγησας, εἰπέ μοι;"
- 1600 Κορίντζα ἦτοι φρόνη, φρόνη ἀπὸ λογῶν
 χάρις καὶ κρύβει τὸ ἀληθές, μηχάριμα εὗρίσκει
 λέγει, "πουλὴν ἐπειασὶ ἀφ' ἰδία | ἐκ τῆς ῥόδα" [158 f.]
 κρεὶ μὲ σιὸ σ' ἦτος, δειλιά, σιμῆγιζω μὴ με φυγή.
 Φύγει καὶ ὁ νοῦς μου, ἡμίθανος ἐτόμαυ αὐτίκα
- 1605 καὶ τὸ πουλὴν ἐπέτασεν, ἔφυγεν ἀπ' ἐμεῖα.
 ἡ βάρια δὲ ἐκ τῆς μορφῆς ἐγ' ὥρισε τὸν νεῖον,
 ὅτι ἔναι ὁ πολυπόσμητος κόρης τῆς Πλάτζια Φλώρας
 τρωπότερα γὰρ ἔλεγεν ἡ κόρη πρὸς βαρύντες
 ἡνωρίζεις, οἱ βάριας μου, τί ἔναι τὸ σῶς λεγόν
- 1610 Φλώριος ἐν ὁ πόθος μου καὶ ἡ ἀσχηλότης μου,
 Φλώριος ἐν ἡ ἀγάπη μου καὶ ἡ παρηγοριά μου,
 Φλώριος ἐν ἡ ῥῶσις μου καὶ ὁ ἀνασασμός μου,
 Φλώριος ἐν ὅποις ἔπαθα δι' ἐκεῖνον καὶ ταδάκι" [158 v.]
 ὅμως ὡς ἐκατέμαθον τὸ ἀληθές ἡ κόρη,
- 1615 ῥέχει συντόμως, ἐδράξεν, καὶ παρεκινῶς τὸν φίλον
 πίπτει καὶ λέγει, ἀποποιμα, τῆς κόρης Πλάτζια Φλώρας
 ἡμάδε, κυρά, καὶ γάρωσις μὴ μοῦ τὸ ἀπιστήσης
 ἦλθεν ἐδῶ, ἐτεσάσθηκεν ὁ πολυπόσμητός σου,
 ὁ πόθος τὸν ἀπὸ καρδιάς εἶχες εἰς τὴν ψυχὴν σου
- 1620 ἐδῶ ἔναι, τὰ τοῦ, ἔπαρ' ἔναι, φθάσε διασυντόμως."
 σιγήκεται ἡ κόρη, σύντομα οὕτως ἀπὸ λογῶν
 ἡτί λόγια λέγεις πρὸς ἐμεῖν, ὡς ἄνους συντοχαιεῖς
 καὶ τί τιμραῖναι τὴν ἐμὴν καρδίαν τιμραμένην [159 r]
 καὶ τί φλογίζεις τὴν ἐμὴν ψυχὴν πεφλογισμένην
- 1625 ἐκεῖνον τὸν ἐγὼ ποθῶ ἐδῶ σιμὰ οὐδὲν ἔναι,
 μακριὰ ἔναι ἀπὲς τὴν χάρις μας, εἰς ἄλλου τόπον ἔναι,
 ἀλλὰ οὐδὲ ἀετὸς οὐδὲ πουλὴν νὰ ἔλθῃ νὰ τευάξῃ,

1600, καὶ ἡ Μπεχλά ὡς φρονιμὴ τέτοια συντοχαίνει V. — 1601, manque V. — 1602 τουλίτζι, ἡλῆει κέκαττεν στὴν κεφαλὴν μου ἀτάου V. — 1603 et 1604 sont remplacés dans V par καὶ ἡπλωτα τὰ χέρις μου τάχατε νὰ τιατω — 1606, ἡ Μπεχλά ἀπὸ τὰς εὐμορφίας τὸν νεῖον ἐνωρίζεις V. — 1607, ὁ αὐτός ὁ π. ἔναι τ. Π. Φλώρας V. — 1608, τρωπότερον γ. ἡλεγει ἡ κ. τῆς βαρύντες V. — 1609, ἐξεύρετε βαρύντες μ. V. — 1612, Après και les mots ἡ παρηγοριά μου sont raturés L. — 1613, 1614 manquent V. — 1615, τ. ἡ βαρὶα σύντομα στὴν ἡλισγημένην V. — 1616, τὰ συγχαίρια τάμορφα λέγει τὴν Πλάτζια Φλώρα V. — 1616u, σκύπτει κρυφὰ καὶ λεγει τὴν τὰ γλυκερά μακτάτα V. — 1617, ἡξερε κυρατζα μου μαγδὸν μὲ τ. ἡ V. — 1617u, τοῖ νεῖον τοῖ καρδισπονέτς, τῶρα στὸν πύργον ἔναι V, manque L. — 1618, ἡ ἰδοὺ ἀτεσάσθηκεν V. — 1619, ὁ π. του... εἶχει V. — 1620, manque V. — 1621, ἡ Πλάτζια Φλώρα εὐγενὴ οὕτως τὴν ἀπεκρίθη V. — 1622, καὶ τί με σ. V. — 1623, κ. τ. π. τ. κ. ἐμὴς τῆς πικραμένης V. — 1624, κ. τ. φ. τ. καρδίαν τὴν καταφλογισμένην V. — 1625, ποθῶ ἐγὼ ἐδῶ κοντὰ οὐκ ἔ. V. — 1626, μακριὰ ἀπὸ τοὺς τόπους μας εἰς ἄλλους τόπους ἔ. V. — 1627, ἀετὸς ἂν ἦτον, κόρη μου, νὰ διώχῃ τοὺς ἀνέμους V. ἡ οὐ ἀτός... ν. πετάξῃ ν. ε. L. —

- νὰ Φθάσῃ ἔτσι σύντομα κ' ἐδῶ νὰ καταλάβῃ.”
λέγει τῆς „ρόδα εὐγενές, γλυκοπεποδημένη,
1630 ἂν οὐ πιστεύεις, ἔφτασε· δεικνύω σου τὸ τράμαν,
ὅτι καὶ σὺ παρόμοιος εἶσαι τοῦ νεωτέρου,
ὅτι ἀκμὴν ἀραιότερον οὐκ οἶδα γεννημένον
εἰς εἶδος, εἰς τὴν Φεωριάν, εἰς ἡλικιά, εἰς πάντα.” f 159 v°.
ἀκούει ταῦτα ἡ λυγερή, κλαίει καὶ ἀναστενάζει,
1635 κινᾷ νὰ πᾶ νὰ τὸν ἰδῇ, βλέπει, κατεγνωρίζει·
γνωρίζει τὴν ἀγάπην τῆς καὶ τὴν ἀσκόλησίν τῆς·
τίπτει εἰς τὴν γῆν, λιθοθυμᾷ καὶ πάλιν μεταφέρει·
δράσσει, περιλαμβάνει τὸν καὶ κείνος τὸ κοράσιον.
λέγει του „καλῶς ἐπέσωσες” καὶ αὐτὸς ἀντατεκρίθῃ·
1640 „καλῶς ἤρθε τὴν λυγερήν, τὴν γλυκοαπαντοχὴ μου.”
πόσῃ χαρὰ καὶ ἀσχόλησις καὶ πόσος πόθος τρώσῃ
νὰ γίνετον ἀνάμεσα τῶν δυὸ γλυκοτοδούλων...
καὶ γὰρ τὰ ρόδα εὐγενά, τὰ δροσομυρισμένα...
εἰς ἓν κλινάρι ἐμυστον | ὁτοῦ ποδοῦντας πρέτει f 160 r°.
1645 παραδιαβάζουν, χαίρουνται, σφικταπεριλαμβάνουν,
γλυκοφιλοῦν ἐνῆδονα, ἀλλήλως ἀσχολοῦνται.
ὁ ἀμυρᾶς δὲ τὸ συμβῆν τελείως μὴ καίεχων,
προσιάττει μετὰ ὀρισμοῦ, μηνᾷ πρὸς τὸ κοράσιον,
νὰ τῇ πρὸς τὸ παλάσιον νὰ ἰδῇ νὰ ᾔνῃ συλλύχῃ,
1650 νὰ εἰπῇ τάχα ὑπόθεσεις καὶ ἀφήγησιν μετ' αὐτοῦ.

1628. οὐκ ἤρτεν ἐτξ. σ. ε. κ. V. — 1628a. ταχὺ ἀντατεκρίθηκεν καὶ λαγὼ το κορίτζι. V. manque L. — 1628b. ἐπὶ τοῦ καὶ μυστηριακῇ τῆς κόρης Πλατζία Φλαχῆς V. manque L. — 1628c. ἔλα μ' ἐμεῖ, κυράτζι μου, κῆρω νὰ σέ τον δεῖξω V. manque L. — 1629. ὦ ρόδοι πανεξάρετον. γλυκοτετοδημένοι V. — 1630. ἀκούει μου, κυράτζι μου κ' ἐγὼ καὶ σε τον δεῖξω V. — 1631. ὅτι καὶ σὺ, ἀφέντρα μου, ἐσεῖλον ἐμοῦ ἄλεις V. — 1632. καλῶς. nunc o en son charme L. τὸν οἶδα στήν ἐπίγειον ἐμοῦ φαντασίαν τοῦτου V. — 1633. manque V. — 1634. καὶ οὐ τοῦμεν V. — 1635. β' ἐγὼ οἶδα τον V. — 1636. γνωρίζει τὴν ἀσκόλησιν τῆς V. manque L. — 1637. ἐπὶ τῆς ἀράς ἔτεσε. στήν γῆν ἐξελθὼμένη V. — 1637a. φέρουν νερόν ῥοδοσταμμάτων. βαπτίζουν τὴν τῆς κόρης V. manque L. — 1638. πρέτει. ὁ Φλώριος σύντομα ἐπεριλάμπει τὴν V. — 1638a. h. c. d. εὐχρηστικῶς. καὶ αὐτοῦ. ἔτεσε μετ' τῆς κόρης | βαπτίζουν συνηφέρουν τοὺς μετ' ὅλους ἐσυνάττειν, ἀφ' ὅτι ἐσυνάττει καὶ ἀλλήλως ἀσχολοῦνται | περιλαμβάνει τοὺς γλυκοὺς ἐκείνους το κορασιον V. manquant L. — 1639. manque V. — 1640a. h. c. καλῶς ἤλθες. αὐτὴν μου καλεῖ, γ' ἡλικίαν μου ἀγῆτι, τὴν χαρὰν νὰ εἶχαμεν καὶ ἡμαρτεν οἱ δύο ' ἐλθεῖ εἰς τὴν πατρίδα μας καὶ εἰς τὴν γῆν καὶ ἀγῆτι V. manquant L. — 1641. 1642. manquent V. — 1643. τὰ ρόδα τὰ εὐγενῆ καὶ τὰ V. i. εἰς ἐς L. — 1644. ἐ χερσὶν ζωηρικῶς V. — 1645. τ' ἡ σφικτατεριλάμπει V. — 1645a. ὅστερ κισσὸς εἰς τὸ δένδρον οὕτως περιετλαχῆκε V. manque L. — 1646. ἀλλήλως V. — 1646a. ἐλθεῖ γὰρ τὴν ἐγνωρίσει ο Φλώριος τῆς κόρης V. manque L. — 1646b. καὶ μετὰ τοῦτου τοῦ πολλοῦ ἐπλήρωσαν τὸν ἔρω V. manque L. — 1647. καὶ το συμβῆν ὁ ἀμυρᾶς πῶς οἶδ' ἡξεύρει V. — 1648. τ. μ. εἰςμοι καλεῖ V. — Au lieu de 1649 et 1650 Va les 4 vers suivants 1649a. h. c. d. : νὰ τῇ νὰ δῇ καὶ το νερόν ἂν εἶναι βουρκαμένον | ὁτοῦ ' χερσὶν τῆς ἐλέγχει καὶ χύνει ἅπο τον πύργον ' βλέπει ὅλους ἀγνωρίστο τῆ τοῦ νεροῦ τὴν ἔκτα βλαβεῖ λαλῶν ἐρώτησιν ἀπῆλκε εἰς τοὺς πύργους — 1650. καὶ τῆς εἰπῇ τ' ὑπόθεσεις L. —

- Κορίτζια ἐπεκρίθηκεν, λέγει τῶν μηνυτάδων
 „ὕπ᾿ αὐτὴ εἶπετ' τὸν ἀμηνῶν ὅτι ἄρραστία ἐσυνέβη
 τῆς κόρης καὶ ἀναταύεται ἀδύνατα στὴν κλίνην,
 καὶ τέτοια ἀνάγκη δυνατὴ πειράζει τὸ κοράσιον,
 1655 ὅτι οὐκ ἀναταύεται νύκταν οὐδὲ ἡμέραν.” f 160 v.
 ὑπ᾿ αὐτῶν οἱ τεμπόμενοι, τὸν ἀμηνῶν ἠλέγξαν
 ὅσα ἡ Κορίτζια ἔφθεγγεν αὐτίκα πρὸς ἐκείνους.
 ἀκούσας ταῦτα ὁ ἀμηνῶς θλίβεται τὴν καρδίαν
 θέλει ἀπατός του νὰ ὑπᾶ νὰ ἴδῃ τὸ κοράσιον,
 1660 νὰ δώσῃ παρηγόρημα τάχα ὡς πρὸς ἐκείνην
 καβαλλικεύει, ἐκίνησεν, ὑτάγει πρὸς ἐκείνην,
 δίδει κλειδιά κ' ἐλοῖξασιν, ἀνέβηκεν ἀπάνω
 εἰς ἐν θρονίον ἐκάθισεν, θέλει νὰ ἴδῃ τὴν κόρην
 καὶ ἡ κόρη ἀντάμα ἐκείνιστον μετὰ καὶ τοῦ Φλωρίου,
 1665 περιτλεμένη ἐρωτικά, καθὼς εἶχεν τὸ δίκαιον,
 ὑπὸν γλυκύν, γλυκύτατον ἐντάμα νὰ κοιμηθῇ
 εἰς κλίνην χρυσοστόλιστον πολλὰ εὐχαινομένη.
 τὸ ἰδεῖ τὴν κόρην ὁ ἀμηνῶς μετὰ τοῦ νεατέρου, f 161 r.
 τινεῖ, στενάζει, θλίβεται, τρώγεται τὴν καρδίαν.
 1670 σύρει σταθίν, ἐξημυστεν καθάριον ὡς τοῦ ἡλίου,
 κόπτει ὡς τὴν φλόγα, δίστομον, χρυσοκοσμημένον
 ἠθέλησεν ὁμοῦ τοὺς δύο ἐκ τῆς ξαῖς χαρίσαι
 ὅπως δὲ τάλιν ἐν καρδίᾳ φεῖδεαι τῆς μαλίας
 καὶ οὐδὲν σαλευεῖ κ' ὡς ποσῶς καλέσαι ἐκ τοὺς δύο.
 1675 καθὼς ἔλαι ἡ συνήθεια πάντα στοὺς ἀμηνῶδες
 αἰοῖ τῶν τὴν ἐκδίκησιν ποιεῖ νὰ μὴ τὴν τοῖστων,
 ἀμμή νὰ κρίνῃ ἡ κρίσις τοὺς τὸ δίκαιον νὰ εἶναι,
 ὀρίζει καὶ σφαλίζουσιν τοὺς ἄνω εἰς ὅδ' ὑπερβολὴν μετὰ
 μισοῦσι πάλιν, σφάλλεται ὅπου ἦνοι τὸ ταλάνιον.
 1680 κάθεται, συμβουλευεταί μετὰ τοὺς ἄρχοντας του.

1651. κορίτζια ἀπεκρίθηκεν V. — 1652 ὁ εἰπὼν... ὁ εἰς ἀ I. σύρει καὶ πρὸς τὸν ἀμηνῶν
 οὐκ τὴν Πλάτσια Φλώριον V. — 1653. ἀπένεικε τὴν ἐσέβηκεν καὶ κετέτα σ κ V. — 1654.
 τοιοῦτ' ἡ δυνατὴ πειράζει τ κ V. — 1656. ὑπ᾿ αὐτῶν καὶ ἀναφέρει το, καὶ ὡς ἔλαβε λόγον
 V. — 1657. τὸν ἀμηνῶν τὰ τήρειται κα εἶπε, το κορίτζ. V. ἐκείνη. I. — 1658. ηκούσας
 τ ἀ ε τ κ V. — 1659. εἰ ἄρα τὴν κα ὑπ᾿ αὐτῶν κα ἴδῃ τὴν Πλάτσια Φλώριον V. — 1660.
 ὁ καὶ παρηγορία τάχατε τὸ κοράσιον V. — 1661. εἰς τοὺς δύο V. — 1662. ὁ κα ὡς ἔλαβε.
 ἐσέβηκεν ἀπέτω V. — 1663. καὶ εἰς ε ε I. — 1664. Le premier καὶ manque I. — 1665.
 τ δυνατὴ μ ἀγάτην γλυκύτατον V. — 1666. ἐκείνη ἐκείνη V. — 1667. καὶ καὶ V.
 1668. τὸ νὰ ἴδῃ ὁ ἀ V. — 1669. τὸ πᾶς οἱ δύο ἐκείνουσαν καὶ εἰς τὴν κλίνην V. manque
 I. — 1669, 1670. ἐξημυστεν I. — 1671. ὡς φλόγα ε χρυσοκοσμημένον V. — 1672. ἐθέλησε.
 ὁμοῦ τὴν δύο νὰ ἀποκαταστήσῃ V. — 1673. τ ἐκ καρδίας V ἐκ καρδίας I. — 1674. καὶ ὡς.
 ἐσάλευσε ποσῶς καὶ εἰς ἀπο τοὺς δύο V. — 1675. καὶ ε σ. ταλάνιον τὸν ἀμηνῶν V κα ε κ.
 ἡ σ I. — 1676. ἀπὸς τοὺς V. — 1677. εἰ καὶ... ε εἶναι V. — 1678. σφαλίζει κα κλειδώνει.
 τ ἀπέσω εἰς τ τ V. — 1679. ἐδικάβην εἰς το στίβον του εἰς τὴν ταλάνιον του V. — 1680.
 μνηστὴς πρὸς ὅλους ἄρχοντας κ' εἰς τὴν βουλὴν ἐκάστην V. —

- „τίς ἀπ' ἐσᾶς τοὺς ἄρχοντας ἐμὲ νὰ συμβουλευίσῃ, f 161 v".
 ὅτι ἡμεῖς τὴν παράξενον κόρην τὴν Πλάτζια Φλώρε
 ἔνδον τοῦ πυργοῦ, ἐκείτετον ἀπάνω σὶδ κλινάρην
 μὲ ἄγουρον παλεξαίρετον, ξένοι ἀπ' ἄλλην χώραν,
 1685 περιπτεμένῃ ἐρωτικὰ μὲ ἀσχόλησιν μεγάλην
 καὶ τὴν ἐμὴν ἀσχόλησιν ἐπ' αὐτῇ ὡς ἀράχνην,
 ὅπου τελευτᾷ ἐνόμιζα ἐμὴν κυρίαν νὰ ποίσω.
 καὶ ἐκεῖνη ἐκατεφρόνεσεν, ἔτοικεν τέτοιον πρᾶγμα
 ἵν' ὁ λοιπὸν ὀρίζετο νὰ ποίσωμεν εἰς αὐτὴν·"
 1690 εἰς καβαλλάρης ἴστανται ὁρθὸς ἔς τοὺς πόδας, λέγει,
 λέγει πρὸς πάντας εὐτολμᾷ „ἄρχοντες, μεριστάσι,
 ἐμὲν μεγάλην εὐτολμίαν μὲ φαίνεται καθόλου
 καὶ ἀναξινεῖα καὶ μηχανεῖα καὶ πλήρης γέμων δόλου,
 καὶ οὐκ ἂν τοσῶς ἐνδέχομαι ὅτι νὰ τὸ ὑπομέσῃ
 1695 ἡ ἡμετέρα δυναστεία | τὸ πρᾶγμα τὸ τοιοῦτον f 162 v"
 ὅτι ἐκεῖνος εἰς ἡμᾶς ἦλθεν μὲ τέτοιον θράσος·
 λοιπὸν ἄς λάβῃ θάλασσαν ὁ πρᾶξας νὰ τοιαῦτα
 τὴν νόλμην, τὴν ἐπιβουλίαν, τὴν ἀφοβίαν, τὴν ὕβριν·
 οὕτως λοιπὸν ἐδράξασι οἱ πάντες ὑπηρέται,
 1700 δένουσι χεῖρας ὀπισθεν βιαίως καὶ τῶν δυο
 εἰς ἀμφοτέρω τοὺς φέρουσι ἐπ' αἶμα ὡς καὶ ἀδικούς
 ἐμπρὸς εἰς τὸ παλάτιον γυμνοὺς μέσα σὶδ φόρον.
 μέσα σὶδν φόρον σὺναξιν ἐγίνετο τῶν πάντων,
 ὅπου τὴν κρίσιν καὶ τῶν δυο ὁ ἀμφοτέρω δικάζει.
 1705 δικάζει, ἐκατεδίκασεν τυρὶ τυρτοληθῆναι.
 ἀκούει ταῦτα ἡ λυγερή, ὀλιγωρᾷ καὶ πίπτει,
 πάλιν συφέρνει, ἐγέρνεται, κλαίει καὶ ἀνασπινάξει,
 λέγει „κακὰ ἐτεσώθικες, πρὸς Φλώριον ἡ κόρη,
 καὶ διὰ σὲν ὀλιγορῶ, πονῶ, διχοτομοῦμαι,
 1710 ὅτι δι' ἐμὲν ἐπαίρεσαι | σήμερον ἀποθνήσκεις" f 162 v".

1681. τ ἀπὸ πᾶς τ. ἀ. ἐ βουλήν καὶ ὁδὸν V. — 1682. Φλώρε V. — 1683. καὶ ἐκείτετον L. ἀπάνω εἰς τὸν πύργον μου μέτον εἰς τ. κ. V. — 1684. ξ. ἀπὸ τῆς χ V. — 1685. κατὰ πλεγμαμένοι... ἀγᾶπην γλυκυτάτην V. — 1686. ἐτοικεν ὡ ἀ. V. — 1688. ἐ κατεφρόνησεν κ' ἐποίησεν τ. πρᾶγμα V. — 1689. τ τ λ διακρίνετε V. — 1690. κ' εἰς κ ε ὀριμὰ ἀπὸλο- γεῖσθαι V. 1690a. ἀρχαῖοι παλαιότεροι καὶ ἐκαστὸς λέγει πρὸς τὸν σουλτάνον V. — 1691. λ. τ. π ἄρχοντας ἀ. μ V. λέγει manque. προ L. — 1692. Φ εἰς τοῦτο V. — 1693. κ μηχανὴ V. — 1694. ἐνδέχεται ὁ ν τ ὑπομένω V. ὑπομένω L. — 1695. στήν ὑμετέρην δυναστείαν νὰ πρᾶξῃ τὰ τοιαῦτα V. Dans V 1696 précède 1695. — 1696. ὁ καὶ κείνος... πρᾶγμα V. ἦλθεν εἰς ἡμᾶς μετετιοῦτος ὁ L. — 1697. manque V. — 1698. ἐπιβουλήν V. — 1699. ὀρίζουν νὰ τοὺς φέρουσιν ἐμπρὸς εἰς τὸν σουλτάνον V. — 1700. στοχαζώως τοὺς ἐφέρουσιν ἐξ ἄγωνια δεμένους V. — 1701. 1702. manquent V. — 1702. μ σ. φ. manquent L. — 1703. καὶ μέσῃ σὺναξιν πολλὴν ἐγένετο τ π V. — 1705. καὶ κάμνει καὶ ἀποκρίνει καὶ οἱ δυο στο πῦρ νὰ σέβουν V. — 1705a. καὶ κάλυσιν του Φλώριον μετὰ τῆς Πλάτζια Φλώρε V. manque L. — 1706. ὀλιγορᾷ V. — 1707. π συμφέρει ἐ κ καὶ ἀ V. — 1708. ἀτεσώθικες Φλώρε μετ' ἐμὲν V. — 1710. ὁ διὰ μέ. σὲ παίρουν V. --

- 1710^u ἔδε ἀνομιὰ καὶ συμφορὰ τῆς ἐλεεινοτάτης.”
 πάλιν αὐτὴν ὁ Φλώριος οὕτως ἀπηλογοῦται
 „ὦ ρόδον πυρροφύλακτον, καστελλοκυκλωμένον,
 τετηρημένον ὡς δι' ἐμέν, ἀδολοφυλαγμένον,
 δι' ἐσέν φοβοῦμαι, δειλιῶ, δι' ἐσέν πονῶ καὶ κλαίω.
- 1715 καὶ ἂν ἐγλυτώσης θάνατον, καλή, γλυκειὰ μου ἀγάπη,
 διὰ τὸν ἐμὸν τὸν θάνατον ἐννοιοῦ ποσῶς μὴ ἔχῃς
 ἔχω τὸ δακτυλίδιον μὲ ἀτίμητον λιθάρην
 καὶ κράτει το εἰς τὸ χέρι σου, τίποτες μὴ φοβᾶσαι.”
 καὶ ἡ Πλάτζια Φλώρε ἀτόκρυσιν πάλιν πρὸς αὐτὸν λέγει
- 1720 „ἂν ἀτοθάνῃς, ἤξευρε οὐ θέλω νὰ ἐκφύγω
 μόνη μου ἐγὼ τὸν θάνατον, νὰ ζῶ ὡς ἀνυχεστήνη,
 τοῖς χαρὰν οὐ μὴ νὰ ἰδῶ πάγια θλιμμένη νῆμαι
 πάλιν κάλλια τὸν θάνατον νὰ ὑποδεχτῶ μετὰ σου,
 καὶ κἂν ἂς ἔχω ἀφιέρωσιν ὅτι ἐν τῷ παραδείσῳ
- 1725 ὡς καὶ καδάρια χριστιανῇ θέλω ἀποκαταντήσει
 παρὰ | νὰ ζῶ εἰς μαχαριστὴν ἰῶν μὴ ὁμολογοῦναι (163^u).
 „ὃ τοῦ Χριστοῦ μου ὄνομα καὶ τὸ τῆς Θεοτοκοῦ.”
 ἀκούει ταῦτα ὁ Φλώριος, σταράσσει τὴν καρδίαν του,
 περιλαμβάνει τὴν σφικτά, κρατοῦν τὸ δακτυλίδιον,
- 1730 ἔσω εἰς τὴν φλόγα ρίπτονται ὑπὸ τῶν ἐτηρέτων.
 καὶ ἐκεῖ ἐφάνη ἡ ἐέργεια ἡ τοῦ δακτυλιδίου
 φύγει τὸ πῦρ, ἡσβέννυται, ἀεργοὶ ὑπομένει
 ἡ φλόγα δρόσος δείκνυται ὑπὸ τοῦ Παντοκράτου,
 καὶ σῶσι καὶ ἀκέραιοι στέκουσιν ἀνυμνοῦντες
- 1735 Θεὸν τὸν παντοδύναμον καὶ τλάστην ἰῶν ἀπάνατον,
 καὶ μεσοὶ τῆςδε τῆς φλογὸς ἐσχηματιστοὶ ὡς ὁ ἥλιος.
 τὸ ἰδεῖ τὸ πλῆθος ἔκραζον μετὰ Φωνῆς μεγάλης”

1711. ἀπηλογοῦται V. — 1712. ὡς ρόδον L. — 1713. τετηρημένη... ἀδολοφυλαγμένη V.
 ἀδολοφυλαγμένου L. — 1714. διὰ σεν bñs V. — 1715. μὴ νὰ ἐγλυτώσης ε κ γ μ' α V. —
 1716. του ἔδικος μου θάνατον ὅν εχω ὅμως V. — 1717. ὅμως ε L. ε δ μ' α λ V. —
 1718. κράτει τ. εἰς τὰ χέρια σ τίποτες μ φ V. — 1718^u. ὕπαι τὸ δακτυλίδιον μου
 κρατῶς το μετὰ σένα V. manque L. — 1718^u. οὐδὲ νεροὶ οὐδὲ ἰστίαι θάνατον μὴ φοβᾶται V. —
 1719. κ. ἡ Π Φλώρε ἐλβερετὸν Φλώριον ἐλάλει V. — 1719^u. ἐξέστη μου, εὐγενικῆς αὐτέστη
 V. manque L. — 1721. μόνος L. μινος ἐστὶ τ ε. ζ χωρίς ἐσένα V — 1722. τ χ νὰ μὴ
 ἡ τετλημένη ἡ μένω V. — 1723. καὶ κάλλιος τ. ε ν δώσω μετ' ἐσένα V. ὑποδεχτῶ L. —
 1724. κἂν νὰ ἐλπίζω. νὰ ἐκτρέψω. καὶρῶ ἐλεημοσύνη V. — 1725. εἰς πῶστιν τῶν χριστιανῶν θέλω
 εἰς ἀποθάνω V — 1726. εἰς ἀνάστα V. — 1727^u. θέλω νὰ λαβῶ θάνατον εἰς τὰ πιστὰ ἐκείνων
 V. — 1728. σταράσσει ε καρδίαν V. — 1729. περιλαμβάνει τ σ κρατοῦν τ δ V. — 1730.
 ρίπτου τοὺς μέσιν στην ἰστίαν ὅ τ ὅ V — 1731. ἀλλ' ἡ ἐέργεια ἐφάνηκε τὴν τ δ V. —
 1732. ἐσβέστηκεν, α ἀπομένει V. — 1733. ε manque L. ἐφάνηκεν ὑπο τοῦ παντοκράτωρ V. —
 1734. μικροὶ μετ' αὐτοὶ ἐκράζοντες καὶ ἐταρακκαλοῦσιν V. — 1735. κ μέγαν παντοκράτωρ V. —
 1736. μετὰ στο τῆς ἐστέκων ἐστράπτων ἐστέκουσιν ὡς φέγγος V. — 1736^u. ε κῆρ και
 ο Φλώριος σὺν τὰ λαμπρὰ τὰ ἄστρη V. — 1737. τὸ νὰ ἰδῇ L. Dans V ce vers est remplacé par:
 μικροὶ μετ' αὐτοὶ ἄπαντες τὸν ἀμνηστὴ λαλοῦσιν ἡ παρακαλοῦν τότε πολλὰ γὰρ νὰ τοὺς συμπαινεῖσθ. —

- „συχαίρησε, συμτάθησε, φείσε τῶν ἀναίτιαν
 καὶ δι' ἐμᾶς ἃς ἔχουσιν ἔλθου σωτηρίας.“
 1740 καὶ εἰς καθολάρχης εὐγενής, καλός, πεπληρωμένος
 δε καὶ πάντα εἰς φρεσὶν καὶ εἶδος...
 συγκαίεται ὁρθός, δικάζεται, τὸν ἀμνηρῶν ἐκεῖνον
 λέγει του ἥως μὲ φαίνεται εἰς τὴν συνέδῃσιν μου
 εἶναι ἐκ ρίζης εὐγενῶν ἐκφυλισμένοι κλάδοι
 1745 ὁ βασιλεὺς ἡ ῥηγῶν ἡ τέκνα μεγιστάων
 καταλειπὼς σαφήμισον πόθεν καὶ τίνας εἶναι, f 163 v.
 καὶ πόθεν ἐγενήθησαν καὶ ποταπῆς ὁρησεῖας
 ἢ κέρη καὶ τὸν νεώτερον ἐρώησε τοὺς δυο.
 ἀκουε καὶ οὕτω ὁ ἀμνηρῶς, ἀρέσκει τοῦ τὸ τρῶν μαν
 1750 τρῶν ἀπὸ τῆς κήμης καὶ ἔβρου οἱ δεσπομένοι
 ὁρίζει, ἡσιν καὶ δεσμά, στέκου καὶ ἀλαρωδύνον
 ἰσχύει του φλώρις εἴτε, μὴ κρύψης τὴν ἀλήθειαν
 ἐκ σέλης θάλασσαν φυγεῖν καὶ τὴν ζωὴν κερδέσης,
 εἴτε μοι τὴν ἀλήθειαν, βλέπε μὴ κρύψης λόγον.
 1755 εἴτε μοι πόθεν καὶ τὸ τίς εἶται καὶ ποίας χώρας
 καὶ πόθεν καὶ ἦρθες καὶ ἀπὸ τοῦ ἐδῶ εἰς τὸν ὅπου ἰούτων,
 καὶ πόθεν καὶ ἦμτες καὶ ἀπὸ τοῦ ἐδῶ σὺν τῶν τυρῶν τοῦτον.
 ὁ φλώριος ἀποκρίσκει εὐλογίᾳ πρὸς ἐκεῖνον
 καὶ κρύβει τὴν ἀλήθειαν, μάτε ἢ ἀπὲς τῶρα
 1760 ἡ ἐμὴ τατρίδα γέγονεν ἡ χώρα τῆς Σπανίας,
 τατὴρ ὁ ἐμὸς ὁ φώριος, ὁ βασιλεὺς ἐπάρχης,
 ἡ μήτηρ μοι φιλόσοφος ἐπάρχης γὰρ τὴν ἐχρή.
 ἡ ἐχρή τὴν ἐπιόσοφον ἐρίωσκεν εἰς ἄκρον,
 καὶ μετὰ ἐχρή τῆς σοφίας μηρὸς τῆς ἐδικῆς μου
 1765 ἦρθα καὶ ἐπεσώθηκα ἐδῶ ἐκ τοῦτον τὴν χώραν f 161 r.

1738, manque V. — 1739, καὶ τὸν ἀμνηρῶν ἀπὸ τοῦ α V. — 1740, εἰς ἡ στήν
 εὐγενήος ἀνδρείος V. — 1741, πρὸς τοὺς γὰρ καὶ φρεσὶν καὶ εὐγενήος μεγάλος V. — 1742,
 ὁρθὸς ἐστὶν ταπεινὸς καὶ ἀμνηρῶν ἐκρίει V. — 1742a, σουλήτης ἀνέστη θαυμαστὸ καὶ
 ἀνέστη βασιλεὺς V. manque L. — 1743, ἐμὸν καὶ μὲ φ ε τ σ μ V. — 1743a, κίττα
 οὐκ ἔχουν οὐ πηλὸς μὲν καὶ ὁ τοῦ δειχθεῖ V. manque L. — 1744, ὅτι ἐκ τ V.
 ἀδελφικὸν εἶναι φανερὸν καὶ ἀδελφῶν τατρίδα V. — 1745, καὶ αἶμα τε βασιλικὸν καὶ ἀπὸ μεγάλου
 γένους V. — 1746, αὐτὸν λεπτὸν τοῦς ῥατῆς τίς καὶ πόθεν εἶ V. — 1747, καὶ π ε καὶ
 ἀπὸ τοῦ κρατοῦν V. — 1749, ἀρέσει του σ λόγος V. — 1749a, ἐλεημοσύνη ἔφτασεν στὸν
 νέον καὶ στὴν κήρη V. manque L. — 1750, ἐβγν L. ἀρῆξει λ τ καὶ ὁ ἀμνηρῶν οἱ δεσπομένοι V. —
 1751, λούσιν L. στέκει καὶ ἐρωτᾷ τοὺς V. — 1752, καὶ λέγει πρὸς τοὺς φλώριος ἄλλο το τι
 σὲ λέγω V. — 1752a, εἴτε με τὰ ἀλήθειαν μὲν καὶ μετὰ κρύψης λόγον V. manque L. — 1753,
 καὶ τὸ ζῶν καὶ τὸ ζῶ V. — 1754, manque V. — 1755, εἰ με τ καὶ ἀπὸ τοῦ καὶ ποίας
 χώρας εἶται V. — 1756, manque V. — 1757, καὶ τὸν καὶ τὸν ἐπεσώθηκα εἰς V. —
 1757a, καὶ ποία ἡ τατρίδα σου καὶ τοῦ τατρίδα σου V. — 1759, ἀπὸ V. — 1760,
 ἡ manque L. — 1761, τ. ἐμὸς... ὁ ἀμνηρῶς V. — 1763, τ τ τῆς φιλοσοφίας γινώσκει καὶ
 κατέχει V. — 1764, καὶ μ τ καὶ σ V. — 1765, ἐ μετὰ στὸν τυρῶν τοῦτον V. —

- διὰ πότον τῆς παράξενης κόρης τῆς Πλάτζια Φλώρες.
 τῆς εἰμαρμένης τὸ ἄστατον ἐδίωκει ὁ νοῦς μου
 μὴ χάσω τὴν εἰς γενικὴν κόρην τὴν Πλάτζια Φλώρε·
 καὶ καλλιοτέρα ἢ θάνατον ἠθέλησα νὰ ἐκπέσω
 1770 καὶ εἰς τῷρ βλήθῃναι ἑδυνηρὸν καὶ ἢ θάνατον βλήθῃναι.
 ὅμως ὁ παντοδύναμος θεὸς ὁ παντοεργέτης
 τὸ τῷρ ἐσβένει, δροσινδὲς τὴν κάμινον δεικνύει.
 ἀκούει ταῦτα ὁ ἀμνηρᾶς, δράσσει ὡς πρὸς ἐκείνους,
 περιλαμπάνει καὶ τοὺς δυὸ μετὰ φιλοστοργίας·
 1775 ὀρίζει καὶ ἐνδυνου τοὺς μετὰ δορυφορίας,
 μετὰ δὲ καὶ ἀξιῶναι τοὺς σεβαστοκρατορίας·
 καθίζει τοὺς εἰς θρόνον δὲ τῆς αὐτοκρατορίας,
 ὡς δῆσεν γὰρ καὶ συγγενὴς ἐπῆρχεν βασιλείας·
 διὰ τὴν ἐγνώραν ἐδείξεν αὐτῆς τῆς συγγενείας.
 1780 γάμους ποιεῖ βασιλικούς, συνάττει μεγιστάνους,
 δουλὰ δὲ πάντας ἔρχονται, | τοῖς ἑξ καὶ πλουσίους [161 v].
 ἐκεῖ τοὺς γάμους ἐκπύρει ὡς ἔτρεπε, ἀξίως,
 συν τοῦτων δὲ καὶ χάρισμα, χαρίζει ἀφονέριον,
 χρυσάφια καὶ ἀσήματα καὶ λιθομαργαρίτα·
 1785 φέρουσι καὶ μετὰ ταρμησιᾶς τῆς κόρης τῆς ὠραιας,
 πορεύει εἰς τὰ ἴδια αὐτῆς, διαχερεῖ εἰς τοὺς γοιτῆς αὐτῆς.
 ὁ δὲ ταῖς αὐτῆς τοὺς ἴδων μετὰ καὶ τῆς μητρὸς αὐτῆς

1766. ταῖς αὐτῆς τ. φλώρεα V. — 1767. τ. ἐγνώραν καὶ τ. αὐτῆς αὐτῆς V. — 1768. μ. χ. τ. ἐρωτική καὶ λατρεῖ, ἀπὸ μετὰ V. — 1770. ἢ μαρτυρεῖ L. α. κάλλιον ἠθέλησα α. χάσω τὴν κόρη μου V. — 1770. manque V. καὶ εἰ L. — 1772. τ. τ. ἐσβένει δροσινδὲς τ. κ. ὀρίζει V. — Au lieu de 1773 V. a les é vers suivants qui d'après τὰ ἐδραχθῆναι τίποτας δὲν ἀφίνει | το τ. σταθεῖ ἐκ τῆς αρχῆς μετὰ τὴν Πλάτζια Φλώρε καὶ συμπονεῖ τοὺς ἀμνηρᾶς, ἐξάπορεῖ το τῆς κόρης κατηγορεῖ καὶ πεμφεται ταπεινὰ τοὺς φλώριον | χαρίζει τοὺς τα χρέματα τοῦ δῶκεν εἰς τὴν κόρη | χαρίζει τοὺς καὶ ἀλλ' ἀτήματα, οὐλοῖ αὐτοὺς ἐπείκει — 1774. περιλαμπάνει τοὺς γινούσας γλυκεῖα κατὰδινεῖ τοὺς V. — 1775. λαμπρὰ στολή, βασιλικὴ φορεῖται καὶ τοὺς δύο V. — 1776. τ. κ. αὐτῆς σεβαστοκρατορίας V. — 1777. ἐκάζεν τοὺς εἰς θρόνον αὐτῆς καθίζει ἐκεῖ αὐτῆς V. — 1778. δι. αὐτῶν γ. L. διατ. ἐπῆρχεν σ. μετὰ ταπεινὰ φλώριον V. — 1779. ο. φιλικὸς καὶ ο. ἀμνηρᾶς αὐτῶν τα. ἐξῆλελφει V. manque L. — 1779. τοῦ φιλικῶν τοῦ αὐτοῦ ἐγνώραν ἐδείξεν τῆς συγγενείας L. ε. αὐτῆς ἐγνώρισε, αὐτῆς τ. σ. V. — 1779. τοτμημένα ἐμορφῶν ἐπιμισοῖ τοὺς δύο V. manque L. 1779b. ἐκεῖ στεφάνωσάντων ο. φλώριος εἰς τὴν κόρη V. manque L. — 1779b. ο. ἀμνηρᾶς ο. συγγενὴς ἐπύκρυνεν τὰ στεφανία V. manque L. — 1780. συνάττει V. — 1781. συνάττει τ. αὐτῆς ταπεινὰ κ. τ. V. — 1782. ποιεῖ τοὺς γάμους V. — 1783. μετὰ αὐτῶν δὲ χαρίσματα χ. ἀποστέλλει V. — 1784. χρυσὰ ἀσημένια καὶ ταπεινὰ δουλὰ αὐτῶν μαργαρίται L. — 1785. manque V. En revanche V. a 8 vers que voici: 1784b. καὶ τοῦ φλώριον τοὺς ἀρχιστὰς ὅσοις διαφορεῖ τοὺς — 1784b. ὅλους χαρίσματα δῶκεν ἐξῆλυστῆ μετὰ αὐτῶν — 1784b. καβαλλικεύει ο. ἀμνηρᾶς μ' ὅλους τοὺς ἀρχιστὰς αὐτοῦ — 1784b. τοὺς φλώριον ἐξεβάλεν εἰς τοὺς αὐτῶν τῆς στιχίας — 1784b. ἐπέξυσεν ο. ἀμνηρᾶς καὶ ο. φλώριος αὐτῶν — 1784b. καὶ ἀπεχριστοθήκων αὐτῶν ἐπείκει ἀξίως — 1784b. καβαλλικεύει ο. φλώριος μετὰ μὲν τὴν κόρη. — 1784b. μὲν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους αὐτοῦ καὶ μὲν τοὺς ἀρχιστὰς αὐτοῦ — 1786. γοιτῆς... ὑτάχει τοὺς γ. τ. V. — 1787. ταῦτα δὲ τ. τ. τ. i. L. —

- λαμπρὰ τοὺς ὑποδέχονται, ἀξίᾳς μεγάλας κάμουν·
 ἑτέροις γάμοις ἐκτληροῖ βασιλικῆς ἀξίας.
 1790 ἀνάμεσα δὲ τῆς χαρᾶς, τῆς ἡδονῆς ἐκείνης,
 τοῦτου πατὴρ ὁ βασιλεὺς μετὰ καὶ τῆς μητρός του
 βαπτίζονται, χριστιανοὶ γίνονται παραιτίκα,
 καὶ πᾶς λαὸς τῆς χάρας των, μικροὶ τε καὶ μεγάλοι,
 εἰς πίστιν τὴν καθολικὴν Ῥωμαίων ὁρθοδόξων·
 1795 καὶ ἡ Ῥωμὴ διαλέγει τον Ῥωμαίων βασιλέα,
 καὶ ἐβασίλευσε εὐσεβῶς τὴν πρεσβυτέρην Ῥώμην.

τέλος.

1788. ὑποδέχονται V. — 1788a. ἐτάμειν ἡ Στάσια ὅλας τῆς τῆς ἀκαπλίας V. manque L. — 1788b. χαίρουντι καὶ εὐφραίνονται τσούτριες καὶ τρουμτέττες V. manque L. — 1789. δευτέρους γ' κἀμλουσι βασιλικὰς ἀξίας V. βασιλικῆς ἀ L. — 1789a. καὶ ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ του χαίρουντι ἀμετρίως V. manque L. — 1793. τ χ του V. — 1795. διαλέγεται... βασιλεὺς V. — 1796. καὶ εὐσεβῶς ἐβασίλευσε, χρόνους σαρκπέντε V. — 1796a. τὴν πρεσβυτέρην πολὺν Ῥώμην τε τὴν μεγάλην V. manque L. 1796b. καὶ μετὰ ταῦτα ἐλάττω ἀπεθανεν ὁ νέος V. manque L. — 1796c. καὶ ἡ κίρη τοι αὐτὸν καιροὶ μετὰ κἂν ἕνα χρόνον V. manque L. — 1796d. ἡ παρηγία καὶ ἡ τιμὴ, τὸ κἄλλος καὶ τὸ τλοῦτος V. manque L. — 1796e. ἡ δοῖα καὶ ἡ φρενησις, το μετὰ λείον, το μέγα V. manque L. — 1796f. ἡ αὐθεντία καὶ ἐπικρσις καὶ ἡ καταδεξοσύνη V. manque L. — 1796g. ὡς πλάστιν οὐειράματος οὕτως σὲ βλέπει ο κόσμος V. manque L. — 1796h. οὐδὲ τοῦ κόσμου τὸ λοιπὸν ἀλλὰ σκίᾳ τῆς πότῃς V. manque L. —

OBSERVATIONS.

Vers 24. Le *cantare* nous apprend que 300 cavaliers accompagnaient le baron. J'ai donc corrigé *ἐτήρων*, qui ne donne aucun sens, en *ἐκ αἰῶροι*. — Pour *ἀντάμα* (au lieu de *ἀνιάνμας*) voir v. 115.

Vers 40. *ἔστις* de *L* ne peut se rapporter qu'à saint Jacques; *ἄστis* de *V* n'est pas clair non plus, mais avec beaucoup de bonne volonté on peut le traduire par „ainsi”, „donc”, *λοιπόν*.

Vers 42. Le second hémistiche de ce vers rappelle le commencement de *L*. Peut-être l'original avait-il un vers de plus, dont les mots *καὶ νὰ τεκνοποιήσῃ*, qui ne sont pas ici à leur place, gardent le souvenir.

Vers 52. *Δράσσω* (voir glossaire) est un présent formé sur *ἐδραξα* (voir le *Livre de Jonas* 4, 28. *Byz. Zeitschr.* X (1900, p. 244), qui à son tour remplace *ἀτέδρασα* (forme classique *ἀπεδρα*) de *ἀποδιδράσκω*. Le mot n'a donc rien à faire avec *δράχμα*, de *δράν-ρομαι*, „saisir”.

Vers 70. Le vers est inintelligible: *L* et *V* ont une faute commune. Le *cantare* (str. v.v. 7 et 8) a à ce passage: *davanti a lo re la presentaro, | quel presente bello tene caro*. Peut-être faut-il lire *χαριστοδόμενην*, mot forgé par le poète d'après *χαριστοδότης*. Pour l'accent cf. au vers 60 *ὀδυρόμενη*.

Vers 117. Il est probable que l'original avait *χρυσομενέξωον*, *ἐμορφουφασμένον*. L'auteur chérissait les mots composés, cf. 118, 121.

Vers 119. Vers hypermètre dans *L*, inintelligible dans *V*.

Vers 122. *Ἐξείσοι τό*, leçon commune aux deux manuscrits, doit se rapporter à *ῥεῖχον* (v. 117).

Vers 150. Les éditeurs et les critiques ont en vain tâché de corriger la leçon de *V* (voir le tableau à la page 23); on a proposé *ἄσθι μία*, „floraison”, et *ἄσθιμιον*, „fleur” (artificielle). A l'aide de *L* il nous a été facile de restituer le vers original; *ἄσθιμοιος* a la même signification que *παρμόμοιος* (v.v. 1407, 1631).

Vers 151. Le vers est obscur; on aimerait expliquer „la beauté de chacun d'eux répondait à leur nom” (*εὐχῆς*?). mais il faut garder le mot *ἔψιν* de *V*, à cause des vers correspondants du

cantare: e nel lor | viso anno tanto colore | quanto le belle rose era vermiglio (St. 14).

Vers 184. Ἐρρερον pour ἄλλος n'a pas de sens ici; le traducteur n'a pas rendu le vers du *cantare* (St. 16, 8): *e tostante leser lo saltero*.

Vers 192. Le sens de δεδρεγνόμενος m'échappe.

Vers 245. L'italien n'a rien de correspondant à εἷς ἀγέτης τὸ σταδί. Dans le modèle de *L* et de *V* εἷς ἀγέτης était de trop: *L* a laissé de côté ces mots, qui rendent le vers hypermètre; *V*, pour les garder, a changé la phrase. Les vers suivants montrent que *L* est resté plus près du texte original.

Vers 249—252. Ces vers n'ont pas de correspondants en italien. Dans *L* et *V* il manque un vers après 251, à ce qu'il paraît.

Vers 267. On lit dans le *cantare* (st. 23, 4): *e quanto l'occhio mio falla guardare*. *L* (ὥς ἔπει), vaut donc mieux que *V* (ὥς δι' ἐπε).

Vers 287. J'ai introduit dans le texte la correction de Mullach (αἰλόμενος); αἰλόμενος (*V*) „joueur de flûte” est sans doute une faute, αἰλιτοῦς (*L*) pour „courtisan” y ressemble.

Vers 331 et suiv. „Après le départ de son fils monumatif absolu le roi Philippe communique à la reine son souci de ce qu'il faut faire et décider.”

Vers 394. Le roi fait convoquer tout le peuple *to tuto i puorol fiede ragunare*, St. 32, 2), il s'adresse (v. 107 et suiv.) aux riches et aux pauvres; il est donc probable que pour εἰς ὅς il faudra lire εἰ καὶ καὶ ὅς. Pour καὶ ὅς dans le sens de ἀρχὴ καὶ, μετὰ, ἀπὸ, voir p. ex. Jean Moschus, Migne 87 c. p. 2952 D, 2953 A et Krumbacher, *Kyriakē (Indogerm. Forsch. 1909)*, p. 103.

Vers 401 et suiv. Passage obscur, qui n'a pas de correspondant dans le *cantare*. *V* n'a rien qui vaille; de *L* on ne peut donner qu'une traduction approximative: „sa pensée se débattait je crains que quelque calomniateur ne se soit élevé contre moi, prétendant que j'ai fait quelque chose de mal (ὡς γὰρ pour ὡς γὰρ cf. 357, 358).” Ainsi qu'au vers 106 le discours direct est introduit d'une façon assez abrupte.

Vers 468. σελήνη ἀστροφύτευτα. Cette épithète bizarre est typique pour le langage confus du poète. Probablement il s'est souvenu du beau vers de Manasse (*Chronique* v. 132, ed. de Bonn): καὶ κἔπει ἀστροφύτευτον τὸν οὐρανὸν ἔταίει; la désinence -α, leçon des deux manuscrits, est due au désir d'exprimer un vocatif (cf. φύτευε, φύτευτα, comme δεσπότης, δεσποτα).

Vers 524. Il faut comprendre καὶ συμπονεῖ καὶ συμτάσχει τον; cf. v. 517.

Vers 536. Si la leçon de *L* (ἐξομπλισμένην) est bonne, il faut expliquer: „à broderie seigneuriale” (cf. ἐξόμπλι de ἐξέμπλιον, ἐξομπλιάζω; voir Lambros, *Romans grecs*, glossaire); mais il est bien probable qu'il faut lire ἐξοπλισμένου. Le texte italien n'a rien de correspondant.

Vers 539. Phlorios craint qu'il n'arrive auprès de son amie qu'après la mort de celle-ci.

Vers 561. Les deux mss. ont une faute commune. Ma correction repose sur le sens de ὄφθαλμοι du vers 251, et sur le vers 566, qui paraît répéter la pensée exprimée aux vers 560 et 561.

Vers 571. Au lieu de ζῶ on aimerait lire δέν, mais le passage est obscur; le vers 572 n'a pas de sens (voir *Introduction*, p. 20).

Vers 587. Combinez μὴ κατὰσχολοῦν ἐκείνης, c'est-à-dire Blanchefleur, τὸ περὶ τῆς ἐξουσίας βουλῆς.

Vers 596. La leçon ἔν τῷ οὐκ ἐντοίσει το est justifiée par le texte italien: s'io no lo aluse (var. aiutasse), direbbe ogg'uomo ch'io non lo amasse. (St. 42, 1). Le poète grec n'a pas réussi à rendre le sens de *direbbe*. Au vers suivant le texte de *I* a un pied de trop; celui de *L*, quoique corrompu, était facile à corriger.

Vers 628. Traduction littérale de l'italien: *della battaglia datemi lo quanto* (st. 16, 2). Le gant étant le symbole du pouvoir féodal, l'expression, qui n'a pas de sens en grec, veut dire: „donne moi la permission de me battre”.

Vers 648. Ἀγριόφθαλμος va mieux avec ἰεὺν ou θρακῶν qu'avec θάλασσα; cependant la combinaison se rencontre ailleurs, par ex.: ὡς θάλασσα ἀγριόφθαλμος, ὡς ἰεὺν βουλκαμέιος (*Imberios et Margarona*, v. 156, dans Lambros, *Romans grecs*, p. 248), ὡς δικάτω φουσκωμέιος, καὶ ὡς θάλασσα ἀγριόφθαλμος (*Bélisaire* v. 19, 50 dans Wagner, *Carmina graeca*, p. 305).

Vers 670. Peut-être faut-il lire ἐν κοταρέων; ἔτιτω est employé pour ἀποπρίτω.

Vers 671. L'expression ἀποπατεῖ τὰς σκάλας σου n'est pas la mauvaise plaisanterie d'un copiste, car les deux manuscrits sont d'accord et, ce qui est plus grave, on lit dans *Imberios et Margarona* (Lambros, *Romans grecs*, p. 239 et suiv.) au vers 124 ἀποπατεῖ ὁ Ἡματέριος, κρουεῖ τοι εἰς τὸ σιῆθος et au vers 403 ἀποπατεῖ σιὰς σκάλας σου, κρουεῖ τοι κοταρέων. Nous avons ici affaire à un exemple curieux de la confusion entre prépositions dont nous avons parlé ci-dessus (ch. IV, § 93); ἀποπατεῖ est pour ἀντιπατεῖ. Qu'on compare *Erotokritos* B 1775: τὰς σκάλας ἀντιπάει; B 1894: ἀντιπατοῦν τὰς σκάλας; Δ 1156: τὰς σκάλας ἀντιπάτησε, et la note suivante de M. Xanthoudides (à la page 497 de son édition): ἀντιπατεῖ

ὥς καὶ σήμερον, πατὴρ στερεῶς... Ἰδίως λέγεται ἐπὶ τοῦ ἱππέως τοῦ πατρῴουτος ἰσχυρῶς ἰὼν πίδα ἐπὶ τοῦ ἀναβουλῆος τοῦ ἐφιππίου.

Qu'on n'ait pas été choqué par la signification équivoque de ἀποπατῶ, cela provient du fait que la langue vulgaire, comme me le fait observer M. Kalitsunakis, ne connaît pas ἀποπατῶ dans le sens de *exonerare centrem*.

Vers 676. 677. Passage obscur et corrompu; il paraît que le poète veut dire: „Phlorios en brave homme qu'il était, ne voulait point frapper l'homme terrassé, pour lui porter un second coup.” Le récit du combat est confus; le texte italien ne donne aucun secours. Au vers 655 les mots *μικρὸν θάρρος*... *δίδει σοῦ ἐπιμαρτέζῃ* ne peuvent signifier que: „il donne un peu de courage au sénéchal”; le sens des derniers mots du vers 657 m'échappe. Peut-être: „l'épée glissait, ne pénétrait pas”. Dèsque l'épée toucha, elle tomba.

Vers 716a. Nous avions d'abord supprimé ce vers, dont la forme (même fin que 717) est suspecte et qui manque dans *L*, mais à défaut d'une leçon plus satisfaisante nous l'avons rétabli.

Vers 720 et suiv. Dans le *cantare* la jeune fille parle ainsi: *se Fiorio avese in se tante prodezze, | in verità ri dico, bel messere, | che voi parete lui alle beleze: | quando vi vego, lui mi par vedere.* J'avoue ne pas comprendre le premier vers de ce passage. Biancofiore peut-elle dire: „si Fiorio avait tant de valeur?” Ne voit-elle en lui que son camarade d'enfance? En tout cas *L* donne une traduction exacte, tandis que *I* a introduit des changements qui rendent le passage obscur.

Vers 725—729. Le passage n'a pas de correspondant en italien. En cas pareil le texte de la traduction est souvent obscur et les copistes le traitent sans façon. Je ne comprends pas le vers 727.

Vers 733. *μῆχχ μυχ:φερφ:ζ* est un mot composé dans le goût du poète; ἐφερφ:ζ, employé sans régime direct, n'a pas de sens. L'apostrophe injurieuse qui sert d'introduction à la recommandation de Phlorios se lit aussi en italien: *re malcagio e strano siati racomandata esta donçella* (str. 55, 5).

Vers 808. | Le copiste de *L*, ayant écrit ἐκτεταυ au lieu de ἐκπέμπου, a persisté dans son erreur en ajoutant ἐκ καὶ νέφῃ.

Vers 819 et suiv. Comme d'ordinaire, *L* s'éloigne ici moins que *I* du texte italien, que voici: *l'uom ch'è innamorato | non docrebe istar così pensoso | anzi rider docrebe e solacare | per nostro amore e le dance danzare* (str. 59, 5 et suiv.). Les vers 826 et 826a donnent d'autres exemples des développements chers à *I*.

Vers 838. Ici *I* est peut-être plus près de la leçon originale que *L*. Les paroles de *L* n'ont pas de sens, celles de *I*

semblent signifier: il se souvenait de l'amour de celle que le sort lui avait destinée: pour le mot *μεμνηται*, au vers 831, voir *Introduit.* ch. IV, § 80.

Vers 861. Il est probable qu'il faut lire *καὶ ὁ γὰρ κατὰ δίκην*.

Vers 895. Vers inintelligible.

Vers 911. Vers hypermètre et. de même que 970, probablement faux.

Vers 996. Il faut entendre *πρωτὶς καὶ πάλιν περιφραζέσθαι*; peut-être la leçon *περιφραζέσθαι* de *L* cache-t-elle un reste du verbe substantif.

Vers 1029. Mauvais vers, sans doute faux. La plainte de la jeune fille doit finir par le vers 1028, comme c'est le cas dans *L*.

Vers 1055 et suiv. Passage obscur. Il doit y avoir une lacune d'un ou de deux vers entre le premier et le second hémistiche de 1055, lacune commune aux deux manuscrits. Dans le *contour* (st. 17) Florio, effrayé par un songe qu'il a eu (*molto isgomentato* [per uno forte sogno ch'avea fatto]), regarde sa bague et voit qu'elle a changé de couleur. Les mots *σταυρὸν αἰεὶ ἐκ τοῦ ὕπνου* du v. 1058 prouvent que le texte grec original connaissait le songe révélateur. Probablement ce texte avait quelque chose comme ceci: Phlorios est averti par un songe qu'il doit rejoindre Platzia Phlore avant que celle-ci n'ait quitté son pays (v.v. 1055, 1056): il retourne donc chez lui, regarde sa bague etc. (v. 1057).

Vers 1059. L'auteur veut-il dire: „que de ma vie je ne boive de nouveau le poison et l'amertume qui sera pour moi tout plaisir?“ Le vers est corrompu: je n'y vois pas de remède.

Vers 1119. *ἀπαμοιβῇ* ou *ἀπομοιβῇ* *πολεμῶ*, pour „rémunérer, récompenser“, est assez bizarre; comparez cependant pour le sens de *πολεμῶ* des passages comme *Imberios et Marg.* v. 629 (Lambros. *Romans grecs*, p. 275): *καὶ τὸ κατὰ πόλεμῳ ἔργον καὶ φεύγει*, *Lybistros et Rhod.* 3674 (Wagner. *Trois poèmes du moyen-âge*, p. 345): *καὶ συγγαμπτὸν μοι, Κληροβῶν, μάστις ὅτι πολεμῶ σε* et Hatzidakis. *Μεσαιωνικὰ καὶ ἑξ' Ἑλλ.* (Athènes. 1905—1907), I p. 174.

Vers 1152. *τὸ φῶς τὸ νοερὸν*, expression empruntée de la langue ecclésiastique qui n'est guère à sa place ici; on comprend que le scribe de *L* l'ait changée.

Vers 1198. Comparez avec ce vers les interruptions dans les vers 1490, 1491, 1492.

Vers 1215. La leçon de *L*: *τὸ πρόσωτόν σου κλειδαται* fait penser qu'il faut lire *κλεισται*; cependant *κλειται* peut être défendu.

Vers 1229. *ὡς γὰρ εἶπαι λόγος*, „sans doute possible, d'une manière décisive“: même expression aux vers 1319 et 1313. Cf. *Lyb. et Rhod.* 1511, 2151 (Wagner. *Trois poèmes*, pp. 284 et 302).

Vers 1248. ἀργυρόστιλον n'a pas de sens; on peut corriger, presque avec certitude, ἀργυροστόλιστον; cf. χρυσιοστόλιστον, v. 1667.

Vers 1252. „Il prépara, il arrangea sa traversée; il embarqua ses chevaux.”

Vers 1268. Probablement il faut lire καὶ ἐκ ἰδιοφελήματος.

Vers 1278. Vers confus et certainement faux; comparez le vers suiv.

Vers 1279. On lit dans le *cantare*: *e i Babellonia si son sogior-nati | al palaccio di Dario albergatore* (str. 9S; 3, 4). Il paraît que le poète grec, en homme simple qu'il était, ne comprenait pas un aubergiste habitant un palais; il a donc arrangé le passage à son gré, et comme il y était question de Babylone, ville fabuleuse pour lui, il a hasardé la conjecture que c'est là que c'était trouvé le palais du grand roi David. Encore de nos jours Babylone est dans la poésie populaire une ville très lointaine et très puissante (cf. Polites, Ἐκλογαὶ ἀπὸ τῶν τραγῳδία τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, Athènes, 1914, pp. 138, vv. 6, 7 et 257, vv. 6, 7); on confondait au moyen âge la ville d'Egypte, située à l'endroit du Caire actuel, avec l'antique capitale de la Chaldée.

Vers 1302. Au vers 1255 nous lisons que l'hôte du *second* auberge s'appelle Μπελισάντας; Phlorios ne peut donc demander à son hôte de *Babylone* s'il est Ηελεσάντος (voir sur ce nom, *Introduet.* ch. IV, § 103). Or dans un couplet du *cantare* qui manque dans la traduction grecque (st. 96, comparez le tableau, p. 17) il est dit que Biligiantre recommande à notre héros d'aller voir à Babylone l'aubergiste Dario, qui le recevra avec plaisir: *in Babelonia andrete per mio amore | et dite que vi manda Biligiantre, | ed arrivate a Dario albergatore: | è mio compare, e se a lui aricarete, per mio amore vedrati volentieri* (st. 96, 4—8). Conformément à cet avis, Fiorio, arrivé auprès de l'aubergiste de Babylone, lui dit: *a voi mi manda Biligiantre* (st. 100, 6). Cela nous amène à corriger ainsi le vers 1302 de notre texte: λέγει του „ξενόδοχε μου, μὲ στέλλει ὁ Μπελισάντας”, leçon qui va très bien avec le mot αἷον du vers suivant. Le contre-sens que présente le texte de *L* se trouvait déjà dans le manuscrit dont dérivent *L* et *I*; *L* l'a laissé tel quel, *I* l'a voulu éviter en supprimant le vers 1302 et en changeant au vers 1303 αἷον en ἐμεν.

Vers 1322. Pour περμαχιῶνες, au lieu de προμαχῶνες „remparts”, on peut comparer πῖσε εἰς τὸ θεμέλιον σου πύργους καὶ περμαχιῶνια (*La Peste de Rhodes* v. 458. Legrand, *Bibl. gr. vulg.* I. p. 218).

Vers 1327. Il y a une lacune dans *L* et dans *I*. Il faut ajouter

..qu'elle (c'est à dire l'eau) montre par son état trouble ou clair". . . Le texte deviendrait plus clair si, au vers 1328, on changeait les deux premiers mots en *vz̄* *δείξει*. En tout cas nous avons affaire à une faute qui est commune aux deux manuscrits.

Vers 1344. La forme *εὐφρομον* de *I* prouve que l'ancêtre de *L* et de *I* avait *ἔφριμον* pour *ἔφιμον*; la graphie du mot nous montre la parenté des deux manuscrits et la plus grande fidélité de *L* dans la reproduction du texte (cf. ci-dessus aux v.v. 150, 245, 720, 819, 1302 et plus loin aux v.v. 1415).

Vers 1354. *L* a préféré l'accentuation *ἐγίνομην* à la forme plus savante *ὡς γέγονα*, gardée par *I*.

Vers 1415. Le châtelain méchant et désappointé jette de côté ses gants: *per uquità si gittò via li guanti* (st. 110, 4). Le scribe de *I* lui fait jeter les *dés* (*vz̄* *ξάρια*), oubliant qu'on jouait aux échecs (st. 109, 7, 8: *e feciesi venire 'lo giuoco delli scachi e 'l tavolier*). *L* a fidèlement reproduit le texte italien.

Vers 1432. *καὶ* (faut-il lire *vá?*) *μὴ εἶναι εἰς ἀλογώτερον* paraît signifier: „ne le dédaigne pas”.

Vers 1446. „Que, cependant, je risque l'affaire.” Il est préférable de changer *δουλειά* en *δειλιά*.

Vers 1475—1520. Le discours de Phlorios, qui par son éloquence devait vaincre les scrupules du châtelain, n'occupe dans le *cantare* qu'un seul couplet (116). Le texte de ce couplet est tellement écourté que l'empressement du châtelain à assister notre héros (st. 117 et suiv.) reste inexplicable. Le poète grec a évité cette faute de son modèle; il s'est servi de tous les moyens de la rhétorique pour rendre irrésistible la prière de Phlorios. — En s'écartant de la simplicité du texte italien, la langue devient souvent confuse et obscure: de là des divergences considérables dans la tradition manuscrite. Ainsi le scribe de *I* n'a pas compris les interruptions des vers 1490—1491; il a donc supprimé tout ce passage. En revanche, il a développé en sept vers la pensée exprimée par le vers 1499. Les vers 1501—1503 de notre texte sont à interpréter ainsi: „la fortune m'a donné tant (lire *τῶς ἐς πικρίε?*) d'amertumes que (lire avec *I* *ὁ* pour *ὁ*-*ον* à l'heure où elle a fait entrer l'amour dans mon cœur, il eût été mieux que je ne fusse pas né”. Par *τῆς σεληνης* ἔδ. *χρῆς* le poète comprend la situation, la phase de la lune, qui pour lui avait une grande influence sur la destinée de l'homme.

Vers 1528. Le texte de 1528 *L* est identique à celui de 1528a *I*, mais le vers n'a pas de sens. Il y a une faute commune que j'ai tâché de corriger.

Vers 1539. Ici la leçon de *I* est excellente, celle de *L* inintelligible; ἀρροκούρα est l'imparfait de ἀρροκουρέω, stimuler.

Vers 1552. Le *cantare* (st. 118, 3, 4) a ceci: *io farò coglier per questa contrada; rose vermigl' e bianche pel meseri.* *I* s'éloigne tout à fait du texte italien. *L* y reste fidèle, mais il a à cet endroit une lacune ou quelques mots corrompus. On pourra rendre le sens des deux vers italiens en lisant: ἀντράτους στέλνω σύντομα τοῦ καὶ καυχώμεσθαι.

Vers 1564. Il est à remarquer que, dans *L* comme dans *I*, la chose essentielle du conseil est omise, le dessein de cacher Phlorios dans une corbeille de fleurs. Dans les deux manuscrits manque la traduction du couplet 119, où l'on lit: *ed io te meteragio in una ciesta; | serai coperto tra le rose e fiore* etc.

Vers 1602 et suiv. *L* est fidèle au texte italien, que voici: *e quella disse: io vidi uno ucelletto | uscir del ciesto, che mi diè nel petto* (st. 123, 7, 8). On se demande pourquoi *I* a remplacé les simples paroles de l'original par une réponse assez saugrenne, qui n'explique point le cri et la consternation de la jeune fille.

Vers 1641 et suiv. L'italien nous peint l'union des amants en deux vers chastes et sobres: *alore si congiunse 'l fino amore; tra Fiorio e la dongella Biancifiore* (st. 126, 7, 8). Dans *L* le texte grec est incomplet et corrompu; les mots πόθος τρώσης n'ont pas de sens (πρόση πρόσου τρώσεις, quelle blessure d'amour?). Le scribe de *I* renchérit sur la description des plaisirs amoureux (1645a), mais les vers 1646a et 1646b reproduisent assez bien les vers italiens cités tantôt. Probablement ces deux vers de *I* ont appartenu au texte grec original. Je fais observer que la lacune après 1643 est commune à *L* et à *I*.

Vers 1648. Par τὸ κοράσιον il faut comprendre Blanchefleur (cf. 1639). *I* a cru que ce mot indiquait la servante (κορίσια) que l'émir chargeait d'aller examiner l'eau de la fontaine. A ce passage l'italien ne parle pas de cette eau miraculeuse; en outre dans *I* il y a contradiction entre l'ordre donné à la servante et la réponse qu'elle fait aux messagers de l'émir. Les vers 1649a, b, c et d sont certainement faux.

Vers 1663. Dans le *cantare* l'émir entre dans la chambre à coucher des amants: le texte des deux manuscrits grecs le fait s'asseoir sur un trône, comme pour y attendre Blanchefleur. Mais le vers 1668 montre clairement qu'en réalité l'action se passe de la même manière dans le poème grec que dans le *cantare*. Il y a donc dans la tradition manuscrite une fante qui est commune à *L* et *I*.

Vers 1695. J'écris ὑμετέρᾳ (Bekker a ἡμετέρᾳ) parce que l'italien a „vostra potenza” (st. 130, 5).

Vers 1702. En ajoutant les mots μεσα στὸν Φόρον on comble la lacune de *L* et on l'explique en même temps: le scribe a supprimé la palilogie qu'il prenait pour une faute. Le vers 1703 de *I*, avec son accusatif fautif et le mot μέσην qui reste en l'air, prouve qu'à ce passage le manuscrit était incomplet. Ici encore *L* est plus fidèle au texte original.

Vers 1733. Cf. *Acta et martyrium Matthaei* c. 191: ὅλον δὲ τὸ πῦρ μετεβόλλετο εἰς δρόσον.

Vers 1741. Vers corrompu; le texte italien ne donne aucun secours.

INDEX.

- ἄγαμος*, 1336 *L*, vierge, intacte.
ἀδημονία, 95 *LI*.
ἀέριος, 1296 *L*, qui vole dans l'air.
ἀκροκουτᾶ, 1539 *I*.
ἀκρόμικρον, 1594 *L*, un petit peu.
ἀλλάχῃ, 878 *L*, peut-être.
ἀμάχῃ, 904 *L* (=μάχῃ *I*).
ἀνάγκῃ, 314 *LI*, 1480 *L*, 1654 *LI*, angoisse.
ἀναμυρίζω, 1420 *c I* (*pour* ἀναγνυρίζω?).
ἀναντρανίζω, 1306 *L*. voir ἀντρανίζω et ἐντρανίζω.
ἀναπλοκή, 871 *LI*, embarras.
ἄναρχος, 693 *L*.
ἀνείδεος, 498 *LI*.
ἄνεσις, 96 *LI*, 781 *LI*.
ἀνδρόμοιος, 150 *LI*.
ἀνταποκρίνομαι, 235 *L*.
ἀντικαθίσταμαι, 133 *LI*.
ἀντικοντᾶ, 826 *I*.
ἀντρανίζω, 839 *LI*, 1306 *I* (= ἀτενίζω?).
ἀπαγκούμπτιον, 1154 *I*.
ἀπαγκουμπισμαν, 1154 *L*.
ἀπαντοχή, 871 *L*, 1010 *L*.
ἀπόκομμα, 1398 *I*, rejeton, fils.
ἀποκρατᾶ, 592 *LI*, 1294 *LI*, sauver.
ἀποπατᾶ, *pour* ἀντιπατᾶ, 671 *LI*.
ἀποσώνομαι, *pour* ἐπισώνομαι, 1618 *LI*, 1639 *L*.
ἀποτολμᾶ, 1223 *LI*, 1616 *L*, prendre courage.
ἀποψύχω, 385 *L*. voir ἐκψύχω.
ἀράχνη, 198 *LI*, 1686 *LI*.
ἀργυρομούστακον (σταθίν), 529 *LI*, épée dont la garde en forme de moustaches est en argent.
ἀστροφύτευτα, 468 *LI*.
ἀσχολοῦμαι, 307 *LI*.
αἰκράζομαι, 346 *L*.
αἰκρᾶ, 1543 *L*.

ἀφῆκράζομαι, 346 *I*.
 ἀφιερώνω, 867 *L*, 851 *LI* (=βεβαιώνω).
 ἀφιέρωσις, 1724 *L*.

B

βαγίσσα, 955 *LI*.
 βάνηλοι, 1565 *LI*.
 βασιλεία, 890 *LI*, 1103 *L* (παλάια *I*).
 βασιλεία, 1086 *L*.
 βέλος, 187 *LI*, trait, flèche.
 βέλος, 393 *LI*, (?).
 βερκος (τὸ), 1335 *L*.
 βούλκος, 1335 *I*.
 βούλομαι, pour βουλεύομαι, 786a *I*, 787 *L*, 892 *LI*.

Γ

γέμα, 1438 *L*.
 γεῦμα, 1263 *I*.
 γέμα, 1263 *L*, 1430 *L*.
 γλαίζω, 1554 *L*.
 γλυκοπερίπλοκος, 466 *LI*.
 γωρίζω, 1646a *I*, aimer charnellement.
 γονάτια, 531 *L*, genouillères.
 γροικᾶ, 760 *I*.

Δ

δειλοσκοπᾶ, 1544 *I*, avoir peur.
 δειλιά, 1538 *LI*, 1542 *LI*, 1603 *L*.
 δευδροηλιόμορφος, 192 *L*, (?).
 δεσμεύω, 604 *I*.
 δεσμῶ, 602 *L*, 604 *L*.
 δευτεράνω, 677 *L*, donner un second coup.
 δήμια, 1039 *LI*, publiquement.
 διαδουλωμα, 1473 *L*.
 διὰ λόγου, 793 *L*.
 διέρχομαι, 183 *LI*, 184 *LI*, 205 *LI*, lire.
 διχστομῶ, 246 *LI*.
 δοριφορία, 415 *L*.
 δοριφορῶ, 1166 *L*, 1166a *I*.

δράσσω, 48 L, 52 LI, 1615 L, 1638 L, 1699 L, 1773 L.
 δωροφορία, 415 I.

E

ἐγνώριζα, 1779 L.
 ἐγκριφα, 1312 L.
 εἰσεμπίπτω, 891 I.
 ἐκδοσις, pour εἰδησις, 283 I.
 ἐκτέμπω, 355 LI (sans régime).
 ἐκφυλλίζω, 1744 L.
 ἐκψύχω, pour ἐκψυχῶ, 355 I.
 ἐμμοστούτσικος, 969 L.
 ἐμπιστεύομαι, 1393 L.
 ἐμπτυρσοτολῶ, 342 L voir τυρτολῶ.
 ἐμφαινομαι, 229 L.
 ἐνδῶρι (ος), 713 I, intérieur I.
 ἐνῆδονος, 183 L.
 ἐνθρανίζω, 493 I, voir ἀνθρανίζω, ἀνανθρανίζω.
 ἐνθρανίζω, 493 L, 1040 LI.
 ἐξομπλισια, 625 L.
 ἐξόμπλισις, 980 L, ornement.
 ἐξόμπλισις, 525 L, équipement.
 ἐπαίνεια, 1390 L, 1394 L, renommée.
 ἐπαίνιον, 1390 I.
 ἐπανος (τὸ), 1394 I.
 ἐργάζω, pour ἐργάζεσθαι, 118 L.
 ἐρωτοαγαλλιᾶσθαι, 777 I, 821 I.
 ἐσβάζω, 1185 LI, 1493 L.
 εὐοδῶν, 1347 L, voir κατεοδῶν.

Z

ζάρια, 1112 I.
 ζῶ, 1514 L, faire vivre.

H

ἡλικιά, 6 I, 7 I, stature.

Θ

Θαφρῶ, 521 *LI*, confier.
 Θαφρία, 130 *LI*, 722 *LI*, 1282 *LI*.
 Θηρίοπρακτος, 1338 *LI*.

I

ἰδιοθελημα, 1268 *L*.
 ἰσαζω, 667 *LI*, tendre (*des lances*).

K

καθοίου, 845 *L*.
 καλῶ, 784 *L* (=ἄκαλῶ, voir Coray, *Atakta* IV p. 6.)
 καρδιοπονῶ, 1617a *I*.
 καστελάνος, 1337 *LI*.
 καταβόδων, 1145 *L*, voir κα εἰς α.
 καταδεξοσύνη, 1796f *I*.
 κατεγκαλῶ, 590 *L*.
 κατευοδῶ, 1145 *I*, 1440 *LI*, réussir à.
 κατευοδῶμα, 1146 *L*, retour.
 κατευόδιον, 1146 *I*.
 κλόνος, 87 *L*.
 κόλπος, 676 *L* (*it.* colpo)
 κόλπος, 841 *L*, sein.
 κονομῶ, 273 *L*, préparer, faire.
 κόνις, 1205 *LI*, comte.
 κόπτομαι, 635 *LI*.
 κουβερια, 535 *LI*.
 κουρεσα, 1586a *I*.
 κουφισμός, 310 *LI*.
 κρυσταλόχρεια, 5 *I*.

Λ

λαβοῦρην, 1323b *I*.
 λαγαρισμα, 1460 *L*.
 λαγκάδια, 1550 *L*.
 λιθαρωτά, 810 *I*, comme des pierres précieuses, *en parlant d'yeux*.
 λιμιῶνας, 1045 *L* (λιμένας *I*).
 λιμῶνας, 926 *L* (λιμένες *I*).

ἀγορῇ ἐξ ἡμέρας, 877 *L.* à cause de.
 ἀγορῇ ἐξ ἀγορῶν, 1319 *L.* 1343 *L.* certainement.
 ἀποκατα, 1550 *L.*

M

μαχαρισία, 1726 *L.*
 μαχαριον, 21 *LF.*
 μαχαιρα, 1265 *L.* = μαχαιρομαχια.
 μαχαριον, 610 *L.* ministre μαχαριος *LF.*
 μαχαριος, 916 *LF.* 931 *L.* intermédiaire.
 μαχισος, 374 *LF.*
 μαχια, 756 *LF.* 856 *LF.* 885 *LF.* nouvelle.
 μαχισμα, 1158 *L.* 1158*a* *LF.*
 μαχια, 1576 *L.* partie.
 μαχισος, 1330 *LF.*
 μαχισμα, 1628*b* *LF.*

Ξ

ξαλια, 1631 *LF.*
 ξεσδωγμα, 1126 *LF.*
 ξεσδωγισμα, 1218 *LF.*
 ξερος ἐκ τοις λογισμοις, 1522 *LF.* ahum.
 ξερον, 1494 *LF.* exiler.
 ξεπερι, 293 *LF.* épervier

Ο

οικησες, pour οικησες, 394 *LF.*
 οιδωσες, 1315 *LF.* désirer ardemment.
 ομαλια, 1479 *L.*
 ομαμα, 1357*a* *LF.* 1357*c* *LF.* prisonne.
 ορδωμα, 250 *LF.*
 ορδωω, 250 *LF.* 251 *L.* 1392 *L.* 1436 *L.*
 οριστικος θανατος, 1186 *LF.* déterminant (la mort).

Π

παδανω, 469 *L.* 473 *L.*
 παπορησος, 1771 *LF.*
 παρηλατω, 928 *LF.*

- παρὰδραμας, 297 *L.*
 παρὰδραμας, 954 *LI*.
 παρὰδραμας, 1107 *L.*, 1631 *L.*
 παρὰδραμας, 1107 *LI*.
 παρὰδραμας, 1190 *L.*
 παρὰδραμας, 1320 *LI*.
 παρὰδραμας, 1320 *L.*
 παρὰδραμας, 1298 *L.*
 παρὰδραμας, 36 *LI*.
 παρὰδραμας, 15866 *LI*.
 παρὰδραμας, 302 *LI*.
 παρὰδραμας, 917 *L.*
 παρὰδραμας, 1322 *L.*, remparts.
 παρὰδραμας, 1252 *L.*, traversée.
 παρὰδραμας, 170 *LI*, accomplir.
 παρὰδραμας, 1552 *L.*, pour avec avec avec.
 παρὰδραμας, 170 *LI*.
 παρὰδραμας, 99 *LI*, parfois, par hasard.
 παρὰδραμας, 1197 *L.*
 παρὰδραμας, 1197 *LI*.
 παρὰδραμας, 1747 *L.*, = παρὰδραμας 906 *L.*, extraordinaire.
 παρὰδραμας, 1316 *L.*, précédé de ἀλλὰ, 620 *LI*, 1185 *L.*, = παρὰδραμας 526 *L.*, extraordinaire.
 παρὰδραμας, 1120 *LI*.
 παρὰδραμας, 1316 *L.*, la construction de la tour.
 παρὰδραμας, 160 *L.*, 113 *LI*, 546 *LI*.
 παρὰδραμας, 1330 *L.*
 παρὰδραμας, 1216 *L.*

P

- πρὸς, 217 *LI*.
 πρὸς, 382 *LI*.
 πρὸς, 382 *L.*, πρὸς ἀπὸ τοῦ ὁμοῦ, 831 *L.*, πρὸς = ἀπορριπτός, 1116 *L.*

Σ

- σελήνη, 1501 *LI*, 1503 *LI*, 1566 *L.*
 σχολή, 171 *L.*, école.
 σχολή, 15866 *LI*.
 σχολή, 932 *LI*, 1712a *LI*.
 σχολή, 1220 *L.*, 1404 *LI*.

- συκοφαντία, 1546 *IT*, approcher.
 συμπεθερία, 419 *LI*.
 συμπίπνω, 894 *IT*.
 συζῶ, 483 *L* (*verbe transitif*).
 συνεργῶ, 1317 *LI*, construire; 1445 *L*, seconder.
 συνερχομαι, 1100 *IT*.
 περῶ, 1652 *IT*, aller.
 συχιάκις, 209 *LI*, parfois, par hasard, peut-être.
 σφιγνάνκις, 841 *F*.
 σγόνη, 1548 *LI*, fête.
 σχολείον, 171 *IT*, école.

T

- ταχυ, 614 *L*; τὸν, 634 *LI*, demain-matin.
 τείντα, 1542 *L*.
 τσοτσορία, 1788b *IT*, joute.
 τοταρχεύω, 1206 *L*.
 τριχάριον, 1032 *LI*, chevelure.

Υ

- υπεύχομαι, 1091b *IT* (*pour ἐπεύχομαι*).
 υπόδρομος, 297 *IT* (*pour ὑπτόδρομος?*).
 υπόθεσις, 897 *LI*, 1455 *LI*, 1650 *LI*, sujet.
 ὑποταγή, 1118 *LI*; ἡ, 640 *L*, la domesticité.
 ὑποταγός, 758 *F*; (*plur.*) 1206 *LF*, 1410 *LI*.

Φ

- φανίζω, 492 *L*.
 φάριν, 1351 *L*, 1361 *IT*.
 φοραίνω, 1173 *LI*.
 φορέω, 120 *LI*, 1098 *L*, revêtir, faire porter.
 φόρος, 1702 *L*, 1703 *L*, place publique.
 φουδούλα, 204 *LI*, 215 *LI*, 768 *LI*.

Χ

- χειρίζω, 950 *L*, commencer.
 χερόπτια, 532 *L*, 1415 *L*.
 χερόρτια, 628 *LI*.

χρυσιστόλιστος, 1667 *LV*.

χρυσομηλιγκάτος, 1586*a* *V*, aux tempes d'or.

χρυσόσκουλος, 1581*a* *V*, aux boucles d'or.

χώνω, 1578 *L*, 1601 *L*, cacher.

Ω

ώρσιότικος, 881 *L*.

ώρσιωμένος, 921 *L*, 933 *LV*.

TABLE DES MATIÈRES.

INTRODUCTION.

Ch. I. Analyse du roman d'après la version grecque. p.	1— 6
Ch. II. § 1. Hypothèses sur l'origine du roman. — § 2. La version grecque est le remaniement d'un poème italien. — § 3. L'auteur et la date de la version grecque. — § 4. Quelques couplets du <i>cantare</i> et tableau de concordance „	6— 17
Ch. III. § 1. Les manuscrits, les éditions et les commentaires. — § 2. Tableau des corrections proposées „	17— 26
Ch. IV. §§ 1—96. Observations grammaticales sur la langue des deux manuscrits. — §§ 97—111. Les noms propres „	26— 41
Ch. V. Le texte de l'édition présente „	41— 42
Texte de la version grecque „	44—104
Observations sur le texte „	105—113
Index des mots principaux „	114—121

N.C

"A book that is shut is but a block"

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY

GOVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI.

Please help us to keep the book
clean and moving.

S. B., 148. N. DELHI.